

Цетиње, 14. јуна

Косово, некад тужно, чијој је жалосној успомени намијењен сјутрашњи дан, ослобођено је, освећено је. До јуче тако рећи знамење пропасти цијелог једног народа, од данас обиљежје побједице и поноса. Погрешке предака, сливене у косовску трагедију, преобратиле су се у врлине савременика, који пропаст у прошлости замијенише славом у садашњости.

Од те трагедије до садашње славе протекло је много мучна и крвава времена. Народни геније учио је покољења свесрпској мисли која је бивала јача у колико су гоњења исте била бездушнија. Ход историје својим хладокрвним покретима биљежио је безбројна страдања једног мученичког племенитог народа. Плам вјере у себе, у побједу правде није се у његовој души претулио ни онда, кад су му главе првијех синова набијане на колац, ни онда, кад му се остатци државне независности прибише уз литице голога Ловћена. Зраци наде и племените освете продираху одовуда и у најмучнијим данима, док Тополски Херој не успије „да дозове Срба из мрака“ и удари основе садашњој Србији, која у заједници са Црном Гором продужи народно дјело и освети Косово.

На Косову су се јуче загрлиле двије српске војске. Срца браће из обје српске краљевине могла су својим откуцајама казивати осјећања једног и истог народа, који је толико жудио за сједињењем Српства од Дунава до Мора. Заједничко пребивање и једне и друге српске војске на Косову залога је љепше српске будућности, доказ је цијеломе свијету, да обје српске краљевине служе само једној и истој српској мисли. Али присуство црногорске војске у садашњим тренутцима на Косову посебно још нешто више казује. Оно казује да је Црна Гора, која је небројене жртве поднијела за добро Српства, вазда тамо гдје је и Србија, кад год је ова, ма с које стране, у опасности као српска држава. Тијем Црна Гора испуњава дужност не само према својој посестрими, не само према читавоме Српству, него и према себи самој. Бол Србије и њен је јад, успјех Србије њена је радост, нападач Србије и њој је штетан. Барјак Српства, који се из косовске крви склонии и спасао под Ловћеном, овдје је вазда високо стајао. Десница Црногорских Господара у данима највиших мука држала га је изнад опасности и непоколебиво носила тамо, гдје је Српству било најпотребније. Сад је тај барјак у Митровици на Косову уз барјак Србије. Они су загрљени као што су и срца њихових представника загрљена. Српству казују да је Косово одиста освећено,

али да су приправни и за даље борбе, ако ма која од двије српске краљевине буде од кога нападнута или ма од кога повријеђен њихов животни интерес. Оба та барјака весело се лепршајући на сред Косова, које у њихових носиоца буди жалосне успомене из прошлости, нијесу ту сада да драже, изазивају и да без потребе звецкају оружјем. Они мирно и поносно, као што приличи свјесном своје снаге и својег права, поручују свакоме кога се

тиче: да српске краљевине стоје приправне на Косову да изврше своју најтежу дужност, буде ли их, без њихове кривице, на то натјерала зла судба. Са Косова наши заједнички барјаци поручују, да српске краљевине до крајњих граница стрпљења желе бити елемент мира и реда на Балкану и основ искренога и трајнога братства и пријатељства са браћом и пријатељима, који се као такви и на дјелу покажу.

СПОР СРБИЈЕ И БУГАРСКЕ

Хоће ли бити рата

— Има их који тврде да неће —

Од како су почеле крупне пограничне чарке између војске Србије и Бугарске многи су изгубили наду у мирно ријешење спора Бугарске са савезницима и почело је да преовлађује мишљење, да се без рата не може проћи. Шта више, сматрају да је рат на прагу.

То мишљење се толико укоријенило, да многи гледају почетак рата и у овим пограничним чаркама, које се у пошљедње вријеме на граници Србије и Бугарске дешавају.

Тако песимизам све више расте. Али, и крај свега тога песимизма, има их који тврде да рата неће доћи.

Тако „Кориере д'Италија“ доноси од свога дописника из Биограда, да се Бугарска у свачему угледа на Аустрију; њена пријетња није ништа друго него обичан блеф, да баци праћину у очи Европи и да колико толико очува престиж који је себи прибавила вештачким путем, нарочито помоћу рекламе.

Бугарска је, вели он, толико ослабљена да не може сада да ратује; го се у Србији врло добро зна, а то знају и војни аташеји страних држава. Што се тиче финансија бугарских, оне су толико исцрпљене, да Бугари већ од толико мјесеци не издају потпуну плату својим чиновницима, него само један дио. Биоградски „Одјек“ пак овако процјењује ситуацију:

Вијести о чаркама на граници, у тренутцима који су и без тога критични, узбунили су прилично јавно мишљење. Као обично, већ су се почеле јављати сензационе вијести и коментари, и специјални телеграми.

Ситуација јесте врло озбиљна, али се у политичким круговима не држи да је рат неизбежан. Против рата говоре два факта: прво, што га Бугари не могу хтјети; друго, што је тешко претпоставити да би Бугарска и Кобург лично, смјели примити одговорност да на овако бруталан начин одбију позив цара Николе. Зато се вјерује да ће се у пошљедњем тренутку у Софији опаметити. Демонстративан обрт политике у Бечу, с којим у овом тренутку Бугари пријете и уцењују, једна је опасна авантура која није ни лако изводљива а у резултатима врло сумњива.

У ОПТИМИЗМУ

— „Слобода“ о српско-бугарском спору —

Дан на дан се српско-бугарски спор све више поштрава и даномице све више ишчељавају наде у мирно ријешење овога спора. По задњим вијестима, које стижавају као да стојимо пред одлуком рата, Бугарска не ће да се даде разлогу, а Србија наравно не ће дапусти у свом праведном захтјеву. Већ се говори о прекинућу дипломатских одношаја између Бугарске и Србије, о ултиматуму Бугарске Србији.

Један бугарски дипломата рекао је да у Софији влада мишљење, да ће још овога тједна букнути рат. Тај дипломата био би бивши бугарски министар предеједник Гешов, који је ретко послан од бугарске владе у Беч и Берлин у посебној пољатској мисији. Ова чињеница најбоље доказује славенску душу у чувствима Бугарске, која тражи помоћи или савезника у Бечу и Берлину.

Свакако обзори на Балкану је још увијек мутно и облачно. Задња нада био је састанак четвори министара предеједника балканских савезних држава у Петрограду. Али као да ни од тога састанка не ће бити ништа и то кривњом Бугарске. Др. Данев, бугарски министар предеједник, је изјавио да Бугарска остаје на свом досадашњем становишту и да не ће тако дуго послати никога на састанак у Петроград и да не ће демобилизирати своју војску док Србија не пружи гаранцију, да ће одустати од захтјева ревизије уговора. А Србија од тога свога захтјева потпунијом правом не ће да одустане.

Одлука о рату или миру мора пасти скоро рих дана. Јер ту одлуку ургирају колико Бугарска, толико Србија. Одлука овиси о Бугарској; дође ли до братоубилачког злочиначког рата, како га назва руски цар Никола, бит ће то кривња Бугарске, пак је наде да ће цар велике и славенске Русије одржати ријеч и казнити онога, који први загази у братоубилачки рат, паће Бугарску.

По гласовима који долазе, симпатије цијеле Русије су на страни Србије, пак и симпатије службене Русије. Појине јављају да је Русија преко биоградског посланика Хартвига обећала Србији, да ће она добити оно што тражи наиме вардарску границу, а долазе и гласови, да Русија већ шаље у Србију: муниције и добровољца.

Дође ли до рата, изгледа да овај не ће остати локализиран. Србија неће сама загазити у рат. Црна Гора је већ послала на Косово 9000 својих војника, а сигурно је да ће и Грчка и Румуњска дати Србији помоћнију руку.

Бугарска је до сада сама, а још се не зна за чим иде и што ће донијети путовање Гешова у Беч и Берлин. Хоће ли Бугарска загазити, у рат са Србијом, и ступити из балканског савеза и ступити у Тројни Савез а неће ли Румуњска замјенити Бугарску и њу замјенити у балканском савезу? Ко може да знаде што ће нам донијети скоро будућност и што све спремају и припремају балкански дипломати.

Дани су свакако озбиљни. Ми стојимо пред погубељу једног повог рата на Балкану, који би нам могао донијети оно, што нам није донио и што се тешком муком избојело у првом рату: европејски рат.

Ми још нијесмо изгубили задњу наду. Волимо бити оптимисти него ли песимисти. Још се увијек надамо, да ће нам задњи час донијети мирно ријешење спора.

Ми трпимо, и на саму помисао да би могло доћи до братоубилачког злочиначког рата, али дође ли до тога рата кривњом Бугарске, наше симпатије бити ће на страну праведности, на страну оних који имају јред очима не само себе већ цијело Словенство и Југословенство. Наше ће симпатије бити на страни најближе браће наше, на страни Срба.

Нема споразума

— Како у Србији о спору суде —

У Србији врло песимистички гледају ријешење спора између Бугарске и савезника.

Један од српских државника, како се из Биограда јавља, овако се изразио о свему томе:

Спор, који води Бугарска са својим савезницима, Србијом и Грчком, неће се и не може мирним путем да ријешити. Бугарска је у својим захтјевима претјерана и неће да попусти, па ма и до рата дошло. С тим су у Србији већ начисто. Па и поред тога Србија је учинила све, да се спор мирно ријешити, па ће у томе правцу и даље радити све до год то буде могуће.

На србијине захтјеве за накнаде у територији ради поднесених жргава да би Бугарска имала успјеха у Тракији још у фебруару је бугарску владу српски посланик у Софији упозорио. Ту жељу влада је у априлу и службено поновила. У мају је тражена ревизија уговора.

Бугарској није било до споразума. Она је на све то ћутала. А кад је требао да буде познати састанак у Солуну, влада је бугарска демисионирала само да би се ствар одуговлачила. На то су ишле и ноте бугарске о демобилизацији, и одговор Краља Фердинанда и све што је из Бугарске потицало у питању спора. То показује, да је Бугарска још од првог тренутка одлучена да не попусти и да је готова на све само да постигне оно за чим иде. Док је мислила да ће то постићи арбитражом, она је и њој била склона, али од кад је видјела да јој арбитража неће донијети оно што жели, сад и од арбитраже бјега. Такво њено држање одаје, да је, ријешена на све, само радила на томе да добије времена да закључи мир с Турском, да повуче војску с Чаталџе и да се спреми да оружаном руком дјелује.

Па и ако се знало за ове скривене намјере Бугарске, Србија је трпљиво и даље радила у започетом правцу пуна самопрегора, дајући јој и могућности и времена да сконцентрише војску, да развлачи с одговорима, да закажује и одустаје од састанка, да преговара о демобилизацији и т. д. То стрпљење није напустила чак ни онда када је могла успијешно да устане оружаном руком и да силом добије оно што с правом тражи, изазвана насртајима с бугарске стране.

Није још извесно да ли ће доћи до састанка у Петрограду. Више има изгледа да неће, него да ће га бити. Али чак и ако би до њега дошло, он неће пружити позитивног резултата. Спорне стране се толико разилазе, да се неће моћи сложити, и судије у Петрограду увјериће се да се неће моћи излагати да примају на се немилу улогу и да се излажу непријатностима.

Србија је своје гледиште у овоме спору јасно изложила, стварним га и праведним разлозима поткријенила и у томе је у њој све како једнодушно, тако и одлучно да се ни за јоту не одступа. Сад га брани разлозима, али неће презати да га брани, ако треба и буде нагната, и пошљедњом капи својих поносних и прослављених синова. Зато друго мишљење Србији ни у ком случају не може бити ни наметнуто.

Код таквог стања ствари све јасније избија да од мирног ријешења спора неће бити ништа и да до физичког обрачунавања, на жалост, мора доћи. *Суккоб је неминован* и ма колико се он одуговлачио покушајима, којима би се могао да избјегне, али којим се неће избјећи. Тако све чињенице говоре.

Разумије се, чуда је бивало, па могу и сад да наступе. Такво једно би било када би се, у добри час, у пошљедњем тренутку у Софији предомислили и поступили помирљивије.

Озбиљни часови на Балкану

— Захтјеви Србије су животни интереси —

Загребачки лист „Рокет“ овако процјењује ситуацију:

Србија не попусти. Ни Бугарска не попусти. Грчка је уз Србију. То је оквир, у којему данас стоји ситуација на Балкану. Изјаве и информације, које долазе из Биограда и Софије склоне су мишљењу да ће једва бити могуће уклонити се

рату између Србије, Црне Горе и Грчке с једне стране и Бугарске с друге стране. И у случају рата међу савезницима у Биограду се балкански савез не држи пропао. У том је погледу и интересантна и важна изјава једног српског државника, коју је учинио дописнику „Србобрана“ и која гласи:

„Обично се криво приказује спор, као да је само српско-бугарски; али то је спор тројице савезника са највећим, четвртим. Најнапреднији и једини посве поуздани фактор у савезу репрезентира баш Србија. Она и највише жели солидарност и животну способност савеза, на зато и тражи обнову савеза и уговора на правичној и солидној бази. Ако уђе у борбу, улази у интересу савеза, јер је увјерена, да ће последице борбе и несавезничке претензије Бугарске бити сузбијене и њене амбиције постати нормалне, што ће је за испитати за искреност и за савез способног члана, а то она данас није. Увјерен сам да ће и сам крвави рат, — ако у њему Бугарска не успеје, да се наметне осталим савезницима, — свршити трајним учвршћењем за живот способног савеза, какав смо у почетку замишљали и какав су Славени поздравили. Миром или ратом, дакле, ми Грци не идемо за цијепањем и слабљењем савеза, него хоћемо да наметнемо идеју и солидност савеза Бугарској. То ће бити главни услов мира од наше стране и последице евентуалног успешног рата. Подлегнемо ли — покопан је и савез и све наде, које су стављене у њега.“

Тај српски државник рачуна с ратом готово као са ствари, којој се не може избећи. Међутим још је увијек могуће, да до тога, до те најгоре могућности ријешена спора, неће доћи. Русија је наике наставила своју акцију у смислу познатог телеграма руског цара владарима Србије и Бугарске, па је преко својих посланика у савезним државама балканским, поновно нагласила, да руски цар жели свакако у своје руке узети ријешене српско-бугарског спора и да се пада, да ће се савезници његовој пресуди покорити. Ово треба схватити као један лаки притисак на балканске владе.

Бугарска је досада учинила врло мало да пође у сусрет жељама Русије. Она је отклонила оправдани захтев Србије за ревизијом савезничког уговора. Гледе демобилизације, коју је предложила Србија, одговорила је тако, да се њен одговор може такође сматрати негативним. Једнаке неприлике чини Бугарска и састанку у Петрограду, на који је Сазонов позвао савезне министре председнике.

Видјети излазак из ове тешке ситуације немогуће је. Јасно је само то, да или неко мора попустити или ће доћи до рата. Да Србија, у интересу савеза, неће и не може попустити, то је већ довољно наглашавано. У противном случају дошло би до династичке кризе у Србији, а јачачно ни Русија неће хтјети да до тога дође. Руским жељама и интересима више би одговарало, да у битности попусти Бугарска нарочито што она и нема животнога интереса у том, да не попусти. Кад би било гаранција, да Бугарска одиста озбиљно и искрено мисли са савезом, да мисли онако, како мисли Србија, а уз њу и Грчка, онда би било сасвим исправно оно, што каже закључни пасус прекојучерашњег уводника у прашком напредњаку „Часу“: „Кад би се обије стране могле дићи на стајалиште чисто правно, за њих би питање комада земљишта била подређена ствар. Главна би ствар морала бити: Балканска унија, федеративни са-

вез, у којему би сви освојени крајеви били једнако приступни обојици савезника. Свако је друго ријешење не само ситничаво, него и штетљиво“.

Унагач негативних одговора на ноту Србије Бугарској, српска влада још увијек настоји да, дипломатским средствима, учини све, како би се одржао мир. Поради тога сада све стоји до Бугарске, и мир и рат. Ако Бугарска неће рата: попустиће захтевима Србије. Захтеји су Србије у животном интересу ове краљевине, а нијесу, ни у чему, противни животним интересима Бугарске.

Слом савеза

— Ко је крив за слом балканског савеза? —

„Руско Слово“ износи да одговор цара Фердинанда свједочи да је бугарска влада само стегнута срца прихватила арбитражу Русије и окривљује отворено Бугарску и бугарско друштво, које у мало, због маније за величином, није довело до рата између савезника. Без објаве рата бугарска је војска, вели, сама улазила у области окупирани српском и грчком војском и заузела низ важних стратегичких позиција, не презајући ни од отвореног сукоба са недавним савезницима.

Политику бугарску, која је немоћног Гешова да се одупре објесним генералима, замијенила ратоборним Даневом, назива дволичном и неискреном. Затим исправља бугарски навод и вели да ако се ма коме одузимају плодови побједа, то никако није Бугарској него Србији и Грчкој. Не испаливши ни једног метка у долини Вардара и западно од њега, Бугари намјеравају да присвоје себи земљу обилно наподовања српском и грчком крвљу. Нама су много ближа и разумљивија природна осјећања горуће и незаслужене увреде коју треба да зароне у срце Срби и Грци дајући бившим савезницима земље, чије их је становништво сретало звонима са звоника као ослободиоце од турског јарма. Аргумент једнодушног негодовања окреће се готово противу саме Бугарске. Беспристрасни посматрач види овдје само експлозију шовинизма.

Зато предлаже међународну европску комисију од неколико стотина консула, чиновника и официра, која би се подијелила у поткомисије и за месец дана обилази спорни реон.

На крају истиче овај лист да су Бугари главни кривци за слом балканског савеза, а то све зато што за себе траже само права, а другима остављају само дужности.

Срби су у праву

— Стручно војничко мишљење —

У Србији се и с војничког гледишта доказује, да је Бугарска погазила уговор и да је он још пред почетак операција поништен. То тврђење се и доказује непобитним чињеницама.

Уговором је Македонија постављена као стратегички циљ. Пред почетак рата Бугарска је тај циљ произвољно измијенила и узела нов циљ, Тракију, која уговором није предвиђена. Због тога су одузели Бугари војном конвенцијом намијењених 100.000 бораца са вардарског војништа, а уз то су, преко уговора, узели од Србије двије дивизије и градску артиљерију. Тако су и уговор и конвенцију уништили.

Ту измјену Бугари сад хоће да правдају тиме што износе да је тракиско во-

јниште важније од вардарског, али и то не одговара стварности.

Један српски војни стручњак то тврђење бугарског обара овим излагањем:

„1. Вардарско војниште лежи, тако рећи, у центру свију војништа, на којима су савезничке војске дјествовале. Са Вардарског војништа иду два важна операцијска правца: један јужном Моравом ка Нишу, а други преко Ђустендила ка Софији.

Дјеством са Вардарског војништа постиже се:

а) једним ударом раздвајају се савезничке војске;

б) Дјествоује се најкраћим правцем (6 дана марша) у центар бугарске краљевине.

в) Грози се пријестоници бугарске краљевине.

г) Грози се позадини бугарске војске у Тракији, која је од пријестонице много даља, но турској војсци од Куманова до Софије.

д) Операцијски правац безбједан.

2) Тракијско војниште лежи југоисточно од свију војништа.

Активним дјеством са тога војништа шта се постиже?

а) Операцијски правац дугачак; успех у питању, јер треба прелазити Балкан и балканске прелазе, који се тешко свлађују.

б) Пријестоница иза Балкана и далеко.

в) Не грози се савезничкој српској војсци и даје могућности да се обије војске сконцентришу за главну битку на Софиским војништу.

г) Операцијски правац кос и може бити угрожен.

Према овоме: *вардарско је војниште много важније но тракијско.*

И Турци су тако цијенили ова војништа. Они су Вардарско војниште узели за *офанзивно војниште*, а Тракијско за *дефанзивно*. То се види и по фортификацијској спреми војништа.

Док је на Тракијском војништу било јаким фортификацијских објеката, догле их на Вардарском нема. Знак је, да су Тракијско војниште спремили да се добие у времену, док се дјества не сврше на главном војништу. Тако је и било.

Какве би биле последице пораза на Вардарском војништу? Послије кумановске битке сломљена је била турска снага — вардарска војска. Тек последице кумановске битке могли су Бугари слободно оперисати ка Цариграду, *јер су им леђа била потпуно сигурна, а пријестоница ван сваке опасности.*

Послије битовске битке, у којој је остало непријатеља према Србији, на према томе и према Бугарској са те стране Бугари су потпуно били *сигурни*.

Последица битовске битке је била та, што су Турци тражили одмах примирје, које су Бугари једва дочекали. Зашто ли су Турци тражили примирје? Да ли су се они плашили Бугара, да не продру на Чаталци и не уђу у Цариград. Не! Турци нијесу имали разлога да се боје бугарске војске да им она не уђе у Цариград, јер у времену када се била битка код Битоља, Бугари су напали на Чаталци и претрјели су пораз: били су одбачени 10—15 километара од Чаталце. Због њих Турци нијесу тражили примирје. Они су тражили примирје за то, што су се бојали нас, српске војске. Они су могли претпостављати, да ће сада, пошто је турска војска у Македонији уништена, главна српска војска бити пребачена у Тракији да ојача бугарску војску, те да тако ојачани заједнички дјествоују према Цариграду. Ето за то су Турци тражили при-

мирје, како би добили у времену да ојачају своју војску на Чаталци новом снагом из Азије, што су и учинили.

Сад да видимо, да ли су Турци имали више војске у Тракији но у Македонији?

По подацима, који имају и Бугари, Турци у Европској Турској имају двије инспекције: Цариградску и Солунску. Цариградска инспекција има 4 корпуса по 3 дивизије и 8 редифских дивизија, равно 20 дивизија. Солунска инспекција има 3 корпуса по 3 дивизије, 3 самосталне дивизије и 12 редифских дивизија, равно 24 дивизије.

Према Грцима су дјествовале *двје* дивизије; према Црној Гори *једна*; а *двадесет* и *једна* дивизија према српској војсци. *Дакле, са једном дивизијом били су Турци јачи у Македонији него у Тракији.* А кад се узме, да је уз македонску војску, према српској војсци, дјествовало 40 до 50 хиљада Арнауца, онда је очито, да је *главна турска снага била у Македонији*, а не у Тракији, као што г. Данев наводи. У осталом и страни писци ово потврђују.

Из свега напред изложеног види се, да су Бугари уговор уништили, и да они немају право ни на једну стојну земљишта у Македонији, коју је сама српска војска ослободила и завзела“.

Војна снага Србије и Бугарске

— Руски генерал о српској и бугарској војсци —

Петроградски лист „Биржевије Вједомости“ доноси стручњачки суд о српској и бугарској војсци из пера руског генерала Е. М. Доманског, који се недавно вратио са Балкана и који је добро проучио прилике и у српској и у бугарској војсци.

Генерал Домански, између осталог, пише:

Ако би дошло до рата између Бугарске и Србије, ко би из тога рата изашао као побједилац? Тачно на то питање тешко је одговорити, јер и у рату понекад може да буде изненађења. У Русији је данас *распрострто мишљење, да су Бугари много јачи од Срба, а то је сасвим нетачно. Српска артиљерија је далеко боља, надмоћнија, извјезбанија од бугарске* и што се тиче официра и обична војника. Тако исто и бугарска коњица *далеко заостаје иза српске коњице*, која је и бројно јача и врло добро извјезбана. Што се тиче бројне надмоћности бугарске, не треба сметати с ума, да Бугари морају истурити своје трупе и према Грчкој, а и према Румунији, која је већ изјавила, да неће бити неутрална у новом балканском рату. Ратна врсноћа и српске и бугарске војске врло је велика. Али моје је мишљење, да *српска војска у погледу организације, спреме, издржљивости и храбрости далеко више стоји од бугарске војске.* Бугарске је можда једина предност, што имају тако даровите војсковође, као што је Ратко Димитријевић, али је велика спрема и даровитост и војводе Путника и његових другова. За једину слабу страну Срба сматрам њихову одбранбену тактику. Срби говоре: Нека нас Бугари само нападну! Срби при томе заборављају, да добро прорачунан нападај даје грдну надмоћ. Иначе *српска војска је војска њвог реда, са каквом се мало која држава може похвалити.* Питао сам српске официре, кад сам им запазио толику спрему, ко их је свему томе научио, а они су ми са објешњачким осмјехом одговорили: Гроф Ерентал.

Оназивши ме гдје на прстига улазим, подиже главу она што је читала, погледа прво Живка који је преживљавао најтеже и најкритичније часове, затим уприје свој благи поглед на мене и заврши главом.

— Тек што није готов — рече ми и метну своју суху руку на чело болесниково.

Мени је било већ и на први поглед доста, чим сам сназно неогворену боцу с медицинском, од које су требали сваког сата по кашкицу болеснику давати. Био је то лијек за срце, да га одржимо у снази, макар и за кратко вријеме, јер је криза могла сваког часа настати.

Не рекох ни ријеч, али сам морао врло страшно погледати болничарку, јер је она што је плела чарпу одмах испустила плативо из руке.

Она друга је замуцала и сплела се као дијете, кад га на недељу ухвати.

— На нијесмо му ништа дали.

Затим, пошто се мало прибрала, настави пристојно и магерички.

— Господине, рано! Зашто да мучимо сиromaха, кад ето тек што је жив? Ми смо му спремили већ све што гроба! И свијећу и поребуку и покров... — Али молим вас, госпођо, оставите се тога разговора!...

— Јок — бјеше кратак одговор Живков, који је горио од велике ватре.

— Да ти јавимо старом оцу да ти дође да те види? — питали су га другови и болничари.

— Јок. Има када — бјеше му одговор.

— Сјутра ћемо те оперисати, Живко — рекох му једног дана.

— Добро. Одговори ми Живко кратко, па се маши руком за чашу да утоли жеђ.

И доиста није ми остало ништа друго него да му извадим труло ребро и да му отворим грудни кош, да начином одушке великој количини гноја, који му већ скоро није дао дисати.

Послије операције бјеше нашем Живку неколико дана лакше, али само за кратко вријеме.

Већ трећи четврти дан добије он упалу плућа на другој здравој страни.

Већ сам био и сах изгубио наду, да ћемо га моћи отрћи од смрти, која га је сад још већма стегла својим хладним рукама.

Кад ми је мој млади друг саопштио, да је Живку изненада јако позљило, — похватам у његову собу, гдје затечем наше болничарке гдје са сузим очима стоје око Живкова одра.

ПОДЛИСТАК

Коме је одређено да умре...

— Др. Миладин Свињарев —

Шме му је Живко Радујков, а рањен је у славној кумановској битки.

Он је био од најтежих болесника који су лежали у мојој болници.

При јуришу на турске опкопе прошао му је куршум кроз груди и задржао се близу лијеве допатице.

Тек крај срца била је незнатна изгледа на мјесту гдје је таче задао смртни удар овом косовском осветнику, који се последице недељама борио са смрћу у највећим мукама.

Куршум му је пробио лијево плуће, ушљед чега му се разлила крв по грудном кошу.

Та крв се почела касније гнојити, а развијено ребро трунути, те је живот рањеников био у великој опасности.

У болници су сви жалели сиротног Живка, који је јуначки подносио болове и ником се није тужио.

— Је ли ти тешко, Живко? — питале су га честите и врле болничарке.

Пабирци

Бугарска не да Дарданеле

Софијска „Народна Воља“, коју субвенционера влада Ст. Данева, доноси у прошлости броју ово:

„Ако Русија буде више наклонена Србији него Бугарској, неће добити Дарданеле, чије је отварање тако потребно Русији за њену црноморску флоту.

Ми знамо да Русија није стварала велику Бугарску што је жељела слугу и знају бугарскоме народу, него што је хтјела да тим путем скине ланце са Дарданела и ослободи своју флоту која у Црном Мору игра улогу окованог Прометеја.

Дарданели су сад у нашим рукама. Ми их можемо отворити кад нама дође ћеф. Али да их отварамо за земљу која штети интересе Бугарске, а љомаже Србију то нећемо! Тако затворени Дарданели остаће све докле год Русија не буде учинила оно што Бугарска тражи. Сад је прилика да то Русија покаже.

Ако се будемо преварили бићемо чувари Дарданела и борићемо се са сваким ко их буде хтио да отвори“.

Ко има више права да се жали?

Држећи се мудрих ријечи: „Речи док ти се није рекло“, прејуче је грчкој влади Бугарска поднјела жалбу поводом тобожњих експеза против Бугара од стране власти у Солуну.

Коромилас ће одговорити и вјероватно да ће грчка влада од своје стране поднјети једну *дугачку листу злочинстава, крађа, убистава, разбојништава* које су извршили Бугари над Грцима у предјелима које је заузела Бугарска.

У овом протесту бугарска влада је изјавила да Бугарска неће тријети да њени сународници буду силом отргнути са својих огњишта са територија која припадају condominiumу савезника, и да буду без икаквих скрупула хапшени, зостављани и прогањани само са разлога што су Бугари.

Бугарска влада баца на Грчку сву одговорност за жалосне последице које ће произаћи из ових насиља и свирепства и тих сурових поступања.

Бугарска против конференције

Званични лист бугарске владе „Ешо де Булгариа“ вели: *да бугарска не може судјеловати на конференцији у Петрограду*, јер ондје спремају не арбитражу, него реунију четворице министара председника, да претисне балканске државе на узамјне услуге. Премјеријери Црне Горе и Грчке уопште немају шта да траже на тој конференцији. Сазонов је својим предлогом царев захтјев сасвим измијенио. Томе може бити разлог само то, што је Краљ Србије на телеграм дао неповољан одговор, што се може закључити и отуда, што тај телеграм није објављен.

Пошто Србија неће да се држи уговора, хоће руска влада да сазове конференцију. Под таквим погодбама конференција — која би значила побједу Србије — не може имати успјеха. Конференција је и зато опасна, што нема базе за преговоре, па би се преговори отегли и садашња напетост остала трајна. Кад Бугарска дакле одбиа конференцију, то тим само олакшава арбитражу Русије, пошто се тим спорна питања свде на одређено поље, и само српско-бугарска спорна питања излазе на рјешење! За то рјешење има само један пут: да Русија призна први српско-бугарски уговор. Русија ако хоће да одржи мир, мора донијети пресуду само по савезном уговору.

Она ме прекиде и настави:

— Ето и госпођа Каја на мреже, да је штете мучити човјека. Бог је тако хтио, па шта ћеж!

Нијесам хтио даље слушати њезино објашњење, него љутит због тога што му нијесу наређење тачно извршили, отворим боцу и дадем болнику лијек.

Док није дошао дежурни лијечник, по кога сам послао, дао сам неколико хладних облога јадном Живку, који је био вал себе због велике ватре.

Пошто сам наредно дежурпом лијечнику да до ујутру мора сам бдити код Живка, отидох у своју собу.

Пролазећи поред себе за дежурне болничарке чуо сам глас оне болничарке што је крај Живкове постеље читала «Сан Матере Божије».

— Јуд човјек — говораше љутито — као да ми не видимо, да му је ту крај. Треба му лијек! Ето, ко год га је видно само је одмахнуо руком. Не разумијем те млада лекаре...

Још пуних 48 сати домило се код нашег Живка између живота и смрти.

Најпослије, девети дан од како му се запалило плуће, па највеће изненађење свију буде Живку лакше.

У његовој соби сви су спавали, а болничарка је отишла била, часом, да скува чај.

Разлози Србије

Српски Пресбирео објелодајује ресиме трију службених нота, које је управила српска влада Бугарској. Прва нота, у којој се истиче потреба ревизије уговора, вели, да је српско-бугарски уговор био уздрман начином, којим је био извршен, и знатним околностима, које су имале одлучног утицаја на коначни резултат рата. Треба за то наћи нову базу за праведну подјелу condominiumа. Ова база морала би осигурати Србији осим десне стране вардарске долине, 1. један дио територија у замјену обвезе уговора, које се Бугарска није држала; 2. један дио територија у име оштете за жртве, које је дала Србија за Бугарску поврх оних предвиђених у уговору; 3. један дио територија у име оштете за териториј, који је Бугарска добила на западу; 4. један дио територија у име накнаде за неспорни териториј на истоку и за Јадранску обалу, које је Србија изгубила. Србија, чим је жртвовала излаз на море, жртвовала је главни услов своје економске независности и спасла је колико европски мир од онште катастрофе, толико и потхвате савезника против Турске, те је тако осигурала Бугарској не само неспорни териториј, него и Тракију. Већ то даје Србији право, да добије концесије, које тражи. Зашто су Србији били одузети битни услови њезине економске независности, држи, да је у праву, ако се праведном подјелом на југу осигура ситуација, која води рачуна о њезиној екзистенцији и о њезином економском развоју. Овај захтјев одговара начелима међународног права, јер би било неправедно, да само Србија трију последице интернационалне ситуације. Србија не може дозволити, да њезина географска ситуација буде гора, него ли је била прије рата.

Пашићев кабинет остаје

И ако се то званично не објављује, министарска криза у толико је апланирана, што је ријешено, да остане Пашићев кабинет са свима члановима, уз промјену министра рата и правде, ако они свакако буду хтјели остати код оставке.

Представници странака били су у понедељник у двору и председник Народне Скупштине Николић је изјавио, да нема разлога одступању владе, коју ће Скупштина подупирати, док истраје код становишта, израженог у Пашићевом експозеу. Исто су изјавили представници самосталне и напредњачке странке. Краљ је на то позвао Пашића и са њиме дуго конференцију. Пашић је посетио руског посланика Харгвила, а овај је синоћ касно посетио Пашића. Каже се, да се радило о објашњењу, како Русија схваћа конференцију у Петрограду и арбитражу.

Поговара се, да је синоћ влада добила објашњења и осигурања, која у главном задовољавају односно држања Русије, а подржавају се чак и гласови, да Бугарска показује знатну попушљивост. Држање Бугарске поглавито је одређено пресијом тројног споразума и извјештајима команданата војске, који су неповољни, јер осим колере, агитација против рата заузима све веће димензије у бугарској војсци, а дезертирања и бјежање кућама оставља војне власти беспомоћнима.

Стојан Протић, министар унутрашњих послова, разаслао је брзојавну окружницу властима, којом јавља кризу и каже, да су лажни гласови о категоричкој пресији Русије, а уједно пориче одлучно гласове

Кад се вратила у собу, на своје највеће запрепашћење, на нађе Живка у постељи.

Прва мисао јој бјеше, да је умро, па да су га изнијели у мртвачницу.

Ја сам је баш срио у ходнику, гдје сва узрујана крши руке, а не смије да ми рече, да је нестало Живка.

— Но, госпођо, шта ради наш болесник? — упитах болничарку.

Она збуњена, најпослије, кроз плач признаде да је мало час отишла да спреми чај, а кад се вратила затекла је празну постељу.

— Вјерујте ми, господине лијечнице, — правдаше се она — он је спавао све досад, а ја сам тек на неколико часака отишла од њега... Била сам и у мртвачници... и нема га тамо.

Набрзо се узбунила читава болница и нико није умјо да рече, куд се дио наш најтежи болесник. Узрујаност и узбуђење је је било тјм веће, што је Живко био у машти свију мртва, а у његово оздрављење нико није вјеровало.

Ја сам одмах био на чисто, да је он морао устати, па пошто је у глухо доба ноћи све спавало он је опако у ватри и буцилу тужарицу некуд у дворште или какву споредну одају.

И дошета нијесам се преварио. Али сам се тјм већма изненадио када сам затекао

да постоје између његове и Пашићеве политике икакве диференције и каже, да се Србија може поуздати у одлуке владе и да је Русија изашла у сусрет Србији у много већим размјерама, него што се надало.

Најновији извјештаји

— Биоградски Пресбирео —

Бугари сузбијени

12. јуна

Према званичној вијести из Скопља, ноћас око једнога сата већи одред бугарске регуларне војске, без видног разлога, напао је српску војску код Злетова и Ратковца, ушљед чега се развила већа борба, која још траје. Ова је вијест публикована у подне, али већ послјије подне првих сата стале су стизати даље вијести, према којима борба заузима велик опсег, јер су Бугари наредили опште напредовање војске. Према приватним вијестима из Егри Паланке, Куманова и Скопља, чарке су започеле још јучер, а ноћас, када су хтјели Бугари да пријеђу речницу Злеповачку били су *два љуга сузбијени*. Од ноћас, према истим гласовима, тутњи топовска рика на више мјеста од старе тромеђе до Штипа.

Званично се најодлучније пориче вијест Бугарске Агенције да су Срби потиснути и да су имали велике губитке. Према вијестима војног министарства, *борбе су развијене љовљно го Србе, а једна приватна вијест говори о уништењу скоро цијелог бугарског пука*.

Савезници према Бугарској

12. јуна

Јутрос је допутовао црногорски министар председник Вукотић и посетио Пашића и Краља. Он је новинарима изјавио да ће се тек овдје договорити односно поласка у Петроград, а ако букне рат доиста, Црна Гора је готова да буде у заштиту интереса Српства и да је спремна поднијети сваку жртву подупирајући Србију. Већи одред црногорске војске на путу је ка српско-бугарском фронту. Црногорска помоћ до сада износи једну бригаду.

На синоћној сједници општине Биограда вотирано је четврт милиона за помоћ породицама војника и резолуцијом је изражена жеља да влада води само ону политику, која може обезбиједити Србији земље заузете војском.

На сјутрашњој сједници Скупштине влада Пашићева даће објашњења и вјероватно изазвати вотум Скупштине, од кога ће зависити ријешење кризе и даљи кораци. Војвода Путник имао је доћи данас у Биоград ради савјетовања односно

Живка у дворшту на чесми гдје се умива и пере ноге.

Био је сасвим при себи, а правдао се тиме, да је зажелио да се на чесми умие.

Послије овога запаљења Живко је још дуго боловао у истој болници, јер му је озледа коју је на бојном пољу задобио, била врло тешка.

Ја сам га оставио у болници и вратио се у своју домовину, али сам се чешће распитивао за његово здравље.

Када сам три мјесеца касније походио исту болницу, затекао сам тамо и Живка, који је скоро потпуно оздравио био.

Када ме је оазиио, потрачао ми је у сусрет тако искрено и неусиљено, као што трче дјеца у сусрет својим родитељима, када их се зажеде.

Хтједо ми руку пољубити и нешто рећи, али ту ријеч неумједо његово простодушно срце изрећи.

Ја сам га разумио и радосно му стиснуо руку. Знао сам да је захвалност најтоплија и најискренија онда, када се ријечима не може исказати...

Осим куришума који сам извадио из тијела Живкова, ја чувам у души својој и милу успомену на овога косовског осветника и на мој дирљиви састанак с човјеком коме је било одређено да умре...

Н. Сад, 1 јуна 1913.

попућења мјеста ратног министра, али није дошао, пошто је остао у Скопљу због сукоба са Бугарима.

Очекује се овдје сјутра Венецелос. Ако се што међу тим не промијени у ситуацији, политички кругови кажу да сами сукоби и борбе на граници не би по себи требале сметати полазак у Петроград, али се не зна хоће ли се ти сукоби прометнути у рат, те зато треба с одлукама причекати.

У опште се спомиње како је Савов прошле недјеље казао да ће чекати до уторника најдаље и доиста јуче, у угорак, Бугари су почели нападе.

Данас се навршило десет година ступања на пријесто Краља Петра, што је прослављено службама у свима црквама. Коинциденција десетогодишњице са почетком непријатељства српско-бугарског много се коментарише.

Детаљи о сукобу

13. јуна

О ноћашњој и јутрошњим борбама код Злетове осим са званичне стране констатовано је *да су Бугари сузбијени на цијелом фронту борбе и да су се иовукли*. Нема до пред вечер даљих вијести. Као објашњење овакових сукоба јављају из Скопља, да је још прије три дана бугарски командант Штипа предао команданту српске страже ултимагум, којим тражи да допусти Бугарима употребу неких воденица на српској страни Брегалнице и да се учине измјене у распореду српских стража и пуне два сумњива сељака. Захтјев је завршен напоменом да се све ово изврши до понедељника у седам сати у јутро, иначе ће Бугари употребити оружје. Са српске стране одговорено је да ће сваки оружани напад бити оружјем дочекан.

Војници трећег позива другог и петнаестог пука једнодушно су затражили да се поставе на важније позиције, јер се сматрају способни да врше и на истакнутијим мјестима дужност. Један дио од њих задовољан је.

Према једној приватној вијести „Правде“, данас би имала бити свечано прослављена слава једног српског пука, који је на мјесту ноћашњег сукоба. Бугари су већ од четири дана чинили припреме и слали поруку да ће славу спријечити. Ноћас су извршили пријетњу.

Власт је данас послјије подне заплијенила неке листове, за које се вели да су донијели претјеране детаље о опсегу борбе на граници и који су тврдили да је рат започет на свима линијама.

ОСВЕЋЕНО КОСОВО

Палите сјајне зубље уз тајан и вандала
У храму славе нове на славље побједничко!
Под ноге српских чета јер паде турска сила,
А лице преобрази Косово осветничко,
На које братске војске с триумфом дичним иду,
Да врше навахиду.

Столећа да опоју, и гробља да прекаде,
А химном од весеља замјене тужне струне;
Ловоре од победа Косовоу да засаде,
Комаде да покупе скрхане, царске круне,
За ускрс које нећ се бољаска борба водити,
А раја ослободити.

Са врела животног Косовка с коидирима
Крјепиће снагу вашу, витези српски врли!
А груди рашириће несваља слава плема,
У сјену Грачанице брат с братом да се игра;
Тад кости старог Југа кљивнуће пјесму нову
У славу Србијову.

На листу вјекониса Арес ће руком светом
Чудесну војну снимит' косовских одветника,
Што меће отаџбине ширине бајоветом,
И роба изведоше из мрака сирог лика,
На сунцу од Слободе да грије крвцу више,
И сузе да убрише.

С тирјанства развалина Слобода престо златни
Подигнут' хоће себи у слоге дивном храму,
Гдје на хор јасних знона стизаће народ патни,
Да ледне жале зрије, озари дух на пламу,
У њ натпис страшни биће: „Храм славе ко разори,
Од Вука тај је гожи...“!

Загрии, роде, трубом на лажне оне жрече,
Идољу који слаже, а слоге олар скриве;
Из братског кода који размичу руке дјече,
И поје отров пићем неслоге влече, прве!
Објави на вријеме, роде, то дјело грозно,
Да не би било позно...!

Пороче српски, слави, на празник новог доба
Повули кости свете и прах свуд расијава,
И вјечни мавзолеј им подигни изнад гроба,
Пред којим ва кољена погвуге главе стави,
И олај хвалу, славу у новој борби палим —
С борцима преосталим!

У вјетру Светилишта спрам сјаја вјечне луце
Неслоге тековине-симболе тужне сбири:
Све спове раскидање и ролства тешке кључе,
Нека буду к'o жиг вјечни почетој, новој ери.
У слози се дивној само да лежи спас и срећа
Нека се Српство сјећа.

Испреди, моћна руво, жие сунчаних зрака
За појас изаткани слоге од чистог злата,
Велики Српства да се њим лане свага јава,
Задојен једини мајемом да љуби брат свог брата,
Стољења сакрањених у тужних љета гривни
Да тражи наук дивни.

Радомир Орлински.

Прилике у Хрватској

— Франко-фуртимаша у новој улози —

Познато је за препад, који су извршили фуртимаша и франковци, који су до сада припадали хрватској странци права. Они су упали у уредништво странкиног органа „Хрватске“, отпустили уреднике и преотели лист. Како председник странке др. Миле Старчевић није могао да их склопи на понуштање, сазвао је у Трсту врховну управу странке и она је осудила тај корак франко-фуртимаша и донијели одлуку, да се орган странке врати у руке ранијим уредницима Шегвићу и Першићу. Франко-фуртимаша ни за ту одлуку нијесу хтјели да чују и зато је сазвана страначка конференција, која је донијела сада ове одлуке:

„1. Саслушавши разлагање чланова врховне управе странке права о развоју политичких прилика у монархији у опће, а у Бановини напосе, као што и о вјећању врховне управе странке у Трсту од дана 1. и 2. јуна и закључцима те управе — изјављује и закључује конференција, да је прекинута свака свеза са оном господом, која изведоше чин од 19. маја о. г. а не покорише се иза тога закључцима врховне управе странке. Тим својим чином и поступком, противним сваком правном и моралном схваћању као и темељним установама устројства странке, искључише се они сами из организације странке права.

2. Ушљед тога не сматра се више дневник „Хрватска“ органом странке права за све хрватске земље, нити гласилом врховне управе странке права. Одбила се од странке права свака одговорност за политички правац, који се водио у „Хрватској“, од дана 19. маја до сада, као и за онај, који ће се водити у будуће у том листу.

3. Закључено је, да се оснује у Загребу нови средишњи орган врховне управе странке права за све хрватске земље под називом „Хрват“, који ће почети излазити дана 28. јуна текуће године.

Позивљу се с тога сви присташе и пријатељи странке права, да тај орган подупиру материјално и морално, те да га шире у хрватском народу.“

Тако су франко-фуртимаша искључени из странке и „Хрватска“ оглашена да није више орган странке. А то је оно што су они и хтјели како би имали у свом будућем дјеловању одријешене руке.

У Бечу и Пешти спремају се да у Хрватској и Славонији уведу промјене. С тим је у вези план да за замјеника бана дође познати Акурти, а тако исто и овај корак франко-фуртимаша, који ће имати за задатак да омогуће намјере Беча и Пеште. То је онај покушај промјене данашњег стања у смислу успостављења унионистичке већине, који је гроф Тиса већ наговјестио. То они мисле да изведу на програму чистог Хрватства. Срби ће се дакле и опет узети на око.

Криза на С. Ријеци

— Распуштање општинског одбора —

Сењска Ријека има своју аутономију. Крај Угарске и Хрватске она у земљама круне Св. Стевана сачињава засебну јединицу.

Угарска влада одавно ради на томе, да то законом огањановано право Сењској Ријеци окрњи. Хтјела би да ово мјесто себи сасвијем потчини и да га помађари. Али сва та њена настојавања узалудна су била, јер се општински одбор на Ријеци томе одлучно одупирао.

У пошљедње вријеме угарска влада ради око тога да на Ријеци uvede државну полицију. Како се и тиме повређује аутономија Ријеке, општински одбор и томе се одупирао.

У толико је дошло протјеривање некадашњег потпредседника Бачића с Ријеке. Код једног иредентистичног новинара, који је био затворен ради шпијонаже, нађено је било Бачићево писмо, у коме он хвали рад тога иредентисте. На то протјеривање пристао је и председник Ријеке др. Вио ради тога што је мислио да ће тиме отклонити намјеру угарске владе, да на Ријеци uvede државну полицију. Међутим то је у општинском одбору изазвало буру негодовања. Општински одбор устао је противу тога поступка председника општине и због тога је председник др. Вио одступио. Ријечки општински одбор послје тога донио је одлуку, да се ријешење о протјеривању Бачића поништи и да се шеф полиције Деренчин, који је Бачића протјерао, стави под дисциплинску истрагу. Ријечки гувернер је ову одлуку општинског одбора укинуо, противу чега се одбор жалио министарству.

Угарски министар унутрашњих дјела тада је распустио општински одбор на Ријеци и његове двије пошљедње одлуке поништио. У исто вријеме наредио је гувернеру да нареди нове изборе. Ова одлука министрова тумачи се тиме што је општински одбор, иступајући противу увођења државне полиције и протјеривања Бачића, заузео становиште противно земаљским законима, влади, независном суду и грађанским и војним властима, чиме је прекорачио свој законски дјелокруг. Уз то општински одбор, наглашује се, својим непомирљивим држањем иде противу државних интереса.

Све ово показује, да је угарска влада одлучила да изведе своју давнашњу мисао, да и Ријеку подчини себи како би је могла да мађаризира. Због тога се и вјерује, да нових избора неће ни бити и да ће се на чело општине ставити комесар угарске владе.

До сада је општина на Ријеци била у рукама талијанаца, који су у ствари руководили аутономијом овог мјеста. Према томе борба се водила око престижа између мађарона и талијанаца. Једни хоће да је Ријека мађарска а други талијанска. А у ствари она није ни једних ни других. Она је словенска. То и бројке показују, а сад и сам полуслужбени „Пестер Лојд“, устајући противу талијанаца, то у неколико признаје.

Ево тих бројака: На С. Ријеци има 50.000 становника. Од тога су 20.000 странаца држављана и то у главином аустријских, као и нешто талијанских. То су махом Срби, Хрвати и Словенци. Они имају изборно право. Од оних 30.000 становника, који су општинари ријечки, Талијани су 12.000, Срби-Хрвати и Словенци 12.000, а 6.500 Мађари.

То је статистика *полуслужбеног* „Пестер Лојда“, мађарског листа и кад он то признаје, онда се може рећи да Ријека не само што је словенска, него је и општина словенска, а не ни мађарска ни талијанска. И једни и други су се ту на тајем огњишту распртили и кикају се и туку око престижа над туђим малом!

Кад ће да се чују они који треба и који мора да се чују!

Дневник

За шалу и забаву. Пештански листови саопштавају како је мађарска државна архива добила са Цетиња једно писмо црногорског министра трговине и саобраћаја, у коме он тражи потврду свога племства. Он је, веле, унук Стевана Таванице, који је прије осамдесет година служио као мајор у аустријској војсци и који је, кад је 1830. г. отишао у пензију, добио племство без предиката. И тако сад пештански листови мисле да производе сензацију кад од једног црногорског министра стварају мађарског племића, а и не сањају, да је сва сензација у томе што ваљају глупости. У Црној Гори нема министарства трговине и саобраћаја. Исто тако нема ни министра, који би водио поријекло из мађарског племства. Према томе то је неко направио доста неслан виц, који је у толико забаван што га Мађари озбиљно узимају и што, показујући тиме колосалну глупост и необавијештеност, извргавају руглу своју државну архиву, доносећи, да је „црногорског министру трговине и саобраћаја“ потврдила његово мађарско племство.

Исељавање у Србију. Народна Одбрана из Биограда јавља: „У пошљедње вријеме осјећа се велика навала нашег свијета из Аустро-Угарске разних занимања у Србију, камо долазе ради добијања мјеста у разним гранама државне

службе (као учитељи, жељезничари, поштарни ит.д.), у сврху приватне зараде (као тргов. помоћници, радници, занатлије ит.д.) у циљу отпочињања већих послова са капиталом (разних предузећа) и напошљетку у циљу насељавања (економски и селашки); особито је велики број ђака, који долазе без икаквих средстава са намјером да се овдје школују. Сва та лица напуштају своја стара мјеста не обавијестивши се претходно о законима код нас, о нашим садањим приликама; мање више су сва овдје непозната, а не доносе ни каквих препорука. Судбина свих тих лица је иста. Своја стара мјеста напусте остављајући да њихове позиције заузме туђин. Из законских разлога или из немогућности што се сада налазимо у несрећеном стању или што су нам та лица непозната, остају и овдје без мјеста. То што остану и овдје без мјеста ствара код њих разочарање и тако је штета од њихова доласка двострука. Уза све то падају још и на терет разних овдашњим установама, који је потпуно непотребан, а подноси се сада у ратним приликама врло тешко. Из ових разлога молимо уредништво, да обавијести свијет, да нико ни под коју цијену не напушта своје мјесто, а да се претходно добро не обавијести да ли може у Србији наћи службе или зараде. То вриједи за вријеме које ће настати, када се овдје ријеше сви заплети, а дотле не треба нико овомо ни да се креће.

Несрећа на босанској жељезници. У ноћи од суботе на недељу задесила је велика и катастрофална несрећа мостарски воз на путу у Сарајево. Жељезничка пруга иде крај саме Неретве. Са познатог разлога биле су пруге на стрмом напипу над Неретвом код станице Прењ подриване, а то се није за времена опасности. Воз, долазећи из Мостара, налетјо је на то мјесто и катастрофа је била неизбјежна. Шине под теретом локомотиве попустише. Службени вагон и два пуна прва путничка вагона сурваше се у десет метара дубоки понор. Кад је уминула прва страва и препад, дадоше се присутни на спасавање и помагање. Под рушевинама вагона нађоше мртве: ераријалног адвоката Хуса и ложаца Бужина. Тешко су рањени путници Исидор Вајс и Петар Ненадерк из Сарајева и Петар Ковачевић из Тузле. Осам особа, међу њима двије госпође, лако су рањене. Из Мостара и Коњица послана је била посебним возовима брза лекарска помоћ.

Распуштено словенско друштво на С. Ријеци. Прије неколико година сложило се на Ријеци неколико свјесних Словенаца и одлучише основати друштво, у које би се окупили словеначки свијет, који живи на С. Ријеци у прилично великом броју, а који је био расутран и неорганизован, те највише изврнут старовјерство. Хтјело се да се сложи, међусобно узимају да се освјести провјетом и да му се да прилика; да се међусобно подупиру у случају нужде. Друштво је сваки даном све више јачало, лијепо напредовало и развијало се. Али правила, која су била послана министарству у Пешти, била су повраћена, јер их влада није хтјела потврдити. Друштво је учинило жалбу, па је и она била одбијена. Тада је друштво саставило нова правила и опет их послало влади на потврду. И опет је влада правила одбила. Друштво је учинило жалбу а одговор владе, који је ових дана стигао на Ријеку, гласио је, да се друштво има развијати у року од 24 сата. Друштво није добило писмене одлуке, већ је председник Јурца био позван у полицију гдје му је комесар Дорчић усмено саопштио, да је он добио од начелника налога да „Словенско потпуно и необразбено друштво“ мора одмах распустити. Бивше словенско друштво бројило је неколико стотина чланова, добро је стајало и у материјалном погледу, док му је инвентар вриједио 3000 круна. Имало је и своје лијепе уређене просторије. У недељу држало је друштво пошљедњу своју скупштину.

Заборављени турски брод. Било је то прије неколико година, када је још полумјесец сјајио над Балканом. Ондашњим турским властима у Скадру требала је велика маона, па су енергично молиле и ургирале код царске владе у Цариграду да наручи маону. Коначно су се државници на Порти без разлике странака вјерили о нужди једне такве велике маоне за Скадарско Језеро, па су је и наручили у Енглеској. Маона огромна као Нојева лађа била је погођена за 150.000 франака. Сплав је био у брзо израђен и првом приликом послан паробродом у Арбанију. Пароброд због плиткоће Бојане није могао ући у Скадарско Језеро, већ је пристао у Св. Јовану Медунском, да ондје искрца жељени сплав, састављен од више дијелова. Међутим, лучке власти у Св. Јовану Медунском мало су се бринуле за

то, да предузму маону, те су прале руке, као да их се та нарубина ништа не тиче. Та оне и ако су биле турске, нијесу биле власти на — Скадарском Језеру. Енглеском капетану било је још мање стало за маону, па како је на С. Ријеци имао посла, он је маону одвезао тамо, искрцао је у ријечкој луци и онда безбрижно даље отпутовао својим паробродом. Маона је тако заборављена и зануштена лежала на обали Марије Валерије. Прозазили су дани, недеље, мјесеци и године, а маона је лежала и лежи још увек на истом мјесту. Нити ко пита, нити ко брижи за њу. Букну рат трипољетански, освану рат балкански. За вријеме ових ратова није се могло с тим бродом ни макнути. Међутим је Турска изгубила Скалар и сав Балкан. Маона још увијек лежи на истом мјесту. Турски консул на С. Ријеци, Николаки, упитан од једног новинара какав ће уред дочекати маону на обали Марије Валерије, одговорио је: Све је изгубљено, па је енглески заповједник пароброда добро учинио, што је маону овдје оставио, тако је бар за нас спасена. Маона ће се употребити у Малој Азији за ријеке Еуфрат и Тигрис.

Вријеме. Календарски почетак лета био је ове године 9. о. м. у два сата изјутра. Топлотометар је међутим још раније забиљежио летњу врућину. Али кад је настало лето по календару, настале су кише и знатно је захладило. И прошло лето било је хладно и кишовито, али је ово лето у томе погледу још горе. Киша се кроз читаве дане изливала и тако захладило, да није изгледало, да улазимо у лето, него да је позна јесен. Нарочито је ружно вријеме било пошљедњих дана, све до јутрос. Киша се изливала као из кабла. Била је права провала облака, а особито јуче пред вече. Хладноћа је толика била, да се није само летње одјело остављало у страну, него су се узимали и горњи топли капут. Данас се вријеме почело да ведри и огријало је пријатно сунце, али за кратко вријеме, јер се и јутрос излила плаха киша. Ружно се вријеме продужава као да смо у позној јесени и нема изгледа, да нас неће непогода и абнормално вријеме и даље пратити.

Свјетски саобраћај

Главна поштанска статистика. Публикована је главна поштанска статистика за 1911. годину од стране међународног поштанског бироа, и садржи податке о установама и поштанском саобраћају 94 државе, колоније и протектората, с површином од 82.5 милиона квадратних километара и 11792 становника. Према тој статистици, број поштанских станица у реченим земљама и колонијама износио је на крају 1911. године 282.609, а персонала је било, округлом цифром, 1.4 милион чиновника. Број кореспонденција сваке врсте, обичних и препоручених, отпављених у унутрашњој и међународној служби, износи, округлом цифром, на 286 милијарда; обичних пакета 676.1 милион; пошиљка с означеном вриједношћу 73.8 милиона, у вриједности од 94.8 милијарда франака; упутница 705.8 милиона у износу од 38.8 милијарда франака. (Union postale).

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Многим нашим претплатницима истиче претплата крајем овога мјесеца, те је вријеме, да претплату обнове, како им се не би лист обуставио; јер лист ће се обуставити свима без разлике који не обнове претплату до краја овога мјесеца. Најзгодније се претплатити код поште. Цијена је листу на пола године: за Црну Гору перпера 5, а за иностранство 7¹/₂ франака у злату.

Цетиње, 6. јуна 1913.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦЕТИЊСКОГ ВЈЕСНИКА“

СПОР БУГАРСКЕ И САВЕЗНИКА

Цетиње, 19. јуна

У тренутку када је објављено да ће председници министарстава балканских савезних држава поћи у Петроград на конференцију, опет је избио крвав сукоб између бугарских с једне и српских и грчких с друге стране. Као што извјештаји гласе, сукоб је био много већих размјера него икад до сад, борба се водила на дугачкој линији, била је оштра, крвава и одлучна тако, да се с правом сматрало да је рат отпочео.

Телеграфска саопштења и из Биограда и Атине говоре, да је и овај најновији крвави сукоб изазван с бугарске стране, јер су њене чете, без икаквог повода, изненадно, управо мучки, извршиле напад на савезничке страже и великом силом покушале да заузму положаје, на којима се налазе чете савезника.

Као и увијек раније, и овом приликом покушај је остао без успјеха. И ако су навалјивали великом војском, Бугари нијесу успјели, и крај силних жртава, ни стопе да заузму и да савезничке чете потисну него су, напротив, као и раније, настрадали, јер су их савезници одлучно сузбили, осујетили им намјеру и одбацили их чак и преко досадањих њихових позиција.

И тако у мјесто да савезници пођу у Петроград и да се тамо подвргну суду Руског Цара и да се мирним путем ријешу њихов спор, они проливају крв и срљају отворено у рат.

Држање Србије

— Наш нарочити извјештај —

Биоград, 17. јуна

Мирољубивост Србије

И ако независна штампа енергично захтијева, да се дипломатска распра с Бугарском оконча и да се спор ријешу оружаном руком, зашта су и неке странке, па и министри, као год и сва војска, ипак се у службеним круговима трпељиво настојава да се, ако је икако могуће, избјегне рат с Бугарском. То службеној Србији није само на језику, него хоће и у ствари да посвједочи, разложно исцрпљујући сва средства која јој стоје на расположењу, при чему испољава такву тактику, да јој се одмјереност и стрпељивост и добра воља за миран споразум мора признати. У томе се толико далеко иде, да се из овог помирљивог настојавања очито види, да се Србија неуморно пашти да до краја буде коректна у сваком погледу и да јој се не може ни у чему замјерити. И ако њена војска подцењивана, свршила је с највећом лакоћом свој задатак сјајно и тако прецизно, да је добила опште признање. Па и поред тога што су јој сјајни успјеси давали потпуног права да буде необазрива, Србија је ипак с пуно такта поступала не само према непријатељима које је свладала, него и према захтјевима који су јој неправедно постављани. Водећи строги рачуна о себи, водила је рачуне и о онима око себе, па чак и онда када се то косило с битним интересима њеним и правима у рату задобијеним. Савезницима је притицала у помоћ обилно у сваком погледу. У томе је толико далеко ишла, да се није руководила чисто савезничким обвезама и обзирима, него је поступала чисто предано, братски. И према жељама и захтјевима великих сила ништа мање није била деликатна.

И као што на жалост није било међу великим силама неких који су такво држање до самопрегора умјели да цијене, нашао се, на још већу жалост, и међу савезницима један савезник, који је хтио ту похвалну страну њену да

злоупотреби. Па и ако је тај савезник према њој иступио без обзира и са свом грубошћу, ипак је ни то није могло да изведе из такта, нити да утиче на њу, да скрене другим путем и да не истраје у у започетом правцу. Остала је све до сада дошљедња у својој деликатности и мирном и хладном руковођењу, имајући пред собом увијек виши циљ. Спор, који води с Бугарском, о томе је дао небројено доказа. Она је и данас у томе погледу остала истрајна. Хоће да исцрпи сва средства за мирно ријешење, хоће да остане до краја онаква иста као што је у почетку била.

И ако је исцрпила сва средства да се спор непосредно ријешу, Србија у свом мирољубивом настојавању није малаксала. Хвата се и пошљедњег излаза за мирно ријешење, али у исто вријеме даје доказа да је вољна и да пристане на уговором предвиђену арбитражу, ако непосредно споразумјевање не успије. То одаје и говор једног од најактивнијих министара њених, Стојана Протића, који нарочито наглашава, да сви они у Србији желе да се, ако је икако могуће, рат с Бугарском избјегне, објашњавајући да се морају прво исцрпiti сви други начини, а да је рат оправдан само онда кад је неизбјежан, кад се никаквим другим начином не могу одбранили животни интереси земље.

Изјава С. Протића

Та изјава Стојана Протића, коју је дао новинарима, заслужује опште пажње, те се зато на њу нарочито заустављамо и износимо је. Он се износио овако:

„Узрок кризи је у несугласици о начину поступања у спору с Бугарском. Јер рат је оправдан само онда кад је неизбежан, кад се никаквим другим начином не могу одбранили животни интереси земље. Прије рата морају се исцрпiti сви други начини.

У нашем случају начин ријешења спора предвиђен је унапријед и састоји се најпрвије у непосредном споразумјевању, а онда у арбитражи руског цара... Тај начин не смије одбити ниједна страна, ни по здравом памети, ни по уговору. Ми тражимо и тражићемо до краја ревизију уговора, али то не значи да смо тражили уништење уговора. Ми уговор нијесмо отказали и основна начела уговора о савезу и пријатељству с Бугарском ми нијесмо никада порицали, само тражимо измене извјесних његових одредаба

Ноторан је факт, да је баш Србија била она, која је заступала идеју пријатељства и савеза с балканским државама, а једно од наших начела је и арбитража руског цара.

Разлика између нас и Бугарске је у томе, што Бугарска не признаје оправданост ревизије уговора и тражи абитражу на основу друге тачке тајног додатка уговору у границама спорне зоне, како је она схваћа, а ми тражимо ревизију те тачке и спорну зону разумјевамо у пуно ширем обиму.

Русија настоји да дјелује на обадвје стране, да се спор мирно изравна. Она нас позива на договор у Петроград, па ако буде потребно и на пресуду царева. Односно арбитраже Русија тражи и од нас и од Бугарске — видиће да свака остаје на свом гледишту — да пристанемо на арбитражу без икаквог ограничења за судију.

Истовремено би се пресудио и бугарско-грчки спор, који је с нашим у најтјешњој вези и без кога се ни наш не може расправити.

Пред судом би све странке имале да заступају и бране своја гледишта све до самога часа пресуде.

Сви чланови тога кабинета, осим двојице, примили су овакву арбитражу, уз претпоставку наравно, да је Бугарска исто тако прими.

Ми смо примили овакву арбитражу у толико прије, што знамо, да на истом гледишту стоји и Русија и њени пријатељи и савезници.

Између мене и Пашића нема никакве разлике у схваћању. Јер нити је он попустљивији, нити сам ја радикалнији. Ја не треба Пашића да потичем и бодрим — јер то није потребно аутору онако патриотског и високо државничког експо-

зеа; сви ми не треба да га подстичемо, него да му помажемо и да му појачамо позицију. У нас има много одушевљених патриота, и то је добро, али има мало мудрих политичара. Зато му треба не отежавати мучан и одговоран посао. Треба имати повјерење у искушане политичаре“.

Схваћање ситуације

Као што се из ове изјаве може видјети, Србија не само што не преза од конференције у Петрограду, него је готова и на арбитражу, условљавајући само толико, да ће пристати на њен опсег у толико колико на њ пристане и Бугарска. То другим ријечима значи, да ће примити, само ако је и Бугарска прими, и безусловну абитражу. Уз то ваља истаћи, да је у Србији увјерење да уговор неће бити једина база за арбитражу, него да ће она бити на најширој основи. На тај начин ће ријешити и ревизију уговора и његово тумачење, као год и територијалну побједу. Како Пашићева влада и на даље остаје, то влада увјерење, да је овакво схватање исправно и да ће се у овом правцу абитража вршити.

То се види и из обавијештења што га влада даје, сузбијајући гласове, који иду за тим да јавно мнијење збуне. У њему се истиче да спор српско-бугарски о томе да ли уговор у цјелости важи или не стоји неријешен и непресуђен и да ће га ријешити или мирним путем врховни арбитар, Руси Цар, или рат. Влада је пристала да врховни арбитор прво ријешу спор о томе: важи ли уговор у цјелости или је током рата измијењен. Бугари су условљавали своје присуство на конференцију у Петроград да им се унапријед каже хоће ли бити абитража на основу уговора или на широј основи. На то је одговорено из Петрограда да Цар не жели и неће да прима никакве услове за изрицање своје пресуде. Он прима да свака страна изнесе своје погледе и захтјеве, а он ће по савјести и без ограничења изрећи суд. Српска влада на то је изразила захтјев да се председници балканских савезних држава састану у Петрограду и да покушају непосредни споразум, па ако се неусијети споразумјети да се остави високом арбитру, да он ријешу спор.

Влада у Србији и сад стоји на том свом захтјеву.

Пабирци

Мисија Гешова у Бечу

Боравак бившег бугарског министра председника Гешова у Бечу мотивиран је потребом мале операције, која га је довела у болницу. Но нико не сумња да има тај његов боравак посебну мисију, у којој врло активно ради и један бивши бугарски министар, Начовић. Бугарска се влада можда боји, да ће у Петрограду наићи на пристрасност, те *црговара о његовој мисији с Аустро-Угарском.*

У Биограду се већ раширила вијест, да је склоњен уговор и да ће Бугарска изаћи из балканског савеза. То је преурањено. Гешов је дошао да извиди, до које би тачке у случају рата са Србијом могли Бугари рачунати на добровољну неутралност Аустрије.

И ако Бугари држе, да ће их Аустро-Угарска добровољно подупирати против Срба, ипак не заборављају везе бечкога двора с грчким краљем, те се тако држе мање сигурни наспрам Грчке. Најзад би хтјели, да себи осигурају Солун.

Сазнаје се из ауторитативног извора, да би у замјену за добровољну неутралност Аустро-Угарске и Румуњске, као и за Солун, понудио Гешов гаранције и привилегије економске природе. Пошто Аустро-Угарска нема колонија, то сматра Балкан природним својим излазом и пољем своје експанзије. Солун би у исти мах осигурао и балканску трговину и ону Аустро-Угарске. Бугарска може у свим питањима, која интересују Аустрију; у питању железница, тарифа и т. д., о којима преговара у Паризу, дати директна јемства, и без јавног трговачког уговора, који би побудио суревњивост других држава, тајно обећати посебне привилегије.

Држање Русије за случај рата

„Римска Трибуна“ добија из Петрограда: У владиним се круговима изјављује, да се Русија неће дати зауставити у раду за мир никаквим рекриминацијама њема-

чке штампе. Говор грофа Тисе примљен је с незадовољством, јер ставља у сумњу искреност Русије. Али сад се тврди, пошто је та искреност несумњива, да ће то узети у обзир и Аустрија. Русија хоће да спречи братоубилачки рат и подцијену, да привремено изгуби свој уплив код које од балканских држава. Ето то је пошљедница, коју она очекује за себе од арбитраже, дакле противно од оног, што очекују у Бечу.

Цар је одвише јасно рекао, што мисли, те да би требало сумњати о држању Русије. Цар је чак запријетио, да ће пограбити за оружје, провали ли рат, но допустивши, да до тога неће доћи, то Русија има других средстава за успјешну пресију. Њен посланик у Биограду овлашћен је, да поручи Србији, ако њена влада изазове рат, да ће *Русија прогласити свој desinteressement.* Руски посланик у Софији саопштио је опет бугарској влади, *ако бугарске чете најдању Србију, да ће Румуњска одбацити неутралност,* које се се до сада држала понајвише ради великих услуга Петрограда.

Уза све бојазни ипак у добро упућеним круговима влада опште оптимистичко схваћање. Дипломација Француске, Енглеске и Италије ради свим силама, да спречи оружани сукоб.

Конференција у Петрограду

И ако се скептички гледало не конференцију у Петрограду и држало да до ње неће доћи, ипак сви знаци говоре, да је она неминовна. Руска влада свим силама настајава, да министри председници четири балканске државе само дођу у Петроград, а онда, држи, да ће моћи изгладити све спорове. Српска влада, а тако исто и црногорска и грчка радо се одазивају руском позиву у Петроград, јер су увјерени, да ће тамо њихова праведна ствар сигурно побједити. У руском захтјеву о безусловном прихватању руског пресуђивања гледају само обичну формалност, коју треба испунити, да би се само омогућило пресуђивање Бугарска влада је такође одговорила, да ће њен министар председник Данев доћи у Петроград, дакле прихваћа и она руски захтјев да се савезници безусловно подвргну руској пресуди. Бугарска влада у своје одговору изражава само наду, да ће се пресуда донијети на основу савезничког уговора. Када се зна како је Бугарска одлучно одрицала учешће на петроградској конференцији и подвргавање руском пресуђивању, ако Србија не повуче своју војску из крајева, које Бугари сматрају неоспорно својим; и када се зна како су бугарски листови писали, да Данев не смије ићи у Петроград, јер би то било „опасно по бугарско становиште“ — онда је данас бугарска влада посве попустила, када се задовољава само изрицањем наде, да ће суђење бити на основу савезничког уговора.

Изасланици Србије, Црне Горе и Грчке поћи ће у Петроград, где ће споразумно да бране интересе својих држава према бугарским претјераним захтјевима. Бугарски министар председник Данев требао је у суботу или недјељуда се крене у Петроград, са бившим министром председником Гешовом.

Најновији извјештаји

— Биоградски Пресбирио —

Влада и Н. Скупштина

13. јуна

Данашња сједница Народне Скупштине почела је у девет и по сати прије подне. Прије тога састали су се шефови странака са владом на конференцију. Скупштинска сједница у десет и по сати на Пашићев захтјев претворена је у тајну и трајала је до један сат. Влада је изложила ситуацију. Експозе и дискусија држи се сасвијем тајно. Сјутра у пет по подне биће јавна сједница, на којој ће Пашић дати јавну енунцијацију о положају. Криза владе отклоњена је тиме што је повучена оставка, а измијениће се само један члан кабинета. Пашић полази у Петроград у суботу или недје-

љу. Сјутра на вече очекује се долазак Веницелоса. Сва три премијера путују заједно у Петроград. Према руском предлогу, кушаће се најприје заједнички састанак, онда ће свака страна поднијети образложен меморандум о својем гледишту и захтјевима арбитраже који се односе на сва спорна питања.

14. јуна

Сједница Народне Скупштине која је била тако радознално очекивана данас послје подне, да су јој присуствовали црногорски министар Вукотић и секретари скоро свију посланстава, као и бројна публика, очекујући заказану изјаву министра Пашића, — није донијела ништа одлучно. У мјесто у пет сати почела је сједница у шест, јер су се прије држала дуга савјетовања владе и странака. Пошто су странке дознале да је Пашић одустао да данас даде изјаву, поднијела је свака од њих из опозиције интерпелацију о спољној политици. Пашић је одговорио да је спреман дати одговор на првој идућој сједници. Опозиција је тражила сједницу за недјељу, али је већина одредила за понедјељак. Према томе Пашић даје изјаву у понедјељак, што значи да до понедјељка у вече неће ићи још у Петроград. У посланичким круговима тврди се, да је ово одлагање изјаве и поласка удешено зато што није још познато званично одређење Бугарске, јер се чека са извјесне стране још један важан одговор.

17. јуна

Криза кабинета биће формално ријешена сјутра послје гласања скупштине и остаће Божановић, а измијениће се министар правде. Јучер је била сједница старорадикала, на којој је Пашић дао задовољавајуће изјаве. Рекао је, како се тврди, да има уверење да ће Русија судити повољно Србији. *Уштан хоће ли Вардар бити граница, рекао је да се нада да ће граница да буде још јача.* Данас сједница Н. Скупштине, која се с нестрпљењем очекује. Већ у 8 сати биле су препуне галерије. Сједница је почела око 9 сати. Пашић је одмах дао изјаву на интерпелације. У своме говору он је рекапитулирао дипломатску преписку и казао да је разлика гледишта Србије и Бугарске у томе што Србија тражи безусловно демобилизацију, састанак министара и директан покушај споразума, ревизију уговора и арбитражу на ревидираном уговору. Бугарска све то неће. Русија је предложила да обје владе разговарају преко премијера у Петрограду а у случају неспоразума да арбитражу прима. Србија је одговорила да у начелу прима арбитражу, али не може примати на основу уговора. Ако обје стране остану при своме гледишту, не може бити арбитраже. Међутим Цар не прима услове, а тешкоћа је и у томе што се рјешењем питања о валјаности стварног уговора не рјешавају сва спорна питања. Спор бугарско-грчки не може се одвојити од српско-бугарског, јер све балканске државе су у савезу и обавезале се штитити се од напада било које стране. Све четири државе ратовале су заједно и Турска је свима заједно уступила територије. То је капитално; сва питања морају се рјешавати заједно и истовремено. Ако буде немогућ састанак министара, потпадају сва питања савезника арбитражи. Кад је српска влада стекла уверење да ће се спор рјешавати на широј основици и са вишег гледишта и да ће се донијети оцјена на основу свих података, који су измијенили уговор, као и да ће се рјешење српско-бугарског спора приступити онда када и рјешење грчко-бугарског, онда је донијела одлуку да

може примити арбитражу. Влада је послала у Петроград опширан меморандум српских захтјева и разлога, примавући позив за арбитражу. Српска влада изјављује да стоји на оном истом гледишту на коме стајала дајући познати експозе.

Ове изјаве побудиле су велико одобрење већине. Послје тога говорио је националац Рибарац, пребацујући влади што раније није присилила Бугарску на ревизију и што није прогласила анексију. Ставља мотивисан предлог за прелаз на дневни ред, којим позива владу да поведе кораке у смислу анексије. Напредњак Маринковић критикује досадању неодлучност владе и не ставља предлог за прелаз на дневни ред. Самосталац Драшковић предлаже мотивисан предлог за прелаз на дневни ред сагласно ономе који је скупштина примила приликом експозеа, означајући неуступке као животне интересе. Министар Љуба Јовановић доказује како западна Македонија није бугарска и како немају Бугари ондје никаквих културних и историских споменика. Сједница је одложена до сјутра, када је наставак дебате и гласање. Продријеће вјероватно резолуција Драшковића. Као и пошљедњи пут, Пашић ће добити овлашћење да иде у Петроград уз резерве неуступање експозеом означених животних интереса.

18. јуна

У данашњој скупштинској сједници продужена је дебата о владиној изјави. Изгласана је већином од 13 гласова резолуције о прелазу на дневни ред одобрењем владине изјаве, уз уверење да ће по сваку цијену бити заштићени животни интереси Србије сагласно резолуцији пригодном дебате о експозеу Пашићевом. Министар Протић изјавио је у име владе да су Србија и Грчка нападнуте од бугарске, да борбу трају на цијелом фронту и да никако немају карактер чарка него *карактер рата.* Србија је даће наредбу војсци да свом силом сузбију сваки нападај Бугара.

Сукоби код Злетова

13. јуна

О сукобима код Злетова нема даљих важнијих вијести. Борба у већем опсегу престала је још пред подне јучер ненадним повлачењем Бугара и послје подне чуло се ријетко пушкарање. Ноћас је био релативан мир, а исто тако и јутрос. Влада је ријешила да скине сваку одговорност у случају поновљеног бугарског испада.

14. јуна

Према накнадним вијестима из Скопља, борбе код Злетова трајале су од поноћи до два сата послје подне. Бугари су неколико пута понављали нападе, а повлачили се и заклињали за погодан терен чим би Срби вршили противнапад. Ипак су губитци Бугара велики, док су Срба управо знатни. Осамљена чаркања чета била су и јучер и данас. Српске власти имају сигурних доказа да Бугари преодјевају војнике у сељачко одјело и да их пуштају у малим скуповима да нападају српске војнике, па да онда јаве како се буни исто сељачко становништво и како га Срби прогоне.

Србија и арбитража

13. јуна

Вијести бечке штампе као год и коментари о руском напуштању Србије и попуштању Србије означају се овдје као намјерно протурени и савијем неистинити. И вијести о тобожњим пресијама Хартвиговим у корист бугарског гледишта демантују се. Србија прихвата састанак министара, који је

сама предлагала и евентуалну арбитражу за све спорове савезника, а факт, да свака страна има да изнесе, брани и заузима своје гледиште у свим спорним питањима, доказује да ће арбитража бити ипак општа, неограничена. Српска влада остаје до краја на досадањем становишту довољно већ познатом. Општа ситуација означаје се као стварно непромијењена, неизвјесна и ушљед напада Бугара трајно критична.

Србија и савезници

14. јуна

Веницелос је већ на путу овамо и стиже сјутра.

Са доброга извора дошла је овамо вијест да је познати бугарски војвода Сандански отпутовао на једном аустриском пароброду за Арбанију, да организује чете Арнаута противу Срба.

Нови напад Бугара

17. јуна

Данас у девет и по сати за вријеме дебате у Скупштини, дошло је Пашићу из Скопља прво обавијештење о новим нападима Бугара. Послје десет сати објављене су прве вијести, према којима су ноћас у два сата Бугари напали према Штипу предстраже, а у три сата и четрдесет минута отпочели су први артиљериску ватру и скоро за тим напад на цијелој линији Ретке—Букве—Злетово—Хеокази. Исто тако напали су Србе код Валандова, намјеравајући пресећи жељезницу код Ђевђелије. *У извјештају архивне команде каже се, да је ово доказ да су Бугари започели рат без објаве.* Срби су прихватили борбу.

Према приватним вијестима, Бугари су још прекиноћ почели напади страже код Штина, али су били сузбијени. Сада у подне стигла је нова вијест из Скопља да су Бугари ноћас и јутрос извршили напад и на цијелом грчком фронту. На српској страни траје борба на цијелој линији од извора злетовске ријеке до Штина. У борби учествују веће масе пјешадије и артиљерије.

И мјеродавни кругови сматрају да је рат фактично започео наступом Бугара, јер не зна се како се да сада могле борбе обуставити. Ипак уопште се сматра да рат неће спријечити дипломатску акцију у Петрограду.

Разне вијести

17. јуна

Ноћас у девет и по ненадно је допутовао овамо Престолонашљедник Александар, а јутрос Принц Ђорђе. Јучер је Пашић био у двору, гдје је исто што и данас реферисао у Скупштини. Црногорски премијер Вукотић јучер и данас посјећивао је Новаковића, Пачуа и Пашића, код кога је био и на ручку.

18. јуна

До сада у подне није била никаква страна интервенције овдје. Престолонашљедник и Принц Ђорђе, који су јучер били овдје, отпутовали су ноћас у Скопље.

Војни кругови држе, да рат не може дуго трајати, јер се на цијелој линији сконцентрисане компактно масе на обим странама и главна одлука мора пасти на Овчем Пољу.

О задржаном српском куриру нема још гласа. Спалајковић је овдје и не иде у Софију натраг. Тошев још није отпутовао.

Са мјеродавног мјеста издано је послје подне саопштење, којим се констатује да су јучер Бугари са 100.000 војске напали нашу војску прешав демаркацијону линију на неколико мјеста.

Бугарска нота

18. јуна

Послје подне Бугарска је предала ноту, којом се жали на напад српске војске на граници. Изгледа да је нота нарочито удешена, јер се у њој помињу извјесни догађаји који су се збили по предаји исте. Чудновато је да Бугарска Агенција говори о нападу Срба у тренутку кад је напад отпочет са стране Бугара, јер је утврђено да је бугарски напад учињен прошле ноћи у 2 часа. Кретање бугарских трупа запажено је још 15. ов. мјес. и претпоостављало се да Бугари већ спремају напад. Тако исто и напад на сву грчку линију доказује да је извршен с предумишљајем. Да је тако види се и из чињенице, да су Бугари противно уобичајеним правилима у Цариброду зауставили српског курира, који је путовао у Софију у српско посланство са инструкцијама за посланика. Кораци учињени због тога остали су без резултата. Српска влада је јако изненађена оваквим поступцима Бугарске, који су учињени противно међународним правилима.

Бугарски препад

18. јуна

Према вијестима из Скопља, Бугари су спремили систематски напад на цијелом фронту, што су српске војне власти предвиђале послје пошљедњег злетовског напада. Констатује се, да је Србија показала најјасније мирољубивост, што их није за цијело вријеме када су Бугари били на Чаталци и слаби на граници напала ни најмање, што је предлагала демобилизацију, коју је Бугарска одбила, што су сукоби почели концентрацијом бугарске војске на граници, што су Бугари атакирали поново Грке, потискивали се напријед код Штина. Валандова и Злетова, гдје није дошло раније до сукоба само због обазривости и одступање Срба. Онда су Бугари пустили четнике, подупиране војском. Најпослје је војска почела упадати и напосок јучер ноћу упали су на цијелом фронту. Тошев још јуче у 10 прије подне најавио је протестну ноту за нападе, који су почели тек послје два сата ноћу, што доказује да је нота била дан прије спремна, јер су Бугари имали прекиноћ да нападну, што је изостало ушљед непредвиђених запрека.

Вијести о препадну изазвали су силно огорчење, које се распламтјело братимљењем са црногорским трупама, које полазе на граници.

Детаљи о борби

18. јуна

Ноћашњи телеграми јављају да је борба вођена на цијелој линији на ријекама злетовској и Брегалници, нарочито на линији Пестемелци, јужно од Штина, Тргораца, ката 650, Похова, Некопи, Дреново, Ријетке Букве и Царев Врх. Дужина ваздушне линије износи шестдесет километара. Најжешћи напади били су у правцу линије Драгово—Карван, па Ријетке Букве—Царев Врх, па Тохово—Некази и Драгово—Гавран. Јуче пред подне окупирани су се само српски предњи дјелови много јачој бугарској сили, а пред вече ступиле су напријед веће српске масе. Официри су предњачили војницима, који су показали силну резистенцију.

Код Ђевђелије су моментално Бугари прекинули везу Срба и Грка и хтјели пријећи Вардар са цијелим пуком и артиљеријом, али су сузбијени од два батаљона српскога трећег позива и веза је успостављена. *Ђевђелија је остала и даље у српским рукама.* На десном српском крилу од Криволака до Гуменце на фронту од 70 километа-

ра јуче су биле борбе, али са мањом жестином. Ноћас цијеле ноћи вођене су борбе, које су у шест сати у јутру прекинуте, али се сада су расламиле а нарочито на јужном фронту уз Вардар и око Штипа, који су, по приватним вијестима из Скопља, морали Срби да бомбардују, те су га Бугари напустили. У тој борби одликовао се ужички пук и погинула два виша српска официра, а двадесетак рањено. Бугари су потиснути овдје за седам километара од старих позиција.

Са старе српско-бугарске границе још нема вијести о сукобима, а данас до подне нема у опште никаква друга вијест. Осим да су железнички чиновници српски са пограничнога Царибрда ноћас пребјегли у Србију. На цијелом грчком фронту траје борба непрекидно. До јутрос учествовало је са бугарске стране сто хиљада војника. На Овчем Пољу, гдје је главна борба, оперира армија бугарског генерала Ратка Димитријера са најбољом војском.

18. јуна

Сама чињеница да су борбе започеле дефанзивом Срба а нападом Бугара на самим српским позицијама с ову страну ријеке злетовске и Брегалнице, као и Вардара, дакле на српској зони, показује да су Бугари нападачи. Око Штипа ноћена је жестока борба са обостраним великим жртвама. *Штип је освојен.* Како се сада дознаје, још су се синоћ Срби пробали до обронака планине Пљачаквице, десет километара источно од Штипа. Борба је данас настављена на цијелом фронту. Српске трупе напредују у правцу Штип-Кочане, које је, према неким вијестима, већ заузето. Тиме би била за сада пресејчена бугарска Ванда од бугарске Ђустендилске армије. *Борбе су најжешће са веома великим обостраним губитцима.* Бугари су код коте 650 јучер, након неуспјелог напада, оставили хиљаду двјеста својих на бојишту. Вис код села Дренка *заузела је на бајонет српска пјешадија.* *Бугари су у дивљем бјегству одступили, оставивши шест топова и четири кара.* Данас је једна бугарска чета, наступајући ка Горњем Трагероду, нападнута бајонетом од Срба, *положила оружје.* Са више страна јављају повеће *пробјегавање* бугарских војних бјегунаца.

„Самоуправа“ о рату

18. јуна

Вечерашња „Самоуправа“ пише да је коцка бачена. Бугари су пријешли Рубикон, загазив у освајачки рат, не имајући повјерења у миран успјех своје ствари. Са вјером у Бога и правду, Србија, Грчка и Црна Гора примају рукавицу и улазе у рат, дубоко жалећи што им је силом наметут, али надајући се да ће из њега никнути боља и здравија основа за будуће политичке односе на Балкану.

Из словенског свијета

Нови југословенски универзитет

У јавности је пуштен глас, да се ради на томе, да се у Сарајеву отвори универзитет, којим би служио за све Југословене у Аустро-Угарској.

Како „Bosnische Korrespondenz“ јавља, бави се министар финансија витез Билински већ дуже времена питањем оснивања велике школе у Сарајеву. У ту сврху осигурао је заједнички министар финансија једну суму, да њоме набави потребне наставне силе за ово велико југословенско свеучилиште у Сарајеву. „Хрватски Дневник“ мисли, да би са свеучилиштем у Сарајеву била учињена услуга само Србима, Хрвати и Муслимани су зато против тога, да се ради Срба оснива ново свеучилиште, које би изиграло загревачко свеучилиште. Културни центар Југословена у монархији мора бити у Загребу и ондашњем свеучилишту мора се признати — реципроцитет.

Словенци опет са своје стране наглашују, да су њихови захтјеви за свеучилиште старији и да се морају испунити прије тога сарајевског свеучилишта. Све те околности — довршује „Bosnische Korrespondenz“ — потакле су Билинскога, да напусти мисао оснивања свеучилишта у Сарајеву.

Избори за галички сабор

Из Лавова јављају, да влада намјерава већ сада са пољским странкама да поведе преговоре о новој изборној реформи, јер се резултат избора може са великом сигурношћу унапријед прорећи. Ако ти преговори не успију, предложиће влада сабору свој предлог о изборној реформи. Из неких крајева долазе вијести, да клерикална странка оштро агитира против воље народне странке Станинског. Тако су клерикалци у срезу Красног изаслали своје емисаре, који приређују процесиије и тако агитирају против Станинског. Међу сељацима побуђује ово велику узбуђеност. Термини за изборе почели су 17. о. м. за сеоске општине. Избор изборника већ је у сразмјери. У Свободницама биће избори 20. о. м., у трговачким коморама 21., а велепосјед долази на ред 26. Скупштине за изборе одржавају се на свим странама. Кандидати пољске напредне странке одржали су конференцију, на којој су се изјавили за што скорије уређење изборне реформе. Свепољаци су опет на својој скупштини закључили да буду против компромиса за изборну реформу.

Питање чешког јединственог клуба

Из Прага јављају, да ће се за вријеме парламентарних празника наставити преговори за оснивање јединственог чешког клуба на царевинском вијећу. Чешки аграрци вијећаће са младочесима и клерикалцима ради приступа у клуб. Посланици Станек, Масарик и Хок већ су изразили одговор на изјаву младочеха и клерикалаца, којом су ови одбили приступ у клуб. У одговору се не дира у темељне установе клуба, али се ипак у неким тачкама иде у сусрет младоческим земљама. Средиште спора састоји се у томе, да заједнички клуб не представља удружење странака, него удружење појединих посланика, док младочеси желе избор председника из најаче странке.

Ријеч бокељског посланика

— Говор посланика д-ра Вукотића —

У бечком парламенту бокељски посланик др. Божо Вукотић држао је 5. о. м. говор, који овдје доносимо по стенографским биљешкама:

„Висока кућо!

Приликом првог читања ове прорачунске расправе пружила се је могућност свим странкама, да преко својих представника изјаве своје мишљење о вањској и унутарњој политици монархије за врије Балканског рата.

Не може се занијекати, да наша вањска политика није била скоро једнодушно осуђена, али се истодобно не може затајити, да се није водило озбиљног рачуна о препоруци Његове Преузвишености госп. Министра Председника, да се границе критике не би прекорачиле. И заиста ни вањску ни унутарњу политику наше монархије није постигла онаква ограда какву је она заиста заслужила, а што је још жалосније, до који дан свијет ће имати пригоду, да се увјери, да ће ова Кућа гласовати све законске основе, које јој Влада поднесе на чак и овај провизоријум, чијим се одобрењем даје Влади израз повјерења што истодобно значи и повлађивање њезином досадашњем политичком курсу. Ја схваћам, да је политичка математика чудновата и више пута неразумљива, али оваквом недошљедношћу и оваквом двоструком игром, кад се ријечи не поткрепују дјелима, ова висока Кућа губи од свога достојанства и доказује, да није кадра прибавити себи долични ауторитет.

Право је казао поштовани г. др. Крамарж, да је тешко нама Словенима говорити о вањској политици монархије, јер све оно што се неповољно изнесе, криво се тумачи. Ако је уопће Словенима тежак положај у овој критици, нама јужним словенима још је тежи, а особито пак нама Србима који смо су уперене најоштрије стрјелице аустријске политике intra et extra muros (с ову и с ову страну граница).

Висока Кућо!

Кад су почетком прошле јесени удружене Балканске државе гргнуле мач, да под цијеном крви својих јуначких синова ослободе своју браћу од турског јарма, свако право словенско срце налазило се је под силним дојмом радости, а истодобно и бојазни, да их то тешко дјело не би коштало властите слободе. Разумљиво је, да како су расли успјеси савезничког оружја, тако је расла нада и ве-

сеље у свему словенском свијету, особито пак код нас јужних Словена.

То је била сасвим природна појава обзиром на наше сроство са борцима на Балкану, обзиром на узвишену идеју ради које је рат закочет и јер је Турчин био стари крвник свеукупног нашег народа. Том сроству, том одушевљењу и осјећају давало се је изрази разним манифестацијама и сакупљањем прилога за „Црвени Крст“ у чему нијесу изостале ни најсиромашније тежачке колибе. Нико није могао очекивати, нити би се другим државима могло ни замислити оно, што смо ми дочекали: та весеља, те манифестације протумачене су као нешто протудржавно, као нешто велеиздајничко.

Нашло се је за умјесно весеље угушавати и народ казнити. Отпочело се је протузаконитим распустима опћина у Далмацији. Сумњичења, оптужбе, прогони, хапшења постао је свакидашњи посао несавјесних људи. Многи наши врло мирни и врло уважени грађани пали су жртвом те хајке. У Босни и Херцеговини уведено је било изнимно стање, чиме се је нанијела огромна штета особито српским привредним установама. Далмација је била поштеђена од уважања изнимног стања, јер је оно у њој де факто постојало. У Хрватској и Славонији није било ни могуће увести каквих нових мјера, јер је тамо још увијек систем Цувајев у пуном јеку.

Мој изборни котар Бока Которска, тај гласовити војнички табор, поплављен је од јавних и тајних шпијуна и агент провokatеура. Премда се је народ држао мирно и коректно, ипак многи су страдали. Да потврдим ову тврдњу навестићу неке случајеве:

Неки Драго Ратковић, прости тежак, ишао је у Кривошић својој сестри. Пута је водио не далеко једне тврђаве. То је, разумије, се јавни пут и једини, који тијем правцем води, али је он био ухапшен под сумњом шпијонаже. Одма се против њега употребила строга судбена истрага, која, наравно није ништа друго доказала осим његову невиност; али поред свега тога он није био пуштен на слободу. Написи су се уступили војничкој власти, да она са своје стране поведе истрагу и тек кад је ова дала своју приволу, да се пусти на слободу, био је пуштен, али је међутим одлежао неколико седмица у тамницу. Неки Шако Абрамовић, прост човек, пошао је из Котора у Тиват у госте своје зету неком Шкрбићу, умрвљеном оружнику. Обојица су били ухапшени, а да ни сами не знаду зашто. (Заст. Бианкини: Шга и умрвљени жандар?) Да и он. (Бианкини: То је пак много; смијех). Разумије се и са њима се спроводи као и са Ратковићем и Бог зна када ће војничка власт дати приволу, да се пусти на слободу. Оваквим поступком тешко се повређују прописи нашег казненог поступка. Оваквих случајева има много не само код нас у Боки Которској него и у осталој Далмацији. Ја сам навео ова два случаја, да могу упитати његову преузвишеност господина министра правде: јесу ли му познате ове законске повреде и злоупотребе и да ли је вољан, да, им одма стане на пут?

Још ћу нешто запитати господина министра правде: Казнени процеси који се воде против оних, који су тужени ради судјеловања при манифестацијама учињеним побједоносном балканском оружју, одузимају се надлежним далматинским судовима и делегирају се страни судови (Гласови: Чујте, чујте скандала). Не мисли ли госп. министар да ће ушљед тога страдати ушљед правде и да се тијем убија у народу вјера о правди кад се види на који се начин у сумњу ставља судачка непристраност?

Ја ћу вам, часна господо, испричати још један случај као доказ ограничења личне слободе код нас. Назад мало времена неки католички свештеник стајао је код градских врата у Котору чекајући ту једног свог пријатеља. Приступио му је један оружник и на њемачком језику наредио му је да се одма одалечи са тог места, које је иначе врло посјећено. Кад му је свештеник одговорио, да он ту чека свог пријатеља, наредио му је жандар, да се мора или одалечити или шетати, али никако на истом остати (Гласови: чујте, чујте). Кад се оружници тако понашају према једном свештенику, можете преставити, поштована господо, како се поступа са нашим народом по селима, где су жандари и финанси све и свја. Ово сам вам хтио испричати, да вам докажем, да ми у нашој романтичној Боки не уживамо идилички живот. Најсвечанија народна весеља и црквене свечаности морају се обавити у највећој тишини, јер, ако се и на најневинији начин даде изрази одушевљењу, то се сматра нешто сумњиво и казни се. Али ипак све је зашуд јер нема силе, која би могла из срца нашега народа исцупати понос и весеље, да су наша браћа својим ненадмашним јунашством кадра била на онако сјајан

начин сатријети и из Европе истјерати свог вјековног непријатеља, дивљег азијата чинећи тиме непроцењиву услугу човјечанству и његовој култури (Гласови: Браво).

Док се са нашим народом код куће поступа овако, његови синови, сва његова родна снага, налази се под оружјем од назад толико мјесеци. Како се пак са овим људима, који су под оружјем позвани, поступа, довољно је, многопоштотвана господо, да вас упозорим на конкретна факта, која је мој пријатељ Др. Тресић изнио у једној скорашњој интерпелацији и која су такова, да морају свакога згрозити.

Међутим поља остају необрађена; ћеца и стари кући немају се чиме довољно нахранити. Трговина и индустрија потпуно су укочене; наша земља, која је и онако јако сиромашна, доведена је к рубу пропаста и преставља жалосну слику политике наше владе.

Висока Кућо!

Нека ми буде дозвољено, да се у кратко осврнем на правац наше извањске политике у Балканској кризи.

Изјаве бившег шефа вањске политике грофа Еренгала, да је наша политика на Балкану анексијом Босне и Херцеговине засићена, нијесу биле искрене. Она је рачунала на богато наследство Европјерске Турске, чија се је смрт предвиђала, али се није тако брзо очекивала. Успјеси савезничког оружја, који су били нешто сасвим обратном од онога што је наша дипломатија очекивала, изјавили су јој те лијепе наде. Тај је догађај за њу био заиста јако поразан, али политичка мудрост захтијевала је, да се спретније снађе у том изненађењу. Изгубљено није се дало више повратити, дакле требало га је накнадити добрим односима признањем и љубављу оних, који су дали тако сјајних доказа њи хове животне снаге. Пружила се је била згодна прилика, да се без Европјерског конфликта коначно ријеша Балканско питање. Наша монархија по свом географском положају и властитом интересу била је позвата у првом реду, да уложи сав своју уплив, да се Балканском народу омогући уживање крвавих течевина, чиме би сваки савезник био постигао своју националну тежњу, осигурао свој државни и економски опстанак и мирно се развијао у својим државним границама. Тијем би наша монархија била стекла вјечиту благодарност свију савезника, и особито њезиних сусједи Србије и Црне Горе. На тај начин могла је наша дипломатија умишљени територијални губитак накнадити не само моралном тековином, већ би тада њезина трговина на Балкану мјеште данашњег бојкота имала сјајних успјеха; још више она је, као што је казао српски Премијер Пашић у свом познатом експозеу, могла имати не само трговачку него и политичку супремацију. Тако држање наше дипломатије било би испунило великим задовољством све Словене монархије, а особито нас јужне Словене.

Да се је наша монархија руководила овим принципима био би на Балкану одавно наступио мир, а и спор међу савезницима био би се много лакше ријешао, а вјероватно, да га не би ни било.

Свршетак говора донијећемо у идућем броју.

Дневник

Рођен-дан. У понедељак је као на рођен-дан Његовог Краљ. Височанства Књаза Нашљедника било благодарење, коме је присуствовао Његово Величанство Краљ са Њиховим Краљ. Височанствима Књагињицама Ксенијом и Вјером, као и чланови Краљевске Владе, државни великодостојници, генералитет с официрским кором, чиновништво и грађанство. Послије благодарења уписивало се у књигу, пошто је Њ. Краљ. Височанство у иностранству.

Министарска сједница. Синоћ је у Двору одржана министарска сједница под председништвом Његова Величанства Краља.

Видовдански помен. Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Митрофан одслужио је у суботу прије подне у Манастирској Цркви поводом Видовдана кратки помен свијема изгинулим српским јунацима за вјеру и отачаство.

Читуља. Данас је на Цетињу преминуо послје дужег али тешког боловања *Муса Кнежевић*, отац г. Николе Кнежевића, трговца овдашњег, један од наших старих искусних и поштенних мирних људи. Исто је тако преминуо и *Кићун Мијушковић*, рачуновођа грађевинског одјелена министарства финансија, миран, марљив и добар државни службеник. Боловао је краће вријеме, а умро је у најбољем добу живота. Нека им је вјечни покој, а ожаловљеној породици утјеха и наше саучешће.

Помен. У недјељу 23. о. м. чиновници министарства финансија даваће помен на Цетињу своје другу пок. **Перку К. Вукотићу**, шефу државног рачуноводства, који је, као бригадни барјактар, погинуо у јуришу на Тарабош 26. јануара о. г.

Затворена каванска радња. У хемиском лабораторијуму одељења народне привреде 14. маја констатовано је, да се у мустрама вина, које је продавао **Лоренцио Ноки** у својој радњи на пијаци, одмах до тазе, налази **аналинска (отровна) боја** помоћу које је вино добијало љепши изглед. Одмах је општинска управа повела истрагу, на основу које су надлежне власти поменутог Лоренција казнили затвором радње за пола године и са 100 перпера глобе у корист општинске касе. Поред тога вино је јавним путем 17. ов. мј. просуто пред његовом радњом, а на самој радњи написано је уочљивим словима због чега је затворена. Кривац је молио да се казна затварања радње замијени са макар коликом новчаном казном, али у томе није успио, пошто је за ове кривце у закону изрично прописана казна затварања радње. Жељети је да ова буде наука за све оне који хоће да се обогате недозвољеним средствима, а уз то да упропаштају драгоцјено народно здравље. Ми овај потпуно умјесни поступак општинске управе с највећим задовољством истичемо са жељом, да у овом правцу, у општем интересу, истраје и да своју пажњу и строгост распростре над свима продавцима животних намирница, жалећи што се није према овом несавјесном човеку могло још строжије поступити и што му се није за свагда одузело право на кавански рад.

М. Горки се враћа. Познати руски писац Максим Горки налази се на острву Карпу где живи у изгнанству. Како му је дозвољено да се слободно може вратити у отаџбину и све његове кривце предане заборава, то ће се Горки, као што јављају из Петрограда, сада вратити у Русију.

Враћају се. Сви они Турци, који су у току рата пребјегли у Аустро-Угарску, као што јављају из Сењске Ријеке, враћају се данас парабродом „Фејервари“ у Турску.

Црвени Крст. Саопштавају нам: „Цетињског Вјесника“ од 12. јуна ов. год. број 47., из Црвеног Крста стављена је била биљешка: да је госпођа Даринка Миљанић са синовима дошла на Цетиње из Лозане, а напротив дошла је из Париза. У истом листу стајало је: да је Медицинар г. Никола Миљанић награђен од једног хуманитарног друштва у Швајцарској, а дочином је награђен знаком Француског друштва Црвеног Крста. Ово смо накнадно дознали, те се овиме горње и исправља.

ТЕЛЕГРАМИ

— Бечки Кор Вјро —

Софија, 8. јуна. Одговор Бугарске на позив Грчке односно демобилизације гласи, да је тај позив због више разлога неоправдан, али Бугарска, желећи на миран начин уредити неспоразум, пристала би на овај позив кад би Грчка пристала да се заједнички окупира спорно земљиште.

Софија, 8. јуна. — Бугарска је уложила протест противу насиља извршених у Македонији над Бугарима од стране Грка, и изјавила да у будуће сличне испаде неће више трпјети.

Биоград, 9. јуна. — Званични кругови изјављују да се о путовању Нашљедникову у Петроград није ни мислило.

Софија, 9. јуна. — Полуслужбена „Блгариа“ изјављује да је одбијањем приједлога Бугарске, који се односе на демобилизацију, ово питање дипломатски свршено између Бугарске и Србије. Сад остаје да се нађу одлучнији средства за рјешење спора. Бугарска ће их знати наћи, јер је рјешена да иде до крајњих граница у одбрани својих права.

Биоград, 13. јуна. — Вукотић је допутовао.

Париз, 13. јуна. Одбор финансиске комисије изложио је захтјеве Црне Горе и у исто вријеме образложио захтјеве Балканаца.

Биоград, 13. јуна. — „Политика“ објављује разговор са министром председником Вукотићем, у којем је изјавио да интереси савезника захтијевају да се савез одржи, али ако буде потребе бранити интересе српске, Црна Гора неће презати ни од каквих жртава. Међутијем не треба губити наду, да ће се спор свршити на миран начин.

Биоград, 14. јуна. — Нашљедник се вратио у Скопље.

Софија, 14. јуна. — Вијести из Биограда о битци код Злетова нетачне су. Сукоб је био међу бугарским четницима и српском војском. Четници су потиснули један одред српске војске.

Биоград, 14. јуна. — Вукотић је био примљен од Краља, па је затим посетио Пашића и министра рата.

Софија, 15. јуна. — Румунски посланик Гика званично је изјавио бугарској влади да Румунија неће бити неутрална у случају сукоба између Србије и Бугарске.

Софија, 17. јуна. — Острво Тасос гори.

Биоград, 17. јуна. — Тврди се, да ће у сјутрашњој скупштинској сједници владине присталице изјавити Пашићу повјерење.

Софија, 17. јуна. — Сукоб између српских трупа и бугарских четника код Злетова догодио се ушљед тога што су српски војници покушали насиља над сељанкама, те су сељани напали на војску, којој је дошао у помоћ један батаљон, да би сузбили напад. У томе боју између македонских четника и српских трупа Срби су имали повећи број мртвих и рањених. Срби су запалили Злетово.

Софија, 18. јуна. — Бугарска Агенција саопштава, да се десило сукоб између српских и бугарских трупа код Злетова и Штипа, и да је резултат непознат. Напад извршен од стране грчких трупа сјеверно од Лефтере одбијен је. Десио се и други сукоб са Грцима код Шемалтоса; резултат је непознат.

Биоград, 18. јуна. — Пашић, одговарајући на интерпелације у Скупштини изјавио је, да је убијеђен да ће руска арбитража бити на широкој бази и да ће спор српско-бугарски бити рјешаван заједно са спором грчко-бугарским, те према томе српска влада, пристајући на арбитражу, остаје при истим погледима изнесеним у потоњој изјави. Одобравање на десници.

Атина, 18. јуна. — Пресбир саопштава шљедећу депешу из Солуна: Бугарска је војска отпочела напад на грчке и српске трупе око Мецикова, Богданице и Ђевђелије; говори се да је Ђевђелија заузета од стране Бугара. Бугарске трупе наступају према Лефтери, гдје су грчке трупе изоловане. Данас у 4 сата из јутра чула се грмљава топова сјеверно од Богданице. На лијевој обали Вардара три одељења бугарске војске напали су на предња одељења српске војске, која су се налазила на лијевој обали ријеке, около Мецикова. — У пет сати из јутра грчке посаде, које се налазе на дванајест километара између Карасули и Киландре биле су нападнуте од стране бугарске војске. У 7 сати пет батаљона бугарске војске нападоше на грчку војску, која се налази у Нигриту. У 8-30 часова бугарска војска се примакла пут језера Баголица.

Атина, 18. јуна. — Краљ је отпутовао у Солун. Флота је добила наредбу да се одмах упути пут Лефтере.

Солун, 18. јуна. — У мјеродавним круговима потврђује се вијест

да су Бугари заузели јутрос Ђевђелију и да су се Срби повукли на траг пошто су увидјели да су Бугари бројем много јачи били.

Солун, 18. јуна. — Грчке су трупе заопколиле бугарске војнике у њиним становима у Солуну и разоружале их.

Софија, 18. јуна. — Бугарска је влада наредила својим изасланицима у Биограду и у Атини да уложе протест ушљед јучерашњих инцидента, проузрокованих од стране српских и бугарских трупа, чији је напад сасма неоправдан, те према томе бугарска влада одбија од себе сваку одговорност. Истовремено је наредила својим представницима да протестују ушљед концентрисања српских и грчких трупа, које концентрисање није ништа друго него једно изазивање.

Биоград, 18. јуна. — Бугарски је посланик предао српској влади ноту, у којој је протестовао противу напада од стране српске војске на бугарске трупе. Међутим мјеродавни кругови изјављују, да овај протест није ништа друго него да Бугарска одбије од себе одговорност за отпочети рат са Србијом.

Софија, 18. јуна. — Бугарска Агенција доноси да је влада издала најстрожије наредбе војсци да обустави даље операције, а да се само одупру нападу, ако би га било од стране грчких или српских трупа.

Биоград, 18. јуна. — Влада је издала наредбу командату војске да предузме потребне мјере ушљед напада бугарских трупа.

Биоград, 18. јуна. — Пресбир саопштава да су нетачне вијести према којима су јутрос престали сукоби; напротив, јутрос се бој развио не цијелој линији великом жестином и српске трупе ушљед напада бугарских биле су приморане да пријеђу из дефанзиве у офанзиву, узимајући правац пут Штипа и Кочана. Једна бугарска чета заробљена је од стране српских трупа.

Биоград, 19. јуна. — Главна бугарска позиција Ретика Буква заузета је на јуриш од српских трупа, последије крваве битке.

— Атинска Агенција —

Атина, 18. јуна. — Због бугарског напада, без објаве рата, на цијелој бојној линији, грчка влада позвала је бугарске трупе у Солуну да у року од једнога часа положе оружје.

Атина, 18. јуна. — Пошто бугарске трупе у Солуну нијесу хтјеле положити оружје у одређеноме року, отпочела је палба, последије које се бугарски гарнизон предао. У вароши је потпуно ред и мир.

Атина, 18. јуна. — Напад бугарски извршен је без озбиљне стратигиске важности. Мјеродавни кругови тврде, да је бугарски напад на Грке и Србе учињен намјерно. Грчка је енергично предузела све мјере да сачува новодобијене земље. Међутијем са службене стране нема никаквих извјештаја који би значили да је Бугарска објавила рат, али министарски савјет је ипак одлучио да вечерас у Софији уложи енергичан протест противу нове повреде протокола о установљењу демаркационе линије. Јавно мишљење необично је озлојеђено поступком Бугарске.

Атина, 18. јуна. — Генерал Карлорис упутио је у 4-30 часова команданту бугарских трупа генералу Хесапијеву позив да у року од једног часа напусти Солун, да трупе положе оружје и да с њима на нарочито место везу отпутује до потоњих грчких предстража под

заштитом грчке војске. Два часа по истеку рока, пошто Бугари не оставише варош, грчке трупе околеше станове у којима су бугарске трупе. Ове се предадоше. Најјачи отпор учинише Бугари у касарни недалеко од стана главног грчког штаба у близини Св. Софије, али

и ове су се бугарске трупе предале. Напошљетку Бугари су се још опирали у касарнама, од којих је једна у близини цркве Светог Димитрија, али ове су биле приморене да се предаду. Сад у вароши влада потпуни мир. Губитака нијесмо имали. Пожара није било. Капетан торпиљера „Лав“ телеграфирао је министру морнарице, да је био нападнут од Бугара приликом извиђања у близини Елефтере. Торпиљер је одмах одговорио јаком ватром и Бугари се разбјегоше. У 9-30 часова овдашњи бугарски посланик посетио је Веницелоса и предао му је протест противу грчког напада код Лефтере, бацајућу сву одговорност на Грчку. Веницелос му је одговорио да га много зачуђава такви корак бугарске владе, која пошто пото хоће рат и да он не узима на себе одговорност за садашње догађаје, јер бугарске трупе учинише напад на фронту од неколико километара.

ПОЗИВ НА ПРЕПЛАТУ

Многим нашим претплатницима истиче претплата крајем овога мјесеца, те је вријеме, да претплату обнове, како им се не би лист обуставио; јер лист ће се обуставити свима без разлике који не обнове претплату до конца овога мјесеца. Најзгодније се претплатити код поште. Цијена је листу на пола године: за Црну Гору перпера 5, а за иностранство 7¹/₂ франака у злату.

Цетиње, 6. јуна 1913.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦЕТИЊСКОГ ВЈЕСНИКА“

ОГЛАСИ

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање послистичарнице у главној улици.

Кухина ће бити европска и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умерене како за абоненте, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вријеме препоручујем се и за спремање банкета.

Послистичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли за посјету

п. п. бр. 711—6 ЈАНКО БРАЈОВИЋ

ДУЖАН на Башића Пазару, у којем је „Књижара Маргиновића и Иванишевића“ издајем под најам до 1. јула ове године.

Цетиње. СТЕВО ДЕЉА. П. п. бр. 7, 1, 2

ПОМЕН

Стављамо на знање нашим пријатељима, да ћемо у неђељу 23. овог мјесеца, у храму Св. Параскеве у Добрском Селу, у 9 сати прије подне, држати парастос нашој непрежаљеној браћи:

барјактару † ДРАГУ БОГДАНОВУ,
барјактару † ПЕРИШИ МИЋОВУ,
† ЈОВАНУ МИХАИЛОВУ, † МАЦУРУ
АНДРИНУ, † РАДУ ИВОВУ и † МАРКУ
БОГДАНОВУ — СВЈЕКЛОЋАМА

погинулима на јуришима на Широјкој Гори, Тарабошу и Бардањолу.

Добрско Село, 19. јуна 1913.

Ожалошћена:

П. п. бр. 18, 1, 2 породица СВЈЕКЛОЋА

СПОР БУГАРСКЕ И САВЕЗНИКА

Цетиње, 21. јуна

Рат још није проглашен између Бугарске и њених савезника, али све оно што се сада одиграва између Бугара и Срба, као год и Бугара и Грка јасно показује да је крвави рат већ започео. Од обичних несугласица и пограничних сукоба прешло се на крваве сударе, јаке битке и силно крвопролиће.

Као што нам извјештаји говоре, не туче се више чета с чегом, нити мања одјељења војске, нема ту више ни говора о комитама, него су се у коштац дохватиле регуларне војске и немилостиво се касапе.

Формално рат није обављен, али у ствари се води крвав и одлучан рат. Само у току једног дана у нападу узело је учешћа 100 батаљона бугарске пјешадије са 200 польских топова.

Из Биограда увјеравају, да је и овога пута сукоб изазван с бугарске стране, гдје се систематски ради изненадним препадима и мучким дјеловањем. Према томе ови крвави сукоби нијесу толико страшни колико су страшне оптужбе, које се подижу противу Бугара.

За сукоб, који је избио прекјуче, Бугаре страховито оптужују. Као што увјеравају напад је имао облик препада учињеног великом жестином. Могло се очекивати да ће бити поновни напад као што су били они прије неколико дана код Злетова, али да ће Бугари извршити овакве опште нападе без претходне објаве рата, томе се на српској страни нијесу надали. Ови су напади били систематски удешени тако, да би збунили образовани свијет. Осуђујући братоубилачки рат са Србијом, Бугари су на бојном пољу позивали Србе да се не бију међусобно, и кад је бој почео, истакли су бијеле заставе и дигли пушке у вис, али мјесто да се предаду, извршили су изненадно напад бајонетима. На једном мјесту, користећи се помрчином, један бугарски батаљон приближио се једној српској батерији. Српска пјешадија, која се налазила у близини, отворила је ватру, на што су Бугари узвикнули: „Ми смо Срби, не гађајте!“ Настаде забуна. Српске трупе прекидоше ватру. Бугари сада поновише напад и отеше од Срба четири топа. Српски војници, озлојеђени таквим поступком, навалише на Бугаре бајонетима и повратише своје топове...

Али и све то и није тако страшно као што је случај, који се износи о погибији тешких српских рањеника смјештених у биваку крај Штипа, када су бугарски војници српске рањенике бајонетима премлаћивали!

Бугарска стоји пред тешком оптужбом. Она не само што изазива ове велике крваве сукобе, који су већ довели до правог рата, него се у њима подноси тако као што се нијесу подносили чак ни некултурни Азијати.

Разумије се, све ово изазвало је силну огорченост и раздражење и све што се до сад учинило да се одржи мир, пропало је. Стрпљење је издало и крвави сукоби настављају се свом жестином.

До сада су Срби били надмоћнији од Бугара и из дефанзиве прешли су у офанзиву и већ у велику продиру на бугарско земљиште, потикујући их и заузимајући им важне позиције.

У Биограду је увјерење да је рат већ отпочео.

Бугарска и савезници

— Непомирљиво држање Бугарске према савезницима —

Говорећи о спору међу балканским савезницима и испољавајући, да није изгубио наду о коначном споразуму „Женеvски Дневник“ однос савезника излаже овако:

Бугарска је штампа против Срба јудо жестока и неправедна. Учињене услуге јучерашње су. Колико јуче, биоградски кабинет био је узео на себе да води скоро сам у Македонији операције које су се, по уговору, морале водити у двоје. Колико јуче послао је, изван обавеза које је био примио, сву своју опсадну артиљерију и педесет хиљада војника да би помогао Бугарима да заузму Једрене. Све се то збирало. Срби су учинили за Бугаре много више него што су морали. Бугари имају да добију од рата, захваљујући потпори Срба, много више него што су рачунали. Срби напад, по одлукама које су аустријске пријетње наметнуле Европи, лишени су територија на које су највише полагали и које је уговор о савезу предвиђао за њих. При свем том, као што траже у Софији пријатељски ратници уговора, бугарски дјелови срдито вичу на њихово „луцештво“ и њихову „неправду“.

Ми не знамо шта ће ријешити суд који има да примени, према правилима грађанског права, уговор закључен прије рата између два савезника. Али извјесно је да аксиома *summum jus, summa injuria*, није никадшла франпантност примјене. Срби су радили у њеном повјерењу према својим савезницима. Нијесу се цјенкали с њима око потпоре, коју им нијесу морали дати. Рачунали су на узајамност, на искрену примјену уговора, по којима су њихови синови гинули поред Бугара. Рачунали су да ће се водити рачуна, не само о слову, него и о правичности, прилагођавајући се новим приликама. Сада наилазе на у непријед утврђену намјеру да се без мјере користе непредвиђеним догађајима, не водећи никаква рачуна о разочарењу и жртвама пријатеља траженим у мученим данима. Такво понашање није без преседана ни у приватну животу, ни у историји народа. Оно за то ипак није за похвалу. Оно је одиста врло вјешто. Многи ће рећи да, предајући се тако без гаранција, српски државници показали су се великодушни али неопрезни.

У овоме часу узнемирености, све се очи окрећу ка Русији. Она се може умијешати, не водећи рачуна о жељи Аустрије, да се савезници почупају. Таква жеља не износи се јавно и, ако се омете, може незгодно послужити за дипломатску акцију откривена лица. Цар је одређен као судија уговором између Срба и Бугара. Чак и ако два доучерашња савезника и не апелују на њ, он може предузети стварну иницијативу. Он то може сам. Русији Бугари имају да захвале за свој национални ускрс а, од доласка Карађорђевића, Срби су престали да иду браздом Аустрије да би се повјерила заштити велике словенске царевине. Од почетка кризе, петроградски кабинет показао је опрезност, плашљивост, неодлучност које збуњују. Претјерани страх од сукоба навео га је да пусти Аустрију да постане господар дјела. У овоме часу у њеној је власти да снасе оно што се може спасти од резултата, добијених балканским ратом. Вријеме жури позивајући Бугаре и Србе да демобилишу, и да приме њене одлуке у сукобу који их дијели. Русија би им учинила неопишљиву услугу. Она би тиме учинила услугу и себи, јер уедињење словенских побједилаца на Балкану, извјесно повећава њену моћ. Извјесно телеграми казују

да се та акција започела. Али, да би она успјела, мора бити толико одлучна, јасна и одсечена, колико су руски кораци то мало били од почетка кризе.

Грчка, изложена сукобу са Бугарском, вјероватно се удружила са Србијом и потпомоћи ће је ако плане рат. У Атини показују видљиву хладнокрвност. Г. Веницелос, чији положај није поколебан, држи на узди штампу и умножава напоре за помирљивост. Али као и Србија, ни Грчка није расположена допустити да јој се отму плодови њезина напора од сувише врождрљивих компањона.

Противу два савезника, који су се од јуче коалирали, Бугарска не може рачунати на laku побједу. Исход борбе био би чак и врло сумњив, осим ако је краљ Фердинанд обезбједио себи нове потпоре. Један врло занимљив телеграм казује да је Румунија доставила до знања силама да, ако рат плануе, она неће према њему остати равнодушна. У коме ће правцу радити, то још не каже. Да ли ће бити противу Бугара, да ли за њих? Да ли се резервише да се наплати за своју потпору каквом новом Силестијом? Да ли је та награда већ обећана? То је опет тајна, али ваља добро мотрити на ту страну. Никако се не треба чудити што букурешки кабинет, без сумње у договору са бечким, резервише себе да би искористио претећи рат између дојучерашњих савезника, да би се још обилатије послужио него што је урадио у току рата с Турцима...

Никада, од прије неколико мјесеци, балкански положај није био мутнији. Свуда се осјећа улетане кабинета у циљу поништавања балканских побједа и омегања да рат не донесе очекиване плодове за ослобођење народа на полуострву и њихову трајну слободу у миру.

Вјести из Србије

— Нарочити извјештаји нашем листу —

Биоград, 18. јуна

И за време рата с Турцима, српска војска испољавала је врло често силну храброст, али у овом сукобу с Бугарском она чини чудна од храбрости. О томе би се могла читати страним дајемцима. Довљно је само да изгледимо овај примјер: Послије познатог бугарског напада, у коме је погинуо бугарски војвода Славко са једанаест четника, Бугари су јутра дан обновили напад са 30 четника. Они су нашла два српска војника и кад их нападоше, ова два војника заузеше бусију и ступише у борбу са Бугарима, који су на њих сипали плутуне, на чак и бомбе, али не поможе им ништа. Борба се свршила тиме што су Бугари одступили носећи мртве или рањене другове своје. На мјесту борбе нађено је 800 испуцаних бугарских чатура, док су оба војника српска остала неповријеђена.

А да је војска српска одушевљена показује и поступак војника трећег позива. Војници II пука III позива, којима командује пјешадијски потпуковник Љубомир Михајловић, изјавили су жељу да се уврсте у прве редове. Како је њихова досадашња служба била важна, молба им није уважена, али су је они поновили изјављујући да се осјећају снажни и способни да својој отаџбини учине веће услуге но до сада и да је то њихова досадашња жеља. Послије овога отпремљени су са свим погребним као и остали позиви војске и сада се налазе на једном од најважнијих мјеста.

Једнаку је жељу изјавио и један батаљон 15 пука трећег позива, којим командује резервни капетан Милан Петровић.

То су војници, који су учествовали у српско-бугарском рату 1885. г., тако званни Сливничари.

Како се сада подноси, и ако су стари преко педесет година, најбољи је доказ борба код Бивђелије, гдје су потукли бугарска „момчета“.

Краљевим указом у Србији је установљена медаља под називом „Крст Милосрђа“. Медаља је златна у облику крста и једнака за све чинове у војсци и остала лица. Кракови крста зарезани су у виду унадног тупог угла. У средини крста налази се округло прстено, у коме је на предњој страни написано старом ћирилицом „за њега рањеника и болесника“ и 1912. На полеђини прстена налази се државни грб. Вертикални и хоризонтални пречник крста дугачки су 40 м.м. Ос-

вина прстена је 15 м.м. Крст се носи на лијевој страни прсцу на свиленој траци отворено плаве боје, у облику равностраног троугла, чија је једна страна 40 м.м. Крст милосрђа даваће се официрима и војницима свих позива, добровољним болничарима и болничаркама и другим лицима за нарочито одликовање у ревносној усрдној и преданој нези, пожртвовању и указаној услузи и помоћи рањенима и обољелим војницима у рату и миру за вријеме епидемије, пожара, поплаве, глади. Уз ову медаљу даје се увјерење, које потписује министар војни, у чијем се министарству списак одликаних лица чува.

У сриједу послите подне санитарским возом број 2 доведени су из врањске болнице 400 које рањених, које болесних војника. Уз пут су од њих остављени у Јагодини, Паланци по 20-30, у Младеновцу остављено 330 да се упуте болници у Ваљево, а у Биоград је доведено преко двадесет већином оних рањеника којима је нога ампутирана.

У врањској болници остало је свега 60 болесника, а нишке су болнице са свим испразњене.

Војран је кредит од 24 000 динара, који ће се употребити за обољеле ратнике ради опорављења у бањама. До сад се о државном трошку лијечило у бањама око 400 обољелих ратника.

Министарство финансија упутило је Жељезничкој Дирекцији све уговоре од 1879. године до данас закључене између друштва оријенталних жељезница и турске државе. Према тим уговорима Жељезничка Дирекција поднијеће извјештај министру грађевина о правима и дужностима оријенталних жељезница.

Од 25. до 30. августа ове године одржаће се у Белгији међународни конгрес за лијечење рањеника у вријеме рата. На овај конгрес позвана је да учествује и Србија.

У министарству грађевина ради се на сређивању пријава страних инжењера. Највећи број пријављених инжењера, који би жељели ступити у Србију у службу, има из Белгије.

Према сталним извјештајима угиуло је у прошлом рату 20 000 говеди. Укупан број говеди, који је употребљен у томе рату износи 80 000.

Стање у Бугарској

— Наш нарочити извјештај —

Софија, 16. јуна

Држање Бугарске према савезницима још једнако је непомирљиво. Писање пак бугарске штампе преврћује сваку мјеру. То је заслуга ратоборних кругова, у којима се налазе махом они деструктивни елементи, који су маћедонством трговали и на томе своју проблематичну егзистенцију заснивали. То су т. зв. патентирани патриоте, скуљене махом из крајева изван Бугарске и живјели на рачун државне касе. Сталожени и трезвени Бугари стоје сасвијем на страни и ни у колико се не слажу са овим што се сада одиграва у Бугарској. Од тула се и може разумјети што ови ратоборни кругови тако далеко иду, да отворено пријете да ће се бацити отвореном непријатељу у паручја само да напакосте досадањим својим савезницима и у тој одвратној борби не презају ни од недозвољених средстава. Тиме се и може објаснити много што-шта: изјаве да Бугари нијесу Словени и да им није стало до Словенства, да Бугарска неће да зна ни за шта друго него само за себе, да их са Србијом никад није ништа везивало и да јој је једини циљ уништење Срба и т. д. Тако се и може протумачити што је бугарски посланик у Лондону, Маџаров, изјавио између осталог, дописнику Хавасове Агенције чак и ово: „Данас ми имамо на својој страни Аустрију и ми ћемо тражити њену помоћ. Сезона русизма прошла је у Бугарској онако како су већ прошли прољетњи шеширци.“

Али док су поједини политички спекуланти и многи опскурни листови у Бугарској тако безобзирни и док својим оваквим држањем тероришу шиљу Бугарску, трезвени и свјесни Бугари одлучно су противу свега овога, те се незадовољство њихово све више шири, као год што су и њихови протести почели да избијају. То је неоспорни факт о чему свједочи и ово саопштење, који је до-

нијела „Бугарија“: „Софиска мјесна команда упутила је телеграм помоћнику главнокомандујућег и наредила, да се преко административних полицијских власти у пријестоници објави, да се ратно поље преноси на Стару Бугарску и ушљед тога уводи се *ванредно стање у свој сили и ширини*. Исто наређено је, да се *предузму најстрожије мјере, да са српјече нереди у пријестоници* и да се осигура ред и спокојство пријестоничког грађана. Наређено је, да се обрати особита пажња и да се најпажљивије прате сва она лица, која би дала повод ма каквој сумњи. Таква лица искупиће најстрожије казну, коју прописује војни закон за ратно вријеме.“

„Бугарија“ је лист председника министарства Стојана Данева и кад се то зна, онда ово саопштење говори врло много. Ту се отворено признаје да у бугарској пријестоници избијају нереди, којима је угрожен ред и спокојство грађанства, као год и да се по цијелој земљи развија опасна агитација. И кад је то тако у пријестоници, може се већ мислити како је већ у унутрашњости! Назад увођење ванредног стања „у свој сили и ширини“, предузимање најстрожијих мјера, контрола сумњивих лица и одређивање најстрожијих војних казни најбоље говори да у Бугарској влада несносно стање и да је догорело до поката, а да је ауторитет државних власти сведен на нулу.

Незадовољство противу оваког стања избија и у војсци. И ту се појављују отворени протести противу агитације за рат са Србима. И њих би хтели силом, као и у грађанству, да угуше, али ма колико да је терор велики, успеха нема. А томе би се могли навести силни примјери, који су и иначе врло интересантни и веома карактеристични. Да све те примјере ређамо, нас би далеко одвело. Довољно је да речемо да од дисциплине и једнодушности ни помена нема. Тако је и могло доћи, да војници, при превозу с Чаталце на српску границу, скачу свозова и бјегају својим кућама; да приликом инспекције једног генерала не даду му прописну почаст и не одговоре му на поздрав; да у буљке дезертирају, отказују послушност и др.; да се официри дијеле на два табора и међусобно туку и т. д.

У кратко рећи незадовољство све више буја и обузима цијелу Бугарску и све ово што се сада одиграва у Бугарској сведочи, да се прави и честити Бугари не слажу са држањем Бугарске и да не одобравају њен фронт који је обрнула према савезницима.

У први мах нијесмо имали наміре да овај допис уврстимо. Писао га је један од Црногораца, који већ годинама у Бугарској живи и посумњали смо у његову објективност. У толико нам је пало у очи шта у томе погледу други листови доносе. Ти извјештаји не само што поткрепљују наводе у овом допису, него и у много оштријим потезима оцртавају стање у Бугарској.

Примјера ради само да наведемо неке: Социјалистичком сарајевском „Гласу Слободе“ пише један бугарски социјалиста о тешкоме стању у Бугарској, истиче, како војска тражи демобилизацију, па каже:

„Ушљед свега тога је бијела радничких маса управно неописива. Општинске потпоре потпуно су исцрпљене. Држава не брине управо никакву брину за сиромашно радеће становништво. Ствар је дошла већ тако далеко, да гладујуће жене са дјецом у рукама уприличују уличне исказе, те пред градским вијећницима траже хљеб. Слика је то безграничног очајања.

Једна таква жалосна женска демонстрација приређена је у Софији, а сигурно је да то није пошљедња. У многим провинцијалним градовима догодило се исто. Из Јамбולה и Филипопоља јављају нам, да је више стотина жена приредило протестне исказе; оне нијесу хтеле поћи својим кућама, него су чекале да добију потпору. Међутим мјесто *попоре осванула је кавалерија, те је голим сабљама расјеравала ове несретне жене*. Код акције кавалерије многе су жене рањене и погажене од коња.“

Новосадски „Браник“ пише о стању у бугарској војсци ово:

„Од дана, када је бугарска штампа, која се налази у рукама „македонушких“ а то ће рећи у рукама људи, који живе од македонства и то на бугарској државној каси наплаћују готовим парам, почела да проповеда рат против Србије, у бугарској војсци почело је да избија незадовољство и отворени протести. Бугарска војска говорила је, да она *неће да се туче са српском војском, која је помогла Бугарској у Тракији и у освојењу Једрана*. Када су ови протести почели да бивају све шири и да обухватају све већи круг, са бугарске званичне стране предузете су све мере, да се то незадовољство и сваки протест против так-

вога рата угуши. Негде је било успеха, али он је у главном тако мали да о њему не вреди ни говорити.

То незадовољство против једног таквог рата пренијело се и на бугарски официрски кор. Ту су се брзо бугарски официри подијелили на двоје: једни су дијелили сулуде идеје др Стојана Данева, председника бугарске владе, за рат против Србије, а други су били одсудно противни. Први, који су одобравали рат, припадали су колу т. зв. Македонаца, а други су били Бугари из источне и јужне Бугарске.

Због ове подјеле међу бугарским официрима настале су и препирке, које су се обично редовно претварале у свађе и бурне сцене.

Таква два случаја или боље примјера, била су прије три дана. Један је био у Видину а други у Белоградику.“

Биоградски „Балкан“ опширно доноси извјештаје о тим тучама, међу официрима где је било и мртвих и рањених, а „Политика“ доноси саопштења, у којима се износи како погранични бугарски војници причају да неће да се туку са Србима све и ако се рат објави.

Све то потврђују и они Бугари, војни обавезници, који из бугарске војске пребјегавају Србима.

Пабирци

Испуњење уговора

Др. Ђорђе Красојевић, адвокат, првак радикалне странке у Војводини, устао је противу мишљења, које заступају српски политичари тражећи ревизију уговора и доказује да Србија треба да тражи испуњење, а не ревизију уговора. Он то овако излаже: Уговор склопљен између Србије и Бугарске садржи права и дужности савезника. Бугарска по уговору није своје дужности испунила и онда нема права ни да тражи права. Зато је Србија требала мирно да сачека, да Бугарска затражи испуњење уговора и онда да јој одговори кратко и јасно: испунићу до краја савезнички уговор и напустићу драгоцијеном крвљу мојих синова освојене крајеве, *чим ми докажете да сте са своје стране тачно савезнички уговор испунили*. У обичном животу, вели, важи правило да онај који тражи испуњење уговора, мора са своје стране да докаже да је уговор тачно испунио, јер ако то не докаже, није ни држа страна обавезана на испуњење уговора. И оно што важи за приватно-правне односе, важи и за јавно-правне, јер јавно као и приватно право мора имати за подлогу морал. Бугарска није пружила по уговору помоћ Србији и уз то је због своје неспремности Србију пружила да мобилише дванут већу војску него је била обавезана. Врх тога Србија је морала да даде Бугарској пушак, одјела, хране, топова и новаца, а што је најглавније послала јој је у помоћ прко 50000 војске. Према томе др. Красојевић држи, да не би било допуштено и праведно, да Бугарска, која није испунила савезнички уговор, добије не само све пробитке уговором установљене, него још и више, а Србија, која је учинила много више него је уговором била обавезана, да не добије ни оно што је сама задобила и да нема правног форума, који би баш на основу савезничког уговора могао досудити Бугарској оно што сада тражи.

То своје излагање др. Красојевић завршује овим ријечима:

„Наше је мишљење, да српски политичари погрешно траже ревизију савезничког уговора и држимо, да би они требали тај свој захтјев да промијене, па да уместо ревизије уговора затраже од Бугарске, да докаже, да је она са своје стране савезнички уговор испунила. Ми нећемо да истичемо, како се Бугарска, као савезник, држала у албанском и скадарском питању, али сада, кад Бугарска захтијева од Србије да у што краћем року напусти оне земље које јој према савезничком уговору не припадају, држимо, да је дошло вријеме, да јој Србије одговори, да ће то учинити, кад Бугарска докаже, да је са своје стране савезнички уговор тачно испунила. Послије тога нека дође макар и до прелома, ми се не бојимо за Србију, јер вјерујемо, да ће је њена несаломљива вјера у народну будућност, која ју је вјековима одржала према објесним Турцима, одржати и према надутим Бугарима.“

Аустро-Угарска за Бугарску

У овом спору, што га воде балканске савезне државе са Бугарском и у крвавим сукобима, који се сада међу савезницима одигравају, аустро-угарска штампа стоји на страну Бугарске и у томе толико далеко иде, да фалсификује позитивне чињенице, износећи како из ових борба излази као побједник. Ту симпатију „Нови Бечки Дневник“ објашњава сасвијем отворено. Он вели да Србија оспорава Бугарској права што се Бугар-

ска, вјерна својој ранијој политици и војној конвенцији, поново приближила Аустро-Угарској. Аустро-Угарска се, вели, увјек залагала за оног који је њен *искрен пријатељ и савезник*. Бугарска је то *показала* и за вријеме прошлог рата. *Њој се има да захвали што се Србија морала да одрекне јадранског приморја*. И да није што друго учинила него *само ово*, Аустро-Угарска би била *дужна* да је потпомогне. И онда дословно вели: „Да би показала колико умје да буде кавалер и пажљива према *искреној пријатељици и савезници Бугарској*, дипломатија аустро-угарске монархије учиниће све и предузме све, да се у овоме сукобу, који као да ће планути између Србије и Бугарске, све сврши у корист Бугарске.“

Ово признање је драгоцјено за оцењивање држања Бугарске према савезницима. Према томе се и може разумјети писање писање бугарских листова у томе правцу.

Тако софиски лист „Народна Воља“, који финансира данашња бугарска влада, доноси чланак под називом: „Аустријска заинтересованост и Тројни Споразум“, у коме се, крај осталог, вели и ово:

„Аустрија тежи у корист Бугара. Она је изјавила да не може допустити да буде другојача подјела Македоније него онако како је то предвиђено српско-бугарским уговором. Њени животни интереси доћи ће у опасност ако Србија буде увећана. Једна јака Србија противна је аустријским интересима. Ако, дакле, не буде испуњен српско-бугарски уговор, она ће да прекрши своју неутралност.“

Та изјава Аустрије не само да је раздражила Србе и Русе, него и што Тројни Споразум, Француски и енглески листови покушавају да утичу на Бугарску да попусти предочавајући јој опасност.

Али се сви љуго варају Бугарска ће прије прићи и Аустрији, која према њој има велике пријатељске симпатије, него да пристане да јој се отме Македонија. Бугарска ће се прије одрећи и *православља, одрећи ће се свега и Русије*, него што ће дати пристајак да Србија узме Македонију.

Данас је дошао тренутак кад Бугарска има да ријешити шта ће да уради. Она већ пружа руку Аустрији.

Нека живи Аустрија, велика пријатељица велике Бугарске.“

Ту и ми ударамо тачку.

Корак Васељенске Патријаршије

Цариградски листови доносе ову вијест: Саобразно одлучи патријаршког синода у Цариграду, изасланство састављено из патријаршког протосинода и секретара царског вјешта, посетило је све стране амбасадоре у Цариграду. Изасланство је, у име Васељенског Патријарха изнело свој изјављивање Бугара над Грцима; у свима објављивањима, које су окупирале бугарске трупе. Једним дугим експозеом, изасланство је упознало амбасадоре са пошљедним изјављивањима. Сви амбасадори, без изузетка, најпажљивије су саслушали изасланство и прибиљежили су све изијете податке.

Лист „Еклисијастски Атија“, службени лист Васељенске Патријаршије, дошло је поводом овога један чланак, под насловом „У крви и пламену“, у коме се чуди, зашто Европа не интервенише, да би учинила крај тој ситуацији, и тражи гаранције за поштовање народне свијести разних народности.

Телеграфски извјештаји

— Биоградски Пресбир —

Срби напредују

18. јуна

Бугарска редовна војска од 100.000 војника изненадно пријеђе јуче у 2 часа демаркациону линију. Јуче дан Бугари нападаху на цијелокупном српско-грчком фронту и скупљаху се дуж ријеке Брегалнице и Злетова. У почетку борбе са српске стране учествовале су само предстраже у мањини према надмоћности бугарских нападача. Ипак су успјеле да задрже своје положаје од јутра до мрака. Касније бугарске трупе биле су одбијене на цијелој фронту. Два српска батаљона борила су се са два бугарска пука и спријечише потоње да пријеђу Вардар код Бевђелије, гдје су српске трупе добиле помоћ тек синоћ. Данас се бој наставио. Срби нагло напредују у правцу Штипа и Кочана.

Беспримјерне бестијалности

18. јуна

Јављају службено из Скопља о почетку јучерашњих борба шље-

деће: У својем нападу током јучерашњег дана Бугари су развили снагу преко 100 батаљона пјешадије са преко 200 пољских и брдских топова и хаубица. Са српске стране учествовало је око 30 до 40 батаљона са 30 топова. Напад је имао карактер изненадне једновремене навале огромних снага. Док су се и могли очекивати изненадни мучки мањи напади као код Злетова и Неокази, ипак се није мислило да ће Бугари ићи до тога степена да читавим армијама нападну прије прекида дипломатских односа. Ова изненадност систематски је припремана најразнијим начинима на цијелом фронту *подмуслим средствима*, што свједоче шљедећи примјери: На појединим мјестима фронта бугарски војници говорили су нашим да осуђују братоубилачки рат, који желе политичари у Софији и *уговорили су да не пуцају једни на друге*. Наши су примиле те разговоре с неповјерењем, и доиста на неколико мјеста у току напада *догоше Бугари пушке у вис и показали су бијеле заставе, али у мјесто предаје учинили су бајонетски напад*. Један бугарски батаљон, користећи се мраком, дошао је близу једне српске батерије. Српска пјешадија, која је била близу, отвори ватру и Бугари на то повикаше: „Наши смо, не пуцајте!“ Настаде забуна, ватра буде обустављена а Бугари извршише на то напад и заузеше четири српска топа. *Превара* би опажена до душе доцкан, али то раздражи српске трупе и како је почело свитати као један човјек кретаху се српска два батаљона и *јединим бајонетским налетом преузеше отету батерију од Бугара и што од њих не паде, даде се у бјегство*. Други примјер: На мосту преко Брегалнице код Штипа стајала су вазда по два бугарска и српска стражара. У недељу послје подне командир бугарске страже позове српске официре са предстраже да се заједно фотографишу, пошто су несугласице изравњали и рата неће бити. Сликали се доиста, али Бугари у очи истог дана најпрецизније измјерили су одстојање до српских ровова, извели скривено на положај читав артиљериски пук са тридесет и шест топова и извршили су све за напад. Заједничко сликање било је у недељу по подне, а у понедељак изјутра *Бугари су предузели изненада силан напад на наше предстраже*. У истом тренутку је 30 топова почело сипати ватру. Цијела просторија између ровова и бивака била је засута шрапнелима и митраљезима. Ко год је покушао да се пробије до заклона, падао је. Трупе су биле принуђене одрећи се заклона и посјести утврђене положаје. *Развио се крвави бој*. Срби су се лавовски тутили са бугарском надмоћнијом снагом. Бугари су све јаче наваливали, али је долазила Србима помоћ. *Бугарски напад је одбијен на цијелој линији са огромним губитцима*. Гомила мртвих нападача покрила је поље, али и са српске стране било је тешких губитака. Из чете која је била на предстражи на мосту код Штипа *рањени су били официри, наредници и седам поднаредника*. Али сада долази најстрашније: Како су наши предњи дјелови били принуђени да се, очекујући појачање, у позадини повуку пред изненадном навалом далеко јаче снаге, оставили су своје најтеже рањенике у биваку под шаторима под заштитом женевске конвенције. *Бугари су побили бајонетима све ове рањенике*. Као жртва овог беспримјерног јунаштва пао је један од највећих јунака овога дана мајор *Милан Васић*. *Бугарски напад коначно је одбијен*. На сви-

ма тачкама са српске стране почеле су се ангажовати јаче снаге. Трупe се бију необично огорчене. Наши губитци знатни, али су бугарски огромни. *Грци, по стиглим вјестима, држе се одлучно.*

Споменути испад и напади бугарски, који приказује сву разлику између простодушне природе српских војника, који иду на братимљење и бугарских који спремају *мучки напад и кољу рањенике*, створио је толико огорчење код Срба да се борбе воде *невјероватном жестином и безобзирношћу*. Навала на Штип и унакрсна ватра српских топова против Бугара била је страховита, поразна. *Штип је скоро читав иорушен.*

Рад Н. Скупштине

19. јуна
Данас је Скупштинска сједница прекинута ушљед рата, који је заузео сву владину пажњу. Сједница ће бити настављена чим се положи мало разбистри. Предсједник Скупштине при закључењу сједнице држао је одушевљен говор, којим је поздравио побједоносну српску војску. Говор је био поздрављен великим усхићењем.

Улога Русије на Балкану

19. јуна
У својем говору у Скупштини министар просвјете Љ. Јовановић изјавио је да није Русија била прва међу европским државама, која је почела водити своју политику на Балкану, већ Аустрија, нашљедница римског и германског империјализма, која се преко Евгенија Савајског упутила Цариграду кад је Русија била још далеко не само од њега него и од Црног Мора. Тек касније Русија је започела своју политику или као савезник или као противник Аустрије. Русија је тада нашла Аустрију као у положају закупника Балкана, и сада може ли се рећи да Русија долази на Балкан с истим циљевима? Не, Русија је дошла најприје с том наміјером да под руским књажевима обнови Стару Византију и доцније, кад је тај политички правац морао бити напуштен, Русија се јавила са политиком, која се испољила у Сан-Стефанском Миру. За образовање санстефанске Бугарске нама припада један дио одговорности, и то не само ондашњој нашој влади, него и цијелом српском народу. Због тога појавила се искрена стрепња у српском народу, да се погрешка Русије не би поновила. Међутим ова стрепња није оправдана. Не треба заборавити да су Срби касније ушли у комбинацију руске политике. Срби су се користили доласком Русије на Балкан.

Успјеси српске војске

19. јуна
У току данашње борбе прва српска армија *потиснула је Бугаре на цијелој линији*, заузела је *Дренак, Перушине и зајлијенила је 6 топова*. Други дио српске војске заузео је *Древено*. Битка на Ријетким Буквама продужује се *с успјехом српских трупа*, које заробише *20 бугарских официра, 58 подофицира и више од 700 бугарских војника*. Бугари су *потиснути до ријеке Злетова и Брегалнице*. Наши губитци нијесу још познати.

Чуда од храбрости

19. јуна
Јутрос рано крвава битка отпочела је на цијелој линији од Ријетких Букава, Злетова до Штипа. Борба је трајала цио дан. Бугари су покушали одлучни напад, који су српске трупе на цијеломе фронту одбиле. *Бугари се иовлаче, гоњени од Срба, пут Кочана и Штипа*. Било је више напада *бајонетом*. У овим нападима *показаше чудо*

од храбрости српски пукови XIX, VI, XI. Непријатељ бијаше десеткован од стране наше нове артиљерије великога калибра. Храбра шумадиска дивизија, у чијим се редовима цио дан налазио Нашљедник Александар, у једном нападну бајонетима отела је од непријатеља 10 пољских топова са муницијом и заробила једну читаву команданију бугарских војника. Остале српске трупе заробише више од 1.000 бугарских војника, 120 подофицира и 30 официра. Бугарски заробљеници изјавили су да *им је преkjуче прочитана прокламација Краља Фердинанда, којом се објављује рат Србији и Грчкој*.

Бугари траже преговоре

19. јуна
Послије страшне битке од два дана *Бугари су се иовукли на цијеломе фронту*, гоњени од наших трупа, које их примораше да пређу с ону страну Брегалнице и Злетова, на чијим лијевици обалама заузимају одбранбене положаје. Бугарски *субитци огромни*. Према нашим потоњим извјештајима, ми смо заробили 30 официра, 120 подофицира и више од 1000 војника. Заузели смо 10 брзометних пољских топова. Наша војска продужава напредовање, обраћајући особиту пажњу на сваки бугарски покрет. Бугари су били истакли биле заставе у цијели преговора, али то је било само изговор да би добили времена да одахну. Послали су парламенте у српски Главни Штаб, који није показао расположење да уђе у преговоре.

— Бечки Кор Биро —

Изјава министра Протића

Биоград, 19. јуна

Министар унутрашњих дјела изјавио је у Скупштини да је влада увидјела у нападима од стране бугарских трупа почетак рата са Србијом, те је ушљед тога влада издала наредбу командату војске да брани српско земљиште свим својим силама. Скупштина је одобрила одлуку владе и затражила од исте да се непоколебиво држи изнесене одлуке.

Саопштење бугарског главног штаба

Софија, 19. јуна

Према саопштењу бугарског генералног штаба, сукоби са Србима и Грцима изашли су неповољно за Србе и Грке.

Бугарска војска у Солуну

Солун, 19. јуна

Послије жестоког боја сви бугарски војници у овдашњим војним становима разоружани су; мајор Лазаров, шест официра 1208 војника заробљени су. Данас влада ред и мир у вароши.

Мемоар бугарски Русији

Софија, 19. јуна

Влада је синоћ предала један мемоар руском посланику у Софији.

Срби заузели Крупиште

Биоград, 19. јуна

Према извјештајима из Скопља, српске трупе зазеле су Крупиште последије крвавог боја.

Срби заузели главне бугарске позиције

Биоград, 20. јуна

Главне бугарске позиције Ријетке Букве заузеше српске трупе на јуриш последије крвавог боја.

Одлучност Грчке

Атина, 20. јуна

Агенција „Хавас“ саопштава да је бугарски посланик тражио од Веницелоса да се непријатељства прекину, а да је Веницелос одбио и додао да је издао наредбу грчким

трупима да иду напријед и да истјерају Бугаре са неутралног земљишта.

Грчки краљ у војсци

Солун, 20. јуна

Краљ је отпутовао на границу да предузме команду над војском.

Српски ратни плијен

Биоград, 20. јуна

Српске су трупе заробиле на Ријетке Букве 70 бугарских официра, 4.000 војника и заплијениле су 30 топова.

Француска и Енглеска

— Предсједник Поенкаре у Лондону —

Предсједник француске републике Рајмонд Поенкаре бавио се прошле недјеље у посјету код енглеског краља Ђорџа петог. Ова прва посјета, коју је учинио нови предсједник француске републике, некадањи предсједник министарства, није само акт формалности, него је и од политичког значаја. Тај значај у велико је већи што ова посјета пада у доба када је политичка ситуација још једнако нејасна и када су односи међу групама великих сила доста неодређени. Не ради се ту толико о посјети новог предсједника француске републике колико о посјети савезника Русије и представника једне државе представнику друге државе заступљене у тројном споразуму. О томе најбоље говори сјајни дочек у Лондону. Почев од двора, па све даље редом, једнодушно се утркивало, да укаже предсједнику републике не само што веће почасте, него и топао и срдчан пријам. То одаје и писање енглеске штампе, која једнодушно топло поздравља госта и обасипа га најсрданијим ријечима. У свима тим спољашњостима испољавали су се срдани односи између двије земље, док се у говорима и француског предсједника и енглеског краља нарочито истичала једнодушност и узајамно повјерење, чиме је јасно дејантовано изношење њемачке штампе како су односи између Француске и Енглеске олакшавили и како се Енглеска почела њемачкој да приближује.

Да боравак предсједника француске републике у госте код енглеског краља није тек обичан акт куртоазije, већ да је и од политичког значаја, показује и то што га је пратио министар спољних послова Пиншон, онај ити Пиншон, који је приближио Енглеску и Русију и створио тројни споразум. Његов састајак са Сир Едвардом Грјом није имао само значаја за што тјешње пријатељство француско-енглеско, него је од значаја и за тројни споразум. Каже се, да се ради на томе да се споразум претвори у савез. А да се збиља ради на томе, свједочи то, што се већ сада наговјештава да ће Поенкаре с Пиншом учинити посјету и руском двору, као год и да ће ускоро енглески краљ Поенкареу вратити посјету.

Јасно је дакле да је посјета Поенкареова од великог значаја не само за однос француско-енглеске, као год и за учвршћивање тројног споразума, него и по европски мир и одржање политичке равнотеже.

С обзиром на балканске ствари, та посјета такође је од значаја. Ова посјета није ни противу кога уперена, нема агресивне сврхе, али је најбоље јемство, да се садашње политичке прилике неће да измијене. Тројни споразум ће дакле радити у започетом помјерљивом правцу. А то је оно што за нас на Балкану има највише значаја.

У великој балканској кризи, као год и у садашњим приликама које на Балкану владају, и ако не бучно, ипак је тројни споразум играо главну улогу. И поред свега што је долазило са стране тројног савеза, тројни споразум је сретно успио, да одстрани утицај тројног савеза и да пресудно ријеч води у балканској кризи, а нарочито од тренутка од када је онако силно избило скадарско питање. Балканске савезне државе, које су биле прибијеле тројном споразуму, и ако од њега најјесу имале битне користи, или бар онакве какве су се очекивале, ипак су свјесне, да је заслуга тројног споразума што је рат локализован и што није било у њ упућивања са стране и поред тога што је ратоборност на тој страни била врло јака и готово неспладљива.

С коликом је надношћу тројни споразум из ове балканске кризе изашао, довољно је да укажемо на резултате: тројни споразум, који је био и сувише агресиван и непрекидно

се упуцао да утиче на развој ствари и да о томе одлучује, на крају крајева није постигао оно што је хтио, а уз то је и потпуно изолован од сваког мијешања у балканским стварима. Од улоге главног и одлучног фактора, он је приморан био да се задовољи улогом мирног посматрача. То свједочи потписивање мира у Лондону, финансијско ликвидирање отоманске царевине у Паризу и конференција представника балканских савезних држава у Петрограду!

Та превласт тројног савеза несумњиво да се немало консула тројног споразума и сигурно је да то ривалство неће бити олако проинуштено. Зато опрезни политичари тројног споразума енергично раде, да ту превласт одрже и да буду спремици за сваку евентуалну одмазду. Споразум се дакле јача, учвршћује, а тим уједно осигурава и политичка равнотежа. За нас је то најбоља гаранција, да ће Балкан остати балканским народима и да се неће дозволити ничије мијешање са стране.

Према томе боравак предсједника француске републике у Лондону и за нас је од великог значаја.

Ријеч бокелског посланика

— Говор посланика д-ра Вукотића — (2)

Али на жалост наша дипломатија ударила је сасвим прогивним смером. Стара мржња против Србије избила је овога пута на врло очит начин. Кад се је освједочила, да се више не може одржати принцип „статус кво“, прихватила је и она тешким болом у души онај: „Балкан Балканским народима“. Али да шкоди Србима и да парализира успјехе њиховог оружја створила се је самостална Арбанија. Да постигне тај свој циљ ставила се је наша монархија, да се послужим ријечима Његове Презвишености Министра Предсједника: „у пози оружано посматрача“, угрожавајући тијем Европски мир. Али народ није стога, да би се могао без разлога непријатељски расположити против онима, који су онаквим одушевљењем срнули у рат, да ослободе своју потлачену браћу. Требао је за то измислити Прохаскину аферу и пришити Србима то нечувано барбарство, које би тобоже били извршили на најбургалнији начин на аустријског консула и тиме нанијели тешку повреду монархији. Таквом срамном измишљотином агитирало се је против Србима свудје и у свим друштвеним слојевима. Та је недостојна игра трајала више седмица. Тиме се је хтио створити casus belli и у народу умјетно распалити гњев против Србима. Цијела Европа била је у грозничавом стању. Наша монархија била је већ спремна на рат и чак се је у ту сврху била обавила измјена шефова на врховима војничке управе.

Док се је од часа до часа очекивало грување наших топова, да оперу тако страшну срамоту нанешу монархији, једног лијепог јутра на велико изненађење цијелог свијета изашло је службено саопштење аустроугарског министарства спољних посала: „да се са радошћу може констатовати, да су сасвим измишљене вјести, које су се проносиле о консулу Прохаски.“

Ово је била capitis deminutio малима (највеће понижење) за нашу вањску политику, а мина, коју је наша дипломатија била намијенила европском миру, експлодирала је испод привреде наше монархије. Стварањем оваквих прилика упропашћене су милијарде, упропашћене су многе породице, а монархија доведена у економску кризу. Нашу дипломатију пратили су свуда неуспјеси пак није боље прошла ни са афером Палића, којега се је хтјело приказати као мученика, а Србе као најгоре барбаре.

Да се Србима ускрате плодови њиховог побједоносног оружја, да се Србија истисне с мора, Црна Гора из Скадра, старе српске пријестолнице, да се одузме и једној и другој могућност њиховог економског развојка, створила се је недодвисна Арбанија.

Захваљујући правим пријатељим европског мира, монархија је успјела у својим тежњама утрошивши при том силно своју економску снагу и наукујући на себе необично велику мржњу изван граница, а неописиво незадовољство у властитој кући. И тако је она по врло скупу цијену и велику опасност створила Арбанасима слободу заборављајући, да њезини властити народи већ одавна узалудно вапе за слободом и грађанским правима. Стога досет. Стварањем слободне Арбаније, наша је дипломатија, како она каже, сачувала животне интересе монархије. „Прије свега морамо знати кућу с поља заштитити“ казао је г. министар-предсједник у свом експозеу. Ако се Арбанија сматра том обраном, онда

се тешко вара, јер ће скоро будућност показати, да је та обрана врло скупа и за нашу државу врло непоуздана.

Могло се је више пута чути и у овој високој кући, да је Аустрија морала сачувати слободну арбанску обалу од страна, да јој се тамо неби преко Црне Горе и Србије угњездила Русија и да јој неби затворила излаз јадранског мора. Ова је бојазан сасвим неоснована, јер да Русија има заиста таквих циљева, она би их могла оживотворити средством Црне Горе и њезиних обала, а с друге стране, кад би то било заиста њезин политички програм, немогуће ми је вјеровати, да би га она тако лако напустила.

Висока кућо! Талијански професор Кароло Катапани извршни познавалац Арбаније и њезиних прилика, а истодобно њезин велики пријатељ, казао је у једној скоро издатој брошури: „да је дубоко увјерен, да Арбанију не може већа несрећа задесити него да би у данашњем њезин стању добила аутономију и независност“. Ово је мишљење сасвим темељито и не може се уопће ни мислити на једну темељиту државну управу код оног конгломерата племена, које тако јак дијеле и језик и вјера и обичаји. Њихов опстанак повјест биљежи се назад 2000 год.; налазили су се увијек на друму између источне и западне културе, а остали су јој увијек неприступачни, јер у култури и државном поретку виде пронаст њихових народних обичаја и народних особина. Све је ово било добро познато створитељима слободне Арбаније: Аустрији и Италији, а ипак су је створили само да Српству забоду нож у живо срце.

Тешко је вјеровати, да српски народ, који је знао за толико вјекова сачувати за вјетну мисао на освету косовских гробова, тешко је кажем вјеровати, да ће он заборавити кости његових јуначких синова, које се гомилају око скадарских тврђава, око Љеша, Драча и по осталој Арбанији изручена барбарству Арбанаса. Али ако је Аустрија Арбанију створила као свој залагај неможе се ни помислити, да би она са својом савезницом Италијом могла наћи начина да мирно подијеле своје интересне сфере све и кад неко трећи не би то спречавао. Арбанија је била и остаје најделикатније спорно питање између двије савезнице. Новим стањем ствари, отворена су нова врата њиховим саврним опречним аспирацијама што ствара могућност њиховог оружаног сукоба.

Било како било, факат је, да је Аустрија стварањем неовдвине Арбаније спријечила коначно ријешење Балканског питања и тим оставила на Балкану сјеме за нове немире. Скоро будућност ће доказати у чију је корист то учинила.

Поштована господо! Дозволите ми, да за час заузем у арбанашком питању сасвим противно становиште од онога што сам га до сада заступао. Предпоставимо, да ће Арбанија остати Арбанасима и да на њу неће нико бацити освјетачки поглед. Предпоставимо, да ће она у сразмјерно кратко вријеме зачудити читави свијет својим државним уредбама и својим напредком на културном и економском пољу, али ја питам, ко има те неизмјерне жртве поднијети за Албанију, да је тако уреди и просвијетли, пошто се, мислим, неће никога наћи, који би тврдио, да је она кадра то сама по себи извести. Ко ће увести државне уредбе, ко ће основати школе, ко ће саградити путеве и жељезнице, ко ће ударити прве темеље домаћој трговини и индустрији? Зар Аустрија? Не! Она мора прво да уреди и унапреди своју Арбанију. Да, нама јужним Словенима, а особито Далмацији фале главни услови, да можемо коракнути путем напретка. Ово је доказано многобројним нашим тужбама и захтевима које смо подизали у овој високој кући, а који су остали увијек глас вапијућег у пустињи. Ја их нећу поновно набрајати, јер би то значило губити узалудно вријеме. У овом часу долазе ми и нехотице на памет Гладстонове ријечи: „Покажите ми прстом на географској карти где је Аустрија што добра учинила!“ — Код нас заиста није; ми смо били и на жалост остајемо увијек њезина презрена насторчал.

Многопоштована господо! Није ми стало до гостопримства којега је Аустрија указала Арбанасима за вријеме Балканског рата. Ја нећу овдје напомињати све оне проблематичне екзистенце, које се још шире на трошкове диспозиционог фонда (гласови: чуђе); али скуштина њихових првака која се је одржала у Трсту под покровитељством наше дипломатије и средствима њезиног диспозиционог фонда у главној сврси, да на најподлији начин руже Србе, то је поступак, који доказује не само сву силу мржње коју Аустрија гоји против Србима изван граница, већ и поманкање сваког обзира прима нашим националним осјећајима што изазива најстрожију осуду.

Обзиром на све ове рекриминације, коих сам се овдје у кратко дотакао и обзиром на ове тужбе, које су моји поштовани другови изијели, свишито било и да изавим какво ћемо становиште заузети при гласовању овог прорачунског провизорија. (Одобравање, говорнику честитају).

Српски регрути

— Подмладак војске у Србији —
Биоград, 17. јуна.

Има већ мјесец и по дана како су у своје команде ступили регрути свих родова оружја. Обука је сада у највећем јеку. Наип регрути науче сада за недељу дана што су раније с муком прелазили за мјесец дана. Како и не би научили, кад својим очима виде успјехе српског оружја?

Ово, што су они читали у народним пјесмама и дугих зимских ноћи слушали уз јек гусала јаворних, сад се испунило. Млада Србија дочекала је ту славу да ове године ступи на одлукење рока у јуначке пукове, који провесоме српске застане од Врање до Солуна и од Једрена до Скадра.

Када чољек гледа ове младе људе са каквом се вољом усавршавају у војничкој вјештини, мора да засузи. На Овчем Пољу гледамо регруте VI пука Престолонаследника Александра. Сви су обучени у ново суро одјело Каплари их обучавају у пушчајој радњи. Раде извапредно. Док се једни вјежбају у руковању оружјем, други нишаве у мале бојне мете, а трећи излазе на рапорт старјешицама. «Изволте, капларе» — чује се одједном глас повог српског ративка. «Није добро, Драгомир, пред старјешином мораш стајати као улопан!» одговара му мирно каплар.

Из даљине се чују ударици добоша и трештења труба. То се регрути враћају из ратне службе. Обично их вјежбају на славним пољима војних области. Док Дринци уче своје регруте по Овчем Пољу, докле се Дунавци обучавају по славном кумановском разбојшту; Моравци излазе сваки дан на учење по равним битовским пољима.

Ни један од тих младих људи не страши се боја и крвавог меџана већ једна чежа час када ће стати на брањик своје велике Отаџбине. Прије неколико дана, упитао је командир једне чете своје регруте: «Ко ће од нас на предстражу и у патролу?» Појанила се сугарска комитска чета. Сви су се јавили.

У артиљерији регрути не могу да се одвоје од топова. По ваздан их загледају, чисте. Старешине не могу да их са њих скину.

Кад престане занимање и кад се да одмор, настаје играње. Српско се војно врије почитане саге. Рекао би чољек, да ти буди нијесу тога дана ридици па хоће у колу да се разопаде.

Увече видите компаније војника крај ватри. Регрути окупули око својих каплара и старијих ратних другова ветренице слушају приче из славног похода српске војске.

Све су те приче врло занимљиве. Суда се у њима виче храброст и пожртвовање појединих војника и старешина. Има случајева да нови регрут слуша такве приче о јунаштвима своје браће или рођака, који су се јуначки борили на Куманову, Призату, Алпиници и Битољу. С времена на вријеме чује се монотони глас гусларев који својим новим друговима опјева бој на Битољу и поход српске војске преко четири мора.

Тако то иде из дана у дан. Тако се нове српске генерације, уз славне старе, спремају да створе Велику Србију.

П—а

Дневник

Особито одушевљење. У парочитом допису из Скопља загребачки „Србобран“, говорећи о дочеку наше војску у Митровици и Скопљу, износи како је у Скопљу изазвао особито одушевљење срдачни поздрав нашег листа сједињеној војсци. Из тога нашег чланка о састанку двије српске војске на Косову у предугарско Видовдану донијели су важније ставове готово сви биоградски листови.

Командант Драча. У буџету министарства народне привреде у Србији предвиђено је мјесто команданта слободног пристаништа Драча. Као што биоградски листови јављају, избор команданта извршиће се у најкраћем времену.

Хрвати и Видовдан. У Мостару је на Видовдан у римокатоличкој цркви приређена миса и задушница за погинуле на Косову и за осветнике косовске. Миси и задушници присуствовали су крај Хрвата и Срби. По свршеној задушници посланик Ђуро Цамоња држао је говор о значају Видовдана, када је манифестована слога Срба и Хрвата.

Признаге школе. Угарски министар просвете нарочитим расписом признао је равноправност средњих школа у Босни и Херцеговини са сличним заводима у Угарској. На тај начин они који су у Босни и Херцеговини свршили основну школу, гимназију и реалку без испита ће се примати да наставе науке у Угарској. Равноправност је дата и вишим дјевојачким школама и другим заводима са угарским вишим девојачким и грађанским

школама. Из четвртог разреда гимназије и реалке у Босни и Херцеговини примаће се у угарске више трговачке школе, а из троразредних трговачких стручних школа у Босни и Херцеговини примаће се у доњи разред виших трговачких у Угарској с испитом из предмета који нијесу учили.

Видовдан у Далмацији. Видовданска прослава на далматинском Косову код Квина, као што јављају, није била забрањена, али је било забрањено све само да се она онемогући. Обустављени су нарочити возови, забрањено је држање говора, послано је много жандара и детектива тако, да се знало да је прослава дозвољена, али се зато знало да је све забрањено само да не буде прославе. То је нова формула: прослава се не забрањује, али се забрањује оно што сачињава ту прославу.

Вријеме. Дани пролазе, улазимо све више у љето, али вријеме још никако да се пролетиша. Још једнако је облачно. Облаци се по небу колуцају и кад сунце огране. Све изгледа да ће бити киша. Ноћас се овог излила. Ни данас нијесмо без ње, а хоризонтат је једнако прекриљен тешким облацима као у позној јесени. Прошних дана, као год и јуче, имали смо и јаког вјетра. Он се и данас осјећа.

Кратке вијести

Њемачка агент провокатор. Прошле суботе била је сједница њемачког парламента врло бурна. Ту буру изазвао је познати социјалиста Шајдеман за вријеме претреса предлога о војним реформама. Он је оштро напао милитаризам и истакао да је Њемачка агент провокатор за оружање осталих држава. Државни канцелер Бетман Холвег узружано је реагирао, добацив социјалистима да су разорни елеменат. Социјалисти су на то дигли протест и изазвали у парламенту буру негодовања. У парламенту је владала паклена вика, која је била и бесомучна када су грађанске странке запеле да социјалисте надвучу. Државни канцелер је једва успио да заврши свој говор.

Нови лист „Хрват“. Нови орган странке права изашао је у Загребу у суботу. Зове се „Хрват“. Први број јун је изјавио поверења др Милу Старчевићу, а осуђује се поступак отпадника, франкована, па чак и бирачи њихови. Унекима се франковци нападају и зато што заподијевају кавгу са Србима. „Хрват“ се посредно, али јасно изјаснио да је у спору српско бугарском на страни Срба.

Најновији извјештаји

Атина, 21. јуна. Грчке трупе заузеле су Њевелију и Килкис; Бугари су се дали у бјегство. (Кор-Биро).

Софија, 21. јуна. — Срби и Грци, одбијајући прекид операција, доводе до тога да је *рат неизбјежан*. Бугарска Агенција демантује сва извјешћа из Биограда, која се односе на успјехе Срба противу бугарске војске. (Кор-Биро).

Биоград, 21. јуна. — Борба другог дана, у уторак, била је у *хаотичном и безумном бјегству 7 дивизије*, која је била у јачини од 24 батаљона и 70 топова: она је била одбачена на лијеву обалу ријеке Злетове, ту су их српске трупе приморале да оставе велики број мртвих и рањених. Тек су Бугари почели да одступају гоњени српском пјешадијом, тада је српска коњица јуришала и *повлачење бугарско претворило се у безумно бјегство*. Бугари су оставили целокупне батерије, митраљезе, бацили су пушке муницију и пртљак. Са заједничким комбинованим напором српске пјешадије и коњице, *освојена је цијела брзометна вољска батерија од 4 топа, 11 кара са заиреом, цослутом и официрима*. Осим тога *понијена, Срби су заузели 9 топова брзометних вољских, 13 кара и 7 брзометних брдских топова и цијеле секцију митраљеза, као и 4 топа са потпуном заиреом и сиреомом*, а уз то *велики број пушака и муниције*. Срби су *зарабили и потпуковника, који је командовао XIII. пјешадијским бугарским пуком, који је био расирштен; 10 официра, 1000 подофицира и војника*. Бугарски су губитци врло огромни.

Према њиховим мртвим и рањеним, које су оставили на бојном пољу, они морају да имају 700 мртвих а 1800 рањених; српски губитци, и ако су велики, ипак су мањи од оних бугарских. Најкрвавија борба била је на српском десном крилу. Послије *страховитог бугарског пораза* Срби су *зарабили 19 официра, 198 подофицира и више од 1500 војника*. Послије карантине од 6 дана, *зарабљеници ће се предати заштитним српским трупама*. (Б. Пресбиро).

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Многим нашим претплатницима истиче претплата крајем овога мјесеца, те је вријеме, да претплату обнове, како им се не би лист обуставио; јер лист ће се обуставити свима без разлике који не обнове претплату до конца овога мјесеца. Најзгодније се претплатити код пошту. Цијена је листу на пола године: за Црне Гору перпера 5, а за иностранство 7¹/₂ франака у злату.

Цетиње, 6. јуна 1913.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦЕТИЊСКОГ ВЈЕСНИКА“

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање *посластичарнице* у главној улици.

Кухина ће бити *европска* и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умјерене како за абоненте, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вријеме препоручујем се и за спремање *банкета*.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли за посјету

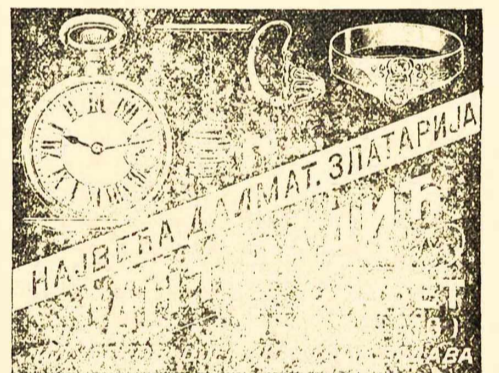
п. п. бр. 14 2 6 ЈАНКО БРАЈОВИЋ

ДУБАН на Балшића Пазару, у којем је „Књижара Мартиновића и Иванишевића“ издајем под најам од 1. јула ове године.

Цетиње.

СТЕВО ДЕЉА.

П. п. бр. 17, 22

П. п. бр. 1. 34—50

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕДЕНИКА (Боба Когорева) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.

п. п. бр. 16, 1, 25

ПОМЕН

Стављамо на знање нашим пријатељима, да ћемо у неђељу 23 овог мјесеца, у храму Св. Параскеве у Добрском Селу, у 9 сати прије подне, држати парастос нашој непрежаљеној браћи:

барјактару † ДРАГУ БОГДАНОВУ,
барјактару † ПЕРИШИ МИЋОВУ,
† ЈОВАНУ МИХАИЛОВУ, † МАЦАРУ
АНДРИНУ, † РАДУ ИВОВУ и † МАРКУ
БОГДАНОВУ — СВЈЕКЛОЋАМА

погинулима на јуришима на Широјој Гори, Тарабошу и Бардањуцу.

Добрско Село, 19. јуна 1913.

Ожаловљена:

П. п. бр. 18, 22 **породица СВЈЕКЛОЋА**

Други балкански рат

Цетиње, 25. јуна

Не остварише се наде увиђавних балканских родољуба, да ће се Балканци уздигнути изнад посебних интереса, да ће остати у тврдој заједници и паметно и мирољубиво погодити се о добитку, као што су сложено протјерали са Балкана петвјековног угњетача.

Рат противу Турске изврнуо се у рат међу савезницима. До јуче загрљена браћа по крви и вјери, која су својим побједама на Куманову и Лиле Бургасу, још више својом заједницом задивила свијет, данас се кољу о превласт.

Проклетство неко прати Балкан. Био је земљиште туђих претотмица зато што је био стална позорница домаћих неслога и братоубилачких бојева.

Крв је међу браћом, међу јучерашњим савезницима, већ потоцима потекла.

Маћедонију, ту лијепу јабуку балканског раздора, свакојега дана све више покријевају лешеви браће. Језиви извјештаји са бојног поља причају о страховитим покољима, о очајничкој борби, о грчевитом напрезању за надмоћност, што се све може замислити само међу браћом, кад их страст зависти, жудња за плијеном, жеље за осветом и бијес мржње занесу и понесу у безбожно хрвање и претотмицу.

Сав образовани свијет напетом пажњом прати развој ове нове балканске драме, којој нијесу главни актери тамо око Штипа, Кочана и Дојрана, већ доста далеко од Балкана. Нека би се та драма извргла у трагедију за њих, а у вјечиту поуку Балканцима: да у слози свијех балканских народа, не у хегемонији појединаца, леже спас, добро, слобода Балкана.

Мисао о хегемонији убачена је у балканску заједничку кућу са стране од непријатеља балканске независности. Убачена је преко брата Бугарина, чија је себичност злоупотребљена и од ње створено све ово, што се сада догађа.

Тврдо вјерујемо да ће из братске крви, која се сада пролива по Маћедонији, нићи ново цвијеће. Нићи ће разум неразумних, несебичност код грамзивих, сложеност код властољубивих. Нићи ће основи за равнотежу међу балканским државама и народима, без које се слога и савез између њих не да ни замислити.

Кроз отров зла много пута појединци и читави народи долазе до добра. Нека би ово зло братоубилачкога рата отворило очи свијема Балканцима да би једном могли увидјети своје заједничко добро.

Уништавање Србије

Чији је програм уништавање Србије, већ је познато свакојем Србину. Творци тога програма свакоме допуштају да се на Балкану може ширити и развијати, само не српским државама, српском народу. Одузимање Драча од Србије, Скадра од Црне Горе мора да је освијестило и онога Србина, који у то још није вјеровао, ако у опште таква Србина може бити. Пред очигледном опасношћу од европског рата Србија је узмакла из Драча, Црна Гора из Скадра. У питању Драча и Скадра српске краљевине имале су противу себе једну велику европску силу и за њом отворену извјесност општих заплета. Ту су морале понустити.

Сад се, у питању подјеле земљишта Старе Србије, пред Србију истакла Бугарска. Ова је намјештена. Бугари треба од Србије да одузму земљу, пошто је већ лишена мора. Не смије Србија да има ни море, ни земљу. До којих граница да иде њено понуштање? Зар до самоубиства! И сад треба да буде крив онај који неће да се сам убије, већ хоће да живи!

Србија се одлучила на очајничку борбу. Очајање гоњеног и са свијех страна притиснутог и згњеченог дала јој храброст и наду на успјех.

На њеној смо страни по гњеву због неправде, на њеној смо страни снагом српске љубави и заједницом српскога добра. На њеној је страни сав свијет од срца и душе, који је прозро машинице противу српских краљевина и видио: да су и Драч и Скадар, и аутономна Арбанија, и бугарска хегемонија средства да се око Црне Горе и Србије створи гвоздени обруч, не би ли што прије без куршума издахнуле.

Бугари на несловенским путевима

Дивљасмо се младој Бугарској, њеноме нагломе напретку. Поздрављасмо је осјећањима искрена брата Словенина, који се радује напретку свакогет сина мајке Славије. Сузе се проливаху мало гдје толико као под Ловћеном кад је 1876. болни крик пјесме: „у Бугарској наша браћа њиште“ државицом саученића пројимао сав словенски, сав цивилизовани свијет. Из крви Руса, Срба и Румуна поникла је послите Бугарска. Ширила се и цвјетала је на радост Словенства. Ослободила се без крвавих заслуга својих синова, ма да су исти принципи огромне жртве азиског угњетача. Дарована слобода није драга као измјечена. Нишцела су се наша браћа Бугари. Олиће их стални успјеси, валудила их је кепре стана срећа. Згодан географски положај, преимућство у чињеници да се не граниче ни са једном непријатељском великом силом, побрка им равнотежу у националном темпераменту. Развише се у њих прохтеви за освајањем, за првенством на Балкану. Познаваоци тих њихових особина заведоше их на несловенске путеве. Јурнуше их у царство заблуда, у мрак душевног уображења. И код појединаца и код народа могу стални успјеси да буду извор несреће. Срећа је Бугаре понижела. Довела их је до лудога стања, тако да су образбили да све сами могу, да им нико није потребан, да им је све на Балкану под ногама. Њихова пометеност нађе се у заједници са страним рачуницима. У колико Бугари уображенији, у толико Срби мањи, — а то је оно што се хоће. Најприје ове уништити, па ће послите доћи ред на Бугаре. Умоболни појединци лијече се у лудници; умоболни народи у кагасирофама на бојноме пољу. Можда ће бојеви око Штипа излијечити Бугаре и извести их на прави словенски пут. Можда ће кроз поразе, које ипак сажаљевамо, ући у реалност и увидјети да брат брату ваља да попусти и да су сами туђински плијен, а с браћом бич за туђина.

Примјер Пијемонта

Чује се погдјекоји глас у југословенској јавности, како је Србија требала да се поучи примјером Пијемонта, који је, да би спасао дјело уједињене Италије, жртвовао Француској колијевку своје династије — Савају. У овоме захтјеву могло би бити и непознавања историје, и мало лицемјерства. Кавур је жртвовао Савају тек кад је Италија била тако рђаво уједињена. Жртвовао је сићушну Савају за јединство велике Италије. Па и због такве жртве развијао се са Гарибалдијем. Србија треба да жртвује велики дио својег добитка у балканском рату да би одржала савез са Бугарском. Тај добитак није према Србији у оној малој сразмјери као Саваја према Кавуровој уједињеној Италији. Србијина жртва била би огромна. Кад би српски народ био уједињен, тад би се тек могло говорити о жртвама по примјеру Пијемонта. Тад би Србија могла чинити Бугарској уступке.

Резултат првих бојева

Велике битке између Срба и Бугара с једне и Грка и Бугара с друге стране

трају већ неколико дана. Сукобљавају се масе од по 100.000 војника. Главни се бојиште за сада налази још једнако сјевероисточно од Скопља између бугарске границе и ријеке Брегалнице. Бојеви су необично крвави. И непријатељски расположена према Србији бечка штампа признаје да се Срби боре јуначки и огорчено. Српска артиљерија, веле бечки листови, до сад је у свакојем двобоју са бугарском артиљеријом однијела побједу. У надмоћности је српска техника, висока школска сирема и извјежбаност. Српска артиљерија у свијем досадашњим нападима на бугарски фронт брзо и поуздано кричала је својој њешадији пут побједи.

Бугари, који су нападачи, потиснути су од српске зоне и нијесу се могли одржати ни у својој зони. Да се послужимо бечким листовима, резултат је досадашњег раговања у Маћедонији овај: **Срби су извојевали над Бугарима стратигску и тактичну надмоћност.** Бугари не само да нијесу ни у току осмодневних ратовања успјели да униште српску војску у Маћедонији па да цијелом снагом крену преко Пирота у Србију, већ су напротив сами сузбјени са маћедонског бојишта. Било је очекивати, да ће они као нападачи изазвати Србе на одсудну битку и потиснути их преко Скопља, док су међутим Срби, који бијаху у одбрани, потјерали Бугаре према њиховој старој државној граници и сломили њихову војну акцију у Маћедонији.

Румунија

У крваву балканску драму уплела се Румунија — на штету Бугарске. Румунија је ставила на ратну ногу сву своју војску. Она чека згодан тренутак. Ако Бугарска побједи Србију и Грчку, Румунија ће одмах улејети у акцију и од ослабљене Бугарске отети њено земљиште у Добруџи. Ако Бугарска не побједи, Румунија ће у руке само од себе пасти у руке бугарско земљиште. Румунија је потребно четрнајест дана да изврши мобилизацију и концентracију своје војске. За тих четрнајест дана Бугарска треба Србију да побједи, ако рачуна да ће послите са Румунијом моћи одлучити зборици. Пет дана је већ протекло. Бугари још не дадоше одсудну битку. На против, Срби и Грци потиснуше их на маћедонском бојишту. Бечка штампа иједи се на бугарски генералштаб што не хита. Не што јој је студено око срца. Србија, омирзута Србија, још није слоњена, још њеној војсци нијесу пребјижена леђа! Хитајте Бугари! — куме извјесни бечки листови.

Беч и Букурешт

Беч и Букурешт затегнули жице. Букурешт не плива сада у бечким водама. Румунија изневјерила Аустрију. Румунска војска хоће да нападне Бугарску. У Бечу се због дога једе. Осуђују Румунију. Закључак је: да су на страни Бугарске, а против Србије. Дакле, нијесу неутрални. Бугарска према томе није на словенском путу.

Румунија се изјаснила. Она неће велику Бугарску. Она неће да буде најача на Балкану. Румунија не жели ни аутономију Маћедонију, јер би ову Бугарска преко ноћ прогугала као источну Румелију. Румунија жели равнотежу на Балкану. То исто и Србија, Црна Гора и Грчка. Побједи ли Бугарска Србију, румунска војска добиће наредбу да иде на Софију. И за то се у Бечу много жесте на Румунију. Веле да је ова постала агент Тројног Споразума, нарочито Русије. Опуштају је да је запливала у „панславистичке“ воде и спустила се на улогу средства за интриге противу монархије.

Демонстрације у Букурешту

Народ по улицама у Букурешту демонстрирао је противу Аустрије. Чули су се бурни поклици: Доље вјероломна Аустрија! Доље Бугарска! Живјела Србија! Аустро-угарско посланство у Букурешту чува од раздраженог народа кордон жандармерије.

Све то саопштавају сами бечки листови, од којих угледнији нападају садашњу спољашњу политику монархије. Замерају монархији, зашто је ствар довела дога да изгуби поуздану Румунију да би добила непоуздану Бугарску.

У чијим је водама Бугарска? Има ли у Словенству још кога, коме то није јасно?

Бугари против Русије

Бугарски прваци објављују кроз бечке листове изјаве противу Русије. Два бивша министра председника рекоше, да су бугарски и аустријски интереси на Балкану истоветни. Сад се јавно и вођа либерала у бечкој „Преси“ и напада Русију. То је захвалност Русијама, нажима код Плевне и на Шипки за слободу данашње Бугарске! Бугаре ће Бог казнити. Незахвалност може тренутно успјети, али никад поштено свршити.

Јавно мишљење о Бугарској

Огроман дио европске штампе окренуо се противу Бугарске. Француска штампа осуђује је као агента Аустро-Угарске. Енглеска штампа не одобрава тежњу Бугарске за хегемонијом на Балкану. „Тајмс“ вели да ће Бугари брзо увидјети да је српска војска мало друкчији противник од онога код Киркилиса и Лиле Бургаса. Па и сама берлинска штампа не одобрава држање Бугарске. Југословенска штампа је сва противу ње осим два три листа, који се озбиљно не могу узети у рачун. Руска штампа је такође видјела, с ким је данашња службена Бугарска и не крије своје незадовољство због тога.

Бугарска је изолована! — узвикује један велики берлински лист.

Бугарске побједи — у Бечу!

Јучерашњи бечки листови као по команди сложено саопштавају вијести о „сјајним бугарским побједама у Маћедонији“. Код Солуна, кажу, бије се велика битка — у корист Бугара.

Изгледа да се у Бечу нерадо примају истине о српским и грчким побједама, те лажима о бугарским побједама хоће да заведу своје јавно мишљење, које све више бива раздражено, особито због чињенице, да Румунија окреће монархији леђа.

Neue Freie Presse од синоћ пише: Бугари су постигли сјајан успјех. Срби још нијесу ушли у Софију, већ су код Ђустендила сузбјени.

Лијепа побједи! Слаба је утјеха, што Срби још нијесу продрли до Софије. Али ни Бугари до Биограда. Ова би се логика бечке „Пресе“ могла обрнути, па би се овако могло тврдити: Срби су сјајно побједили, јер Бугари још нијесу ушли у Скопље, Велес и Битоље, које је Бугарска Србија оспорила, тако да је Бугарска због тога морала Србе нападети. Нападати треба да покаже прве успјехе, а не нападути. Ратни успјеси не састоје се у одбрани својега, колико у отимању противничковога земљишта. Бугари до сад нијесу ништа од Срба и Грка отели, напротив ови су њих потјерали са њихове зоне.

Бечка „Преса“ донијела је јесенас читав уводни чланак у славу пада Подгорице, па је сутрадан све то опрвогрла и није од стида поцрвенила. Ми се надамо, да ће она донијети чланак и о паду Ниша, а сутра ће саопштити да су Срби заузели Кочану! Творци Прохаскине и Палићеве афере не презају ни од какве измишљотине кад ваља наудити српском угледу. Њима већ нико у Европи не вјерује. Они служе само за увеселавање публици.

Одмазда Бугарима

Како је у Србији у војним круговима расположење према овом рату показују сви случајеви: само у току два дана преко четрдесет официра, који су били на лијечену у Биограду, добровољно су прекинули лијечење и отицвали на бојно поље. Љекари су их задржавали, али их нијесу могли задржати. Примјеру официра шљедују и подофицири и редови: неизлијечени напуштају болнице и иду својим дивизијама, који су рањени налазе се на превијалишту, без љекарске дозволе враћају се у бојне редове. Међу њима је и рањени пуковник Ђура Докић.

Један млади потпоручник, који је у прошлом рату учествовао у походу од Руча до Скадра, па од силног напора оболио, напушта болницу да би пошао на бојиште. Љекар га зауставља, указује му на опасност којој се излаже и каже му, да ће умријети ако прекине лијечење. Млади официр га пита: „Па колико ћу моћи још у напору да издржим?“ — „Нијавише три недеље“, каже му љекар. — „Добро“, одговара официр; то је добровољно или да погинем или да Бугаре

огермао иза Месте и Искра. Онда не жалим и да умрем!"

И официри, који се налазе на лијечењу у кунатилима и на одсуству, прекинули су боловање и враћају се у своје дивизије.

Бугарска је изазвала рат

Бугарска непрекидно настојава да у јери јавно мишљење како она није изазивач и како су њу Срби и Грци изазвали. Колико у томе има истине, најбоље доказују документа, која су нађена код њихових официра, а из којих се јасно види да је овај други рат на Балкану њиховом кривицом проузрокован и да су га они не само изазивали, но и покренули.

Готово сва француска и енглеска штампа, пишући о другом рату на Балкану, то конститује и указује на Бугарску као на нападача, чинећи је одговорном за све.

Загребачки „Хрватски Покрет“, орган хрватске уједињене самосталне странке, о држању Бугарске пише ово:

„Бугарски поступак неће наћи нигдје у словенским круговима одобрење. тим више, што су ноторни антиславенски кругови и листови остентативно на страни Бугарске. Србија, Црна Гора и Грчка учиниле су све, што је било могуће, за одржање мира. Сви њихови предлози ишли су за тим. А Бугарска их је све редом одбијала. Ове чињенице говоре и сувише јасно о томе, како је Бугарској мало стало до балканског савеза и његових великих задаћа. Свакако није лиена црта што бугарска влада нема одважности предузети потпуну одговорност за своје поступке, него је баца на леђа Србије и Грчке.“

Први рањени Црногорац

У овим крвавим и жестокиим окршајима, који се воде између Срба и Бугари у Македонији, узео је учешћа и одред наше војске, који је тамо пошоо у помоћ браћи и савезницима. Том приликом нијесу ни мало остали поштивни пред тамошњом браћом, те су и овог пута дали сјајна доказа о својем јунаштву. Као што истичу и извјештаји са бојног поља и биоградски листови, Црногорци су се у јуришима борили као лавови. Нарочито извјештач сарајевске „Српске Ријечи“ истиче да су Црногорци „показали на Црном Врху чудеса од јунаштва“

Међу првим рањеницима, који су пренесени у Биоград, донесен је и први рањени Црногорац С. Пойовић Липовац. Он је задобио тежку рану у борби са бугарским коњанима код Злетово, гдје му је бомба размаркала десну ногу, која је ампутирана.

Маса свијета, која је на биоградској жељезничкој станици дочекивала рањенике, првог рањеног Црногорца је клицањем поздравила. Громогласним усклицима клицано му је: „Живио ммо брат дичне Црне Горе!“

Телеграфски извјештаји

Заробљени Бугари у Биограду

Биоград, 21. јуна

Заробљени Бугари, који су имали стићи у два сата, стигли су тек у седам сати послје подне. Огромна маса народа, окупљена као ни за вријеме највећих слава у Биограду, чекала их је кампирајући по улицама од два сата непрестано не разилазећи се чак ни кад је киша отпочела да пада. После подне дошао је опет транспорт рањеника, који су радосно слушали вијести са ратишта и били поздрављени. Заробљени Бугари сврштани су пред станицом у редове и пошпили су праћени војницима. Испред поворке јашао је поднаредник Милош Алексић, који је заробио потпуковника Манова. Он је јашао на коњу Манова и опасао његову сабљу, што му је обоје у признање особитог јунаштва поклонио Манов. Цијелијем путем од станице кроз главне улице до тврђаве силан свијет акламирао је Алексића, а није пало никаквих повика противу Бугара. Само између себе свијет је стављао примједбе, иначе није било ни најмањега инцидента. Бугари су били најприје у страху видјећи сасвијем мирно сусриетање, али доцније ишли су у густим редовима мирно.

Биоград, 22. јуна

Вечерас је приспио овдје први транспорт заробљеника око 6 сати, и то 17 официра, од којих је један потпуковник и 1445 војника. Сви

су били одведени у биоградску тврђаву. При пролазу кроз варош није се збио никакав инцидент.

Четвородневна велика битка

Биоград, 21. јуна

У битци код Кочана до сада је утврђено да је судјеловало 60 бугарских батаљона са 120 топова. До јутрос су, након дводневне борбе, заузеле Срби јуришем главну позицију Рајчански Врх, истјерав одатле Бугаре. Како је овај врх тек испред Кочана, то су се губитком позиције дали Бугари у бјегство, растјерани на више страна и остављајући за собом топове и муницију. Бугарска разбијена војска гоњена пјешацима и кавалеријом, истјерана у нeredу на планину Пљачкавицу, збачена од операционе линије и учињена неспособном, одијелена је од своје позадине. Кочанска битка имала је велике димензије. Борбе су биле огорчене, жртва много, велика маса заробљеника. Тиме је коначно у српску корист ријешена велика битка која је трајала четири дана.

Грчке побједи

Атина, 21. јуна

Наступање грчких трупа почело је јутрос пошто су их Бугари непрестано нападали на више мјеста. Према извјештају главног штаба, грчка војска напредује на цијелој линији великом жестином и непријатељев отпор бива свуда сузбијан. Бугари се повлаче у нeredу са великим губитцима. Команданти бригада изјављују дивљење ушљед одушевљења грчких трупа које се бију одушевљеним полетом. Грчка војска обухватила је на јужној страни фронт непријатељев од Килкиса до Салиће. Цијели дан је трајао очајни бој код Килкиса. Грчка војска корак по корак отимала је бугарске утврђене положаје. Бугари су својом артиљеријом држали важне положаје. Један мјешовити одред послје очајне борбе поново је заузео Бевђелију. Непријатељ је побјегао у нeredу на лијевој обали Вардара. Брдске батерије начиниле су непријатељу велике губитке за вријеме повлачења преко моста. Бој се данас наставио између Мецикова и Арклана. Бугарска компанија од 200 војника заробљена је. Непријатељ је оставио артиљерију и пувока се према својем утврђењу Лахану гдје је опкољен од Грка. У Лугору Грци заузеле три брзометна и три крупова бугарска тона. Нигрицу грчке трупе посједоше и гоне непријатеља, који је у страху оставио 150 војника, пушке и остали материјал. Бугари приликом бјегања запалише Нигрицу и околину и поубијаше жене идједу. Грчка XVII. бригада јавља да је заробила један цио бугарски пук, који се безусловно предао. Наше трупе побједише код Мацикао. За вријеме боја један бугарски батаљон нападнут је бајонетом и уништен је. Седам Грка, које су Бугари заробили, били су од ових посјечени. На бојном пољу остало је много мртвих Бугара, међу њима један пуковник и више официра. Килкис су Грци заузеле послје очајног боја од три часа. Сва бугарска артиљерија пала је у грчки плијен. Бугари су грчким правацама у Кавали запријетили смрћу ако се не буду успротивили продирању наше војске. (Атинска Агенција).

Петодневна успјешна борба

Биоград, 21. јуна

Бугари су сузбијени на цијелом фронту послје њихова подмукла нападаја. У дводневној борби били су одбачени на лијеве обале ријеке Брегалнице и њене притоке Злетово. Са њиховим десним крилом и седмом рилском дивизијом, која је

била потпуно потучена, Бугари узеше положаје претходно добро утврђене на обалама ових двију ријека у намјери да спријече нагло надирање наших трупа. И тада су били крвави бојеви. Нападач се бранио очајнички, али је био немоћан да се одупре продирању српских трупа. Послје петодневне крваве борбе, десно бугарско крило у јачини од 60 батаљона и 120 топова било је потпуно поражено и распрштено. Његова главна тачка ослонаца врх Рајчани узет је јуришем на бајонет од стране Срба и Црногораца, на челу којих се у одлучном моменту налазио Престолнашљедник Александар. Бугари су одбачени на висове планине Пљачкавице, куда их гоне наше побједоносне трупе. Заробили смо много заробљеника и задобили знатни ратни плијен.

Напад на стару границу

Биоград, 22. јуна

Данас у 7 и по сати из јутра Бугари нападоше на нашу стару границу код Св. Николе. Резултат непознат.

Посланица грчког краља

Атина, 22. јуна

Ево текст краљеве посланице: „Позивам мој народ на ову борбу како би у савезу са осталим хришћанским државама ослободили паћеничку браћу. Срећни смо били те смо видјели да се заједничка борба крунисала побједама и уништила тиранију. Војска грчке триумфовала је на суву и на мору. Побјеђено царство уступи ослобођено земљиште. Грчка, у сагласности са осталим савезницима, хтјела је да на пријатељски начин пропорционално подијели ослобођено земљиште, шта више она је била предложила и арбитражу у случају несугласности. Напротив Бугарска, ненасити савезник, одбијајући сваки споразум и арбитражу, покушала је да сама себи присвоји већи дио плодова побједа, не признајући осталима никакво право ни поднесене жртве. Она је употребила сваку врсту обмане, поступала је арбитражно, забрављајући на ослобођилачки циљ рата, на своје обавезе на спрам савезника, на лекције горког искуства, које су подијелили балкански народи у прошлости ушљед њихове неслоге, и на сјајне резултате постигнуте њиховим савезом. Она је чак дошла до тога да окрене оружје против својих савезника, бацајући под ноге њихова права и профанишући свету заједничку борбу и њен циљ. Пред таквим недостојним поступком Бугарске дужност осталих савезника јасно је била означена, а то да стану раме уз раме, да одрже њихов савез како би стали насупрот ненасити прождрљивости њиховог бившег савезника и очували њихове животне интересе. Народ јелински, у тијесној солидарности са Србијом и Црном Гором, а с вјером у светињу дјела, поново узима оружје и предузима борбу. Моја сувоземна и морска војска, која је створила Грчку већом, позива се да настави своје племените борбе, како би спасла ослобођену браћу од тираније турске, од новог и страховитог ропства, које им пријети. Народ јелински тврдо убијеђен у силу свога права и хероизам војске, која обаса славом име грчко и уздиже Грчку на висину њених херојских традиција, неће, ја сам у то тврдо убијеђен, зажалити никаквих жртва ради успјеха у новој борби, која ће попуњити и загарантовати дјело ослобођења. Та борба је Богом благословена као и прва, и ја Га молим за благослов. Живјела увећана Грчка. Живио народ јелински. Дано

у Балцу 20. јуна 1913. Константин.“ (Ат. Агенција).

Продирање Срба

Биоград, 23. јуна

Послје борбе на вису Рајчани, гдје је било потучено десно крило четврте бугарске армије, српске трупе отпочеше нападај на добровољачки корпус ђенерала Генефа, који је заштићаво крајње десно крило бугарске војске на линији Китка Стришка. Данас у четири сата послје подне заузесмо на јуриш брдо Китку и добровољачки корпус, растјеран, био је одбачен у највећем нeredу пут старе границе бугарске. На коти 650 послје боја нађен је дневник бугарског потпоручника Георгијева, у коме стоји под датумом 16. јуна 1913: Добили смо телефонску наредбу да ће војничке операције противу Грка и Срба отпочети 17. јуна у три сата из јутра. 16. јуна у 11 сати ноћу приспјела је писмена наредба. Датуми су по старом стилу. Овај дневник се чува у архиви главног армијског штаба. Тај дневник доказује дакле, као и наредба нађена у архиви 30. бугарског пука, да су нападаји Бугара били у напријед припремљени док су се Бугари изјашњавали за мирно ријешење српско-бугарског спора.

Нове побједи Грчке

Атина, 23. јуна

Грчки корпус, који је дјествовао на страни села Лиговани, пожњео је нови триумф. Непријатељ је напустио позиције на цијелој линији Лахана, бјежећи у нeredу, напуштајући свуда материјал, муницију и 1600 пушака. Грчке трупе из близа гоне непријатеља и нападоше на бугарски батаљон, којег натјераше у безумно бјегство. Војска грчка продужила је продирање на позицију Лахану, коју освоји као и 12 топова и много муницијских кара. Грци наступају посред линије непријатељске и чуде се великом броју одбранбених радова, које су Бугари саградили на положајима природно јаким. Заробљеници бугарски причају да Бугари, и ако их је био велики број на том положају, обузети паником пред загоном грчким, бјеже безобзирце. Приспјеле вијести говоре о новим побједама и доказују потпуно растројство непријатеља. Грци, дјествујући на сјеверо-запад од Килкиса, гоне бјежећег непријатеља и заузеле висове Јање, одакле жестоком артиљеријском ватром парализираше непријатељске колоне од 15.000, које потпуно растројене бјеже у страховитом нeredу. Коњица грчка гони другу колону непријатељску, која бјежи пут Морафца. Полуетадрон грчки зароби 100 Бугара и захвати много оружја и муниције. Командант коњице јавља телеграфски: Не можемо да успијемо да покупио сав плијен, јер продужавамо гоњење непријатеља. Војска, која је освојила Лахану осим 15 топова отела је и велики материјал, а такође заробила и 200 војника, једног мајора и два официра. Крајње лијево крило наступа брзо и бајонетским нападом истјера непријатеља из утврђених положаја код Насуково-Калиново, гонећи га пут удаљених положаја ка Килкису. Том приликом су освојена три пољска топа, четири муницијске каре и многе пушке. Бугарски војник, по народности Грк, утекавши из Килкиса, прича да је око вароши било само шест пукова пјешадије: 14., 16., 22., 24., 29. и 41., у све 24.000 војника. На цијелом фронту Килкиса било је Бугара свега 50.000 војника, те су се тако заиста могли одупирати загоњу грчком у току три дана. Према извјештајима главног квартира, од Пангеона до Дој-

рана трупе бугарске у почетку непријатељства износиле су 88 баталјона пјешадије са 180 топова; ако се томе додају друге помоћне трупе, онда је снага бугарска износила 120.000 војника. Свијема дивизијама и коњичким бригадама саопштена је шведска краљева наредба: „Мојој храброј војсци, која је показала толико хероизма у току битка о-вијех дана и која је сломила непријатеља гдје год је на њега наишла, изражавам моје дивљење и гордим се што сам јој шеф Константи“. (А. Агенција).

Бајонетски јуриш код Сарићола

Атина, 23. јуна

Министарство војно саопштава, да је у току битке код Сарићола једна чета пјешадије извршила бајонетски јуриш на непријатеља, како би га истјерала из шанца. Први покушај није испео за руком и чета се морала вратити на свој првобитни положај. Потпоручник Маркантонакис и неколико рањених војника, не могавши због рана ићи за четом, остале у близини непријатељског шанца. Други напад успио је и непријатељ је био избачен с положаја и тада Грци с ужасом видјеше да је потпоручник исечен на комадиће а војници грчки поклани и очи им извађене. Дојран је заузет послје мале чарке. (А. Агенција).

Борбе према Зајечару

Биоград, 23. јуна

Јуче трупе бугарске, концентрисане близу границе српске, покушаше да пријеђу на земљиште краљевине пут Зајечара. Сви нападаји били су сузбијени. Граница је остала неповријеђена. Данас са стране бугарске врше се исти покушаји и борба се води на граници.

Војна ситуација

Биоград, 23. јуна

Послије петодневне борбе војна ситуација је шведска: Бугарски план је био да пробију фронт српске војске изненадним нападом са њиховим силама у јачини од 120.000 војника и да заузму земљиште македонско, које је бугарска влада хтјела да посједне за вријеме арбитраже. Сукоби без значаја претходили су току нападају и циљ им је био да обману, како би се главни нападај сматрао као пошљедња чаркања. Српске трупе, изненађене бугарским нападајима, и ако односи дипломатски нијесу били прекинути, мораше се најприје концентрисати како би могле сузбити напад бугарски. Послије огорченог боја, који је трајао од понедељника у јутро па до уторника у вече и то без прекида, Срби сузбише Бугаре, уништивши извршење политичког плана који га је био направио. Кад су се ове двије велике војничке масе судариле, бојеви се нијесу тако лако могли обуставити, као чаркања. Наши постепено пријеђоше у офанзиву. Резултат борбе овога дана био је тај, да је српска војска имала великог успеха против четврте преславске дивизије, као и против седме рилске дивизије, од којих је свака имала по шест пукова и добровољачки корпус под командом генерала Генефа. Десно крило бугарско је растјерано и одбачено на другу обалу ријеке Брегалнице, у околини планине Пљачкавице а пут села Тескоје, Винице и Градеж. Војска бугарска растјерана повлачила се у нареду, остављајући за собом велику количину оружја и муниције. Инвентар плијена није још утврђен. У току цијеле борбе до сада Бугари су имали врло незнатан успјех на југу против српских трупа, које су се налазиле између Вардара и Лаковице. Послије петодневне и

петодневне борбе, трупе, које су до тада заустављале многобројнију војску бугарску, биле су принуђене да се повуку на првобитне линије, што је дало могућност Бугарима, да заузму Криволак. Тај бугарски успјех против наших, који су били у мањем броју и који се довршио тиме да нијесу ниједну важнију позицију заузели, пропао је ушљед успјеха наше војске, која је заузела неколико тачака од највеће важности стратемске, као на пр. Ријетке Букове и Рајчански Врх и која растјера десно крило бугарско, а то је била њихова главна снага. Наше трупе на десном бугарском крилу продријеше доста далеко у зони бугарској, док бугарске трупе код Криволака уђоше само на једној тачки у нашу зону.

Тимочка дивизија је неповријеђена

Биоград, 23. јуна

Софиске вијести о поразу Срба и разбијању и заробљењу тимочке дивизије код Криволака апсолутно су нетачне и немогуће претјеране. Кочане су петодневним бојем браниле мање српске силе и то само један регуларни пук и 5.000 добровољаца, већином Турака и Арнаута, и те трупе су Бугари, који су навели цијелом дивизијом из правца Штипа, потиснули из позиције и то само шест километара. Тамо су послана појачања и Бугари морају напустити неодрживе нове позиције.

Заузимање Кочана

Биоград, 23. јуна

Јутрос у десет сати и педесет минута ушле су српске трупе са кавалеријом у само мјесто Кочане, које су браниле са утврђених положаја пред самом вароши бугарске трупе, покривајући одступање остатака рилске и преславске дивизије. Сада се ова територија од Кочана до Брегалнице налази у српским рукама.

Борбе на старој граници

Биоград, 23. јуна

Јучерање навале Бугара са три пука и артиљеријом на Светога Николу и два пука и шест батерија на Кади Богар на српској граници, коју су били прешли који километар, сузбијене су. Код Егри Паланке нијесу Срби прелазили још границу, само су сузбили нападај. Јутрос су Бугари извршили нови напад код Дешчаног Кладенца.

Срби стоје одлично

Биоград, 23. јуна

Из врховне команде вечерас јављају о општој ситуацији, да је на свима важним фронтovima одлично и да операције повољно напредују и пошто су у току детаљи, то се из схватљивих разлога још не јављају.

Биоград, 23. јуна

Заузеће Дојрана од стране Грка и њихово напредовање знатно погоршава ситуација јужне бугарске војске. Напад Бугара на Криволак, како овдје изјављују, нема него секундарну важност покушаја рекламних јевтиних успјеха, који не мијењају ситуацију. Напади на стару границу нарочито код Пирота и Зајечара безуспјешни су због јаких одбрана и утврђења.

Заузимање Дојрана

Атина, 23. јуна

Трупе грчке заузеле су Дојран у вече. Заробљено је 150 војника бугарских, који су се, послје малог отпора, предали у манастиру Зографос. (А. Агенција).

Бугарска звјерства

Атина, 23. јуна

Хаџимис шеф и особље легације бугарске оставили су вечерас Атину. — Поп католички јавља да су

Бугари у околини Кицкиса поклали све живо; само је остало неколико жена у животу. (А. Агенција).

Србија прекиде односе с Бугарском

Биоград, 23. јуна

Јутрос је српска влада саопштила бугарском посланику Тошеву да, обзиром на бугарске мучке нападаје, који показују непријатељство, сматра да је раскинут савезни и пријатељски уговор и прекида дипломатске везе. Тошев путује ноћас или сјутра.

Биоград, 24. јуна

Данас ће отпавник послова Србије у Софији предати ноту влади бугарској, којом је извјештава, да с обзиром на подмукле нападаје бугарске војске почевши 17 јуна, који доказују да је влада бугарска испуњена мржњом и почела рат противу Србије без претходне објаве рата и тиме прекиде уговор савеза, — почињући од данас, влада српска прекида односе с Бугарском и опозива свог посланика из Софије. Та нота била је већ саопштена Тошеву, посланику Бугарске у Биограду

Досадањи губитци

Биоград, 23. јуна

Званично јављају да је до сада српских рањених дванајест хиљада, а бугарских двадесет двије, до двадесет четири хиљаде.

Биоград, 24. јуна

Бојеви прошле недјеље били су најкрвавији и најупорнији од свију оних у балканском рату. Бојеви су били у великим масама, губитци с обије стране велики су. Наши су губитци до 15.000; губитци бугарски 20—25.000. Губитке бугарске повећава рђава организација санитарне службе, недостатак комуникација жељезничким путевима и средствима транспорта. Бугари њихове рањенике остављају на бојишту, мртве не копају. Епидемија која влада у бугарској војсци такође повећава њене губитке.

Грчка народна гарда

Атина, 24. јуна

Званичне новине доносе указ којим се позивају под заставу три класе народне гарде. (А. Агенција).

Срби потискују Бугаре

Биоград, 24. јуна

Српске трупе заузеле су варош Кочане и цијело земљиште до ријеке Брегалнице, гдје се бију са остатком десног бугарског крила, који, на врло утврђеним положајима, заштићаваху одступање седме рилске дивизије и четврте преславске претходно потучене. Послије огорченог боја непријатељ је сузбијен и натјеран у бјегство остављајући пушке и муницију. Гоњен нашим, непријатељ се повукао у правцу Царевог Села.

Срби Криволак повратили

Биоград, 24. јуна

Српске трупе преотеше од Бугара Криволак, одакле је непријатељ био сузбијен.

Бугари су изазивачи

Биоград, 24. јуна

Пресбиро демантује бугарске неистините вијести ријечима: Све бугарске вијести односно повреде границе од стране наших трупа пуштене су са очевидном намјером, да маскирају њихове нападе преко наше границе. Бугари су напали на нашу границу на двије тачке код Св. Николе са дивизијом од три пука и артиљеријом и близу Кади Богаза са два пука и шест батерија. Оба та нападаја одбили смо. Што се тиче навода да су наше трупе код Егри Паланке пријешле на бугарско земљиште, та је оптужба неоснована. Наше су тру-

пе биле нападнуте од Бугара који су били сузбијени. У потоњем часу сазнајемо, да су Бугари, на нашој граници, напали на Ђумрук код Дешчанског Кладенца.

Помоћ Грцима. Заробљени Бугари

Атина, 25. јуна

Демидов, посланик руски, предао је Веницелосу 10.000 франака за пострадале у садањем рату. — Заробљене Бугаре почели су превозити у Пиреј; већ их је стигло више од 2000 и неколико официра. (А. Агенција).

Сјајни успјеси грчке војске

Атина, 25. јуна

Министарство војно доноси шведска саопштења: „Гонимо непријатеља из близу“. Потписао пуковник Душманис, шеф главног штаба. — Арбанаски председник у Тепелени и муфтија у Маргарити упутили су Веницелосу честитке телеграфски због сјајних успјеха чрчке војске противу заједничког непријатеља. (А. Агенција).

Тошев напустио Биоград

Биоград, 25. јуна

Тошов је отпутовао за Софију. — Срби су заузели Кочане и цијело земљиште од ријеке Брегалнице. (Бечки Кор. Биро)

Једна од многих... неистина

Беч, 25. јуна

„Мил. Рундшау“ јавља да је једна колона бугарска у јачини од 14.000 војника, а која је по свој прилици морала доћи из Егри Паланке, успјела да наступи до Врање. (Сic! Али то јавља — Бечки Кор. Биро.)

Краљ и ратни догађаји

Његово Величанство Краљ поклања силну пажњу ратним догађајима. Све вијести са македонског бојишта Краљ прати живим интересовањем. Прве вијести, које дођу из Биограда, Скопља и Атине достављају се најприје Краљу. Посланици Србије и Грчке на позив Краљев често долазе у Двор и дају потребне извјештаје. Дуго у ноћ Његово Величанство Краљ бдије у Двору, окружен министрима и великодостојницима, са нестрпљењем очекујући извјештаје са бојног поља.

Министарске сједнице

Готово сваки дан у Двору се држе под предсједништвом Његовог Величанства Краља министарске сједнице, на којима се, с обзиром на велику озбиљност садашњег положаја, претресају сва важна дневна питања.

Слава Краљу Црне Горе

Српска штампа са заносом и ухићењем пјева славу нашем витешком Краљу. Он је, каже, од ране своје младости снијевао о балканском савезу. Он је за исти приноса највеће жртве. Њему је из признања сав Балкан додијелио најчаснију улогу, да код Подгорице први Његов вазда непобједни топ огласи распад и слом Турског Царства у Европи, и тај витешки Краљ, тај пјесник балканских нада, дочекао је да Бугарска изневјери мисао Славянства, растури крваву тековину загрљене браће по крви и вјери. Али, Краљ се је, продужава српска штампа, и у овој прилици нашао на путу родољубља, части и славе, и своје витезове послао је у Македонију да се боре за добро Српства, за спас Балкана, за понос Словенства. То је корак узвиштен и идеалан, достојан мудрости Краљеве, достојан Његовог племенитог срца, које је вазда оцијењало за све што је српско, словенско и хришћанско.

Прекид дипломатских односа

Јуче је овдашњи бугарски посланик г. Колушев нотом извјестио нашу владу, да је из Софије добио наредбу да напусти Цетиње, а послове посланства да преда овдашњем руском посланству.

Г. Колушев је са породицом и секретаром г. Каневом данас отпутовао са Цетиња.

Грчке побједе

Најновије вијести из Атине јављају да су Грци у јужној Македонији извојевали сјајне побједе над Бугарима. Добили су и велики ратни плисн. Грци су се особито храбро борили.

Црногорци на бојишту

При заузећу Кочана у најновијим биткама учествовала је и црногорска војска, која је браћи из Србије послана у помоћ.

Рањено је до сад 30 наших војника, а 2 су погинула.

Црногорци су сеподнијели јуначки, достојно својега гласа и имена. Биоградски их листови особито хвале.

Г. бригадир сердар Јанко Вукотић налази се на бојишту код Кочана.

Његови извјештаји са бојног поља гласе повољно за нашу заједничку ствар.

Казнена експедиција противу Црне Горе

Бугарски листови пишу да Црну Гору и Краља Николу треба љуто казнити, што су прискочили у помоћ Србији. Једна бугарска армија — даре се софиска аустро-бугарска „Вечерња Пошта“ — умаршираће у Црну Гору и казну ће извршити на самоме Цетињу. Каква ће бити облик те казне, „Вечерња Пошта“ још не каже. Да се неће можда састојати у вађењу очију и у касапљењу рањених официра?! И још даље иде „Вечерња Пошта“ у својој лудости. Ми ћемо, вели, потписати мир у Биограду, Аустрија на Цетињу!!

Живјели „Словени“ у редакцији „Вечерње Поште“!

Велико интересовање у публици

У грађанству је велико интересовање за догађаје на бојишту. Свуда се на јавним мјестима у великим мањим групама у публици претресају вијести и њихов значај. Књижарница Рајнвајна у излогу објављује грађанству најновије вијести. Маса радозналих пролазника скупља се пред излогом.

Природно је да се у оваквим приликама протури и по која неистинита вијест. Зато ми обраћамо пажњу публици, да само онијем вијестима поклања пуну вјеру, које се објављују у „Гласу Црногорца“ или „Цетињском Вјеснику“. Разноврсне вијести, које се шире кроз публику, треба примати са резервом. У случају потребе и Министарство Унутрашњих Дјела саопштиће народу преко обласних управа веома важне вијести, а нарочито које се односе на нашу војску.

Потоња вијест Кор.Бироа

Данас Кор. Биро из Беча јавља, да је једна бугарска колона од 14.000 војника продрла у Србију до Врање. Ту вијест саопштава један бечки лист, који би, кад би могао, прождро све што је српско.

Разумије се, да ће то колико сјутра бити доказано да је неистинито, као и до сада што је Кор. Биро врло често био хватан у лажни кад год је што за рачун Бугарске извојевао — измишљотинама на папиру.

„Аутономија“ Арбаније

— Европа ће руковати Арбанијом —

Једном приликом, говорећи о развоју питања о аутономији Арбаније и износили смо кроз које оно пролази, истакли смо нарочито како има изгледа да од аутономије Арбаније неће бар за сад бити ништа и да ће њоме Европа у почетку управљати онако исто као што сад управља Скардом. То као да се почело и да обистињава.

Као што сад јављају, усред разних претпоставка — на примјер, хоће ли Арбанија бити краљевина или књажевина, хоће ли бити са свијем независна или под султановим суверенством, хоће ли у њој владати владалац католичке, протестантске, православне или мухамеданске вјероисповијести — јавила се још једна нова, много озбиљнија и реалнија поставка од свих. Ова нова комбинација, рекло би се, да је нова само за силе Тројнога Савеза, посебно за Аустрију и Италију, а да су силе Тројнога Споразума имале њу на уму још онда када су у начелу пристале да се чини непотребна проба с арбанаском државом.

Ствар је најмање у том, да Арбанијом управља — цијела Европа. Онако како поједина сила врши протекторит над државама и областима н. пр. у Африци, тако да се ради и у Арбанији, само да то не чини једна сила већ све укупно.

Вели се: ако у Арбанаса има макар и једне једине клице, из које се може развити народ способан за државни живот, — што се до сада у Арбанаса није могло констатовати — онда је оваква колективна европска управа најпогоднија да та клица проклија.

Има ли у Арбанији погодаба за економски развјатак њен — то ће најбоље извести Европа. Може ли бити озбиљне ријечи о притомљавању крвожедности арнаутске — онда ће то упитомљавање моћи да изврши једино Европа. Обавезе, које Арбанија, самим својим постанком, узима на себе пред свијетом, моћи ће одржати само тако ако извршење њихово буде помагала цијела Европа. Велике су силе, опет ради примјера дале ријеч Краљевини Србији да ће она привредно-трговачки заиста изићи на Јадранско Море. Међу силама и има таквијех које нијесу ни мислиле одржати то обећање, али их има и таквијех које хоће да испуне рјеч. Ове друге знају да је илузорно и помишљати да ће њихову рјеч извршити — Арнаути. Оне саме хоће да створе мир и ред у тој земљи, хоће саме да подигну жељезничку пругу којом ће Србија вријда бити повезана с морем. Тада нема ни бојазни да ће пруга бити у несигурности, да ће се рушити, возови извртати, на путнике да ће се пуцати и т. д. Европа нагна Србију да напусти територијално Арбанију и њено приморје, али не жели да Арбанија буде изгубљена за српски а тако исто и за европски привредни и трговачки напредак. И још нешто. Постане ли таква Арбанија, онда двије силе, које су мислиле да од ње учине нешто сасвијем друго, могу те своје мисли оставити у архиву! Покаже ли се, назад, да ни цијела Европа није могла управљати Арбанијом као посебном земљом, онда ће бити позване сусједне краљевине да изврше подјелу те земље.

Видјеће се тада да нијесу Срби стијене арбанаске бадава заузимали крвљу најплеменитијих срдаца, нити су гудуре Арбаније напрасно засипали костима најбољих синова својих!

За тако ријешење данас се заступају силе Тројнога Споразума, међу којима по активности у том заступању стоји на првом мјесту Француска. Њу, колико год може, помаже Русија а и Енглеска.

Томе је противан Тројни Савез, који би се већ могао назвати двојним: Немачка не излази из резерве, па је вољна пристати и на такву одлуку. Али се томе противе Аустрија и Италија. Њихово је противљење отворено, пошто оне знају да нијесу зимус бунили свијет зато да би се то постигло.

КЊИЖЕВНОСТ

Потурчењаци у Црној Гори. Г. Марко Драговић с Цетиња објављује: „На писао сам: „Потурчењаци у Црној Гори“, како су постали у вријеме Црнојевића и како су нестали у вријеме владике Данила Петровића — Његоша. Овоме раду, у главном, биће задаћа да објасни колико је синова имао Иван Црнојевић; какви су односи били међу њима, који се од њих потурчио; како су постали потурчењаци у Црној Гори; како су живјели и како су настали. Биће опширнија ријеч и о нападу Сулејман паше на Црну Гору (1692.) и о разарушењу цетињског Иваница саграђеног манастира. Књижица ће изићи у 3 штампана табака обичне осмине, а цијена је 60 пара. Молим моје пријатеље, да се заузму око скупљања претплате. Рукопис је готов, а од одавна предлаћатика зависи кад ће се дати у штампу“. Предмет, који је г. Драговић узео да обради интересант је и за нас од значаја, те ради тога у напријед обраћамо пажњу на ову његову најновију књижу.

Србија и Аустро-Угарска

— Будући односи Србије и Аустро-Угарске —

Из Биограда саопштавају ово интересантно гледиште о будућим односима Србије и Аустро-Угарске:

Убрзо ће ступити у актуелно стање сређење односа међу монархијом и Србијом. Представници нашире јавности једне и друге државе изразише у више маха жаљење што су још недовољни односи и изјавише жељу, да се постигне трајно пријатељско зближење, што ће бити у интересу једних и других.

Нема разлога сумњи у искрену вољу државника да се постигне тај циљ.

Наравски да ће ваљати на објема странама свладати многе предрасуде а потребна је и ревизија извјесних тежњи и схваћања.

Што се тиче Аустро-Угарске, у главном су четири велике препоне стварању грађинских добрих односа са Србијом.

Прва је тежња да се на привредни развој Србије утиче тако да он у свако доба буде у складу с нарочитим трговинско-политичким и привредним интересима монархије. Ова тежња аустријске политике датира од берлинског конгреса, и мала је успјеха неких двадесет година, али је и најпослије довела до отвореног економског сукоба, који и данас постоји. Не смије се наравски заборављати, да је надмоћ аграраца у Аустро-Угарској од увијек још заоштравала противности.

Друга препона била је до сад у томе, што је аустријска службена политика пошљедњих година била све одлучнија противница српским народним тежњама у негдашњој Турској.

Поче се свугдје слутити „српска опасност“ а кад се изврши духовно и културно јединство Срба из Краљевине и Србо Хрвата из монархије, мислило се да ће се монархија најбоље бранити, ако се уради све да се разори то јединство. У томе је трећа сметња, а четврта је тежња, да се развој културног јединства свих Јужних Словена трпи у толико, у колико се мисли да није на штету државним сврхама. Дошло се до немогућег начела: „Ујединити Југословене против Србије“, јер се пало у заблуду, да ће се они иначе ујединити против монархије. Пријетили се мислећи да је то уједињење акција, што долази с поља а помаже се са заинтересоване стране. Процес српско-хрватског, јужно-словенског уједињења само је природна пошљедница одбране једног истог народа од опасности одрођивања. Први узроци незадовољства Југословена монархије јесу: потискивање финансиске и црквене аутономије у Хрватској, жељезничка прагматика, занемарење јадранске обале, помишљање у словенским земљама а не у српској пропаганди.

Процес јужнословенског уједињења још је и природно груписање; јужнословенско племе скупља снаге, да се може мјерити с осталима у борби за ојстанак. А како се то груписање врши у знаку културног уједињења, не може убити монархију, док год она неће да га спријечи силом.

Политички гласило би практично питање овако: може ли и хоће ли Србија с обзиром на Југословене монархије имати у тежњи, што се не би дало довести у склад с добрим сусједним односима обију држава?

Негативан одговор излази већ из јасне истине, да Србија сву пажњу и сав рад мора обратити новоосвојеним крајевима, гдје ће имати ваљана посла бар двадесет година око култивисања проширене државе. Како ће се ствари даље развијати, зависиће и најпослије од тога, у којој ће од сусједних држава јужнословенски народ имати већи полет у култури и привреди.

„Јужнословенска опасност“ своди се на мирну утакмицу за добро и симпатије Југословенства, утакмицу која никако не може бити на сметњи мирном, пријатељском сусједству, тим прије, што би се у привредним односима могли дивно допунити.

Србија је ратом добила нове могућности за развијање. Она ће проширити своје привредне снаге и своју економску независност повећати и учврстити, и још мање биће вољна да понушта за љубав протекторским тежњама. Ау њену сопственом интересу је унапређење зближења привреди моћне сусједне монархије. Хоће ли Аустро-Угарска да има отворена врата њеној трговини и индустрији, питање је ријешено; одмах се може уклонити аустро-српско привредно „ратно стање“. На основици начела *do ut des* (дам да дам) Србија је спремна, да набави нове књиге за своје аустријске рачуне, трговинска и саобраћајна политика може се средити на начин користан по обе државе, чим се сложе у том, да ипедна држава не имадне нарочитих привилегија.

Привредни мир међу објема државама уклониће и пошљедње трагове узјамног неповјерења. То је мета, за коју се залажу ревностно и часно многи поштени родољуби с ове и с оне стране Саве.

Овај број издајемо дан раније због важних вијести са бојног поља, као што ћемо ванредне бројеве приређивати и у брдуће чим се што важније деси.

Наши на страни

— Друштво студената Србо-Хрвата —

Женева, 15. јуна

Друштво студената, Србо-Хрвата, које је овдје постојало већ одавна, под именом „Вила“, почело је у дошњије вријеме попуштати и осјетила се његова малаксалост тако, да је било изгледа да ће једнога дана ишчезнути — нестане га. Ну, благодарећи неколицини енергичних студената на овдашњем универзитету, друштво је поново оживјело, добило нови правац и нове снаге. А да би друштво било у што јачој вези са осталим удружењима српско-хрватске омладине на универзитетима западне Европе, друштву су дали ново име „Зора“ (јер већ постоји „Зора“ у Бечу, Цириху, Берлину и Паризу), те на тај начин оно представља овдје орган једног великог друштва српско-хрватске омладине на универзитетима западне Европе.

Друштво је у почетку балканског рата покренуло лист на француском језику, „Union“, како би се што више заинтересовало европски свијет српским стварима и упознао се са културом српско-хрватског народа, па да Европа види да то није народ, који живи да кужи ваздух, већ народ који има диспозиције за напредак и који обећава дати човјечанству много, само му треба дозволити национално-политичко јединство.

Друштво није имало пуне сједнице има већ неколико мјесеци, јер су му чланови многи били одсутни (неки пошли као војни обавезници, а неки као добровољци у рат). Сада, пошто су се повратили студенти са бојног поља, потребно је било одржати једну пуну сједницу. Сједница је била заказана 29. маја у 8 часова по подне у великој сали кафане „Landol“. Сала је била пуна, како студената са швајцарских универзитета, тако и са осталих европских, који су дошли да поведу овде ђетњи семестар.

Дневни ред је био овај: 1) бирање управе (у управу су ушли: г. Милош Станојевић, председник; Сима Кастратовић, благајник и М. Стојановић, секретар.) 2) г. Ј. Подује, правник бечког универзитета чита свој рад Срби и Хрвати, мотиви јединства и материја као средство уједињења; 3) предлози. Овим је сједница завршена а настало је опште весеље, које су зачињавале анегдоте из ратног живота што су доживјели студенти на разним ратним линијама. П. Ј.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Многим нашим претплатницима истиче претплата крајем овога мјесеца, те је вријеме, да претплату обнове, како им се не би лист обуставио; јер лист ће се обуставити свима без разлике који не обнове претплату до конца овога мјесеца. Најзгодније се претплатити код пошту. Цијена је листу на пола године: за Црне Гору перпера 5, а за иностранство 7¹/₂ франака у злату.

Цетиње, 6. јуна 1913.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦЕТИЊСКОГ ВЈЕСНИКА“

ОГЛАСИ

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање посластичарнице у главној улици.

Кухиња ће бити европска и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умјерене како за абоненте, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вријеме препоручујемо се и за спремање банкета.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вештак.

Моли за посјету

и. б. бр. 1436 ЈАНКО БРАЈОВИЋ

Други балкански рат

Цетиње, 26. јуна

Краљ Петар је јуче по подне објавио Бугарској рат.

Крваве битке, које већ неколико дана трају међу српском и бугарском војском, добиле су сада и званични облик рата. То није више рат без објаве рата.

Прокламација Краља Петра, коју саопштавамо на другом мјесту нашега листа, пуна је бола због корака који је Србији од Бугарске наметнут, пуна је разумљивог и оправданог гнушања над поступком Бугара, дојучерашњих савезника.

Ми тај бол, ми то гнушање потпуно дијелимо.

Бугари су се показали беспријерно незахвални. Изневјерили су мисао Словенства, згазили су братску љубав и бацили се у наручје душманина словенског. Сви ми губимо овијем ратом, али Бугари највише. Они губе глас, они каљају свој национални образ, они поткопавају вјеру Словенства у њих, јер су се удружили са словенским непријатељима, да би од рођеног и најближег брата Словенина лакше отели његову имовину. Бугари уносе у данашњем времену у политику најодвратније начине политичког неморала, који није својствен словенској ђуди, словенском срцу и души. Незахвални Русима, незахвални Србима, Румунима, Грцима — они постадоше усамљени, имајући на својој страни само симпатије извјесних бечких листова, који ће им и у Словенству и у осталом свијету још више наудити.

Беч за Бугарску

Сви већи бечки листови, нарочито они који су парфимисани полуслужбеношћу, стали су отворено на страну Бугарске.

То је довољно јасна чињеница, да би цијело Словенство могло видјети, гдје се сада налази службена Бугарска, с киме ради и с киме се везала. А то је поучно и за остало јавно мишљење у Европи, којем не може бити равнодушно, ко је за леђима Бугарске и за чији рачун аргатује да уништи тековине Балканског Савеза и Балкан онеспособи у његовој борби за самосталност. Схватили су то и у Петрограду, и у Паризу, и у Лондону.

Посредници међу Софијом и Букурештом

Јавили су се из Беча посредници између Софије и Букурешта. Свијема се снама труде да Бугарску склопе на попуштање, а Румунију на умјереност. Понудили су добре услуге Бугари треба да жртвују један дио својег сопственог земљишта. Румуни треба да се задовоље и смире. За Бога, Румуни само сад не смију ударити на Бугарску, само сад, кад Бугари треба да смрве Србију! И за то толики притисак из Беча на софиску владу, да попусти Румунији, да им одсјече и једну, па, ако устреба, и двије руке бугарског народног организма, само да их задовољи, само да их нема противу себа сада, кад Бугарска мора да има слободу акције према Србији!

Све жртвује Румунима, све, али Србији ништа! — поручују из Беча у Софију.

И то се тако ради — пишу мјеродавни бечки листови — у интересу мира на Балкану!

У интересу је мира да Бугарска без капи крви Румунији одсјече велики комад своје земље у Добруци, али у интересу мира не би било, да та иста Бугарска уступи Србима бар једну стону спорног земљишта у Македонији!!

Је ли вам јасна логика бечких листова, је ли вам разумљиво, шта хоће, шта смјерају?

Ако интерес мира налаже да се посредује међу Софијом и Букурештом,

зашто сасвијем логично исти разлози не би захтевали и посредовање међу Биоградом и Софијом? Ко жели мир требао је и овдје да буде посредник. Кад се добре услуге нуде Бугарима и Румунима у њиховом спору, зашто се сличне услуге не би понудиле и за спор међу Србима и Бугарима? Или је можда сврха да Срби буду изоловани и уништени?

Да, само Србима не смије бити никаква услуга учињена. И још се чуде што сав српски народ то види и кини гњевом на такве судије, који свакоме хоће да даду правду, само не њему.

Српски народ је најеран на самоодбрану. А свака је одбрана, ма каквих се средстава латила, света и узвишена.

„Пораз Срба...“

„Велика је несрећа задесила српску војску. Тимочка дивизија, најпопуларнија међу српским трупама, послје очајничког отпора морала је положити оружје...“

Тако почиње уводни чланак „Neue Freie Presse“, која је синоћном поштом приспјела на Цетиње.

Уништење једне дивизије у једној великој војсци од 400.000 војника по схватању бечке „Пресе“ огромна је несрећа за ту војску, за сав њен народ!! На Маглају, Добоју, Бихаћу обични добровољци десетковали су пукове, па то ипак не бијаше никаква несрећа за ту војску. Али циљ је да се свако и најмање српско маневарско узмицање, које нема утицаја на крајњи исход битке, одмах удари на велика звона и означи пред необавијештеном публиком као пораз српске војске, као велика национална несрећа. Срби не смију бити побједитељи. Од српских побједа неког хлапа језа око срца, и зато увеличава српско тренутно повлачење на којој удаљенијој стратегиској тачки, или измишља српске поразе. Кратка је вијека та радост. Не трајаће ни три дана, јер се показало, да тимочка дивизија није уништена, а Криволак да је ојет у српским рукама.

Неко ће препрнути од муке.

Шта ли ово значи?

Синоћна Neue Freie Presse саопштава, да је цар у Ишлу примио у аудијенцију министра иностраних дјела грофа Берхтолда. Аудијенција је трајала сат и по. Берхтолд је цару поднио опширан реферат о свијема великим питањима, која су у вези са новим балканским догађајима, а која би могла и монархију додирнути. Затим „Преса“ продужава од ријечи до ријечи овако:

„**Нама не може бити свеједно, каква ће бити исход борбе између Бугарске и Србије; за нас може бити веома важно, како ће бити повучене границе међу појединим балканским државама.**“

Има ли што јасније од овога? Монархији не може бити свеједно куда ће ићи границе између Србије и Бугарске. Њој не може бити свеједно чији ће бити Битољ, да ли српски или бугарски.

Јели ово неутралност?

Мађарски министар председник гроф Тиса држао је неки дан у парламенту говор и рекао је да монархија жели слободу и самосталност балканских држава и да се у њихове међусобне спорове неће мијешати, нити ће другом коме допустити да се мијеша. Овдје је нишанио на Русију.

Вољели бисмо знати, по чијем сада овлашћењу Neue Freie Presse утјерује Тису у лаж?

„Не са Бугарском!“

Петар Карп, доскорашњи шеф румунске конзервативне странке, штампао је у „Универсулу“ чланак под горњим називом.

Из тога чланка доносимо оно што је најкарактеристичније:

„Румунија се сада налази на раскрсници. Некој страни мора прићи: Србији или Бугарској. На ово ми узвикујемо: „Не са Бугарском!“

Бугарска је отаџбина људи, који су не погодни за солидаран рад, и који ће савезника изневјерити кад мисли да је најсигурнији, и када му је помоћ потребна.

Та земља има највише да благодари Србији што је постигла данашње ратне резултате. И мјесто да то чини, она хоће

да Србији отме што Србији припада по праву освојења.

Са таквом земљом Румунија не може бити у савезу. Она мора бити увијек против ње.

Зато ја узвикујем:

„Не са Бугарском!“

Одрекла се ратне оштете

Бугарска се одрекла ратне оштете, коју је са савезницима заједно имала тражити од Турске само да би добила од Отоманског Царства неутралност у њеном рату са Србијом, Црном Гором и Грчком.

Шта хоће Румунија

Румунски посланик у Берлину држао је говор у удружењу тамошњих румунских универзитетлија и између осталог рекао је ово:

„Наши војници борили су се са Русима раме уз раме и код Плевне извојевали смо Бугарској слободу. Србија је 1885. заратила са Бугарском због источне Румелије. Ми смо тада одбили савез, који нам је Србија нудила противу Бугарске. Књаз Александар Батемберг више пута је признао, да се Бугарска не би могла сјединити са Румелијом, да ми тада нијесмо били неутрални. Али Бугарска нам се **показала незахвална**. Понашање Бугарске према њеним савезницима у балканском рату показује, да она тежи за **безобзирном превлашћу над својим савезницима**, дакле и над нама Румунима. Дошао је тренутак, да се, пошто смо исцрпили сва дипломатска средства, уоптреби потоњи разлог. Румунија не може доврстати, да Бугарска на штету својих досадашњих савезника извојује такав надмоћан положај, који би за румунски народ представљао сталну опасност и довео у питање наше животне интересе на Црноме Мору.“

Пораз код Књажевца.

Међу телеграмима из Биограда саопштавамо, да су Бугари били продри до Књажевца у Србији.

Накнадно, наћас у 1 час по поноћи, дошла је из Биограда нова вијест, која гласи: **да су Бугари од Књажевца сузбијени и да су претријели силан погуб. да су растјерани на све стране и остатак расиритених се разбјегао преко границе и једва се сјасоа у Бугарску, камо су их Срби у стоју гонили. Бугари су за собом оставили много ратног илџена.**

Ову вијест потврђује и сами јутрошњи Кор. Биро.

Друга вијест гласи: **да су Бугари и код Власине у јужној Србији сузбијени и потчени.**

Битка код Штина.

Велика битка, која се, према телеграму биоградског Пресбирова, развила код Штина, по најновијој вијести из Биограда завршила се **потпуним поразом Бугара.**

Срби су имали према себи шест бугарских дивизија у правцу од Струмиче преко Пљачкавице до јужне бугарске границе. Бугарима је био циљ, да продру на Велес, да српште десно српско крило на југу и да пресиједу железничку пругу и српску војску потпуно одвоје од грчке.

Срби им одмах дадоше битку и упустише се са читавом бугарском армијом у љути бој, који је трајао три дана.

Срећа, намет и спрема послужиле Србе. До ногу **попукоше Бугаре**. Одбацише их од правца према Вардару, и растјераше пут Пљачкавице на све стране.

„**Бугари бјеге!**“ — тако исто карактерише резултат те битке у својој вијести и сами јутрошњи Кор. Биро.

Генералу Ратку Димитријеву, бугарском „Наполеончету“ одзвонило.

Бугари у Македонији сломљени

Има Бога, који и народе кажњава за њихове гријехове!

Порука из Берлина

„Нордајне Алгемајне Цајтунг“, орган царске њемачке владе, вели да ће све Велике Силе у новом балканском рату остати неутралне и да се неће мијешати у спорове међу савезницима.

Све Велике Силе. Мислимо да ће „Neue Freie Presse“ разумјети ову гвоздену поруку моћнога Берлина. Ова је порука достојан одговор „Пресином“ тврђењу: да монархији не може бити свеједно како ће бити постављене границе међу балканским државама.

Има и над попом попа!

Телеграфски извјештаји

Грчко бојиште

Атина, 24. јуна

Послије тродневне огорчене борбе, битка се свршила јуче на цијелом фронту од Лакардана до Нигрите сјајном побједом грчких армија а потпуним повлачењем и уништењем непријатеља. Снага бугарске војске наспрам грчких позиција износила је 80—88 батаљона пјешадије са 180 топова, подијељених у групама између брда Пангајона и Дорјана. Послије првих изненадних напада код Пангајона и Нигрите, грчка армија заузео одбрандбене положаје на линији залива Орфано, језера Безик и Рангадо, Солун, Беница до Вардара. Једна дивизија је била намјештена између Орфано и језера Безик, пет дивизија на сјевер и сјеверо-запад од Солуна и једна дивизија близу Бенице. На демаркационој линији, по споразуму са Бугарима, Грци су били намјестили само слабе предстраже.

Ноћу 16. јуна Бугари изненада нападоше грчке престраже код Пангајона, а јутра дан оне код Нигрите и Бртова. Сходно изданим им наредбама, грчке се страже повукоше к њиховим дивизијама. Бугари у исто доба нападоше Србе, прођоше кроз Аксиос, заузеше Ђевђелију и нападоше на мост Бенице, али без успеха. У исто доба извјесни знаци дали су мислити да се спрема напад на Солун, те ушљед тих чињеница влада јелинска нареди опште наступање напријед, како би се освојиле изгубљене тачке. Тој се операцији приступило ноћу 17. јуна.

18. јуна био је заробљен бугарски гарнизон у Солуну око 1300 војника. Пошто је то извршено, почело је наступање. Дивизија са крајњег десног крила била је упућена на Нигриту, мост Орлиак, Струму, Берово између два језера и Лахане. Четири дивизије из центра добише наредбу да се крену пут Кукуша, гдје се претпостављало да је скупљена велика снага противникова. У десно од те групе наступаше једна дивизија одржавајући везу са десним крилом. Најпослије дивизија код Бенице доби наредбу да пријеђе Вардар и да наступа на сјевер језера Арадана у правцу Кукуша (Килкис). Офанзивно наступање почело је зором 19. јуна. Тек су се кренуле наше трупе, највише на непријатеља, који је био концентрисао знатне силе против центра грчког с намјером да нападне на Солун изненада, као што то тврди ухваћена наредба. Одмах с почетка борба је била огорчена, али јелинска армија, не водећи рачуна о губитцима, јурну безобзирно и освоји све непријатељске позиције, које бијаху врло вјешто и добро изабране и утврђене и упорно брањене. Све су ове позиције једна за другом биле заузеле на бајонет. Ове су позиције стојале једна за другом на размаку од 15. до 20 километара како би се свршиле с једне стране на централном врло утврђене позиције Кукуша, на којој су Бугари без починка радили од мјесеца новембра и претвориле је у другу Плевну,

начичкавши шанчење топовима, а с друге стране на позицију Лахана, која доминира солунским путем, Серезом и долином Струме. Позиција је већ по самој природи јако утврђена, а радови извршени од стране Бугара чинили су је неосвојивом.

Првог дана битке 19. јуна дивизија с крајњег десног крила, борећи се непрекидно, наступила је преко Сулова до Каракола, сузбијајући непријатеља пред собом. Дивизија, која је била од ње у лијево, наступала је на исти начин и продрла до Берово; крећући се колским путем, она, после жестока боја, освоји вис 605 на сјеверу од Боверна. Група од 15 дивизија у центруму, борећи се цијелог дана, задоби цео терен на југу од Кукуша и на двјема обалама Галикоса, истина са великим губитцима, али с несравњивом храброшћу, доприје на 5 километара од утврђеног положаја код Кукуша. У том триумфалном маршу армија је грчка употребљавала бајонет, те истјеривала непријатеља из његових положаја чији су ровови били пуни љешина бугарских. Пошто је дивизија са лијевог крила пријешла Вардар код Бенице, жестоком јуришем сузбила је непријатеља. Бугари се понукоше како би заузели њихове главне одбранбене положаје, које су били савршено утврдили и с којих су брижљиво били измјерили одстојање за гађање.

Другог дана 20. јуна нападај је отпочео на фронту са истом жестиношћу. Дивизија са крајњег лијевог крила освоји Нигриту и продрине на сјевер од те вароши, пошто је у исто доба заробила читав један бугарски пук. Друга дивизија, продужавајући нападање, сузби непријатеља пут Лахана, пошто му је отела шест топова, од којих су три брзометна. Дивизија, која је наступала на њеној лијевој страни, доби наредбу да с њом заједнички дјелује пут Лиговани, који би освојен. Група из центрама продужила је борбу, како би се примакла главном положају Кукуша. Тешкоће су биле огромне, пошто се артиљерија тешко могла кретати ушљед непогодне земљишта, и тек, захваљујући пионерима, који су крчили пут, могла је поћи напријед. Кретање пјешадије на отвореним косама било је још теже. Коњичка бригада, која је оперисала на југо-истоку од Кукуша, зауставила је кретање једне јаке непријатељске колоне, која је долазила из Килиндира у помоћ Кукушу.

Трећег дана напад је продужен још јаке и ако су били озбиљни губитци и трупе уморене, чије је јунаштво достојно сваког дивљења. Жртве тога дана биле су огромне, али су биле надокнађене потпуним уништењем и растурањем непријатељских сила и сјајном побједом. Главни штаб до сада нема још никаквих вјести о дивизије са крајњег десног крила, али се ипак нада да ће њена акција бити плодносна. Двијема дивизијама, које су оперисале противу Лахана, пала је у дио врло тешка мисија и по цијени тешких напора оне успјеше да изведу батерије на положај и да после неколико бајонетских јуриша заузму висове Лахана, гдје се непријатељ помало одупирао. Ови нападаји кошташе читаве хекатонбе нашим јуначким пуковима, али пораз непријатељски био је потпун, и ако су бројем били исто тако јаки као и ми, пошто је био увео у борбу 16 батаљона и 24 топа. Непријатељ, истјеран са својих положаја, утече пут моста Орлика оставивши нам 12 топова, од њих 6

брзометних, три митраљеза, много кашета муниције, кола, велику количину пушака. Наше га трупе гониле до Басикеја, гдје поставише предстраже. У центруму јуриш је био почео већ с ноћи у 7 сати у јутру. Ми смо већ били заузели сву линију шанчева и топове који су били пред Кукушом. Непријатељ одступаје гоњен из близу бајонетима грчких храбрих војника. У многим шанчевима нађено је доста пушака, муниције, и другог материјала. Варош Кукуш горијаше било да се запалила ушљед бомбардовања или с тога што су је Бугари при одступању сами запалили. Десна дивизија из централне групе, пошто је опколила на истоку утврђени фронт, допринијела је много да је непријатељ напусти. Лијева дивизија пошто је пријешла пут сјевера, њен западни фронт својом артиљеријском ватром учини те бјегање непријатеља би отежано у многоме. Иста дивизија, развивши своје лијево крило на сјевер села Јанеси, отвори изненада жестоку артиљеријску ватру на још недирнуту колону непријатељску од 10.000 војника од свију родова оружја, која се распрште и навали бјежати у нареду. Наша коњичка бригада немилосрдно је гонила бјегунце. Двије друге дивизије из центрама јуначки су нападе на фронт и затим почеле гонити непријатеља. Коњичка бригада доцније јурну на одступајућег непријатеља, чије се одступање претвори у неуредно бјегање. Доцније око подна чула се из даљине грмљава топова, који су гонили непријатеља. Број бораца, који су бранили Кукуш може се рачунати на 30—35.000, а томе треба такође додати растјеране трупе од стране наше дивизије, те према томе укупни број бранилаца Кукуша износио је 50.000 војника. Лијева дивизија повела је жестоко чени бој како би прошла кроз утврђени кланец Калиново те учествовала у гоњењу бјегуњаца са Кукуша. Према рапорту команданта дивизије батаљони евзона показали су чуда од јунаштва и пожртвовања узимајући на јуриш бајонетски утврђене брежуљке пред Калиново. На овој тачци такође био је сломљен отпор непријатељски. У 6 сати у вече дивизија изађе из кланца, али крајњи умор трупа није им дозвољавао да гоне непријатеља пут Килиндира. На овој тачци такође губитци непријатеља су огромни, земљиште које заузима дивизија посијано је љешинама бугарских војника. Још није овјерен број отетих топова и осталог материјала. Главни штаб још не зна тачан број мртвих и рањених, али се држи да неће бити нижи од 10.000. Међу мртвима има велики број официра, од којих су шест команданта пукова и то: пуковници Камбанис, Папагриазис, потпуковници Карајанопулос, Камарас, Коромилас, Диалетис, три команданта Кутифарис, Коцимидис и Хазопулос. Међу рањеним налази се потпуковник Тертинис. Судећи по нађеним љешинама, бугарски губитци мора да су знатно већи од наших. (А. Агенција).

Заробљеници спроведени у Солун

Атина, 25. јуна

Нови транспорт бугарских заробљеника, међу којима се налазе два пуковника, два мајора, 11 нижих официра и 912 војника, приспио је у Солун. (Атинска Агенција).

Нови бугарски испади. Велика битка код Штина

Београд, 25. јуна

Напали су Бугари јаком силом на Зајечар са југа и дочекани су од

Срба на Трешњевом Брду. Бугари су поражени и одбијени са великим губитцима и повукли се. Данас су поново напали и на Власину на границу између Пирота и Врање и одбијени на свијем тачкама.

Данас у јутро отпочела је велика битка код Штина која и још траје.

Према вјестима до сада стиглим, у колико се у опште у току битке могу јављати, развија се битка по Србе повољно.

Бугарска војска једним јачим одредом пријешла је код Кади Богази и Светога Николе потиснувши слабе предстраже трећег позива, продрла до Краљевог Села и јуче ушла у Књажевац. Према објашњењу „Самоуправе“, на терену на који су наишли Бугари немају никаквих изгледа за важнији успјех, јер не могу ни напријед, ни десно ни лијево, него могу се само повући. Чим стигну појачања српска, биће смрвљени. Према приватним неким вјестима, данас су Бугари доиста потиснути. „Самоуправа“ означава ове упале као демонстративне очајне гестове у сврху рекламе и поправљања положаја. Међутим те верзије неће преварити ни обманути ни публику нити врховну команду у њеним плановима.

Право стање ствари

Београд, 25. јуна

Пресбирио објављује: На најкатегоричнији начин побијамо вјести које је Бугарска Агенција пустила односно тобожњих борба око Пирота или на бугарско-српској граници и у којима су Бугари бајаги одијели сјајну побједу, отели топове и заробили наше војнике. Исто тако су апсолутно лажне њихове вјести о некаквом успјеху код Криволака и Кочана, гдје су тобож отели топове и заробили војнике из тимочке дивизије. Српска војска последње данас те двије тачке Криволак и Кочане — и на цијелом фронту заузима најистакнутије положаје. Од почетка напада на наше трупе Бугари нијесу имали успјеха који би вриједио да се спомене. Наше трупе од назад три дана зазимају најбоље положаје, који су и допринијели нашим успјесима. Циљ тим пуштеним вјестима је тај да маскирају своје поразе и да преваре опште мњење, које ће ускоро врло добро бити обавјештено од стране војних кореспондената, који ће отићи на бојно поље.

Борбе код Криволапа

Београд, 25. јуна

Овога момента добисмо значајне извјештаје о борби коју су предузеле наше трупе код Криволака. Напад је почео 23. јуна у подне. Око пет сати непријатељ, у јачини од три батаљона, био је растјеран и пребачен у највећем нареду преко моста на Вардару у правцу Пепелишта. У повлачењу непријатељ је оставио три потпуна лазарета с једним доктором и 50 рањеника, од којих је један официр. Други официри одјељења, које је бранило Криволак, утекоше безобзирце оставивши свој лични пртљаг. Отета су два брдска топа, велика количина пушака и муниције. Жељезничка пруга на сјеверу Вардара неповријеђена. Наши су губитци врло незнатни, а бугарски врло велики, јер се много бугарских војника потопило у бјегању у Вардару. Комуникација са Неготином и Каваларом уопостављена. (Б. Пресбирио).

Борбе на старој граници

Београд, 26. јуна

Нападај који су Бугари предузелли на југу од Зајечара извршио се потпуним поразом Бугарске војске. Бугари су били сузбијени и њихови су губитци огромни. Наше трупе сузбиле су нови нападај Бугара код Власине на свима тачкама. (Б. Пресбирио.)

Бугари потучени код Зајечара

Београд, 26. јуна

Српске трупе сузбиле јутрос жестоки нападај бугарских трупа код Зајечара. Бугари су били потучени и морали су се повући. Такође и нападај Бугара на Власину био је енергично сузбијен. (Б. Кор. Биро.)

Бугари настрадали код Штина

Београд, 26. јуна

Срби су освојили Штин; Бугари бјеже. (Б. Кор. Биро.)

Бугарско Н. Собрање

Софија, 26. јуна

Парламент је на окупу ради вотирања 50.000.000 због војних потреба. Сјутра ће бити сједница. (Б. Кор. Биро.)

Ратна прокламација Краља Петра

Београд, 26. јуна

Данас послје подне у пет сати изашла је ратна прокламација Краља, која гласи:

Драги Моји Срби! Догодило се оно, чему се никад нијесам надао. Бугари, наша браћа ио крви и вјери, наши савезници, заратише на нас без објаве рата. Пролише крв своје браће, својих савезника и неовјешки иобише рањенике, расјекоше мачем савезни уговор и иоништише пријатељство и братство, и ево, већ осам дана како се на Овчем Пољу по Македонији и на старим границама наше отаџбине бије љута битка и лије братска крв. Зграпуше се јуначка срца и задрхташе сјени палих Срба на Једрену. Бугари заборавише српску братску помоћ, заборавише проливену крв и иале јунаке на пољима Тракије. Пружише словенском и културном свијету одвратни примјер неблагодарности и грамзивости. Небратски поступак бугарских нападача Мене је дубоко заболо. Он је иовриједио Моја искрена словенска осјећања. Одговорност за овај злочин према Словенству и човјечанству нека поднесе онај који га је извршио. И зашто све то? Зато што неће да се братски мирним путем расирави спор о диоби. Зато да нам отму наше тековине, нашу дједовину, земље Немањића, које залисте свјежом крвљу и ослободисте и повратисте Српству. Сјени наших палих витешких бораца у овом славном рату позивају вас, Србе, и заклинају да их осветите. Од те најисти бранимо се заједнички ми и наши вјерни и јуначки савезници Грци. С нама бране српске земље наши храбра и витешка браћа црногорски соколови. Животни интереси отаџбине нагнали су Ме да, и ако тешка срца, изовем Моју храбру војску да се иожртвовањем и јунашвом иокаже достојна хероја славних иобједа на Куманову, Прилипу, Битољу и Једрену. Нека Мојим драгим војницима Бог и срећа јуначка у иомоћи буду у овом жалосном али наметнутом нам рату. У Београду, 25. јуна 1913. год. Петар Први. Слиједи потписи свијех министара.

Ова прокламација толико отворена, бољна и топла, а уједно пуна предивног огорчења учинила је у цијелом народу необичан утисак. У вароши је публикована пред вече.

Други балкански рат

Цетиње, 27. јуна

Бојно поље

Док су Срби били сами на демаркационој линији, а бугарске трупе заузеле на Чаталци, у Македонији је владала највећи ред и мир. Срби су вршили само концентрацију своје војске и строго се држали демаркационе линије, не повремено бугарски окупациони терен. Да је Србима било до вјероломства и до завојевачких циљева, несметано би могли онда да ураде у Македонији што год би хтјели. Али њима није било до тога и зато су остали на својим положајима. Бугари већ нијесу такви били. То се осјетило чим су се почеле њихове чете да превозе у Македонију и да се концентришу на демаркациону линију. Одмах су почели да избијају инциденти. Незадовољство, колера и непријатељско држање према савезницима изазвало је емигрирање бугарских војника. У групама су пребјежавали било у Србију, било у Румунију. Инциденти су с дана у дан расли, јер су Бугари свима силама настојавали, не осврћући се на савезничке обвезе и обзире, да се доченају што бољих положаја. Што одмах није дошло до сукоба, заслуга је тактичности и поустљивости Срба и Грка. Они су у почетку настрљивост Бугара мирно сносили, али када се она продужила, ипак је нијесу оружјем руком сузбијали, него дипломатским протестима. Бугари су очигледно ишли на то, да заузму у миру најглавније позиције, па тек онда да уцјењују савезнике или, у случају непријатељства, да уђу с њима у рат. О томе најбоље сведоче њихово дрско настојавање, да се доченају Криволака и Бевђелије.

Прије него су бугарске чете почеле да се концентришу у Македонији Срби су држали ово земљиште преко Вардара: од Криве Паланке на Брегалницу па онда преко Струмице све до испод Бевђелије, а више Гуменце на Вардару. Грци су запремали земљиште преко Вардара у правој линији до језера Тахино, онда језером све до мора, орфанског залива.

Продирањем Бугара на наоружаном руком него дрском наметањем, демаркациона линија, прије него су оружани сукоби почели, ишла је Злетовском Ријеком, Брегалницом и једним дијелом Вардара. Дакле Бугари су су били успјели да, толеранцијом Срба, посједну цијелу позицију Ријетке Букве, Царев Врх, Штип и т. д.

Препад, који су извршили у почетку, требао им је да донесе Криволак и Бевђелију, а тиме да раставе Србе од Грка, да добију пролаз у средњу Македонију и отворен пут на Овче Поље, чијим би заузимањем загосподарили цијелом Македонијом и лако ушли у Скопље.

Да им је препад код Валандова, Штина, Злетова и Бевђелије испао за руком, савезницима би наметнули своју вољу, а како се они с њом не би сложили, дошло би до рата, који би ишао у прилог Бугарској.

Али мучко и несавезничко држање Бугарске овим препадима није успјело. Изненадило је њихове поштене савезнике, али се разбило о гвоздене прси будне и ипачке савезничке војске. Бугари су код Злетова, Штина, Осогова, Кочана и т. д. наваливали великом војском и изненађивали мучким нападом мале српске трупе, које су херојски одолевали навали и надчовјечном снагом одбијали непријатеља све док им нијесу појачања дошла, када се успјело да се осујети мучки план Бугара и да им се пресеће пут за Овче Поље. То је и узрок што су њихови дана биле жртве и на једној и на другој страни огромне.

Као и у прошлом рату, Овче Поље требало је и овог пута да буде поприште главне и одсудне битке, јер је оно главно бојиште средњег Балкана. Али као што није било раније суђено да се ту укрсте мачеви и главна битка ријешити, јер је Зеки паша похитао Куманову да тамо изненади Србе па заглавио, исто тако и овом приликом Бугари су својим препадом заглавили на Јежемом Пољу, јер им Срби нијесу дозволили да са сјеверно-источног руба Овчег Поља, Штина, кро-

че на њ преко Брегалнице, као год и Злетова и Валандова.

Те битке, које је изазвала Бугарска мучким нападом, а којој су се одујрили одлучно и успјешно Срби, од великог су стратемског значаја. Оне су биле судбоносне за даљи развој рата.

Да су Бугари овим мучким нападом успјели да пријеђу Злетовску Ријеку и Брегалницу и да заузму Криволак, па да се доченају Овчег Поља ситуација би била за Србе критична.

Зато су Срби и бацили силне жртве, да сузбију ово настојавање Бугара и да изнова још у самом почетку осујете паклени план својих савезника Бугара.

Када су Срби успјели да се одупру изненадној навали Бугара и да испоље по свакој цијени своју надмоћ, користили су се по њих повољним приликама и нијесу се ограничили на самом настојавању да очувају дотадању демаркациону линију, него су прешли у офанзиву и стали да потискују Бугаре преко Злетовске Ријеке и Брегалнице и успјели да освоје Осогово и тако заузели на њему главне врхове: Ријетке Букве, Царев Врх, без Рујена, а заузимањем Штина и Кочана пресекли Бугарима пут Криволак—Штип—Кочане—Дуница. Тај пут је најкраћи и најстратемскији пут из срца Македоније за Софију. Он је важнији од пута Крива Паланка—Велбужд—Софија.

У томе лежи велики успјех српске војске.

Тако је спријечен приступ Бугара на Овче Поље и у Македонију и позицијана је њихова главна снага на двије, те се са запада из поља потискује на исток у Брда. У исто вријеме бугарска војска код Велбужда оцијенљена је од главне армије. Пошто су Бугари тако одбачени на исток, те им је затворен главни пут у Македонију и налазе се изван своје операционе базе, бојиште је пренесено на територију Бугарске.

Држање Румуњске

Мобилизација војске у Румунији је радосно прихваћена. У Букурешту су ради тога приређене велике манифестације. Оглашава се рат Бугарској. Том приликом клицало се Србији и силне манифестације приређене су пред српским посланством, изјављујући своје симпатије српском народу.

Увјеравају да се Румунија одлучила да активно судјелује у рјешавању садање балканске кризе. Као што књаз Гика у „Адверулу“ изјављује, Румунија неће да се задовољи само линијом Туртукан-Балчик, већ тражи линију Рушчук-Шумла-Варна.

За врховног команданта румуњске војске наменован је престолонашљедник Фердинанд. Он ће бити над војском, која ће бројати 450.000 људи. Мобилизација ће бити у току ове недеље довршена.

Још се не зна хоће ли румуњска војска одмах прећи Дунав или ће сачекати развој догађаја у Македонији. Преовлађује мишљење, да ће бити за све вријеме посматрач, а да ће у акцију ступити само у случају ако Србији буде затражена помоћ.

Бугари у шкрипцу

Као што стручњаци тврде, ако Бугари буду присиљени да се повуку сјеверним путем Кочане—Дуница у правцу према Софији, мораће напустити читаве њихове. Ту их чека судбина Давид-пашине војске после битолске битке, јер је терен веома неприходан. Одступе ли од Штина према Струмици, онда су опет сасвијем одијељени за даље операције.

Како је српска војска заузела не само Кочане, него и Кратово и ту заузела најважније позиције бугарске Ријетке Букве, а одмах испод њега Рајчански Врх, те су Бугари пребачени далеко преко Брегалнице пут Струме у Струмице, то су запале у тешки положај, а који су војни стручњаци већ наслућивали.

На тај начин ове бугарске трупе одијељене су од оних трупа што су у бугарској државној граници — код Егри Паланке према Ђустендилу — и српским трупама отворен је пут за Софију, коју брани само бугарска резерва између Радомира и утврђеног Витоша.

Бугарска долијала.

Дволични и вјероломни бугарски политичари као да су једва једном долијали. Требало је да са у Бугарској толико забораве да мучки окрену оружје своје противу својих искрених и преданих савезника и добротвора, па да их свијет види у правој њиховој одвратној наготи и да им здере маску са наказног лица. Сад изгледа да су са њоме већ сви на чисто. То одаје и писање најугледнијих енглеских и француских листова, као год и незаинтересована европска штампа.

Из једног телеграма, што смо га о гоме добили из Париза, износи се како француски листови осуђују „нелојалност Бугарске, која дволичном политиком и дрским нападом изазива опште презирање и самих пријатеља у Европи“.

И руска штампа напустила је своје писање у прилог Бугарске.

Образина је скинута и сад се види сва одвратна нагота.

И крајње је вријеме било. Доста је свијет и обманивала.

Тајац

Чим са бојног поља нема никаквих извјештаја, код нас се у публици рђаво тумачи сваки такав тајац. То је из основа погрешно. Баш на против, искуство нас учи, чим завлада тајац, знак је, да се очекују крупни догађаји. Сјетимо се само на далеко чувене кумановске и битолске битке из прошлог рата. За те славне српске побједи дознало се тек јошто су свршене. О кумановској битци опширно се говорило и износио њен значај тек пошто је војска далеко преко Куманова прошла. За вријеме пак битолске битке пет пуних дана није глас о њој долазио из Скопља и објављена је тек пошто су Срби ушли у Битољу и почели да гоне разбијене Турке из освојеног Битоља. Публика је стојала пред свршеним чином.

То нарочито истичемо, да се не би сваки тајац код нас рђаво коментарисао. Треба стрљив бити и чим завлада тајац знати да се на бојном пољу крупни догађаји одигравају. Да ће послје сваког таквог тајца доћи радосни гласови, о томе не треба ни сумњати.

Проглас краља Карола

Службени румунски лист доноси овај декрет краља Румуније:

„Ми Карло I. по милости Божјој вољи народа краљ Румуније наређујем по предлогу мога министра војног ово:

1. Активна војска с резервом ставља се у мобилно стање и образовање за операциону војску.
2. Мобилизовање извршиће се по војним прописима.
3. За попуњење ратних ефеката сазваће се потребни линијски континенти и народна војска. За сад сувишни континенти сазваће се постепено.
4. Ordre de bataille (ратна заповијед) биће иста, што је предвиђена стварним планом мобилизације.
5. Наш министар војни нека изврши овај указ. Карол I.“

Нота бугарске и српске владе

Бугарска влада предала је предсједнику владе у Србији вербалну ноту, у којој се изјављује жалба против тобожњег напада српске и грчке војске код Елефгера, Злетова и на другим тачкама. У тој представи помињу се и покрети једне и друге војске према бугарским позицијама и садјетово артиљерије. Бугарска влада тврди да је бугарска војска била принуђена да одговара на сва српска и грчка изазивања. Са обзиром на предстојеће ријешење о питању територијалног разграничења између савезника, краљевска бугарска влада не може да узме на себе одговорност за догађаје које је прва изазвала српска војска.

Српска влада одговорила је бугарској влади, упутивши јој вербалну ноту овога садржаја:

„Краљевско Министарство Иностраних Дјела примило је вербалну ноту Краљевског Посланства, којом се тврди да су српско и грчке трупе нападе код Елефтерије, Злетова и других неких тачака на бугарске трупе. Овако тврђење може бити примљено само с чуђењем, пошто, противно њему, Краљевско Српска влада има неоспорне тачне извјештаје да су (17. јуна) у 2 сата по поноћи а не јуче, као што се у ноти тврди, бугарске трупе

а не српске и грчке, извршиле препад, који је, по свему судећи, био из раније спреман. Овакви поступци свакако су за жалост у тренутцима када се тражи начин за мирно ријешење спорних питања али одговорност за њих не може пасти на Србију, пошто она није нападач. С тога Краљевска влада одбија од себе сваку оптужбу за изазивање и напад, који српска војска није учинила.

Краљевска влада није поводом овог пошљедњег напада бугарске војске учинила корак код Краљевске Бугарске Владе зато што је и ранији њен протест због напада код Злетова остао без резултата.“

Нијемци о Бугарској

Из Берлина јављају:

У добро упућеним дипломатским круговима сматра се положај Бугарске очајним. Бугарска има добру војску, али рђаве политичаре. Изгледа да је краљ Фердинанд изгубио све konce из руку. Др. Данев је државник мање вриједности и настрљивац је без много размисљања. Изгледа да он није много мислио, шта ће Румунија учинити. У дипломатским се круговима не вјерује више, да би се могла Румунија зауставити. Сад је све доцкан. Нема више времена за преговарање. Рат ће и даље тећи, као што су га почели Срби и Грци. Сматра се, да је задња борба између Срба и Бугара била једна од од најкрвавијих током цијеле пошљедње године.

„Локал Анцајгер“ доноси овај извјештај од мјеродавне дипломатске стране: И ако је моментални положај очајан, ипак има наде, да ће бити успостављен мир. Ова се нада оснива на необоривим чињеницама, да Бугарска данас стоји још увијек дипломатски изолорана и да нема изгледа, колико се по досадашњим информацијама може разабрати, да ће се Бугарска скоро из те усамљености ослободити. Најбољи је доказ за то, да су Румунији остављене још увијек слободне руке. Румунска се није бојала никакве интервенције, кад је закључила мобилизацију. Ради ове против-бугарске констелације мора се очекивати, да ће се Бугарска ојаметити па ће задовољити све захтјеве који се од ње траже, јер би иначе могла да доживи беспримјерни њораз. Да су Бугари у пошљедњим биткама врло рђаво њрошли, постоје документи, који не потичу из српских извора.

Бугарска влада моли

Бугари су својим савезницима спремили клопку, па су сами у њу упали. Сад би хтјели да се из тог неугодног положаја извуку помоћу других. Зато објијају туђе прагове и већ данима богорале да се утиче на Србију, да би се извукла из тог критичног стања. Само јој је то од слабе помоћи.

Одавна се већ говори, да Бугарска влада куми и богоради, да се Србија склони на мир и да се тако Бугарска спасе од онога што је савезницима мучки припремала.

То је сад открио руски лист „Новоје Време“. Он вели да се бугарска влада обратила руској влади молибом да се обуставе непријатељства између ње и савезника и да се спријечи рат. Овај лист доноси у цијелини ту ноту бугарске владе, коју је Сазонову предао бугарски посланик у Петрограду Стеван Боичев. Ту се каже, да ће Бугарска, ако јој не помогне Русија, тражити заштиту и помоћ Аустро-Угарске, и да онда Русија више не може да рачуна на Бугарску.

Као што се види, опет ударила у стара жице, уцењивање. Само сада је једве једном долијала и све јој копцање неће моћи да користи. Вреду кашу, коју је спремила подло савезницима, мораће до краја да покуса!

Важност Рујанског Виса

Од какве је важности Рујански Вис, који су Срби заузели, види се из енглеског листа „Дели Меља“. Он пише: „Заузевши Ријетке Букве, иду Срби сад за тим да заузму Рујански Вис, који Бугари нијесу утврдили. Ако им то успије, у најближој егани долазе до заузимања Ђустендила (Велбужда), одакле им је отворен пут у Софију“.

Дакле на реду је Ђустендил, да би Срби добили отворен пут за бугарску пријестоницу. А бугарски листови бунцају још о Биограду и Цетињу!

Србни се не предаје

Понедељак при дан битке. Бугари су напали изненадно. Овим изнадним нападом Бугара био је изненађен шести српски пук и у његове редове су се помјешали и Бугари. Борба се водила прса у прса. Четврти пук притекао је у помоћ, али није могао пуцати, јер би косио и Србе. Пук је предузео јуриш на бајонет. Настала је гужва и лична борба. Бугари су на пошљетку истјерани из средине шестог пука.

У борби пред Штипом српски пјешадијски мајори **Мирко Костић** и **Божо Стојковић** последије јуначке борбе нашла су се опкољени са својим четата и нијесу се могли никакво одржати.

Бугари, вишеструко надмоћнији, дошли су сасвијем близу и позвали Србе на предају. Један дан војника се пробио кроз Бугаре, други је остао, борећи се и даље. Оба мајора, видећи да немају куда, одговорилише Бугарима на позив о предаји кратко: „Србин се не предаје!“ и убише се сами.

У вези с ратом

Српска врховна команда дозволила је новинарима приступ у Скопље како би одакле што боље пратили развој догађаја на бојишту.

Пуштен је глас, да је ратоборни Бугарски генералисимус Савов смијењен и да ће врховну команду предузети генерал Ратко Димитријевић „Наполеоничето“. По другој верзији генералисимус Савов остаје и даље на челу бугарске војске, а Димитријевић долази као његов помоћник. По трећој верзији генералисимус Савов постаје мистички војни у пројектованом новом министарству генерала Петрова.

Српска влада спрема мемоар о звијерствима и дивљаштима, која су бугарски официри и војници извршили над српским рањеницима.

У судбоносним тренутцима

Интересовање о борбама, које се воде између Бугара с једне и Срба и Грка с друге стране, код нас је врло велико. Да би се што боље наша публика обавијестила и да не би била у неизвјесности, ми смо почели да издајемо ванредна издања нашег листа, па ћемо то и будуће чинити кад год се стварна потреба укаже. Уз то се сви важни телеграми излажу у Читаници, а вјештара А. Рајновића у својем излогу издаје све најновије аутентичне вијести чим стигну.

Међутим деси се, да настане пауза и да извјештаји са бојног поља задоцне, што изазива нервозност у публици и даје повода произвољним коментарима и изливом страховања. Чим извјештаји преко дапа пема, гуљачи се, да је на бојном пољу по нас пољно. То страховање и поколебаност појачавају врло често и тенденциозни извјештаји, којима нарочито бечки Кореспондент Биро изобилује. Да су извјештаји Кореспондент Бироа често тенденциозни, о томе се наша публика имала прилика безброј пута да увјери, а нарочито кад се тиче нас. Сада, у овим судбоносним тренутцима, ти су извјештаји учестали. **Зато тим извјештајима не треба поклањати никакве озбиљне вјажње.** Зна се од куда потичу, како и рашта.

Ми разумијемо тежњу наше публике да буде што прије и што детаљније обавијештена, па јој зато и ванредним издањима нашег листа излазимо у сусрет, али би и она требала да схвати да се са бојног поља не може јављати сваки догађај све до год се коначно не сврши. Са бојног поља јављају се само свршени догађаји, али не и започете операције.

О томе се и полузванична «Самоуправа» сасвијем лијепо и правилно изјашњава:

«У судбоносним тренутцима кроз које пролазимо, сасвијем је разумљива жудња читалачке публике, да буде што прије и што детаљније обавијештена о догађајима. На ипак, ваља узети на ум, **да имамо пред собом озбиљна противника; да се своје операције врше на терену, за чије тегобе, односно за њихово савлађивање, треба времена; да обавијештења „на царче“ могу одвести читалачку публику на прегјеране и погрјешне закључке.** Тога ради, ми се морамо чувати таквих обавијештења. Што за сада ипак поуздано можемо рећи, то је да **операције теку сасвијем повољно за Србију,** и да су интереси Србије и Српства, у овим болним тренутцима, у поузданим рукама. Храброст наших војника има пуно потребну допуну у живој свијести наших официра, и у опрезности и увиђавности нашег главног бенеалштаба. У таквим погодбама, вјера и поузданје народа у правилно вођење овако озбиљне ствари сасвијем је оправдана и на своје мјесту.»

Ми остављамо нашим невријатељима да се хвале и размећу, а љуштамо да догађаји говоре. А они су до сад **говорили само нама у при-**

лог, па смо тврдог увјерења, да ће и он сада још рјечитије говорити онако како смо научили и како оправдано желимо да говорим.

Праведна и света ствар за коју се боримо мора побиједити.

Храбра наша савезничка војска већ нас је довела побједи и, с надом у Бога, очекујемо само да нас донесе и до крајње побједи.

Телеграфски извјештаји

Сјајне побједи Срба

Биоград, 26. јуна

Званични извјештај врховне команде јутрос каже, да је јучерањим поразом Бугара код Штипа и општим повлачењем свршена осмодневна крвава битка на Брегалници,

која је не само једна од највећих и најкрвавијих цијелога балканскога рата већ по упрности којом се обе стране бориле и по губитцима заузима видно мјесто у историји модерних ратова. Битка је завршена потпуним поразом цијеле бугарске главне армије под генералом

Корачево, која је у пуном повлачењу горњем и средњем базену реке Струме, тежећи да се извуче из гвозденог обруча, којим је опасује

са сјевера и запада српска, а са југа грчка војска, али који се обруч свакога часа све више стеже. Битка је почела 17. о. м. у понедељак, у три сата изјутра мучним нападом Бугара на Овчем Пољу. 18. о. мј. у вече бугарски напад одбијен је на цијелом фронту

силним губитцима. 19. о. м. Бугари на цијелој линији пребачени су преко Брегалнице, а 20. о. м. отпочео је одлучни напад на цијелом фронту извршен од српске војске. Предњачило је српско лијево крило, ула

рајући на бугарско десно крило јако педесет батаљона са 100 топова и крвава борба свршена је у недељу 23. о. м. потпуним поразом бугарског десног крила и заузећем Ко

чана. Бугарско десно крило одицељено је од цијевога и бачено 35 километара у натраг од првобитних позиција правцем Царевог Села. Док је српска војска гонила бугарско десно крило, бугарски центар код Шти

па успијевао је да се држи и даље, штитећи лијево крило јако 60 батаљона са 120 топова, које је након поновно сузбијених напада на Криволак морало да се пред Србима с те стране повлачи са терена између Вардара и Криве Лакавце.

Најпослије јуче пред подне пао је и сам Штип и Бугари су одступили у правцу Радовишта и Пехчева, гоњени српским трупама и грчком војском која надире преко Стру

мице. Из овог извјештаја види се како су Срби не само издржали добро смишљен и спремљен бугарски ненадни офанзивни напад, него су непријатеља по свему разбили и бацили далеко натраг из старих позиција, па тиме по свему сломили главну бугарску офанзиву и највећу армију. Успјеси Грка са југа угрожавају толико Бугаре, да се са Брегалнице и Овчега Поља мора у нереду повлачити чак к Стру

ми. Битка на Брегалници била је и стратемиска и по жртвама и по ванредним јунаштвима грандиозна, а обе стране бориле су се осам дана најупорније. Било је то хрваће и хватање у коштац двију јаким непријатеља и зато поред стратемскога ово је тим већи и борачки српски успјех. Тиме су најбоље демантоване све софистичке бечке вијести онеким тобожњим надирењима Бугара на Велес и преко Овчега Поља и о успјесима на Криволаку. Јучерања борба код Штипа била је необично

крвава и Срби су заплијенили велики илијен; међу њима нашла су код Бугара и оне топове, које су ови преотели Србима првога дана ненаднога препада. Даљим операцијама за неко

лико дана истодобним операцијама Срба и Грка моћи ће се прочистити од Бугара цијели териториј од бугарске границе до Џумаје и ријеке

Струмице, дакле цијела централна Македонија!... Док се врши операције према Бугарима код Ђу

стендила (Велблужда) на српско-бугарској граници дошло је до неколико упада бугарских, који нијесу стратегијске веће важности и који су имали да збуне српски план, међутим сви су се ти напади до сада свршили неуспјехом. Бечке вијести

да су Бугари дошли већ у Врању, просто су смијешне, јер би то значило да је прекинута жељезница на Скопље, а возови најредовније функционишу и сваки вози овамо рањенике а даље кореспонденте. Вијест је антеционирана поводом бугарског напада на Вла

сину, када је потпуно сузбијен. Упад код Књажевца приправљао је јучерањи упад Бугара са већом си

лом на зајечарска утврђења, али изнад Зајечара код Трешњева Брда и с југа код вратарничке клисуре дочекали су Срби у клопку Бу

гаре и просто их уништили, када су запленили и много оружја. Упади на границу и писање бечке штампе да је главна сила Бугарске у центру саме Бугарске има тенденцију да сврате пажњу од бре

галичког пораза. Овдје се констатује да је главни циљ бугарских операција била офанзива у Македонији и ту да су главне силе. То је по свему пропало и сад Бугарска мора да брани властиту стару територију, што значи да је у Маке

донији поражена. Сада су у току операције на старим бугарским границама Све жељезничке комуникације српске, па до Солуна, прекинуте тренутно у почетку само код Бевђелије и Криволака, али пруга и мостови нијесу били оштећени, сада су сасвијем слободне и неугрожене. Ово је биланс првих осам дана велике борбе, која све

три стране стоје до сада преко педесет хиљада жртава што мртвих што рањених и заробљених. (Б. Пресбиро).

Заробљеници честитају побједи

Атина, 26. јуна

Бенерал Цеват-паша у име заробљених турских официра честитао је краљу телеграфски добијене побједи над Бугарима. (А. Агенција).

Бугари о надмоћности Грка

Атина, 26. јуна

Заробљени бугарски официри приспјели су у Атину и признали су, да су Бугари били исто тако јаки као и Грци по бројном стању војника. (А. Агенција).

Грци дошли до Сереса

Атина, 26. јуна

Према приватним обавијештењима, грчки батаљон је допро до Струме, где је нашао мостове разрушене, пријешао је Струмицу чуновима и растјерао бугарско одјељење. Грчка артиљерија је продрла до Сереса не наилазећи на отпор; по томе се да закључити да су Бугари напустили варош. (А. Агенција).

Бугари бјеже пред Грцима

Атина, 27. јуна

Министарство војно даје шљедеће саопштење: Јуче смо живо напали у кланцима брда Хелеса пут Стру

мице непријатеља, који је по свој прилици добио појачања из Штипа. Непријатељ се јако одупирао, али смо га сузбијали корак по корак и већ смо овладали са извјесним кланцима. Ноћ је прекинула бој, који је данас продужен. Велике транспортне колоне непријатељске, пратене пјешадијом, појавиле су се долинам Струмице. Непријатељ се стао повлачити пут Петриси. Наше трупе неустрашиво наступајући го

небјежећег непријатеља пут Петриси, кроз кланце Струмице. Једно одјељење пјешадије једне од наших дивизија жестоко је напало на крајње висове, гдје је непријатељ намјестио топове и, заробивши извјестан број Бугара, оте пет топова и један митраљез. Наше трупе, наступајући на фронт Струмице, примакле су се ноћу до непријатељског шанца на растојању од 200 метара; зором је извршен жесток напад, који је принудио противника да напусти положај и, гоњен, дао се у бјегство, оставивши велику количину пушака, муниције и осталог материјала. Наше трупе надирући напријед заузеле Костарио, јако утврђење с врло великим значајем стратегијским. (А. Агенција).

Заробљени Бугари

Атина, 27. јуна

1200 бугарских заробљеника, међу којима има више официра, приспјели су данас у Пиреј. (А. Агенција).

Бугари напустили Кавалу и Дедеагач

Атина, 27. јуна

Сазнајемо из доброг извора да су Бугари напустили Кавалу. Говори се такође да су Бугари напустили и Дедеагач. (А. Агенција).

Бугарска звјерства

Атина, 27. јуна

Грчко-турска комисија отпутовала је сјутра на лице мјеста како би повела истрагу о извршеним покољима од стране Бугара над Грцима и мухамеданцима у Нигриту и затим ће саставити извјештај, који ће упутити другој комисији, која се сада налази у Атини. (А. Агенција).

Грци у Беласици

Атина, 27. јуна

Грци, гонећи непријатеља пут Струмице, заузеле неколико кланца у планини Беласици. (Кор. Биро).

Грци у Сересу. Бомбардовање Кавале

Париз, 27. јуна

„Хавас“ јавља из Биограда, да су Грци освојили Серес и да њихова флота бомбардује Кавалу. (Кор. Биро).

Једна од многих — неистина

Софија, 27. јуна

Грци и Срби свуда су сузбијени са великим губитцима. (Кор. Биро.)

Уништење бугарских трупа

Биоград, 27. јуна

Срби освојише Радовиште, Грци Петрић и Струмицу. Бугари, који су били продрли до Књажевца, уништени су. (Кор. Биро.)

Одговори администрације

Ристу Г. Божовићу, Подгорица. Јавите Вашу ближу адресу, јер су Вам на Подгорицу послата два писма и у њима прилог писме. Не знамо друкчије како да Вас пронађемо. Ово је одговор на Ваше три дописне карте, коју сте нам послали из Подгорице.

Црногорци!

Кад сунце избављења и слободе обасја много напаћене хришћанске народе Балканског Полуострва; кад с њега ишчезну сјенка Пророкова барјака да је замијени она савезничкијех; кад власт из јаких шака Отмановића пријеђе у руке балканских савезника; кад ограшени народи, жељни правде и културе, дахнуше душом, отворише врата бољој будућности и падоше један другом у загрљај, — Балкан се натмуши црнијем облацима и густом тамом, у којој више брат брата не познаје, већ један на другога трза убилачко оружје. Братска крв лије се од Дунава до Солуна. Гомилају се нове жртве као да нам мало бијаше онијех на Скадру, Куманову, Јањини и Једрену. Жртве, које прве падоше као пошљедица једног мучког напада, наше су, српске су жртве, — жртве братоубилачке руке бугарске. Од исте руке проливена је и крв храбријех Грка, наших вјерних савезника, који су и на копну и на мору толико задужили Балкански Савез.

Црногорци!

Опијен стеченим успјесима и славом савезника, наш четврти друг хтједе насилно да приграби наше заједничке тековине, не осврћући се ни на правду Божју, ни на очински суд Цара Покровитеља, који нам га пружаше за добро и слогу нашу а радост његову. Бугари, заведени, отргоше се од нашег словенског јата. Бугари насрнуше на браћу и савезнике. Бугаре треба сузбити истим оружјем и упутити их уважењу заједничких интереса и словенске узајамности. Ова је одлука болно пала на Моје срце, јер се руком рука мора сјећи, али се иначе није могло. Моју душу туга обузима што сам принуђен вашу храброст ободравати, да бугарске насртаје оштро одбијете, али наду гајим, да ће из међусобне наше савезничке крви, кад једном анђео мира рашири своја крила над Балканом, изнићи свјеже и јако дрво словенске заједнице.

Црногорци!

И ви сакупљени у Дечанском Опреду из редова побједилаца са Лима и Скадра, који се већ борите у долинама Вардара, Брегалнице и Струмице раме уз раме са својом браћом из Србије, витезовима од Куманова и Битоља у одбрани наших српских интереса, покажите и овом приликом да сте заштитници правде и слободе, затрчници мријет навикнути. А ви остали, Моји драги Црногорци, будите спремни да и сада као и вазда извршите своју дужност према Отаџбини и Српству.

На нашој је страни правда. Гдје је она, ту је и Бог, којем препоручујем нашу свету заједничку ствар.

Живјела Црна Гора! Живјели Моји мили Црногорци!

На Цетињу, 27. јуна 1913.

НИКОЛА с. р.

Заступник Предсједника Министарског Савјета

и Министра Војног,

Министар Унутрашњих Дјела,

Л. ГОЈНИЋ с. р.

Министар Финансија и Грађевина,

Р. ПОПОВИЋ с. р.

Министар Просвјете и Црквенијех Послова,

М. М. МИЈУШКОВИЋ с. р.

Министар Правде,

Љ. А. БАНИЋ с. р.

Министар Иностраних Дјела,

П. ПЛАМЕНАЦ с. р.

Други балкански рат

Цетиње, 28. јуна

Грчка флота

У овоме рату грчка флота већ је ступила у акцију. Завршила је бомбардовање Кавале, а онда ће поћи пут Еноса. Грчка флота на тај начин омогући ће лакше продирање савезних трупа према Струми у Македонији, а ако евентуално затреба и у Тракији.

Али грчка флота не мисли само на томе да се задржи. Она би, да бомбардује и обалу Бугарску од истока из Црног Мора. Ради тога већ је учињен покушај, да се грчка флота пропусти кроз Дарданеле.

Тај глас потврђује и „Matin“, који јавља из Цариграда, да је тамо допутовао из Скопља Валид-беј ради преговора с Портом за дозволу проласка грчке флоте кроз Дарданеле.

Бугарска и Румунија

Бугарска влада непрекидно ради да се дође до мирног споразума између Бугарске и Румуније. Посредовање Аустро-Угарске у томе погледу пропало је, те је сада Њемачка предузела да посредује. Уз то је бугарска влада замолила преко

посланика у Софији за посредовање Француску и Енглеску.

Хоће ли Француска и Енглеска да прихвате ову молбу бугарске владе, не зна се, али се поуздано зна, да је Италија понуду за посредовање одбила.

Увјеравају, да се Бугарска ријешила да уступи Румуњској територију од Татракана до Балчика.

Подарен Турчину чин

Када су почели сукоби између Бугарске и савезника, крај многих Турака из Македоније пријавио се за добровољца Србији и њен нови поданик Турчин Ејуб, бивши турски официр. Он је имао чету од својих људи и у борби с Бугарима се одликовао. Држао се тако јуначки, да је обратио на се пажњу српских војсковођа, ради чега му је сада, као што приватно из Скопља јављају, подарен *војнички* чин.

Бугари као савезници

Познато је, да Србија има многа документа бугарска, из којих се види, да је Бугарска систематски спремала на српску савезничку војску мучки напад у циљу завојевања. То је открио у двије при-

лике у својим извјештајима и Биоградски Пресбиоро.

Да би и Европа била обавијештена о томе и да се не би нагађало ко је проковао овај рат, влада у Србији публикаваће сва документа, која су ухваћена код команданта тринајестог бугарског пука, код заробљеног бугарског пуковника Илијева, као и код других заробљених и убијених бугарских официра.

Та су документа врло важна, јер се из њих види како су Бугари спремали мучки напад на савезнике, шта је све у томе циљу бугарска врховна команда наредивала, као год и то, да је прокламација бугарског краља о рату са савезницима саопштена бугарским трупам још 16. овог мјесеца.

Тако ће цео свијет бити на чисто о улози Бугарској у овоме сукобу, па ће бити излишно да се непрекидно доказује ко је изазвао рат.

Дако то уразуми и неке на жалост словенске листове, који с толико велике висине држе нам придике, да би нам својим глупостима и непознавањем ствари још изгледали и смијешни кад не би ствар била и сувише по њих жалосна.

Поднаредник Алексић

Приликом једног жестоког окршаја, који је био при првим већим сукобима са

Бугарима, српски поднаредник Милош Алексић заробио је команданта тринаестог бугарског пука пуковника Манова.

То се збило овако:

У највећем окршају поднаредник Алексић продро је са шест својих војника на бугарске позиције, гдје је на једном вису вио бугарског команданта како извиђа положај. Не осврћући се на опасност којој се излаже, Алексић се вјешто привукао са својим војницима ка бугарском команданту и, држећи с војницима пушку на готово, из непосредне близине позвао га је на предају. Изненађени бугарски командант био је поражен и поднаредник га је околнито војницима и повео собом. Са заробљеним официром опходно се врло пажљиво и неповријеђена га је предао својим старјешинама. Из захвалности на таквом примјерном држању бугарски командант се поднареднику Алексићу захвалио, рукујући се с њиме и честитајући му на јунаштво, те му је том приликом даровао свога коња, сабљу и доглед.

Пуковника Манова спровео је из Скопља у Биоград поднаредник Алексић, када му је грађанство приредило одушевљене овације.

Поднаредник Алексић због тога је произведен за наредника, а неколико угледних биоградских трговаца ријешили су се, да му купе пет хектара земље, а уз

то су му скупили и 5000 динара као дар за његов јуначки подвиг.

Одликовања

Као што се из Биограда јавља, српска врховна команда ријешила је, да на бојном пољу последи сваке добијене побједе одликује сваког официра, подофицира и војника, који се буду нарочитом храброшћу одликовали.

Карактеристично

Из Софије јављају: Страним кореспондентима забрањен је приступ на бојиште; уведена је најстрожија цензура.

Из Скопља јављају: Врховна команда дозволила је страним кореспондентима да дођу у Скопље, одакле се већ упућују на бојиште.

Још једне битне разлике између Срба и Бугара. Шта она говори, излишно је и да истичемо.

Бугарска звјерства

Како су сад Грци ушли у Кавалу, дознали су за сила звјерства, која су Бугари вршили над мирним становништвом, које је махом грчко. Наугледније Грке из Кавала хапсили су, мучили и злостављали и цијелом становништву утјеривали страх пријетњом да ће варош запалити и разрушити чим јој се грчка војска приближи.

Раније већ, кад су поново заузели Нигриту, Грци су наишли на страхан покор, који су Бугари учинили над становништвом. Грцима. Куће су срушили, жену, децу, старце и богаље најбестидније су масакрирали.

У Боданцима и у селима грчких предела Бугари нијесу ништа живо оставили.

Стање на бојишту

Према досадањем исходу битка, које су се водиле између Бугарске с једне стране и српске и грчке војске с друге стране, стање на бојном пољу по Бугаре је врло рђаво. И ако су се Бугари претходно тајно спремали и извршили мучки напад на дојучерашње своје савезнике, нијесу успјели ни за корак напријед да продру и да се преко демаркационе линије макну, него, напротив, потпуно су се од Срба и Грка далеко иза демаркационе линије. И Срби и Грци успјели су херојским држањем да их баци далеко од положаја, који су заузимали прије него су борбе отпочели. Бугари су у почетку били у офанзиви, а сад су се ограничили на одбрану, јер и српске и грчке трупе, одбив изненадан напад, пријешле су у офанзиву, заузимају бугарске положаје и врло важне стратегијске тачке, не заустављајући се у гоњењу непријатеља, који у овим окршајима готово на сваком кораку љуто страда. Кржаве и велике борбе још једнако трају.

Досадање борбе полуслужени лист Србије овако приказује:

„Напади Бугара са масама од 100 до 150 хиљада на Србе и Грке, напади мучки и дрски, зачињени грозотама, за које су бугарски државници држали, да су ефикасно средство за срби и грци нацјерају да приме империјалистичке захтјеве Бугара то је главно обиљежје овог крвавог, страховитог рата. Војне операције тек повољно по Србе. Главни напад Бугара мушки се сузбија и бугарске чеге већ се почињу повлачити.

Освојење једног од најјачих положаја бугарске војске, код Ријетке Букве почиње наглашавати преокрет, по коме српска војска из дефензиве прелази у офанзиву.

Бројну надмоћност Бугара поправља у корист Срба надмоћност српске артиљерије и наоружање у ојште и коњице, која у сваком погледу надвисује бугарску. Српска ијешадија у толико је боља, што је кадра борити се у расутом строју што је излаже мањим жртвама, него бугарску, која се води у нападу у затвореним колонама. То тумачи и редовно веће жртве код Бугара, како је било и у турском рату.

Али истине ради мора се казати, да се обиле војске боре храбро и упорно, јер осјећају да се боре за палму превласти на Балкану. Тим се објашњавају и огромне жртве пошљедња три дана. У самој трећој српској армији било је 1000 погинулих и 3500 рањених. На бугарској страни су губитци несразмјерно већи.

Ову борбу Србија није тражила; та борба је требала Бугарској ради државног престижа. Скупо плаћени успјеси у Тракији завртили су мозак бугарским државницима. То је за жаљење, јер овај рат поред других губитака пресијеца могућност даљих пријатељских односа између двије најјаче државе на Балкану.

Несрећа постаје у толико већа, што су се Бугари дали на страхоте, коључи срп-

ске рањенике, што доказује, да култура није внесена у све бугарске слојеве. А државне формације, које се оснивају на бруталности, не трају дуго“.

Паника у Софији

„Париски Журнал“ има овај телеграм о стању у Софији:

Успјеси, које жање српска војска у својим борбама против Бугара, изазвали су страховиту панику у Софији. Та паника у толико је јача што је бугарска влада наредила да се све државне архиве и готовина бугарске народне банке што прије иселе из Софије и смјесте у Трново.

Софијско становништво сада преклиње бугарску владу и македонске војне кругове који су бугарску територију, премјести се из Софије у Пловдив или Трново.

Бугарска влада, на једној од пошљедњих сједница, која је држана под предсједништвом бугарског краља Фердинанда ријешила је да у случају даљих српских успјеха и продирање српске војске и на стару бугарску територију, премјести се из Софије у Пловдив или Трново.

Ако би тај случај наступио, бугарски би краљ абдицирао да би спасао династију од пада“.

У Бугарској се буде

Назад су почели и у Бугарској да се гријезне и да долазе к себи. Резултати рата томе највише доприносе. И ако се крило и ако се настојавало да по Бугаре поразне чињенице не допру у јавност, ипак изгледа да више није ни за бугарски свијет тајна све оно што се сада на бојном пољу одиграва. То сазнање озлоглавило је и узбунило поштено бугарско јавно мишљење и народ је плануо праведним гњевом. Негодовање већ избија из бугарске штампе.

То нас радује и као браћу и као савезнике.

„Кад се брод топи, пацови се први у бијег дају“, каже се. То се и у Бугарској види. Међу бугарским политичарима, чија је лудост до овога рата довела и пријети да Бугарску упропасти, отпочело је обрачунавање. Једни скидају са себе кривицу и свалују је на друге, а ратоборни духови завукали су се у мишије рупе. Као што пишу страни листови, између Савова и Данева дошло је до диференције. Још се говори да ће генералисимус Савов бити стављен под војни суд, јер је дао рђаве податке о српској војсци и Бугарску довео у опасност. Противу Данева опет се грађанство буну, а румунски листови тврде, да га је краљ окривио, да је он Бугарску увукао у рат.

Све то потврђује и писање службеног бугарског листа „Еcho de Bulgarie“ који је сад устао оштро противу владиног листа „Мира“ и ратоборних кругова и тражи да се бугарска политика промијени.

У Бугарској се кува и она се налази пред преокретом. Трезвјеност осваја и узима маха. Порази бугарски дјелују на ратоборне духове силно и они сад не смију да се живи чују.

Дао би Бог, да тај преокрет буде на боље и да се Бугарска уразуми. Још све није пропало и још има времена, да се заблудјела Бугарска отргне и врати у коло савезника. У томе јој је једини спас, јер иначе ће све више и више да тоне. Подржи, Боже!

Телеграфски извјештаји

„Самоуправа“ о Бугарској

Биоград, 27. јуна

„Самоуправа“, говорећи о положају, вели да увалише Бугарску нествјесни државници њени и пише да је српски народ био потпуно заборавио жалосну прошлост и најпотпунијом искреношћу пружио руку бугарском брату за заједничко дјело. Са бугарске стране је најприје прикривено, а онда дрско и отворено порицана услуга српска код Једрена. Бугарска штампа је обасула погрдама српску војску и Престолонашљедника Србије и отворено је пријетила да ће бити подијелена између Аустрије и Бугарске, која ће постати велика. Српски народ је имао довољно моралне чврстине и поуздања и остао је хладан и присебан. Његови државници до пошљедњег часа чинили су све што им је било у власти да се избјегне рат и одржи балкански заједници. Тада је дошао страхан мучки напад Бугарске, али праведни Бог је по заслуги одмахнуо. За нас би требало да буде сасвим равно-

душно како ће Бугарска испливати из садањих тегаба. Она нас није задужила никаквим бољим осјећањем, па ипак је она наш сусјед с којим морамо живјети. Поред свих неизмјерних зала, које нам је до сада починила, ми немамо снаге да пожелимо њену пропаст. Ипак по раду њених државника, за које савјети искрених и опробаних пријатеља нијесу имали ону врједност коју су имала лукава повлађивања бугарској таштини и грабљивости од стране туђанаца, и за највеће оптимисте тешко је очекивати ма какво добро за бугарски народ и Бугарску. По неизмјерној лакоумности својој, они су били готови да издаду браћу своју, да чине најнелогичније политичке преокрете и најопасније пустиловине само ако се иза тога могло удаљити и изрећи остварање егоистичних славољубних снова. На низбрдици, којом садања Бугарска иде на сусрет мрачним дањима искушења, брига и бола, код нас ипак за њу постоји само један осјећај а тај је: јадна Бугарска.

Бугари свуда сузбијени

Биоград, 27. јуна

Према билетену са бојишта, код Зајечара су Срби напали Бугаре на линији Никин Гроб, Голаш, Кочући Вис и Бачије и Бугари се нагло повукли. Код сузбијања бугарског напада на Вршку Чуку узели су Срби бугарску царинарницу. Код Пирота је прошао јучерашњи дан мирно. Код Тумбе непријатељ је потучен и уз плијен и губитке најтежан је у бјегство. Код Криве Паланке Бугари су јако нападали српско лијево крило, али нијесу могли измијенити ситуацију и сви остали напади на српску границу сузбијени су. (Б. Пресбиоро)

Звјерства бугарских комитета

Биоград, 27. јуна

Јужно од Штипа наставља се гоњење непријатеља, пошто бугарске комите у четама од 200 до 500 људи нападају села и пале куће, а уз то су убијали све Србима наклоњене сељаке, нарочито представнике власти, хтијући тиме истодобно са бугарским препадом да изведу панику, која је требала да пређе и на српску војску. Сада су последице сузбијања и прогона главне бугарске силе послани одреди војске, која хвата комите и уништава их редом. Бугари су спалили села: Дишан, Прешево, Пролик, Дуброво, Шморез, Мрзали, Пећвизи и Кавадар. Насиља бугарских комитета су била страховита и бестијална. (Б. Пресбиоро).

Кавала и Струмица заузета

Атина, 27. јуна

Адмирал Кундориотис заузео је Кавалу. Долина Струмице такође је заузета. (А. Агенција.)

Грчки краљ заштитник

Атина, 28. јуна

Муфтија Дојрана молио је Краља Константина за заштиту 5000 мусломанске сирочади, чије су родитеље Бугари искасапили. Краљ, дирнут, одговорио је да ће се старати о тој сирочади. (А. Агенција.)

Грчки зајам

Атина, 28. јуна

Званичне новине доносе декрет којим се потврђује зајам од 40 милиона на основу уговора од 28. јуна са Народном Банком са 6% интереса. Другим декретом потврђује се нови спољни зајам од 40 милиона са интересом од 6% а исплатљивим кроз 5 година. (А. Агенција.)

Грци у Кавали

Атина, 28. јуна

Адмирал Кундориотис јавља: Дана нас смо званично посјели Кавалу. Капетан брода Цезес наименован је за гувернера вароши и већ смо почели постављати наше власти. Околину смо истријебили од комитација и војника бугарских. Одушевљење становника огромно је, а у томе учествују такође и мухамеданци. (Атинска Агенција.)

Грци гоне Бугаре

Атина, 28. јуна

Министарство војно доставља шљедеће саопштење односно Струмице: У току цијелог јучерањег дана настало је гоњење непријатеља. Огорчени се бој водио у планини Бјеласици, а особито на великом друму, који води од Дорјана на Струмицу. Бој се вршио сјајном побједом грчких трупа и потпуним поразом бугарских. Јучерање борбе могу се сматрати као наставак битке код Кукуша и Дорјана. Одбрана Бугара у кландима Бјеласице бјеше од врло велике важности по Бугаре, јер наступање Грка кроз тјеснаце Бјеласице стављаше у велику опасност четврти корпус бугарски. Утврђени фронт наспрам Срба могао бити из позадине нападнут од стране Грка. Бугари су журно напустили утврђене положаје Штипа. Муњевити загон Грка растјерао је Бугаре. Грци су освојили неколико утврђења на бајонет и девет топова. Гоњење се продужило без прекида до долине Струмице. Грци освојише Раброво и два депозита пуна одјела. Дивизије са крајњег грчког крила бориле су се данас код железничког моста Ханидервени близу Демир Хисара преузевши офанзиву. (А. Агенција.)

Бугари сузбијени

Беч, 28. јуна

Бугари се журно повлаче из Штипа. Срби су заузели Радовиште; напади на српску границу одбијени су. У неким болницама у Биограду константовано је неколико случајева колере. (?) (Б. Кор. Биро.)

Бугарска моли помоћ

Париз, 28. јуна

„Хавас“ јавља из Петрограда, да је Бугарска изјавила, да се ради прекида проливања крви ослања потпуно на Русију, како би се даља непријатељства обуставила. (Б. Кор. Биро.)

Румунска војска улази у Бугарску

Лондон, 28. јуна

Кругови балкански изјављују, да је војсци румунској наређено да уђе у Бугарску. Влада румунска је о томе обавијестила Бугарску. (Б. Кор. Биро.)

П. п. бр. 1. 35—50

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

ВАРЦИСО ДЕТОШИ. ЗЕЛЕНИКА (Бокс Которска)
ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПOKPИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.

п. п. бр. 16, 2, 25

Други балкански рат

Цетиње, 1. јула

Рат, који је водила Бугарска са својим савезницима, може се рећи да је завршен на штету Бугарске, јер крваве и одлучне борбе, које су се водиле у Македонији, свршиле су се сузбијањем и коначним поразом целокупне офанзивне и дефанзивне бугарске акције у Македонији и успјешним сузбијањем бугарске навале на државну границу Србаје.

До тога горког сазнања дошли су и неразумни бугарски државници, који су Бугарску увукли у овај поразни рат, те се тиме да и објаснити што се Бугарска сада обратила за посредовање ради обустављања даљег рата и склапања мира. Истина, Бугарска је обишла побједиоце и није приступила непосредном преговарању, него је замолити Русију за посредовање и већ у томе правцу предузети су потребни кораци, да се до жељеног мира дође, те се Бугарска већ и непосредно побједиоцима обратила, као што то говоре најновији извјештаји.

Србија, Грчка и Црна Гора у овај рат су увучени непомирљивим и небратским држањем Бугарске и морали су да устану у одбрану својих животних интереса, који су били од стране Бугарске угрожени.

Побједоносној савезничкој војсци испало је за руком, да ове своје интересе сачувају и да грамжљиву Бугарску отјерају у њене границе. То их је стало великих и скуких жртава, али њихови напори и жртве крунисане су успјехом, јер из овог рата изађоше као побједници.

Савезници су се бранили и нијесу имали никаквих завојевачких намјера. Успјели су да се храбро одбране и да насртљивца сузбију и да га својом снажном руком потисну ондје гдје му је мјесто. Према томе даље проливање крви и настављање рата нема за њих никакве сврхе, те смо увјерени да ће побјеђеној Бугарској радо изаћи у сусрет и својом предусретљивошћу допринијети да се рат што прије оконча са оном истом вољом, коју су показивали и прије рата, настојавајући да се сваки сукоб избјегне и спор мирним путем и братским споразумом ријеша.

Великодушним савезницима пружа се сада прилика, да ту своју великодушност испоље и као побједиоци и да тиме побјеђеном вјероломном и неблагодарном доскорашњем савезнику свом даду поново свијетао примјер како се служи предано општој балканској ствари.

Пожељети је, јер је крајње вријеме већ, да се неразумни бугарски државници, који су својом безобзирношћу и грамжљивошћу до овог крвавог рата довели, у интересу своје земље уразауме и да се једном освијесте, не злоупотребљавајући предусретљивост побједиоца и да бар сад не тјерају у крајност, како своју јадну отаџбину не би довели до коначне пропасти.

Стање на бојном пољу

Мучким нападом Бугара на савезнике бугарска војска у Македонији имала је за задатак офанзиву, нападање. И ако мукло и ненадно, нападнута Србе и Грке

тај одвратни корак дотадањих њихових савезника није их збунио; они су се у тој изненадној ситуацији знали снаћи. Одупрли су се, одржали напад, задржали своје позиције и онда окренули против напада. Он им је успјешно пошао за руком као год и одбрана од препадног напада. Осуетив потпуно ову бугарску препадану офанзиву, одбили су бугарску навалу и онда су их почели систематски да сузбијају. Све је то ишло до год нијесу Срби своје позиције помакли напријед и заузели све главне бугарске позиције, одакле су почели Бугуре да гоне. Са успјешним напредовањем Срба ишло је стратешки солидно напредовање Грка и тако је положај Бугара био угрожен.

Тако је успјешна офанзива бугарске македонске војске била онемогућена, јер су савезници циљ бугарских оперативних трупа осујетили потпуно, а за тим је даљим продирањем Срба и Грка, и успјешна навала њихова на бугарску македонску војску коју сачињава гро бугарске војске.

Ситуација на бојном пољу у Македонији по савезнике све је повољнија и операције савезничке војске теку успјешно. Српске и грчке трупе напредују према Струми рапидно.

Ситуација је дакле у Македонији по савезнике одлична, док је по Бугаре појавна.

И напредовање Срба на сјеверу према Велблужду успјешно је.

И стање на старој српско-бугарској граници по Србе је повољно. Тамо српске операције одлично и успјешно напредују. За главну акцију Срби су и тамо учинили све нужне припреме.

Стање по Бугарско савезничкије критичније. Зна се ко моли

Извјештаји са бојног поља јасно показују како стоји право стање ствари и ко добија и побјеђује, а ко губи и ко је тучен. Ситуација на бојном пољу је јасна. Она је за нас савезнике врло повољна. О томе нема сумње. Чак и нама непријатељска штампа признаје да је положеј бугарске војске доста критичан.

Па ипак државници у Бугарској не могу и поред свега тога а да по старом обичају не изврћу позитивне чињенице и да не оглашују велике бугарске побједо као оно код Лиле Бургаса, кад су огласили у рату с Турцима сјајну битку, а у ствари ње није ни било!

И док тако још обмањују и поштен бугарски свијет и јавност на страни, ипак им ништа не смета да кукају и богораде, да се даљи рат обустави. Моле из реда кога год стигну. Обијају туђе прагове и богораде за интервенцију. Кад су требали да буду мирољубиви, они су се разметали својом ратоборношћу, кад су им савезници попустили, пријетили су оружаном руком и дрско су на њих навлаљивали, кад их је Русија звала на арбитражу, бјегали су од ње. Сад, кад су ушли у рат и добро ишчибукуани, нестало је и разметљивости и ратоборности и пренемажу се својом крокодишћу и мирољубивошћу. Чак се и за арбитражу изјашњавају. Орган софиске владе сад апелује на велике силе, да присили Србе да обустави рат и да се омогући руска арбитража, а бугарска влада богоради Русију, да спречи рат.

Да је Бугарима на бојном пољу било добро, да нијесу истучени и да нијесу доведени у критичан положај не би молили друге за посредовање. Продужили би они у започетом правцу својом дрскошћу, намегљивошћу и безобзирношћу.

Зна се ко моли. То чини само онај коме је туђа помоћ потребна и који се више у своју снагу не може да поузда.

Бугарска више не може да издржи и зато од других помоћ куми.

Бугарске војсковође

Блеф, опет блеф и само блеф. Ако овако и даље потраје, онда ће се бугарски великани сасвијем разголити и видиће и најзаблудјелији да у Бугарској има много трулежи и да је сва величина њених знаменитих људи — лажна. Њени државници разголиће се. Цио свијет их је могао видјети онакви какви су. Лијеп глас, који су неоправдано уживали, пропао је и сва величина њихова изгу-

била се као да је руком однесена. Ништа није боље ни са њиховом војном снагом. Догађаји на бојном пољу то су најбоље показали.

Обмањивали су друге, па и саме себе. Политичари не оправдаше онај лијеп глас, који су уживали и у земљи и на страни. Починише толико силних глупости, да увукоше земљу у рат и изложише је не само срамоти и поразу, него и великој опасности. То је неопростив грех, који се граничи издајством. За надувеним политичарима не изостадоше ни славне војсковође њихове. У миру су се разметали и прецењивали снагу своју, а у рату се спухаше као да нијесу ни били. Гдје су те велике и славне војсковође бугарске Савов, Ратко „Наполеончето“, Фичев, Ковачев, ти балкански Пруси и европски Јапанци?...

Извјештаји из Софије најбоље показују. Генералисимуса Савова хоће да свргну са врховне команде и да га посаде на оптуженичку клупу, Ратку Димитријеву хоће да одузму главну војску, а генерали Иванов, Ковачев и други сву своју енергију тиснули су у ноге, да би што прије узмакли пред савезничком војском, која их на сваком кораку побјеђује. За генерала Фичева се опет јавља да је озбиљно оболио од бубрега, да напушта штаб и да иде у Карлсбад!

Како је пролазна срећа овог земаљског живота. До јуче славни, виђени и поштовани, а сада би их у Бугарској каменовали.

Још један доказ више каквом су снагом Бугари располагали и на чему је она почивала.

Јадну Бугарску морамо да сажаљевамо са злого удеса који ју је снашао крвицом рођених синова њених.

Наши на бојном пољу

И службени и новинарски извјештаји говоре поповољније о држању наших војника и о њиховим херојским подвизима. Нарочити извјештаји многих српских листова као „Србобрана“, „Српске Рјечи“, „Застава“, „Балкана“ и т. д. с највећим олушељењем истичу храброст и неустрашимост наших јуначких соколова, наласкавије се изражавајући о њима.

С тиме се потпуно поклапају и извјештаји које смо и ми добијли, а у којима се износи у којим је све биткама дечански одред црногорске војске учествовао на част и понос нашу. Црногорци су се борили свуда неустрашиво и соколски, што ми с особитим задовољством истичемо.

Према службеним податцима, до сада је од црногорских војника погинуло свега 10 Рањено је у свему до сада 123, али тако, да су се 82 само превили и одмах затим вратили у борбену линију, док су стварно рањени 41, којима је потребна лекарска помоћ и који су упућени на лијечење у унутрашњост Србије.

Ове рањене Црногорце у Србији су примили с братском љубављу и указују им нарочиту пажњу и његу.

Телеграфски извјештаји

Велики грчки успјеси

Атина, 26. јуна

Послије битке код Струмице концентрисали су се на лијевој обали Струме одломци разбијене бугарске војске код Кукуша у јачини од 44 батаљона. Исти су се били јако утврдили и имали су опсадну артиљерију. Такође су били посјели висове Ветрине на десној обали Струме. Одред грчки састављен од три дивизије под командом генерала Манусујанаки добио је наредбу да нападне непријатеља и да очисти падине брда Бјеласице и десну обалу Струме од непријатељских одјељења. Грци нападоше десно непријатељско крило и избацише га из Кесислика, али напредо-

вање грчке пјешадије било је обустављено палбом опсадне бугарске артиљерије, која је тукла на растојању од 9 км., а грчка артиљерија није била у стању да на то одстојање одговара, те се ушљед тога бој и обуставио оставши неријешен. Но ноћу грчка артиљерија, користећи се помрчином, пошла је напријед и у зору пјешадија, потпомогнута артиљеријом, силним загоном истрепа Бугаре из Ветрина и пребаци их преко лијево обале Струме. Бугари бјежећи већим дијелом уништише жељезнички мост, те тиме у неколико обуставише продирање грчких трупа, које су наступале десном обалом са брдском артиљеријом пут сјевера. То је принудило Бугаре да напусте положаје, оставивши четири опадна топа, од којих су два Шнајдерова, велику количину граната и хране. Грци су продужили гоњење непријатеља, који је у бјегству остављао велики ратни плијен. У току битке код Демир Хисара јаке непријатељске колоне, долазећи из Штипа, упутиле су се биле преко Струмице на Петрић. Грчке дивизије нападоше и растјераше ове колоне и отеше им 20 топова са карама. На тај начин војска грчка у саставу 3, 6, 10, 11 и 13 дивизије, укупно 80 батаљона, стоји фронтом наспрам потучене бугарске војске генерала Иванова, која се састојала од 2, 7 и 8 дивизије у јачини од 72 батаљона, и то махом неповријеђених, који су били дошли у помоћ из Штипа. Јуче послје подне једно одјељење војске генерала Манусујанаки заузело је Демир Хисар. Непријатељ, који се повукао око 7 сати у вече, оставио је 4 опадна топа, осам кара, велику количину граната и разне муниције. Бугарска колона, која се била упутила из Штипа, растјерана је и оставила је 19 топова са цијелим прибором. Друга колона бугарска, која је хтјела да пријеђе Петрић растјерана је такође и оставила је 15 топова. (А. Агенција).

Бугаре гоне Срби и Грци

Атина, 26. јуна

Сада се сигурношћу може тврдити да је територија између Вардара и Струме потпуно очишћена од стране непријатељских трупа, које се повлаче и концентришу с оне стране Струме. По сигурним извјештајима, трупе се бугарске повлаче ушљед муњевитог наступања грчког из бојазни да им не прекину средства исхрањивања. Бугарска војска, раздвојена у двоје, уступа пут југа и стара се да се склони на бугарско земљиште било долинам Струмице позади планине Бјеласице пут Петрића, било преко Пецехо, те тако војску бугарску узастопце гоне и Срби и Грци. (А. Агенција).

Грци у Серезу

Атина, 27. јуна

Извидничко грчко одјељење заузело је варош Серез, гдје је проглашено ратно стање. Образована је народна гарда ради одржања реда, која обилази околину ради заштите становништва због напастовања комитаџија. Бугари, обузети паником, напустише варош, оставивши велику количну хране. Захваљујући бугарској паници 70 грчких првака,

који су били позатварани у тамницу, избјеглоше смрти, али на жалост других 200 бише дивљачки искасапљени. (А. Агенција).

Бугари кољу Грке

Атина, 27. јуна

Адмирал Кундуриотис телеграфира: Бугари, напустивши Кавалу, одведоше собом митрополита грчког као и 30 грчких првака, чија је судбина до сад непозната. Исламство грчко из Сереза пристијело је у Нигриту и прича, да су Бугари остављајући Серез, искасапили 200 грчких првака, а међу њима су Стамулис, директор оријенталне банке, Павлу, директор гимназије и два доктора. Одјељење бугарско, које је хтјело поново да уђе у Серез, било је одбијено од стране становника. Бугари су у Демир-Хисару искасапили 100 Грка, међу којима је и тамошњи митрополит, а такође су запалили и сва грчка села на друму Серез—Драма. Грчка је протестовала код велесила због тих нових бугарских покоља. (А. Агенција).

Разбијене бугарске трупе

Биоград, 28. јуна

Јучерашњи дан, као и данашњи, карактеризовани су гоњеним бугарских разбијених трупа на цијелом фронту од Зајечара до Струмице; дакле на линији равног правца од преко 500 километара. Код Зајечара гоне Срби Бугаре већ на бугарској територији. Исто их гоне коњица код Власине. Бугарске трупе извршиле су јачи напад само код Криве Паланке и сузбијене су са веома великим губицима. На македонском војништу Бугари су покушали нападути на линију код Цера, али су енергично сузбијени и гоњени у мањим одредима пут Царевог Села и Терана. Ту је, изгледа, био центар њиховог снабдевања, јер је нађено четрнаест пољских пекарница са 150.000 килограма брашна и по 5.000 килограма пиринча и пасуља. Јужно од тога села коњица наставља гоњење Бугара, који су одсјечени од центра снабдијевања. Коњица и са сјеверне стране гони врло брзо непријатеља на југ пут Прешева, гдје се повлаче и разбијени одреди из Штипа и Радовишта.

И у прејучерашњим борбама особито су се одликовали црногорски одреди. Њихова је одважност и присебност у пјешадијским борбама задивила свакога. (Б. Пресбиро).

Нечувена бугарска злочинства

Атина, 28. јуна

Краљ Константин упутио је министарству иностраних дјела шледећу депешу: „Главни стан јавља да су грчки војници по наредби њиховог капетана смјестили у авлији школе у Демир Хисару тјјела митрополита, два свештеника и више од 100 грчких првака, које су Бугари искасапили. Команда дивизије је наредила да се покопани изваде из гробова, како би се могло злочинство констатовати. Докле су сјекли те прваке, други војници бугарски силовали су жене и дјевојке, од којих је једна што се противила била исјечена на комадиће. Протестирајте у моје име код представника цивилизованих народа против ових чудовишта у људском облику. Протестирајте такође код цијелог цивилизованог свијета и изјавите, да ћу, на моју жалост, бити принуђен да се светим како би тијема чудовиштима нанио ужас. Злочинства бугарска превалила су све грозоте прошлих варварских епоха и доказују да се они не могу више убрајати међу цивилизованим народима. Краљ Константин.“ Краљева депеша про-

извела је у Атини огромно огорчење и гњев као и гнушење наспрам Бугара. Веницелос ће вечерас отпутовати у логор ради виђења с Краљем. (А. Агенција).

Атина, 29. јуна

Командант 7 дивизије телеграфира: Варош Серез попуно је спаљена, осим кварт мухамеданског и јеврејског. Пазар је сав сагорио. Безброј дјецe и жена нађено је убијених и изгорелих. У вароши нема хљеба; потребно је предузети неке мјере како би се притекло у помоћ становништву, пошто има више 20.000 душа, које су без крова. Министарство војно јавља, да је бугарска војска бјежећи извршила страховита злочинства. Свештеници старци, дјецa и жене мученички су уморени, пошто су претходно биле обешчаћене. Бугари су попалили све цркве, иконе су оскрвнили, читава блага су опљачкали официри и војници. У Струмици искасапили су 16 Мухамеданаца и долазак грчких трупа спасао је остатак становништва. (А. Агенција).

Велики грчки пљивен

Атина, 28. јуна

Министарство војно телеграфира: Само шест грчких војника, коњаника, који су гонили бјежећег непријатеља заробили су око 180 растуриених бугарских војника као и једног официра. Повлачење непријатеља пут кланца Кресна Печево непрекидно траје. Свуда наилазимо на муницију и храну остављену од Бугара. Велики број бугарских војника, изнурени умором, умиру на друму. Пут Петрића нашли смо 400 кола натоварених муницијом, безжичном телеграфијом, амбулантна кола, пјешадијску муницију, храну. Ова су кола припадала дивизији која се повлачила из Штипа пут Петрића, а коју смо ми били растурили. Она је такође оставила 26 топова са 12 муницијских кара. (А. Агенција).

Линија Румуније

Рим, 28. јуна

„Стефани“ јавља из Софије, да је посланик румунски саопштио бугарској влади, да ће војска румунска пријећи границу и да он напушта Софију са цијелим особљем посланства, остављајући архиву и заштиту поданика румунских италијанској легацији. (Б. Кор. Биро).

Упад Бугара преко старе границе

Биоград, 28. јуна

Јачина бугарске војске, која је прошлих дана напала Зајечар, била је 15000 људи првога позива; јачина друге бугарске војске, која је упадала преко Кади Богаза и Свети Никола ка Књажевцу, била је око 40.000. Послије пораза на неколико мјеста, непријатељ се нагло стао повлачити; заостало је само неколико патрола од Вратарнице до Краљевог Села, које су српске трупе одлучно прогониле. Разбијени бугарски одреди на Кошућем Врху одступали су уз Велику и Малу Сашку, а другим већим дијелом повлачили се у неред преко Кади Богаза. Путем од Вратарнице ка Краљевом Селу наилазили су српски војници на побачане опљачкане ствари, пушке, муницију и одјела. Генерал Кутинчев, који је командовао над обје бугарске војске према Књажевцу и Зајечару, није успио уздржати између обију у повлачењу везу и безглаво је јурнуо аутомобилом са једног краја ка другоме. Пораз Бугара код Светог Николе и код Књажевца био је страховит. Бугари су само на том мјесту имали преко 5000 мртвих и рањених. Погинуо је командант бугарског 66 пука и већи дио командира, па се војска без официра

повлачила у потпуном нeredу и дезоријентацији. Тако је крваво завршена за времена ова епизода бугарскога упада преко српске границе и тим поразом коначно осуђена бугарска инвазија, а војска генерала Кутинчева више него разбијена онемогућена је за борбену акцију у намјераваном правцу. Једнако су поражени Бугари и на свим осталим тачкама на којима су упадали у Србију. На неким мјестима, као на Власини, поједини одреди бугарски сасвијем церирали морали су положити оружје. Код Дешчаног Кладенца бугарска одјељења пуштена су до Тумбе, источно од Власотница и ту, потучени до ногу, натјерани су у бјегство. (Б. Пресбиро).

Измурење двију цркава

Биоград, 28. јуна

Јуче је у Скопљу била свечана служба за Краља и Престолонаследника и у егзархској цркви Богородице и том се приликом на свечан начин измирила егзархиска црква са српском, подвргнув се аутокефалној српској цркви цијело егзархиско свештенство са црквено-школским организацијама и имовином и умолило митрополита да благослови дјело. (Б. Пресбиро).

Здружени Срби и Грци

Биоград, 28. јуна

На македонском бојишту настављен је прогон непријатеља у заједници са Грцима, са којима је српска војска добила додир више Струмице. (Б. Пресбиро).

Румуни заузели Силистрију

Букурешт, 29. јуна

Званично се саопштава, да је Силистрија заузета без икаквог отпора од стране Бугара. Посланику бугарском Калинкову наређено је да остане у Букурешту. (Б. Кор. Биро).

Два врло важна документа

Атина, 29. јуна

Министарство војно саопштава из главног стана шледећу депешу: У војној архиви бугарске војске, која је нагло утекла из Кукуша, нађена су два врло важна документа којима се доказује, да су Бугари унаријед спремали општи напад на Грке. Један од тих докумената јесте дневна наредба 32. зрвском пјешадијском пуку под под № 4., издата у Хасанпаши 11. (29.) јуна у 7 сати у јутро, на три дана пред наступањем грчких трупа. Та наредба почиње овако: Вијести о непријатељу су оне исте које и у наредби под № 3. Наша војска кренуће се на непријатеља. Треба напоменути да се у том званичном војном документу Грци називају непријатељима. У истој дневној наредби стоји дивизија Петрова дјествоваће у лијево. Затим су тачно побројане позиције које се имају заузети и наводи се како ће главни штаб дивизије и батаљони бити у телеграфској вези. Други документат је наредба шефа дивизије бугарске генерала Сарафова упућена команданту друге дивизије под дагумом од 18. јуна и којом се вели: „Извијштавам вас, да ће сјутра у 6 сати у јутро командант 3 бригаде напасти Грке код Карасули; у напад узете учешће и батаљон 29. Јамболијева пука и брзометна артиљерија. Сарафов, шеф бугарске дивизије“ (А. Агенција).

Грчко мишљење о интервенцији

Атина, 30. јуна

Докле Русија, потпомогнута Француском, тражи од Србије и Грчке мир, дотле бугарске орде, бјежећи из Македоније, врше најгрознија злочинства над Србима, Грцима и мухамеданцима и тиме наносе стид роду људском. Занста владе руска и француска не знадијаху и нијесу

могле ни уобразити неописан дивљаштво Бугара, када су интервенисале ради заштите Бугарске против побједоносног наступања грчке војске и српске. Како је могуће да државе које вјерују у Христа, које љубе слободу хоће да заштите таква чудовишта? Како је могуће не заштити њих него шта више и подносити сличне оргије у садашњем вијеку? Како је могуће, кад је турска тиранија ишчезла, у име цивилизације заштити свирепост Бугара, коју ниједан освајач прошлих вијекова није показао? Како је могуће, да се Русија хришћанска православна држава не боји да се зарави пружајући руку заштитницу таквим чудовиштима у људском облику? Грчка, Србија и Црна Гора морају се држати отворено наспрам интервенције Русије или француско-руске интервенције. (А. Аген.)

Грчки протести противу варварства

Атина, 30. јуна

Осим протеста, кога је Краљ упутио велесилама, он је лично упутио владарима протесте изнијевши све појединости бугарских свирепости. Панаос, посланик грчки у Софији, приспио је и предузео управу политичког одјељења министарства иностраних дјела. Односно вијести лондонске у погледу услова, које ће Србија и Грчка поставити, оvdје се тврди да ће савезници тражити цијелу Македонију, затим гаранцију за оне своје сународнике који буду остали под Бугарима. Данас је био огроман митинг протеста, на коме је учествовало 30000 лица. На митингу је ријешено да се пошље протест свима општинским управама у Европи и Америци. По званичном извјештају, Бугари су код Струмице ударали на најстраховитије мукe једног заробљеног официра српског и војнике српске. Грчка полиција пронашла је у бугарским кућама на Струмици употребљене бомбе, као и велику количину ствари у грчким кућама. Заробљеници бугарски причају, да су им у очи рата официри говорили, да ће се сви обогатити, јер ће им се дати потпуна слобода пљачкања у варошима које се буду освојиле, гдје ће моћи слободно силовати жене и дјевојке грчке и турске. (А. Агенција).

Вијести из Софије

Лондон, 30. јуна

Из сигурног извора из Софије сазнаје се, да су ратујуће странке дале пуномоћје Русији, да она нађе начин за прекид непријатељства. Генерал Вазов наименован је за министра војног. Јуче се коњица румунска појавила у селу Сукујаси и одатле прогнала бугарске земљораднике. Румуни наступају пут Добрича, камо се склањају бјегунци. (Б. Кор. Биро).

Директни преговори

Биоград, 1. јула

Изгледа да је Бугарска присталиа на директне преговоре са Србијом и Грчком. (Б. Кор. Биро)

И Турска настапа

Цариград, 1. јула

Из сигурног извора турског тврди се да су преговори са Начевићем прекинути. Порта је упутила генералисиму Изет паши телеграм, којом му се саопштава прада којом се потврђује одлука министара овлашћавајући генералисима да од 30. јуна предузме мјере потребне односно територијума, који припада Турској. Војска турска почела је ноћас наступати. (Б. Кор. Биро).

Румуни у Добруци

Букурешт, 1. јула

Према новинарским извјештајима, румунска војска приспила је данас у Туртукај и Добруцу. (Б. Кор. Биро).

Други балкански рат

Цетиње, 3. јула

Савезне државе, Србија, Грчка и Црна Гора, нијесу ушле у овај рат с Бугарском у завојевачком циљу. Биле су мучки нападнуте и изазване и принуђене су биле да се бране. Зато и кад су успјели да Бугаре потисну и да их надјачају, нијесу офанзиву продужиле и гониле до краја него су се задовољиле већ постигнутим успјехом, остварењем равнотеже на Балкану.

Код таквог стања ствари разумљиво је што су на прву молбу побјеђене Бугарске, да се рат обустави склапањем мира, савезне државе одмах пристале да се даље рат не води и што је офанзива њихове војске обустављена.

Принцип равнотеже, које су савезне државе у овоме рату истакле, прихваћен је и од Румуније, која се за њ и оружаном руком залажила, а одобрен је и од Европе. Зато ће савезне државе и при склапању мира с побјеђеном Бугарском искључиво њиме дасе руководе, разумије се користећи погодностима, које им је овај рат донио. Оне неће дакле остати при оним истим територијалним захтјевима, које су раније стављале, него ће настајати да што боље обезбиједи своје раније задобијене територије. Али то не значи да ће се руководити начелом да задрже и све оно што су у овом рату заузеле.

Бугарска, која није раније као савезница хтјела да призна право својим савезницима и да се мирним путем сагласи са њиховим праведним захтјевима, који се свде на одржавање равнотеже на Балкану, сада ће као побјеђена бити принуђена да се сагласи са тиме и да призна те њихове праведне захтјеве и тако омогући склапање мира и отклони опасности којима се неразумно изложила.

Преговорима у томе смислу већ се приступило и нема разлога да сумњамо да неће они бити што прије и крају приведени.

Зашто словенска штампа ћути?

Биоградски „Балкан“, износећи одлуку удружења чешких љекара, да у Србији и Бугарску пошље санитарски материјал, похваљује ово дјело и вели да би их Срби осудили да су другаче урадили. Зато захваљује чешким љекарима за ово што и Србија и Бугарима чине. Затим наставља: „Но упоредо с овим има нешто, на што се безусловно морамо осврнути, па чак и с неким изненађењем запитати, а то је: Зашто словенска штампа, као израз народне душе и суда, ћути у овоме спору између нас и Бугара? Зар збиља у овом великом злочину по словенску ствар, како руски пар рече, нема кривца, нема мучког нападача? Има и још како има. Па кад има, што се ћути? Да се с ћутањем не одобрава баш сам злочин? Тако нешто.

Обично се ћути само онда, када се увиђа срамно дјело, али се тада симпатиче са кривцем недјела, па се из обзира према њему ипак ћути. Да, браћо Словени, Није довољно осуђивати само братоубилачки рат, него треба пронаћи и кривца и сручити на њега сву моралну одговорност. Само тако ће се у будуће чувати да падне изнова у погрешку. А овако, у праву је да мисли, да је он на добром путу и да је он жртва. Данашње ћутање словенске штампе има да каже: Срби су нападнути и Срби се лавовски боре, незгодно је да их нападнемо, а нападање Бугара врло нам је непријатно, јер је наша симпатија на њиховој страни и кад тако тешко гријеше. Увиђате ли

браћо, да је тако? У осталом, то вам и цијела прошлост свједочи“.

С овим примједбама се потпуно слажемо и пријећујемо да се оне односе поглавито на штампу сјеверних Словена, на многе руске, пољске, чешке и моравске листове. Југословенски листови, изузев *Клерикалних*, отворено су на нашој страни, а сад су чак и многи клерикални, као и чешки, пољски, руски и др. листови, не пред разлозима, које су раније могли да проуче, него пред победама устукнули таман тако као и позната жута штампа.

Као браћа и као људи

И Срби и Грци не само што немају ни једне лијепе ријечи да реку за дојучерање савезнике, Бугаре, него морају да црвене пред страним свијетом због недјела, варварства и злочинства које Бугари врше и над војницима и под мирним становништвом. Бугари су се толико избезумили, да су се сасвијем изједначили са обичним варварима.

То што Бугари сада чине са својим дојучерањим савезницима нијесу ни Азијати чинили, а у бестиналности и варварству су и дивље Арнауте надмашили.

Али док се Бугари тако на сваком кораку безобзирно и свирјено испољавају и као небраћа и као нељуди, Србима ништа све то не смета, да са Бугарима поступају и као браћа и као људи, а у много прилика чак и као нешто више.

Докази су многобројни. Подсећамо на дочек заробљених Бугара у Биограду, на његу рањеника бугарских, које су њихови немилостиво одбацили и дрско Србима оставили, на поступање српске војске и српских власти према Бугарима и Бугарима и на многе и многе свијетле примјере братске љубави, трезљивости и хуманости.

Све то чини, да се мора свако згадити на све што Бугари као небраћа и нељуди починише, а са нарочитим пијететом поздравити завидно држање Срба.

Ми смо поносни због сјајних победа наше савезне војске и радује нас што је наша праведна ствар побједила, али наш је понос много већи због држања Србе према Бугарима. И читајући многобројне извјештаје, које величају Србе због њихове узвишености у односима према небратским и нељудским Бугарима, наш се груди надимају, ми се испуњујемо гордошћу, поносни што величина наше културе није ни мало заостала за сјајем нашег оружја и што свијетла лица можемо изаћи пред просвијетлени свијет и као Срби с правом рећи да служимо на понос општој заједници.

Од туда је и за највећу осуду држање неких жалосних словенских листова који пред свим овим затварају очи и стављају нас на једну ногу с Бугарима.

Саме лажи

Бечку штампу „*Crvena Hrvatska*“ овако представља:

„Читајте бечке новине, и у њима ћете наћи само лажи. Прве несретног рата, за вршење спора између Бугарске и Србије, те су новине систематски, лажима хтјеле да заваравају јавно мњење на штету Србије, а да софистичким мегаломанима још више потпале угријане мождани. Откако овај рат траје, бечка штампа самијем се лажима служи: по њој су свуда Срби потучени. За вршење првога балканског рата, бечка је штампа самијем лажима мистифицирала јавно мњење. То је утврђено развојем самних догађаја, а и бечки парламенат се подуго позабавио тим лажним писањем бечке штампе и њеног тенденциозног извртања. До сет афера Канне. Наш народ каже: У лажи су кратке ноге. И одиста сва је лажна кампања те штампе раскринкана, а успјеха није било ништа да бити. Данас је већ, на примјер, име *Pressa* сигурним са ријечу лаж. Дакле, циљ свакако промашен. Тако и данас, лажи бечке штампе свак прима само као лажи, и никако друкчије. Истина се не да сакрити; може се забашурити за који дан, за коју недјељу, или чак годину, али најзад, истина изиђе на свијетло. И данас, без сумње моментално, бечка штампа почиње, међу ретцима, да признава надмоћност српске војске у овоме рату, и

толико је огрезла у лажи, да са највећом индиферентношћу сатјерује себе у лаж.

А зашто та штампа и пред најјаснијом истином лаже? — За то, јер мрзи све што је славенско!“

Срби непредобиви

Под овим насловом „*Црвена Хрватска*“ пише:

Пред нама су вијести које нам стижу са бојишта. Из њих се види да је српска војска и у овом другом балканском рату показала беспримјерна јунаштва. Бугари су на свијем линијама, на цијеломе фронту потпуно потучени и натјерани у бијег, те за собом остављају богати плијен. Најглавније бугарске армије, вођене од најбољих стратега и генерала, Срби су пробили, растјерали и потукли.

Према најзадњем извјешћу, Срби имају у својим рукама све најбоље и најважније позиције у Македонији, а где су Бугари покушали да продру или већ били продри на старо српско територије, били су потиснути. На јужном македонском бојишту састале су се српска и грчка војска, затјеравши бугарску преко Струмице.

Досадашњим резултатом ратовање у Македонији било би скоро докончано, и не престане ли, продужиће се на стара територија.

Овај жалосни, грешни, братоубилачки рат, који Србија није никако хтјела, него јој је био наметнут грамзивом политиком сафистичких мегаломана и нелијепим нападима, мучким и издајничким препадима, унио је у прилог истине доста свијетла. Сад се је најбоље доказало, колико су била лажна — на страну сву тенденциозност! — извјешћа бечке штампе о првом балканском рату, кад се је прећутавало сваку српску побједу, а чак се и кумановску битку онда означавало, као да је побједу допринијела бугарска помоћ. У погледу при српско-бугарском спору видјели смо ко је коме помогао, а сада опет видимо колико је врједила српска војска.

Ми ова порећања не чинимо радо; ми, понављамо, не одобравамо братоубилачки рат, па бисмо вољели говорити ни о побједицима ни о побјеђеним; али, кад је већ тај гријех учињен, морамо истакнути оно што мора да се истакне, морамо освјетљавати истину, морамо служити правди, а особито кад неки настоје да лаж прикажу за истину, да кривицу бацају на праведника, и кад хоће да потамњују свијетлост и сјај, који се међутим ето не да потамњети“.

Српска и бугарска штампа

Да учинимо једно упоређење. Нека се води какви су Срби а какви Бугари. За то нам најбоље служи штампа, израз јавног мишљења.

Софистички „*Дневник*“ позива бугарске војнике да доврше дјело уништења свих бугарских сусједа и да се докопају не само бијеле Македоније, него и српских градова Врање, Пирота, Ниша, Зајечара и Љесковаца, док полуслужбени бугарски „*Мир*“ пише: „Српски је војник добар само за параде а не за рат; он се одмах уплаши и изгуби храброст прије но што се ангажује у борби у коју улази са предвјерјењем да ће бити побјеђен“.

Док бугарски полуслужбени листови лудују, орган српске владе „*Самоуправа*“ пише овако: „*Дубок, искрен бол обвзима нас пред призорима, који значе велику балканску а можда и словенску несрећу. До овога није требало доћи. Србија је учинила све, да не дође до чега је дошло. Ни једним гестом није вршећала Бугарску, чије комите испрва није ни кажњавала, како би чинила свака држава, него их је само пребаћивала преко границе, чије позиције није узнемиривала ни један пут, док је бугарска војска била у Тракији. Србија је Бугарској помагала гдје год је требало и ти Бугари сада мучки најдајув Србе и изазивају рат. Посјекли су српске рањенике, поступајући горе него Турци и све то за што? — да за што? Бугарска је, последије успјешног рата без оспоравања с било које стране, требала да буде прва на Балкану да на њему води прву ријеч, да буде поштована и љубљена од сусједа а за све то имала је да буде само мало праведна према савезницима: да им допусти да задрже, што су кривим жртвама сами освојили и што им треба да буду спокојни за свој државни опстанак и сигурност, али Бу-*

гарска и то није хтјела за вољу десетак хиљада километара, које и није она освојила, за неколико градова, насељених већином не Бугарима, него Грцима. Она је створила братоубилачки рат и *придржив се ноторним непријатељима слободе Балкана* и погрешној себичности Бугарске, Балкан је данас огрезнуо у крв, воде се страшне борбе, стотине хиљада врједних ратара, уместо да се врате кућама, због обијести софијских политичара мораће да засију костима и залију крвљу пољане несрећне Македоније. Ко ту да не заплаче пред крвавим кајинским безумљем заслужене Бугарске? А нама Србима, који смо искрено прешли преко свих старих спорова, који смо скупом крвљу синова и скуним жртвама и огромним напорима помагали стварање бугарске величине, како тек нама мора бити тешко, што смо вјеровали у братство и братски вољели таквог сусједа и његов народ, али велики и *праведни Бог судећи свакоме по заслуги и нама и Бугарима*.“

Црногорци у Македонији

Нарочити дописник „*Сарајевске Ријечи*“ из Скопља износи ову слику о нашој војсци у Македонији:

Најљепша је слика братска љубав између црногорске и српске војске. Синоћ дубоко у ноћ пролазили су храбри Црногорци Душановом Ђуприом. У ноћној помрчини ступају ови јунаци нијемо као освета а поносити као њихов горди Ловћен. Стигло је у Скопље и пошљедње одјељење њихове војске. Њихов дочек није могуће описати. Овај свечани час треба само осјетити. Загрљени србијански и црногорски војници, везани једном великом идејом, обилазе варош. Црногорци су по природи повучени и ћутљиви. Они с неким побожним страхопоштовањем улазе у Скопље и спремни су сваког часа да полете у свети бој са својом србијанском браћом. Из њихових очију сипају варнице и једва чекају судбоносни час, да српском народу осигурају за увијек тешке плодове једне надчовечке борбе. Чудновати осјећаји обвзумају Србиново срце, кад погледа уједињену србијанску и црногорску војску. Велика и племенита србијанска душа примила је на своје срце свога рођенога брата. Црногорци, као скромни горштаци не могу да се довољно надиве србијанској војсци и официма. Братски и загрљени шетају Србијанци и Црногорци као што ће загрљени да жртвују своје животе за српску мисао.

Нарочито упада у око јуначки стас кршних Црногораца. Међу њима има младих од 15 година и људи (у Црној Гори нема — старца) од 70 година. Њихови главни барјактар (отац му је својом руком посјекао Смаил агу Ченгића) има 70 година и човек је необично младолук и јак. Разговарао сам се с многима од њих. Сви су они сретни и пресретни да је у прав њима пала у дно та срећа да помажу својој браћи на граници. С њима заповиједају србијански официри, а њима то необично годи. „*Вала, волим их слушати, јер умију да заповиједају*...“ казао ми је један с Тарабоша. Када кога запитате:

„Одакле си?”

— Из Бара; Подгорице, из Србије!

Најбоље је окарактерисао братску љубав симпатични капетан црногорски г. Божовић, који је на заједничком банкету синоћ изговорио ове значајне ријечи: „*Прије ћемо тући још једно Косово, него што дамо из наших руку Косово!*“...

Интересатно је слушати њихове разговоре. Под шатором на обали ријеке Вардара, у њиховом логору сакупљени, расправљају о рату. Ужасна их помисао обвзума, да можда неће доћи до рата. Одмах се њихово наборано чело намршти а ијесница се сама грчевито стеже... Кад их ја стадох увјеравати да ће бити рата, један ме чича загрлио и пољубио. У друштву са Србијанцима, од којих се никако не растављају они расправљају о снази Бугара, о рату, о јурици, о брзометним топовима и митраљезима. Нарочито им импонују српске митраљезе. Славно сам се насмијао када сам чуо где један каже: „*Божја ти вјера код њих су и болови потковани, а ја ти љети идем бос*...“ Гдје год их сретну Србијанци одмах им приступају, зову их у своје друштво и богато их чаште. Нарочито ми је упадо у око, да војници никако и не пију. Једва да сваки десети попије једну

„биру“ (пиво) ако га баш присилиш. Са тајанственим пијететом успијали су се на Душанов град, дотинали се зидина и скидајући капе и са страхопоштовањем шаптали један другом: цар Душанов град и нијемо упирају свој ледени поглед у оно суро стијење, дубоко замишљени. Међу њима се нарочито истичу „Американици“. Они су много слободнији и много отворенији од осталих.

Близу логора сакупљају се у гомиле, пјевају уз гусле и чекају заповијед. Њихов долазак као и бављење српске војске необично је деловало на овдашње бугараше, који су сасвим повучени. Нарочито ме је изненадило њихово одијело и обука. Није то више онај народни војник без униформе и без знака. Сваки има на себи ново војничко одијело, војничку капу, нови капут и добре опанке.

Румуни о Бугарима

Румунска штампа огорчено није о Бугарској још прије него је дошло до рата. Она је криви да изазива и да је својом мегаломанијом створила од свих народа на Балкану крвну непријатељство. Румунска штампа о томе сасвијем правилно пресуђује.

Букурешки лист „Универсал“, који стоји у вези са румунском владом, донио је овај чланак:

„Политички положај на Балкану веома је заоштрен. Ову заоштреност изазвала је Бугарска, коју руководи болесно самољубље и сујета. Она не зна да се умјери и нема обзира. Пошљедња бугарска нота, која је упућена Русији прије неколико дана више је него неучтивост. Одлучна нога, коју је прије неколико дана румунска влада послала у Софији, можда ће мало расхладити Бугаре. Румунска ће војска одмах, чим избије нови балкански рат, упасти у Бугарску. О тој одлуци Румуније извјештани су све велике силе. Мобилизација румунске војске већ је довршена, а у току пошљедња 24 сата учиниће се пошљедње припреме. Наша влада очекује коначну одлуку Бугарске, која већ помало регерира. У случају, да Бугарска не попусти, него заведена ображењем и мегаломанијом, отпочне рат, Румунија ће без одуговлачења напасти Бугарску. То је свршена ствар, и изављујемо поново да је све учињено за брзу мобилизацију.“

Владин лист „Епока“ доноси овај чланак: „Нетактичном нотом Бугарске, упућеном Русији, ова је моћна држава, којој има Бугарска да захвали што постоји, огорчена. Тврдоглавство и безграничне тежње Бугарске не могу више да задрже Румунију у резерви, и ако је у пошљедњем рату остала неутрална. Ми не можемо да поднесемо превелику Бугарску. Ми не можемо тријети да Бугарска мегаломанија поново наруши мир. Стога су краљевска влада и јавно мњење одлучили једнодушно, да Румунија нападне Бугарску оружаном силом. Први, трећи и пети војни кор, спремени су, да се у сваком тренутку ставе на рату ногу. У случају рата захватиће садашња влада, па ће се образovati коалициона влада из све три странке.“

Независни „Адеверул“ нада се, да ће пошљедња румунска нота Бугаре уразумјети (слаба је то нада била), јер у Софији сада знају, да ће и Румунија судјеловати у новом рату на Балкану и да ће помагати Србији. „Ако мегаломани у Софији ипак хоће рата, онда ће сасвим у пропастити земљу, која је осиромашила због рата против Турске, колера и земљотреса. Политичари у Софији су својом мегаломанијом створили од свих народа на Балкану крвну непријатељство Бугарској. Сада је и Румунија окренула фронт против ненаситог рушиоца мира. Наша је војска спремна за борбу и чека знак за упад у Бугарску. Изгледа нам, да је и Русија изгубила стрпљење, јер су руске ратне лађе: четири оклопаче, двије мале крстарице, 16 торпедских чамаца и четири подводна чамаца са пуном паром изашла из пристаништа у Одеси и виђају се око Варне и Бургаса.“

Бечка штампа

Као и у свему, бугарски државници у почетку рата нијесу пропустили прилику, а да не фалсификују позитивне чињенице и да шаљу лажне извјештаје. Ти њихови извјештаји о некаким побједама, које нијесу никад имали, преправили су цео свијет. Наши непријатељи су их лако грабили и трубили на св глас, разносећи побједу бугарског оружја, те је јавно европско мишљење било страховито обмањивано. Томе, на жалост, насједоше и многи словенски листови.

Али то не потраја дуго. „У лажу су кратке ноге“. Херојски подвизи савезничке војске ућукаше бугарске разметљивце и њихове пријатеље. У Софији умукосе и њиховим пријатељима ништа друго не остаде, него да изађу с истином на сриједу, да признају право стање ствари и да се сломљених нада и тешка срца помире са судбином.

Бечки листови у томе су погледу предвиђачи. Нијесу им могли стварно да помогну, али зато су за њихов рачун необузвано и дрско лагали. Али, на њихову велику жалост и грдно срамоту, најзад морадоше и они да изађу с истином на сриједу. Не да се свијет вући за нос. Истина побјеђује и она је најзад продрла. Испоставило се, да су бугарске побједи лажне и да савезници побједи носе.

Колико до јуче бечки листови урликали су од весеља и задовољства износећи лажно бугарске побједи, ликујући што њихови пријатељи побјеђују и ликујући над нама савезницима крокодилске сузе и оплакујући пропаст нашу.

Сад су принуђени да признају напредак наше војске и њену неоспорну надмоћност, сад ређају савезничке побједи и скрушено признају да је бугарска војска у срце погођена. То их пече, то их боли и они већ страхују за зао удес бугарске војске и прибојавају се да Срби не уђу у Софију, јер су начисто с тим пошто су се Срби примакли Велбужду.

Лагали су безобзирно и необузвано. Сад више не могу, јер догађаји им избише из руку и то срамно оружје и они морају да се помире са злом судбином да лижу оно што су још колико јуче пљували. До јуче су подијењивали српску војску, уздизали су Бугаре и док су Србе блатом каљали, Бугаре су величали. Сад су им догађаји уздрмали вјеру у снагу бугарске војске и бечка штампа сад много другачије пише него раније.

Кажемо ми, праведна ствар мора да побједи.

Гомиле неистина

Од како тече рат, из бугарских извора потекле су гомиле неистина. Бугарска војска у Маџедонији љуто страда, а из Софије се прича о бугарским тобожњим успесима! У томе тако далеко иду, да су надмашили чак и цариградске вијести у почетку прошлог рата. Бугари напали, а огласили да су Срби нападачи! Срби их одбили, а они оглашују како су српски напад задржали! Бугари измислили да су их Срби и овдје и ондје напали, па онда оглашују како су те и те главне позиције остале и даље у њиховој власти! И тако у недоглед...

И док су Срби пустили на бојиште стране кореспонденте и пружили им прилику да прате развој овог крвавог рата, докле Бугари ни једног новинара из Софије није пуштају, а у то време над њима својом цензуром праву тортуру. Тако чак ни домаћи њихови листови не смију да изведу број рањеника, него да пишу ма што вап онога што им се да. А препод рањеника врши се у највећој тијести и одређење су необично строге мјере да се не би ко из публике приближио рањеницима.

Фалсификујући факта, Бугари су толико забраздили, да су их већ и страни листови у подсмех узели. „Zeit“ их је ипр. ухватно у лажи и оглашава, да велика битка на Овчјем Пољу, на којој су Бугари одијели побједу, није ни била! Дакле нови Лиле Бургас!

А шта тек да се рече о глупим измишљотинама како су јуришали на Зајечар, Србе потиснули од Ниша и марширају у Крагујевац; да је генерал Ковачев освојио Врање; да је угрожена у Србији доња долина Мораве; да су раставили српску од грчке војске; да предстоји опсада Пирота; да је у Србији нестало муниције и да је остала без новца и т. д.

Али највећла су се обрुकали са тимочком дивизијом. Као што се зна, Бугари су јавили, а Кореспондент Биро је казао да је бугарски посланик у Београду Тошев добио службен извјештај од владе, да је тимочка дивизија страховито поражена. Рекоше да је заробљено 4000 српских војника, да је силан број убијених и да је цијела ова српска дивизија уништена.

Како је овој гадној измишљотини дан службен карактер, то јој је поклоњена и вјера. „Нова Сл. Преса“, познати србождерски лист из Беча, толико се овим била одушевила, да је Србији у уводном чланку написала некролог и крокодилске сузе пролила за уништеном тимочком дивизијом, оглашујући пропаст Србије!

А шта је било од тога у ствари. Ево аутентичне вијести под потписом г. Н. Пашића, предсједника министарства у Србији:

Тимочку дивизију Бугари су били изненадили и потиснути, када је морала да остави на ранијој позицији и једну батерију. Заузев бољи положај, трупе су се одмах сабрале, извршиле противнапад, повратиле своје позиције и Бугаре пребациле преко Вардара. Дивизија је остала неповријеђена.

А да је вијест Бугарске Телеграфске Агенције о уништењу тимочке дивизије лажан, доказ је још и то што је тимочка дивизија баш та, која је 24. јуна преотела од Бугара Криволак и толиком жељетином навалила на Бугаре, да су се да и у бијег.

Овдје још додајемо, да је тимочка дивизија била у рату с Турском с Подунавцима под Једреном и да је њена главна заслуга што је Једрене пало Бугарима у руке! Тако се Бугари одуђују храбрим Тимочанима, добротворима својим!

Војни положај Србије

Да се војни положај Србије мора сматрати да је дозвољан поред осталих непобитних чињеница, говори и то, што се о томе изражавају страни војни стручњаци.

Сртани војни стручњаци најлакшавије се изјашњавају о војном положају Србије.

Дописник бечког листа „Zeit“ а разговарао се с једним страним војним аташеом, који прати рат из непосредне близине и он се изјаснио врло лакшава о војном положају Србије и о операцијама српске војске. Истакао је, да Срби изводе своја кретања највећом брзином и лакошћу, а уз то врло спретно и смисљено, док је ток бугарских операција врло спор, а везе им не ваљају.

Го је мишљење поткријепио и један одлични дипломат тројног савеза, који је признао да је војни положај Србије дозвољан и уз то се наругао бечким листовима што глупо насиједају вијестима из софиских листова, јер су оне очигледан блеф!

Југословенство и Бугари

Словеначки лист „Дан“ под овим насловом доноси чланак, у коме излаже државно Југословенство према Бугарима у овоме рату. У чланку се прво констатују како су Срби Југословени, а Бугари су само по језику, јер им крв није чисто словенска, него монголско-словенска, мјешавина, а затим се истиче како су се Југословени ставили потпуно на страну Срба, увиђајући да је на њиховој страни правда. Северни Словени, посебно Чеси, у опште осуђују овај рат и криве подједнако због њега и Бугаре и Србе. На страни Србије је сав Словенски Југ пошто су Срби у праву, а уз то Бугарима симпатишу Нијемци, који као наши смртни непријатељи желе да буде моћна Бугарска без словенске свијести, а Бугари стварно неће ни да чују о Југословенству.

Послије тога се у овом чланку нарочито истиче како би побједи Бугара значила у потпуном смислу пораз Јужног Словенства, те се још и за то Југословени морају ставити на страну Срба, који се боре за Југословенство.

Али, вели се, кад је рат већ ту, онда морају Југословени желити да борба Срба буде крунисана успесом и да наша Југословенска праведна ствар побједи, да Срби који воде за Југословенство, потисну бугарске претензије у њихове праве меће и да их присије да рачунају Југословенство као митинг фактором, који неће дозволити да се понижава од Нијемаца и оних, који су само њемачко оруђе.

Што се тиче држања Чеха, који се не стављају на страну ни једних ни других, у овом се чланку то правда тиме што се Чеси не смију да замјере, пошто су подједнако обавезани и једни другима и на њих упућени, а особито што су својим капиталима ангажовани и у Србији и у Бугарској. Дакле по срједи је чисто рачунска ствар.

За Словенце је, вели се даље у овом чланку, Словенски Југ њихова велика југословенска домовина, али то Бугарска није само за то што Бугари у себи имају одвише монголске крви, него и за то што они југословенски не осјећају и не мисле.

У томе погледу је међу Словенцима једнодушност. Зато је прошиву Бугарске сав Словенски Југ, јер солидарност Словенаца, Хрвата и Срба је солидарност расе и сваки њихов непријатељ мора с њима рачунати, па био он Нијемац, Талијан, Мађар или — Бугарин.

Бугари и њихови рањеници

Још у првом рату с Турском сви страни дописници и санитарске мисије констатовали су не само биједно и жалосно уређење бугарског војног санитета, но и њихово нечовјечно, дивљачко поступање са својим рођеним рањеницима. Оно, што се није могло видјети ни код Турака, исподљавали су ови своје тешке рањенике бацали су у кола и превозили их као дрва тако, да су се они, који су били на дну кола, угушивали под теретом рањеника бачених врх њих.

И сад у овом рату они са својим рањеницима ништа боље не поступају. Кад год их савезници потисну, они собом поведу лакше рањенике који могу ићи. Остатак остављају за собом и на главе на њих не осврћу.

Било је безброј случајева да су српски болничари послје три дана налазили бугарске рањенике гладне, жељне и ишчрпане.

Срби, којима су Бугари рањенике звјерски убијали, принуђени су сад да се старају и за бугарске рањенике.

Како у Србији има до сада око 15.000 рањених војника, а уз то оскудијевају у довољном броју љекара, локала и др. то је Бугарима ставила до знања, да узму своје рањенике и да их лијече. Бугари су одбили да њима своје рањенике, дијелујући сасвијем руке од њих.

Београд је пун рањеника. Сва државна надлештва, Н. Позориште, неке фабрике и хотели претворени су у болнице, које су већ препуне. Исто тако је и у унутрашњости Србије, као год и по болницама у новоослобођеним крајевима. И сад крај толиког великог броја својих рањеника Срби се морају да брину и за бугарске рањенике! Е па догле а куда ћеш више?

Бугари признају напад

Полуслужбени бугарски „Мир“, говори о овом рату, излази с овим признањем:

„Бугари нијесу више могли да трпе да Срби и Грци држе она земљишта на које Бугарска полаже право. Како ни једна ни друга земља нијесу хтјеле добровољно то да учине, то се морало да прибјегне методама, које у својим крајностима имају успјеха. 16. о. м. прочитано је бугарској војској писмена наредба, да имају да нападну на Србе и Грке. Та је наредба већ извршена...!“

А има, на жалост, још словенских, па чак и југословенских листова, који се праве невјешти о томе ко је довео до рата!

Да их чујемо сад. Тек неће полуслужбени бугарски лист утјеривати у лаж!

Положај на бојишту

Ситуација је потпуно чиста. Она говори у прилог нама, савезницима. Главне операције на вардарском бојишту свршене су. Бугарски је мучки напад одбијен Бугари су потиснути и најзад потучени. Српска и грчка војска, здружене, кад их је прејурила преко Струмице и у планине сабила, да су онеспособљени и безопасни, почела је Маџедонију да тријебе од злочинаца т. зв. бугарских комитета.

Срби су систематски наступали према Бугарима и потисли их од ушћа Тимока, па све, помоћу Грка, до Егејског Мора. Према томе здружене савезничке војске могле би да уђу у стару бугарску границу и да наступају даље. До тога, изгледа, неће доћи, пошто се Бугарска директно побједиоцима обратила за мир.

Енглески лист о рату

Енглески лист „Дели Мељ“ овако пише о рату:

„Бугари су учинили велику погрешку кад су спорно питање са Србијом и Грчком хтјели ријешити задавањем изненадног и неочекиваног удара српској и грчкој војсци. Шта више, ако вијести нијесу сасвијем погрешне, а до сада су српски извјештаји били потврђени фактима — бугарска је војска претрпјела несумњив пораз. Садашњи рат у главном је изазван надутошћу и превеликим захтјевима владе краља Фердинанда.“

Затим наставља:

„Вјероватно, исти је морао бити тучен да би се обезбиједила балканска равнотежа. Али сад, кад изгледа да је то успостављено, била би лудост и зло да се исти и даље продужи.“

Као што се види, цијелом свијету јасно је, да је Бугарска изазвала рат, да је, кривоцом њеном морало до њега доћи и да су савезници побједници, само то још није јасно неким жалосним словенским листовима, који се праве невјешти и окривљују и Србе таман као Бугаре. Што је још најжалосније међу тим листовима налази се и један лист у Далмацији, који је нас једнако увјеравао о својим симпатијама.

Ако нијесу нарочито обзирни по срједи, онда не знамо шта је кад се непобитне чињенице изврћу и кад се хоће необавијештени свијет да завара.

Становиште Хрвата

Сви напредни Југословени неоспорно су на страну нашу у овом рату с Бугарском. Они тачно процјењују крваве догађаје на Балкану и имају врло правилно гледиште.

То се види и из једног чланка, које је донио „Riečki Novi List“. У томе чланку излаже се кратким потезима српско-бугарски спор и износи се становиште Хрвата. Истиче се оправданост српског становишта са политичко економске стране. Србија је упућена на Солун, он јој је једини излаз на море и зато Србија мора да има солунску жељезничку пругу и да се граничи са Грчком. Разлози, који вођују противу бугарске хегемоније а у прилог равнотеже на Балкану, јасни су. Зато Хрвати треба отворено да поруче Бугарима да вардарска долина треба да припадне Србији. Словенски елемент у Маџедонији одaje већу близину српско-хрватској нацији, него другој. Вардарска долина — Маџедонаја — је и по историји и етнографским основама и траговима наше културе област која припада српско-хрватском национализму. Бугарска није дозвољила

да се природним путем овај процес ризици, него је изабрала грубу силу. Ишла је на то да ослаби Србију, пошто остварење југословенских националних циљева значи слом европских и мегаломанских прохтеја Бугарске. Зато су Хрвати у овом рату ангажовани као што би био ангажован сваки онај над киме се врши да вивисекција. Бугарска по свима по- ступцима своје спољне политике и по свима еманацијама о својем *несловенству*, кад би случајно побједила, довела би у питање не само слободу Балкана, него би створила такву политичку констелацију, која би омогућавала угњетавање Јужних Словена, а онемогућила остварење југословенских националних циљева. Зато Хрвати ниједног часа не смију сумњати, да је мучки бугарски напад на Србију изда- ја према Јужном Словенству. Бугарска, дижући руку на Србију, дала је и на Јужно Словенство. Мучки напад Бугарске, диригован непријатељском руком, не погађа само Србију, него све Србо-Хрвате, све Југословене. И онда завршава овим ријечима: „Татарски елемент удружен језуском перфидијом извесних германских кругова, кренуо се да сломи чисту југословенску мисао оличену у Србији. Сретан исход рата по Србију значи побједу југословенске националне идеје над комбинованим непријатељем. Разумљиво је дакле, што ми Хрвати као и Срби у овом рату упирамо свој поглед у непобједиву српску војску.“

Под овим чланком потписан је Милан Б. Мисли се, да је то Милан Беговић, познати хрватски књижевник и драматург.

Југословени и рат

„Сидлавише Ревн“ што излази у Бечу истиче, да јужни Словени у Аустро-Угарској жале, што је дошло до новог рата на Балкану. Вели: Ма ко био побједилац, словенска ће ствар страдати. Симпатије Јужних Словена у Аустро-Угарској овом су приликом на страни Срба, јер не само што осуђују бугарску надутост и халаљивост, него осјећају, да је удар, који је намијењен Србима, управо уперен против свих Јужних Словена. Истина је, да је самосвијест Јужних Словена у Аустро-Угарској ојачала баш послје српских побједа на Балкану, јер је она снага, коју је показала Србија подигла значај Јужних Словена у Аустро-Угарској. Срби, Хрвати и Словени чине ужу југословенску заједницу. Нови рат удара Србе у државном и политичком погледу, а све остале Јужне Словене са националног гледишта. Ако Србија подлегне, биће национална штета свих Јужних Словена огромна, јер није искључено, да ће се у том случају с њима поступати као и прије, пошто би поразом Србије нестало за Беч „српске опасности“. Са тог гледишта осуђују бугарску политику сви Јужни Словени у Аустро-Угарској једнодушно, а криво им је, што су се бугарски политичари неповољно изражавали о Словенству. Бугари су починили издајство, јер су вољни Румунима да уступе велико парче земљишта, док својој словенској браћи и друговима у рату хоће да отму земље, које су заузели уз најкрвавије жртве. Јужни Словени не желе пораз Бугара, али још мање желе побједу политике бугарских државника, који се налазе на странцима.

За кога смо

Под овим насловом „Riječki Novi List“ износи ово:

„Свакога Славени боли, грдно боли овај српско-бугарски рат, па боли и наше хрватске приморце. Ишчекују се вјести са ратишта, али нема оне радости, онаг ентузијазма, кад су стизали они славни брзојави са Балкана. Све је некако забринутост, да и кад се развесели на побједоносну вјест, опет то весеље нешто тишти...“

Осим можда ту и тамо који франковац и клерикалац, којих је овдје врло мало, што симпатизују за Бугаре, сви су наши приморци у овоме рату листом за Србе. Сви дају право Србији, што се брани од засједничког напада Бугара и од претензија њихових, које би Србију, ако би се испуниле, довеле у горњи положај на Балкану, него ли је била прије рата са Турском. То би јој била бугарска хвала за Једрене!

Неки дан смо слушали разлагање једнога нашег Хрвата, који, преоштерењен послем, нема времена да се бави политиком:

— У просуђивању политичких прилика за нас Славене — говорио је он — имам ја једну бусулу, која ме ориентира и која ме није никада преварила. Ја се само на њу ослањим, па даље не треба да главе разбијам. То је бечка „Neue Freie Presse“. Ја сам против онога за кога је она; што она заговара, то је неславенско за све Славене, а нарочито за нас Хрвате, ненародно, туђе, штетно. А она је душом и тијелом на страни Бугара. Ergo!...

Овај наш честити трговац је изабрао збиља непогрешиву бусулу. Да и не би знали све велике разлике који тако логички вођу за становиште Србије, Србија за нас Хрвате мора збиља имати право, чим јој „Neue Freie Presse“ даје криво.“

Услови за мир

Као што с приватне стране из Биограда јављају, држи се, да ће савезници тражити од Бугарске Македонију до Струме с цијелом струмском долином, а евентуално и Кавалу.

Буде ли Бугарска пристала да се врати у савез на новој консолидированој и чврстој бази, можда ће се савезници задовољити мањом добићу: земљиштем између Вардара и Струме.

Српско-грчка граница ићи ће од јужног дијела Охридског Језера на Лерин и Дојран до Демир-Хисара више Сереза.

Да ли је све ово тачно, у питање је.

Најновије

Из Биограда нам јављају ове верзије: Успостави ли се и консолидује балкански савез, Румунска ће свакако приступити њему.

Србија и Грчка нипошто неће да обуставе непријатељства све до год се не потпише мир. Потпис прелиминара очекује се у току ове недеље.

Увјеравају да је Румунској задатак да убрза одлуку Бугарске за мир и за прихватање услова од савезних држава. У томе погледу, кажу, Румунија је потпуно споразумна са Србијом. Ако се Бугарска буде колебала, румунска војска ће поћи и на Софију.

Састанак

У резервној болници, смјештој у палилулској школи у Биограду, десно се овај дирљив разговор:

— При смјештању рањеника један рањени бугарски војник прича како су их натјерали у рат и да су преко воље ушли у рат с браћом.

У томе унесе једног тешиког рањеног српског војника. На грудима му бугарска медаља за храброст.

Чим га бугарски војник угледа, рашири руке и бризну у плач:

— Леде! Братко, ти ли си? Зар овдје да те нађем?

— Познали су се. Обоје су се борили под Једреном. Састанак њихов био је дирљив и свима присутнима натјерао је сузе на очи.

Рањени Црногорац

У Биоград пренесен у болницу први рањени Црногорац. Око њега се сви окупили и заштиткују га. Болба му оличила попу, али он је присебан и пуц снаге.

Вели им:

— Није ми жа' ноге. Жа' ми је што од њиховијех кад не нападосе нико не оста да приповиједа својиме у Софији како Црногорци рате!

„Отуд иде силна војска...“

Један новинар пише са обале Брегалнице:

Понешто сам већ писао о црногорској војсци, која је дошла браћи у помоћ. Толико су се журили да не закасне, да су за четири сата превалили 36 километара. Девет километара на сат! Ишли су као на јуриш!

Питао сам једнога: Јели вам тешико што сте оставили куће? А он рече: Које год је жао што је оставио кућу, не види је да Бог да! Ми нијесмо жељели ови рат, али кад су Бугари небраћа, нека виде како ће брат брату да помогне!

Кад су улазили у жељезничке вагоне и то товорне, ускакали су у њих и ако је простор висок. На путу стално пјевају. Када не пјевају „Онама, онамо...“, они пјевају:

„Отуд иде силна војска,
Силна војска црногорска...“

Разбијено корито

— „Руско Слово“ о срамној улози Бугарској —

Час одмазде дошао је раније него што се могло и очекивати. Дволична и разуздана политика бугарске владе претријела је у течају једне недеље страхан крах. Узаман призивају у Софији у помоћ искрене пријатеље Бугарске, које су Бугари пожурили, да их за један мјесец изгубе.

Сада су у току такве струје бугарских националиста и такве смјело замисли, да се просто човјек мора чудити.

Као што се показало, иза лијепих фраза ослобођења македонских Бугара и уједињења цијеле бугарске нације у једну политичку целину, криле су се сасвим друге реалне намјере. Стране новине допјеле су вјести, да некакви арбански кругови (очигледно падахнути из Софије) истичу кандидатуру за арбански пријестолни принца Кирила, другог сина цара Фердинанда. Лош су ваљини они тајни преговори, које је Бугарска водила с Аустријом с циљем да се докопа изласка и па Јадранско Море. При дефинитивном уређењу арбанског питања Бугарска је мислила да изађе с предлогом о подизању жељезничке пруге Охрид—Јадранско Море с трговачким пристаништем које би Бугарској припадало. Ако је за Србију, која је потпуно одијељена од мора, излаз на Јадранско Море макар само у трговачком погледу питање живота и смрти, то је за Бугарску, која ће сада ра-

сполагати са два пристаништа на два мора, на Црном и Јеђејском Мору, излаз на треће море само сувишна раскош. Међутим заузимањем Македоније, особито вардарској дијела, чинило се софиском кабинету необично подесно да има границу са Арбанијом. Велика Бугарска заједно са васалном Арбанијом, на чијем би пријестолу сједио један бугарски принц, простирале би се на тај начин од Црног до Јадранског и Јеђејског Мора до Дунава. Извесно овакви грандиозни планови не могу се остварити силама једне Бугарске без активног учешћа Аустрије. Ево зашто је софиски кабинет почео пошљедних мјесечи да показује необичну журбаност у Бечу. Велика Бугарска без сваке сумње пружила би веће службе двојној монархији. Србија би била одијељена од Јеђејског Мора, а трговачки излаз на Јадранско Море био би за вазда затворен аустријском флотом и спречаван Арбанијом, која би шљедовала увијек савјетима софиских и бечких лидера. Србија и Румунија, по плану оптроумних дунавских Уликса, имала би се наћи у гвозденим обручима између Аустрије и Бугарске. Хабсбуршка монархија била би за свагда ослобођена брига па својој јужној граници и Мађари би могли мирно продужити своја насиља над Румунима у Трансилванији и Србима у Хрватској. У перспективи, ако и врло далекој, оцртавана би се подјела Србије између Аустрије и Бугарске, у чему би Бугарска добила већи дио Старе Србије а тако исто нишкы и пиротски округ, који су по мишљењу бугарских националиста насељени Бугарима а не Србима. Помоћу Србије и Грчке и узгредно помоћу Русије Бугарска се ослободила Туреке а затим с благословом Аустрије Бугарска се требала ослободити њених неудобних и непотребних савезника. И од једном све је отишло у прашину и бугарски шовинисти пађоше разбијено корито. Изаћи па крај са Србијом и Грчком показало се да није тако лака ствар и горда обећања генерала Савова, да за пет дана по објави рата уђе као побједилац у Биоград и Атину, претворило се у страх, да ли ће се одржати Софија. Појава Румуније и пријетње турске ставили су Бугаре одједном у положај прастрављеног звијери, који почиње да се грчевито копча сад на једну сад на другу страну.

16. јуна била је бугарској војсци раздана наредба, да се изненада нападне савезници а 21. јуна бугарска влада предлаже биоградском и атинском кабинету обустављање војних операција и обећава великодушни опроштај, ако Срби и Грци збоправе своје побједе и пристану на увођење злогласног кодонминиума, истакавши у исто вријеме у Солуну бугарску заставу с војним почастима. Незадовољавајући се овом шалом, једва која скрива немоћно очајење, г. Данев шта петроградски кабинет, да ли Русија пристаје да заустави Србију и Грчку од рата, али да Русија у исто вријеме гарантује Бугарској неспорну зону. С највећом бесидношћу бугарски политичари дан два прије постављају Русији услове, а хоће сада да Русија за њих извлада кестеље из натре. Али врхунац трагичности представљају извјештаји о томе, да се цар Фердинанд обрати молбом на Црногорског Краља, свога савезника, ради посредништва, коме је недавно цар бугарски у одговор на молбу о скадарском питању послао сухи одговор, да се подчини Аустрији. Претјерани националисти и политичари са својим оријенталским манирима довели су Бугарску до нечувених унижења. Побјеђена Турска сад с кашњу позива Бугаре да очисте обале Мраморног Мора, а бугарска влада, да би умилостивила љуту Турску, пожурила се, да се одрекне ратне оштете, коју је она тих дана требала по сваку цијену. Бугари прије једног мјесеча бунили су се због уступања једне саме Салистрије а данас су готови да поклоне Румунији широк појас бугарске земље од Туртукаја до Балчика и да цусте Румуне чак и до Варне. Бугарска није хтјела да учини ништа у корист савезне Србије у спорној територији, гдје је македонско-словенско племе, а овамо даје 200.000 члестих Бугара Румунији.

Највеће понижење бугарског имена су нечувена звјерства, која су Бугари починили одступајући пред Грцима а над женама, старцима и дјецом. Грцима поступају њихови у Нигриги више су нашкочили Бугарској у јавном мњењу Европе, него сви поразни њених генерала. Руско друштво веће да у свељу криве многањени бугарски народ, чије

несреће обустављају крв у срцима мајере — ослободитељице. Ситуација се може још спасти ако Бугарска пација учини један духовни преокрет и увиди своју судбину, која баца цијело племе у врлог бјезде и невоље.

Каванска политика

— „Zeit“ о политичкој ситуацији —

Вјести, које су јуче пристјеле о војним неуспјесима Бугарске у рату против Србије, Црне Горе и Грчке, поразно су дјеловале на наша официјална мјеста. Крајњи исход бојева на Балкану не може се према овим вјестима још предвидјети. Али и поред тога ови су бојеви један мemento, да је и овог пута могло бити друкчије него што су то капацитети нашег министарства иностраних дјела предвиђали. На Балплау је била још пред други балкански рат као свршена ствар, да ће Бугари побједити. Не, ово је са свим благо речено: да ће Бугари Србе уништити. Тада ће се основати Велика Бугарска, која ће бити јача од Србије, Црне Горе и Грчке укупно. Ова ће се Велика Бугарска помирити са Румунијом, којој ће се дати, мјесто бугарске линије Туртукај — Балчик, сјев.-источни угао Србије у којем су насељени Румуни, што је за Румунију и драгоцијеније. Србија неће више имати иза поновног рата толико отпорне снаге, да се томе успротиви, него ће бити у сваком погледу ослабљена. Ми ћемо тада имати за савезнике двије најјаче балканске државе, Бугарску и Румунију, и Срби неће смјети писнути, јер ће им се и још који дио од и онако мале Србије отргнути.

Овако су на Балплау фантазирали и побједоносно очекивали други балкански рат. С тога су јучерашње вјести о успјесима српско-грчким и проузроковале у круговима наше спољне политике неугодно изненађење. Да, колико би љепше било, да се то могло наслућивати. Тада се и не би дозволио Тисин говор, којим он једва скривеним ријечима позиваше балканске државе, да своје спорове ријеше оружјем а не арбитражом. Сада би се радије дало да цар руски пресудити, који би код оба народа произвео незадовољство, јер не би ничијим аспирацијама потпуно задовољно. С великом вјероватношћу дао би цар Бугарској, која тако спретно зна лавирати између Аустрије и Русије, већи дио него Србији, која је сасвим на пријатељство Русије упућена или бар тако изгледа. Напротив, ако рат за Србе и даље буде повољан, може се догодити, да Бугарска од турског плијена мање добија него што су јој Срби прије балканског рата били вољни признати, а да Србија више добије него је пред овај братоубилачки рат захтијевала.

А Румунија? Побједоносна Србија не може Румунији сад на Балкану дрвинство предузети што би побједоносна Бугарска могла учинити, те би врло природно било, да се удружи Румунија са Србијом, којој је привјенство дала, те ће Румунија тада за нас бити потпуно изгубљена за вазда, и ми ћемо остати на Балкану сами с Бугарском тако, да се неће моћи сматрати фантазија Балплауца довољна да може одржати равнотежу против Србије и Румуније.

Непоправљиво почињава наша дипломатија увијек исте погрешке. Пред почетком првог балканског рата наша је дипломатија чврсто као гром рачунала само с могућношћу побједе Турске — на се преварила у рачуну. Исто тако је она рачунала у другом балканском рату на могућност побједе Бугара; и што ће се догодити ако се и овог пута превари у рачуну?

Карактерика државника је да све могућности прозре, а његова вјештина састоји се у томе, да се у неповољном за њега случају умије снаћи. Бизмарк је био увијек готов за једну и за другу могућност. Гроф Берхтолд напротив сања — не може се рећи „рачуни“ — само о случају за њега повољном. И пошто се у свијету мјесто једно увијек скоро друго догађа, то и он насиједа догађајима. Тако се једноставно и неодговорно може политика у кавани водити, али то се не смије на једном одговорном мјесту једног министра спољних послова, који мора бити државник а не царско-краљевски кавански политичар.

Телеграфски извјештаји

Напад на стару границу

Биоград, 1. јула

Ноћашње вјести из Скопља јављају да је јучер у јутро један бугарски одред покушао напад код Зајечара на линији Рајков Савјет, Вршка Чука. Борба се водила између предстража а почела је око

поноћи. Чим је ступила у акцију српска артиљерија, Бугари су сузбијени и побјегли. Конац борбе био је око два сата. (Б. Пресбиро).

Бугарска звјерства

Биоград, 1. јула
Јучер су руски и француски консул у Скопљу посјетили болницу да се на очи увјере о жртвама бугарских звјерстава. Све ове жртве пале су пригодом мучкога ноћног напада Бугара на цијелом фронту и приликом привременога повлачења српских предстража на Брегалници и Злетевској Ријеци. Сви ти војници, рањени у борби, мртвачени су послје од Бугара. Руски консул лично је разговарао са сваким војником. Каплар Сава Богдановић причао је: „Мене су Бугари на предстражи на Брегалници ранили, заробили и држали везана, а пред мрак стали испитавати о положају и јачини трупа. Да би ме наморали да говорим, одсјекли су ми једно ухо!! У страху да ме не муче даље викао сам: убите ме ништа не знам; ја сам се за вас борио код Једрена! Они су се смијали и ништа ми није помогло.“ Лџкар је оване војнику скинуо завоје и показао консулима звјерски унакажену главу. Два војника, Милутин Николић и Радован Крајчиновић, прободени су бајонетима, један на девет, други на седам мјеста. Сава Ракић из шестог пука обамро је од рана, јер су му Бугари, кад је лежао рањен у ноге од шрапнела, по наредби команданта 12 бугарског пука потпуковника Тилова просвирали куглу кроз уста, разбили лијевицу и преломили ребра!! Оба консула извијестили су своје владе о виђеном. — Према извјештајима из Штипа, утврђује се да су трупе треће српске армије нашле на бојишту много српских војника онакажених. Један војник лежао је затрпан камењем и одсјечене главе, која није нађена. Други је са свим скинуте коже са лица, а један је тешко рањен нађен ископаних очију!! Један је испечен на ватри. На положају између карауле Соба и Топлике нађено је много војника ископаних очију, одсјеченог носа, устију расјечених до ушију, трбуха распорена и избачене утробе. По извјештају другог пука, избодени су прве ноћи борбе ножевима на много мјеста сви пали рањеници, преко којих су прелазиле бугарске трупе! Много рањеника су Бугари и када се повлачили ударили ногом или кундаком у главу. Српске трупе, повратив се на положаје, нашле су расјечене главе и избодена рањена поручника Мистовића, наредника Лакетића више каплара и много редова. Послије борбе на коти 650 нађено је много рањеника дотучених ножевима послје борбе. Код 16 пука примјећено је да бугарски комите притрчавају и ножевима убијају српске рањенике.
Код Криволака су Бугари починили страховите злочине: нађено је изнакажених не само војника, него сељака и сељакиња, попаљене су куће и разваљене. — Код Књажевца нађено је поубијаних 5 старца и дјецe и жена, порушени мостови и искварени друмови. Нађена је хрпа старца унакажених, а што је најгрозније силовано је много жена и преко сто дјецe тако, да су до сада умрле од тога шездесет дјевојчица!! — У Књажевцу су стигли страни новинари и представници санитарних мисија да се о бугарским звјерствима увјере. Жртве су фотографирале код Криволака. Нађено је војника пребијених и унакажених. Скупив све податке, биће обавијештене све велесиле и цијела европска јавност о недјелима Буга-

ра. Очито је била намјера Бугара да оваквим звјерствима запрепасте непријатеља и поплаше становништво, чија би паника имала да пријеђе на војску. У томе нијесу успјели, али како мучким осветама и крвоључним злочинствима као и уништавањем вароши и убијањем становништва кад се повлачили, како је било на граници Србије и на фронту грчком, да изгубе право на обзире и повјерење у сигурност становништва под њиховом управом, због чага ће савезници и Европа морати тражити нарочите гаранције од Бугара за страно становништво, које ће њима остати, а савезници ће тражити да ништа или што мање једноплеменика остане под Бугарском. (Б. Пресбиро)

Састанак Пашића и Веницелоса

Атина, 1. јула
Говори се, да ће се Веницелос састати са Пашићем у Нишу. (А. А.)

Склапање мира

Атина, 2. јула
„Естиа“ тврди да савезници неће прихватити никакав начин прекида непријатељства и неодложно ће само онда потписати прелиминаре мира на бојном пољу, кад Бугарска буде усвојила њихова потраживања, која ће посредством велесила сазнати кроз два три дана, пошто су велесиле услишиле молбу Бугарске за интервенцију. Услови неће бити исти као прије. — Тотокис ће вечерас отпутовати у главни стан у Дорјан, да изложи Краљу утиске, које је добио приликом посјете разних европских дворова. (А. А.)

Грци у Драму, Доксато спаљен

Атина, 2. јула
Послије жестоког боја Грци освојише Дразу. Бугари бјежећи спаљеше Доксато, пошто су претходно искасапили 500 становника. (А. А.)

Грчки краљ и војска

Атина, 2. јула
Уочи битке код Кукуша Краљ је сазвао офицере и рекао им: Знама да од Кодруса па до Константина ниједан грчки принц, који је у исто доба био ђенерал, није умро у својој постели. Борба, коју ћемо сјутра отпочети од врло велике је важности; с болом осјећам да мнозину међу вама нећу више видјети. Не могу вам свима стиснути руку него вам само велим: „Официри, метните се на чело ваших војника и вршите вашу дужност!“ Затим, окренувши се Престолонашљеднику, рече му: „Ти Престолонашљедниче, да си на челу твоје чете!“ (А. А.)

Пуковник Душманис о Бугарима

Атина, 2. јула
Пуковник Душманис, шеф генералног штаба телеграфира: Данас лијево крило и центар нашег фронта пошла су напријед не наилазећи на непријатеља. Наше крајње десно крило послје боја, који је трајао од 9 сати у јутро до 4:30 у вече код Алистрате растјерао је непријатеља и заузео Дразу. Митрополит из Дrame и све становништво хришћанско, мухамеданско и јеврејско са сузама радосницама дочекало је нашу војску као спасиоце. Много дирљивих сцена се одиграло при уласку војске, народ је љубио руке официрима и војницима. Непријатељ је бјежећи оставио 70 кола пуних опљачканих ствари, које су предане митрополиту да их уручи власницима. Бугари бјежећи запаљеше Доксато искасапивши 600 Грка, од којих су неколико полова, мноштво дјецe и жена. Бугарски архимандрит у Драму изразио је своје гнушање и гњев због бугарских звјерстава. (А. А.)

Румуни продиру у Бугарску

Букурешт, 2. јула
Калинков је отпутовао. Новине јављају да су Румуни заузели Балчик, Добрич и Тутукај. (Б. К. Биро).

И Турци као Румуни

Цариград, 2. јуна
Турска војска у свом наступању није ниашла ни на какав отпор. (Б. К. Б.)

Иступи Бугара у Серезу

Солун, 2. јула
Консули аустро-угарски и италијански отишли су аутомобилом у Серез, да поведу на лицу мјеста истрагу односно нанесених увреда представницима консуларним Аустрије и Италије, као и повреде њихових застава, извршених од стране Бугара. (Б. К. Б.)

„Самоуправа“ о Бугарској

Биоград, 3. јула
Вечерашња „Самоуправа“, полемишући са неким листовима који исповиједају да се код склапања мира има држати принципа што ко заузме нека задржи, каже да тај принцип Европа не признаје, а само изузетно се употребљује спрам Турске и тај принцип може да буде опасан и зато не ваља га истицати поготово у овом рату, у којем се Србија и савезници боре за равнотежу на Балкану, што искључује принцип држања што ко заузме. Друга је ствар да ли Србија послје нетраженога наметнутога рата може остати при истим територијалним захтјевима, које је раније стављала, јер сад мора имати и веће обзире спрам савезне Грчке и да послје мучкога напада поведе више рачуна о обезбјеђењу својих територија и долине Вардара. Сад она има да у принципу равнотеже потражи јаснијега и јачега израза од онога који је садржан у ранијим захтјевима, али све то може се тражити и бранити без опасности принципа што ко узме нека држи. Исти лист каже да приговори и српској дипломатији да својом попустљивошћу у пропагандна тековине војске није истинит, јер српски војник у првом српско-бугарском рату био је једнако ваљан за акцију, али дипломатија онда није спремила могућност војсци да се искаже. Данас је српска дипломатија омогућила слободу акције војсци у турском и овом рату и тако ослободила војску да обрише сјенку палу на њу код Сливнице и да освети Косово. Дипломатија је подигла углед и вриједност Србији и прибавила лојалним понашањем вјеру и повјерење Европе. Исти лист, говорећи о понашању Бугарске, крсти то политиком шикана, увијања, смицалица, развлачења и одлагања. Том политиком у обичним приликама могу се постићи мали успјеси, али у одлучним часовима, када се догађаји стрелимице гомилају, води у пропаст како је одвела Турску. Бугарски државници, који су раније постизавали тим начином неке успјехе, мисле и сада да ће успјети, али ће се преварити. Том методом поступала је Бугарска још за вријеме турског рата, када је најприје у фебруару на потицање Србије за накнаде за помоћ у Тракији најприје говорила да ће се све уредити послје рата, а касније је одбила све захтјеве. Према Грцима исто тако је поступала и чак оружјем нападала. Исто је било и спрам Румуније, која је своје захтјеве за регулацију границе истицала давно прије балканског рата. И када је најпослије пристала на петроградску конференцију, шиканирала је до пошљедњег момента Румунију тако, да се због тога морала

разићи комисија, која је имала детаљно уредити границу од само три километра око Силистрије. Сада је исто тако изазвала Турску, јер није испразнила територију, која припада Турској по уговору о миру. Те методе могу довести Бугарску до невиђене катастрофе. Ако савјети пуни штедне од паметних искрених Француза нијесу карди уразумити бугарске државнике, да тријезно погледају око себе и одмах се одлуче на жртве да спасу Бугарску од већих несрећа, сваки час колебања доноси нове опасности и штете. Бугарска се мора искрено и непосредно обратити Србији и Грчкој и тражити мир, док се нијесу стекле по њу још теже прилике. (Б. П.)

Захтјеви Србије и Грчке

Биоград, 3. јула
Данас послје подне биле су министарске конференције, које су се бавиле положајем и евентуалним захтјевима за прелиминаре. Постоје разни верзија о захтјевима савезника као на примјер: да ће тражити цијелу Маћедонију или цијелу долину Струме или само Струму као границу и да ће Србија уговором са Грчком добити Серез и излаз на море или да ће добити територије јужно од Лерина и тако даље. Али све те верзије на мјеродавном мјесту називају комбинацијама и не изјашњавају се, како је сасвијем разумљиво, меритерно о њима. Свакако је факт да ће уступање у Маћедонији Бугарска имати да учини Србији и Грчкој као целини, а ове ће између себе подијелити територије на основу ранајега споразума уз коректуре на основу равнотеже за случај непредвиђених већих или мањих стечених територија. Свакако има наде да ће можда већ концем недјеље ситуација бити толико јасна и на бојишту и политички да ће бити могуће приступити утаначењу прелиминара и примирју. Мандатори бугарски требали би да дођу у Солун и Биоград или на које мјесто неутрално на бојишту. (Б. П.)

Линија Енос-Мидија напуштена

Софија, 3. јула
Јуче Бугари почеше да се повлаче преко линије Енос-Мидија. Пошто је Грчка отежала услове примирја, то је сумњиво да ће до примирја доћи. (Б. К. Б.)

Продирање Румуна

Букурешт, 3. јула
Румуни заузеше Добрич, Балчик и Туркулај. (Б. К. Б.)

Турци у Родосту и Чорлу

Цариград, 3. јула
Турци заузеше Родосто и Чорлу. (Б. К. Б.)

Састанак у Нишу

Биоград, 3. јуна
Пашић је отпутовао у Ниш, где ће се састати са Веницелосом и Вукотићем. (Б. К. Б.)

Финансиска комисија

Париз, 3. јула
Финансиска комисија распустиће се 4. о. м., сјутра. (Б. К. Б.)

Бугаре гоне пут Дупнице

Атина, 3. јула
Бугари су напустили кланчеве Кресис и повлаче се пут Дупнице, гоњени српско-грчким трупама. (А. Агенција).

400—500 радника

потребујем дневно на линији колског пута Бар—Улицњ. Почетак рада одмах. Плаћање сваке суботе у вече. Давају звезасте дјелове пута и на контраг, као тучење пијеска по кубном метру, грађење тумбина, проширење и т. д.

СТАНО УСКОКОВИЋ
Бар—Улицњ.

Други балкански рат

Размишљања о слому Бугарске

Цетиње, 5. јула

Гомила књига могла би се написати о бугарској драми. Сваки узрок, сваки повод слому Бугарске води опширном размишљању. Шекспиров геније имао би јединствен материјал за стварање до сад нечувене трагедије, у којој је главни јунак читави један народ, у сукобу са самим собом, у трагичном сплету абнормалности своју душу, у вртлогу поремећене свијести о себи, својој снази, својем задатку. Психијатар Крафт-Ебинг био би на муци док би испитао душевно стање бугарских државника и интелигенције и пронашао дубину посурваћености њихова схватања, које је од Бугарске начинило срушену кућу од карата. Умоболни појединци лијече се по љекарским прописима разним методама и љекарима. Али и народи могу у извјесном периоду својег живота постати умоболни. Занесени наopakим схватањем, грозничом каква уображења, лудилом величине, страшћу струје времена, — они више пута полете у поуздану пропаст као лептир у пламен свијеће. Умоболне појединце лијече бромом, хладном водом и осталим средствима, која је пронашла медицинска наука. Крафт-Ебинг у једном својем дјелу вели, да се у дому умоболних батина у много случајева показује као изврсно средство за умирење оштрога наступа код поманиталих, који се по њеној употреби стишају, и на лицу им се тада види као неко олакшање. Народ, заведен на странпутицу душевне поремећености, бива лијечен посредством државних и националних катастрофа на бојном пољу. Само што у овој прилици лудило читавог реда појединаца скупо плаћа и гомила невиних. Кроз мрак катастрофе народ уђе у свјетлост новог живота, која му тачно освјетљава путеве могућности, а не стазе фантазије.

*

Књаз Михаилу васпитао је о својем трошку младога Каравелова, доцнијег бугарског родољуба и државника. Његово племенито срце дубоко је осјећало бол потиштених Бугара. Дозивао их је, школовао их је, издржавао их, отворио им штампарии. Око њега се скупљаху као око својега избавитеља, — али устанке у Блгарии не дизаху! Румуни у Букурешту чињаху исто као и Књаз Михаилу. И они прибираху око себе бугарске мученике. Браћа Руси такође. У Одеси бијаше главни одбор акције за Бугарску. Објеручке им се помагало са свијех страна. Из хиљада љешина руских и румунских војника

око Плевне синило је сунце слободе бугарском народу. Кад Руси прелажаху преко вратоломне Шипке, оне Шипке, коју је генијални Верещинин својом сликом „на Шипки све мирно“ овјековјечио, — нашло се доста Бугара, који су Турцима потказивали тајне пролазе руске војске. Скобељев их је јавно стријељао. Ово је историска чињеница.

Доброћудни баћушка Игњатијев створио је велику санстефанску Бугарску. Велика Бугарска дјело је ривалитета међу Аустријом и Русијом. Између тога чекића и наковња налазио се само српски народ, који је томе ривалитету морао жртвовати и Боку, и Босну, и Санџак, у најновије доба Скадар и Драч. А Бугари се опише срећом и уобразише, да су само они заслужни за своје ослобођење. Мазили су их из Русије. Мазили безгранично, и не потраја дуго те руком својега Стамбулова ударише шамар независности најприје по образу матушке Русије, којој сви ми на Балкану дугемо пачиту захвалност. Руско јавно мишљење и даље их миловаће и утврдило Бугара увјерење: *да је незахвалност у политици највећа врлина*. А да их Руси тада мазнуше, они би се тргли и не би дошли до ове садашње несреће. Русија их не отури од себе због виших словенских интереса; Аустрија их примаму да би изиграла Русију а парализирала Србију. Бугари замислише да се без њих не може, јер се о њих, ето, отимају два царства. Створи се путем бечке штампе читава школа у Европи, која проповиједа већ тридесет година: Бугари су за стварање државе најбољи народ на Балкану; Бугари су најбољи јунаци; Бугари једини знају шта хоће; Бугари су према западној култури најпредусретљивији; Бугари треба да имају првенство, и т. д.

Уобразише Бугари. Занијеше се срећом. Сви њихови државници опише се лудилом величине. Само ми на Балкану вриједимо! Само ми јунаци! Само ми позвани за више задатке! Само ми избраници! Само ми сој и представници плаве крви! А све остало никоговина, фукара, која треба да се сматра срећном ако јој укажемо милост да је прими у окриље Велике Бугарске од Црног Мора до Кома. И сливничка несрећа режима Краља Милана просто их је избезумила. Српски душмани упираху у ту тачку, да би с једне стране Срби били умањени, а Бугари повишени. Циљ је био Бугаре лажним хвалама залудити, Србе незаслуженим погрдама унизити, обескуражити. Резултат је: балканска неслога, туђинска вла-

давина. Али сујетни за то не пита. Сујетни бугарски државници не разбираху, куд то води. И највећу лудост, и највећу несрећу учинише сујетни да би задовољно своју сујету.

У мрак заблуда запливао је читав један народ. Трезвјен, хладан, непристрасан посматрач могао је ту видјети чудновате типове са још чуднијим менталитетом, које здрав разум не може схватити. Видио је, да су Бугари васпитани од својих ласкаваца у опаком правцу и научени: да им је све допуштено што задовољава аждају њиховог лудила величине. Допуштено им је и противника подцијенити, и брата издати, и добротвора поплувати, и душманина своје вјере и крви призивати у савез и згазити сопствени образ, и уништити све обзире који вежу друштво, државе, народе у културну заједницу. Па кад олако и јевтино преко српских леђа приликом анексионе кризе добише на дар независност и краљевство, и кад им због тога запљеска читави циркус бечке и пештанске штампе, тад се међународни психијатри озбиљно мораше забринути за њихово душевно стање. Ипак, великодушни српски народ пружио им је послје тога издајства братску руку и ради заједничког добра словенског лио је с њима око зидина Једрена крв најбољих својих синова!

Neue Freie Presse, тај дугогодишњи лицемјерни свештеник с огромном кационицом пред лицем софијских Богова без васионе, овијех дана снебива се од чуда. Ми Бугаре више не разумијемо, — вели поминути бечки лист. Они су — продужава — изгубили компас и мјеру за могућности и немогућности. Они су у вртлогу. Др. Данев није добар дипломата!

Још је Данев најмање крив. Крива је школа, која је у душе бугарских државника убризгала отров лудила величине и научила их презирању начела правичности, трпљивости, сносљивости и обичних правила поштења у међународним односима. Уобрази су да им је све под ногама. Србијанске „свињаре“ отјераће до Биограда, Црногорце ће предати Аустрији, а Грчке „мекушце“ побациће у Егејско Море. Турци су сатрвени, Румуни ће се препастати од побједитеља са Лиле Бургаса. Лудо уображење доведе их до борбе на свијема фронтима. Подлегоше, сатрше се. У повлачењу у дивљем лудилу постадоше анархисте: поклаше противникове митрополите, жене, дјецу, искасапише рањенике и повацише им очи. Стекли олако преко туђих леђа, па прокоцкали све за дан! Хазардери и своје и балканске среће, гласа и величине!

*

Шта сад?

Јадна Бугарска!

Срце нам се стеже од бола. Она је крв наше крви, огранак нашег заједничког словенског стабла. Лудост њених државника словенска је мука. Њен слом свијема је нама добра школа, која ће покољењима балканским вазда причати шта не треба да чинимо па да будемо срећни. Не желимо њену пропаст, али јој желимо умјереност и присебност. Нека добро запамти: двадесети вијек и у међународне односе уноси начела равноправности. Нико више не смије рећи о себи: само ја, па ја; ни појединац, ни народ, ни држава. Сви у границе сносљивости и заједнице! Ни Цар Вилхелм није смио рећи да се никог не боји. И он је признао над собом вишу силу: Бога. Доста је и толико. Наша јадна браћа Бугари ни Бога се не бојаху. Зато су и дочекали катастрофу на бојном пољу, дочекали су казну: да побједитељи Турске буду побјеђени од „свињара“ „горштака“ и „мекушаца“.

Принуђемо им руку спасења ми, њихова браћа, а не њихови дојучерашњи ласкавци. Кад се освијесте, увидиће да без нас ништа не вриједе. Загрићемо их ради заједничког добра исто тако искрено као што смо их, од њих изазвани, љуто казнили да бисмо их осносили за словенску узајамност и очистили их од гријехова.

Данев и Савов

Бечка штампа оптужује због пораза Бугарске Данева; Краљ Фердинанд Савова.

Подјелили улоге. Циљ је исти: спасти главне кривце.

У срећно успијелој анексионој кризи, кад је Краљ Фердинанд помоћу Беча извојевао независност и краљевство, бечка штампа мало је ријечи хвале нашла за тадашњег бугарског министра председника Малинова. Сва је хвала пошла на адресу Краља Фердинанда. Заслуга за успех требала је само њему да се призна.

Кад је јесенас букнуо велики балкански рат, који је Аустрија с негодовањем примила, бечка штампа жучно је напала Краља Фердинанда, што се ставио на чело омрзнутог Балканског Савеза. „Преса“ му се отворено подсмјевала. Али побједе на Лиле Бургасу онет је само њему приписала у заслугу.

Сад је друкчије. Бугарска је сатрвена. Војнички јој је глас уништен. Сад су једини кривци Данев, вођа спољашње политике, и Савов, вођа војске! Први је водио рђаву спољашњу политику; други је без Краљева и владина одобрења отпочео са Србијом рат!! Краљ Фердинанд је Цару Руском отворено оптужио Савова и на њега башио кривицу за мучки напад на Србе.

Бугарска је изгубила Македонију, али је добила два Црнца, који на својем образу морају да носе одговорност за туђе кривце.

Политички разлози

Бугарски војни аташеји у Бечу и Берлину дају изјаве преко њемачких новина и веле, да бугарска војска није побјеђена. Главне битке још није ни било. Бугарска војска није се Србима ни одупрала. Она се из политичких разлога повукла из Македоније!!

Овако ни турски војни аташеји не би извртали истину. Још ће Бугари рећи

да нијесу ни водили рат са Србијом и Грчком, већ су им Македонију великодушно даровали. А оних 60.000 мртвих и рањених на обе стране, — то је резултат савезничког грљења! Та огромна сума палих војника показује да у Македонији није било ни заруке!!

Биће да су „политички разлози“ натјерали Савова да мучки нападне српску војску, и пошто Бугари на цијеломе фронту од Срба и Грка добише батине, повукоше се због политичких разлога. Ако Срби, Грци и Румуни уђу у Софију, Бугари ће можда и тада рећи да нијесу војнички побјеђени, већ да су се жртвовали из политичких разлога. Како су то они сад од једном постали бољећива срца, — они, који прије двије недеље тражаху за себе Скопље!

Буна у Софији

Страни листови, међу њима и понеки бечки, јављају да је у Софији у покрету буна. Народ је веома незадовољан. Не прима никакве вијести са бојног поља. Краљев двор чува војска. Данев у Собрану није смио ни једне ријечи изговори о војним операцијама у Македонији. Позвао је посланике да искажу само хвалу војсци, која се бори за отаџбину. Како ли би се он хвалио, кад би имао чиме! Од његове хвале запливали би у шампању Беч и Пешта.

Равнотежа на Балкану

Румунија хоће равнотежу на Балкану, хоће оно, што неће Бугарска и Аустрија. Бугарска је због равнотеже за превлашћу бијена. Аустрија ју је већ оставила на цједилу.

На потоњој министарској сједници у Букурешту под предсједништвом краљевим донесена је одлука, да румунска војска непрестано продире све даље у Бугарску, док софиска влада не потпише такву поједну од Турске одузетог земљишта, којом ће бити зајемчена равнотежа на Балкану.

То исто желе и Србија, Црна Гора и Грчка.

Румунија, бранећи своје интересе, постала је и наш природни савезник.

Како је у Бугарској

У пошљедње вријеме, нарочито откако је избио по други пут рат на Балкану, проносе се разни гласови о несугласници која влада у Бугарској међу политичарима и војним круговима.

Најпроче се говорило о оставци Даневљеве владе као пошљедници неслагања с неким личностима од утицаја које су хтеле рат по сваку цијену. Она је повучена да би се на страни имало лијепо мишљење о унутрашњим приликама у Бугарској. Да заиста постоји неслога, види се по писању два бугарска полуслужбена листа, „Echo de Bulgarie“ и „Мира“: док један, критикујући вођење рата тражи посредовање Великих Сила, други је за рат.

Још већа несугласница постоји између државника и официра, а нарочито међу самим вишим официрима. То је дошло у већем размјери послје једнодушне одсуде готово цијеле европске штампе, да је Бугарска изазвала рат честим нападима на своје савезнике. Факт је да гене-

рал Савов није више врховни заповједник бугарске војске, и да је његово мјесто заузео Ратко Димитријев. Ова промјена је тумачена тиме што ће Савов бити наименован за министра војног. Али је кабинет остао стари, а Савов без „портфеља“. Друго тумачење, које је тачније, доводи уклањање Савова у везу с антипатијом између краља Фердинанда и њега. Има гласова и о материјалним интересима Савова, као и о неком спору између Данева и Савова.

„Преса“ пише: У Софији увиђају да је политика Даневљева довела земљу у тежак положај.

У Софији се говори о могућности кризе у Даневљевом кабинету, у коме сад, међу министрима, каже се, постоје велике несугласнице.

У политичким се круговима држи за пуно да Данев одмах одступи да би омогућио промјену курса спољној политици.

Ова жељена промјена курса треба да буде јавно прилажење Аустрији. „Преса“ нотира предавање политичара и књижевника Михаилаовског о потреби да Бугарска потражи потпору Аустрије, јер од словенске политике нема користи. „Предавање је бурно поздрављено“ — каже „Преса“.

„Дељи Телеграф“ саопштава као доузвано, да је Бугарска признала Русији, да је генерал Савов најважније одобрења владе, те је са тога смијењен.

У угорак је у Софији од 10 с. увече до 4 ујутру био крунски савет, коме су присуствовали и шефови опозиције. Они су тражили да се влада неодложно намира с Румунијом.

У Софији су се хватали да им треба дан два па да науче Србе памети; сад су промијенили мишљење. „Мир“ вели да се према досадашњем току акције може очекивати да ће рат дуже трајати, пошто се мислило. Одсудни успјеси могу се очекивати тек кроз неколико дана. Док бугарско оружје дефинитивно не триумфује, неће се публиковати детаљи.

Страна штампа

Од како је Бугарска побјеђена, туђинска штампа, која јој је дотле била наклоњена и која им је помагала да обмањују свијет о тобожњим њиховим побједама, обарајући се необуздано на савезнике, сада им је сасвијем окренула леђа.

Признајући да се истина не може зајати нити прекрити, они сад објављују како је Бугарска на свима бојним пољима претрпјела тежак пораз и да јој је једини спас да избјегне прву судбину — мир. Све од Св. Николе, па све даље до Тахинског Језера морала је бугарска војска да бежи пред страним притиском, које су на њих вршили, продирнући напријед као гвоздени стубови, српске и грчке војске. Уместо побјед, који им је мучки препад требао да донесе, шкргутом зуба Бугарска мора признати да се по духавила нечега што је силно превазилазило њену снагу и сад понизно мора да моли аман ономе, према коме није имала милосрђа. Зато то ови листови називају сломом, ужасним, страшним какав се помиње само у старим судбоносним трагедијама. Бугарски блистави сјај до-

јучерашњи гаси се и нестаје га; преко ноћи разорене су смијеле наде, сломљен титански понос. Не може да буде страшне судбине за народ, који се гордо ослањао на своју снагу. Да је Бугарска била разумна, могла је остварити све што је хтјела и постићи све за чим се борила. Да је примила понуђена пријатељства и послушала благониклоне и те себичне савете, да се разумно оградиле противу несмишљених обећања, њој би се срећа смијала.

Дакле и они дижу руке од ње и осуђују је!

Оштете Црној Гори

Новинар Милан Марјановић разговарао је с једним одличним и упућеним српским политичаром о ситуацији на Балкану, који му је о Црној Гори изјавио ово:

„Црна Гора је судјеловала у овоме рату с Бугарима и треба да и она доживи оштећу. Она ће и добити више него што би била иначе добила и то од оних територија Санџака и Старе Србије, које је окупирала српска војска. Она ће добити доста, јер Србија нема разлога да се инати с Црном Гором, с којом ће послје срећења свих питања имати најтјесније везе.“

Бугарска влада признаје

Енглески листови доносе из Агине саопштење, да је бугарска влада, тражећи поново интервенцију Русије и Француске, признала да је она прва напала Србију и Грчку и да је претрпјела у овоме рату пораз.

Сад кад је догорело до ноката и кад је Бугарској једини спас интервенција са стране да би се пресекло даља раговања, које је испало по њу тако страховито кобно, сад бугарска влада признаје, да је ово страховито крвопролиће она изазвала и да је бугарска војска на свима линијама претрпјела поразе! А колико до јуче службена Бугарска Агенција порицала је све то и обмањивала свијет, дрско сваљујући своју кривицу на савезнике. Не каже се залуд: кад кога Бог хоће да казни, он му прво намет одузме.

Српска и румунска омладина

Поводом пошљедњих манифестација за Србију одржаним у Букурешту, које је приредила румунска универзитетска омладина са грађанством, управа „Побратимства“ као представник целокупне универзитетске омладине, упутила је универзитетској омладини у Букурешту шљедећи телеграм:

„Управа „Побратимства“, удружење цијелокупне универзитетске омладине, схватајући пранишну опасност зближења свог и румунског народа, најсрдачније стеже пружену руку својих букурешких другова, и поздрављајући их као сусједи, према којима смо увјек пантење симпатије галили, молимо их да остану у најдубљем уверењу да осветници Косова умјеру показати колико вриједи и као пријатељи и као савезници. Истим се путем иде и до наших и до ваших идеала. Напријед, другови, те да се што скорије залепрша и ваша застава у величанственом стегу Балканског Савеза“.

једи вашег господства не слушају, и вољу честитог не врше, него има царевих људи, који харач честитоме цару дају, а у градове и мјеста ваша утијечу као у Котор, Бар, Улцињ и у Паштровиће. Ја их молим и позивам, и пријетим им пресвијетлом палатом господства вашег, и главу од десет¹⁾, да ми даду царске људе, да дођу опет на баштине (имања) своје, харач честитоме цару да дају, а мене да служе а сами сиромаси да живе на имањима (баштинама) својима и у кућама својима, у здравље честитог цара; а они ми их даги не оће, него их држе у градове ваше и с њима работашу. Таквим начином, господо, може бити мањак²⁾ великоме цару на годину више од пет стотина дуката од ових градова ваших, колико људи царевих држе код себе. А ја, господо, такво заповијед имам од великога цара, да ако видим какву мањину царству његову на ове крајеве, да одма извијестим честити порту царства његовог; али, честита господо, ја, који сам био с вама стари пријатељ, нијесам хтио такво извјешће дати док се не разговорим с господом вашим.

Опет, господо, зна високо господство ваше, како сам у три пута до сада писао господству вашем, да ми пошљете једнога синдика³⁾ вашег на ове крајеве, да види што чине провидури, кнежеви и властела ваша, који стоје у градове ваше, и Паштровићи и други у мјестима вашима, који су на ове крајеве, колико људи царевих држе код себе, и колико мањка честитоме цару на годину чине.

¹⁾ Старешину (главу) вијећа десетине.

²⁾ Разумије се у плаћању арача.

³⁾ Синдик — чиновник у својству старешине неке општине.

Словенски Каин

Поводом земљотреса у Бугарској, када је 15. јуна настрадало Трново с околином, у Софији је образован нарочити одбор за скупљање прилога ради помоћи пострадалима. Тај се одбор обратио за помоћ и у Љубљану, али су му Словенци одговорили овако:

„Намјера нам је била да скупимо прилоге за Трново и околином и трудили смо се, да се све учини да придози, што их је требало да пружи словеначки народ, буду што већи. Али су се прилике сасвијем измјениле тако, да данас изгледа сигурно, да позив за скупљање не би имао никаквог успјеха. Сада на устима сваког поштеног Словенца лебди ријеч Каин, чим се помене име Бугарин... Разумљиво ће вам бити да за сад није могуће испунити вашу жељу за скупљање прилога за тако племениту намјеру“.

Србија за рањенике

У Србији се све живо, што није запошлено прешним пословима, ставило на расположење рањеницима и чине све да им стање олакшају. Како су предавања завршена, то су се сви ученици размјестили као добровољни болничари, а тако и сви други мушки и женски. И особље Народног Позоришта на челу са чланицама пријавило се преко управе Народног Позоришта министру војном са жељом, да служи болничкој служби у једној од биоградских болница. И тако им је санитарско одјељење министарства војног одредило читаву једну болницу у теразиској основној школи, у којој ће болничку службу узети на себе особље Народног Позоришта.

Присебност српског војника

Још за вријеме мира, док нијесу започела непријатељства између Србије и Бугарске, четири војника једног српског одјељења буду одређена, да оду на ријеку, која је међа између српских и бугарских трупа, да донесу воду. Приближавајући се једном грбеом ријечи, наши спазе с ову страну ријеке више војника с пушкама на плећима. Морајући извршити заповијест, а немајући никаквог оружја, видјели су у каквој су опасности, али нијесу изгубили присутство духа. Један од њих командовао је: »Мирно! Вод марш!« И заиста је из далека изгледало да читав вод маршира, пошто су тивнице за воду велику лулу правиле. Кад су се већ прва двојица помолала на догад Бугарима, други војник издаде заповијест: »Вод стој! Четири војника напријед марш!« И она четворина мирно и одлучно сјоше ријечи. Бугари су их на миру оставили, јер су мислили да је за грбеом одста вод српски и пустили су их да се врате.

Брат заробио брата

Међу заробљеним бугарским војницима већи је дио из 13. пука. Тај пук сачињавају већином Срби трнских области, које су бугарске власти од 1885. године побугарили, употребивши сва могућа средства. Ти људи говоре чисто српски, славе славу и имају све особине правих Срба. Они су пред рат покушали да се одапру наређењима војних власти, али су многи од њих побјеђени, те нијесу имали куд — већ на сјечу браће своје.

Већи дио 13. бугарског пука заробљен је. Два српска војника радознало разгледају Бугаре. У том двојица из редова заробљених дигоше руке, полете овим Србима и стану се са њима грлити и љубити.

Ови „непријатељи“ били су браћа од стрица.

Наши дани

Један сељак из крушевачке жупе дошао да обиђе сина-војника, који је оболео од запаљења плућа.

Ту ће те видјети правду и неправду ваших провидура и кнежева и градова ваших. Али, господо, нека зна господство ваше, — књиге (писма) ваша и заповиједи ваше провидури и кнежеви ваши, који долазе у ове крајеве, не слушају, нити према њима послове свршавају; а и кад би хтели провидури и кнежеви ваши по њима поступати не дају им властеле градова ваших; а синдик је вашег господства и овога љета долазио на ове крајеве и казао заповијед господства вашег, да људе цареве не примају, и мањак великоме цару да не чине; али они ни од тога ништа не послушаше.

Опет, господо, да знате. Од кад нам је дао бог и честити цар повратио отаџбину и баштинску земљу, да с њом владамо и господујемо, а на граници њу у сусјесиво господства вашег, ми смо свагда рвали (старали се) да с провидурима, и кнежевима, вашима, који долазе у ове крајеве, по градовима господства вашег, докле је могла достићи наша власт, а из љубави и части према господству вашем, живимо добро; јер ми нијесмо као босански санџак, и остала нејошната господо, који долазе по границама владавина господства вашег, те харају градове ваше, и села ваша, и винограде градова ваших, него смо ми стари пријатељи од деда и оца нашега. И ми, по милости Божјој, и данас смо пријатељи с пресвијетлијем господством вашим и толико називамо сваку вашу работу колико сами себе, а што не иде противу царске користи, или мањка царства његова. А можете питати провидуре и кнежеве ваше, који су држали градове ваше на овим крајевима од толико вре-

ПОДЛИСТАК

Два писма Скендер-бега Црнојевића

Санџака црногорскога и приморскога и све диоклитјанске земље господина¹⁾

Преведена са славено-српскога.

Као што сам већ у тексту споменуо, Макиошић је у својој књизи о династији Црнојевића приопио и седам Скендер-бегових писама, која су писана ћирилицом, на славено-српском језику. Та су писма толико важна, да држим за потребно и корисно упознати с њиховом садржином и читаоце овога мојега рада. Писма су писана 1523 године, без означења мјеста окле су писана; али знамо да је Скендер-бег у ово вријеме становао у Жабљаку, те морамо држати да су и писма писана из тога мјеста, а до тога закључка могли би смо доћи и из самога садржаја писама, јер се види да је Скендер-бег у то вријеме живио у комшилуку млетачке републике, а чисто знамо и то да није на Цетињу.

Та писма упознаће нас и са карактером потурченога Црнојевића као Санџака турскога, комшије млетачкога, а и као члана фамилије Црнојевића из односа његових према снаси Јелисавети и синовима — дјети својега брата Ђорђа, који су тада живјели у Венецији.

Оиће ћу саопћити два од тих писама, која сам нашао за најважнија, а сва ће бити саопћена у додатку мојему раду о потурчешанима²⁾

¹⁾ Из мојега рада о потурчешанима у Црној Гори. М. Драговић.

²⁾ У пријави наштампаој у 26 броју „Гласа Црногорца“, казано је да ће књига изијети 3 штампана табака дочим ће, са додатком, изијети 4 табака. М. Д.

Обилазио га је у болници свакодневно. Син му се у велико опорављао тако, да се сељак ријеши да се врати. Ђекар је виђао сељака и примијетио да пошљедних дана врло рђаво изгледа. Питао га је шта му је, но овај је тврдио да му није ништа.

У очи дана поласка одвојио љекара на само. Једна се држао на ногама, дрхтао је и молио љекара:

— Молим ти се, господине, да ми даш неку објаву, да се могу бесплатно да возим жељезницом. Изнемогао сам, немам више трошка, пет дана нијесам ништа јео па се бојим нећу моћи пешке издржати до куће!

Ђекар нареди да му се да одмах да једе и изгради му карту.

— Када је ујутру требао да пође на станицу, приђе љекару и рече:

— Вала ти, господине, ево ти ове овације банке, чувао сам од својих уста! Дај их моме сину кад прездрави!

Бугарска лукавства

Колико су Бугари поштени ратници, видијеће се из овога случаја, који се десило од првога дана борбе са Бугарима. Један рањеник о томе прича овако:

— Били смо код села Богословаца. Бугари су извршили пренад, употребивши све врсте оружја. Необично нас је изненадило, како бугарски шрапнели и гранате тачно налазе наше топове, јер нам је њихова „вјештина гађања“ била добро позната још са Једрена. Још на дан-два прије бугарског пренада примијетили смо, да неки сељак на узвишењу више села напаса масу говеди. Тога смо сељака видјели и за вријеме борбе. То нам није изгледало много чудновато, али нас је само дивила смјелост тога сељака, који је пролазио тако близу опаснога мјеста.

Послије подне другога дана борбе ми извучемо топове на један супротан положај. Не потраја дуго а сељак је са својим бијелим воловима опет био близу нас. Из радозналости га злингасмо:

— Море шта ћеш ти ту?

— Напасам стоку, одговори овај сељак бугарским нагласком.

Бацисмо један поглед око себе, свуда го камен. Тад нам је све било јасно. Притегнемо овога бугарана и он нам најзад призна, да су га Бугари платили да даје сигнале, гдје се налази „страх и трепет“ — српска артиљерија. Признао је још и то, да су га Бугари „научили“ томе још прије неколико мјесеца. Тако су наши савезници припремали терен за мирно ријешање спора.

Српска и бугарска војска

Биоград, 2. јула

Пошто се сматра да је завршено ратовање у Македонији потпуним поразом бугарске војске у области Брегалнице, Злетовске Ријеке и Стумице, на којих је области бугарска војска потпуно прогнана, са мјеродавних војних мјеста саопштавају се сада аутентични подаци, који ће показати и непријатељску и српску снагу у најкрвавијим борбама у пошљедне вријеме познатија. Из ових података види се сва сила судара и трвења у големом једном дугом упорном хрњању, у коме је најпослије сатрвена бугарска армија. Ове борбе су у нешто више од десет дана прогутале преко педесет хиљада мртвих и рањених на објема странама. Према тим подацима, мучки напад Бугара спреман је од њихових трупа на линији Злетовска Ријека, Брегалница, Крива Лакавица и сјеверно од ове база на старој српско-бугарској граници. Са српске стране је концентрација изведена била на простору од тромеђе старе српско-турске и бугарске границе, па на Осоговску Планину, Злетовску Ријеку, Вардар и Мораву. Ту је била главна маса српске војске. Од ове гру-

мена, је ли коме мањкао (нестао) један прозд у винограду у земљама господства вашег. А сада, пресвијетла господо, молимо високо ваше господство, да ми пошљете једнога доброга и правога човјека од палате ваше, који ће бити прави синдикат на ове крајеве и господства вашег, и који неће ништа примити, и да га пошљете с нашијем војводом Скендером, јер сам господо, више пута нисао господство вашему, да ми таквога човјека пошљете на ове крајеве господство ваше више пута обећало ми је, да ће га послати; али га не посласте, па сад омет мојим господство ваше да ми га заједно с нашијем војводом пошљете, да види ове работе, о којима јављамо господству вашему. И ми, господо, нека бог зна, не би смо ради наметнути што на слуге ваше и господу, која долазе код господства вашег, него видимо да ће бити господству вашему велика ријеч (велика замјерка) за ове работе и мањак, који се чини на ове крајеве царству његову. Ми ништамо цареве људе од вашијех градова, а они их даги не хоће; али, господо, ви знате што говори *свето јеванђеље*: „нека сваки буде задовољан с омијем што је његово“, а ми ништа не тражимо што није наше, као што тражите и ви ваше. И још, господо, не стоји у закону, да могу провидури и кнежеви ваши, на овим крајевима, изгубити или мучити харачника царева, а слугу нашега, него је закон ако кога ухватиш из границе цареве, да га предаду у наше руке, да га ми казнимо по закону; а ако ми ухватимо кога од границе ваше, да га предамо провидурима вашијема, да га они казне по закону вашему; а Бог зна, господо, колико има слуга вашијех, које су

не одвојена је једна слабија дивизија као крило заштита операционог фронта на прогору од Гарван Планине до Брегалнице. Грци су својом концентрацијом продужили српски фронт, али су употребили сву своју главну снагу за одбрану Солуна. Од главне групе одвојила је по једну дивизију као крило осигурање ка Бевеџији и Пијрити. Српски гарнизон утврђеног Пијрита осигуравао је планинске прелазе границе у свом захвату, а посада утврђеног Зајечара исто тако. На ову српску мјеру одбране Бугари су одговорали концентрацијом овако: Код Кочана и Штипа јака Ковачевићева армија, састављена од 2, 4, 7, 8, укупно четири дивизије, једне бригаде и једне дивизије добровољаца; укупно је било бугарске војске преко 120 батаљона 230 топова. Код Ђустендила била је бугарска трећа армија од 6 и 12, укупно двије дивизије са 40 батаљона 78 топова. Код Сливнице и Софије концентрисана је под Ратком Дамитријевић пета армија, састављена од 1, 13, 14, укупно три дивизије и коњичке дивизије, укупно 56 батаљона, 20 топова. Ова је армија уперена против Пијрита. Онама сјеверно од пете армије концентрисана је прва бугарска армија под Кугинчевим да држи у шкрипцу Зајечар. Прва армија је имала да оперише са петом, а имала је 50 батаљона и 20 топова. Оваком концентрацијом Бугари су против осам српских дивизија развијали један гвоздени лук. Бугарска војска била је бројна надмоћнија, јер је свака бугарска дивизија састављена из шест пјешадских пукова и вриједи по бројном стању једну и по српску дивизију. Ту своју главну снагу Бугари су тако дијелили да образују код Ђустендила групу од двије дивизије, пребацујући од тога једну бригаду за ојачање левокридне групе. Даље на линији Штип-Кочана скупили су четири дивизије, а ова је група везала са Ђустендилском добровољачком дивизијом. На тај начин Бугари су спремали кљеште да скрше српску војску и одбаци је са читаве претендиране територије. Они су хтјели да пренадом допру до Вардара и посједну десну обалу, а заврше акцију гоњењем српске војске. Штипски крак ових кљешта требао је да се баци на српску армију њеним положајима на Рибар Пољу, а Ђустендилски крак да скрши сву српску живу снагу. Ђустендилски крак ових кљешта требао је да посади и као основица у случају њиховог неуспјеха за извлачење и спасавање четврте армије. У том случају Бугари би били погнати да образују још јача кљешта, прибављајући трећу и четврту армију ка Ђустендилау и прикупљајући прву и пету армију једним концентрацијом продирањем ка Нишу и потом даље да потпуно одјеку српску војску од њене најприродније основице у самој краљевини Србији.

Међу тим Бугари су се надали да ће сасвијем успјети самим мучким прекидом без објаве рата, па се нису ни спремали за

изгубили и мучили по градовима вашима, а ми од вашијех људи нијесмо никога ни штапом ударили, како ћете и ви, господо, знати.

И још, пресвијетла господо, ви имате у овим крајевима слуге ваше, који држе превоз господства вашег, па често пута дајете им сѐ мјесто динара (пара), а они ту сѐ продају људима царевима, а сѐ царева стоји, те се и ту чини мањак великоме цару; јер што се купује на царевим солилима за три или четири динара то ваши људи продају за један динар. Због овога царева сѐ стоји, а сѐ вашијех људи пролази, те због тога од продаје соли бива велики мањак честитоме цару; а ту стоји пуномоћник царев и кадија царев и хтјели су много пута, да за ово јаве честитој порти; али ја нијесам још дао да то учине док извјестим господство ваше. Сад, господо, виђите за ову работу лијено, и слугама вашијема запријетите, да ту сѐ царевима људима више не продају; а имате доста људи и у вашу земљу, који ту сѐ могу потрошити; а знајте, господо, да би могло доћи до озбиљних ријечи за ову работу.

Још, господо, нека вам је препоручен кнез старограчки, за љубав нашу, за што од кад је дошао на ове крајеве сваку вољу и заповију вашег господства врши, и како му је заповиједало господство ваше тако и поступа, и чини свакојему човјеку прави суд, по вољи и заповиједи пресвијетле господе; а други нико то не чини; али, господо, који врши заповиједи господина својега старијег, тај је достојан и боље части да се удостоји, а то је у рукама господства вашег.

Још, пресвијетла господо, нека су ваи

прваљу у Србију, паго су све спремали у првом реду за ненадани страхаовито крвави пренад, којим су мислили *via facti* постигнути што су хтјели, касније се учинити невјешти и претати на преговоре на основу новог стања ствари. Српска снага била је распоређена по бивањима на главном положају даље од Злетовске Ријеке и Брегалнице. На саму линију истурене су слабије предстраже, које су Бугари од неколико дана поћу на разним тачкама кратким пренадима нападали хоћећи тим завести српске трупе да и коначни главни пренад сматрају као обични кратки нападај. Да се Срби не досјете, вршили су пренаде на разним тачкама. Судбопоспе поћи 17. јуна Бугари су у 2 сата напали цео фронт и развили се крваве борбе на бајонете и прса од Ријетке Букве до утока Лакавице. Предстраже српске одступале су борећи се за сваку стопу земље. Ријетке Букве, које је била посјела једна српска чета као осматрајући тачку прву, узела је једна бугарска бригада. Напад десне бугарске групе седме и четврте дивизије, који је био упућен Црном Врху успјешно се потицкавао са српске предстраже до села Дренак Леснове. Напад лијеве бугарске групе успјешно је слабије, јер су се Срби упорно бранили на линији Сушево, Прогерце, мота 650, гдје су били појачани. Ту се заплела страховита борба, која је сваког часа била на бајонет око важних тачака. Српске групе, које су биле на лијевој обали Лакавице, не бивши нападнуте, бациле су се на лијеви бок лијеве бугарске трупе правцем линије Штип—Шашава, али још не прешав Лакавицу. Са десног бока појављују се Бугари од Лакавице. Српска крајња — десна побочница Космајице и двије чете пјешадије на Гарвану била је нападнута, а пошто се Бугари развише спрам села Берово, зауставили су српски напад с те стране и Србе су натјерали да бране крило цијеле војске.

За то вријеме код Ђустендила било је све мирно. Десна бугарска група покушавала је поставити артиљерију код Ријетке Букве, али дошао на домак ватре са Црном Врхом заустављена је српским хаубицама. Бугарска артиљерија покосила је у широком простору пјешадију и оваје је напад дефинитивно заустављен.

Код лијеве бугарске групе продужавала се очајна борба: осам бугарских пукова формално се групало са српским. На цијелом том фронту водила се најстраховитија борба и ријешавала у страховитим тренуцима поједи или морав српског крајњег десног крила или тачније заштите армијског крила. Тимочани су окренули фронт сјеверу и истоку, а непријатељ им је стојао напријед о лијевој боку и десном им боку Вардара; у позадини се налазила блазна непролазна Брегалница. Једина одступница и веза са козбором био је мост код Криволака. Командант дивизије послао је појачање коњ-

прејоручена дјеца господина Ђорђа, а слуге стари пресвијетле пакате господства вашег; јер господо, доћи ће вријеме кад ће и они послужити пресвијетломе господству вашему.

Шесто писмо:

Племенитој и мудрој и сваке части и високе хвале Богом дарованој и високо-родној, милој и љубимој, снаси госпођи Изабети, и нашем превозљубљеноме сину господину ми Соломуну, од господара Скендер — бега Црнојеваћа, Санџака црногорскога и приморскога и свој диоклиторској земљи господина, мили и љубими и веледраги поздрав вашему господству.

Послије тога тако нека зна господство ваше како нас је Бог удостојио, да владамо и господаримо земљом овом дједа и оца нашега, тако молимо Господа Бога сведржитеља, да и на вас буде велики Божи дивни и нејромјениви промисао царства његовог, те да вас Господ сјодоби да владате и господарице земљом и престолом дједа и оца нашега и нашијем.

Олет нека зна господство ваше да шилемо вашој милости два мијеха сира и пет миљара рибе и три сира творiona, и молимо господство ваше да прими за добру вољу и за љубав.

И олет ако би вам што потребно било, а ми можемо учинити на ове крајеве, допуштите нам за сваку работу и пошљите нам књижицу за ваше здравље, да знамо како живите на тим странама, и за сваку работу отпишите нам да знамо. Госпођо! ричећима које ти рече наш Скендер војвода вјеруј, јер су то моје ричећи; али, господо, ко на сунце не излази, сунце га и не грије, да знаш.

ци, али је ово стигло само до Натрика, јер у то вријеме коњица, бачена са Гарвана, зауставила се непосредно пред мостом да га брани. Један пук, која тој дивизији припада, излазио се код Бевеџије. Позван журно марширао је десном обалом Вардара форсирано. У подне је прошао Демир Кашију. Једна чета претјераном журбом похитала је пред онима и појачала коњицу код Криволака. Пук послао Гарвану развија борбу против трипут јачег непријатеља. Код Натрика командант дивизије одваја од резерве батаљон. Цијели дан траје борба. Ако уступи која чета, официри јој ступају на чело и повлаче чету напријед. Друге резерве нема; треба истрајати, снага пада и диже се. Бугари су већ напали и са сјевера преко Лакавице, најзад се није могло одолети: код Криволака провалише Бугари; Патрик се морао напустити. Дивизија образује нови фронт на коси караули Шеоба, држећи под ватром мост Криволака. Продужава се борба кроз пет дана. Судјелује у ватри пјешадија, коњица, артиљерија, ижичерија; у редове изашао и цијели армијски штаб. Топовска зрна још ранија била су темпирана на картечно растојање. Час Бугари потикују Србе, па Срби Бугаре на другом фронту, а у узаном простору од које стотине метара. Српске трупе гледају како са Радовишта сваки час стижу пове бугарске чете, док назад 6 пукова бугарских нападаше Србе на цијелом десном боку. Сва села запаљују бугарске комјите и праве панику у становништву. Док се Тимочани пет дана тако боре, траје главна битка и на Брегалници. Кад је напад од Кочана заустављен, спремно се против напад Ријетке Букве нијесу више опсервацијона тачка него необорива основица, о који има да се скрше у стезању бугарске кљеште. Ту се имало вршити одсијечање бугарске штипске од тустендилске армије. Командири и подофицири свјесни тога шаљу одмах напад од три колоне против Бугара на Ријетким Буквама, од кога су па од Царева Врха и Деснова Бугари сузбијени и прогјерани и преко Злетовштице потучени и бачени натраг на коп велике борбе. Бугари су се послје тога ипак држали на Рајчанском Риду, гдје је концентрисано осам пукова са артиљериским пуком. Рајчански Рид је најјаче утврђење природно. Шумадинци и Морављани борили се лавовски и узели најпослије Рид. Надом Рида одлучена је борба у Македонији.

За цијело то вријеме од пет дана Тимочани су се на југу борили тако, да се Бугари, узев Криволак, нијесу успјели примакнути пити шест километара од првог десног крила са десне обале Брегалнице. Ту су имали савладали српски отпор Бугари, јер су били успјели овладати трајним лијевијм крилом, али десно крило су браниле батерије са Богословацкога Брда, које нијесу дале Бугарима да се успу на ту тачку након пет дана. Овај отпор није малаксао до год нијесу стигла поја-

И Бог нека умножи вашу милост, амин.“ Из овога врло важнога писма види се искрена жеља Скендер-бега Црнојевића, да се поврати на престо црногорски његов синовац Соломон.

Из овога би се могли извести два закључка. Први да Скендер бег није имао мушке дјеце, на коју би могла пријећи власт над Санџаком црногорским, — што је вјероватно. Оваквим начином пало би тврђење наших историчара, који кажу да Бушатлије воде поријекло од потурченога Црнојевића. Други би закључак био, да се Скендер-бег покajaо за што се је потурчио и подложио своју отаџбину султану, па би желио да се поново поврати у независност, у којој се налазила за вријеме дједа и оца његовог, и да за господара црногорског дође његов синовац Соломон. До овога повољег закључка могли би смо доћи и из самих ријечи Скендер бегових: „ко на сунце не излази — сунце га и не грије“. Још би смо могли доћи до овога закључка и из писма дужду млетачкоме, у којему препоручује дјецу својега брата Ђорђа, претполажући да ће доћи вријеме кад ће и они послужити млетачкој републици. Ја сам слободан разумјети ову услугу, да ће дјеца Ђорђа Црнојевића, с временом, са својим Црногорцима, помогати млетачкој републици у борби против Турака; јер не бих могао разумјети какву би другу услугу они могли учинити републици; јер живећи у Венецији они јој никакве услуге нијесу могли учинити.

Марко Драговић

чања и бој се рјешава побједом Срба, који коначно повраћају Криволак, који остаје најсјајнија епизода пијеле борбе. Епизода зато, јер се борба бије на Брегалници. Продирањем у Криволак, Бугари су само хтели отворити пут за комитске чете у Македонију, да ту учине масакре и панику и да ју побуне иза леђа Србима, јер Криволак није имао стратегиску важност за рјешавање битке.

Послије пада Рајчанског Рида Бугари одступају према Камени. Коњница се свом сидом бацала да гони непријатеља. Тиме су српске трупе извршиле пробој и бугарске војска код Штина била је потпуно одсјечена. Послије рајчанске побједе, што дан прошао је у сређивању заморених трупа, док је побјеђено бугарска војска под заклоном утврђених положаја припремала одступање новим комуникационим правцем преко Струмиче и Пехчева на север. Грци су се ово вријеме послје побједе код Кукуша већ приближили Дојрану, која послје краће борбе заузеле и предузеле су на то припреме за напад на кланац Безланице. У исто вријеме извршена је попуна српских трупа и послје једнодневниг одмора бацала се једна српска дивизија на бјежећег непријатеља, кога је гонила цијела коњичка дивизија правцем Радовишта, а друга дивизија бацала се од Кочана опет Радовишту. Непријатељ се нагло у напреду повлачио, остављајући оружје, муницију и силну храну. Тиме је бугарска војска потиснута, са обје стране напуштена Штина и цијела сила непријатеља бачена далеко на исток.

Тако је завршена након десет дана борба битка на Брегалници, где се против српске војске бориле двије бугарске јаке армије са 180 батаљона и 280 тонова. Бугарски пораз на Брегалници за бугарску војску је општо турски пораз на Лилу Бургасу и тиме је утврђен високи степен српске ратничке надмоћности и пријатства. (Б. Пресбиро).

Телеграфски извјештаји

„Самоуправа“ о преговорима

Биоград, 2. јула

Вечерашња „Самоуправа“ изјављује да су владе балканских савезника показале особиту продуретљивост према мирољубивим тежњама Русије тиме што су одговориле да су спрејне одмах преговарати за обуставу непријатељства на основу прелиминара за мир и да чекају бугарске пуномоћнике да брзо и директно преговарају. Савезници жеде таквим директним брзим ријешењем сачувати ријешење спорних питања од нежељених компликација и развлачења. Та продуретљивост добар је знак и за умјереност захтјева, које ће поставити савезници. Чувајући своје државне интересе, они ће се руководити принципима балканске равнотеже. Али послани одговор Данева и његово држање, које не може ни у чему промијенити положај Бугарске, ипак мора појачати опрезност код владе које имају да преговарају са Бугарском и упутити их да за резултате, које добију код преговора, траже и добију што потпуније гаранције. Го има да доведе Бугаре до увијена да је немогуће водити даље политику двосмислености, која је Бугарској толико наудила. (Б. Пресбиро).

Грци потукли Бугаре

Атина, 3. јула

Министарство војно саопштава шљедеће: Жестоки се бој почео јуче на нашем крајњем десном крилу пут Памбиније на путу Серес—Фрондис пут Невркопа. Битка је почела у 8 сати у јутро, а вршила се потпуним разбијењем непријатеља, који је жестоко бранио своје утврђене положаје, одакле су га наше трупе у вече избациле. Три грчке пјешадиске чете пјевајући јуришаше на бајонет и избацише из утврђеног шанца цио бугарски батаљон. Бугарски губитци су огромни. Бугарске трупе, потучене у Драми, повлаче се кланцима планине Мокре пут границе Бугарске, остављајући оружје и муницију. Према званичним извјештајима од 3000 становника у Доксато претеко је само њих 120 од сјече. (А. А.)

Грчки услови за мир

Атина, 3. јула

Бугари су напустили кланац Кресну и повлаче се пут Дупнице гоњени српско-грчким трупама. Веницелос је отишао у главни стан да се споразумије с Краљем односно корака учињеног од стране Русије због прекида непријатељстава. Краљ и Веницелос сложили су се какав одговор треба дати Русији. Грчка, с обзиром на подмуклост Бугарске, само ће онда пристати на примирје кад се на бојном пољу потпишу шљедећа потраживања: Напуштање од стране Бугарске свију земљишта која су савезници окупирали; исплата трошкова проузрокованих ратом и плаћање оштета поплаћених вароши и села од стране Бугара; гаранција за живот и имања Грка у Тракији а посебице слободно испуњавање вјерских обреда и наставе, затим демобилизација у року који се има одредити. (А. Агенција).

Француска о бугарским звјерствима

Атина, 4. јула

Влада француска наредила је првом секретару посланства, као и војном аташеу да одмах пођу у Македонију како би се на лицу мјеста увјерили о звјерствима извршеним од стране Бугара и поднијели о том влади извјештај. (А. А.)

Бугарска изолована

Биоград, 4. јула

Данас је примио обилазним путем из Софије министар Пашић телеграм од уредника Натовића, који претестује у име хиљада странаца одсјечених од свијета против тога што тобож Србија задржава пошту за Бугарску и моли да се нађе начин да се пошта у Бугарску успрокос рата доставља. Пошто Србија нема начина да се стави директно у везу са Софијом, са мјеродавнога мјеста Ловим путем изјављује се, да је сама Бугарска још прије петнаест дана прекинула сваку поштанско-телеграфску везу са Србијом и преко ње и да ушљед тога телеграми иду обилазним путем а не преко Србије, а пошту из Европе и не шаљу другим путем тако, да и не долази до Србије. Према томе до Србије нема ни кривице, нити има начина да успостави везу странаца у Софији са страним свијетом. (Б. П.)

Румунска према Бугарској

Букурешт, 4. јула

Војска румунска пријешла је Дунав на двије тачке и продужила је наступање на земљиште бугарско. Краљ Карло отишао је из Букурешта, да прегледа трупе које се налазе дуж Дунава. У изванредној сједници парламента Мајореску је прочитао посланицу Краљеву, којом се вели да је рат на Балкану поново букнуо изазван ненадно од стране Бугарске против њених досадањих савезника. (Б. Кор. Биро.)

Стање на бојном пољу

Биоград, 4. јула

Са бојишта пошљедња четири дана скоро није било вијести. Јављало се да су Бугари нападали испред Криве Паланке српско лијево крило, али су били сузбијени; иначе није било већих операција. Данас јављају да су Бугари јаком снагом напали српску позицију Босилград, која је двадесетак километара на бугарском територију сјеверно од Ћустендила, али и ако су Бугари имали јачу снагу, Срби нијесу уступили ни стопе, него су одбили нападе. Тако је и пошљедњих дана успјешно вршено помицање српских трупа на граничном

фронту Криве Паланке. Прекјуче подне заузет је јуришем у 4 сата Жути Камик и предњи положај бугарског десног крила код Ћустендила разбијен. Непријатељ је бјежао у највећем нереду са огромним губитцима преко граничне линије. Јуче су дјелови српског лијевог крила заузели караулу Дукат, нагнав непријатеље да се повуче на Црноок. Потискивање Бугара на граничном фронту вршено је на неколико мјеста тако, да српски гранични фронт хвата све већи ослонац. Прексноћ су кушали Бугари да се већом снагом преко Дешчани Кладенац пробију к Власини, али су одбијени јаком ватром и повукли се Трну и Рују. Српски фронт на цијелој је линији непробојан. У Македонији је настављено гоњење бугарских трупа према Малешу и преко њега. Српске и грчке трупе гоне један дио Бугара сјеверу, те Бугари уступају, напустив кланац Кресну према Дупници у Бугарској. Српске операције пошљедњих дана врше се без журбе систематски, опрезно, математичком сигурношћу и постепеним напредовањем и стицањем добрих ослонаца за даљу акцију. (Б. Пресбиро)

Пашић и Веницелос

Биоград, 4. јула

Јучерашњи састанак Веницелоса и Пашића био је у Скопљу, према жељи Веницелоса, који је сматрао Скопље подесније од Ниша. Веницелос је дошао преко Битоља и Велеса у Скопље прексноћ у вече и примио у вагону посјету војводе Путника, праћеног пуковником Лешјанином. Посјета је трајала пола сата. Послије тога посјетио је Веницелос војводу Путника у Врховној Команди. Веницелоса је дочекало на станици изасланство команде, грчки војни изасланик и грчка колонија. Веницелос је дошао праћен својим сином, секретаром и једним вице консулом. У 9 сати био је банкет. Пашић је допутовао јуче у јутро рано праћен грчким послаником Александрупулосом, српским послаником Спалајковићем и шефом политичког одјељења Шајновићем. У седам сати у вагону био је састанак и трајао је скоро сат; у десет сати продужен је састанак до подне. У подне је на ручку у вагону био присутан Путник и остали из пратње. Како данас штампа јавља, Веницелос је изјавио да се не смије пристати на провизорно примирје, нити на полазак у Петроград прије него Бугарска прими прелиминаре и обавезе се да савезници риеше саме спорове без мијешања Европе и да се одмах демобилише. У Петрограду могу рјешавати споредна питања, а треба тражити ратну оштету као гаранцију да Бугарска одржи што се буде обавезала. Веницелос је отпутовао у 1 сат послје подне за Солун. Пашић је у вече кренуо и дошао у Биоград данас у подне. У свима питањима постигнут је потпун споразум. (Б. П.)

Наступање Турске

Софија, 4. јула

Јуче су турске трупе пријешле за 30 километара линију Енос-Мидија и марширају на Бунар Хисар, не наилазећи на отпор. — Бугарски кабинет поднио је оставку. (Б. К. Б.)

Бугарска недјела

Атина, 4. јула

Грчка дивизија заузела је Мелник без икаквог отпора. Грчке трупе нашле су у селу Хивонова само четири искапаљена старца, остало је било све утекло у планине. Ге-

нерални консули аустриски и италијански у Солуну били су у Серес да се лично увјере о свирјепостима бугарским. Кад их је Краљ примио, изјавили су му да је катастрофа већа него што су је замишљали и да ће о томе реферисати њиховим владама. (А. А.)

Бугарска моли Румунију

Букурешт, 5. јула

Новине јављају да је краљ Фердинанд упутио краљу Каролу депешу, којом га моли за саопштење услова под којима би се мир могао закључити. — Румуни су заузели сва важнија мјеста на десној обали Дунава од Видина па до Туртукаја. (Б. К. Б.)

Бугарска одсјечена од свијета

Софија 5. јула

Одјељење румунске коњице појавило се код станице Червенберг и пресјекло жељезничку комуникацију на линији Софија—Варна, дакле једини слободни пут за снабдјевање војске храном из иностранства. (Б. К. Б.)

Дневник

Дан Француске Републике. Француски народни празник 1. јули (освојење Бастиље) прослављен је у овдашњем француском посланству примањем честитања. С обзиром на тежке ратне прилике изостала је већа свечаност, у којој би наша пријестоница узела живљега учешћа, да би и на видан начин дала израза симпатијама, које се у души нашег народа гаје према Француској.

Француски посланик г. Деларош Верне примао је са својом госпођом у поне-дјељак поподне од 5 часова честитања у великом салону елегантног здања посланства. У име Краљевске Владе честитао је г. П. Пламенац, министар иностр. дјела, а од стране Краљевског Двора маршал г. Греговић. На честитање је био дошао и већи број наших високодостојника. Г. и г-ђа Верне такмичили су се у љубазности према гостима, које су лично послуживали разним понудама.

На знање. Извјештавају се родитељи, сродници и пријатељи оних наших војника, који се налазе у дечанском одреду, да кад хоће да пишу писмама, писма упућују за Куманово са означењем *Црногорски Логор*.

ОГЛАСИ

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање **посластичарнице** у главној улици.

Кухина ће бити **европска** и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умерене како за абоненте, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вишеме препоручуем се и за спремање **банкета**.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђевена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли за посјету

п. п. бр. 14 4—6 **ЈАНКО БРАЈОВИЋ**

400—500 радника

потребуем дневно на линији колског пута Бар—Улцињ. Почетак рада одмах. Плаћање сваке суботе у вече. Давају извесне дјелове пута и на контраат, као гучење пијеска по кубном метру, грађење тумбина, проширење и т. д.

СТАНО УСКОКОВИЋ
п. п. бр. 19, 23 Бар—Улцињ.

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОВИ, ЗЕЛЕНИКА (Боча Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПOKPИВАЊЕ ПРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачуни бадава.
п. п. бр. 16, 3, 25

Други балкански рат

Цетиње, 8. јула

Хоризонт се разведрава.

Ужасно клање међу дојучерашњим савезницима попустило је у својој жестини.

Хиљаде љешева покриле су долине Вардара и Брегалнице. Пуши се свјежа крв јунака палијех на високим македонским планинама. Вјетар још није разнио пушчани и топовски дим.

Помаља се лик Побједи, која се овога пута насмијешила много намученом и искушаваном српском народу.

Срби могу бити задовољни. Спремом, оружјем и јуначким махом извојевали су побједу праведној ствари. Документована је пред цијелим свијетом *унутрашња величина* једног малог народа. Она је исписана за сва времена, да је и неписмени могу читати, по Овчијем Пољу потоцима крви и соковима живаца српских војника. Нека нам сила јачих и сплет неодољивих прилика и отму тековине поново крвљу заливане, ипак нам унутрашњу моћ нико више не може сломити и сатрти. Ова је моћ јача од највеће Велике Силе; јача, у колико јој, послје одлично положеног крвавог испита, ма ко још буде хтио чинити неправду.

А неће је нико више ни чинити, бар не у ономе обиму, у којем била чињена, да је којом несрећом српску војску у Македонији постигао пораз. Пред успјехом се клања и љути противник. Успјех не признати, било би нитковски и ништаво! — ускликнуо је поводом пада Скадра велики њемачки лист „Франкфуртске Новине“, које су прије пада оштро нападале Црну Гору.

Са непобитном чињеницом сјајне побједи српског оружја у Македонији мире се сада и душмани српски. Они сами крче путеве измирењу и споразуму са српским народом.

Све окреће на боље.

То је потоњи билтен о ратној и дипломатској кризи на Балкану, у којој српски народ има тешку али славну улогу.

Промјена курса.

Полуслужбена бечка штампа, која је у очи битке код Штина водила хајку противу свега што је српско, сада сигнализује промјену курса. Ова промјена као да ће бити комплетна.

Прва честитка, која је о Петровдану за рођендан Краља Петра стигла у биоградски двор од страних владалаца — била је од Цара Франца Јосифа.

У Биограду је са задовољством истакнута ова чињеница. Научили су се од Бугара шта не треба чинити на да се један народ оспособи за достојна члана међународне заједнице. Не треба се побједом опјанити, успјехом помамити и изгубити душевно мјерило за могућности и немогућности. Не треба послје успјеха с презрењем гледати на све стране, као што су Бугари послје Лиле Бургаса и

Једрена гледали и на саму своју браћу и савезнике.

Бечка штампа прилази Србији.

То је новост која много говори. Србији се више не оспорава право освојења. Њој се признаје и војнички успјех, па и дипломатски такт. Њене захтјеве бечка штампа сада више не означава претераним и неоправданим. Једно се само од ње тражи: да поштеди Бугарску. Апелује се на милосрђе побједитеља. У њега се полажу наде да ће бити помириатељ.

Без посредовања

Све су се Велике Силе сложиле у одлуци, да зарађене балканске државе треба оставити да саме међусобно сврше спорове. Саме нека закључе примирје и стални мир, саме нека се разграниче. Можда ће доцније доћи европска контрола, која ће ту и тамо поправити уговор о миру. *У битност се неће тицати.* Србији у најмању руку остаје оно, што је прије рата са Бугарском тражила. Дакле, сва десна обала Вардара са Битољем до Ђевђелије.

Уништење Бугарске

Уништење Бугарске неће се допустити ни под коју цијену. Она је потребна као залага балканске равнотеже. Сузбијање Бугарске са обале Јејегског Мора биће спречијено. На Грчку се чини притисак, да према Бугарској буде предусретљива.

Аустро-Угарска је уложила сву акцију да Бугарску сијасе од уништења. Труд јој узалудан, јер уништење Бугарске не желе ни Србија ни Грчка. Србији и Грчкој Аустрија не оспорава врше земљишта, која су крајље прије рата.

Краљ Константин и Краљ Фердинанд

Грчки Краљ Константин јавно је пред цијелим Европом оптужио Бугаре због звјерстава што их је њихова војска починила у Македонији над Грцима. Оптужба Краља Константина узбунила је сав образовани свијет. На Краљев позив страни дописници пошли су на лице мјеста и увјерили се о истинитости оптужбе. Фотографирали су примјерке бугарских злочина.

На то се сада јавља бугарски Краљ Фердинад. Он је послао једном лондонском листу телеграфску изјаву, у којој вели да су све грчке тужбе о бугарским звјерствима измишљене и срачунане на постизавање вјештачког раздражења противу Бугара.

Другим ријечима, Краљ Фердинанд јавно пориче истинитост тврђења Краља Константина!!

Нико их више не брани

У великој европској јавности поступак Бугарске готово нико више не брани. И угледни органи њемачке јавности, који су симпатисали Бугарима, сад им окрећу леђа. „Фосове Новине“ аустриски лист у Берлину, ружно се изражавају о Даневу. Веле, да је овај бугарски дипломата у Лондону умно вјешто блефирати и варати сву Европу. Али показало се да је у њему оличена обична азијатска диктаторска ћуд, скривена у кучине макијавелизма. Лија је долијала. У њему не бијаше ништа солидно. Све блеф, обмана, превара, а испод разметљивих ријечи празнина и простота.

„Дељи Телеграф“ аустрофилски лист у Лондону, оштро напада Бугаре.

Он пише: „Ма шта да је прави војни положај Бугарске према Србији и Грчкој, јасно је да се њен првобитни ратни план показао као потпуно неуспјех. *Бугарска ће изаћи са јако смањеном славом и иллузијом.* Онај који губи има да плати, а њена молба Цару Руском за посредовање значи да *признаје да је изгубила.* Она је требала да израчуна унапријед сав трошак и да покаже већу готовост за *признање моралних љива српским захтјевима.* Извјештаји нашег нарочитог извјештача о *покољима и свирепостима, што их учинише Бугари љи својем одствујању, довољни су сами по себи да униште и потоњу трунку симпатије, која се у овој земљи (Енглеској) осјећала за Бугаре. Је ли икад било потпунијег и катастрофалнијег преокрета у једном тако кратком времену? Прошле јесени Бу-*

гарска наједанпут постаде једна нова војна сила са несавладљивом војском вођена од војника, чији им успјеси још донијеше поштовање Европе. Бугарска је проглашена за Пруску Балкана. *Њена хегемонија била је до крајности кратка вијека.* Притијешњена непријатељима са свију страна, она у највећој кризи своје судбине призива посредничку помоћ. Ми нећемо покушати да предскажуемо ток догађаја. Ми се само надамо да ће се Србија, Грчка и Румунија показати резонабл својим одговорима Русији“.

Вратио бугарски орден

Јесенас је у бугарску војску био изаслан од стране белгиског Црвеног Крста бриселски лекар д-р Леме. Он је био присутан и опсади Једрена. Још тада је видео како су Бугари небратски поступали према браћи Србима. Кад су по паду Једрена Бугари јавно и званично Србима одрекли сваку заслугу за освојење тога утврђења, д-р Леме се у своју отаџбину вратио са осјећајима гнушања због таквог бугарског поступка.

Овијех дана дошао је Лемеу у Брисел бугарски орден, који му је послан за његове заслуге у рату. Он га није ни распаковао, већ га је одмах вратио у Софију с овим ријечима:

„Не ласка ми то одликовање и не примам награду од народа, који мучки набада своју браћу“.

Одричу се Русије

Страни листови саопштавају из Софије, да је нова бугарска влада са поторним аустрофилима Радославом и Генацијевом на челу већ дала изјаве, којима окреће леђа Русији. Неки бугарски политичари изјављују, да у Бугарској нема родољуба, који би више био за Русију.

На све стране ушине и блефови.

Они мисле, да ће тијем задобити противнике Русије. Напротив, и они ће се згадити над таквом незахвалношћу бугарских државника. И они ће видјети, да су бугарски државници немоуздани и на све готови кад могу јавно оптуживати и вршећати своју ослободитељку — Русију.

Кад им Русија управо због словенских интереса неће да помогне створити Велику Бугарску, они опда и њу издају. Радећи тако сада, још немоћни, какви би тек били према Русији кад би збиља њеном помоћи добили Велику Бугарску? Тад би јој савршено окренули леђа, презревши и њу у својем лудилу величине.

Краљ Фердинанд и Савов

Опасним се оружјем послужиле бугарски владалац и влада да би се спасли и пред својим народом и пред цијелим свијетом од одговорности за поразе војске у Македонији.

Цару Русије телеграфски оптужише генерал-симуса Савова, да је он крив за мучки напад на Србе и да је он, без знања владе, започео рат!!

Ако је истина, да је Савов без знања владе отпочео рат и довео Бугарску до ове несреће, онда би он требао да буде кратким путем стријељан. Међутим, он је само смијењен, и то му је сва казна.

Ако је оптужба противу Савова неистинита — то је очигледно — онда се бугарска влада латала веома опасног средства за свој спас. Оптужила је ни крива ни дужна војсковођу, који је, слушајући њене наредбе, довео земљу до пропасти. Овако јавно оптуживање невиног војсковође толико ће се осветити његовим тужитељима. Који ће се генерал у Бугарској хтјети и смјети више ставити у службу за нови слични случај својем Каљу и влади?! Изигравали своју браћу и сусједи, изигравају ето и унутра своје стубове, те дочекују потпуни слом.

Значајна изјава

Бечка „Н. Сл. Преса“ у својем потоњом броју учинила је ову значајну изјаву: *„Морамо доћи до увјерења, које смо често исповиједали, да је балканским ратом сахрањено и једно велико питање, које је кроз вијекове потпиривало расприну између Русије и Аустрије. Ни Русија, ни Аустрија немају шта више на Балкану да освајају. Прошла су времена Велике Катарине која је једном пролазила кроз тријумфалну капију на којој је било исписано: овуда ћеш у Цариград!“* Све приче о интервенцији, које је и сами Ерентал демантовао, постају све више беспредметне ушљед мирољубивости, ко-

ја сада више не икад сачињава основ живота аустро угарске монархије. Аустро-Угарска у својој души не жели да Бугарска буде раскомадана и уништена; али ни један наш државник, који има и трунке осјећања одговорности, неће савјетовати да се води таква политика, која би се *послужила средством силе и довела у питање највише интересе.* И на нас и на Русију што се тиче нашега господства на Бакану могла би се примиијени ти шаљива ријеч: за нашим је леђима велика будућност!

Наши у рату

Јутрос је приспио телеграфски извјештај са бојног поља о дечанском одреду наше војске у Македонији.

Према томе извјештају, наша војска је водила борбе 4, 5. и 6. о. м. око Брегалнице и Каменице. Као и увијек до сада, наша војска држала се одлично и показала сјајно. У тој тродневној борби наша војска је успјела да заузме добре положаје, али како да била одлучна и крвава, ова борба није могла да прође без жртава.

Од наших је пало 109 мртвих, а међу њима и бригадни барјактар *Јаков Алексић.*

Рањених је било 453 од којих су 8 официра. Међу њима је: командант прве бригаде командир *Лука Гојнић*; четни командир капетан *Сисаоје Гардашевић* из чевско-бјеличког батаљона, поручник *Лука Стаматовић* из батаљона команско-загарчког, потпоручник *Блажо Белевић* из батаљона братоношког, поручник *Ђуро П. Ђуровић* из батаљона пјешивачког и командир митраљешког одреда потпоручник *Нико Кашћелан* из батаљона његушко-ћеклићског. (Имена двојице официра су у телеграму нејасна и не одговарају ни једном имену наших официра, те их овом приликом не износимо. Али зато смо се постарали да што прије објавимо имена свију наших палих и рањених витезова.)

Командир Лука Гојнић рањен је, као и већина, лако и још води команду над својом бригадом.

Наши се налазе на добрим положајима, стање је у војсци одлично, а ни колере нема.

Тако и овом приликом наши ратници испољише своје прегалаштво и пожртвовање хватајући се у коштац са непријатељем.

С поносом истичући имена палих хероја за свету нашу ствар на догледу освећеног Косова, која ће у пуном сјају блистати крај осталих косовских осветника, желимо да им ова света Србинова и силном крвљу натопљена земља буде лака и, гордећи се њима, кличимо им: *слава им, слава!*

Честитајући ране рањеним витезовима и борцима нашим, од срца им захваљујемо што и овог пута поносно одржаше сјај нашег прослављеног оружја и што показаше херојским подвизима да су достојни синови своје поносне земље, и желимо им брзо опорављење како би и од сад били ведре и поносна чела на бранику опште ствари „на страх врагам“!

Утисак о свему досадишњем

Утисак о свему досадишњем и са бојног поља и из великих европских канцеларија *сасвијем је довољан за ствар Србије, Црне Горе и Грчке.*

Српска је будућност обезбјеђена. *Никад до сад није имала боље основе.*

Српско је име данас у Европи високо уздигнуто.

Умјереност и разумност дипломатије српских краљевина извешће српски брод из опасности и избјећи ће сукобе са противницима, у толико прије, што ни ови више не желе сукоба са српским народом.

Са самопоздањем гледајмо у најближу будућност.

Препаде и катастрофе нико данас у Европи не жели.

Све ће се добро свршити. Само још стрпљења и повјерења у коначну побједу наше праведне ствари.

То је утисак од свега досадашњег. *Ко сада противно мисли или вјерује, или је слајчина, или је болесни пессимиста, или је на зло упућен.*

Погинуо

Доброга старог баријактара Јакова Алексића нема више међу живима. Он је погинуо у потоњим бојевима у Македонији. Он је на бољу пут отпутовао са ријеке Брегалнице мјесту, гдје јунаци и прави људи вјечно живе. Отпутовао је уз страшни тугањ српских и бугарских топова. Легао је на српску земљу у Македонији и покрио се славом и баријак Краља Црне Горе, да стар и дугом борбом заморен мало отпочине.

Јакове, јуначе и јуначки сине, тихо ти вјечно почивање на пољима македонским! Твоје мисли, твоје тежње и вукле су те од младости пут крајева, жељних јуначког српског крика, — крајева, које данас притискују тама праха и прашине. Весели се, јер нијеси могао што боље и љепше доживјети!

Телеграфски извјештаји

Бугарска звјерства

Биоград, 5. јула

Како из Скопља јављају, свакога дана стижу извјешћа појединих команданата о звјерствима Бугара. Командант 4. батаљона 1. пука јавља да је на положају Кашка нађен љеш спаљеног српског војника, та су нађени комади одјела и крвав завој, што свједочи да је војник био најприје рањен. Нађено је више љешева са ископаним очима, косом, одераног лица. Сви нађени већином су голи на положајима. Иста дивљаштва саопштава командир дунавског коњичког дивизиона. Сви рањеници, преко којих су прешли Бугари, измлаћени су кундацима или испробадани ножевима. Командант 2. пука јавља, да је један српски рањеник нађен полумртв, коме је бугарски официр преломио повисе лакта руку, а војници су му по наредби официра каменом истуцали прсте на обим рукама. Официр га је испитивао о положају Срба, па је опалио два метка на њега и оставио га мислећи да је мртав. (Б. П.)

Политичка ситуација

Биоград, 5. јула

Данашња „Самоуправа“ под насловом „Пред новим временом“ пише, да је неоспоран факат да се у ратовима показује физичка и морална снага држава, којима се према тим снагама одређује и улога. Резултати садањег рата показују да је морална и физичка снага на страни Срба и Грка, јер је Бугарска потучена и ако је била њена војска бројно надмоћнија од обију савезника. Сада се имају уредити односи на основу реалности створени ратом и никнути здрави природни односи, који одговарају правој физичкој и моралној снази Бал-

кана. Велесиле имају озбиљних разлика пустити да се нова оријентација изврши на реалним нормама размјера и снаге а побједиоци у овоме рату знаће извући поуку из бесмисленог напада Бугарске. Они неће нићи ни за хегемонијом, ни за апсорбовањем туђих етнографских елемената; они ће се постарати за здрав природан ред Балкана. Говори Греја и Пишона држање је већине сила, које остављају слободу и вријеме Балканцима да уреде ствар и, што показује да се можемо надати да ће Европа својим немјешањем признати најпослије Балкану слободу да се сам одређује, а Балканци ће се показати достојни повјерења. (Б. П.)

Страхоте бугарских дивљана

Биоград, 6. јула

Док данас са самога ратишта о операцијама нема још вјести, стигло је званично извјешће о звјерствима Бугара код прве провале у Криволак. Најприје је пријешао Вардар одред комита, убијајући све што је било Турака и свакога хришћанина, који није хтио узети пушку и пуцати на Србе. Њима су слиједиле регуларне трупе командоване официрима, који су наређивали палење и рушење села. Одмах до Криволака убијено је 30 Турака. Варош Криволак запаљена је од комита, а послјије сасвијем је уништена од војске. У Неготину код Криволака убила је војска онај дио Турака који није доспио да побјегне и уништила градић сасвијем. У једном бунару нађено је троје дјете заклане. Код воде нађено је бајонетима убијено дијете када је било воду; држи и мртво у руци лончић. Дјетету је шест година. Кад се српски 16. пук вратио у Неготин, нашао је на једном мјесту 652 љешева турских. Послије Неготина Бугари су пошли Кавадару, али су становници побјегли на вријеме. Ту су упалили турски дио вароши. На сред пијавце скинули су до коже све српске војнике убијене. У Кавадару полудила је једна турска жена, јер је била присиљена да гледа како јој муче и убијају мужа. Између Пепелишта и Врусника нађена су два српска војника са одсјеченим удима у уста метнутим. Једно 200 метара даље нађен је један српски војник натакнут на ражањ и тек напечен, јер се ваља прије него су доспјели да га испеку Бугари повукли, па га оставили. На Вардару нађено је више српских војника са одсјеченом главом. Очито била је намјера Бугара нападајући Криволак да отворе пут комитама и четама у цијелу западну Македонију до Битоља како би починили исте грозоте и застрашили народ. Ето, у име такве слободе су тражили они Македонију! Сви су случајеви фотографирани и званично пописани. (Б. П.)

Нова бугарска влада

Биоград, 6. јула

Говорећи о кабинету Радославова „Самоуправа“ каже, да лица у кабинету не дају гаранције за мир, али се ипак може десити да и шовени, када буду морали узети пуну одговорност на себе, хладно пресуде положај. Зато треба сачекати неколико дана и видјети прве кораке нове владе, па се онда одредити. (Б. П.)

Бугари у шкрипцу

Биоград, 7. јула

Јуче су српске трупе узнапредовале од Зајечара до куле на бугарском земљишту и разбиле Бугаре потискиване уз губитке у правцу Видина. Напредовањем Румуније преко Фердинандовца и њиховом

близином са српским трупама више Пирота бугарска војска видинскога оструга одсјечена је. (Б. П.)

Њега рањеника

Биоград, 7. јула

Овамо непрестано стижу страни љекари. Јучер су стигли опет десет а пријављено је још неколико талијанских мисија. Од синоћ се одржавају опет стручни љекарски скупови као за вријеме прошлога рата. Ушљед брзе и добре њега свакога дана пуштају се кућама многобројни излјечени лаки рањеници. (Б. П.)

Турски официри у Србији

Биоград, 7. јула

За два дана посебним возом биће отпремљени у Солун пошљедњи турски заробљеници, гдје ће их преузети турска комисија. Многи турски официри затражили су увршћење у српску војску за овај рат. Многима биће молба испуњена и употребиће се ови официри нарочито касније за вјешбу војника Турака у српској војсци нових крајева. (Б. П.)

Заплијењени топови

Биоград, 7. јула

Јуче су допремљена још четири бугарска топа заплијењена на Владини. (Б. П.)

„Битка код Ђустендила“

Биоград, 7. јула

Како на мјеродавном мјесту увјеравају, нијесу истините стране вјести да се од неколико већ дана бије велика битка код Ђустендила. Истина је само да долази до спореднијех позиционих бојева и Срби сузбијају чешће нападе Бугара, хватајући терена. Срби без веће потребе не желе изазивати велику битку, осим ако је Бугари почну. Срби чекају резултате одлука нове бугарске владе. До сада још нема обавезних изјава бугарских, нити су изаслани делегати за преговоре мира. (Б. П.)

Бугарске подлости

Биоград, 7. јула

Повлачећи се из пиротске границе, Бугари су оставили велике количине хљеба, надајући се да ће га Срби јести. Када је овај хљеб испитан, утврђено је да је загађен, те је зато сав уништен. У повлачењу на властитој бугарској територији Бугари су попалили дијелове својих села и то саме најстарије и трошне куће вјероватно да касније оптуже Србе да су палили. Све своје становништво одвлаче Бугари за собом тако, да сва села пушта остају. (Б. П.)

Бугарски делегати у Нишу

Биоград, 8. јула

Вечерас у седам сати јављено је из Пирота да је на молбу бугарске страже јутрос у једанајет сати послан у Обреновац аутомобил да донесе бугарске делегате за преговоре о миру. У четири и по стигли су у Пирот бугарски делегати који долазе да умоле да се поведу преговори. Делегати су генерал Паприков, Иванчев и бивши војни цариградски аташе Топалашков са руским војним софиским аташеом Романовским и једним ађутантом. Са граници допратио их је пуковник Војислав Живановић. Пошто су у Пироту посетили генерала Степановића, продужили су пут засебним возом за Ниш, гдје су стигли вечерас.

Чим стигну представници Србије, Грчке и Румуније биће први састанак. Ови преговори не тангирају ратне операције, које ће се наставити све до потписа прелиминара. (Б. П.)

Борба код Неврокопа

Атина, 7. јула

Према званичним извјештајима, снага непријатеља у четвородневној борби код Неврокопа била је много јача него што се претпостављало. Непријатељ је имао 22 топа од којих су Грци заплдијенили 18, а од ових су 6 узети на бајонетски јуриш. Бугарске су трупе растјеране и потпуно уништене. Путови су претрпани оружјем, муницијом и војничким стварима бјежећег непријатеља. Грчке трупе су ушле у Неврокоп одушевљено поздрављене од грчког и мухамеданског становништва, које живо поздравља краља ослободиоца. (А. Агенција.)

Споразум Грчке с Турском

Атина, 8. јула

Према сигурним извјештајима, преговори између Грчке и Турске односно обнове дипломатских односа почели су између владе грчке и Халил Кемал-Едином и довршени су. План споразума биће данас или сјутра поднијет министарском савјету ради ратификације. Питање о заробљеницима је уређено и они ће бити одмах пуштени; оштета за њихово издржавање у начелу је призната и уредиће се на међународној финансиској конференцији у Паризу или у Хагу. Султан се обавезао да ће штитити грчки патријархат, пошто се Грчка обавезала да ће протезирати мухамеданску вјероисповијест. Питање о капитулацијама, уговорима трговачким и другим уредиће се доцније а за сад ће остати status quo прије рата. Оштета ради заплијене грчких бродова прије рата биће уређена од стране финансиске комисије у Паризу. Потпис споразума биће у Атини. (А. А.)

Савезници о миру

Атина, 8. јула

Данас или сјутра предаће Грчка, Србија и Црна Гора одговор на предлог руски односно прекида непријатељства. Три савезничке владе примају са задовољством предлог да ступе директно у преговоре са Бугарском односно закључења мира. Бугарска може послати своје изасланике и у исто доба потписати прелиминарни уговор о миру. Савезничке државе не могу закључити примирје прије него што Бугарска усвоји услове прелиминарног мира. (А. Агенција.)

Атина, 8. јула

Одговор Грчке на предлог Русије послан је у Петроград. (А. А.)

Грци продиру на сјевер

Атина, 8. јула

Бој се наставио јутрос на цијелој линији општим наступањем унапријед наших трупа. Крајње десно крило у долини Месте наставило је гоњење у правцу Мелоније. Према скорашњим извјештајима број заплијењених топова је 22, осим тога четири Крупова топа, које су Бугари били поставили на вису Папазчаир, источно од Неврокопа, Грци су послјије жестоке борбе освојили. Централна армија је сузбила јуче и данас непријатеља са свију његових положаја пут кланца Кресне; дивизије грчке са лијевог крила истјерале су Бугаре са свију њихових положаја утврђених и узеле Печавол, као и брдовите висове на сјеверу Печавола. (А. А.)

Турци хоће линију Марица-Једрене

Цариград, 8. јула

Порта званично саопштава, да је одлучила да окупира линију Марица-Једрене. (Б. К. Б.)

Бугари за одбрану Једрена

Софија, 8. јула

Три бугарске дивизије приспјеле су у Кулели-Бургас. Бугари се спремају на одбрану Једрена. (Б. К. Б.)

Други балкански рат

Цетиње, 10. јула

Данас су у Нишу почели преговори за мир. Они се неће дуго затезати и у брзо ће бити довршени. Али зато ратне операције нијесу још прекинуте. Без обзира што се бугарски делегати већ у велико налазе у Србији ради преговора, бугарска војска још никако не мирује. Она с дана у дан на сваком кораку покушава да разноврсним нападима на српску војску ма што ћари, али је увијек до сада била лоше среће. Сваки напад био је сузбијен и њена војска потиснута. Тако српска војска постепено, али сигурно све више напредује. Већ је у велико прешла и на бугарско земљиште, те се налази и на земљишту досадашње Бугарске.

Према кретању бугарске војске, могло би се закључити да Бугари нијесу све наде изгубили и да се рјешавају да баце све на коцку. Порази, које је претрпјела њена војска на свима фронтима, као да их нијесу уразумили, те чине све, да даду још једну одлучну битку. Бугарска се војска сконцентрисала у углу старе српско-бугарско-турске тремеће, Паромир-Ћустендил-Дупница, као и испред Софије у правцу Пирота.

Тако би се ове чарке које се непрекидно воде око задобијања позиција окрчале одлучном Ћустендилском битком.

За успјех ове битке Бугари немају готово никакве шансе, али знајући њихову тврдоглавост, која се граничи глупошћу, не би нас ни мало изненадило ако би Бугари покушали да даду ову пошљедњу велику битку.

Да би ово сувишно пролијевање крви било без икаквог успјеха, показала је до сада засвједочена надмоћност српске војске над бугарском, а да не говоримо о операцијама румунске војске, која би у том случају несметано могла продирати у срце Бугарске, па јој чак и заузети пријестоницу.

У својој ноти упућеној великим силама, излажући циљеве своје акције, Румунија се јасно деклерира, према томе не би се могло препоставити, да би се она могла зауставити на по пута и оставити Бугарској одријешене руле. Румунија је, како што се зна, изјавила, да њени витални интереси налажу да не смије остати миран посматрач кад Бугарска показује намјеру да задобије хегемонију на штету других држава и да ће она оружаном руком противу тога војевати. Према томе, дајући одлучну битку код Ћустендила, Бугарска би Софију пустила окупацији румунској, те јој не би Ћустендилска

битка користила чак ни у случају побједе. А већ раније смо нагласили, да Бугарска нема никаквих услова да би се могла надати икавом успјеху ове пошљедње велике битке.

Према најновијим вијестима, Срби држе сву стару бугарску границу и већ су почели да продиру и у унутрашњост Бугарске. То ће се продирање наставити, ако бугарска војска буде и даље продужила да испада према српској војсци. А ако преговори у Нишу не буду напредовали онако како се то очекује, бугарски политичари, који су своју земљу до свега овога довели, могу јој својом неразумношћу и ту пакост учинити, да претрпи још и то унижење, да јој услове мира непријатељи у самој Софији диктирају и да је до коначне катастрофе доведу.

Добро прочитана буква

Европска штампа врло радо хоће да моралише кад смо у питању ми Балкани. Она је тада увијек пуна моралних прилика и с висине говори о нашим поступцима. Разумије се, није се те своје омиљене улоге одрекла ни сада када је плануо други балкански рат. Док је за неке словенске листове ово братоубилачки рат, докле је он неким страним листовима дружно прилику да се згражају и да га се гуњају, а у енглеској штампи крштен је врло естетично прљавим.

Али шта ко тражи, то и нађе. Није цио свијет слијеп. Има их који умију да гледају и да виде све у својој правој боји. Тако је и у енглеској. Противу држања енглеске штампе у балканском рату устао је сада, поред многих других, и познати политички писац Едвин Делат, који у „Пал Мал Газети“ добро ишчита буквицу свима тим високоученима и болеливима. Он за сву ову несрећу на Балкану криви на првом мјесту Аустрију, а затим и све Велике Силе. Да су Велике Силе пустиле савезнике да заузму Цариград, да су оставиле Скадар Црној Гори, а северну Арбанију са оним што су Срби од јадранског приморја освојили, да су оставили Србији, до овог рата због подјеле Македоније не би дошло. Требало је да Аустрија уступи Боку Которску Црној Гори, а де зато добије Авлону, а за ово уступање Аустрији да се Италији да у накнаду острво Род. Док се крст бори са полумјесеком, сваки је тражио да се рат обуставе и мир закључи, а сад кад се крст бори противу крста, у енглеској има једна струја, којој као да је мило што је до овог рата дошло. На сваки начин енглеска не предузима ништа да устави овај братоубилачки рат. Он тврди да је сасвим очевидно да Бугари немају право, и да Велике Силе, „са својом прљавом суревњишошћу“ нијесу показале ни мудрости, ни куражи, ни предвидљивости.

Политичка ситуација

Улога Румуније у овоме рату с Бугарском још није многим довољно јасна. Још многи замишљају да је акција њене војске више војничког него политичког значаја. Међутим је обротно.

Румунија је ступила на бугарску територију баш у часу, када је сломљена главна офанзивна бугарска сила у Македонији. Сада ступа рат у другу фазу, која има комплициранији карактер. Бугарска — као што је било и за очекивање — неће се силом одупријети Румунији да окупира неке бугарске територије и чини се као да неће да ту окупацију схвати као casus belli, што би по њу било неповољно. Она ће мирно допустити окупацију и коначну одлуку препустити дипломатији. Исто тако је и Турска слије-

дила примјеру Румуније и окупирала терен између Чагалце до линије Енос—Мидија и Бугарска је то мирно допустила. Улазак румунских група у Бугарску међутим има више политички него војнички смисао. До сада су сами дојучерашњи савезници Бугарске сузбили Бугарску и показали да су војнички надмоћнији од ње. Улазом Румуније у територију Бугарске, Румунија хоће, да себи створи базу за то, да она добије мјесто код преговора о миру и о диоби територије на Балкану. Њено становиште је познато: она неће да дозволи, да се Бугарска одвише несразмјерно ојача на рачун Србије и Грчке и она ће то становиште свом силом подупријети.

Бугарска је затражила интервенцију. Она неће слиједити толико брзо, да би спријечила продирање српске војске на територију Бугарске. Срби и Грци пристали су на интервенцију и прелиминаре мира, дотично на обуставу борбе само онда, ако се унапријед Бугарска обавезе на неки минимум уступака у питањима разграничења. У томе захтјеву су сложне све балканске државе заједно са Румунијом и свакако ће већ прелиминари јасно показати политичке резултате рата и главне линије нових граница. Све ово неће моћи да буде свршено прије неколико дана, ако и најбрже пође. Што буду Бугари даље оклијевали, биће по њу војна ситуација гора, јер ће бити све више војске српске и румунске и то све дубље на бугарском територију.

Како се у упућеним круговима вјерује, коначни резултат интервенције и преговора и коначнога мира требало би да буде реконструкција балканског савеза на основу правдонога еквилибрија, у који савез ступа и Румунија, која само за то интервенира, да утиче на то да савез прими такав састав и такве солидне базе, да она може ступити у њ сигурна, да ће у њему наћи гаранцију својих општих интереса.

Русија за Бугарску

Из Париза јављају:

Неприлика Бугарске, у коју је након побједоносног рата против Турске, у којем је допринијела највеће жртве, запала не кривом народом већ владаром и лоше дипломатије, почиње побуђивати пажњу велеласти, која иде за тим, да се спријечи свако евентуално поремећење равнотеже на Балкану на штету Бугарске. Нарочито се у руској дипломатији опажа у том смислу знатан преокрет обзиром на њено држање пошљедњих дана. Српска и грчка влада биће од Русије позване, да даље ратне операције против бугарске војске, која се на свим линијама повукла, одмах обуставе, док је своје становиште према румунској акцији означио већ Цар Никола у свом ручном писму на Краља Карола.

У суштини ова вијест прије је за вјеровање, него што би се у њу сумњало. Само је у појединостама нетачна, да не речемо тенденциозна. Прије свега у рату с Турском Бугарска није допринијела највеће жртве. С њом у томе погледу тако стоји, да је по њу најбоље да се о томе и не говори. Нпр. без претјеривања се може рећи да је она у прошлом рату најмање жртве поднијела. И ако највећа, она је најмање жртве допринијела. Највеће је жртве допринијела Србија. Њене су жртве највеће у сваком погледу. Ако се ту узме као српска земља и Црна Гора, онда се може рећи да су се Срби у прошлом рату за савезну ствар жртвовали.

Не одговара стварности ни став, да се бугарска на свим линијама повукла. То је двосмислено речено. Може се прије тумачити, као што др. Данев труби, да се повукла по наредби бугарске владе, док се у ствари она на свима линијама повукла под притиском савезничке силе. Дакле се није баш повукла, него је узмакла и потиснута у државне границе Бугарске.

Као што се види, адвоцирање за рачун Бугарске већ је отпочело. Само, на жалост, оно јој неће стварно помоћи.

Вијести о српским „поразима“

Све, док се није најпослије ситуација разјаснила, шириле су се европском штампом свакојаке фантастичне вијести, на основу којих су „стручњаци“ по новинама правили већ политичке и стратешке комбинације. Један дио тих вије-

сти је био сасвијем свјесно лансиран са намјером да се задовољи србифобиа и спасе престиж Бугарима. Увеличавала су се тренутна повлачења Срба и бајало о катастрофама, којих није било. Све те вијести су имале, како се већ добро зна, шљедећи политичко-тактички циљ: показати свијету, који некритички прати вијести са ратишта, како су Бугари побједници или како је борба до сада борба неизвјесна и онда тврдити, да они понуштају само интервенцију и улијетању Румуније, али да нијесу нипошто разбијени у Македонији. Међутим српска и грчка војска свршише свој главни задатак, а тај је био у Македонији, прије него је Румунија почела да улази у акцију и еклатантно су показали свијету и Бугарској, да она није кадра да се силом наметне свим осталим савезницима, шта више, да су они кадри да сасвијем разбију њену офанзиву.

Други разлог ширењу ових вијести био у томе, што ни новинари ни други стручњаци нијесу били оријентирани у географији. На тај начин су јављене вијести да су Бугари заузели Неготин у Србији (нешто јужније од Дучава) док да су они били допрли до Неготина код Кривопака. Исто тако је јављано, да су Бугари угрозили Велесу, јер су узели Светог Николу, а напротив радило се о надирању Бугара на Светог Николу испод Књажевца. Јављало се да се води велика борба код Скопља, а у ствари се водила код Штина. Замијена је дошла одатле, што Нијемци зову Скопље Искиб, а Штин Истин, па замијенише имена. Други пут су опет Бугари јављали као свршена факта њихове намјере, па су свој покушај навале на Зајечар јавили као освојење Зајечара, надирање преко Власнице као освојења Врање, која је 20 километара удаљена. Занимљиво је, да су из тих вијести често пута српски војни кругови сасвијем лијепно разабрали шта Бугари кане да изврше тим нападима и на вријеме се користили, па, пуштајући Бугаре у кланце, дочекивали их и до погу тукли.

Дакле здружила се подлост и незнање. Па ипак: истина је спора, али достижна.

Бугарска мора да попусти

Сад је већ цио свијет с Бугарском начисто. Она је изазвала рат, играла је дволичну и подмуклу улогу и хтјела је да другом сломије врат. Сад је пала у клопку коју је подмукло и лицемерно другом спремила. Подметала је другом погу, па је сама пала и унаказила се.

Код таквог стања ствари сасвијем је разумљиво што је наишла на општу осуду и презирање. Дојучерашњи њени пријатељи, окренуше јој леђа и сад отворено симпатишу савезницима. С Бугарском су сви начисто. Долијала је.

Тако „Ехо де Пари“ доноси чланак Жана Ербера, који потпуно одобрава савезницима. Одобравајући захтјеву савезника побједилаца, да се ратне операције не прекидају све док се мир на бојном пољу не склопи, он истиче да се мора водити рачуна о оправданом неповјерењу српских и грчких војника. Они стоје већ девет и по мјесеца под оружјем и сигурно желе мир, али мир стваран, па зато неће пристати да их празним разговорима шиканирају, као у децембру прошле године Турци приликом преговора о миру. На првом мјесту извесно је, да се уговор српско-бугарски из 1912. год. не може узети за основицу преговора. Сад ће Србија тражити и Кратово и Штин, уопште већи дио Македоније, него раније. Исто тако и Грци тражиће и Дојран, Серез, Кавалу и остале освојене крајеве. Бугарска треба да је увиђавна овога пута и да допринесе што бржем закључењу мира, који је њој најпотребнији.

Стање у Софији

Као што уверавају они који су имали ту ријетку срећу да се искобељају из Софије, у бугарској пријестоници немају ни појма, што се догађа на ратишту. Грађанство, опијено извјештајима службене бугарске агенције, још увијек вјерује, да је стање бугарске војске веома повољно, али околност да задњих дана нема никаквих службених вијести са бојишта изазива већ велико узнемирење. Осјећај тјескобе и узрујаности већ се почео јављати, па се бојати, да би лако могло доћи до немира.

Софија је тако рећи остала без новина. Ушљед веома строге цензуре, која забрањује не само вјештице са ратишта, него и све коментаре о међанародном положају, већина је листова држала, да је сувишно њихово издавање и неке новине излазе веома нередовно, а неке новине више не излазе. Само полуслужбени „Мир“ и „Булгарија“ још редовно излазе.

У оскудици прaviх вјештица, почеле су се ширити својојим гласовима, који су кадри да веома узнемире грађанство. Власти прогоне ширење оваквих вјештица, ну то што је више особа ухапшено ради те сумње, још више је потирило незаловољство у грађанство. Вјештица, да је румунска војска прешла на бугарско тло, проузроковале су праву стурну. Пошто аутентичних вјештица нема, сви су увјерени, да ће Румунија марширати на Софију, па се у грађанству главног града почео већ јављати и страх од румунске инвазије иза леђа.

Софија је сасвијем одијељена од осталог свијета. Нема више никакве поште, а власти задржавају и оне брзојаве у којима се тражи обавјештење о стању војске и у граду.

Од неколико дана предузете су и опсежне мјере војничке у Софији. Краљевски је конак сасвијем заопкољен четама, које не дозвољавају никоме приступ. Аудијенције су у опште већ од дуже времена отказане. У касарнама су конигниране поуздане чете и одјељења краљевске гарде.

Краљ Фердинанд, од како је један дан био са престолонашљедником на граници и вратио се у Софију, није више од онда изишао из двора. Из његове се околине изјављује, да је болестан; обично сваке године, да му се у ово доба јавља његове реуматичне боли.

Собрање је на окупу, али грађанству није ни тамо дозвољен приступ. Сједнице су тако рећи гаже, посланици се ни с ким не друже, као да скривају какве гаше. Држи се, да је влада сматрала погрешно, да посланике обавјешти о положају, али да им је препоручила да шуте, да не узнемирују грађанство. Бугари не знају на примјер, да је генерал Савов свргнут са врховног заповједништва.

Међутим стижу непрестано нови рањеници у град. Болнице су и онако препуне, па се неки рањеници морају предати у приватну његу. Они приповиједају потанкости о бојевима, па помало истина почиње крчити пут.

У Софији је завладала несташица новца. Цијене су јако поскупиле. Из унутрашњости јављају, да су поља тако рећи запуштена и да биједа влада у многим крајевима. Потанкости о недавном потресу повећавају још више ту биједу.

Ово се причање потпуно покласа са оним што дописник „Пестер Лојда“ у Софији јавља свом листу и што износи румунски лист „Виторул“.

Јадна Бугарска! што рекла биоградска „Самоуправа“.

Словенци и Бугари

Под потписом митрополита Василија и других истакнутих личности у Софији разаслани су овијех дана многобројни телеграми на све угледне личности у свијету, којима се протестује противу поступка Грка са бугарским гарнизомом у Солуну. Један такав телеграм добио је и првак словенског народа Иван Хрибар.

ПОДЛИСТАК

БОЈ НА БАКАРНОМ ГУМНУ

— Радоје Јанковић —

Бакарно Гумно, то је један вис од неколико стотина метара висине од кога се пружају благи повијарци у страну и сви као застор дијеле прилепску од битолске равни.

На тим благим косама, готово ненастањеним задржали су се Турци, по одступању са Присата и Плеваре.

Наше су војске 24. октобра у вече побједоносно ушле у Прилип. Коњница је заостала јужно од Прилипа стигавши касно на преноћиште. Предстраже су биле истакнуте и противник колико је било могуће извиђен. Пјешачке трупе задржале су се сјеверно од Прилипа, да би сјутра у јутро рано заузеле нов положај пред Прилипом. То је био момент одмарања послје напорних борби у грешацама прилипским и код Абди шаше. Ноћ тиха, весела и ублажена најуреднијим дочеком Прилипчана. „Турци су одступили“, рекло се, „сјутра треба отпочети рад“.

Кнез Арсен повео је изјутра своју коњичку дивизију и извиђања су требала да почну у најширим размјерама у правцу Прилип — Битољ. Командант коњичких предстража обавјештено је своје претпостављене да Турака има на Алинским висовима. Један коњички капетан извиђачког ескадрона доставио је

Овај угледни Словенац, дугогодишњи некадашњи предсједник општине љубљанске, народни посланик у Бечу и признати словеначки политичар на то је одговорио бугарском митрополиту Василију брзојавом овако: „Наше јавно мишљење осуђује поступак Грка противу бугарског гарнизона у Солуну, али оно осуђује с јуно већим огорчењем злочински поступак бугарске владе, ушљед кога је дошло до братоубилачког рата“.

Борба око Злетовске Ријеке и Брегалнице

Ноћ је била тиха и пуна мјесечине. Зора тек почиње и прве пушке плануше на наше увијек будне стажаре. За тили час све бјеше на ногама. Лавез паса по пограничним селима казиваше, да долазе непозвани гости. Отвори се јака пушчана ватра на цијелом фронту а са првим осветком дана загрмјеше топови преко Злетовске Ријеке. Брегалнице и пошљедних коса Црнога Врха ка Овчем Пољу. Напад је био енергичан, шрапнели су засинали цио простор на нашој страни, муниција је просипана немилнице; а на њихову ватру и наши су одговарали али присебно, хладнокрвно и са дубоком вјером у побједу.

Како су нам наши чисто стратeгиски разлози диктовали да се наше предстраже повуку назад, то су Бугари заузећем тих првих положаја били толико охрабрени, да су бјесомучно јуришали напријед, али су били страшно изненађени, кад су видјели да наш војник није оно што је турски, да наш војник није онакав, каквога су претпостављали бугарски официри. Хладни као стијена, жудни освете и свјесни да бране животне интересе своје земље, своје отаџбине, стрјељали су наши војници теловски, па и онда када су Бугари под заштитом своје јаке артиљерске ватре почели ускакати и у саме шанчеве, остали су наши на својим мјестима и дочекивали их на нож. То су били моменти борбе на живот и смрт. То је била паклена борба, каква се рјетко одиграла у историји ратовања. Од шрапнелске ватре палила су се жита и гора. Кроз пламен и кишу од куршума бориле су се наше трупе цио дан до саме ноћи.

Телеграфски извјештаји

Пораз Бугара на југу

Атина, 7. јула

Министарство војно саопштава: Наше трупе однијеле су поново сјајну побједу на лијевом и десном крилу. Послије повлачења из Демир Хисара у знатној јачини непријатељевој, у чији су састав улазиле већим дијелом 3 и 11 дивизија и сва остала одјељења из Дrame и Кавале, била је прекинута одступница долином Струме. Те је тражила склоништа између Нестоса, Дrame и брда Перина. Пошто су знатне силе бугарске биле концентрисане на нашем десном крилу, морало се присупита акцији како би се исте истјерале и уништиле. Наша дивизија са десног крила наступила је сереским путем пут Чернова, а одаслала је била два мала одјељења једно пут Чернова преко Дrame, а друго преко Крушева-Таракени на Лебиахово. Главна колона као и два одјељења сударише се са јаким непријатељском трупом састављеном из свију родова. Послије четвородневног боја непријатељ је био прогнан са свију позиција у правцу Неврокопа. Десно мјешовито одјеље-

такође у почетку рада коњичке дивизије, изјутра, да противник извлачи артиљерију на Алипске висове.

Рад на извиђању према томе је почео. Коњаници у сједлу, коњичке старјешане доброг расположења, кнез и његов штаб, кријенки као увијек, крећући за послом напријед, видјели су да за њима избија кроз Прилип пјешадија дринске дивизије која се на самом изласку, јужно од Прилипа, поставља у зборне поретке. Генерал Павле Јуришић пошао је с музном на челу кроз Прилип, који је дрхтао од узбуђења.

Ми нијесмо среди искренијих физиономија од Прилипчана. Оне су благосиљале наш долазак, оне су благосиљале наше будуће побједе и с нама заједно проклињале противника, кога су мрзиле једном неприкривеном мржњом.

Било је тада око 9 и по часова, и ствар која је најмање очекивана, догодила се. Са Бакарног Гумна и па њезујућих се благи алипских коса, око 7 километара јужно од Прилипа, пукао је турски топ. Одмах по том други, трећи, па онда низ шрапнела и граната, које су падале у непосредну близину наших трупа. Да ли су Турци израније били на том положају, да ли су обноћ дошли, то извиђање обноћ није могло утврдити. Гранате су падале срећом не убијајући никога. Мала је пометња наступила. Коморе, које су изишле јужно од Прилипа, враћене су сје-

ње, потукавши до ноге Бугаре код Алистарти, заузе Драму, а одатле, пошавши напријед, освоји утврђени кланац, на 25 км. на сјеверозапад од Дrame и, спутивши се у долину Чернова, нападе непријатеља. Главна колона послјије тродневног жестоког боја код Бабиније, затим код Фронтиса успјела је да се сједини са десном колоном у самој битци код Чернова. Прекјуче, док је мјешовито одјељење из Дrame нападало на непријатељски фронт код Чернова, централна колона је приспјела и принудила непријатеља да остави своје положаје и натјерала га у бјегство пут сјевера. Гоњење се наставило послјије битке, али је морало бити обустављено пошто су Бугари бјежећи срушили мост, кога је преко ноћ инжињерија поправила. Лијева мјешовита колона послјије боја код Крушева успјела је да ступи у везу са централном колоном, избацивши непријатеља из Аронтиса, докле се централна колона кретала пут Чернова; лијево одјељење, у саставу два батаљона са брдском артиљеријом, гонила је четири батаљона бугарска кроз планине Каракени. Сјутра дан, пошто се комуникација успоставила, продужено је жестоко гоњење непријатеља. Дивизија је у 3 сата у јутро приспјела у близини Бугара на југу од Неврокопа. На сјеверу од Копреливјени Бугари у јачини од 12 до 16. батаљона са 12 топова били су се укопали. Дивизија је помамно напала Бугаре. Битка је трајала око 6 сати под жестоком кишом. Пред заносним нападом Грка, Бугари почеше најприје повлачити се затим се дадоше у дивље бјегство. Грци отеше на бајонет 6 топова и наставише уз пркос кише даље гоњење потпуно разбијеног непријатеља, који је оставио неколико топова, силу муниције и оружја. Побједа је потпуна. У нашим рукама је цијала долина Нестоса. Непријатељ, и ако бјежи, остављајући топове, пушке и муницију, ипак налази времена да пали села и уништава техничке радове, како би спријечио гоњење, али захвалећи инжињерији комуникације се брзо успостављају. (А. А.)

Енглеске крстарице у Пиреју

Атина, 7. јула

Енглеске крстарице „Јармут“, „Инфлексибл“ и „Перзефон“ приспјеле су у Пиреј, гдје се очекују још четири друга енглеска разорача. (Атинска Агенција).

верно да очисте путеве. Преко лица становништва превукала се тренутна страва: напаћено становништво није вољало да види Турке још у близини, кад је вјеровало да су већ одступили.

Командант коњице скренуо је коњицу на лијеви бок, да отвори пут пјешадији за рад. Радити се морало; тражио се карактер и одлучност. Турцима није требало допустити ни једнога часа да у нашим редовима, навикнутим на успјех, унесу пометњу. Требало је сачувати дошљедност побјеђивања: требало је војнику сачувати његово поуздање и сачувати неокрњено достојанство војске која побјеђује. И док би се ту двоумио човек зависан и неодлучан, генерал Јуришић погодио је пут достојанства, који му почиња у крви и оп је наредио да се ради.

На домак турских граната, он није умпо да се сјети да се могло повући назад, његов инстинкт кренуо је у њему „Напријед“!

И ту, под епопом топовских турских зрна, на равници од 7 километара, можда и више, почело је развијање дринске дивизије. Два пука напријед, лијево и десно од Друма Прилип — Битољ, два у резерви. Развијање је почело као на шаховској табли.

Ми смо гледали са стране, са тресећом у души како се развија један узвишен војнички парадокс. Турцима се пружило све, што су хтјели. Ето, са овом дивизијом, преко ове равнице годе као длан, наш војник ће при-

Бугарски изасланици

Биоград, 8. јула

Бугарски изасланици у преговорима о миру приспјели су у Ниш. (Бечки Кор. Биро).

Бугарска и Румунија

Букурешт, 8. јула

Влада бугарска телеграфирала је да усваја услове Румуније и да неће продужити рат противу Србије и Грчке ни ако се споразумије са Румунијом. Румуни су дошли у Орханију на 30 километара од Софије. (Б. К. Б.)

Грчки делегати

Атина, 8. јула

Грчка влада ће послати у Ниш једног вишег генералштабног официра ради расправљања са савезницима и бугарским изасланицима о питању мира. (А. А.)

Атина, 9. јуна

Панас, бив. посланик у Софији, а сада начелник политичког одјељења у министарству иностраних дјела, Александропуло, посланик у Биограду и коњички капетан Хангаб, војни изасланик при војној српској команди, заступаће Грчку у преговорима о прелиминарном миру, који ће се повести у Нишу између савезника и Бугарске. (А. А.)

Атина, 9. јула

Грчки изасланик Панас отпутовао за Ниш преко Солуна. (А. А.)

Срби улазе у Бугарску

Биоград, 9. јула

Одашиљање бугарских парламентарара у Ниш и чести покушаји преговарања за мир ни мало не прекинуше ратне операције. У недјељу и понедјељак је борба вођена готово на цијелом фронту. У недјељу у вечер у девет сати у правцу Царева Села Бугари су отворили јаку артиљериску ватру на српско десно крило, кушајући ноћним нападом преотити раније изгубљене позиције, али, дочекани пјешадијом и артиљеријом, одлучно су одбијени. Јучер, у понедјељак, цијелога дана на том дијелу фронта било је затишје. Борбе од мањег значаја вођене су према Кривој Паланци, али су се пак протезале на цијелој линији од Патарице до Осоговских Планина. Бугари су бивали потискивани. Срби су заузели Малу Кртарију. Бугари нијесу прекинули борбу ни према старој граници, јер и послјије пролаза бугарских делегата код Пирота на десној обали Нишаве отворили су слабију топовску ватру на српске предње дјелове,

јећи, па ви цуцали громовима на њега и ви, Турци, осјетите његове бајонете.

Као по египатском правилу, као на идеалном маневру развијали су се стројеви из дубљих у тање. То је био низ стрељачких стројева, који су затим као црне змије вијугали се по најмањим узвишћима, на равници јурећи напријед да прођу опасну зону и да очисте с брда то што се зове „Турци у одбрани“.

Око 11 часова ватра је била ужасна, пљусак пушчаних, митраљешких и топовских метака падао је на српску војску, крвљало је и гутљало као у подлокалној морској обали, врела је ватра, као кад врн у неком огромном лонцу. Посматраоци су дрхтали од узбуђења видјећи, да се догађа једно чудо. Гађан пушком, митраљезом, шрапнелом, бриљантним зрном наш војник иде обасут ватром из многобројних турских цијеви, наш војник иде не водећи рачуна о ватри и губитцима. Лијево одљево другу главу, десно просвјера и разнесе граната груди официру, наш војник иде. У средини строја иде и њихов генерал. Наша артиљерија умјешала се тако-рећи са стрељачким стројевима: са невероватном прецизношћу и хладнокрвношћу наше тобије ките шрапнелом ћувике посједнуће Турцима. Наши пјешаци, окружени и окривљени артиљеријом, отвараху паклену ватру на противника.

Бој се прегвара у паклено гротло пред којим посматраоци замиру од страха.

који су чврсто запосјели гранични фронт, па одбили покушај Бугара. Српски одред од Св. Николе са границе на супрот Књажевца у недељу при наступању избио је на 9 километара до Белоградица код села Пелазинце. Српски други одред са границе код Зајечара наступао је такођер Белоградику и у понедељак био му је сасвијем близу. Данас, у уторак у осам сати у јутру, заузеле су српске трупе Белоградику. Детаља још нема. Други српски одред, наступајући преко куле у правцу Видина, стигао је још јучер до Бајнице. У оба правца Бугари су потискивани. Бугари су напали јуче на српски фронт на линију Букова Глава, Причел, Царица, Миљевска Планина, па је и овдје бугарски напад сузбијен. (Б. П.)

Преговори за мир

Београд, 9. јула

Савезне владе и Румунија споразумјеле су се односно делегата и мјеста преговора примирја, па ће вјероватно сјутра бити први саста-нак у Нишу. Са бугарским делегата одређиваће се најприје стратешке границе. (Б. П.)

Грци гоне Бугаре

Атина, 9. јула

Послије жестока боја код Пехчева, Бугари су били избачени из својих положаја и повлаче се на сјевер, гоњени грчким трупама. Крајње десно крило грчко послуже крваве битке освојило је Кремен. Бугари бјеже, непрекидно гоњени. Друго одјељење наших трупа заузело је улазак на југу кланца Кресне, прошло висове Буковице и гјера непријатеља пут сјевера. Бугари су дуж ријеке Струме бацали у кладенце лешине бугарских војника, умрлих од колере, те је врховна команда забранила употребу вода. (А. А.)

Окупирање Једрена и Киркилиса

Лондон, 8. јула

„Тајмс“ јавља да су Турци ушли у Једрене. (Б. К. Б.)

Цариград, 8. јула

Турци су заробили 135 Бугара и окупирали Узункепри, Баба Ески и жељезничку станицу Лиле Бургас. Званично се саопштава да је турска војска заузела ноћу варош Лиле Бургас. (Б. К. Б.)

Пепа, 10. јула

Званично се јавља, да су Једрене и Киркилисе окупиране. (Б. К. Биро).

Шта ће наступити? Учествује ли моравска дивизија? Има ли помоћи из позадине? Шта мисли армска команда? То су питања, која су мучила публику, али је војник одговарао сам: Он је ишао напријед. И ништа страшно није могло импоновати Турчину. Бројно јачи, са укупном артиљеријом, са свима околностима повољним за себе, Турци су осјетили да српски пјешак стиже, да је ту, ето га пред њима и да ће неминовно да забоду нож у лево.

Око 1 сат по подне, артиљерска ватра противничка попустила је, наша је међутим развила сву своју акцију. Не може се вјеровати у онакву брзину кретања наше војске. Коњи као да су знали да треба да се догоди чудо, извлачили су топове из стијена и прокопа.

У томе часу мени се свалио камен с груди. Турци не могу да одоле нашем војнику. Случај им је дао све што су жељели. Они су, и ако бројно јачи, морали да се повлаче. Пу не треба рећи да су се Турци лабаво држали. Пјешачка ватра била је ојачана. А око 2 часа по подне почели су Турци тући са поузданих положаја улазе на Алинске висове и Бакарно Гумно, са којих се чуо продирући глас наших јунака: „Ура! Ура! Ура!“

Бој је преживљавао пошљедњу фазу. Наши су свиђући упадали у турске опконе и на гвође нападали противника.

Зар је било могуће још и даље одољети?

Бугари напустили Једрене

Софија, 10. јула

Влада бугарска саопштава да је бугарски гарнизон изишао из Једрене без икаквог отпора. (Б. К. Б.)

Овче Поље

Овче Поље је зараван и површина му је виша но дно сусједних котлина. Уокворено је релативно ниским и махом разређеним врховима и брдима тако, да је готово са свих страна отворено. Оно је дакле отворена зараван и за то су с њега згодне комуникационе везе према многим крајевима скопске Старе Србије и Македоније. Оно је важан дио централне области и балканског језгра. Од путова, који преко Овчег Поља воде, најважнија су три: Велики пут, серески и штипско-велешки пут. Велики пут је управо стари врањско-солунски друм.

Због отворености у свима правцима на Овчег Пољу је клима експресивнија но игде у српској Старој Србији, нарочито је јако изложено непогодама и олујама. Зима је оштра, љета су жарка и бескишпа. Зато знатни дјелови његови и имају љети изгледа степе: голи су и сирњени, жита су сазрела и класје и кукурузовина суви, само по слатинама има мало зеленила. И мањи вјетрови дижу праšину и пијесак, истина не онакве облаке праšине, као на заравни Маркове Ријеке. Сунчеви зраци пеку и јако загријевају околели, жућкасти, лискуновити пијесак, који се бљешти и не да се у њ огледати. Скоро нигдје нема дрвета. Дрво за грађу добивају Овчеполци из Митровице и доноси се жељезницом до Велеса. Огањ у кућама одржавају поглавито сламом са мало дрва. Али као да Овче Поље није увијек било овако голо. Гдје-гдје се по њему види по који врло стар дебео хрст, сасвим ријетко и мали гајеви старе горе. Они су увијек на сјеверној и сјеверозападној страни око села Ђелешева, изнад села Татарли и око села Караџали и Цумали. Нема дакле сумње да је Овче Поље у ранијим временима било шумовитије и ушљед тога мање експресивније природе.

При путовању је Овче Поље учинило на ме — пише Јован Цвијић у једном дијелу — утисак области, која је сада испод средње плодности. Изгледа да је у њему најплодније Св. Никољско Поље, затим долина Азмака, нарочито оно пространо, тањирасто проширење испод Богословца. По тим плодним дјеловима Овчег Поља сију се поглавито пшеница и мак или афијан, пошљедњи у најновије вријеме у огромним размјерама. Има много винограда. И ту љетину која није обилата, не могу да среде сами његови становници, већ уз жетве долазе гурбације из околних крајева, нарочито из Малеша. Међутим, изгледа да је у ранијим временима Овче Поље било плодније. Јероним Рачанин прошао је њиме 1704. г. Он је о Овчег Пољу ово записао: „И дођосмо на тринајести конач (од Биограда) у Горобинце на Овчег Пољу (велико село које и сада постоји и у коме има око 500 душа. Јурука на 30 до 40 хришћана). Ту видјех красну земљу, лијепу поља и жита и винограде и много различног воћа, и лијепе ријеке теку

За један сат кризе више није било, пјешадија се турска повукла у највећем нeredу са огромним губитцима, гоњена ужасним ватром од наше пјешадије. Било је чак дјелимичних противиспада од турске пјешадије али је то била иронија! Ти су се испали претворили у пухор. Још овдје-ондје по кућицама наши су топови чистили заостале војнике.

Из турске позадине све су се мање чули топови. Бој се клопио свршетку, наши су прешли Бакарно Гумно и наставили гоњења с оне стране.

Бенерал је хтвио да очува достојанство. У маглашаво вече повјетарац, који је разносно дим и задах од барута, њихао је благо развијене заставе дринске дивизије, које су се захвалношћу нагињале њезином команданту.

Плијен, губитци, ризик, страх, каква ситуација пред дјелом, које се збило!

Ко је видао бој на Бакарном Гумну, тај никад неће изгубити вјеру у нашу расу. Наша раса способна је да се бори. То није био дан измудроване борбе, није тај бој био плод кабинетских комбинација, то је био врасак расе, која хоће и која може и коју је разумно њезин командант.

И као крупна у свима нашим побједама, као њен најсветлији брилијант стоји Бакарно Гумно. То је неизгладио овалноћење разне снаге, то је документ способности за живог. Тај документ нам је требао.

из планине и источници студенци чести, и виде се градови и села, и ту на ужини с једнога мјеста набројисмо 14 великих бијелих цркава од камена, које су Срби правили а сад је све пусто“. Даље пише, како су му казали, кад су се Срби у прво вријеме на Овче Поље доселили „да су сковали од бакра гумно, које је данас земљом засуто, и ту се врло чудисмо красоти земље и обилатости плодова“.

Данас је Овче Поље више сточарски крај но земљораднички. На њему се види велики чопори од говеда и коња, које у околним врло цијене. Али највише је оваца, по којима је јамачно и име добило. Оне су врло крупне, имају дугачку густу вуну и гоје се нарочито по општиним слатинама, и то, како Овчеполци мисле, поглавито од оне слане коре, која послније росе остаје. Те су овце врло цијењене и трговци скоро из цијеле Македоније купују их за бачила.

Села су по Овчег Пољу ријетка, управо су то махом турски или српски читлуци, врло често мјешовити. Чистих српских села има поглавито у сјеверозападном дијелу Овчег Поља и под Богословцем, а у јужном превлађују турска. Ови Турци су у претежној већини Јуруци, врло стари досељеници из Мале Азије. Изгледају физички оронули и изнемогли, врло су лењи и можда најнекултурније становништво ових крајева. Противност су према њима Турци Коњари, такође малоазијско племе, јамачно од Иконије који су по имену и народу у Србији познати, јер се извесне шаре на ћилимовима зову коњарске. Они су трезвени, ведри и врло радени. И једни и други ријетко знају по нешто и српски или бугарски. Припадају оном великом Турском појасу, који се пружа од Орфанског Залива до сјеверно-западне ивице Овчег Поља и који је Кичев згодно назвао турским вардарским појасом. Овчеполски Јуруци су најсјевернији дио тога непрекинутог турског појаса, којим је словенско становништво Македоније раздвојено на двије половине, које су скоро без везе.

Овака етнографска преграда је морала јамачно угитати да се источно и западно словенско становништво Македоније у различитом правцу развија; можда би с тога гледишта било од интереса разматрати етнографске осебине и дијалекте у Македонији. Поред Јурука и Коњара има у многим селима и Турака мухацира, готово искључно из Бугарске, највише од Плевне, Ловче, Радомира и Ђустендила. И српско становништво махом биједно изгледа, у издераним дрехама често полугола, тупог изгледа, убијеног духа. Мени се учинило, да осим дјелова Тиквеша на лијевој страни Вардара, нема ни у Скопској Старој Србији и Македонији биједније становништва ни биједнијих села но у Овчег Пољу; сасвим су друкчији енергични трезвени сељаци око Богословца.

Села су већином велика преко стотине кућа, али их има и малих од 10 до 15 и 20 кућа. Куће су махом од ћерпича, врло ниске и неокречене, кровином или ћерамидом покривене, без прозора и чине утисак црних гомила. У неким селима, нарочито у њиховим хришћанским махалама, као у Горобинцу, куће су биједне колибе. Сва су села врло прљава, куће су им унутра такве исте и готово без ичега.

Говорило се и учило у миру да војник треба да бауља кад напада. Наш војник је ишао усправно, брз као вјетар и велик као дин. Артиљерија, кажу, треба да излази прикривена на подожјај. Наша је дефиловала у огњу. Неће, веле, бити напада ножем. Наш војник је искривио нож о турско ребро. Кад народ хоће да гине, иду пријаци у праšину.

Моравска дивизија I позива, развила се пешто касије и њени су дјелови избили на крајње десно крило, онда кад су побједоносни појинци дринске дивизије могли да се обрадују, кад су на измаку снаге видјели нову снагу која их покрепује.

Послије три сата по подне све се стишало, само на крајњем нашем лијевој крилу било је заштитничких турских трупа на која су дјествовала мјатраљешка одјељења и која су се у прве сутоне повукла дубоко у позадину.

Долазе биваци, окрепљење, храна, и с њом привијање рањеника и прибирање мртвих, долази један одисај, једно сјећање поштовања према пјешаку, једно цијењење народа, који има да се развија.

А кад сте сјутра дан ујутро пројахали разбојиштем, видјели сте кроз први пут напали снјега покрхану турску снагу, напуштена оруђа, унола покривене, опакажине метница турске лешеве, над које су се надлетала јага гаврапова, које је први свијет најгерао из планине.

Кочанска котлина

Са Сереским Пољем, Мегленим и Метохом, кочанска котлина је најплоднија у Старој Србији и Македонији; она је управо раскошне плодности. Раван уз јужну ивицу поља засијана је поглавито дуваном, о коме се баве Јуруци из Плачковићких села. Средњи мало удубљени дио котлине зове се Корито. Он је и у позно љето нагопљен водом и, изузимајући неке барске партије, које су под рогозом, сав је засијан оризом. То је главни производ ове котлине, и „кочански ориз“ познат је као најбољи; он се на скопској пијаци највише цијени, и доносен је прије 1878. и у Врање и Љесковац. Од осоговске клисуре па док Брегалнице не изађе из кочанске котлине, свуд су око ње сама оризшта, само по ошједнијим мјестима кукуруз. По оризштима је вода вадама разведена, и она ту стоји по 50 дана, док је ориз не уније или док се не испари, па се онда нова пушта. Најбољи дио котлине је дакле преко цијелог љета огрезао у ову вјештачки доведену воду, изнад које се једино дижу жућкасти оризни влатови. Ориз се сије и у долинама брегалничких притока, нарочито око Осојнице и Пре-квашничке Ријеке, затим у доњем току Масалинице; овдје око села Оризара роди најбољи принач кочанске котлине, и земља је најскупља. И кочански кукуруз или царовица цијени се као најбољи у Македонији. Гаји се и врло много бостана, нарочито око села Нивице; те лубенице су од највећих врло често 10—15 ока тешке. У малој количини сије се проса и пшенице.

Због бара, којих мјестимце има, због воде која по оризштима стоји док не испари, кочанска котлина је врло нездрава и маларија је овдје стална болест; нарочито се од ње љети пати, кад су велике жеге. А кочанске љетње жеге су познате, јаче но у неким јужнијим македонским котлинама, ваздух је врућ, загушљив, тежак, а уз то несносно се осјећају сунчани зраци који пеку. Ушљед тога и оризшта, дном котлине готово нема насеља, док су по странама њеним многобројна, велика и врло богата села. У најљепшим су положајима села испод Плачковице, као Морозвизд гдје је била стара епископија, а нарочито Ваница, која је на заравни под огромном и шумовитом Плачковицом, са свезим ваздухом и водом. Она је највеће село кочанске котлине, са многим лијепим турским кућама. Становници, који себи зову Бугарима, врло су живи и активни, и „виничком буном“ почели су устанци у овим крајевима. Међу Турцима превлађују Јуруци и мухацири из бугарских вароши. У сриједу је у Виници пазар, који не уступа кочанском. Трговци из околних вароши, нарочито Кочана и Штина, донесе еспапе, и сељаци из кочанске котлине, Осоговије, Пијанца и Малеша дотјерују стоку и доносе коже, вуну, масло, восак итд. Уз пут се сријетају каравани ситних магараца, који су осамарени и с обје стране великим еспапима натоварени; у њима су споменути производи, које сељаци продају и други, које су у Виници купали.

Друкчији су трговачки каравани, махом коњски. Кириције су Власи, који живе поглавито на осоговским планинама и и баве се о сточарству и кирицилуку. Они зиму проведу по околним варошима и селима, а многи у њима остану и стално се населе. Таквих Влада има у Кочанима 35 кућа, у Кривој Паланци чине преко зиме знатан дио становништва, а неки су и настањени, у Нивичанима има 5 кућа сглатно настањених Влада, има их овдје у Виници и по другим кочанским селима. Ови настањени Власи се баве поглавито о кирицилуку, а они номадски са Осогова, Лопена и т. д. држе ергеле од коња и на њима врше преносе еспапа. Љети често сносе и продају снјега са осоговских планина, затим дрвену грађу. Пазарним је данима пуна чаршија у Уточанима и Виници тих влашких кириција.

Српско-бугарско ратиште

Кад већ није друге него да морају јавно да признаду пораз бугарске војске, туђинска штампа стала је сад да адвоцира за рачун Бугарске и да, изврћући позитивне чињенице, доказује — како би само смањили успјех српски — да су тим српским успјесима допринијеле прилике, као и то да је терен ишао на руку Србима а на штету Бугара! Слушајте их:

Земљиште, гдје се развило српско-бугарско ратиште, српској војсци је домаће већ од првог балканског рата. Она је из краљевине у то земљиште продрла, заузела га, ту с Османлијама бој била и поразила их. Она му познаје сваки пут и сваки врх. Са старе српске границе код Рисовца ушутила се српска војска преко Куманова и Скопља тамо до Бевђелија, а онамо опет преко Прилина и

Битоља премо Арбанији у јужно-западном правцу к Јадранском Мору против турске вардарске армије; то је било главно ратиште у оно доба. Даље на истоку узгредно ратиште дало би се предочити у лику троугла, чији би врхови одговарали географским мјестима Егри-Паланка—Криволак—Куманово. Овдје су оперисале оне српске чете, које су, наступајући из Велбужда у Бугарској, код Девебаира прешле турску границу и потјерале пред собом турске посаде у Егри-Паланци, Кратову и Штипу. Како рекосмо, ово је пошљедње земљиште у првоме балканскоме рату било узгредно ратиште; данас је главно.

У троуглу Егри-Паланка—Криволак—Куманово леже сва она мјеста, око којих су се у другом балканском рату толике жестоке битке биле и која су тако често мијењала свога господара. Јасно је, да је посао био много олакшан ономе, који је овај терен познавао. За боље схватање нека читалац помисли, да се налази у редовима једне војне колоне, сваки официр и готово сваки наредник које познаје у пет прста разне потанкости онога предјела, час шумског, а час брдовитог. Па опет нек мисли, да се налази у војним редовима непријатеља, који то земљиште не познаје и који треба да се ослони на непоуздано састављене географске карте и на домородца вођу сељака. Док прва колона брзо и поуздано наступа, друге је колона присиљена, да у тако неразгледноме и разрованоме земљишту, као што је македонско, често стане, како би се оријентовала и како би ради своје безбједности четама извидницама дала пребирати терен сприједла и са страна. То су до душе све сами детаљи; али ако се ти детаљи занемаре, они се могу лако осветити на тај начин, да читава војна одјељења под пушком и под бајонетом допадну ропства. Ратна историја на свакој страници наводи таквих случајева, који су се и у првоме балканском рату неколико пута десили. Факат, да су турске чете слабо познавале земљиште и лоше се могле оријентовати, тај је факат доиринио, е су пређашњи македонски устаци по неколико саги — чак и по неколико дана — успјешно се одупирали у најжешћој ватри четрдесетострукој и педесетострукој турској војсци. Македонско земљиште, а особито оно међу Егри-Паланком, Кумановом, Криволаком, Кратовом и Штипом, Срби су добро од прије познавали, а Бугари нијесу. То је дакле прва српска корист.

Али српска је војска имала за себе и другу корист. Како је познато, српски су војни магацини — Скопље и Ниш — спојени жељезницом и према томе су војсци на домаку. Осим тога, кад су српске чете кренуле пут бугарске операционе линије, удаљивши се од своје природне основе, оне су имале на избор три добра пута, које воде од жељезничке пруге Криволак—Куманово на поменуту линију, на је тако српска војска могла одржати изврсну везу са својом базом. Један пут води из Скопља преко Куманова на Егри-Паланку кроз врло плодне крајеве. Кола са воловима или с коњима обични су домаћи пријевоз у оној земљи, што је војсци добро дошло. Од Скопља до Куманова тај пут иде чистом равнином. На Куманову је раскрсница: једна грана пута иде старој српској граници у Ристовац и пролази такођер чистом равнином, а други иде к Егри-Паланци. Од Куманова до Страчина ова се грана пење а од Страчина до Ранковца постепено и благо пада за једно 14 км. дуљине. Од Ранковца иде долином Криве Ријеке до Егри-Паланке, увијек у равници, све до бугарске границе код Девебаира. Три модерна жељезна моста воде три пута овај пут преко Криве Ријеке. Катастрофална поплава од год 1907. бијаше срушила сва три моста, али их је турска влада двије године послје опет саградила. Јужно од тог пута пружице се Лисац планина и Осогова планина. Ту су густе шуме, али нема пута и с тога је већим колонама тешко онуда пролазити. У овоме комплексу дижу своју главу под облаке два горска брела, чија су имена новине ових дана често износиле: Царев Врх (Султан-тепе) и Рујен. Први је висок 2104 метра а други 2225. На Царев Врх води један једини пут, који иде с Царева Села уздуж бугарске границе. Узбраница је толико блага, да од Царева Села можеш стићи на врх Царева Врха јахајући удобно на коњу. Али овим се путем може ићи само онда кад нема непријатеља. Бугари га нијесу могли употребити, јер су Срби били запремили све обилжје тачке, које су над њима владале. Најјаче српске позиције, које су брле кано кључ Паланке, Кратова, Кочана и Царева Села, бијаху: Царев Врх и њему на југозападу Каменица Чесма (1958 мет. над морем) и Ријетке Букве (1775 мет.) Бугари су по неколико пута и увијек узалуд наваљивали на те

српске позиције, а нијесу их могли освојити једино с тога, што их ради њихова положаја и околишног терена нијесу могли опколити. Са сјевера и с југа те врхове брани стрми обронци посути густим шумама.

Јужни пут води од Велеса преко Штипа, Кочана, Царева Села до бугарске границе код Црне Скале (Караташ). Овај је пут у врло добром стању. Почињући од Велеса, пут се пење прилично уз брдо за једно 4¼ км. и води тада у низину Овчег Поља. Одатле па до Штина она пролази све самим богатим и плодним крајевима; једино што нема шума. Код Штина хвата се ријеке Брегалнице, па се онда ње непрестадо држи до Кочана. Од Кочане иде у Јаткову. Наравно све су то чисте равнице. Од Штипа до Јаткове поља су посијана оризом, а то много смета кретању пјешадије. У Јаткови пут оставља Брегалницу, па се лагано пење до Чатал-Чесме, коју стиже код турског села Калиманци. Овдје почиње висоваван, која се на југу стере све до Голак планине. Са висоравни спушта се пут до Турје, а одатле опет се пење до Каракола, па се опет лагано спушта и сусрета Брегалницу те све иде низином до Царева Села, гдје почиње турски војни пут, који води Караташу на бугарској граници. Источно и јужно од Царева Села нема ни једног пута. Има једино супутина, које воде Радовишту и Струмици, а и те сапутине пролазе врло тешко приступачним брдским крајем, прекривеним шумом.

Трећи пут води из Куманова преко Стачина, (Стачин је на по пута између Куманова и Паланке) Кратову, а одатле Кочану.

Има још један пут, али тај је изван српског ратишта. Он води са жељезничке станице Худово к Струмици. Тај је пут био најбољи у западноевропској Турској. Врло добро изведен и са извршним темељем има тај пут чак и километричне камене, што је у Турској велика ријеткост.

Упоредимо ли српску и бугарску напуну линију, налазимо на српској страни ове користи: 1. близину средишњих војних магацина у Скопљу и Нишу; 2. жељезницу одмах у залеђу резерве; 3. три изврсна пута, која воде у Македонију; 4. око Скопља, Куманова, Штипа и Велеса војсци на располагање сила кола, имовина домаћих становника, што је особито важно за топове. Бугари напротив нијесу имали већ један једини пут: из Тустендила, на к Девебаиру на граници. А пошто су Срби имали Девебаир у рукама, те су њихови топови одатле заповиједали путем, с тога су Бугари морали гонити товарица по брдским путевима своју муницију и храну. Осим тога њихов средишњи војни магацин — Софија

— био је одвећ далеко од војске, која се борила код Паланке, Кратова и Штипа. Додајте к томе, да су крајеви источно од црте Паланка—Кратово—Штип сасвим сиромашни; а ту је стајала бугарска војска, па је према томе морала добављати сву своју храну из Бугарске.

Осим храбрости и војне спреме, коју нико не оспорава српској војсци, треба непристрасно признати, да су и горе истакнути моменти имали удјела у војну и ако ништа, олакотили српски успјех.

Тако они. Међутим све је ово из основе тенденциозно и пуно глупости. Доказује се нпр. да су Срби боље познавали терен у Македонији него турска македонска војска! Исто тако ту се ваљају силне глупости само да се докаже како су силом прилика Бугари били побјеђени само да би се умањено значај српских побједа!

Ми све ово не износимо да бисмо на ове тенденциозности реагирани, него само зато да упознамо читаоце с писањем туђинске штампе, која се уби да докаже да су Бугари силом прилика морали да буду побјеђени и да се значај српских успјеха смањи.

Ко губи, има право да се љути.

Велес

Велес је кључ пута који води од Вардара до Прилипа и даље у битовску котлину. Он има особити положај, лежи на улазу у велешку клисуру и то на објема странама Вардара, које су везане мостовима, због чега су га Турци назвали Турприли. Међутим је Стари Велес, Велес византинског доба и бугарских и српских времена, био неколико минута ниже, низ Вардар, а на данашње се мјесто постепено премјештао у турско вријеме. И сада се то мјесто зове Стари Велес, изнад њега је Кале, а испод њега Маркова Механа. Даље од Велеса, лијево обалом Вардара до Пресвете, виде се трагови старог пута, а код Пресвете нека врло стара калдра и развалине цркве, о којој мисле да је најстарија велешка црква.

У Велесу ће сада бити по Кичеву 20 000 становника, Словена и Турака; ови по-

даци о броју становништва у Велесу савршени су непоуздани. Велес је, даље, варош између двију клисура, теорске и велешке; по томе он влада вардарском комуникацијом. Велес је у ранијим временима чаршијског саобраћаја био станица за одмор на улазу и при излазу из вардарских клисура. На томе је мјесту Овче Поље отворено према вардарској долини и мора код Велеса на њу излазити, а тако исто и сва област Брегалнице. На десној обали Вардара су оризарске вратнице и њима влада прилипски пут. На тај начин је Велес центар и чвор, у коме се вардарска комуникација укршта са важним комуникацијама, које воде према Истоку и Западу Велеса. На њима је распоређен низ знатних вароши, као што су: Кочане, Штип, Велес и Прилип и тај низ је скоро у једној линији која је управна на Вардар.

Опет афера са „Скодром“

— Како се стварају и подгријевају афере —

„Vossische Zeitung“ саопштава из Беча: „Истрага, поведена — по налогу министарства спољних послова — на ријечној поморској области ради афере с паробродом „Скодром“ од Унгаро-Кроате, доказала је кривцу капетана „Скодре“, који је Хрват. Како је познато, говорило се, да су Црногорци присилили капетана „Скодре“, да помогне искрцавати српске чете, у Св. Јовану Медунском, кад се јавио турски крсташ „Хамидија“, да спречи искрцање. Како се сада испоставило, капетан „Скодре“ је био у тајном договору са Црногорцима, а то је било могуће тим лакше, пошто је сав персонал пароброда био састављен од Јужних Словена. Само машиниста је био Нијемац, који је протествовао. Ради овога случаја био је капетан „Скодре“ стављен под оптужбу од поморске власти на Ријеци, те ће изгубити и своју капетанску част“.

Да је ово саопштење, из основа лажно, тенденциозно и са задњом намјером пуштено у свијет, сведочи и „Riečki Noví List“, који о овој подгријаној афери пише овако:

„Познат је случај од прошлог ожујка са „Скодром“ у луци Св. Ивана Медунског. Црногорски оружници затражише од пароброда „Скодре“ угарско-хрватског друштва, односно, од команданта истог пароброда капетана Блажића, да пође превести на копно српске војнике, који су, испред ненадне појаве турског крсташа „Хамидије“, били у погибељи да се потоне. Капетан Блажић није се, од страха или од којекаквих скрупула, хтио одавати ову помоћ, на што су га онда догити оружници и црногорски официри присилили, да то учинити мора и он се је текар томе покорио и помогао спасавање топећих се српских војника. Након свршеног чина, рго bono basis, дао им је изјаву, да није имао вексација, а онда је дошао на Ријеку. На Ријеци је пред поморском области исприповиједио све како је било. Познато је, колико је прашине узвитао тај случај, те колико је проти Србима и Црногорцима било због њега интервенција и инога! Док наши поморски кругови — како смо то ми у нашем листу у оно доба одмах констатирани — опћенито су осуђивали поступак капетана Блажића и врло му замјеравали, што је у опће требао таквих интимација и пресија него да је његова властита дужност била, да без и каква обзира ко су и зашто, прискочити и помогне спасавати људе који се топе. Поступак капетана Блажића, који није одмах на први позив прискочио у помоћ топећим се Србима војницима наншао је у нашим поморским круговима на опће негодовање.

А што се је сада, након три мјесеца, из тога догађало?

Ево већ неколико дана да је станови та мађарска, пак бечка и чак њемачка штампа пуна грозоморних чланака проти Унгаро-Кроати, коју оптужује ништа мање него с панславистичких агитација и велеиздајства! Та штампа приповиједа својима читаоцима, да се је „споставило“, да је било баш обратно: да је капетан Блажић са својом момчади, који да су све сами Срби и Хрвати згољни велеиздајници, хотимично са „Скодром“ отишли на диспозицију ратујућим српским странкама, најпросто из њихова панславизма. А онда се напада Унгаро-Кроату како је све то трила, дозволила, дапаче и подупирала!

Унгаро-Кроата и — панславизам! Унгаро-Кроата и — велеиздајство.

Откуда је потекла ова бедаста гврдња, са овим сензационалним измишљотинама, које за толико дана хранише становиту штампу?

Потекла је из оне исте кухиње, откуда потичу толике уцењивачке вине из Ријеке. Потекла је из оне кухиње, која је прошлех дана стављала нож на грло же-

чилшним комисијама Опатије и Црквенице тражећи 6000 круна за забашуривање свих истинитих вијести о прним козицама на Ријеци, а кад су комисије тај гнусни предлог одбиле, поплавује сада, за освету, нештанске новине *грозоморним* и *лажним* вијестима о тобожњем ужасном здравственом стању на Ријеци. Потекла је у једну ријеч читава та лаж и измишљотина из кухиње Евгена Мурај, уредника „Tengerparta“ који је најпрво лансирао у своме честитом листићу дана 22. ов мј., гдје је прошла широкој публици потпуно неопажена, а онда је била лансирана у пештанске и оне новине, које су, у злој, а ваљда и доброј намери, насјеле и стале лупати.

А зашто је та измишљотина била лансирана?

Како се чује, Мурај је прошлех дана врло незадовољан за Унгаро-Кроатом, а на Унгаро-Кроати мрмљају, да су им престани захтјеви Мурајеви већ дозвољидили, те да не знају како да га се ријеше...

Ето ту би могао бити кључ загонетки. Као и онај вијестима о ужасном здравственом стању на Ријеци.

И овакви се људи по граду још жерирају као службени и полуслужбени новинарски извјеститељи!

КЊИЖЕВНОСТ

Књижевни оглас. Издавачка књижевна А. Рајнава на Цетињу објављује: „У нашем издању кроз мјесец дана изаћи ће из штампе у наукуслијој опреми нова књига pjesама нашег познатог pjesника г. Миђуна М. Павићевића, под насловом: „Пјесме крви и слободе“.

Ријачу збирку Павићевићевих pjesама, које су се односиле на Балкански рат, сва је наша и хрватска књижевна критика најсимпатичније поздравила (поред осталих листова и часописа види: биоградско „Дело“ и загребачки „Савременик“ за 1913. год.).

У овој новој збирци ући ће поред умјетничких pjesама и pjesме испјеване у жанру народне поезије за пјевање уз гусле, као: „Освојење Бардањола“, „Прелазак преко Богићевице“, „Освојење Скадра“ и т. д.

Књига ће изнијети 4—5 штампаних табак велике осмине, а њена цијена је само 80 jара.

Претплата се полаже унапријед било нама или писцу на Цетиње, а пошиљку књига вршиће књижевна о своме трошку.

Уљудно се моле сви љубитељи српско-хрватске књиге, да се заузму око скупљања претплата и новац са српском претплатника да што прије упуте; такође молимо српске и хрватске листове да би извољели овај оглас општампати“.

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање **посластичарнице** у главној улици.

Кухина ће бити **европска** и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умерене како за абонемент, тако и за оне, који би jели à la carte. У исто вијеме препоручујем се и за спремање **банкета**.

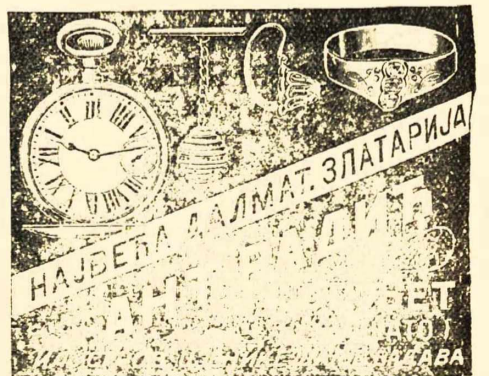
Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђивена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли за посјету
п. п. бр. 14 5—6 ЈАНКО БРАЈОВИЋ

400—500 радника

потребујем дневно на линији колског пута Бар—Улицњ. Почетак рада одмах. Плаћање сваке суботе у вече. Даваћу извјесне дјелове пута и на контраат, као тучење пијеска по кубном метру, грађење тумбина, проширење и т. д.

СТАНО УСКОКОВИЋ,
п. п. бр. 19, 3/3 Бар—Улицњ.

Други балкански рат

Цетиње, 12. јула

Равнотежа на Балкану стала је до сада преко 140.000 мртвих и рањених Срба, Грка и Бугара.

Историја ратова мало је забиљежила таквога међусобног клања, какво су у својем ужасу пружиле свијету позорнице бојева у Македонији. Убилачко модерно оружје, израђено рафинираношћу ума човјека XX. вијека, стављено у руке гњева и освете, учинило је пустош, покосило хиљаде младих драгоцених живота, нож заболо у срце безбројних балканских матера, уназидило привредну моћ једне генерације и зубљу смрти и разорења са пламом гаришта разнијело од Дунава до Солуна.

И чему све то?

Да се успостави равнотежа! Тешко и најбољој породици кад се у њој нађе само један зао члан. Тешко и најсвјеснијем народу, кад га поведе неколицина на зло упућених. Тешко и најмирнијем сусједу поред сусједа свађалице и отмицара. Нема мира у међународној заједници док сви не буду мирољубиви!

Бугари су били тај зли члан балканске породице. Бугари су били грамзљиви и свађалачки сусјед Срба и Грка. Бугари су турили у шаке Срба и Грка нож да приме битку кад им није било до боја. Бугари разорише балканску заједницу. Хтјели су сами да владају, сами да буду господари, сами да имају све, па су изазвали своје мирне сусједи на отпор, који је посијао македонска бојна поља са 140.000 невиних жртава.

Скупо је плаћена равнотежа на Балкану. Окупала се у мору крви, али се зато оспособила за живот. Нема те силе која је сада може уздрмати и порушити.

Равнотежи међу великим европским државама накнада и потпора је балканска равнотежа. Поремећење ове било би судбоносно и за мир у Европи. Која би европска држава и сада још тежила да потпомогне стварање хегемоније ма које балканске државе, она би самим тијем чином довела у питање мир и равнотежу на Балкану и у читавој Европи. Балканска равнотежа услов је европскоме миру. То су Велике Силе добро схватиле, и зато су оставиле Србији, Грчкој и Црној Гори да саме сврше свој спор са Бугарском. Румунија је у овој прилици учинила велику услугу миру на Балкану и у Европи, ставивши се потпуно на гледиште Србије, Црне Горе и Грчке, да се на Балканском Полуострву ни једна држава не смије развити сувише на штету осталих.

Хегемонији појединих држава на Балкану је одзвонило. Лудило ве-

личине појединаца сахрањено је у великој македонској гробници, гдје су покопани љешеви хиљада балканских витезова. То опако оружје, које су туђински ласкавци и сплеткаши оштрили да њиме прекољу балканску самосталност, за навјек се отупило у крвавим бојевима на Брегалници и Струмици. Тек сад су постављени добри основи слози и заједници. Тек сад су Балканци једни на друге упућени, јер је сваки од њих за себе и сувише мали а да би могао туђину послужити као чврст ослонац противу осталих.

Жалосно је што су овај тако лак и једноставан наук морали платити потоцима проливане крви. Жалимо жртве, али их ипак благосиљамо, јер су излијечиле лудост и злоћу једног брата и показале му, да је с нама осталима све, без нас ништа, већ и ми и он с нама туђински љијен.

Потоњи метак

Испаљен је, без успјеха, потоњи метак противу Србије, Црне Горе и Грчке, у корист Бугарске. Пошљедњи пут је учињен из Беча притисак у Софији и Букурешту да се Румунија и Бугарска споразумију. Апеловало се на нову аустро-филску владу у Софији да допусти Румунији, како би у потоњем часу могла имати одржане руке противу Србије. Јављено је, како војничка партија у Софији жели по сваку цијену продужити рат, али и она је мишљења да ваља Румунији понудити. Краљ Фердинанд обратио се непосредно на Краља Карола и тражио је услове за мир. Бугарска се не сматра побјеђеном. Она је војску повукла из Македоније због политичких разлога! Чим задовољи Румунију, продужава рат са Србијом и Грчком, у првоме реду са Србијом.

Је ли се икад играла оваква паклена игра противу које мале државе као сада противу Србије? Не побједи ли, пропала је; побједи ли, не смије јој се допустити да се побједом користи! Али служи је срећа и међусобна суверенност великих. Ни један од овојех не може више сам на своју руку ништа предузимати у међународној политици.

Румунија је, бранећи своје интересе, отворено стала на страну Србије, Црне Горе и Грчке. Румунија је поручила Бугарској, да ова не може са њом самом закључивати мир, већ у исто вријеме са своја сва четири противника. Румунска влада одговорила је Бечу, да од Бугарске не тражи само накнаду у земљишту, него још и њен пристанак на балканску равнотежу, другим ријечима да Србија и Грчка добију земљиште, које су освојиле.

Према томе, није имала успјеха акција да се у потоњем тренутку Бугарска обезбједи са стране Румуније, како би појачаном снагом могла поново ударити на Србију. Сплетка се разбила о дух новог времена и о свијест балканских држава које све, осим Бугарске, желе равноправност, равнотежу.

Изјава Румуније

Румунија је изјавила: ми тражимо равнотежу на Балкану. Румунија тијем чини услугу општем миру, који жели сва Европа. Ми у овој прилици представљамо савјест и правичност Европе. Ми не желимо Бугарску да уништимо, али не можемо ни њој ни другој којој балканској држави допустити да се сувише осили. Наш марш на Софију има једину сврху да потребу равнотеже на Балкану Бугарима опиљиво докаже. У Бечу нијесу хтјели достојно да оцијене положај Румуније. У питању додир граница Србије и Грчке ми смо морали узети савијем друкчије становиште него аустриска

влада. Ми смо морали у интересу балканске равнотеже да се отворено заложимо да се Србија и Грчка своје својим грађанима. Ми смо то наше гледиште изложили грофу Берхтолду, а Краљ Карол изложио га је пред аустриским послаником у Букурешту. Аустрија је међутим држала да ће боље бити обезбијеђена ако се Србија и Грчка не саставе у својим границама. Ми и даље остајемо код тога захтјева. Од њега не одустајемо. Ми не можемо допустити да ма која балканска држава буде уништена.

Има ли што јасније?

Зар вам то није довољно јасно ви неки у југословенској штампи, који грцате у сузама због братоубилачког рата, осуђујући у својој доброћудности подједнако обадије братске стране, од којих је једна била ноторни туђински агент. Зар би ваша увријеђена осјећања била задовољнија, да је Србија попустила и допустила да без отпора буде уништена? Са словенског гледишта жалосно је проливање братске крви, али би куд и камо било жалосније уништење Србије.

Призрен и — Серез

У Призрену је био аустриски конзул Прохаска. Приликом уласка српске војске у Призрен, бечка штампа измислила је читаве страхоте, које је тобоже претрпио аустриски конзул. Тражена је због тога објава рата Србији. Слична је афера била намјештена противу нас и због Палића и пароброда „Шкодре“. Истрага је утврдила да је све било измишљено.

Друкчије се сада ради кад су Бугари, повлачећи се из Сереза, повриједили тамошњег аустриског консула и заставу. Истрага, коју су повели конзули Аустрије и Италије, утврдила је да су Бугари у Серезу починили страховита звјерства и да су напали и аустриски конзулат. Мјеродавни бечки листови саопштавају резултат истраге, али не траже објаву рата Бугарској као оно зимус због Прохаске Србији. Овдје је доказана истинитост ову изјаву, па ништа, ондје све утврђено као дажно, па опет Србија морала дати задовољење.

Општи утисак рата

У Биограду као и по целој Србији не зачују се весела вики ни ликованје ради великих и сјајних побједа над бугарском војском. Осим обичног интересовања за развијања рата не примјећује се ништа што би лично оном весељу и радости која је иначе природна код побједоносца. Већ сам овај факат, који ни за кога, а нарочито за странца, не може остати непажен, најбоље карактерише благородну српску душу. Спознаја, да је од Бога грехота што се лије излишна крв, што пливају у крви они који су до јучер готово у загрљају, раме уз раме, заједнички дили крв у борби против заједничког душмана, створила је у души Србиновој осјећај бола и жалења због пролијевања крви; осјећај који не може да даде изрза у бучним манифестацијама, вики и весељу. Радост, која се ипак осјећа на свачијем лицу, није израз весеља над побједом, већ је она израз самоспознаје Србинове јакости и величине, која се баш у овом рату показала, а чему нико прије, ни „пријатељи“ ни непријатељи, нијесу хтјели да одаду бар дио достојног признања и поштовања. Побједе над Бугарима показаше тој несретној „браћи“, да српски војник није оно како су га они цијенили: добар за параду, али да пред јуришем нагло бјежи, а „пријатељима“ у Европи доказаше да је у оној малој слободној српској држави толико снаге, пред којом се сада ти „пријатељи“, и ако не радо, помало клањају, подоста заведе а понајвише срде, да се на крају понижно прибије.

То је у кратко општи утисак данашњег рата између Срба и Бугара.

Турци по Биограду

Биоград пружа ових дана веома занимљиву слику шароликости. Док су у тврђави бугарски заробљеници, по улицама се шетају турски заробљеници свих крајева Оrientsа. Долазе тамо из нових крајева Арнаути а долазе и муслимани. Долазе стране санитарне мисије и страни дописници свих народности и тако има Биоград једну читаву Вавилонију.

Бугарски официри се у тврђави већином картају и држе по страни а војници се прилагодили и одијељени од Турака. Турски заробљеници, од којих је највећи

дио пуштен кућама још одавно, особито они који су из освојених крајева, деломце одлазе у Турску, ако им влада шаље или ако имају новаца за пут, а други продају разне слаткише и купе за пут. Међутим се деси, да сиромаси профукају у каквој малој забави сав новац скупљен и купе изнова продавајући ствари. Има их, који већ по пети пут купе. И свако им радо даје, јер су сви ти прави Турци а нарочито Анадолци и они из Сирије веома питоми, мирни, дјеломице симпатични. Арнаути су сви пуштени кућама или се уписали у жандарме и војску, јер се страховито хвале са платама, коју добијају за те службе. Из нових крајева долазе све нови „тестесаши“ Арнаути и продавци „бозе“. Маса Турака и дио Арнаута остаје стално у Биограду, јер добија као радник по фабрикама или на Сави наднице, какве их није никад код куће добијао. Турских официра има такођер још доста много. Они су доста апатични и редовно шетају заједно или иду у дамију. Читају марљиво новине и шуте. Има их, који су нашли и пријатеља и одлазе у отменије куће па их видите по улицама и каванама. Неколико их се уписало у српску војску и борили су се веома добро. Један је именован и за пуковника.

Улога Србије у рату

Говорећи о резултатима рата „Riječki Novi List“ овако излаже:

„Побједе у балканском рату, велика историјска ревиндикација Косова, испуњење је народних идеала и круна оне политике, коју је нова Србија провађала с толико устрјаности и самозатаје. Имала је проћи велики царински рат са сусједном монархијом, претурити анексиону кризу, а у овом балканском рату није само једанпут над њом сијевнуо мач политике, која у еманципацији Срба гледа свој пораз. Питање Арбаније, Скадра на Македоније, три су опасне тачке, три кризе, које су имале преврнути ново стање на Балкану, којеу је Србија најенергичнијим и најустрјанијим провађачем. Задње питање, питање Македоније, крило је у себе највеће погипли. Требало је ући у непопуларан међу Словенством рат, требало је већ и онако окрвављену војску повући у нове борбе, али погипли, које су се криле за Србију и за читаво јужно Словенство у плановима, којима се бавила Бугарска, погипли, да буде српски народ лишен гаранција независне политичке и економске егзистенције, а оправдавају и посвећују жртве које су допринесене. Планови, који су преко Бугарске имали постићи на истоку исто, чему има служити Арбанија на западу, данас су прекривени. У том свом раду поводила се српска политика за двијем начелима: за начелом што веће своје независности и слободног кретања направ велевластима и онда начелом самосталности и самоодлуке свих балканских народа. Га начела истиче и сада „Самоуправа“ и њиховој се побједи морамо једино веселити. Та побједа била би успостава онога стања, које је моментано порушено у оном часу, кад су бугарски војсковође натјерали своје војнике, да из бусије нападну на коначишта српске војске и тако отпочну са уништавањем оног духа у савезничком уговору, који је толико забринивао становите вањске аспирације.

Наравно, да погипли још нијесу минуле. На реду је нова једна аутономија, која имаде учинити оно, што није учинио бугарски народ. Лансира се идеја о аутономији Македоније, под контролом велевласти и марљиво се испишава, како би се та идеја дојмила. Та је аутономија један апсурдум, она би била вјечним камењем смутње између Србије и Грчке и Бугарске, па дакле најзгоднији елемент, за парализовање онога развоја на Балкану, каковом се балканске државе надају. Југословенску политику чекају још тешке кризе и задаће, а не овиси само о њој, него и о здраву схваћеном интересу неславенских балканских држава, хоће ли коначна побједа бити на страни Балканаца. Овиси о томе, хоће ли Бугарска, па Грчка и Румуњска хтјети да избјегну вањска доштаптавања. Криза, која настаје у средиштима њемачке политике, свједоком је, да су ове погипли парализоване барем за сада. те да ново стање на Балкану, стање сурадње у чувању независности државне и народне, неће

бити угрожено. Србији припада у провађању тог стања лавски дио и то је што мора забиљежити данашње југословенство и што ће морати признати генерације будућности, које ће моћи да уживају плодове ове велике борбе.

„Знају, мајко, да ми нијесмо криви“

Саопштавамо ово интересантно писмо, што га је послао из биоградске резервне болнице 16 бугарски рањеник Димитар Славков својој кући и које најбоље доказује како се поступа са ратним непријатељем и како схваћа бугарски сељак овај рат. Писмо гласи:

„Поздрав! Драга моја искрена мајко, оче, строго, Цвеко, и ви мила дјечо Георги, Тинко, Круме и ти Русе, данас узех да вас у овом кратком писму питам за здравље, како сте ви на дому и како свршавате своје послове. А ви ако питате за мене, ја сам добро. Рањен сам у лијеви ногу и бутину и српски сам заробљеник, и сви смо доведени у Биоград. Налазим се у једној гимназији у чистом кревету и чистом рубљу. Добро нас лијече и хране и скоро ћемо оздравити. Ако вјерујете у Бога, добар овдје народ и госпође и господа доктори, сви нас лијече као своје војнике. Често нас посјећују господа и госпође и доносе дукана, слаткиша и пријатно с нама разговарају. Знају мајко, да ми нијесмо криви. За нас би добро било, да већ престане. Десет мјесеци се већ налазимо ван куће и то нам је тешко. Само нека будемо здрави и да мир што прије дође. Немојте се много бринуте за мене, ја сам жив и здрав. Ја сам рањен 18. јуна. Павел Марков је на мјесту погинуо. Реци тетки Мики, да му рекне: Бог да га прости вјечна памјат. А Лекоч и Коту су са мном. Они нијесу рањени, добро су у касарни. Мила мајко и ти Русе, кад одете у Софију и ви понудите српске војнике слаткишем и духаном, јер ни они нијесу криви. А и једна смо крв и ми смо као браћа. Сви нас разумију и ми све њихово разумијемо. Говоре као у нас, само мало измијењено. Ми смо добро а ви будите добро и гледајте да нам пошљете мало пара, јер треба. Остали смо без пара. Сада остајте здраво сви ви тамо и ти мамо и ти тата и Цветко, Гашо, Тинко и ти жено Русе, па и сви блиски и рођаци и Лекини и Младенкини и кад добијете писмо одмах ми дајте одговор“.

Шта ће Србија добити

Послије овога рата свакако је сигурно да ће Србија добити цијелу вардарску долину до Бевђелије, и на исток до планине Малеша, дакле и до долине Струмице. Добиће дакле и Штип и Кочане гдје у близини има велики сребрни рудник. У околини Скопља нашло се много угљена и жељеза и осталих руда. Све ће то узети вјероватно држава у властиту режију. Србија ће добити даље цијело Охридско Језеро, које обилује најбољом рибом и носи годишње милионе. Ово језеро као и већи дио Преспанскога, којег ће добити Србија, одлична су мјеста и за купалишта и љетовишта. Богати крајеви Косова, Метохије и Пелагоније око Битоља роде и оризом и памуком и воћем а сам Битољ има веома богато становништво са педесетак само познатих милиона. Србија ће добити неколико великих градова бар десет изнад двадесет хиљада, а три преко педесет. Добиће жељезницу преко Арбаније, која ће бити међународна, саградиће жељезницу преко Црне Горе на Бар, а осигураће најважнију пругу на Солуну, у којему ће имати према утаничењу са Грчком своје царинске и лучке области и све погодности за своју трговину. Увећаће се територијално више него за половину, а становништва ће имати уместо непуне три милиона нешто испод пет. Грађанскога становништва добиће око триста хиљада. Имаће нешто Арнаута, Грка на југу и нешто Куцовлаха и знатан број Турака, али далеко претежнији је број новог словенскога становништва нових крајева, које се већ сада признаје Србија или ће се признати чим се прилике среде. Овим ратом и ријешење питање Македоније повећава се дефинитивно српска национална раса за један милион душа, које би, да није било турског и овог рата, биле изгубљене за нас.

Рат и велике силе

Говорећи о држању већих сила према рату на Балкану, „Темпрс“ истиче како побједници имају права да употребе своје побједбе, али да не треба да их злоупотребе и онда вели овако:

„Туротству европском прошло је вријеме. Силе могу преговарати са својим ослобођеним пуцалима: оне више не могу управљати њиховом будућношћу. Француска има очигледни интерес да то призна и прокламује: она ће због тога бити само боље слушана, боље схваћена и више ваљена. У томе је више смисла, смисао будућности принципа немјешања који је одредио г. Пишон“.

Српске цензуре и српске побједбе

Како је сасвијем природно, заведена је и у Србији на телеграфу, пошти и спрам новина цензура за вријеме рата. Занимљиво је како се она врши. Забрањено је ширити сваке врсте узбуђујућих гласова, али најзанимљивије је то, да је забрањено ширити и гласове о српским побједбама ако нијесу званично јављене. Док је разумљиво да су у Софији скоро све новине забрањене и да се не пуштају неповољни гласови, овдје је обратно: не пуштају се повољни гласови прије него су службено јављени. Било је ових дана више случајева, да су новине заплијењене, јер су донијеле вијести о каквој српској побједи или о заузимању којег мјеста и позиције; било је због тога много кажњених новинара а било је осуђених лица на глобе и затвор, јер су по каванам ширили гласове прије времена о каквим српских успјесима.

На тај начин се ето дисциплинира овдјешња доста сангвинична публика и даје вијестима из ратишта озбиљан карактер. Цензура не допушта ширење таквих вијести ни телеграмима ни писмима и у томе је строга.

Свакако је то занимљиво као што је занимљиво да се није до сада из врховне команде јавило послје вијести из првих дана ништа о даљем ратном плијену отетом Бугарима код Кочана и Штипа и у гоњењу. Врховна команда каже да се врши почас и да то није главно него је главно свршити борбу са успјехом. На тај начин се кроти радозналост публике. Међу тим је плијен велики, како причају ратници.

Злочини противу међународног права

Мрдварења мирнога становништва, пљачкање његове имовине, скрнављење светиња побеђеног непријатеља, то су злочини који страховито убијају углед војсци, који се одаје таквим ексцесима. Они срамоте име народа, коме та војска припада. и одузимају му повјерење и поштовање образованог свијета. Они су непобитна свједоцба о ниском ступњу културе тога народа а о свршеној моралној депривацији његова карактера. Када са таквим ексцесима одаје војска која постоје, она тиме каља своје побједбе и умањује користи од њих; када им се одаје војска која трпи поразе на бојном пољу, она тиме одаје немоћну србу, и ниски морал војске, која није ни достојна побједбе и славе. То су злочини, дакле, не израза снаге и јунаштва, него на против израз кукавичке осветољубивости и моралне подивљалости, која искаљује свој јед и над незаштићеним и слабијим, а невиним становништвом.

Таквим дивљачким цртама својим обиљезила се бугарска војска у тојској мјери, не само у овом садашњем рату, него и у ранијем рату противу Турске, да оштре осуде јавнога мешања свега образованог свијета већ почињу одасуду да тешко погађају Бугарску. Под ударцима тих осуда, бугарски народ имаће кад да осјети сву величину погрешке наставника бугарске војске, који су пропустили необавијестити војнике о моралним дужностима војска образованих народа.

Бугарска војска, у наступу очајања и србје због претрпљених поразе, извршила је и тешке злочине противу међународнога права нападом на аустријски и талијански консулат у Серезу. Према извјештајима које ми имамо, бугарски војници напали су на консулате, опљачкали их, а италијански вице-консул морао се спасавати откулом. Таквим злочинима није се одавала ни турска војска.

Изгледа да се, ни у нашој ни у страниј штампи, није указала довољна пажња тим жалосним појавлама. Ми их сада само биљежимо, задржавајући себи право да се на њих исцрпније вратимо другом приликом.

Тако „Самоуправа“ о бугарским злочинима и зверствима, а биоградски листови већ су о томе почели у велико да пишу. И страни листови с гнушањем ређају све бестијалности бугарске војске.

Српска лука на Егејском Мору

Према информацијама „Daily Telegrapha“ предвиђа српско-грчки уговор, који је у мају склопљен, и подјелу бившег турског подручја међу балканске савезнике. Грчка би се граница на обали раширила до ројекте Места-Карасу са залеђем уздуж планинских висова, који овај дио бивше европске Турске сијеку у два дијела.

Српска граница креће се сјеверно од ових висова и силази онда у једном, 10 километара широком коридору, до Егејског Мора, гдје Србија у залеђу Лагос добива луку. Коридор од 10 километара ширине биће неугралан, али ће Србија вршити управу на њему, док ће Грчка осигурати себи на њему слободан промет.

Цензура у Софији

„Пестер Лојд“ пише:

„Оно што се догађа у Софији долази најбоље до изражаја у необично строгој

цензури, којој су подвргнути телеграми и писма која долазе и одлазе. Наш дописник у Софији већ је саопштио нашим читаоцима, да је већ четрнаест дана изостала пошта из иностранства, што без уљепшавања не значи ништа друго него да се пошта једноставно не предаје адресантима. Пандан томе је опремање телеграма, који одлазе из Софије. Данас до подне доноси нам жица из Софије вијести, које су 9. 10. и 11. ов. мјесеца хитно предане на телеграф, које су дакле требале три до пет дана док до нас стигну. Те вијести с тога, разумије се, немају никакве актуелности. Интересантна је чињеница, која обиљежава стање, да се у овим задоцњелим депешама још увијек поричу грчки и српски успјеси, а с великим се одушевљењем црта побједоносно неодољиво напредовање бугарских трупа тако, да то дјелује гротескно и уједно трагично. Какво бескорисно настојање! Депеше могу цензурирати; али свјетска историја не да се зауставити на свом путу“.

Нови српски грађани

Пописом послје рата с Турском утврђено је да у Новој Србији има 1 милион 666 хиљада и 178 становника у 10 окружја, и то: битолски 345.479, приштински 239.386, призренски 207.592, кумановски 166.939, тетовски 157.248, скопљански 153.293, новопазарски 133.401, кавадарски 97.763, дебарски 82.476 и пљевљански 62.601. Према томе би цијела Србија имала 4 милиона и 500 хиљада становника. Са новим крајевима, које ће добити послје рата са Бугарском, имаће 5 милиона становника. Осим тога имаће Црна Гора 500 до 600 хиљада становника.

Онај дио српскога народа у Старој Србији и Македонији, који је припадао бугарској егзархији, био је дошао до увјерења још раније, прије мучког напада бугарског на српску војску, да неће потпасти под Бугарску и тако неће морати да остане под бугарском егзархијом. Зато су многи напустили бугарску цркву и прешли у српску, а поводом мучкога напада бугарске војске на Србе који су ослободили Македонију од турског јарма, повријеђени у својим хришћанским и словенским осјећајима, листом су напустили егзархију и њене митрополите.

Због тога су ти егзархиски митрополити Старе Србије (скопљански и дебарски, као и епископ кичевски) и Македоније (вешчки, битолски и охридски), чије је понашање према српским властима и без тога било дволично, отпутовали из ослобођене земље напуштајући за својим својим владичанска мјеста и положаје. Краљевске српске власти су им обезбједиле миран одлазак, а они су изјавили, да добровољно напуштају своје положаје. Сад у Старој Србији и Македонији постоји само једна православна црква: српска.

Заробљени и рањени Бугари

У биоградским болницама било је до сада 5245 рањених и обољелих официра, подофицира и војника. Обољелих има 485, а сви остали су рањени, међу њима 94 официра. До сад је стигло у Србију преко 120 страних љекара, а пријавило се још 60. Већина ових љекара има плату, која се креће између 300 до 600 динара, а један мањи дио су добровољци. Санитетске су мисије добровољне. У Биоград су стигли и чешки љекари да се стави на располагање српском црвеном крсту. Уз то је у Биоград стигао један воз са 520 рањеника, међу њима су и два бугарска официра са 60 војника.

Заробљеници и рањеници бугарски од првих дана, читали су и осуђивали рат, али им је тешко било вјеровати. Данас је друкчије. Данас осјећају, да су слоњени очајни и огорчени. из њихових говора избија велики бол и њихове тужбе против оних, који су почели ово клање, силне су. Они вјерују, да је сад све пропало, и наравно траже кривце у својој господи. Ово расположење њихово природно је; излази из положаја. Сви они знају, да су на линији: Криволак-Штип-Кочане требали да заузму Велес, Прилип Битољ, а да преко Овчег Поља узму Куманово и Скопље. Све су то мислили свршити за неколико дана. Комите њихове, најмање 10 до 12 хиљада, требале су да гоне српску војску и да дижу народ на устанак против Срба све до Битоља. Данас комите бугарске војске изгубише или се распрскаше.

Погибија бугарске војске страховита је. Они су гледали очајање бугарско послје поразе њихова, гледали како су данима покоравали мртве, носили рањенике.

Већ само по томе може се лако претпоставити, како је данас у души бугарског заробљеника и рањеника, који падоше у српске руке. Страховити гласови иду веома брзо и Бугари знају, да их и Грци туку. „Све су нас лагали и све је било друкчије“, говоре они данас.

Пилати перу руке...

Ма шта било, „браћа“ Бугари остају исти. С тим треба да смо на чисто и да се не заваравамо никаквом словенском сентименталношћу.

Погледајмо само: Кад је због поразе на бојном пољу Бугарска дошла у неизлазан положај, покушала је да свали кривицу на Србију као да је она тобож прва непријатељства отпочела и рат проузроковала. Пошто је Србија утјерала у лаж и цио свијет био на чисто, да је Бугарска изазивач и кад Бугарска није могла друго него је била принуђена да то призна, из Софије су скрушено изјављивали да је Савов кривац, те су га и свргнули да не буде на челу војске. Пошто су тужбе на владара и владу Бугарску учестале и цио свијет стао да их осуђује због злочинства учињеног противу рођене земље, они су сву кривицу свалили на д-р Давнева и свечано су изјављивали како је он увукао земљу у рат без знања владара и владе. И то је била једна од многобројних лажи, који је Софији сад постало једино оружје. То свједочи факт што се на челу једне бугарске армије налази министар војни. Па не само то. Чим се морао др. Давнев жртвовати, на владу су дошли крајњи елементи, што такође показује да Бугари нијесу ни мало јагањци незлобиви као што би се хтели пред свијетом да представе. А да ни сам владар није далеко од ратоборне струје, и крај свега тога што се из Софије свечано увјерава како за рат није знао и да га не одобрава, најбоље показују његови поступци. Да наведемо само један примјер. Ту скоро владин лист у Штокхолму обратио се на бугарског краља молбом, да га извијести о ситуацији у Бугарској. Маршал Двора у име бугарског краља одговорио је овим телеграмом овоме листу: „Његово Величанство цар Бугарске радосно се одазива вашој молби да вам прикаже садашњу ситуацију у нашој земљи. Против удруженог непријатеља боримо се ми за Бугаре у Македонији, који се налазе у грчке и српске сфере. Боримо се за оне који су тако дуго тријели, непоколебиво увјерени о оправданости наше ствари и непоколебиво се поуздајући у снагу наше домовине, па градемо мирном хладнокрвношћу будућности у сусрет. У овим данима тешког искушења хоћемо да завршимо борбу на ћемо драговољно и пошљедњег нашег момка жртвовати, ако би то изискивало благостање нашег народа“.

Кад их доведу у шкрипац, Пилати перу руке и са себе бацају одговорност на друге, али ипак не престају да тјерају у крајност.

Бугарско блефирење већ је дозлогрдило цијелом свијету.

Велика одсудна битка

Велики ратоборни дух у Бугарској још није малаксао. И поред тога што је Бугарска доведена у безизлазан положај и што стоји пред неминуовном катастрофом, ипак у Бугарској нијесу све наде изгубљене. Не смета што су Бугари потучени и поражени, што су осрамоћени и понижени, што су наишли на општу осуду и презирање и што својим манитим поступцима изазивају дубоко сажаљење. Они би ипак у започетом правцу да продуже. Куда ће их то довести они много не размишљају. Као да им није стало што срљају у очигледну пропаст и што све више тону. Срби и Грци избацише их из Македоније, Румунска продире све више у унутрашњост Бугарске, Турци повратише Једрене, опасност већ пријети и пријестоници Бугарске, али они никако не могу да се уразуме, него би да до краја окушају ратну срећу. У мјесто да се користе добром вољом савезника и заузимањем великих сила, па да спасу оно што се спасти може и да учине крај поразима својим, они се спремају да Србима дадну велику одсудну битку и да на коцку дадну све!..

Послије кратке паузе за које нијесу предузимане никакве веће операције, покушали су Бугари узалудно да зауставе систематско продирање српских чета. Српске су чете већ 10 клм. продрле преко Босиљева града и запосјеле су Извор. У исто доба су се српске чете обилазним маневром према десном бугарском крилу приближиле на 10 километара до жељезнице Ћустендил—Дубница—Радомир—Софија. Бугари концентрирају своје чете у троуглу Ћустендил—Дубница—Радомир и испред Софије у правцу према Пироту. Војска генерала Кутинчева привучена је за одбрану Софије, док су чете, које су стајале код Сливнице, постављене на линији Радомир—Ћустендил. На тај начин поређане су бугарске чете, у два фронта, јужни и западни.

Прошле недјеље покушали су Бугари прекинути српски фронт у правцу Егри-Паланка—Куманово, али са не много успјеха, јер су продирањем Срба према Босиљграду били угрожени у залеђу.

Бугари су ради тога код Егри-Паланке окупиле велике одјеле и вјероватно ће покушати нову провалу са јачим силама. Овај покушај могао би се по Бугаре зло свршити, јер ће напредовањем у том правцу бити угрожено десно крило, а могао би им бити прекинути и жељезнички спој са Радомиром.

Лијево крило код Ћустендила добија међутим све нова појачања, која се у главне састоје од чета, што преко Цумаје и Дубнице узмику према Бугарској. Евантуални пораз и узмак овог крила могао би затворити линију узмака бугарског центра и десног крила на Радомиру и довести војску у забуну. Тако би се могло догодити да буде војска од Ћустендила одијељена према истоку од линије Ћустендил—Софија, а тиме би бугарска војска код Сливнице остала изолирана. Положај бугарских чета у троуглу Радомир—Ћустендил—Дубница није с тога никакo завидан, а уски простор могао би спречавати и кретање бугарске војске, која броји 200.000 људи.

На линији Радомир—Сливница стоји 100.000 Бугара. Ако се бугарска врховна војна команда одлучи на велику одлучну битку, то ће је сједињени Грци и Срби и прихватити. На тај би начин већ могао шљедети дана доћи мјесто досадањих кратких бојева до велике одлучне битке код Ћустендила, у којој ће са обје стране судјеловати око 400.000 људи. Зашто Бугари ризикују ово ново крвопролиће, кад не могу имати одагле никаквог фактичног успеха? Како је познато, постоји у овај час војничка конвенција између Србије и Румуњске, ушљед тога развијају се обостране ратне операције у неком сталном споразуму. Бугари ће бити стога присиљени да бране свој главни град. То ће им бити тим теже, што унутарњи политички положај земље није одвише ружичаст.

Као што из Букурешта јављају, једна румуњска коњичка дивизија код Фердинандова заробила је једну бугарску бригаду, заједно с командантом, генералом, и 12 топова. Та је бригада бранила одступницу армије генерала Кунтичева, која се од српске границе према Зајечару повлачи Софији. Пораз Бугара код Зајечара и овај код Фердинандова учинили су да бугарска војска није више способна за веће операције. Сав сјеверни фронт целокупне бугарске војске, концентрисане око Ћустендила и Софије, угрожен је. Како се уз то румунска војска приближава Софији и њено десно крило није далеко од српске војске, помисао о одлучној великој битци глупост је, јер о даљем отпору Бугара не може да буде ни говора. Сваки покушај у томе правцу свршиће се коначним поразом Бугара и окупацијом Софије.

Рат из самоодбране

Кад год је ријеч о Балкану, страна штампа радо говори с висине. С огромног педестала она дијели придише нама Балканцима десно и лијево као свештеник с амвона својој пастви.

За словенску штампу овај рат је братоубилачки, а за енглеску прљав.

А он није ни братоубилачки, нити још мање прљав. То је рат самоодбране. Ми нијесмо у њ ушља зато што смо хтјели, него што су нас небраћа и кукавни савезник у њ увукли. Напали су нас како се ни отворени непријатељ не напаша, мучки, гадно бестијално, и ми се морамо да бранимо.

То многи као да неће да знају. За енглеску штампу овај је рат прљав, а заборава на ратове ружа међу самим Енглезима. Ако јој ни то није доста, нека узме историју и нека је прелиста. Нека не тражи догађаје који су се збивали на Балкану — од кад се за Бугаре зна, они су увијек са Србијом на ратној ноzi били — него у «проsvјешћеној» Европи, међу «цивилизованим» пародима. Историја се понавља. Кад су Енглези, Французи и др. дозвољавали себи да дигну оружане руке на најближу браћу своју зашто да се згражавају пред ратом два народа, која нијесу баш тако блиска и братска како се то ивиче. Пријери су многобројни: стогодишњи рат Француске и Енглеске, грађански ратови, па чак и савезнички! А шта тек да речемо за крсташке ратове. Крсташу су се тукли међу собом чак и на вратима Јерусалима, а историја опширно прича о обрачунавању жељусобну при повратку с војне. Историја уједињене Њемачке и Италије такође је многобројним пријерима пуна.

И кад се све то види, онда ће свако јасно постати, да садашњи рат није ништа друго него самоодбрана и да свако прије има право да нас због свега користи, али само не

штампа «проsvјешћене Европе», а позавито не енглеска.

Савезници су Бугарској као савезници дали све што јој се могло дати. Помагали су јој и војском и материјално и у сваком погледу. Она је била дужна, по уговору, њих да помаже, а они су помагали њу. Кад се рат свршио, Бугарска, и ако није ни један дво да за општу савезничку ствар што је по уговору дужна да да, устала је да присвоји све ратне плодове. Као што је у рату прила главну снагу од својих савезника, тако је хтјела да ради и послије рата при подјели оиште добити. Савезници, који су према Бугарској били и сувише попустљиви за све вријеме рата, када су за њен рачун требали да се жртвују и физички и морално, одупрли су се себичним и по њих опасним намјерама Бугарске. А да су се савезници жртвовали и физички и морално за Бугарску за вријеме рата није потребно доказивати. То се зна. Узмимо за пријер само Србе, Србију и Црну Гору. По уговору, Бугарска је требала да помаже Србију противу Турака. Она ту помоћ није пружила, него је од Србије помоћ тражила. И она је обилно помогла. Дала јој војске, новца, хране, муниције и све по-треба. А кад је Бугарска требала да се заложу за излаз Србије на море и да Скадар припадне Црној Гори, она Србија не само што није дужну помоћ пружила, него је чак и покушавала па њих да утисне, да од тога одустану, а крадом је у Пешти чак и комплот скопила противу својих савезника, Србије и Црне Горе. Што *заузето* Јадранско Приморје и *заузети* Скадар нијесу остали српски, много је Бугарска крива. Да је она била исправан и добар савезник, те крваве тековине српског народа не би биле доведене у питање. Бугарској није било доста што је тако вјероломно поступила према својим предајим савезницима и што је приграбила већи дио опште добити, него је хтјела да приграби од њих чак и оно што су они сами заузели. Мало јој је било што је помоћу савезника узела највећи дио земљишта, него је хтјела да приграби од савезника чак и оно земљиште, па које њена војска није ни ступила. Најбешћерније припадници савезника изпуравајући их за своје себичне циљеве, Бугарска је хтјела након свега тога да се угнијезде на стрпљива и уморна плећа савезника, да постане сила и да њима господари. То се није могло да подноси. Савезници су ту стрпљење изгубили и ускратили да и даље буду према Бугарској предуретљиви и слијепо привржени. Кад није на то милом могла да их приволи, она је то покушала силом. Сила је та била и груба и подла и једне културне земље достојна. Тако је мучким препадом и бјесомучном навалом пагнала савезнике да се бране. Она их је увукла у овај рат, она је до рата довела. Савезници се налазе у самоодбрани. Бране своје животне интересе, своја освјештана права, своје биће. Бугарска се бори за превласт, а они се бране и боре за свој живот. Попустити нити су могли нити су смјели. Попустити за њих би значило исто што и самоубиство. За савезника, коме су у рату жртвовани, нијесу могли подијети ту пошљедњу жртву.

Ствар је чиста и јасна. Кривица до савезника пије, него једино и искључиво до незајажљиве Бугарске. Према томе рат овај нити је, нити се може позвати прљавим.

Ако га ипак и крај свега тога један дио енглеске штампе тако зове, па част јој. И ако пије, ми ипак можемо дозволити да је оп и «братоубилачки» и «прљав», па чак и да се много горе назове, него да се с лица земље сачисте двије српске државе.

Ту им жртву не можемо никад дозволити, па чак ни по цијену да и анатеху на нас баце.

Правда побјеђује. А правда и побједа су на пашој страни.

Крвави дани на Брегалници

(Значај битке. — Подмукла препад. — Српска дефанзива. — Српска офанзива. — Слом бугарске армије македонске. — Борба на Криволаку. — Ресиме деветодневне борбе. — Обруч око бугарске македонске војске).

Скопље, 26. јуна
Свршила се једна битка, која ће заузети видно мјесто у историји модерних ратова. Бориле су се двије храбре војске лавовском снагом, упорношћу која запањује, отимљући једни другима стопу по стопу земље — на бојенет. Пролило се море крви и напала се поља, потоци и ријеке. Бојно попрште покрило је 40.000 мртвих и рањених с обадвије стране, и

ова битка има без сумње значај најкрвавије битке на Балкану. Девет дана крвавих и толико страшних ноћи ломила се међусобно снага двају народа, који су сломили турску царевину и европски свијет задивили својом храброшћу. Побједио је онај народ, на чијој је страни правда била.

Бугари су на грозно перфидан начин крвавим ноћним препадом наумили створити Србима баш на Видов-дан — једну ноћ вартоломејског покоља и уништења. Војнике су алкохолном опијали, да се претворе људска бића у животиње и да бјесомучно јурну на крвави пир. То су њихови рањеници у болници признали Срби, ма да су се, рачунајући на подлост бугарску, надали мучким нападом мањих размјера, нијесу могли очекивати чак и прије прекида дипломатских односа напад на цијелом фронту. Тачно означено нападе се развио преко Брегалнице и Злетовске Ријеке, према линији Тестемелци—Трогерше—Кота 650—Тохало—Неокази—Древено—Лесново—Ријетка Буква—Цар. Врх—Китка и преко Криве Лавковице, против линије Драгово—Гарван.

Бугари су се већ на 16-ог у вече довлачили по помрчини српским странама и на разне начине варали и убијали, а на 17-ог у 2-30 ујутро навалише одмах огромном снагом од 120.000 бораца са преко 200 топова. Срби се изненадише, али борбу прихватише и са малом снагом задаваху тешке ране нападачу.

Може се рећи да су се Срби с почетка борили са 30—40 батаљона и 80 топова. Под силним даждом шрапнела, митраљеских и пушчаних зрна, под пакленом ватром, какву српски борци за цијелог балканског рата не запамтише, бивали су предњи дјелови српски приморани, да се, очекујући развијање јачих снага из позадине повуку пред претежно многобројном силом непријатељском, те (нарочито пред Штипом) оставише теже рањенике под шаторима. Но Бугари побише све рањенике бајонетима. Већ код првог судара нијесу могли Бугари никако пореметити српске бојне редове. Развијањем јачих српских јединица за борбу, разбјесни се бој још већма. Бугари су наваливали бјесомучно и преко љешина својих другова, али српска војска не узмаче као крвава стијена, о коју се ломе паклени вихори. Српска, лавором овјенчана артиљерија, просто речено — косила је редове нападача. Пјешалија српска предвођена храбрим официрима, стајала је као тиган на бранику и непријатељ је био код сваког налета одбијен прекривши поља мртвим и рањеним.

На 17-ог борило се цијели дан и цијелу ноћ огорчено и сагушањем. На 17-ог исто тако и у вече на тај дан непријатељ је био свуда одбијен. Нападач је храбро наваливао, у дивљим нартајима јуришао, газивши преко мртвих тијелеса. Падали су борци као снојеви с једне и друге стране. Али Срби коначно одбише напад и пребацише на 19-ог непријатеља преко Брегалнице.

Сад се улоге промијенише. Бугари су превареним средствима настојали добити примирје, да се приберу за нове нападе, али се Срби не дадоше збунити, него на цијелом фронту пријеђоше у напад. Прије мучки нападачи постадоше сада очајни бјегунци. Да се одупру силом надиралој српске војске, заузимаху Бугари своје раније утврђене положаје. Срби како год показаше отпорну снагу у одбрани, тако развише силну енергију у освајању, те отимаху позицију за позицијом, јуришући тако, да је долазило до гушања. Тако Срби заузеше важну позицију Ријетке Букве, гдје су Срби и у средњем вијеку потукли Бугаре и онда се као олујина обореше на главни ослонац бугарске одбране — на Рајчански Хрид. Ту су се Бугари храбро одупрли бранећа тај вис са 60 батаљона и 120 топова. У кратко: ломило се и крвило и под пљуском жељезне ватре заузеше Срби ту важну позицију и с тим сломише десно бугарско крило, ове, да речемо: македонске армије. Ту се упропастила бугарска главна рилска дивизија, а и преславска.

Сад Срби неуморно продужише напад на добровољачки кор генерала Генева на линији Китка—Стришка, заузеше Китку на јуриш, а добровољачки кор у највећем нeredу би одбачен ка старој бугарској граници. Даље заузимаше Срби позиције око Кочана, а на 23-ег и само мјесто Кочане, гдје су још били остаци десног бугарског крила, који су на врло добро утврђеним положајима испред саме вароши штитили одступање разбијене седме рилске и четврте преславске дивизије. И ту је била огорчена и крвава борба, али Срби такм жестином нападоше да је непријатељ бјежећи бацао пушке и муницију, те се повлачио према Цареву Селу.

Док је српска војска гонила десно бугарско крило, бугарски центар одржавао је своје позиције код Штина. Ту је истина српска артиљерија првих дана борбе посула удолине испред Штина непри-

јатељским тијелесима, али се чини, да је водство српске војске највише полагало на то, да бугарско десно крило разбије и одијели са сјевера цијелу јужну армију бугарску. И то је заиста било одлично изведено.

Могли сте читати у неким листовима о великим успјесима Бугара код Криволака на лијевом крилу на Вардару, јужно од утока Брегалнице. Ово је сушта истина: Ту је српска војска задржавала и одбијала 5 дана и ноћи пет пута јачега непријатеља. Како висови над Криволаком доминирају самом станицом, то су Бугари заузели станицу, али ништа даље. И сами су увидјели, да ту неће моћи даље продирати. Ту на станици за чудо не дирнуше ни један вагон муниције и друге важне ствари, али им је прва и најпреча брига била, да устаничком натпису „Криволак“ додаду дебело јер (џ). Кад Криволака су изнаказили наше рањенике. Али на 23. добише Срби појачање и навалише такм жестином, да су Бугари послије силно огорчене борбе од 5 сати узмакли према Пенелишту оставивши три пољске болнице и 50 рањеника. Остале официрски пртљаг, два брдска топа и велики број пушака. Ту су се многи Бугари подавили у Вардару, а бојно поље још је и сад покривено љешинама. Коњица од оних српских чета, која је Бугаре побједила код Криволака, већ је у — Радовишту.

Најпослије 25-ог прије подне пао је и Штип и сва централна бугарска војска узмакла према Пехчеву и Плачкавици планини. Сами Бугараши у Штипу приповиједаху, да је у војсци настао неред. Ту су Срби наилазили на судове, у којима је бугарским војницима донесена ракија, да се охрабре за напад.

То је борба од девет крвавих дана, која се у главном водила на Брегалници. По многим детаљима, који ће се у маси тачно моћи тек доцније прикупити, може се сада утврдити, да је то била борба, гдје су јунаци, што се каже, огрезли у крв до кољена. Борба на смрт и живот. да јој равне на Балкану нема. — Срби су ту заробили грдне масе војника, топова, митраљеза, пушака и муниције. Један је српски пук у један дан правило девет пута јуриш на бајонет. — На једном је мјесту тридесет Срба одбило цијени батаљон бугарски. На једном се мјесту борила бугарска артиљерија са српским митраљезима на двије стотине корака размака и једни друге обасипали грбном пакленом ватром. Тринаести бугарски пук на пола је сасвијем је уништен, а остало скупа с командантом заробљено.

Број губитака рачуна се на српској страни на 15.000, а на бугарској 25.000 и кад се још узме, да код Бугара силно хара колера, онда им је број губитака много већи.

Данас, 26. јуна, ово је тачна ситуација на бојном македонском земљишту: Бугарско десно крило у неред и расулу одбачено је на 40 километара далеко од линије, на којој су спремили подли ноћни препад. Централно и јужно крило исто је разбијено, повлачи се према Плачкавици и Радовишту и иде у сусрет тешкој неизвјесној судбини. Срби их потискују са сјевера и са запада, а на јужној линији спојили су се већ са Грцима; који су храбрим борбама дошли већ до Струмице, заузели је и наставили прогнање. Уз то су Грци код Дојрана запленили голема бугарска стоваришта људске и сточне хране. Бугарска војска бива сваком даном ужасно стезана гвозденим обручима српске и грчке војске и у великој је оскудици. Како ће изићи из те Сциле и Харибрде, видеће се за који дан.

Телеграфски извјештаји

Грци гоне Бугаре

Атина 11. јула

Министарство војно саопштава: Наше трупе са десног крила непрекидно гоне противника и окупирале су Добриницу и Бањицу; непријатељ се повлачи иза Мехоније. Сва су села напуштена. Неколико села су Бугари при повлачењу попалили, како би отежали наступање наших трупа; двојица паликућа ухваћени су на самом дјелу и кажњени. У долини Струме наша је војска посјела цио кланац Кресне до његовог изласка на сјевер. Непријатељ је, изнурен, хтио спријечити продирање наших трупа поништавајући све техничке радове, али све су те тешкоће савладане и наше трупе иду напријед. На нашем лијевом крилу противник се повлачи пут Трискова и Панџарева. (Атинска Агенција).

Грци о бугарским предлозима

Атина, 11. јула

Енглеска ескадра отпутовала је јутрос из Пиреја у непознатом правцу. — „Неа Имера“ вели, да се може сматрати као сигурно, да преговори у Нишу неће моћи трајати више од три-четири дана, пошто савезници и изасланик румунски нијесу вољни да дозволе одуговлачење. Бугарски предлог односно примирја биће одбијен. Оставиће се рок од два три-дана ради потписа прелиминарног мира. Бугарски делегати који су приспјели у Ниш поднијеће шљедеће предлоге: прво: уступање Солуна Грчкој с хинтерландом до Сереза укључно; друго: уступање Грчкој линије Струме до Сагези; треће: Кавала ће припасти Бугарској; четврто: Бугарска одбија ратну оштету; пето: Бугарска не пристаје на плаћање оштеће за материјалне губитке у варошима источне Македоније, јер се не сматра одговорна за извршене пљачке и паљевине. Пошто су такви бугарски предлози, то је немогуће да ће се доћи до споразума, те ће једино наступање савезничких војска принудити Бугаре да одступе од сличних предлога. — Ухваћени су 60 бугарских комита у селу Пател на сјеверу језера Острово, који су 16. јула покушали да баце у ваздух воз на коме је ишао Венецелос у Битољ. Војне власти нашле су у Соровићу бомбе и динамите. (А. А.)

Савезници и Бугарска

Атина, 11. јула

По извјесним обавјештајима, услови савезника саопштиће се само на конференцији у Букурешту, али се већ сада може тврдити, да ће се ти услови ослањати на равнотежу балканску, и да савезници неће тражити нешто, што није могуће, а главна им је жеља да успоставе трајни мир на Балкану. Са стране Румуније не постоји никака опасност у погледу компликација, јер је Румунија и без претходног споразума са савезницима ушла у борбу с намјером да успостави равнотежу на Балкану, пошто би велика Бугарска била постојана опасност за Румунију. У одбранбеном уговору грчко-српском не постоји никаква празнина, која би могла довести до каквог расправљања међу савезницима, јер је подјела утаначена већ за раније. Ушљед тога Грчка, Србија, Црна Гора и Румунија не пријете никаквим новим компликацијама, јер ће идеја о равнотежи вазда бити првјенствена до краја. Опасност од компликација постоји само у несрећном и неочекиваном мијешању Турске. Савезници желе да се Турска придржава међународног уговора у Лондону. И супрот продирања турске војске у Тракији, савезници нијесу нимало вољни, да признају у букурешкој конференцији Тракију као земљиште турско, јер Тракија припада савезницима заједнички, као што је то одлучио и лондонски конгрес. Судбина Тракије ријешитиће се заједнички. А Грчка с обзиром на нечовјечна и неописима поступања Бугара одлучила је, у чему ће је потпомоћи и савезници, да тражи најозбиљније гаранције за част, живот и имања грчког становништва, који ће остати под Бугарском. (А. А.)

Бугарска звјерства

Атина, 11. јула

Капетан Картал, из енглеске поморске мисије, врнувши се из Кавале, прича, да је он сам лично избројао у Доксато 1700 љешина старца, жене и дјеце, које су Бугари тамо исекапили. Картал вели: мислио сам да ћу полудјети видјев-

ши у једној великој сали љешине невинне дјеце, избодених бајонетима и то на начин, који доказује да су их Бугари натицали на бајонете, бацали у ваздух и с тима невинчадима играли страховити фут-бал. (А. А.)

Савезници према Бугарској

Атина, 11. јула

Новим пријатељским кораком код атинског и биоградског кабинета, Русија настојава, да се закључи примирје с обзиром на ванредно критично стање Бугарске. Аустрија је јуче такође учинила сличан корак. „Естија“ вели, да су, како кабинет атински, тако и биоградски, одговорили, да им је с обзиром на подлост бугарског немогуће пристати на примирје, прије него што се потпише прелиминарни мир. Краљ је телеграфирао Краљу Румунском и изложио му, да се примирје може усвојити само ако Бугари усвоје услове мира. — Влада њемачка наредила је свом војном аташеу, капетану Кунце, да пође у Македонију ради увиђања о извршеним звјерствима и да поднесе извјештај. (А. А.)

Румунија и Турска

Букурешт, 11. јула

Званичне новине доносе, да с обзиром на симпатије које је Краљ Карол гајио наспрам турске царевине, као и на учињене услуге, које су се поновиле приликом потписа мира са Италијом, Краљ је упутио Султану депешу скрећући му пажњу на пошљедице, које би могле настати по Турску ушљед њене војне акције предузете у предјелима, чија је судбина категорички уређена од стране Европе. — Србија је одбила обуставу оружане акције, пошто су бугарске трупе поново ненадано нападале на српска мјеста. (Бечки Кур. Виро.)

Краљ Карол краљу Фердинанду

Софија, 11. јула

Краљ румунски упутио је краљу Бугарске врло пријатељску депешу којом му јавља да је Румунија већ предложила Србији и Грчкој неодољиво примирје, а да би се поспешило његово закључење, послан је војни румунски изасланик у врховну српску команду у Ниш. (Б. К. Б.)

Бугарска моли за посредовање

Софија, 12. јула

Краљ је позвао стране посланике и протествовао противу акције Турске и замоли велесиле за посредовање. (Б. К. Б.)

Дневник

Рањеници из Србије. Од рањеника из Србије, који се послје пада Скадра налазе на Цетињу ради лијечења има још само двојица: **Тодор Стојановић** и **Сретен Јевремовић**. Тодор је из другог позива петог пука треће чете четвртог батаљона дринске дивизије. Сретен је из првог позива једнаестог пука друге чете трећег батаљона шумадиске дивизије. Обојица су рањени у ногу 27. јануара на Брдици. Лијечили су се у турској болници у Скадру све до 23. априла, када су пренесени на Цетиње и лијече се у војној болници, смјештени у Војном Стану. Обојици иде на боље тако, да ће брзо бити излијечени. До 7. јуна с њима се у војној болници налазио **Миленко Тодоровић** из првог позива једнаестог пука друге чете трећег батаљона шумадиске дивизије, који је такође 27. јануара на Брдици био рањен у ногу, али је рани под-

легао и сахрањен на цетињском гробљу.

Обојици рањеника из Србије у војној болници указује се свака пажња и љекарска њега и чини се све, да се што прије и боље извјештају.

Нови општински одбор. Пишу нам с *Ријеке*: На дан 24. јуна о. г. на Ријеци је био избор нових општинских одборника и њихових замјеника а за трогодишњу периоду. Избору је присуствовао изасланик надзорне власти г. Филип Вукмировић, писар обласне управе с Цетиња. Гласање је отпочело у 9 сати прије подне а свршило се у 5 сати по подне, када је гласачки одбор приступио уређењу гласачких листа са бројем гласача и нашао, да су већином гласова изабрани за одборнике: г. г. Васо Ј. Јанковић, трговац; Саво Ускоковић, посједник; командир Никица Кусовац, племенски капетан у пенсији; Божо Ј. Средановић, учитељ у пенсији; Грујица М. Стугар и Гајо П. Лопчић, посједници. А за замјенике: г. г. Машан Д. Вујановић и Бујо Т. Радегић, посједници и Благо К. Чакић, трговац. По свршеном прегледу, гласачки одбор објавио је, да су већином гласова изабрани горепоменути за одборнике и замјенике, који су иза тога положили законом прописану заклетву. Ток избора текао је врло мирно и у највећем реду. Предсједник општине г. капетан Краљевић већ је почео са новоизабраним одборницима и замјеницима радити, јер је са истијема одржао до сад двајца сједнице, те се надамо, да ће гос. предсједник са новим одбором, као и дошље радити на корист и уређење вароши, које је у пошљедије вријеме, највише због тешког материјалног стања, знатно запостављено. То је за то што општинска каса није имала никаквих прихода, јер су сви контракти општинских такса пали објавом рата у 1912. год. А и да нијесу пали, општинска управа, која је заиста неумоно радила на добро и уређење вароши, није могла одољети, јер је била оптерећена другим државним пословима за вријеме рата. Нарочито се у томе раду одликовао, неуморношћу г. предсједник општински. У томе га је помогло обилно и грађанство, мушко и женско, које се својим непрекидним радом, нарочито у предустријетану рањеника, показало такође међу првим грађанством у држави, ради чега је г. предсједник Краљевић и грађанство ријечко добило захвалност не само један пут, него и више пута од узвишеног Владарућег Дома и свих власти и Црногораца, те се могло често чути, нарочито од војника и рањеника: „Боље дочекани и испраћени нигде тако нијесмо као на Ријеци.“ Државственост је овдје квалитетна и њеном величанству Краљици-Милени, нашој највећој добротворки, која о својој трушци доведе на Ријеку здраву воду, у најбољем стању, јер није дошље, и ако су наступиле љетње врућине, било ни једног случаја грознице или друге болести.

Зауостављен руски курир. Као што доноси талијански лист „Vose“, државна погранична полиција на Сењској Ријеци зауоставила је курира рускога посланства на Цетињу, који је дошао на Ријеку парабродом из Котора, да проследи пут у Беч, камо је за руско посланство носио списе повјерљиве природе. Полиција га је, као сумњивог индивидуума, сlijедила од пароброда до жељезничке станице, гдје га је прогласила да је ухапшен и повела у полицијну собу. Тамо га у полицији о свем могућем испитиваху и силом хтједоше да им покаже, што носи у торби. Развила се дуга препирка. Курир је оштро протествовао, на што га одведоше на заповједништво пограничне полиције у згради исељеничког хотела. Ондје га је један чиновник пограничне полиције, схвативши ситуацију, одмах пустио на слободу. Курир је изгубио воз, те је морао тек шљедећим возом продужити свој пут у Беч. Приповједа се, да је курир постао сумњив већ на пароброду, јер је, веле, говорио против Аустрије и да га је неко денунцирао, кад је пароброд пристао у Луци. Овај инцидент — као „Vose“ јавља — имаће за пошљедици протест руског посланства код аустругарског министарства иностраних дјела.

Вријеме. Промјенљиво вријеме још је днако траје. Огрије сунце, настане лијепо вријеме као што је обично у љету, али се намах наоблачи, загрими и сасијева и блуне киша, која је често пута врло бујна и плаха. Па и кад падне — а пада врло често, готово сваки други дан — не пада као што обично у љето, да се излије тренутно, на кратко вријеме, па да се одмах за тим изведри и настане лијепо вријеме, него траје по читаву ноћ, по цио дан и пада дуго и узастопце као у

позну јесен. Овако абнормално вријеме, када је у сред љета без љета, скоро ни не памти.

Најновији извјештаји

Састанак у Букурешту

Биоград, 11. јула

Вечерашња „Самоуправа“ саопштава да се још јуче у Биограду и Букурешту сматра да Бугарска хоће да преговара на посеб са савезницима и Румунијом, али пошто је Румунија изјавила да неће сепаратних преговора, а Бугарска је пристала и на то и, пошто су се савезници и Румунија споразумјели да се сва питања и војна и политичка ријешавају истодобно, увиђало се да није практично и да би се довело до задоцњења кад би се војничке ствари расправљале у Нишу што се раније канило, а политичке у Букурешту, те је зато ријешено да се сва ова питања расправе у Букурешту. Појавила се била мисао да се састану и да заступају државе министри предсједници, али то још није ријешено. Свакако ће вјероватно до сјутра бити одређени делегати и одмах отпутовати у Букурешт. Тако ће се у релативно кратком времену доћи до мира потребнога Балкану и Европи. Требаће да се праведним распоредом снага на Балкану учврсти принцип равнотеже који је на Балкану принцип првостепене важности и гаранције трајнога мира. У томе случају велесиле имаће довољно разлога одржати између себе и надаље принцип немијешања у балканске послове и тиме да допринесу природном здравом развијању односа на Балкану и одржавају европскога споразума. Само уговор о миру у том духу обезбједиће мир, културни развитак балканских држава и народа и довести их до благостања и слободе. (Б. П.)

Забрана „Новоје Времија“

Биоград, 11. јула

У пркос тврђењу једног тобожњег биоградског телеграма забрбачком листу „Обзору“ да је „Новое Времија“ забрањено ушљед критиковања поступка Србије и да ни Руси ни Чеси нијесу послали Србији сада ниједнога лекара, констатује се овдје да се „Новое Времија“ није замјерала критика него позивање монархије да упадне у Новопазарски Санџак и да су Чеси до сада послали четрнајест, а Руси деветнајест лекара са много прилога и авизирају даљу помоћ. (Б. П.)

(При закључку листа добили смо телеграм, у коме се износи да ће у Нишу бити закључено примирје и прелиминари, а мир у Букурешту. Србију ће у Букурешту замјенивати Н. Пашић, М. Спалајковић посланик у Букурешту Христић два виша официра и два секретара. Састанак у Букурешту био би послје закључења примирја на свима бојештими. Исто тако се јавља да је Црну Гору заступати бригадир Ј. Вукотић, који се сад налази у Биограду. Још се јавља, да борбе према старој граници трају. Бјелградчик је освојен. Сад се бој бије код Видина. Бугари су непрекидно тучени.)

ОГЛАСИ

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЧНСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Бора Боторска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава. п. п. бр. 16, 4, 25

Други балкански рат

Цетиње, 17. јула

Најзад су преговори о миру једва једном почели. Кад ове редове пишемо у Букурешту већ засједвају делегати зараћених балканских држава и воде преговоре ради склапања мира.

Као што је Бугарска својим мучким препадом изазвала овај рат, исто тако је својим поступцима проузроковала да се на мир тако дуго изгледа. До ње је била зависило да се мир склопи одмах чим је пала одлука на бојиштима у Македонији. То би јој само могло да користи и не би себе довела до овога до чега је сада дошла. Копрацање њено да изигра побједнице и да ситуацију створену оружјем измијени или коригује у своју корист дипломатском акцијом није јој ништа помогло, јер није успјела да између себе и побједника увуче Русију или Европу. Њено настојавање за медијацијом и интервенцијом изјаловило се.

Тако је на крају крајева Бугарска била принуђена да учини оно што је тврдоглаво али безуспјешно избјегавала: да се непосредно обрати побједиоцима и да директно с њима преговара. Али она ни тад није искрено приступила преговорима, него је покушала и тада да разним триковима изигра побједиоце.

Остављена сама себи и принуђена да се обрачуна са побједиоцима, Бугарска је почела закулисним путем, интригама и развлачењем да извуче користи за себе. Румунију је хтјела да придобије задовољавајући је територијално, а у Србију је послала делегате без икаквог пуномоћства и не обавјештавајући је претходно о томе. Њене задње намјере прозрени су и она је натјерана да поступи онако како треба и тако су се најзад делегати за преговоре о миру састали у Букурешту.

Као што сви знаци говоре, а то исто показују и тежње побједилаца, преговори о миру неће се развлачити и дуго трајати. Питање мира биће брзо ријешено.

Да не би и овом приликом Бугарска покушавала да преговоре одуговлачи и да побједиоце изигра, непријатељства нијесу обустављена и војске ће бити на својим позицијама све до год се прелиминари не потпишу. То је најбоља гаранција да Бугарска пође одређеним правцем и да пожури с преговорима, јер ће иначе наступити по њу опасност, да њена војска, потучена, десеткована и ослабљена, капитулира.

Према таквом стању ствари може се сматрати да је крвави рат престао и да нас много не дијели од мира.

Савезници, који су из овог рата изашли као потпуни побједници, откупили су мир скупим жртвама и заслужили су га достојно, те је сасвијем природно што с правом очекују да им он крај плодова донесе што прије и спокојство и услове редовном раду на процват и унапређивање њихових земаља. Послије десет мјесеци борбе, хиљада и хиљада жртава на бојном пољу, силних напора и прегалаштва они ведре и поносита чела иду својој будућности у сусрет и немају разлога за страховање, јер је будућност њихова. Десетомјесечно исполинско напрезање донијело им је плодови и вријеме је да те крваво заслужене плодове у миру и уживају.

По листовима

Бугарска за мир

„Самоуправа“, поводом преговора о миру и доласка бугарских делегата у Ниш, у уводном чланку „Прве тегабе“, вели:

„Бугарска је, као што смо јавили, јуче послала своје делегате у Србију, ради преговарања о погодбама за мир са Србијом, Црном Гором и Грчком. Ти делегати задржали су се у Нишу. Како су они дошли неочекивано, без претходног извјешћа од стране бугарске владе, потребно је да протече извесно вријеме, док се застану министри предсједника савезних држава.

Према ономе што се до сада сазнало од бугарских делегата, као и према једној вијести из Софије, да је Бугарска послала друге делегате у Румунију у циљу вођења преговора о миру с њоме, излази да Бугарска налази разлога да одјелито преговара са Србијом, Грчком и Црном Гором, а одјелито са Румунијом, очито рачунајући да ће тиме постићи преговорима повољније резултате за себе. Како с друге стране савезници налазе, да се Румунија, истичући принцип равнотеже на Балкану као главни објектив своје акције, о чему је дала и мјеродавне изјаве, солидарисала с њима у питању које чини суштину сукоба између Бугарске и садашњих јој противника, — они, сагасно са Румунијом, желе да се целокупни садашњи спор са Бугарском расприви од један пут и у заједници са Румунијом, како би из преговора могла да никне основа трајноме миру.

То разлижење у тежњама и погледима између Бугарске с једне, и Србије, Грчке и Црне Горе, заједно са Румунијом, с друге стране, изазива потребу, да се најприје расправи питање о гледишту, на коме су се, у самом почетку, показале диференције између Бугарске и њених садашњих противника. Бугарска, са својега гледишта, свакојачко, има право жељети оно, што сматра да иде у прилог њеним интересима, као год што и савезници, заједно са Румунијом, имају права жељети да претегне њихово гледиште. Несумњиво је, да заједнички преговори Бугарске са свима противницима у једанпут, ујемчавају поузданије и брже исправљање спора, што је у интересу свих зараћених страна, али нарочито у интересу Бугарске. Међутим, није сасвим поуздано, да би Бугарска у олијељеним преговорима, баш морала постићи за себе боље резултате. Према томе, гледиште савезника и Румуније претеже над гледиштем Бугарске у погледу онога што је за обије стране главно: брзо и поуздано закључење мира, док гледиште Бугарске у олијељеним преговорима, отвара мах могућности, да се са једним дијелом противника постигне споразум, а други дио да остане и даље у рату, те да се тиме омете оно, што је главно, стварање мира на Балкану.

Надамо се, да ће се у Бугарској — ако се у њој искрено жели закључење

мира — морати да призна, да је гледиште савезника и Румуније, поузданије како са гледишта самог поступка, тако и са гледишта општег интереса, који је у томе, да се што прије дође до мира на Балкану.

Бугарски блеф

„Пти Журнал“ у телеграму Рене Лбоа вели:

„Спољашња и унутрашња ситуација критична је за Бугарску, која је достигла свој врхунац славе на Луле Бургасу, на коме је такође отпочело и њено посртање, не само војничко, него и дипломатско и политичко. Бугарски блеф, данас обојен крвљу, изгледа да је стекао себи само презрење Европе. Бугарска је блефовала да би добила Битољ, па затим Солун, па да би добила Једрене, и још послје, да би добила Тракију. Блефовала је уз то ради коначног разграничавања; она је отпочела непријатељства, као што ми сви знамо, противу својих дојучерашњих савезника. И сада побјеђена и својом кривицом напуштена од свих, изгнана је из рода цивилизованих народа због покоља, сакаћења, силовања и покора које је починила. Турци нијесу починили толико ужаса. Треба само загледати у званичне извјештаје страних консула и новинара, па створити себи слику о томе. Бугарска је заостала за дуги низ година на путу прогреса, јер је изгубила повјерење Европе.

Опет блеф и на њеним етнографским картама Македоније. Сви кореспонденти страних листова у Биограду или Србији могу то да увиде, јер међу хиљаду и пет стотина бугарских заробљеника у биоградској тврђави, који су сви редом из Ћустендилског округа, многи не знају бугарски, него само српски; многи говоре боље српски него бугарски; и најпослије једна сићушна мањина говори језиком који је смјеша бугарског и српског. Ћустендил је срез који се граничи Македонијом. И онда, како Бугарска може претендовати да је југ овог округа, који су данас освојили савезници, насељен Бугарима? Ја не знам; сваки страни кореспондент може о овоме питати бугарске заробљенике, који су овдје затворени.“

Пред револуцијом у Бугарској

„М. Пост“ јавља из Беча: У овдашњим бугарским круговима рачуна се с тим, да би страшни положај Бугарске могао имати за послједицу абдикацију краља Фердинанда. У тим круговима истиче се као значајно то, што је послједњем крунском савјету у Софији, противно досадашњем обичају, присуствовао и престолонашљедник Борис. С тога се у овим круговима држи, да ће се судбина Бугарске предати у руке 19-годишњем принцу. Пошто о узбуђењу у Бугарској овдје нема никаквих ближних података, влада овдје мишљење, да је у Софији стање као пред револуцијом.

Европа и догађаји на Балкану

Угледни белгиски лист „Independance Belge“, који често служи као орган француског министарства спољних послова и за то има извршне информације о питањима спољне политике, доноси чланак о приликама на Балкану.

По мњењу тога листа, стицај политичких услова даног момента мора принудити Бугарску на безусловне преговоре са побједиоцима, јер та држава, лишена могућности, да рачуна на своју војску, настрадау у Македонији, не може такођер рачунати ни на помоћ држава тројног савеза. Бугарској је овако суђено, да тешким искуством дозна, што значи пријатељевање са тројним савезом, који је одавна радио на сукобу Атине и Биограда са Софијом. Затим овај лист подсјећа, да је за цијело вријеме рата с Турском говорио, да ће Балкан доћи у највеће искушење онда, кад се буде морала дијелити турска опсежна баштина. Већ из тог разлога није смјела бугарска влада да замеће свађу са Биоградом и Атином. На жалост фантастична мисао о хегемонији превладала је, а резултат тога је расргање Бугарске. Бугарска је од Грчке и Србије добила заслужену казну за своје понашање према Словенству.

Нада је — завршава лист — да ће се побједиоци Бугарске, започевши рат ради одржања равнотеже на Балкану, показати разумни и склони свом бившем

савезнику, који уз тако скупу цијену испуњује своју болну заблуду.

Скида се образина

Бугарској се све више скида образина. Она ће из овога рата изаћи не само сломљена него и унакажена. Њеном блефирењу дошао је и крај и културни свијет већ је почео да је гледа у правој боји и да открива све оно што је лажно у њој. И страни свијет начисто је с бугарским мистификацијама и већ отвара очи, приказујући Бугарску у свој њеној одвратној наготи.

Швајцарски лист „Наје Гларнер Цајтунг“ чини упоређење између Бугарске и Србије и износи закључке на штету Бугарске, па вели да је срамота да су симпатије Швајцарске на страни хвалисаваца, гдје у војсци влада корбач за псе и гдје су дезертирања на дневном реду. И онда завршава: „Сви савезници вјерно су се помагали у турском рату, само Бугарска за све вријеме рата с Турском није учинила ништа, баш ништа! Чак није ни дипломатски помагала Србију у драчком и арбанском питању! Бугарска је ишао само за сопственим интересима и то на безобзиран начин, како то одговара њеном народном карактеру; за њене савезнике није јој ништа остало, па ни дужна благодарност... Финансиска спрема, војничка дјела Србије исто тако су вриједна похвале као и велико пожртвовање цијелог српског народа, и прије свега српски је народ у свакој прилици показао природно поштење, којим треба да се поноси — да, најкултивисанија држава Европе могла би се тиме поносити...“

Као што се види, и страни свијет на путу је да прогледа, засићен мистификацијама бугарским.

Батемберг и Кобург

„Српска Ријеч“ доноси:
„Покољи, злјерства, срамоте и сва зла, која чине данас Бугари према незаштитаenom становништву нађерали су нас да изнесемо једно поређење са данашњом Бугарском, када влада „просвијећени“ Фердинанд Кобург и доба када је владао Батемберг, у времену српско-бугарског рата. Када су се 1885. године 11. октобра српске трупе задржале на Нешковом вису, и браниле одступнице осталим трупама, тада је један батаљон VII. и XIV пука водио цио дан борбу на Нешковом вису. Око 11 часова прије подне, када су Бугари свом снагом навалили на српске трупе, и хтјели да отму заставу XIV. пука, тада је неустрашиви мајор — Миљалко Катанић, отео заставу од првих редова бугарских трупа, додао једном поднареднику заставу и снасао је. Али је за то на неколико минута послјије сав изабоден бугарским бајонетима пао онесвијећен. За то су га вријеме Бугари формално опљачкали и том приликом однијели му сав новац, златан сат, доглед и друге ствари. Послије пола часа, када се мајор Катанић освијестио, пред њим је стајао на коњу главом кнез бугарски Батемберг и поздравито га као јунака. Том приликом мајор Катанић пожалио се кнезу Батембергу, како су га б бугарских војника са једним официром као заробљеника изболи бајонетима и покрали га. Кнез Батемберг, вјерујући да му један частан српски официр говори истину, наредио је одмах, да се пред цијелим фронтом бугарских трупа на Нешковом вису стријељају свих б војника и официр, за извршено мародерство над мајором Катанићем, и из свога џепа извадио златан сат, и за упомену поклонио мајору Катанићу, а за тим га са нарочитим лекаром послао у софиску болницу на лиечење, гдје га је доцније сам обилазио. Ето како је у своје вријеме радио кнез Батемберг, а данас када бугарски звјерови пеку на ражњу српске војнике, Фердинанд Кобург има куражи, да ову истину демантује и да европским листовима шаље телеграме о томе.“

Незграпан такт

Бечки лист „Die Zeit“ доноси под овим натписом уводни чланак, који гласи:
„Преговори о примирју и миру, што их сад воде балканске државе, потсјећују доста и то врло непријатно на преговоре у првом балканском рату, јер ови преговори склони су затезању, без озбиљна разлога или бар паметна узрока. Боже прости — као да ће се поновити

стара, досадна игра. Непрестано избијају нове тешкоће, што гледаоци са стране морају изгледати као посве излишне, јер не могу никако хаснити ономе, који их ствара, а тај је био у оба случаја побјеђен: зимус Турска, сада Бугарска. Бугарска као да се угледала на Турску, с којом сада дијели исту судбину, и као да је и заборавила искуства, стечена тек прије неколико мјесеци, кад је била у другом табору. Док је Данев био делегат мира, доцније председник владе, приписиване су њему у грехе очите грјешке бугарске политике, а у прилог краља Фердинанда, који га је тобож пустио да ради по своме ћефу, претпостављајући да краљ није могао да истрчи пред онако популарна политичара. Међутим краљ се ослободио његова издајства и узде државе предао је другима. Ти други чине исте грјешке као и Данев прије њих и Турака прије њега.

Зар се у Бугарској не сјећају главне грјешке, коју учини Турска кад се био зачео балкански рат? Тада предадоше балканске државе Турској меморандум за увођење реформи; Турска одби меморандум надуеном нотом као неупутно забадање у њене унутрашње послове. То уврједљиво дјело и омаловажење даде балканском савезу знак за мобилизацију. Истог уврједљивог такта држао се доцније др. Данев према Румунији. А сад бугарски државници зарезују само Румунију а не вермају остале противнике, Србију и Грчку, и ако баш они и само они сломише бугарску силу. Краљ Фердинанд окупио је румунског краља побожно-познигим телеграмима, пуним оданости, а краљеве Србије и Грчке, којима је до јуче био савезник, неће да удостоји ни једне једине ријечи. Министар спољашњих послова, господин Генацијев, развезао је у Собрању на дуго и на широко говор о будућем пријатељству с Румунијом, о заједничким интересима, хармонији и другим дивним стварима а о унаду румунске војске у Бугарску не рече баш ништа. За Србију и за Грчку „утврђује са жаљењем, да су обновили нападе“. Међутим краљ Румуније и његова влада одбијају хладно са Setegim senseo све бугарске вапаје, велећи да је Румунска само још опрезнија, јер види ко је и шта је Бугарска, а Србија и Грчка постају још огорченији на Бугарску.

Још нешто по истом калупу: И ако се румунска војска још није ни огледала с бугарском, Бугарска, као што доликује побјеђеном, распитује се за румунске услове мира и прима их чак без икоје измјене, а Србију и Грчку, што су побјеђили Бугарску у крвавим биткама, и не пита Бугарска за њихове услове мира, већ им диктује своје услове као побједилац побјеђеном. Не треба се чудити, ако је Србија и Грчка одлучно одбију, ако ни због чега другог а оно због поврједне форме. Турци су имали према балканским државама лоше манире док им не осјетише војну снагу, на преговорима мира били су врло дружевни, а Бугари и послје изгубљених битак држе се гордо и набусито према Србији и Грчкој. Тако неће створити за се повољно расположење кад се поведу преговори мира. Грци и Срби добијају утисак, да ће им Бугари бити душмани и послје мира, па поштравају услове. Својим безумним тактом Бугарска ради не само против сопствених интереса, већ и против интереса све Европе, која жели да се чим прије зацари трајан мир на Балкану. На сву прилику није само Данев једини лош дипломата, што у овај мах господари Бугарском. Али би штета била за тај ваљани народ, ако и у будуће имадне штете кривицом својих државних крманоша!

Из рата и о рату

Чија је Македонија?

Још много прије, него је дошло до ратног сукоба између Бугара и Срба ради Македоније, покушала је Бугарска Академија Наука да изазове о Македонији ријешење словенских академија и научних друштава себи у прилог. У ту сврху је управила један меморандум на све словенске академије и нека словенска друштва, у којему доказује, да је „всичка Македонија блгарската.“ Овај је меморандум примила и Југословенска Академија у Загребу, али није ништа на њ одговорила. „Матица Словенска“ у Љубљани напротив одлучно је устала против бугарског меморандума. Но Бугарима је међутим било највише стало до тога, да придобију за своје становиште руске научне кругове, па је професор Шишманов сам лично однио овај меморандум у Петроград, гдје су га он и Болчев топло препоручивали. Но Руси нијесу хтели напречац да се изјављују, те су позвали Србију, нека и она допринесе своје против-доказе о Македонији. Проф. др. А. Белић пошао је ради тога у Петроград. У тамошњем „Друштву

научнога уједињења“ вођена је дуже времена права научна дискусија о Македонији, чији је резултат био тај, да су Бугари својом тврдњама о Македонији доживили *прави фијаско*, те је споменуто друштво, у чије се коло броје најодличнији руски учењаци и слависте створило једногласно ову резолуцију, која ће се послати Бугарској Академији Наука:

„Друштво научног уједињења, упознавши се детаљно са материјалом, изложеним у бугарском меморандуму, а исто тако саслушав и представнике српске и бугарске науке на ово неколико сједница, дошло је до увјерења, да је све оно, што је изнесено у меморандуму бугарске „Академије Наука“ врло и врло далеко од научне истине!“

Румунски протест

Више угледних личности у Букурешту послали су члановима владе и Собрања у Софији денешу, коју доносимо по париском листу „Матену“. Она гласи:

Ми налазимо, да је ваш протест, који је издала ваша влада против румунске владе, драк, зато што румунска војска заузима бугарску територију гдје живе жене и дјеца, и ви протестујете у моменту кад, у Македонији, ваши храбри војници бјежући испред побједилаца убијају становништво без одбране и рањенике без оружја.

Наша војска продужава своје напредовање у жељи да сретне бивше побједоце турске дезорганизоване и без муниције војске, те чувене јунаке, који су данас тако срамно бијени од српске и грчке војске, ваших савезника које сте ви подло изневјерили.

Мишел Селеско, потпредседник Скупштине; др. Р. Ангелеско, професор универзитета, посланик; А. Илијеско, посланик; Н. Н. Савеано, посланик; Ј. Пезеско, посланик; Р. Кајунту, посланик; др. Ј. Јарко, сенатор; даље се пређају још 20 потписа најугледнијих политичких људи румунских.

Македонско питање

Како је балкански рат окупирао мишљење свих словенских кругова, то се већином и у свим друштвима говори само о томе рату и његовим жалосним узроцима и пошљедицама. Руско јуридичко друштво увело је готово искључиво на својим сједницама дневни ред о догађајима на Балкану. Задње засједање било је опет посвећено бугарско-српско-грчком спорору. Председавао је сједници као обично Плансон, који се толиким ријечима сјетио покојног публицисте Јеронима Табурна који је још у задњем сједници друштва држао сјајно предавање. Иза тога прешло се на расправу о Македонији. У име Македонаца, који се купе око новог листа „Македонски глас“ говорили су Димов и Јуковски. Оба говорника настојали су на сваки начин да опровргну српско гледиште у питању Македоније — при чем су изјавили, да Македонија не смије бити ни бугарска ни српска, него аутономна. Бивши српски министар унутрашњих дјела Генчић опонирао је говорницима указујући понајглавнијим начином на то, да су рат започели Бугари, који су стали стављати запрете интересима својег савезника. Говорник је упозорио на огромне жртве, које је Србија допринијела у рату с Турцима и само то једино давало јој је једнако право с Бугарском.

Шљедећи говорник бугарски професор Георгов напоменуо је све преговоре, који су се водили између биоградске и софиске владе. Он је споменуо, како су у оно вријеме, док су Бугари водили рат и страдали на Чаталици, Србија и Грчка водили тајне преговоре и договарали се како ће заједно поћи на свог дојучерашњег савезника — Бугарску. Ова искрениост довела је до пошљедњег братоубилачког рата. Српска војска заузимала је неприпадне јој територије борећи се заједно с Бугарима против заједничког непријатеља — Турске.

Генчић је на ово одговорио, да не стоји тврдња, да су Србија и Грчка склопиле неки тајни уговор. Шљедећи говорник професор Лавров нагласио је, да се за садањи братоубилачки рат не смију окривљавати два балканска народа. У даном случају пошли су Срби и Бугари једни на друге подстрекавани цијелим низом комплицираних прилика. По мњењу говорника такав је рат био неизбјежив. Богучарскиј се оборио на руску дипломатију, која није умјела, да спријечи катастрофу. По његовом мишљењу Македонија би имала бити аутономна покрајина.

Кад је на концу била предложена резолуција, Срби и Бугари уздржали су се од гласања. У резолуцији изражава се искрена жалост због братоубилачког рата, који се мора по сваку цијену и у што краће вријеме обуставити. Резолуција се свршава жељом, да балканске државе оснују федерације на демократским начелима и да се створи аутономна Македонија.

Дакле аутономна Македонија и поред тога што је мач рекао своје! Буне им се осјећаји против братоубилачког рата, а овако њихово држање није братоубилачко!

Румунија у рату

Улога Румуније у овоме рату је јасна. Њено активно учешће у рату крај војничког има и политичког значаја. Војничка сврха је окупирање троугла од Дунава до Црног Мора, а политичка сврха много већа. Као што румунски листови увјеравају, она је и главна. Само тиме се и може објаснити држање Румуније према Бугарској и њен однос према другим зараћеним странама.

„Франкфуртске Новине“ Румунији дају у неколико значај мандатора Европе. То, веле, показује њена нота, којом се оправдава пред великим силама због свога поступка према Бугарској. Румунија се у њој представља као фактор реда и мира у источној Европи и сматра за дужност да учествује у коначном уређењу територијалних односа на Балкану и да доведе до коначног обрачуна међу зараћеним странама. У томе је, вели овај лист, велике силе и не помишљају да спречавају. Ако се пак у опште хоће да мијешају, *оне могу то да учине само у облику давања савјета да са љубе доносним бившим савезницима ступа у нейо-средне љеговоре*. Али тај лист налази да је природно да Бугарска на крају не може њроћи без жртава и да ће их морати сносити кривицом оних својих политичара, који су јој то својом тврдоглавошћу допранијели.

Као у опсади

Сви гласови који стижу из Софије испољавају да се пријестоница бугарска налази у врло тешком стању. О приликама које у њој владају говори се тако, да нам Софија пружа слику града у опсади.

Тако је и сада у јавности продор глас о тешким приликама, које су се у Софији зацариле. О томе један трговац из Њемачке, који је из Софије дошао, прича страховите ствари. У Софији, вели он, влада крајње очајање и потпун хаос. Сва војска се концентрише око Софије, а и становништво са свију страна тамо добјегава. Сва околина Софије непрегледна је пољска болница, пуна рањеника и болесних, али готово без љекара и болничара. Софија је препуна добојлица тако, да су све куће препуне, те налазе склоништа по подручјима, шталама, ходницима, питацама и улицама. Софија је и поштанском и телеграфском везом изолована од осталог свијета. Међу становништвом влада велика паника и како се узбудљиве вјести шире чак и о краљу и принчевима, то се они морају сваког дана на прозору да појаве да их свијет види да нијесу побјегли или заробљени. Животне намирнице су тако скупе, да је кило хљеба лев и пола кило шећера три лева (перпера).

Изјава бугарске владе

Пустахлук бугарских надри политичара нико не може да се обузда и све ово што се дешава са несретном Бугарском не може да их доведе памети и уразуми.

Могу они колико хоће сваљивати кривицу једни на друге, али све јасније бива да нико није ни од кога бољи и да су на крају крајева они сви једнаки. „Ни хвали Ерака, ни куди Петака: оба су брата једнака“!

Кавки су им политичари. такве су војсковође, а од њих ништа није боља ни војска, ни војници. Монголски атавизам ту се најбоље огледа. Крв није вода!

Примјери су мнобројни. Зауставимо се на најновијима. Бугарска влада даје изјаву у Народном Собрању. Чита је Радославов. Све саме фразе. Долази на ред министар спољних послова Генацијев. Он говори да је влада ова дошла зато да закључи мир и да је одмах наишла код Румуније на одзив. Да би се васпоставило солидно политичко пријатељство, Бугарска чини жртве. Тај њен доказ добре воље уважавају и Румунија и Велике Силе. Исто тако је влада ушла у преговоре са Србијом и Грчком по жељи Европе.

И сад долази оно, на шта хоћемо нарочито да укажемо: С једне стране Генацијев истиче да је у изгледу перепектива мира, а с друге стране изражава жаљење што српске и грчке трупе понављају нападе на бугарске трупе! „Благодарећи одлучности и непоколебљивом моралу бугарске војске, којој изјављујем овдје љубав и неизмјерно признање свију нас (живо плескање у Собрању!) сви су ови напади били одбијени.“ Затим, указујући како велике силе помажу Бугарску, рекао је: „Ми ћемо се трудити да развијемо и да учврстимо то добро располажење сила, увјеривши их прије свега о непоколебљивој и поштеној намјери Бугарске, помажући их морално у њиховој жељи за васпостављањем мира, затим указујући им поштовање за њихове савјете, *иа ма како било велико право Бугарске, иа ма како била лијепа врли-*

на бугарског народа. Ми сматрамо да ће њени интереси само тако бити очуванни ако буду били саставни дио општег интереса цивилизоване Европе, ако будемо шљедовали општој солидарности коју је Пиншон назвао: европским патриотизмом“.

Грозне покварености!

Заузимање Бјелоградчика

Српска војска ушла је у Бјелоградчик у 8 сати изјутра 9. ов. м. Бјелоградчик је заузет послје дводневне борбе. Бугари нијесу могли да одоле силној навали Срба и морали су са својих позиција да одступе. У Бјелоградчик је била остала само посада. И ако је била истакнута на њему бијела застава у знак предаје, бугарска посада је давала отпора све до год није српска војска у мјесто продрла.

Бјелоградчик је јако бугарско утврђење. Ту су и природна планинска утврђења, као год и вјештачка. Налази се на сјеверозападу Бугарске, између Тимока и Искре, на неколико километара од границе.

Када се Бјелоградчик послје узалудне одбране није могао да одбрани, власти су напустиле варош и позвале грађанство да им шљедује. Грађанство се томе позиву није одазвало и кад је побједоносна војска српска ушла у варош, грађанство је дочекало толиким овацијама.

Заузимањем Бјелоградчика одијељена је потпуно цијела видинска област, коју захватају ријеке Лом и Тимок и која је насељена Србима.

У Бјелоградчик су ушле двије српске војске: оне трупе које су од Књажевца преко Св. Николе гониле мародере бугарске, као год и трупе, које су од Зајечара наступале. Разбијена бугарска војска побјегла је на исток и сигурно је да је већ јагла у ропство румунске војске.

Овом приликом је Србима допао лијепа плијен: 32 топа, 17 кара, 3000 пушака, 300 кашета муниције, 1 митраљез, болница од 100 постеља, комплетирана војна аптека, сједларска и пушкарска радионица са свим алатима, 500 нових декица, 5000 хљебова, 1000 врећа брашна, 6000 кутија конзерви, 2 вагона соли, 1 вагон сира, 3000 врећа дволека, велика пекарница и т. д. То показује да разбијена бугарска војска није имала времена при уступању ни на шта друго да мисли него да бјегством спасава голе животе!

Дволичност Бугарске

И ако је на силно богорадање Бугарске дошло до преговора ради обуставе непријатељства и склапања мира, Бугарска ипак не може да се окане своје гадне навике и да се уразуми. На сваком кораку покушава да се користи својом будацкиском политиком и да изигра оне од којих милости и мира тражи.

Тако се сад јавља, да се бугарска влада, шаљући у Ниш своје делегате за преговоре о миру, службено обратила владама у Бечу и Риму са молбом, да се ове заузму за стварање аутономне Македоније.

По свему изгледа, да бугарска влада својим предлогом о аутономији Македоније и овим својим молбама на надлежним мјестима очевидно иде за тим, да изигра своје противнике и покушава да их лиши плодова њихових побједа, које су они платили тако скупим жртвама.

Да се од сада бугарска влада није увјек служила замкама и преварама, према стању које влада у Софији и нестајању животних намирница за војску, могло би се допустити да је и бугарска влада, увиђајући сву тежину положаја, у којему се налази Бугарска, ријешена да искрено преговара за мир; али, по свему ономе што се раније дешавало и дешава, с правом се може очекивати, да бугарска влада, изненадним шиљањем својих делегата и тражењем мира, крије неке задње радње.

Није потребно да наглашамо, да владе Србије и осталих савезника, заједно са румунском, треба да се користе великим искуством о сваковрсним преварама бугарске владе и да морају добро пазити на сваки њен миг, а за то нам је довољна гаранција велика увиђавност државника, који стоји на челу савезничких држава и краљевине Румуније.

Изгледа да Бугарима нијесу биле довољне оне лекције, што су их добили у Македонији!..

Држање Бугарске

Покушавајући да правдају Бугарску због њеног одвратног држања према ранијим својим савезницима, и Бугари и њима наклоњени пријатељи сваљују сву кривицу на др. Данева или на генерала Савова, тврдећи како је он и без знања владара и владе радио на своју руку и како то нико у Бугарској не одобрава. У ствари пак испада да ни сви други у Бугарској не одвајају од ових људи, на које анамету бацају и које безобзирно оптужују.

Докази су за то многобројни. Довољно је само да се укаже на политику, коју

Бугарска води. Покушали су прво наслоном на Петроград. На владу су били такозвани русофили, који су тајно у Пешти споразуме склапали. Кад им та дволична политика није помогла, довели су на владу такозване аустрофили и обратили су се за помоћ Бечу. Ма да из Беча поричу, у дипломатским круговима тврде да је бугарски краљ Фердинанд заиста молио аустроугарског владара Франца Јосифа, да савјетује румунском краљу Каролу да се изравна са Бугарском. Аустроугарски је владар — како говоре — одговорио на ту молбу бугарског краља а у том одговору налазе се и ове ријечи: „Ја жалим, што Бугарима не могу да помогнем; Бугарска се мора споразумјети са Румуниом, као што сам јој свагда и савјетовао...“ Оне ријечи аустроугарског владара, да „не може помоћи Бугарској“, уништиле су и пошљедњу наду бугарску и бугарска се влада одлучила на нови трик. Такозвана аустрофилска влада баца се у наручја Петрограда и аустрофил Генадијев увјерава руског посланика у Софији да се Бугарска с пуним повјерењем ослања на Русију!

Бугарски владар се у два маха обраћа молбом Румунији, да изађе Бугарској у сусрет, да посредује код Срба и Грка ради склапања мира, бугарска влада шаље делегате у Ниш и богоради да се обуставе непријатељства, а са министарске столице у сред Н. Собрања пада изјава како Бугарска излази у сусрет жељи непријатеља да се не би замјерила великим силама!

Толика поквареност беспримјерна је! У рату подмукли напад, а у политици подвала и превара. То је обиљежје методе Бугарске.

Руси о Бугарима

Руски крилатић Н. Д. Костин, који је у рату против Турске био у бугарској војсци и са својом крилатицом учинио Бугарима велике услуге, пише у петроградском „Славјанину“, како се Бугари ни мало нијесу према њему и његовим друговима понашали братски. Према њима, Русима, били су увијек неповјерљиви. Њега лично, који се ушледе погрешке морао морао да снусти близу Једрена, сумњичили су и морао је стално да слуша двосмислена заједана бугарских официра. Бугарски крилатићи су руске крилатиће јавно избјегавали, а и иначе су им чинили свагда непријатности, па и сметње при летењу. Костин је запазио, да су Бугари исто тако мрзили и Србе, и ако су им ови учинили неочејиве услуге код Једрена. По мишљењу Костина, бугарски војник је издржљив и снажан, али је српски војник свјеснији и спремнији. Костин нарочито хвали српску артиљерију, чија је — каже Костин — главна заслуга, што је Једрене пало. Он се само томе увјерио, када је био заробљен у Једренима. Тада је био свједок силнога и убиственога огња српске артиљерије, која је Турцима наносила страховиту штету.

Пропао покушај Бугарске

Прије него је Бугарска извршила мучки пренад противу својих савезника, упела се била из свих сила да за себе придобије Румунију како би била уз њу за вријеме рата. То сад открива париски лист „Журнал де Деба“. Он вели, да је гроф Берхтолд био добио од Данева обећање о одступању линије Туртукај—Балчик Румунији; сем тога он је отворено дао наде краљу Каролу и његовим министрима, да ће добити српски крајински округ.

Као што догађаји показаше, тај трик није помогао и Румунија није приступила Бугарској, те овај мамац није успио.

То се и увијек дана поновило, кад је Бугарска молила за мир.

Преко једне друге државе из тројног споразума, Бугарска је Румунији нудила да тајно ступи с њом засебно у преговоре како би Бугарској биле одријешене руке према другим зараћеним странама. Али и ту је насјела. Румунија је одбила ову понуду. Онда се од Румуније тражило да ту понуду сачува у тајности, али Румунија није хтјела ни за то да чује него је објавила ову интригантску поруку.

Као што се из свега овога види, Бугарска не престаје да интригира све и ако љуто са својим пакленим интригама насјела. Насјела је и сада онако исто као и у Лондону, кад је њен делегат крадом нудно Србији да тајно склопе савез противу Грчке, што је честити Новаковић категорички одбио, те се онда обратила Грчкој да би је придобила противу Србије, када је такође наишла на отпор.

Гдје је ту морал?

Каква су Бугари браћа

Примјери о бестијалном држању Бугара према Србима гомилају се. Они су многобројни. Томе низу готово неизбројном да додамо и овај:

Команданти српских трупа и љекари утврдили су да се колера проширила на

српску војску кривицом Бугара. Они су то с планом радили. Хтели су и на тај начин „братство“ да засвједоче. Све своје умрле од колере, као год и љешеве убијених бацили су у ријеке, баре и бунаре и тако загађивали воду. Нарочито је Брегалница била лијегло заразе. Оне српске трупе, које су Брегалницу прве прешле и с ње пиле воду, прве су се и највише побољевале од колере. Брегалница је и сад још пуна бугарских љешева. То је утврђено брижљивом истрагом и има много доказа да су ово окуживање Бугари при свом повлачењу вршили сасвијем намјерно и систематски.

Њихова варварства су неизмјерна и облици његови најразноликији су.

Све у славу братства а у здравље наших називи пријатеља!

Бугари гори од Татара

У овоме рату који води Бугарска са савезницима није само страховито у биткама потучена, него је више но најсрећнијим биткама морално потучена. Својим држањем према својим сусједима Бугари су све око себе направили непријатељима и изазвала дубоку мржњу, која се неће моћи лако изгладити.

Мучки препад према својим дојучерашњим савезницима ископао је међу Бугарском и њеним сусједима дубок јаз, али њихови нечувени вандализми превршили су сваку мјеру. То им Срби, Грци и Турци неће никад моћи да забораве.

Покољи у Тракији над мирним становништвом, Грцима и Турцима, језовити су, али оно што се одигравало приликом упада бугарске војске у државну границу Србије страховито је.

У Књажевцу и околини чињена је анкета. Како у тој анкети учествују дописници најугледнијих свјетских листова, то се сад јавности предају језовите појединости о грозотама што су их Бугари починили према заробљеницима, рањеницима и мирном становништву. Оне су такве, да изазивају силно запрепашћење.

Да та недела потичу од простих војника, још би им се могло погледати кроз прсте и објаснити ова силна бестијалност. Али кад је утврђено, да је то све рађено на очиглед бугарских официра, да су они у томе предњачили, да су и сами узимали видног учешћа, онда је дара превршила сваку мјеру. Виши официри, који су се школовали на страни, као год и резервни официри: професори, адвокати, чиновници, интелигенција бугарска тим својим вандализмима чак су се поносили и својеручно под својим потписима у Књажевцу су оставили силне трагове вандализма, којима су превазишља највећа и најгора дивљаштва која се замислити могу.

Треба имати живаца па прочитати детаљне извјештаје које нам пружа и наша и страна штампа о тим беспримјерним бугарским грозотама, а тек може се схватити какви су били ти који су све те многобројне грозоте починили, ти људи који сачињавају интелигенцију Бугарске и који су се тобож просвјетљивали по најкултурнијим европским државама и највећим просвјетним центрима!

Над тим неђелима мора се цио свијет згражити, а од извршиоца њихових гушшиће се чак и они, који су их до сада помагали и штитили.

А како ће се тек осјећати они, који су се до сад згражали над братоубилачким ратом!

Бугари и Чеси

Познато је, да се сјеверни Словени у овом рату не држе како треба и да се радо заклањају само да не би по заслузи осудили Бугаре. У томе погледу нарочито се истичу Чеси, који, с незнатним изузетком, радо хоће да прикрију срамну улогу Бугарске у овом рату, декламујући о солидарности Словена и т. д.

Међутим та словенска браћа, Бугари, кад су упали код Књажевца у Србију, нијесу поштедили ни саму браћу Чехе. Шта више ти Чеси су своју браћу Бугаре и миљенике своје добро запамтили. Ти Чеси налазе се у Србији у Књажевцу, Краљеву Селу и дуж тимочке жељезничке пруге као инжињери. Њима су упали у куће, разлупали су им сав намјештај и до голе их душе опљачкали. Понијели су браћи Чесима све што се понијети могло, не остављајући им по кућама ни клавира, које су сјекирама поразбијали, а Чехе оставили у рушевинама и без постеља!

Већ по себи се разумије, да ова братска посјета милих им Бугара неће бити неопажена ни у Чешкој, јер ће се оштећени чешки инжињери на сваки начин похвалити својима у домовини, те ће сад и чешка јавност окренути фронт према Бугарима.

Кад се тицало туђе коже, њих то није бољеало и могли су равнодушно дијелити савјете и десно и лијево, али како су сад по сриједи материјално оштећени Чеси, оставиће се чешка штампа придака и мало другаче проговорити о браћи Бугарима.

Не каже се у залуд: свако зло има и своју добру страну. Како би Чеси познали Бугаре, да их опипљиво нијесу осјетили.

Бугарска и Југословенство

Док је Бугарска оваква, мегаломанска и империјалистичка, она није словенска, а још мање југословенска држава. Главна тачка њеног империјалистичког програма је било уништење Србије, подјела Србије између Аустро-Угарске и Бугарске. Да ли би у томе случају ојачала Југословија? Она је по том програму поступила приликом истовремене анексије и прогласа своје независности, о тој комбинацији говоре њени т. ј. њеног представника уговори с монархијом.

Бугарска је чак пипала и код Грка, да се с њима споразумије у подјели Македоније, а истовремено одржавала везе са арбанаском владом и ишла за тим, да се граничи са аутономном Арбанијом, а Србију да за свагда одсјече од ваздуха.

Она је за све вријеме овога рата наглашавала, да није словенска, да се поноси својом татарском натуром и рођака се с Јапанцима и Мађарима.

Најзад, са начином ратовања, с дрским лажима које протурје у свијет, с турском тактиком њене владе, препадати и клати се двије недјеље, а правити се невин и префуткивати ратно стање, с убијањем рањеника, обещашћивањем жена, старица и дјевојчица, она и сувише доказује, да је њен опстанак овакве, империјалистичке, каква јесте, не само опасност по Словенство, него и по цијели културни свијет. Србија дакле врши словенску дужност, када хоће да је растрјезни и сведе на праву мјеру, у праве границе.

И још нешто. Југословени треба да буду на чисто са Југословенством. Или је то код њих само пушта ријеч, или је то једин културни и политички програм. Ако јесте, као што и јесте заиста, јер Словенци и Хрвати могу остати нације и остварити своје националне идеале само у културно уједињеној Југославији, онда треба да су начисто и с начином, како ће се доћи до такве Југославије. Нема спора, до само одржањем и ојачањем Србије. И кад је тако, онда нека се не збуњују сентименталношћу ни бечким интригама. Од Бугарске, овакве каква је данас, њима никад неће бити никакве користи. Јер Бугарину, као што је недавно рекао њихов првак и министар Генадијева, „свијет се завршио на границама Бугарске“.

Телеграфски извјештаји

Преговори за примирје

Биоград, 12. јула

Ноћас је допутовао овамо румунски генерал Коанда делегат за преговоре у Нишу. Делегати српски, грчки и црногорски отпутоваће у Букурешт вјероватно заједно у недељу преко Турн-Северина. Синоћ је пренијето опет 500 рањеника са разних бојишта.

Србија и Грчка пристају и спремне су на примирје и обуставу непријатељства, али траже да, као што је спрам Румуније, и спрам њих Бугарска децидирано и обавезно пристане на главне захтјеве односно територијалних уступака. Ако Бугарска пристане да одреди статешке границе и услове примирја на конференцији у Нишу, примирје је осигурано још прије букурешке конференције.

Штампа јавља да су владе биоградска, атинска, цетињска и букурешка предузеле код велесила дипломатску акцију да би осигурале плодове овога рата и да у интересу европскога мира и мира на Балкану истрају немијешањем и одустану од евентуалне ревизије мировнога уговора. Побједничке државе пак биће предусретљиве и неће стављати у том случају претјеране захтјеве.

Скоро цијела штампа опомиње владу да не пристане на примирје прије него се Бугарска изјасни о уступцима које је спремна учинити. Више опозиционих новина опомињу владу да не развлачи преговоре, т. ј. да се не да водити од других влада, него да енергично и брзим одлукама и иницијативама доведе ситуацију до расплета. (Б. П.).

Колера у Србији

Биоград, 12. јула.

Пошљедњих шеснајест дана у Биограду у грађанству било је свега четири позитивна и четири сумњива случаја колере, у округу свега два, а у новим крајевима успјели су још раније колеру локализовати тако, да је пошљедњих дана нагло у опадању. У Биограду, Нишу и Ристовцу су отворене бактериолошке станице. (Б. Пресбирио).

Биоград, 13. јула

Према званичном извјештају, у цијелој Србији до сада је случајева колере било у 11 округа 270, од тога смртних 102, али већином војних рањеника и Бугара тако, да је умрло грађана свега 14. Колера се нагло сузбија и пада. (Биоградски Пресбирио).

Српски делегати

Биоград, 13. јула

Сјутра у јутру у шест сати пошљедњом лађом путују делегати Србије, Грчке и Црне Горе у Турн-Северин. Од стране Србије путује министар предсједник Пашић, којег ће за вријеме одсуства замјенивати у својству предсједника и министра иностраних дјела министар финансија Пачу; даље иде Спалајковић, као војни експерт генералштабни пуковник Крста Смиљанић, док се други експерт потпуковник Калафатовић налази у Букурешту; као други делегат је посланик Христић. (Б. П.).

Захтјеви Србије и Грчке

Биоград, 13. јула

И ако је Румунија настojала, да увјери Србију и Грчку да је сва опасност од отезања преговора немогућа и да то Бугарској не може да користи, пошто су румунске чете на осам километара од Софије, а Бугарска неће смјети мицати своје чете, дакле да се могу обуставити непријатељства, — Србија и Грчка остају одлучно при свом становишту да се непријатељства не обуставе док се прелиминарни мир не потпише. За то вријеме Срби неће бити нападачи, нити ће предузимати офанзиве, али ће морати сузбијати бугарске нападаје, који непрестано трају. (Б. П.).

Брзи мир у изгледу

Биоград, 13. јула

Преговори у Букурешту почеће у уторак или најдаље у сриједу и надати се, да ће се брзо свршити. Један члан владе изјавио је сараднику „Правде“, да се може идући недеља сматрати недељом дефинитивног мира. Чим то буде, влада ће наредити демобилизацију војске и одржаваће у новим крајевима само мало војника из чета које нијесу судјеловале до сада у бојевима. (Б. П.).

Стране санитарне мисије

Биоград, 13. јула

Петроградски црвени крст послао је овамо нарочиту мисију од десет љекара, 18 милосрдних сестара, 29 болничара, 200 кревета и материјала за шест мјесеца. Јучер је дошло опет десет страних љекара; допутовала је и холандска мисија са 5 љекара и више болничара. Синоћ је дошло опет око 600 рањеника. (Б. П.).

Пресија Русије и Аустрије

Атина, 13. јула

Из компетентних кругова се тврди, да се пресија са стране Русије и Аустрије продужава. Биоград и Атина неће да проучавају узроке због којих је Бугарска тражила помоћ и заштиту ових двају велесила или зашто исте пружају руку Бугарској. Како Грчка тако и Србија већ су на прво пријатељско посредовање Русије изјавиле, да га примају са зах-

валношћу и одредиле су у исто вријеме изасланике за преговоре о прелиминарима мира. Бугарска одбија мир, Бугарска тражи само примирје, а исто не значи мир. Кад би Бугарска искрено мислила да закључи мир, зашто одбија расправу о поднесеним условима. Зашто тражи примирје прије преговора. Зашто неће да саслуша услове савезника. Бугарска наводи да се продирањем савезника доводи у опасност ред у Софији и Фердинандов пријесто, али Бугари могу спасти и ред и трон, ако изјаве да примају услове побједоносца. Ушљед тога би велесиле требале прије да се обрате у Софију него ли у Биоград и Атину. Тек Софија буде изјавила, да прима услове савезника, као што је то учинила Румунија, примирје ће се закључити, али без тога не може бити ни помена о томе. (А. А.)

Кад Бугари бјегају...

Атина, 13. јула

У петак у јутро ескадра грчка заузеле је Дедеагач. Консули велесила, видећи да пред Дедеагачом крстари контроторпиљер Ирекс, запиташе да ли ескадра намјерава окупирати варош. Адмирал Кундуриотис одговорио је потврдно. Дио Дедеагача спалили су Бугари. Из Макри Ксанти повели су собом неколико стотина грчких првака, чија је судбина непозната, а друге многе су поклали. При одступању створили су монархију предавши округ у руке комита. Заузеле Дедеагача је такође извршено због продирања војске.

Састанак у Букурешту

Биоград 14. јула

Јутрос су у шест сати отпутовали засебном лађом српски делегати за Букурешт и то: министар Пашевић, Спалајковић, пуковник Смиљанић и секретари Шајновић и Гавриловић. С њима је пошао и црногорски министар Вукотић. Веницелос долази овамо ноћас у 3 сата и полази одмах даље за Букурешт. Први састанак у Букурешту, обзиром на задочнење Веницелоса, биће уторак пред подне. Српски делегати пред полазак изражавали су се оптимистички, вјерујући да је мир по свему осигуран до конца недеље или најдаље за десетак дана. Један од њих изјавио је да ће све проћи без већих компликација, јер су у главном све ратујуће странке већ начисто шта ће тражити и шта ће се концедирати. Биће избјегавање сваког мијешања страних сила. Уговор о миру неће долазити на ревизију велесилама, него ће га само требати да признаду. На већем дијелу фронта долази за пошљедња два три дана до мањих сукоба, пошто Бугари, према грођњи Савова, хоће да било какав мали успјех покажу пред коначно попуштање, али су сви напади сузбијени, па се овдје чуде чему узалудно трошење снага и чему таква бугарска тврдоглавост. Српске трупе се држе у дефансиви и не предузимају никаквих већих операција. Један овдашњи лист, „Штампа“, дигао је јуче осамљени глас противу Румуније, јер вели да је неискрена и да ради договорно са противницима савезника. На упливним политичким мјестима неугодно су тим писањем дирнути и изјављују да је сасвијем неоправдан приговор Румунији, која је дала доказа да се не да уз пркос великих интрига да заведе на нелојалну политику и која је својим одбијањем сепаратног преговарања са Бугарском показала да кани да уздржи солидарност са савезницима до краја. На тим мјестима тврде, да имају довољно доказа да се поуздавају

сасвијем у Румунију, што ће доказати и најближа будућност. У том смислу изаћи ће у сјутрашњој „Самоуправи“ и саопштење. На интервенцију Аустрије и Италије о обустави непријатељства, одговорила је српска влада сагласно грчкој да, желећи трајан и брзи мир, не може пристати на примирје прије потписа прелиминара, који ће потпис са своје стране омогућити не претјераним захтјевима. У осталом ова интервенција није имала ни тоном ни садржином ништа изванредно у себи, а примјећује се да је и Русија прије неки дан у истој ствари покушала интервенцију истим резултатом. Према гласовима новина, Србија ће тражити на старој граници само оне исправке границе, које су већ раније расправљале српско-бугарске комисије да би се спријечили чести погранични сукоби. (Б. П.)

Заузимање Ксанти

Атина, 14. јула

Званично се потврђује, да су 500 коњаника бугарских напустили Ксанти, као и бугарске власти. Бугари су запалили тамнице; тамничаре су спасли Грци, словивши врата на тамницама. Грчка дивизија заузела је варош у 5 с. 30 у вече. (Атинска Агенција.)

Нова грчка побједа

Атина, 14. јула

Министарство војно саопштава, да се бој, који је трајао два дана код Симири, свршио новом сјајном побједом. Непријатељ, потучен на цијелој линији, бјежи у правцу Џумаје, гоњен грчким трупама, те на тај начин и крајње лијево крило непријатељево потпуно је побјеђено. (А. Агенција.)

Држање Грчке

Атина, 15. јула

Атинска Агенција категорички побија вјест која кружи кроз Европу о некаквом тобожњем споразуму између Грчке и Турске за заједничку акцију противу Бугарске. Између ове двије државе нијесу још ни дипломатски односи успостављени, јер имају још доста неријешених питања. — Бугарске трупе, напуштајући Ксанти, тек су се грчке стале приближавати, повеле су собом као таоце митрополита из Ксантиа и 80 првака. Бугари, бјежећи из Дедеагача, уништили су разне магацине и отоманску банку и повели су са собом 240 првака, а неколицину исејкли. — Адмирал Кундуриотис телеграфира: Захвалећи присуству грчке ескадре, ред је успостављен у Дедеагачу и Тракији. Краљ је одбио предлог бугарски о прекиду војних акција за три дана. Краљево одбијање оснива се на стратешким разлозима као и на подмуклости бугарску. (А. Агенција.)

Обуштављено наступање Румуна

Софија, 13. јула

Влада румунска обавијестила је Бугарску, да је врховна команда наредила да се обустави наступање румунских трупа. (Б. К. Биро.)

Турци око Једрена

Цариград, 13. јула

Министар правде и први ађутант царев отпутовали су за Једрене. Полузванично се изјављује: Надати се да Европа неће жељети да створи провалију између народа мухамеданског и хришћанског, принуђавајући Турску, да заборави да је Тракија турска земља. (Б. К. Б.)

Данас почињу преговори

Букурешт, 15. јула

Изасланици бугарски приспјели су; преговори ће почети у сриједу. (Б. К. Б.)

Турци се повукли

Софија 15. јула

Турци су се повукли са земљишта бугарског пошто су попалили неколико села на граници турско-бугарској. (Б. К. Б.)

Преговори у Букурешту

Букурешт, 16. јула

Пуномоћници српски и црногорски приспјели су јутрос. На конференцији ће бити са стране Румуније: Мајореско, Јонеско, Дисеско, ђенерал Коанда и пуковник Кристеско. Румунија ће тражити да Бугарска саври са земљом утврђења у Рушчуку и Шумли. (Б. К. Б.)

Борбе око Џумаје

Атина, 16. јула

Министарство војно саопштава: Непријатељ, последије пораза 13. јула, пошто се био повукао пут Џумаје, спремаше се да одступи на сјевер, кад у толико доби јаку потпору, која му је дошла жељезницом из Цариброда и Ћустендила, а одатле пјешке до Џумаје. У тој помоћној војсци налазе се први пук краља Фердинанда и шести, који припада првој дивизији. Ови подаци добијени су од заробљеника, међу којима се налази и један мајор. Ушљед те помоћи непријатељ је повратио изгубљене положаје и концентрисао велику силу на нашем десном крилу, особито спрам утврђених висова 1376 и 1078 на сјеверозападу Џумаје. Непријатељ је почео напад, али је био сузбијен с великим губитцима. Бој се био цијелог јучерашњег дана на крајњем десном крилу и остао је до ноћи неријешен. Ми смо имали великих губитака, али непријатељ куд и камо већих. У јутро је непријатељ дефинитивно био разбијен и почео се повлачити гоњен нашом артиљеријом. Наше су трупе дошле на 4 км. од Џумаје, коју виде сву у пламену. (А. Агенција.)

Заузимање Гуменце

Атина, 17. јула

Грци су јуче без икаквог отпора заузели Гуменцу, пјече су Бугари бјежећи запалили депо муниције на жељезничкој станици. Држи се, да је жељезница Ксанти—Гуменца неповријеђена. Грци су запленили 60 вагона и четири локомотиве. Бугари су оставили три опсадна топа. (А. А.)

Веницелос у Букурешту

Букурешт, 17. јула

Веницелос са осталим члановима грчке мисије приспио је вечерас. Сјутра ће бити прве сједнице конференције, на којој ће се измијњати пуномоћја. (Б. К. Б.)

Одлуке реуније

Лондон, 17. јула

На конференцији амбасадора, која се јуче последије подне држала, уређен је статут Арбаније, којим се предвиђа један књаз, контролни одбор и жандармерија под командом шведских официра. Како јавља „Стефани“, финансиска помоћ Црној Гори као и званични протокол, којим се уређује излазак Србије на Јадранско Море потпуно су утврђени. (Б. К. Б.)

Дневник

Примљен код Краља. Пред полазак на састанак у Букурешт г. бригадир сердар Јанко Вукотић, председник Министарског Савјета и министар војни, био је примљен у аудијенцији код Његовог Величанства Краља Петра од Србије, када је Његово Величанство, како доноси биоградски листови, нарочито похвалио јуначко држање наше војске у овој рату.

Дворска књижара. Овдашња књижара Вида М. Мартиновић добила је право на назив дворске књижаре.

Опет рањен. Као што из Биограда јављају, један од оних артиљерских официра, који су за вријеме рата с Турском били додијељени из Србије нашој војсци, артиљерски капетан прве класе Драгутин Блашковић, рањен је у пошљедњим бојевима с Бугарима. Блашковић је био лако рањен и на Бардањолу, када се лијежио на Цетињу у државној болници.

Обзоров“ језуитизам. Због држања загребачког „Обзора“ у овој рату све више избија негодовање. Оно је избило и код нас. У Подгорици је ријешено да се овај лист бојкотије и да га нико не прима и не чита. То је већ приведено и у дјело, па је и на Цетињу у томе правцу учињен корак. То нам даје повода да из „Браника“ пренесемо ову биљешку, која открива језуитизам овог загребачког листа:

„Ми смо већ забилижели, да из „Обзорове“ редакције вири језуитска шешнрина, да се из ње чује звецкање бројаница, и да се у њој језуитски преврће очима. На тој констатацији, на жалост, нијесмо се могли задржати, јер су језуити, ојучене сјајем српскога оружја, огорчене, што је српска нација надмашила и памету и ратничким врлинама познате бачке и франковачке љубимице, пошле у својој злоковарности још даље. Они су загребачки „Србобран“ готово денунцирали, злогласни А. Г. Матош покушао је свјетлост српску да блатом упрља, па су најпосле покушали, да против Србије остворено интригишу, о чему свједочи овај данас прије подне примљени наш телеграм српског Пресбирија из Биограда:

„Насупрот тврдињу једног тобожњег биоградског телеграма у загребачкоме „Обзору“, да је „Новоје Време“ забрањено у Србији због критикована поступака Србије, и да ни Руси ни Чеси нијесу у Србију послали ни једног љекара, констатује се: да се листу „Новоје Време“ није замјерала критика, него познана Аустро-Угарске, да упадне у Санџак; да су Чеси до сад послали четрнаест а Руси деветнаест љекара са многом прилога, а да авизирају даљу помоћ.“

Поводом свега тога, упозоравамо нашу публику како на сам „Обзор“, тако и на цијело предузеће загребачке „Диоличке тискарне“, те позивомо, да заузме према њима фронт. „Обзор“ колико год је форматом велик, толико је несолидан, фабрикује телеграме, те онсењује, као да има оригиналне вјести; а уз то је криви непријатељ српске нације. Напоље са њим из домова, читаоница и кавана, у које Срби долазе. —

Као што се види, тај апел је и код нас нашао одзива.

Забрана продаја „Фернет Бранка“. Чешки „Narodni Listy“ доносе ову вјест: „Министарство унутрашњих послова одредбом 17. марта 1913. број 5003. забрањило је слободну продају ликера „Фернет Бранка“ у трговини (фирма Fratelli Branca у Милану), јер садржи алое и других отровних дрога. На ову забрану упозорују се особито трговци са колонијалном и сластичарском трговином, као што и дрогисти“. Како се на жалост, ово пиће продаје и код нас, то доносимо ово саопштење да би се продаји овог отровног пића стало на пут.

Изгубљен сат. У суботу је изгубљен мали женски сат, longine, без горњег капка. Изгубила га је једна странкиња, која ће дати добру награду ономе који је овај сат нашао. Пријавити треба уредништву нашег листа.

Француски језик. Дају се часови из француског језика. Обратити се ради обавијештења уредништву листа.

Кратке вјести

— Мађарски листови јављају да ће угарска влада вратити српску народно-црквену аутономију, али да ће изборни ред бити сузјен.

— Увјеравају, да ће Русија сигурно заузети Јерменску и да је у томе помаже Енглеска и Француска. По једном енглеском листу ова окупација биће по жељи и тројног савеза да би се приморала Турска да обустави продирање у Бугарску.

— Нови министар за Хрватску гроф Теодор Пејачевић примио је своју дужност.

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачком радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЂИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стиловима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена. Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 1,10

ФРАНО СИБРИНА

лог Бугарске и упорени су битно противу онога што је до овог другог рата довело — противу постизавања равнотеже на Балкану.

Нема сумње да се побједници не могу да оглуше о жељама и захтјевима с стране и поред свега тога што нити су дужни нити морају да дозвољавају мијешања и уплитања са стране у овим преговорима. Они ће водити рачуна и имати обзира према тим жељама и захтјевима само ако су она оправдана и колико не засијецају у чисто њихове интерне ствари.

Али док с те стране бар за сада нема никакве опасности, дотле држање Турске велику бригу задаје великим силама. Турска хоће да се користи тешким стањем у коме се Бугарска налази и да што више приграби за себе како би се туђом заслугом намирила за оно што је на бојном пољу изгубила.

Русија то није могла равнодушно да гледа и иступила је ипак из резерве. Док је од обрачунавања савезника била дигла сасвијем руке кривицом Бугарске, којој је остављала одријешене руке да се размеће својом мегаломанијом, изазивачким држањем, упорношћу и безобзирношћу и према њој и према савезницима, дотле сада, када је потученој и сломљеној Бугарској запријетила опасност од Турске, енергично иступа и одлучно устаје противу грабљивости Турске, готова чак и да оружаном руком натјера Турску на послушност.

Русија озбиљно иступа противу Турске и вјерује се, да је готова на све само да Турску сузбије са оног земљишта које је првим ратом у дио припало Бугарској. Тиме се и објашњавају велике војне припреме, које се у Русији врше. Каже се, да ће Русија ради тога да упадне у Јерменску и да ће је окупирати. Буде ли до тога дошло, а из Петрограда увјеравају да ће тај корак неминовно шљедовати само ако се Турска у раније одређене јој границе не повуче, бојазан је, да се неће само на томе свршити и да ће то изазвати друге велике силе, нарочито из тројног савеза, да и оне шљедују овоме примјеру и саме се лате окупирати оних кријева који су им под руку и на које су већ одавно бациле око. У том случају природно је што ће све то довести до таквих заплета, да се неће моћи мимоићи општи европски рат. Тако ће све настојавање да се европски мир очува бити сатрвено у прах и пепео.

А да не би дошло до тога, да би се европски мир очувао, једино би се постигло тако ако би се ова акција Русије према Турској одстранила тиме што велике силе не би пустиле да Русија према Турској сама иступа, него да заједнички учине све што је потребно, да се Турска нагна да се врати у границе одређене јој Лондонским Уговором. Тим би Русија била задовољена и не би имала повода да у Јерменску упада, па би тако и европски мир био сачуван.

За сада бар како изгледа, велике силе, поглавито тројни савез, немају намјере да захтјев Русије помажу и да нијесу вољне да противу Турске иступају. На тај начин опасност од међународног заплета је велика и шта се све из овога може изградити, тешко је унапријед прорећи, само је сигурно то да је Бугарска, срљајући у очигледну пропаст, и саму Европу у велико искушење довела.

Ради одржања европског мира велике силе су опет стављене на пробни камен. И крај све тешке ситуације нада је, да ће оне и овог пута ову опасност пребродити и мир са чувати.

Наши назови пријатељи

Интересантно је држање неких југословенских листова према овој рату. Хоће пошто пото да наметну своје мишљење, да одврате пажњу од чуда и покура и да умање симпатије Југословена према Србима. Да то постигну, не бирају никаква средства. Лаж и подвала најомиљеније су им оружје. Што иде у прилог Бугара, то ревностно биљеже, препричавају и истичу, а што год је противу њих, пажљиво и брижљиво прикривају. Хоће силом Бога да заведу јавно мишљење. Али им је у залуд. Језуитском држању „Обзог“-а одзвонило је. Скинута му је образина. О другима листовима ове багре и да не говоримо. Њих поштени свијет и тако добро зна. Међу њима „Hrvatski Dnevnik“ предњачи. Тај србождерски и антисловенски лист прије је скакао у загрљај и Турцима и Арнаутима само да би Србима пакостио. Сад је и душом и тијелом за Бугаре. Доста то, па да се види коме су све Бугари у вољи. Али међу тим ноторним србождерским листовима и антисловенским провлаче се и неки листови, за које би крајње вријеме било да им се здере образина са одвратног лица. На жалост, од њих није поштеђена ни честита Далмација. Ваља их само видјети како се копчају. Не смију отворено, јавно и одрешито да изађу са својим мишљењем, него се шуњају лисичјим трагом, подмукло, лукаво и неосјетно да протуре своје мишљење, да обману јавност и попут твора загаде. Они знају добро шта би их све снашло кад би се отворено открили и из чисте спекулације и страха служе се подмуклим подметањем. Тако им служе за углед они које и бране. Какви клијенти, такви и браниоци. Нашла пињата поклопац.

Тако читамо у једном од тих листова, који лију крокодилске сузе и убише се грувајући се у прси због братоубилачког рата, да се у Србији критикује претјераност Грка, да се противу Грка негуђује и да односи Србије и Грчке нијесу најбољи. И онда истиче како се Срби и Бугари не мрзе, да у Биограду нијесу одушевљени поразима Бугара и да сваки Србин жали овај рат, да би могао да направи закључак који је њему потребан да „овај несретни рат нијесу хтјели братски народи, ни владари — букну је макинално. Треба, вели, вјеровати краљу Фердинанду кад је упро прстом у Савова!“

Ми не мислимо да реагирамо на ово и овакво писање овог жалосног далматинског листа, а још мање да улазимо с њим у полемику. То би значило да нам толико колико млатити празну сламу. Истичемо само да се види како се одвратно и ниско за рачун Бугара апропира из несумњиво задњих побуда и како се противу нас срамно интригира и пакости.

Да појемо даље. Тај лист устао је да докаже како Бугари нијесу Татари тиме што указују на држање заробљених и раних Бугара у Биограду. Као да се не зна да су већина од тих „Бугара“ из чисто српских крајева и да заробљеници нијесу луди да причају својим непријатељима све рђаво што о њима мисле. Ето нпр. тај исти лист не смије да отворено исповиједа што би хтио, него све завија и потура само да се не би прозрела његова главна најамничка сврха. И онда с патосом ускликује: „И после свега овога има још листова па пишу да Бугари нијесу Словени, да су Татари!“ А у ствари би се требало рећи: Кад после свега онога што су Бугари противу Срба у овом рату и прије њега починили, када су дозлогрдили бестрајностима у Књажевцу и околини, има још листова па пишу да су Бугари Словени а не Татари, значи да су или неурачунљиви и луде или до сржи покварени и туђи најамници.

Као што се види, бугарска народна болест т. зв. даневизам или је назовите како хоћете освоја, она постаје заразна и све више опасна.

Наши прави пријатељи

У свакој пшеници има и кукоља. Без тога отровног кукоља није ни југословенска штампа. Какав је то кукољ, послужисмо се писањем једног далматинског листа. Да се не би мислило, да је кукољ надјачао у Далмацији, као узор примјера — а они су многобројни, готово сва југословенска штампа с незнатним изузетцима — узећемо поштено и словенско писање другог једног листа, дубровничке „Црвене Хрватске“. Она пише:

„Оно чему се нико не би надао ни Турцима или уопће неком другом народу којему је цивилизована Европа дала име дивљаштва и некултуре, то нам пружају данас наша „браћа“ Бугари.

Масакрација коју изведоше ти татари изазива и дан на дан све више гнушања. У западној Европи мислили се је до учер да су то преувеличавања са наше стране, и да су то више ријечи, него ли факта. Али те претпоставке данас ишчезавају...

Колико је Србија леална и славенска држава, показало се опет сада приликом поновног продирања турске војске. Србија је дала разумјети и изјавила је, да су спорови међу бившим балканским савезницима њихова унутрашња ствар, и да Турска, упадајући опет у земље освојене од балканских савезника, не иступа само против Бугарске, него против цијелога савеза, и да ће цијели савез, устреба ли, знати бранити своје земље. Колико је племенита и леална Србија!

Кад кажемо: наши прави пријатељи, не мислимо на пријатеље нас Срба само, него на пријатеље истине у опште.

Изјава бугарског председника

Министар председник Радославов рекао је дописнику „Нове Сл. Пресе“:

„Ми смо дошли на владу, кад су Румуни већ били у Враци. Из Ниша смо добили вијест, да Србија жели примирје. Румунија нас је званично извјестила да је обуставила даље наступање, пошто смо ми без резерве изјавили наш пристанак на уступање линије Туртукај—Добрич—Балчик.

Ја се надам да ће још колико сјутра доћи до примирја са свима државама. Донесене одлуке биће поднесене санкцији европске конференције.

Није још извјесно гдје ће се та конференција састати. Вјероватно је да ће та конференција бити опет у Лондону. За жаљење је, што Срби и Грци, јамачно мислећи да да још могу брзо извојевати одсудне побједне, продужују с нападама. Борбе се, на жалост, воде још свуда. Али наша храбра војска одбила је сјајно све нападе. Ми смо баш данас опет добили вијест, да је код Босиљ Града уништен један српски пук.

Што се тиче Турске, ми смо од Великих Сила добили увјерење, да ће оне узети све у своје руке и да ми не треба ништа да се плашимо. При свему томе нама Турска данас задаје главну бригу, јер је турска војска већ дошла до Мустафа Паше, пустошећи и убијајући.

За мене је највећа сатисфакција што видим, да нам данас све силе указују помоћ. Надам се да је сасвим близу момент, у коме ће се цио комплекс питања ликвидирати.“

Кад председник министарства има толико безочности, да овако јавно, отворено и безобзирно војује противу истине, кад може да тврди овако што, онда ће свакоме јасно бити да су Бугари остали онакви какви су и да их чак ни ове силне недаће и физички и морални шамари нијесу дозвали памети.

Веће мегаломаније не може да буде.

Тројни Савез за Турску

Русија је предложила на амбасадорској конференцији ове своје три тачке гледишта:

1. Напад на демонстрација, за коју би руска црноморска флота била готова за 24 часа.

2. Финансиски притисак на Порту.

3. Мобилизација руске кавкаске војске и војничке мјере у Јерменији.

Париски „Тан“ јавља, да су силе Тројног Савеза одбиле ове руске предлоге и да су истакле начело ревизије Лондонског Уговора, јер заступају гледиште, да граница Енос-Мидија није неповредима и да се може измијенити у корист Турске.

Из дипломатских кругова у Лондону стижу вјести, да је тамо огорчење на Бугарску што је изазвала питање Једрена опасно по мир европски. Тамо влада мишљење да је европски рат неизбежан само ако Русија упадне у Јерменску, а да Бугарска и ради на томе, само да би се извукла из незгодног положаја у који је овим ратом упала.

Још један доказ више да се види какву улогу Бугарска игра. За чији је то рачун, било би сувишно да истичемо. То се већ по себи зна.

Стид и бол... или ура!

Познати хрватски првак у Далмацији г. И. Ф. Лупис написао је у задарском „Народном Листу“ чланак, у коме је зажалио због рата и непријатељства између Срба и Бугара. На томе му је г. Ј. Модрић у истом листу одговорио овим лијеним чланком:

„У својим дубоким филозофским размислима Никола Макиавели каже изричито: да су војничка спрема и успјеси једног народа на ратишту најмјеродавније знамење о степену његове цивилине културе, напретка и зрелости. Ми знамо, да тај филозоф није никад давао маха срцу, већ разуму, па и ако он по кад кад истиче нека грозна политичка начела, која данас сваки слободоуман човек осуђује и која искључује а ргог сентименталност, вазда се понаша као хирург, који, да оздрави свог пацијента, не смије да се обазре на његове болне уздицаје.

Наш врли друг и пријатељ, И. Ф. Лупис, у његовом чланку „Стид и бол“ у

задњем броју овог листа, обазирајући се на задњи рат између Срба и Бугара, даје сувише маха патриотском срцу, док његов политички разум — по коме би се морале неке историјске народне појаве искључиво оцијенити — дубоко дријема.

По нас Хрвате појава овог рата може да буде и утјешљива. Наша браћа Срби успјели су, да се тиме сјајно и коначно на Балкану афирмишу као зрео, пунољетан, неодољив народ, коме је зајемчена стална, неоспорна, боља будућност. Срце гледа само вањске призоре тог рата, па им се згража; но политички разум слугује у њему нешто друго, нешто веома замашније, што засиже и у нашу будућност, па му се искрено радује.

Да наш уважени друг Лупус прочита бечке и пештанске новине, лако би се о томе увјерио. Сви скупа једногласно туђују, жале, горко плачу над развалинама Јерусалима... т. ј. над побједама српске војске. И то, дакако, јер су наше народне акције тиме опет знатно поскочиле, јер се наш брат Србин показао неоспориво неодољивим јунаком, навластито пак, јер наше провјетрано славенско самопоуздање пријети швапско-мађарској државној хегемонији у дунавској монархији.

Помислимо само, колико би се наша судбина у овој монархији била погоршала, колико би наш јавни дух био депримиран, да су Срби у другом рату подлегли, или да би се диоба ратног плијена била удесила према неправедним захтјевима Бугара.

У првом случају биле би швапске и мађарске новине свечано изјавиле, да Срби, а с њима Југословени, нијесу достојни боље будућности, па би се с нама поступало, као с рођеним робовима; у другоме случају пак, Србија скучена са свију страна, потиснута, без изласка на море, угрожена не само од Бугара, већ и од других „врагова“, била би сав свој сјај и своју отпорну снагу коначно изгубила.

Бугарска, сатурирана старим и новим претјераним стечевинама, не само што не би имала по нас Југословене никакве важности, већ би постала историјском пријетњом нашој љепшој будућности. Ово каже здрав политички разум, и не обзирајући се на то, што би се Бугарска, да одржи своју хегемонију на Балкану, морала ослонити на њемачку нама одурну и непријатељску силу. То је показала и у задње вријеме, кад се је „цар“ Фердинанд за стално надао, да ће Србе и Грке хаметом уништити и с тога стао предходно да кокетира с нашим душманима.

Мени се, као Хрвату чини, иза како сам доживио, да су се Срби поново афирмирали као неодољиви јунаци, да ме сунце грије са четири стране. Куманово је доиста сјајна страница наше народне палингенезе; но држим да је још сјајнија она страница, која се зове побједа српска на Брегалници. На Куманову је уништена турска вишевијековна бруталност; на Брегалници коначно је утопљена швапско-бугарска гразивост. С тога, из дна мог хрватског срца кличем. Ура!

По листовима

Против Бугара

Париски лист „Paris-Midi“ доноси овај чланак: „Избио је рат и он ће довести до потпуног пораза Бугарске, која је то двоструко заслужила!

Она га је најприје заслужила због своје издаје према Србима. Кад је Аустрија — нека сва крв падне на њену главу — интервенирала да затвори излаз херојској Србији, да изађе на Јадранско Море, која је то већ била и успјела, Бугарска је била дужна, по свима људским и божанским законима, да Србији исто онако укаже незаинтересовану помоћ, какву је Србија великодушно указала Бугарској на Једрену.

Цар Фердинанд је налазио да ће вјештије учинити ако прода бечком кабинету своју неутралност за добре услуге које би јој Беч могао указати у овом тренутку у сукобу са Румунијом. Србија, напуштена, морала је да уступи. Све је то било корисно за неуморног кнеза, која тежи за хегемонијом балканском: Србија би била слаба, Румунија би била ућукана.

На његову несрећу, изгубивши српско пријатељство, он је изгубио једног природног савезника, са којим би могао да се успротиви и Грцима за Солун и Румунија за Силистрију. У овом тренутку Бугарска је на Балкану опколена самим непријатељима. У Букурешту страховање, у Грчкој ривалство а у Србији гњев склопили су завјеру против Бугарске, сувише јаке и сувише перфидне. Садашњи рат, за кратко вријеме, постао је по њу фаталан.

Бугарска га је узбрзала својим недопуштеним испадом из пошљедње недјеље. Она је гледала да се докопа спорних

позиција, да их најприје узме па да се послуже разговором.

И у толико боље! У нашем листу ми никада нијесмо водили политику оклевачку или хипокритску. Ми нијесмо чекали у успјехе балканске, па да предскажемо пропаст Турске. Још 17. септембра, на осам дана прије почетка непријатељстава, ми смо изнијели изгледе на успјех свакога од њих, а и француске интересе.

А ови француски интереси овог пута су очигледни: Србија је француски пион на балканској шаховској табли. У случају француско-њемачког рата Србија ће, са својом браћом подјармљеном у Аустрији, привући на себе највећи дио аустријске војске.

Исто тако је и Грчка наш ослонац у Средоземном Мору против италијанске флоте.

Ми, извјесно, нијесмо непријатељи Бугарске, али самим фактом, што су Србија и Грчка присталице Тројног Споразума, њихова суарница биће принуђена да прибјегне германским силама. Она ни када неће бити на нашој страни.

Природа народа овдје је у сагласности са географским положајем. У Београду нас воле. То су дунавски Французи. Кад се из Београда оде у Софију, ка Бугарима, тромим, тврдоглавим, суровим, о-сјећа се промјена, као кад се оде из Париза у Берлин.

Незадовољство и нереди у бугарској војсци

„Франкфуртским Новинама“ шаље ратни дописник из Софије допис, у коме вели:

„Од неког времена круже гласове о нередима у бугарској војсци. Прије више дана на један пут, без икаквог видног разлога, наређено је да сви јавни локали морају бити затворени у девет сати у вече. Забаве, концерти, биоскопи, то је све забрањено. Као што сам раније сазнао, разлози за те мјере били су ови:

Командант софиског гарнизона срио је једно вече једну групу војника и упитао их од куда тако доцкан на улици. Они му нијесу хтјели ни одговорити. Онда их је он упитао: да ли они знају ко је он. Војници су извадили револвер, опалили на њега неколико пута, вичући: „Ево да да ти покажем шта си ти!“

Један дежурни официр наредио је неколицини војника, који су са својим рођацима или пријатељима пили вино у ресторани Батемберг, да с мјеста напусте локал, јер је већ било касно. Кад је официр, пошто су војници изашли на улицу, хтио да их испитује, један га је тако силно ударио ножем по глави, да је официр пао у несвијест, те су га морали одвести у болницу.

Ни у првом ни у другом случају није се могло дознати који су то војници били, јер већина не носи никакве знакове на раменима.

У Бјелоградику војници су убили једног артиљеријског капетана, који је тукао једног војника.

На булевару Дундуков, у сред Софије, прије неколико дана једна група војника убила је једног официра. Тврди се, да је тај официр зостављао војнике свога одреда пред Чаталцом и да су га они сад убили из освете.

Један војник прије десетак дана, добио је одсуство и дошао у своје село, гдје је своју породицу нашао у највећој невољи. Жена и дјеца испричали су му, да је брашно, које је он прије поласка на границу спремио за своју породицу, која је власт узела и однијела за војску. На то је војник узео своју пушку, отишао пред судницу и на мјесту убио председника општине, јер је он председник реквизиционе комисије.

Многи војници прве дивизије (софиски округ) који од извјесног времена бивају око Софије, побјегли су из логора и отишли у своја села. Млади и невјешти резервни официри и подофицири имају велике муке да одрже ред у трупама.

Незадовољство у бугарској војсци изазивају у многоме и политички догађаји. Пошто је овдје сваки војник политичар, они, читајући новине о догађајима и разговорима са Србијом и Грчком, сами просуђују у колико влада ради у корист државних интереса. Тај дух бугарских војника отежава држање реда и дисциплине, јер војници чине одговорним данашњу владу за све што се данас дешава и ни мало се не устручавају да отворено куде владу.

Дубоко забрадили

Колико су Бугари својом мегаломанијом дубоко забрадили, показује, крај много другог, и њихова штампа.

Бугарски лист „Вечерња Пошта“ доноси чланак, у коме се тврди како је рат морао да буде, па се, између осталог, вели и ово:

„Ми Бугари, као држава која је побједила и која је навукла мржњу Румуније и сумњу Русије због наших намера о Цариграду и Дарданелима, нијесмо могли — не извршивши самоубиство — оста-

вити да се на нашој западној граници осусједи Срби са Грцима, како ће нас доцније моћи и нападати. Нијесмо могли допустити да нас одасвуд опашу непријатељи и да државу, због тога, морамо претварати у сталан војни арсенал, а свој вриједни народ сваке године одвајати од његових мирних послова ради одбране: данас од Срба и Грка, сјутра од Румуна, од Турака и т. д. Наше границе морају допријети до Арбаније, чија ће леђа бити ослоњена на нашу снагу и моћ“.

Шта ће на ово рећи они што наричу због братоубилачког рата?

Нијесу ваљда очекивали да сједимо скрштених руку кад браћа Бугари небратски насрнуше на нас!

Кад је Бугарима требала српска помоћ, ондасмо им добри били, а кад смо требали да уживамо крваве плодове рата, онда смо им непријатељи.

За лијепо зајам то је ружно враћање.

Два такмаца

За вријеме овог другог рата на Балкану, од свију других листова нарочито су се издвојила два аустријска листа „Рајхспост“ и „Нова Слободна Преса“. Гадније и отрованије није се могло писати него што су писали ова два листа. У томе су се толико надметали, да су били својим измишљотинама далеко отјерали.

Други један аустријски лист, „Цајт“, у тој њиховој улози овако их представља:

„У првом балканском рату „Рајхспост“ д-ра Фундера и Херменегилда Вагнера подигла се њиховим дрско измишљеним ратним извјештајима до висине свјетског швиндлерског листа. У другом балканском рату „Рајхспост“ је већ имао на врату и једног конкурента. Господину Морицу Бенедикту, најславније познатом издавачу „Нове Слободне Пресе“, нијесу давали мира лажни новинарски листови његовог достојног хришћанско-социјалног конкурента. „Што „Рајхспост“ умије, то умијемо и ми, и још боље“. Тако је „Преса“ започела конкурентску борбу са „Рајхспостом“ у измишљавању ратних извјештаја. „Н. Сл. Преса“, која је већ одавно престала бити озбиљан свјетски лист, као што је била некада, покушала је да свијет освоји бар репортерским швиндлом, због чега данас имамо у Бечу два свјетска швиндлерска листа у мјесто једног.“

И тако су се сваки дан надимали. Један је тукао Србе на Овчем Пољу, други је катастрофирао тимочку дивизију. Тек кад је наступила права катастрофа, када је д-р Данев молио за помоћ у Петрограду и када је тиме Бугарска сама признала пораз, била су оба конкурента потучена заједно с њом. И онда су последије неколико дана у исто вријеме, без шума, престали са својим лагаријама“.

Поразом Бугарске и ова два такмаца била су поражена.

Овом приликом не можемо а да не испричамо бламажу, која је „Рајхспост“ била снала.

То страховито насједаније овог свјетског швиндлерског листа, како га „Цајт“ назва, збило се овако:

Одмах након првих битка између Бугара и Турака стао је овај лист доносити од „очевидца“ колосално дугачке и сензационалне описе из рата са небројеним потанкостима тако, да су други велики листови, који су имали и те како врсне извјеститеље те трошили стотине тисућа новца у чуду гледали како један „Рајхспост“ доноси овакве ствари, што њима није могуће и док они добију уз врло скуп новац тек по коју ријеч о биткама, „Рајхспост“ је сипао као из рукава читаве ступце оригиналних извјештаја од „ратног дописника“.

Али овај дописник је био чудотворац. Док је данас био код Лозенграда, сјутра је већ знао што је пред Дринопољем а исти дан је описивао Чорлу и околину.

Тако су мало по мало изашли на свјетлост папци тога генијалног дописника и уједно се сазнало, да он сједи не на ратишту него у уредништву „Рајхспоста“ у Бечу и да оданле „брзојавља“ своја чудновата извјештаја.

Сад су је насамарили, али — поштено.

Неколико весељака сједило је једно вече у популарном локалу у Загребу. У разговор о рату дошла је ријеч и до писања новина. Дакако да је свакоме било уочљиво шарање „Рајхспоста“. Један из друштва покрене мисао да би се из Загреба послао брзојав томе листу макар како грозног садржаја, и да ће се увјерити сви, да ће „Рајхспост“ то сасма мирне душе донијети.

И збиља: У броју 318. доноси „Рајхспост“ шљедећи брзојав из Загреба:

„Овамо стигли биоградски путници приповиједају, да су осим моравске, дрињске и тимочке дивизије још и дунавска и шумаднска дивизија опкољене и уништене. Српски главни стан премјештен је у Митровицу. Престолонашљедникова војска је разбијена и распршена. У Био-

граду влада паника. Новине чине одговорницама за дебакл престолонашљедника, за кога се не зна гдје је. Ишчекује се абдикација Краља Петра.“

У бугарском ропству

Прије неколико дана пренијет је у Биоград и смјештен у болницу Радулко Кабајевић, који је рањен у борби на Криволаку. Рањен је у почетку борбе и у тренутку, када је српска војска морала да се повуче, Радулко је био среће да још са своја 43 друга буде заробљен. Али он је успио да се са још тројицом другова спасе ропства; остали су побијени.

О томе и о страху који је претрпио за вријеме од 24 часа, док није дошао српским трупама, прича Радулко ово:

21. овог мјесеца, прије подне, на дан када су Бугари учинили препад на Криволак, његови чета, са још неким четама била је у првом борбеном реду. Када је било наређено повлачење, његова чета, састављена из војника три разна пука повукла се у близину једнога шанца и ту се била задржала.

Док су ту, прикривени, ћутали, примјете они једном косом бугарску патролу од 7 војника, принуцају на њу и 4 војника убију.

Како им је тада нестало муниције, они се ријеше, да се неопажено повуку до првога шанца, гдје су трупе. Полако на коњенима пузећи по земљи, поју у разним правцима шанцу, и кад су већ били пред њим, Радулко буде рањен гранатом у лијеву шаку. При томе повлачењу неколико другова му погину а остали успију да уђу у шанца. Али ту нијесу нашли никога, јер се и остала војска повукла.

Онда они ријеше, да се повлаче и даље. Упуте се преко једне ливаде у правцу у коме се била повукла војска, и тек тада, када су изашли на ливаду, виде да су усамљени и опкољени са свих страна. Другови, којима је било још мало муниције, принуцају, али Бугари одговоре, те неке убију, а неке ране. Ту он добије и другу рану; куршум му је смркао кост десне руке.

У томе с друге стране притрче Бугари те њих рањене одведу у страну а од осталих, који су покушали да бјеже, неке убију а друге похватају. Кад су пребројали, било их је 44.

Док су тако лежали у једној хладовини Радулко замоли једног бугарског болничара, да му превије лијеву руку.

— Прво да видимо, да ли ћемо их оставити у животу; изгледа да ћемо их побити, рекао је један наредник, задржавајући болничара, да ме превије.

Кад је то чуо, јер зна бугарски, Радулко је видио колико је сати, али друговима није хтио говорити, док не види шта ће казати бугарски официр кога су очекивали. Али кад је официр дошао, њему се следи крв у жилама од онога што је чуо; официр је казао нареднику, да их ту задрже до пред мрак, па да их убију.

У први мрак, наредник нареди војницима те све заробљенике поведу са кофами на један поток, одакле је раније српска војска доносила воду.

— Видјећи гдје нас воде, прича Радулко, ја приђем нареднику и замолим га да нас не убија, обећавајући да ћемо му дати новац. Он, кријући од својих војника, пристаје, те од мене узме жељезнички сат, а тројици рањеника по 10 динара и одвоји нас од осталих другова, који нијесу имали новца. И док смо ми остали удаљени, наредник је 40 наших другова везао једног за другог. Једним плотуном сви су побијени.

Те ноћи, лутајући у разним правцима, пошто су претријели велики страх, кријући се од бугарске војске, успјели су сва четири рањена спасена заробљеника да се врате својим трупама, одакле су упућени у болницу.

— И од сад ћу, поред Св. Аранђела славити и 21. јуни, као дан када сам спасао свој живот, завршио је Радулко своје причање, грчећи се и сада од страха и ужасне слике, када су му другови поубијани.

Са криволачког бојишта

Послије обављеног посла у Скопљу, приповиједа наставник гимназије Петар Илић, ишао сам преко Криволака на караулу Шобу да тамо тражим свој добровољачки батаљон.

Видио сам и никад нећу моћи заборавити ово крваво разбојиште. Видио сам оно, што обично остаје на ратишту. Кајиши, ранци, капе, крпе отпаране од војничког одјела, од кошуља и гаћа све у крвнатопољено, измрљано лежи разбацано. Сунце прижегло и ужасном снагом припињете ка земљи. А то су узвишице посуте распрснутим камењем. Нигдје хлада нема, да оданеш душом, нигдје кап добре чисте воде, ма ни хлада ни травке

нема на том терену, па чисто оно камење одише врућом сапом и бије те својом жаром.

Тако с виса у удолици, из удолице на вис, нигдје свјетине, а крв свуда и — мртви борци. Рањеници су већ покупљени. Ту су Бугари били све своје рањенике оставили. Али мртви још нијесу сви покопани. Има страшних слика. Леже погинули у свим могућим положајима. Измијешани Срби и Бугари.

Од српских љешева мало који да није изнакажен. Видиш војника, погођена зрном у чело, одмах је морао бити мртав, али непријатељу подивљалом није то било доста, још му је бајонетом задао неколико рана, одсјекао нос и уши; даље видиш једнога зрнима од шрапнела израњена и дотрчао је непријатељ, одрубљено му главу, да ли мртву или рањену, Бог би знао. Тешко ми је било; па ране и крв сам навикао, али ове грозоте збуњују и ја сам даље тетурао готово као пијан.

Гледао сам, гдје су Бугари од погинулих војника правили разне групе. Све су опљачкали, одијело им поскидали и онако у гаћама и у кошуљи слагали у страшно гадне положаје.

Идући према караули Шоба удари ме с једне узвишице страшни задах. Тамо бјеше још непокопаних, најмање двије стотине погинулих. Закренух да их далеко обиђем, јер сам се бојао, да ћу изгубити снагу и малаксати сасвим за даљи ход.

Иначе пустош свуда. Бугари су палили и уништавали турска села у оном крају. Изгорело је много жито, а жене и дјеца турска била су извргнута оскврнућима. Срио сам јадне мајке, гдје запомажући и кукајући траже и дозивљу дјецу, да сам се сав тресао.

Видјех неких шесторо гдје сасвим полудјели лутају и кревеће се и на махове деру се страшним гласом. Да ли кога зову или проклињу, не може се разабрати. На даље видим, гдје пламте бугарска села. Турци, који су се повратили из збјега, освећују се пожаром за уништавање својих домова и породица.

Највише ми се усјекао у главу приказ, који сам угледао јужно од карауле Шоба. Србин и Бугарин леже један поред другог. Бугарин зарио свом силином Србину бајонет у груди на десно, а Србин лијевом руком шчепао Бугарина за врат и тако га просто удавио. Десна рука Србинова опружена. Тако леже обадва поцрњела, и подбула још једнако у оном стању, у ком су оба тако грозно свршила.

На Дешчаном Кладенцу

Са два пука пјешадије, ескадроном коњице, једним митраљеским одјељењем и трима брзометним пољским батеријама, Бугари су 23. јуна ове године у 4 сата изјутра извршили препад на стражарска одјељења једног српског пјешачког пука трећег позива на царинарници Дешчаног Кладенца; а затим пријешли у напријед ка Сомару и Тумби.

Борбу су прихватила предстража одјељења 4. батаљона тога пука још на самој царинарници. Поступно повлачећи се истакнута одјељења својим јединицама; 4 батаљон је примио изненадану и дрску борбу Бугара на прихватном положају — Сомару.

Борба се развила на цијелом фронту овог батаљона. Паклена ватра бугарских граната, шрапнела, картеча и митраљеза необично је дјествовала. Пошто се јуначки борио 7 сахата са надмоћнијом силом, — уз садјејство наше позицијске батерије, 4 батаљон се повлачио са Сомара ка положају Тумби, задржавајући продирање непријатеља.

Око 11 и по сахата прије подне, овај батаљон сасвим се повукао, и служио је као пуковска резерва. Даљу борбу прихватила је артиљерија са још два батаљона. Упорно продирајући од Сомара ка Тумби, а под заштитом своје артиљерије, Бугари су били ријешени да заузму Тумбу. Аду су настрадали. Наша артиљерија их је снажно одбијала и сатирала. До пријед само вече, њихова пјешадија је досијела да заузме напуштени Сомар, избавивши дио артиљерије на Ланишту. Пошто је настала ноћ, Бугари су први прекинули даљу борбу — с наміјером да је сјутрадан продуже.

Тако је и било. 24. јуна у 4½ сата прије подне, непријатељ се јавио топовским зрном. Наша позицијска батерија примила је артиљеријску борбу. Ова борба се очајнички водила цијелог дана. Над надмоћнијом непријатељском брзометном артиљеријом, наша позицијска батерија чини чуда. Туче артиљерију, уништава један бугарски топ и митраљез. Пјешадија кози.

Надирући ближе положају Тумби, Бугари су све јаче одбијени артиљериском ватром. Бугарска артиљерија такође дјестује. Послије подне је била одлучна борба.

Под заштитом артиљерије, непријатељска пјешадија се била већ појавила на Ланишту. Али не смије напријед. С наше Тумбе, топовски шрапнели скоро десеткују дивље Бугаре. Па ипак, под кишом шрапнела, бугарска пјешадија се приближује све ближе Тумби.

Настаде јача и јача артиљериска борба са обије стране. Најзад, кад су се Бугари привукли 3—500 метара пред положај, — наша артиљерија би потпомогнута и пјешадијом из ровова.

Неописаном силином пушчаних и топовских зрна, пјешадија и артиљерија лавовски се борила. Дивљи звјер — Бугарин само је падао. Наши погодци су без промашаја. Мега је била сигурна. Бугари до ногу тучени.

Не могући да изврши свој паклени план — јуриш, Бугари се дали у дивље бјегство, — оставивши за собом доста пушака, ножева, ранаца и осталог ратног материјала. Тако су Бугари поражени на Дешчаном Кладенцу.

Да су Бугари до ногу потучени и претрпили пораз, свједочи факт, да се 25. јуна није могао примијетити Бугарин. А од 25.—30. јуна једва да су се освијестили од батина, зашто су морали да напусте границу на Дешчаном Кладенцу.

Телеграфски извјештаји

Потпис прелиминара

Букурешт, 18. јула

Очекује се, да ће сјутра бити потписани прелиминари мира, последије чега ће бити изведена општа демобилизација, када ће се и румунска војска повући из Бугарске. (Нарочити извјештај).

Услови прелиминара

Лондон, 18. јула

„Daily Telegraph“ јавља да су услови прелиминара мира ово: Прелиминарни мир имаће привремени значај, те ће добити одобрење са стране великих власти; Европа пријма на знање границе одређене у уговору и својим пристанком даје снагу уговору сугласно међународном праву; неријешена питања између Турске и Бугарске предаће се изборном суду. (Нарочити извјештај).

Глад у Софији

Букурешт, 18. јула

У Софији су нестале животне намирнице, те пријели глад. Ради тога је бугарска влада замолила румунску, да јој дозволи, да другом Софија—Варна снабде животним намирницама варош. Румунска ће јој ту молбу испунити. (Нарочити извјештај).

Обустављање непријатељства

Букурешт, 18. јула

На првој сједници конференције, која је била данас последије подне, ријешено је да се непријатељства обуставе за пет дана. (Бечки Кор. Биро).

Турска за Једрене

Букурешт, 18. јула

Султан је одговорио краљу румунском, да су Једрене потребне Турској ради заштите пријестонице и Дарданела. (Б. К. Б.).

Двије грчке побједи

Атина, 19. јула

Званично се саопштава да је грчка војска однијела двије побједи над бугарском војском код Цумаје, а такође и на висовима Хасан Паше и Леска. (Б. К. Б.)

Реунија о Ц. Гори

Лондон, 19. јула

На јучерашњој сједници амбасадори, узевши на знање изјаву Војновићеву, да су све трупе црногорске изашле из Арбаније, сагласили су се, да затраже од влада велесила да потврде њихова увјерења давана Црној Гори, те да јој дадну међународни зајам и тиме је помогну односно исушења Скадарског језера. Држи се, да ће зајам бити од 30 милиона франака, који ће се подједнако расподијелити између шест велесила. (Б. К. Б.)

Дневник

Грчка изванредна мисија. У сриједу последије подне приспјела је на Цетиње изванредна грчка мисија, која је дошла да најави ступање Краља Константина на грчки пријесто. Ову мисију сачињавају г. г. Г. Грипарис, бив. посланик у Цариграду, Караџа, начелник министарства спољних послова и пуковник Контројанис. Од Котора су се довели дворским аутомобилом, на којима су им изашли у сусрет командир г. М. Томановић и потпоручик г. М. Поповић, аташирани им за цијело вријеме њиховог боравка на Цетињу. По њиховом доласку на Цетињу г. министар спољних послова пожелио им је добродошлицу преко првог секретара министарства г. Милана Павловића. Још истог дана они су се уписали у дворске књиге, а сјутра дан правили су посјете члановима Краљ. Владе. У 11 сати били су примљени код Краља Господара у свечаној аудијенцији. И при доласку и при поласку пред Двором им је почасна чета са заставом и музиком на челу одавала прописане почасти. У подне им је у „Гранд Хотелу“ давао ручак овдашњи грчки посланик г. Евгенијадес, на коме су присуствовали и Књажеви Мирко и Петар са својом свитом. У вече је у Двору био гала-дине, а затим соаре.

Руски посланик. Петроградски Вјесник јавља, да је Руски Цар јуче примио у аудијенцију г. Гирса, посланика руског на Цетињу, који се већ дуже вријеме налази на одсуству.

Отворено писмо д-р Даневу. Хрватски посланик на царевинском вијећу г. д-р А. Тресић-Павичић упутио је из Беча отворено писмо преко новина д-р Даневу, бившем бугарском министру-предсједнику. У њему се врло оштро али оправдано критикује политички рад д-р Данева, за кога вели да је политички мртав. Писмо је писано великим патриотским болом и због тога је пуно жучности, која се излива на разорни и поразни политички рад д-р Данева, те ни о његовој личности нема ни једне лијепе ријечи. Ово отворено писмо добисмо при закључку листа и за то нам није могуће да се на њ у овом броју дуже задржимо, али ћемо о њему проговорити још колико у наредном броју.

Погинуо у боју на Брегалници 5. јула ов. год. јуначки је погинуо и потпоручик Томаш Бацковић, четни командир из цешивачког баталјона. Млади официр јединац је син Пера Костина Бацковића из Дреношнице. Као питомца наше војничке школе сматран је од својих наставника као вриједан интелигентан ученик, а другови су га убројавали у веома добре и карактерне људе. У мирно доба важио је као испрван и уредан четни командир, а у светом ослободилачком рату учествовао је у свим бојевима, гдје је био пјешивачки баталјон око Скадра и на приморју код Медове и Љеша вазда пред својом четом, храбрећи је и дајући примјер осталим војницима како се слободно смрти у очи гледа. И смрт нађе, али не од вјековних српских непријатеља, с којима су му се и претци јуначки крвили, већ од небраће бранећи српску земљу. Њему слава и хвала, а увијек њеним родитељима, нека свевишњи подари утјеху.

Подјела територије. Петроградско „Н. Време“ доноси да су се Србија, Црна Гора и Грчка споразумјеле ради подјеле освојене територије. Грчко-бугарска граница иде од Осенива на Струму до Бјеласице планине и од Тахиноса до Овчег Поља. Градови Кратово, Кочане, Штип, Радовиште и Струма припадају Србији, а Дојран и Демир Хисар Грчкој. Грчко српска граница иде јужно од Охридског језера. Грчка добија Лерин и Воден, а Србија добија право на употребу Солуна као слободног пристаништа. Црна Гора добија дио Старе Србије са већим градовима, међу којима је Ђаковица и Пећ. Србија ће бити велика 100.000, Грчка 110.000, Бугарска 130.000 и Румунија 140.000 квадратних километара.

Држање Бугара. Приликом прелаза српске војске у бугарску државну границу, као што јављају из Биограда, утврђено је да су бугарски команданти, повлачећи се, у многим селима по кућама остављали војнике са наређењем да из засједи пуцају на Србе. Ове засједи су биле одмах откривене и војници су се разбјегли. Овај поступак тумачи се тиме да су Бугари ишли на то, да би изазвали Србе да пале та села, да би се могло јављати о српским варварствима. Уз то се јавља, да је заплијењено више писама бугарских официра, уз која су слали својим женама разне скупотијене предмете пољачкане у Књажевцу. Више таквих златних ствари и нађено је.

Скупштина „Гајрета“. У уторак је била у Сарајеву годишња главна скупштина муслиманског просвјетног друштва „Гајрета“. Као што из Сарајева јављају, скупштина је текла врло бурно и завршила се — тучом. Друга је већ година како у „Гајрету“ међу члановима владе затегнуто стање. Ти затегнути односи потичу од туда што међу члановима овог друштва постоје двије политичке струје: једни су за то да „Гајрет“ буде чисто просвјетно друштво, а други би хтјели да ово друштво искористе у своје политичке сврхе. Прошлог пута напредни Муслимани успјели су да обуздају оне који раде на разговору и изабрана је компромисом управа од чланова једне и друге странке. Ове године је требало изабрати пет нових чланова. Присталице муслиманске организације, Србофоби, овог пута нијесу хтјеле да знаду за компромис и одбили су сваки споразум. Ушљед тога борба се заоштрила. Кад је настало гласање, изродила се свађа и како су присталице муслиманске организације покушали да изиграју своје противнике настала је туча. Прогивници су се стали да гађају столицама, те је испален и један револверски хитац. На то се умијешала и полиција, те је стала исуканим сабљама да „уредује“. Туча се и на улици наставила, те је дошло до сукоба и с полицијом. Том приликом рањено је пет жандарма.

Потпоручнику Томашу П. Бацковићу

погинулом у Македонији 7. јула 1913. год.

Јуначки си се, сви соколе, одужио Српству! Борба си се пуних седам мјесеци против Турава, наших вјековних угњетача. Јуначки си се борио, крилати јуначе!

Твоја се оштра сабља блистала на Луарзи, Љешу и Тарабону вазда у првим редовима, крчећи пут к турским шапчевима и дајући примјер борцима, како треба Косово осветити. Ти нијеси вјеровало, да може куршум пробити твоја јуначка прса, нијеси на то ни мислио, официрска дико војничка узданице!

Био си се одужио твојој ужој отаџбини, али је требало да станеш на браник Српства, ваше светиње. Пошао си да браниш од небраће колиценку Србинову. Јуначки си је бранио, дични јуначе!

Као да те гледам са исукавом сабљом, пред твојом јуначком четом, како идеш напријед, кроз кипу од непријатељских куршума. Борба је била крвава. Непријатељ је бјежао пред твојим јуначким пољацима. Тада небратски куршум проби твоја јуначка прса, оштра сабља испале из твоје побједоносне деснице, преста да куца твоје јуначко срце, које је бучало чистом љубављу према заједној мисли Србиновој.

Одмарај, драги Томишу, твоја јуначка крила у долинама дивне Македоније. Дичи се, Александрова вољачево, што ва вјетрити аманет чуваш хиљаде таквих соколова, који ти слободу извојеваше! Слава ти Томашу Лака ти срцега везања, коју си својом јуначком крвљу вазлио! Увојим туђим родитељима, чија си био једина нада и утјеха, нека им Бог да снаге, да бисмо могли издржати тај тешки удар.

Кунак, 15. јула

М. Ж. М.

Записи о рату

Наполеончето

Кад су последије борбе код Штима дошле позудане вјести о поразима бугарске армије Ратка Димитријева — „Наполеончето“, један селак рече у шали:

— Да нам је да га ухватимо и доведемо у Биоград, постао би он тантуз, а не наполеон.

Задочно Црногорац

На неколико дана пошто су из Скопља Црногорци отишли на бојиште, дође један Црногорац и поче да распитује за дружину. Престолонашљедник Александар га задржи да преноћи, одреди му гдје ће да спава и да се храни.

Кад је сјутра дан хтио да продужи пут, Престолонашљедник га је задржавао да остане, увјеравајући га да је сасвим доцкан, пошто је рат већ свршен.

— Е, Бога ми, — рече Црногорац, — видим ја шта ви хоћете, али не море бит тако. Да сам хтио бити келер, остао бих на Цетињу. Пошао сам ја, брате, у бој...

Срби и Бугари.

У једној биоградској болници препиру се два војника, Србин и Бугарин. Бугарину се, вјероватно, није допадало поријекло које му је придавао Србин, те да би увјерио нашег војника зашто се зовемо Срби, отпоче да објашњава:

— Ви, Срби, од како сте дошли на Балкан, никако не мирујете, стално се врпољите, увијек вас нешто сврби. И за то што вас увијек сврби зовете се Срби...

— Е, Бугарине, па ипак се ви сада чешете и гдје вас не сврби. То ће ти причати другови који остану живи последије пошљедњег рата.

Јуриш Црногораца

Пошљедњих дана Срби су заузимали један врло важан положај, који је био у бугарским рукама. Узимало се на јуриш. Бугари су се укупали и сваки најодлучнији налет одбијали густим бајонетима.

Како је у српској позадини било и Црногораца, то замолише да они изврше јуриш. Би им дозвољено.

Кретоше се браћа Црногорци, али када дођоше на тријестак корака, скочише Бугари, и четкама од бајонета запречише пут.

Наш ти се Црногорац не збуни, већ се сјети вјерна шестоперца, извади га иза паса и свих

шест метака сручи у гомилу тако, да ни један није промашио.

Ова изнадана ватра збуни Бугаре и прије но што дођоше к себи, Црногорци јурнуше и потискоше непријатеља.

Јов. П.

КЊИЖЕВНОСТ

Нове књиге. Изашле су из штампе ове нове криге, које топло препоручујемо: „Аустро-Бугарска и арбанашко питање“ од Јов. Н. Томића. И здање књијаре Геше Гона, Биоград. Цијена 1-50 перпер. — „Сајутници“ од Исидоре Секулићеве. Издање књијаре С. Б. Цвијановића, Биоград. Цијена 2 перпера. — „Дијело“, лист за науку, књијевност и друштвени живот. Свења за јуни. Власник А. М. Станојевић, уредник др. Драг. М. Павловић. — „Босанска Вила“, бр. 11 и 12. Власник и издавач Н. Т. Кашиковић, уредници Н. Т. Кашиковић и др. В. Горовић.

„Пјесма крви и слободе.“ Издавачка књијара А. Равајна, објављује, да ће „Пјесме крви и слободе“ од Мићуна М. Павићевића изаћи кроз два три дана из штампе, па моли господу скупљаче, који то још нијесу учинили, да изволе повратити спискове с новцем, како би се књига могла одмах разаслати.

Кратке вијести

— Једна прашка агенција јавља да ће аустријски министар спољних послова гроф Берхтолд да одступи.

— За новог комесара у Хрватској и Славонији постављен је барон Иван Шкерлец.

— Порта је послала телеграм својим заступницима на међународној финансиској конференцији да се одмах врате у Цариград.

— „Коријере дела Сера“ има телеграм из Авлоне да је Исо Болетинац отишао у сјеверну Арбанију ради устанка противу Срба.

ОГЛАСИ

Најфинијег Малиновог сока (Framboise)

у разним флашама, добила је и продаје литар 4 перпера; а веће наруџбине за унутрашњост шаље о свом трошку

Цетиње, 19. јула 1913.

П. п. бр. 21, 1,5 Трговина П. М. Калуђеровића

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Бока Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПOKPИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава. п. п. бр. 16, 5,25

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЂИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње.

Иконописац

п. п. бр. 20, 2,10

ФРАНО СИБРИНА

П. п. бр. 1. 38—50

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање посластичарнице у главној улици.

Кухина ће бити европска и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умјерене како за абоненте, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вријеме препоручујем се и за спремање банкета.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли да посјету

п. п. бр. 14 6—6

ЈАНКО БРАЈОВИЋ

Други балкански рат

Цетиње, 24. јула

Након дугог натезања и одуговлачења, као и преговарања у Скопљу, Биограду и Нишу изасланици Србије, Црне Горе, Грчке, као год и Бугарске и Румуније састали су се у Букурешту, да преговарају ради закључења мира.

Прва претходна конференција била је у уторник, а редовне сједнице почеле су у прошлу сриједу. Оно што се могло и имало да ријеша још много и много прије почело је тек прије осам дана, управо мјесец дана касније него су почели крвави сукоби између Бугарске и савезника. Прије тога председници министарства савезних балканских држава требали су да дођу у Петроград, да се тамо посавјетују о диоби и да Руском Цару повјере суд о спорним питањима. Да је у Бугарској било увиђавности и да се искрено повиновала овом суду уговором предвиђеном толики и толики српски, бугарски и грчки војници не би трунили под земљом и гњили по болницама, него би радили своје послове и омогућивали процват својих држава. Балканске савезне државе приштедиле би тиме и људских и материјалних жртава, а да не говоримо о мору проливане јуначке крви, о напорима, мукама и страдањима, о попаљеним градовима, селима и пољима, као год и о оним силним жртвама принесеним у овом кратком али крвавом рату! Уза све то Бугарска се не би изложила овако сиљном унижењу као сад што је, не би дала повода да Румунија прелази Дунав, нити би пружиала прилике Турској да се чак и она разрачунава с њоме.

До чега, на жалост, није дошло у Петрограду, дошло је најзад у Букурешту и преговори се већ у велико воде. Кад није Бугарска добре воље хтјела да пристане на посредовање Русије, принуђена је сада да пристане на руковођење Румуније. Кад није у Петрограду пред високог арбитра хтјела да иступи као равноправни парничар, сад се мора задовољити улогом подређеном и трпељиво се измирити са незавидном јој судбином побјеђеног и униженог. „Ко за туђом вуном пође, сам острижен кући дође“.

Још нема детаља како започети преговори теку, те зато се не може тачно ни знати с каквим ће се успјехом завршити.

Међутим ми ћемо засада да се позабавимо с оним што се зна да је до сада у Букурешту одлучено.

На првој сједници делегата у Букурешту, која је била у сриједу, једногласно је ријешено, да се непријатељства обуставе за пет дана. Тако је задовољена и Бугарска и неке велике силе које су потпомогале Бугарску да би се спасла од крајњег понижења.

Као што се зна, савезници су у почетку одлучно противни били да се непријатељства прекидају и нијесу хтјели да чују за приморје и ако су на њих са свију страна наваљивали да обуставе ратне операције. То су они чинили зато, да би Бугарску нагнали да се што

прије склопи дефинитивни мир и да се преговори не би отезали. Како су сад добили увјерење, да Бугари неће злоупотребити примирје, да отежу преговоре и да овај кратки рок не могу да искористе ради спреме своје потучене војске, то су најзад пристали на петодневно обустављање непријатељства, пошто тим кратким временом не могу Бугари ништа да добију, ако би чак и хтјели да се користе недозвољеним средствима.

Савезницима није много стало до настављања ратних операција, јер и ако су сигурни у своје успјех, увјерени су да им нове побједи не би битне користи донијеле, те би се тако излишно крв пролијевала. Међутим продужењем продирања у државну бугарску границу савезниче пут води у бугарску пријестоницу и улазак савезничке војске у Софију могао би само да изазове одлучну интервенцију Европе, те би се без потребе стварале компликације. Али док се тим обзирама савезници руководе сада, сасвијем је разумљиво да се неће руководити буде ли Бугарска покушала да њихову добру вољу и предусретљивост злоупотреби. Без обзира на све, савезници ће наставити одлучну акцију, коначно уништити противника и побједоносно ући у Софију, скидајући сваку одговорност са себе, јер се тек не може ни очекивати, а још мање тражити од њих да буду према Бугарској више обазривији него што је она сама према себи.

Како су тих пет дана примирја јуче у подне протекли, то су још за три дана продужени. То показује да је ток преговора повољан и да има наде да ће се мир закључити.

Румунија је већ с Бугарском закључила споразум и сад су у току преговори са савезницима.

Савезници су отворено изашли са својим захтјевима а Бугарска је такође изнијела своје услове.

Савезници траже за себе цијелу Маћедонију т. ј. стављају границу од ријеке Струме, остављајући Бугарској од обале на Егејском Мору само онај дио између Макарија и Еноса. Уз то траже да се Бугарска одрекне сваког захтјева на Егејска Острва, као год и да плати оштету оробљеном становништву, које припада савезницима. Ти захтјеви потпуно одговарају новом положају створеном на бојном пољу. Од Бугарске се не тражи ништа што засијеца у њено старо земљиште изузев уређење старе српско-бугарске границе у сјеверо-западном углу.

С тим захтјевима Бугарска није сагласна и нуди савезницима само спорна земљишта, пристајући на границу која би водила од старе српско-бугарске границе преко земљишта између Куманова и Криве Паланке, на југ између Штипа и Велеса до Орфанског Залива како би јој остала мјеста Крива Паланка, Кратово, Кочане, Штип, Радовиште, Струмица, Дојран, Серес, Демир-Хисар и Кавала. Уз то оставља питање о Егејским Острвима великим силама, не пристаје на оштету,

за регулисање старе српско-бугарске границе тражи међународну војну комисију и да се јемство за право потпуне школске и црквене слободе простре на све народности, како под Бугарима, тако и под савезницима.

Територијални услови савезника за Бугарску нијесу лаки, али нијесу ни непревадни. Они потпуно одговарају новом положају створеном на бојишту. Не буде ли пристала на њих, проузроковаће да се војне операције продуже и како ће оне бити само на њену штету, то ће бити онда у питање доведене и њене старе територије.

Савезници се, с погледом на њихове успјехе, не могу задовољити оним што им Бугарска нуди, пошто она треба да сноси све пошљедице своје наопаке политике. То је и природно и правично, а у вези је са огромним жртвама што их у овом рату савезничке војске поднесоше. Истина је, да ће према томе Бугарска много изгубити од својих тековина у првом рату, али зато нема никог другог да криви, него саму себе. Да је са савезницима остала у добрим и директним односима и да није овај рат изазвала, до овога не би дошло. Али кад је рат проузроковала и у њему потучена и право је и потребно је да сада испашта. „Ко што ради, све себи“. Да није својим исправним савезницима копала јаму, не би у њу упала. Бугарска не смије да се заноси маштаријама и да се руководи самообманом, него мора да рачуна са стварношћу и критичним стањем у коме је. У противном случају може само себи да напакости, као што је и овом приликом било. Продужење рата сада већ побјеђену, измождену и исцрпљену Бугарску дотукло би је. То не би значило ништа друго него вршење самоубиства. За њу је једини спас споразум са савезницима и искрен наслон на њих. Авантуристичка политика Бугарску је до свега овога довела и зато је сасвијем разумљиво, што се очекује да ће се и бугарски политичари једном уразумити и, користећи се горким искуством, бар сад поћи правим путем.

Наставак непријатељства немогућан је, а дође ли ипак до њега, значеће да су се бугарски политичари, који су своју јадну земљу до катастрофе довели, ријешили да је коначно упропасте.

Додуше они су дали и сувише доказа да су на све готови и да за њих немогућности нема, али, и крај свега тога, ипак се не може претпоставити толика њихова безглавост.

Бугари као клеветници

Биоград, 20. јула

У старој штампи почињу са бугарске стране да распростиру гласове о неким побједама бугарске војске и о томе како су наши војници вршили звјерства над заробљеницима и рањеницима. Очигледна је најјера ових гласова да се умањи онај ружни ефекат, који је произведен у иностранству гласовима о свирјепости које је починила бугарска војска. Прије свега не стоје њихова тврђења да смо се ми и Грци користили тиме што је Бугарска била одсјечена од Европе и оклеветали је. Бугарска је покушала у сажом почетку обманути европску штампу да смо је ми на-

пали и да су свуда одијели побједу. И онда као и сад, Бугари су имали могућности бранити се од оптужаба, али факта су показала да су извјештаји из бугарских извора лажни као што су неистините вијести, које су у најскорије вријеме покушали да протуре, о неким бугарским побједама, којима је била циљ да се ублаже бугарски порази. Односно злочиначких неједиња које је починила бугарска војска над нашим рањеницима, заробљеницима и становништву њих не могу оборити никакве изјаве, пошто су та дјела утврдила комисије конзула, страних новинара и лекара. Најкатегоричније одбијало сваку оптужбу да су наши војници чинили каква звјерства. Те нове клевете имају смјер прикрити бугарске злочине, а набацити оптужбу и на наше војнике да би на страни помислила публика да су ако ништа друго оно бар наши војници исто тако криви као и бугарски. Неједиња бугарских војника су утврђена и бугарске клевете о нашим војницима Бугари не могу ничим доказати. У пошљедње вријеме чак су, с провидном намјером да нас заведе с Румунијом, лансирали гласове да су Срби потукли неке Кудовлахе и опљачкали им имања. Најкатегоричније и најоштријачије демантују се и преко мјесне штампе сви ови нови клеветљивачки покушаји.

Отворено писмо д-ру Даневу

Хрватски посланик на царевинском вијећу г. др. А. Тресић—Павичић упутио је из Беча преко новина отворено писмо д-ру Даневу, бившем бугарском министру председнику, чијој је могућој руци бугарски народ био повјерио своју судбину.

То веома интересно и карактеристично писмо овако гласи:

„De mortuis nil nisi bene“ вели пословица. Ја Вам желим најбоље здравље и сваку срећу, али Ви сте, као политички човек, мртав као мртва прошлост. Ја се не дижем да чунам браду мртвог лаву, али Ваша политика и државна лешина припада повјести, а свако имаде право да у повјести изразује свој суд, бива да суди мртвима. Као глава свога народа Ви сте пуста глава и ја имадем право, да о одсјеченој глави Бугарске изречем своје мишљење. Иначе, живи ми били!

Ми Хрвати боловасмо од бугарофилије до те мјере, да је то наша десна замјерала нашој лијевој. Срби — који су нам ближи — уиозоривали су нас, да вас мало боље проучимо. Мене је словенски конгрес у Софији добрано излјечило, а Ви сте ми, преузвишени г., посвему отворили очи... Хвала Вам буди за то.

Како смо ми Хрвати лицали од весела и поноса, када су нам долазиле вијести о Лозенграду, Лиле-Бургасу, Једрену! Та имена су нам скоро исто тако мила, као Куманово, Прилип, Битол, Скадар. Али већ након првих побједа мене је почела хватати зебња, што ће бити на кону, када се дође ad fractionem panis. Дивно сам се Србима, који вам преко по године стојаху у бок и умираху за вас, и ако су своју улогу били у двадесетак дана посве довршили, и истријебили Турке са њина опердијељенога територија. Никада не читам у вашим новинама ни ријечи захвалности, ни ријечи похвале за Србе! Мишљах, бити ће да ћете их по уговору наградити, па стога да не захваљујете. Када дође пад Једрена, и ваш генерал Иванов изјави да су Срби били ту само као компарсерија на позорници! Јао, рекох, наопако је!

Мој страх је растао како су вас њемачке новине обасипале хвалама а Србе погрдама; а једина нада ми је била, што сам се уздао у здрав разум бугарског народа, да неће загристи у њемачку мекку. Још се, надасмо, да су Велбужд и Сливница за увијек у повјести покопани.

Али дођоше Ваша путовања по главним градовима Европе. Ми Вам се дивисмо, на првим дипломатским корацима. Али жалибоже разви се Ваша превелика глагољивост и неки Бизмаршки анломб, који је брзо почео хрмати. Сваком њемачком и мађарском новинару бијасте увијек спреман на интервју, новинарима, који наш народ не престају обасипати највећим погрдама... Погибељно је за

дипломату, који је имао онако велику мисију, много говорити, а ми брзо осјетисмо, да говорите премного.... И онда, јао, након Ваших, дођоше у „Neue Freie Presse“ изјаве Вашег напљедника Радо-слава, пак изјаве Ратка Димитријева итд. пак она, најсудбоноснија од свих, Начовићева!.. На концу видјесмо, да се поносите више својим финско-татарским поријетлом, него словенском крви и језиком... Чак и један од Ваших књижевних првака, Вазов, изјави, да није Словен, него Татарин....

То нас је онда бољело и дубоко пекло, а данас смо на жалост присиљени, да жалимо што и више ту своју тарштину не нагласивасте, да за ваша дјела што мање одговорности падне на Словенство....

Било је и са српске стране гласова, који нас испуњаваху бригом и тугом. Било је засуканости, непопустљивости, али није било татаризма... Ми то осуђивасмо, ми учинисмо све што је било могуће, да склономо браћу на попуст према вама, само да не дође до Велбужда или Сливнице. Ми Хрвати сматрамо српски териториј својим територијем, и када савјетовасмо браћу, да се задовоље с мањим и да попусте вашој похлепи, ми се одрицасмо свога властитога територија... Наше новинство било је без изнимке проти рату: Ми смо сматрали да ће и победа за нас бити прескупа, јер што мање Срба, то мање Хрвата. Ми смо видјели, да њемачко новинство напире све силе, да дође до рата, којег нијесу хтјели Словени, осим самих Бугара. Ми смо хтјели, да се и уз највеће наше жртве онемогући наслада бечких хришћанских социјала, Нијемаца у опште и Мађара. Духови њемачких хероја сиремаху се, да се опију у Валхали српском и бугарском крвљу, мјесто медовином... Кад је руски цар рекао, нећу крви на Балкану, устале Тиса на одбрану аутономије балканских народа и рече, зашто да не буде крви? Зашто да не буде Бугарима и Србима клати се до миле воље, макар ако хоће, док ниједног не остане? Гдје ће те искренијега заштитника наше слободе од њега? „Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant“! И ви сте томе прабрату из Турана у Пешти љубезно метанисали, као и онима, који му нареднише да држи тај историски говор. Ко зна! Можда се и Ви сами мигнули којом рјечју, да брани бугарску слободу од руске препотенције....

Читајући по њемачким новинама изјаве бугарских државника, мене је хватала нека неизречива тјескоба и забринутост. Врхунац тарштинине био је споменути интервју Начовића у „N. F. Presse“. Злогласни и несретни уговор између Бугарске и Србије, којег се бугарски државници држаху шаљачком тврдокорношћу и бијесом, на којем што га на сваком ретку сами прекрижише и ногама погазише а Србе пред цијелим свијетом приказиваху као вјероломци, нашао је у Начовићу најдостојнијега коментатора. Он отворено рече, и ако је Бугарска пристала, да у уговору буде утаначено, да ће она у становитом случају прискочити у помоћ Србији са 200.000 војника, да на то у Бугарској нико није озбиљно мислио, у ниједном случају не би била Бугарска послала Србији ту помоћ, и да се је та клаузула примила у уговор, јер иначе да Србија није хтјела пристати на савез! Тако киничног и тако слабоумног интервјуа не читаш од европског дипломате. Остадох пак пренеражен, када човек тако слабих дипломатских способности, тако ниског карактера, бива, након неколико дана, именован за бугарског посланика у Цариграду! То је свједочило за морал читаве Бугарске! И није ме зачудило што је велики везир таквом човеку показао врата, и што је наредио војсци да крене на Дринепоље.

Тај интервју ме је увјерио, да је рат неизбјежив, али ме мину онај првашњи страх и туга над ратом. Рекох, тај рат не ће бити братоубилачки, него рат између татарства и словенства. Ни часа нијесам сумњао, да ће словенство побједити татарство.

Некада мишљасмо, да је доза татарске крви оно што је одузело Бугарима мекнушту словенску крв, а чинило их марљивима и до скрајности одлучнима, те да ће с тога играти прву улогу на Балкану. Данас вјерујемо, да је баш то оно што онемогућује за сва времена, да буду међу нама primi inter pares. Ми ћемо им радо признати већу марљивост, устрјаност у раду, енергију, јунаштво, све крестности, које хоће; али им једно не можемо признати, витештво — у које је Пашић до задњег часа вјеровао — или, шта више, човјечност....

Татарство и човјечност не слажу се ни у индивидуу.

Ваши одушевљени штоваоци Нијемци називаху вас и слатким именован балканских Јапанаца... То је вама годило, а нас је болило, јер потмули нападај код Чемула и Портарту мора да врјеђа

правни осјећај и етско чувство сваког уљудног човјека.

Али ви сте тај прислов потпуно заслужили даном 30. јуна (17. по старом), који ће остати најсрамнијим у историји свих словенских народа. Тога дана је ваш татарски атавистички бијес свом силом провалио. Прије тога погостисте српску браћу, да је боже увјерите о својој љубави и о сигурности мира. Тако месар баца животињи кукуруза, прије него ће јој тољагом по глави. Грлите српске официре, а сакривасте тољагу за леђа. Доиста заслужисте име Јапанаца, само што вас терети околност, да ваша каинска подвига није била ни успјехом окруњена....

Али ни то још није врхунац вашег татаризма. Врхунац татаризма се је испољио у Вашој политици, г. Даневе. Док сте припремали потпуни нападај на Србе и Грчке у злогласној ноћи 30. јуна, Ви сте у исто доба спремали брзојав на велиласти, којим просвједујете, проти подмуком нападају Срба и Грка, проти навали, без навјештења рата. И бијасте у у томе тако хитри, да се пожуристе брзојавом чак прије него Ваши генерали изведоше нападај! И када Срби уловише и објелоданише факсимиле оне гадне, срамотне, потмуле армијске команде, Ви најприје занијекасте аутентичитет; а кашње, када видисте, да се је војска морала повратити избијених зубава, покушасте свалити кривњу на непослушне генерале. Генерала Савова одабрасте за јарца откупитеља Ваших гријеха и понудисте га јавноме мнијењу Европе за жртву. Да је Савов крив ужасној катастрофи Бугарске, вјешала би била за њ ситна казна. Међутим се њему није никаква несрећа догодила, него да мора и даље водити војску, која више не вјерује сама у се. Да је Ваш каински чин био окруњен успјехом, Ви бисте се њиме поносили.

О татаризму у Серезу Доксату, Књажевцу и т. д., о звијездима почињенима на рањеницима, дјеци, старцима нећу говорити.... јер ме је срам.... јер осим татарске, мора да буде у вама и нешто славенске крви... Не ћу да пљујем себи на образ.

Да сузбијете те оптужбе, на жалост свједочане од непристраних страних свједока, паће пристраних, јер Ваших пријатеља, као што су аустријски консули, ви обасусте сличним оптужбама Србе. Не чудимо се, да сте кадри послужити се клеветам, када сте кадри почињати онаква дјела. Cum verba audiam, oculis facta videam? Нико у Европи, осим Нијемаца и Мађара није ваље оптужбе озбиљно узео. Мислите, да можете свакога варати, а ужасно варате сами себе.

Ово је оно што нас више боли и бд Ваших разбојства. Разумијемо вашу похлепу за земљом за политичком и државном моћи и величином. Просто вам било и то што не гледате скруполозно на средства, да получите сврху. Али оно што вас понизује у нашим очима и рад чега изгубисте све наше симпатије, то је лицејерство, вухреност, потмулост, кукавна немоћ лажи. Кроз цијело ово вријеме ни искре витештва, нимало достојанства у несрећи, гдје се види права величина. Срби се показаше далеко умјеренији усрећи. Ви потучени, поражени, гоњени чак и од Грка, још увијек брамабарзујете, навјештате побједу, грозите се. Ваш посланик у Бечу Салабачев, након измишљене капитулације тимочке дивизије код Криволака, довикује Србима у „N. F. Presse“, vaе victis! А баш је та јуначка тимочка дивизија сломила бугарску силу, и није завикнула vaе victis!

Да је татаризам у овом рату побједио, Бугари били би извршили оно, чиме су се прије рата грозили. Ваши државници су навјештали Европи, да на Балкану не може бити мира, док не истријубите све Србе. Да је подмукли нападај успио, било би грозота, каквих историја не памти од времена Симеона Великога, са том разликом, да нови ваш Симеон и нови такозвани Наполеончети не би били нашли слободну и јаку Хрватску, спремну да искона један велики гроб за сву војску, за Симеоне и Алагаботуре, или ако хоћете Фердинанде и Наполеончете, да не остане ока за свједока... Тако је негда било. Срећом данас Србија не треба хрватске помоћи....

Новине су писале, да се Фердинанд мисли прозвати Симеоном II. Брегалница га је освјестила... Ви сте хтјели испунити оно што ни Симеону није пошло за руком: Најприје израдити српску помоћ, да се сатре Турска и освоји Једрене, а онда сатријети Србију и стјерати Србо-Хрвате у сјеверозападни кут Балкана, гдје ће их Нијемци и Мађари докрајчити....

И још нам се ваше новине грозје, да нам неће никада опростили наше симпатије за Србе у овом рату. Тешко ћемо се ради тога расплакати... А јели Ви знате, да је Хрватска била пет стотина година, по све слободна држава и да је уз њу живјела слободна Србија и да ми нигде

у историји не налазимо ниједне вијести, која би говорила о каквом рату Срба и Хрвата? Није ли то чудно и значајно? Бизатински хисторичари на против говоре о навалама Бугара на Хрватску и о њиховим ужасним поразима... Туђинска лоповска политика могла је за неко доба смести разум Србима и Хрватима; али то је прошло као ружан сан.

Имамо ли ми дакле разлога да плачемо, што вам подмукли нападај није успио? Или што се границе Србије приближују Егејском Мору?.. Или што се је чиста словенска крв показала јачом од оне, која је зачињена татарском? Што се нашем народу смијешу у будућности хегемонија над Балканом? Жао нам је, до бога жао, да је до рата дошло, али се тјешимо, да је вашом кривњом изазван и да је овдје повјесна правда била истога суда са етском. За ме нема сумње, да је будућност на Балкану наша. Српске побједи код Куманова, Битоља, итд. биле су велике, за наш народ свете и узвишене, јер су их народни пророци навјештали, јер их се је очекивало, као у Израелу Месију. Али те побједи још не показаше силну, невјеројатну моралну и физичну јакост српскога народа. Цио свијет је вјеровао, да су побједи код Лозенграда, Лиле-Бургаса, Бунар-Хисара неприсподобиво веће и знаменитије. Требало је да Срби побједи те силне побједитеље, да неки виде што су Срби. И на сву срећу, још неки неће да виде, а то је врло добро... За нас побједи код Брегалнице није света, као Куманово; ми о њој не ћемо пјеваги пјесме, али је не ћемо ни проклињати. Она има куд и камо већу историску знаменитост, љезине су пошљедице неприсподиво веће....

Те пошљедице се виде већ данас. Ваш цар, који је можда главни кривац ове несреће — а то ћете знати најбоље Ви, на коме је више од вас двојице одговорности — ваш цар, по примјеру осталих Ваших Родомонта, одговара рускоме цару поносито, можда дрзовито. На то му плешћу његови мађарски и њемачки пријатељи; али гдје се дјео онај понос након Брегалнице? Ваш цар пада у прах пред каравлашким краљем, који му је турио нож у леђа; пада у прах и мољака све владаре Европе, само на оне неће да се обрати, који му једини могу помоћи. Брат брата до јаме води, али га у њу неће бацити... Он је бацио у крваво благо Бугарску, сада зове најљуће непријатеље Словена, да га из тога блага извуку! Један Римљанин не би тако кукавно јаквао, него би повукао логичне пошљедице своје лудости, или своје несреће....

...Шта више! Након Брегалнице и Турчин, онај Турчин, којег Бугари, да тако речећ, тврдаху ногама са Балкана, гажен по благу као црв, и он диже главу, свије да погледа Бугарину у очи, виче на бугарско барбарство и у име човјечности хоће да ослободи Једрен и Тракију!

Удара крв по образу на помисао! Али то су пошљедице татаризма, а у првом реду Ваше до невјероватности лакоумне политике, преузвишени господине. Ви сте знали, да се од рускога цара немате ничему надати, ако пограбите оружје. Знали сте да на вас вреба Каравлах и Турчин, па ипак уђосте у рат! Није ли Вам когод обећао помоћ у случају потребе!.. Ја мислим сигурно, јер не могу помислити, да би сте тако слаб и неопрезан дипломат могли бити. Неко Вас је насамарио, неко, који је можда желио не толико вашу побједу, колико уништење Срба... Бугарска сада на све стране виче: помоћ! помоћ! Па гдје су они који вас у ту јаму турише да вам пруже руку и да вас из ње извуку? На концу ипак изгледа, да ће вам се смилувати, руски цар, унаоко крвавој увреди, те да ће истјерати Турке из Једрена, ако му ваши савезници не навале иза леђа....

Какво ће име у бугарској повјесници оставити Брегалница и д-р Данев! Бугарска је била на врхунцу славе, цио свијет њој се је дивио! Бугари највећи јунаци! Бугари дипломате! А данас? Гдје вас је довео потмули татаризам? У коју вас је јаму бацио? Мјесто удивљена презир, ужасан презир! Народна несрећа пробудила је све пригушене тератолошке инстинкте татаризма, и свијет вас је видио у грозној слици... која можда ипак не одговара истини, јер сте ви ипак више Словени, него Татари....

Брегалница! Које пошљедице! Г. Бетман Холвек је највјешито скори сукоб германства у словенства. Тиса је хтио видјети једним покусом како ће тај сукоб испати. На Балкану се сукобише двије струје, два јака вјетра, словенски, који је хтио мир, и германски, који је хтио рат. Кривњом Бугара превагну је њемачки вјетар, али... је покушај исплао код Брегалнице слабо. Слаб омен за будући велики сукоб германства и словенства! Погубне и омиозне су симпатије разних Вагнера и Каниа!

Преузвишени господине! Како Вам је при души на помисао, да су Турци опет

у Лиле-Бургасу, Лозенгарду у Једрену; да газе по гробовима оних дивних бугарских и српских жртава, које их ослободише; да Турци можда ваде њихова тјелеса из гробова, да хране с њима своје псе, за које имаду толико милосрђа?...

...Нема за народе већег понижења, него када морају одступати комаде свога територија. Срамота је изгубити их у рату, али срамота над срамотама је изгубити их и без ране и без мртве главе. Бугари су присиљени да уступе Каравлашкој и Карабогданског комад свог живог бугарског меса. А идеал је био ослободити од њих Добруцу, која ће до коју годину бити посве порумуњена.

Тако се збива, када се воли туђина за господара него брата за брата. Тај господар није мислио ни желио вама толико зла, колико Србима. Али судбина јарац! Мислети отети, вашом приволом, море Србији, отео је вама Македонију, Солун и Добруцу! Србија ће имати слободан пут на два мора и Македонију, коју би вам сигурно оставила, да сте се држали уговора и понашали као браћа. Али се понијесте као онај пас, што је видно другог у мору са комадом меса у зубима... а опростите пасју присподобу.

И након отјерања Срба са Јадрана, ви бисте добили добар дио Македоније, коју је Сливница побугарила, а коју су Срби од онога освојили, који ју је њима, а не вама, отео и који ће опет Брегалницу посрбити. Да сте хтјели мир, да сте били искрени с браћом, добили бисте можда и Солун... Нијесу криви Срби што ће под Грчком и Румунијом бити Словена, него ви. Ви ту ужасну страхоту нанесосте Словенству.

Брегалница ипак не би била за вас велика несрећа, ако вас је излијечила од татарштине. У том случају била би пак за вас и за нас права срећа. Али....

Неки отац, када му рекоше, да му је син много на картама изгубио, рече: не боли ме то, не се бојим да ће хтјети реваншу! Ето то је била права несрећа Бугарске! Све се још даде поправити, даде се добити много изгубљеног територија натраг; нарочито ослободити Словене на Егејском и Црном Мору; али само у слози са браћом, не са душманима Словенства; иначе Бугарска може доживјети судбину Пољске... Ви не можете Србину опростити што вас је витешки побједио; а опраштаге Каравлаху, који вас је потмуло иза леђа напао. Ви замјерате Србину што се са Грчком сложио, а заборављате, да сте га ви у тај савез турили, да је било за одбрану животога. Ох, како би Србин одахнуо, да се може... уздати у вас, као у брата! Много, много би вам опростио... много бисте добили натраг....

Преузвишени господине! Тацит се негдје пита, да ли у развитку повјести влада неки ред и сврховитост или пуки случај и каос. То је још и данас једно од најтежих питања философије историје и социологије. Спојен је са најтежим метафизичним и моралним питањем о слободи воље. Ја имам о томе неко своје скромно мнијење и мислим, да у еволуцији повјести не влада пуки случај, а нити апсолутни детерминизам, него неки врло компликовани ред, којему је тешко видјети све нити, и нека сврховитост, којој никакав људски ум не може досећи сврхе. Повјест се развија по неком великом сврховитом плану, којему ми видимо само неке црте, те само на тим цртама можемо у развитку свјесно и сврховито судјеловати. Ми дакле нијесмо пуки аутомати у механизму детерминизма, али нијесмо ни демијурги, који тај план стварају, него скромни сурадници непознатог Неимара Демијурга свјетова. Само велики људи, хероји људства раде сврховито, а велика маса им помаже у раду. Многи мисле, да су силне компоненте у силама еволуције, а можда се варају, обично се сви прецијују.

Можда сте и Ви, преузвишени господине, мислили да радите сврховито на једној великој идеји, на идеји бугарског Балкана од Црнога до Јадранскога Мора, од Дунава, и још сјеверније, до Мармаре и Егеја. Ја пак мислим, да нико не ради сврховито, ко не ради по плану Демијурга — а ми неке црте тога плана видимо — бива ко не ради апсолутно морално и са узвишеним средствима. Макјавели и Бизмарк вас можда заслијепише и ми ћутимо данас према Вама самилости Мени је особито жао што морам овако љуто да говорим о вашој неизмјерној несрећи. Али Ви сте мислили, да сте од оних титана, који давају правац повјести а били сте само слијепим оружјем у рукама лукаве дипломатије и нађосте се одједаред сатрвени под колима еволуције, коју је трансцендентална сврховитост кренула другим путем, него сте је ви мислили турити. Каменчић издрма кола, али га кола сатру и иду напријед....

Ја Вас жалим, али далеко више жалим тисуће и тисуће жртава Ваше кобне погрешке. Срце ми крвари од туге! А истом

помисао, да ће пошљедице ваше погрешке тежити на дјецу дјеце наше! Ја бих волио бити задњи бугарски просјак, него др. Данев. Само ако сте били не само оруђем хинбене дипломатије, него и оруђем Демијурга, да се бугарски народ излијечи од татарштине, онда бих хелио бити др. Данев и примио бих на се жртву, над којом се веће не да замислити. Ако Вас ишта може утјешити — а сумњам, јер сте радили свјесно — нека Вас тјешу та помисао.

Из рата и о рату

Непотпуност бугарске мисије

Пало је у очи, да се бугарска мисија за преговоре о миру разликује по својој саставу од мисија осталих страна, које ће учествовати у преговорима.

Док Србију, Грчку и Румунију при преговорима о миру заступају председници министарства, дотле је Бугарска на конференцију у Букурешт послала једну мисију другог реда, без председника владе.

Тај поступао Бугарске, послате толиких рђавих искусстава са њезиним политичарима, изазива код савезника сасвим оправдану сумњу у искреност бугарских жеља за што скоријим миром. Бугарска мисија, која врло вјероватно долази у Букурешт са ограниченим пуномоћјем за свој рад, мораће се често позивати на та ограничења и са ишчекивањима нових уставата из Софије само развлачити и отежавати рад конференције.

Савезници су, како се тврди, ријешени и спремни, да осујете овај маневар Бугарске, који је још један разлог, са кога се Бугарској ни под каквим условима неће дати дуже примирје прије потписивања прелиминара уговора о миру.

Међу делегатима

Према вијестима из Букурешта, српски, грчки и црногорски делегати имају неограничена пуномоћја за конференцију, како ради примирја, тако ради потписа прелиминара и дефинитивног мира, те ће они дати изјаву у овом смислу, а тражиће једнаку изјаву и од бугарских делегата. Буду ли Бугари имали иста пуномоћја, преговори ће моћи одмах почети. Ако Бугари намјеравају преговарати само ad referendum, остали ће делегати изјавити, да неће преговарати на овај начин. У српским и грчким круговима изазива бојазан околност, што су Бугари послали у Букурешт тек неке споредне чланове кабинета, а не министра председника Радославова, ни министра Генадјева, који представљају двије најизразитије личности у садашњем бугарском кабинету.

Према другим вијестима, које долазе из Букурешта, изгледа да Бугарска није вољна дефинитивно се обвезати према балканским државама, ако прије не добије јамства, да ће Турска на један или други начин бити присиљена, да се повуче из линије Енос-Мидија. Изгледа да у томе Румунска у толико подупире Грчку, у колико тражи да се склопи примирје, док бар стигне одговор велесила о држању према Турској. Напротив Грчка и Србија одлучно стоје на становишту, да је држање Турске споредна ствар, која се не односи на комплекс питања, која се имају рјешавати пред конференцијом у Букурешту, те да се најприје има склопити дефинитивни мир, а онда тек евентуално расправљати какво становиште имају заузети балканске државе према Турској. Неке бечке новине формулирају сумњу, да им по овом држању Грчке и Србије изгледа, да су се фактично ове двије државе обвезале на некакову сурадњу са Турском, али то се у балканским политичким круговима најодлучније с правом одриче. Међутим ово питање збиља је такве нарави, да би могло отешчати преговоре и изазвати наставак рата, што би могло изазвати, кризисом Бугарске, још веће заплете, него су били они за вријеме досадашњег рата.

Шта кажу делегати

Дописник париског листа „Le Temps“ у Букурешту разговарао је са делегатима српским, грчким, румунским и бугарским. Српски делегат *Никола Пашић*, пошто је истакао да је стратешки положај српске војске изврсан и да здравствено стање иде на боље, јер је колера сузбијена рекао је:

„Ми Срби уносимо у преговоре и дух умјерености. Ми хоћемо да се споразумијемо са Бугарима за будућност, али треба да они престану да нас угрожавају на свим фронтима. Турско питање нема никакве везе са конференцијом. Турска офанзива у Дринопољу, настала из освете, занима искључиво саму Европу и ми ћемо се противити, да се о њој расправља на конференцији. Наша ствар је балканска ствар. Буде ли на конференцији у Букурешту изнесена теза, да би пет балканских хришћанских држава имале након мира помоћи Бугарској, да она олет стекне права постигнута на лондон-

ској конференцији ми ћемо се можда том тезом бавити. Румунска је били унапријед обавијестила Бугаре о својој акцији која је дакле била сасвијем оправдана. Што се тиче српско-бугарских чета, оне су веома близу једне другима да би се могле обуставити ратне операције а да опште не буде везана уз прелиминаре. Још јуче су Бугари преузели офанзиву у Власини, те ако нас они нападну, треба им одговарати и гонити их. У питању Ђевђелије не постоји никаква опрека између Срба и Грка. Ако дакле Бугари покажу добру вољу на конференцији, брзо ће се доћи крају“.

Други српски делегат *Мирослав Сјалајковић*, који је био српски посланик у Софији у часу кад је букнуо рат, рекао је, да су Бугари показали крајњи егоизам што је карактеристична црта њихове расе. То их је довело до погрешака према сусједима и Европи. Ми смо, рече, огорчени ради начина, како су они рат почели и ради окрутности, које доказују тврдост њихове душе, која није способна да дијели ни са савезницима плод заједничких побједа. Ради тога Бугари не могу имати сигурних пријатеља. Ово ће неопоздаће присилити остале балканске државе, да траже довољна јамства, да аргесивне тежње Бугара остану безуспјешне. Ми желимо де се у Букурешту утаничи не лабави него трајни чврсти мир, који неће бити примирје од неколико мјесеци или неколико година. Том су жељом обузете Румунска, Србија, Грчка и Црна Гора у једнакој мјери. Гледиште Бугара видјећемо током ове седмице.

Румунски војни изасланик генерал *Коланда*, повратив се из Биограда, рекао је дописнику, да по оном, што је видео у српској пријестоници, чини му се, да је рат очајан. То доказује стање рањеника, који сваки дан стижу. Вјероватно је, да ако се прелиминари мира не буду могли закључити кроз осам дана, да ће се бојеви наставити још већим жаром.

Грчки делегат *Панас* је изјавио: споразум између Грка и Срба је потпуно. Ђевђелија неће бити узрок међусобних потешкоћа. Грци ће остати непоколебиво на становишту, да се грчки град Кавала мора уступити Грчкој.

Бугарски делегати изјављују, да пошто је русофил Данев одступио са власти, садашња бугарска влада представља другу политику. Захтјеви Румунске — изјављују даље бугарски делегати — су прихваћени. Ми ћемо пружити јамство нашој искреној вољи за миром.

Румунија према Србији

О расположењу у Букурешту јављају Румунска пријестоница преобразила се. На сваком кораку осјећа се прије свега веселост, која се не да прикрити, што ће се баш у Букурешту донијети ријешења од историског значаја. Листови са задовољством констатују посредничку улогу Румуније и у опште изражавају наду свих, да ће одлуке, које ће ускоро бити донијете у Букурешту, бити веома значајне, не само за будуће односе на Балкану, већ и за односе балканских држава према Европи. Не осјећа се ова радост само за то, што је Румунија указана част, да се у њеној пријестоници воде преговори за будући мир на Балкану, већ што се у овај мах више него икад у овоме гледа побједа народне политике. Румунија мијења своју спољну политику. То је извјесно, и тај преокрет нико не може спрјечити. Национална политика, које је најизразитији представник румунски престолонашњел Фердинанд задахнула је цијелу Румунију; брзо и систематски мобилизација са мајсторским извршеним маршем у Бугарску територију, и ако без сметње, распалило је више но икад душу румунског народа и пробудиле нове наде на скоро оживо-творење националних идеала. Што је најинтересантније свугдје се признају и високо цијене моралне и војничке способности српске војске, те се нескривено истиче жеља, да последице васпостављања трајног мира на Балкану Румунија и Србија ступе у најтјешњу заједницу, од које се очекују најповољнији резултати. О Србији се говори свугдје повољно, ма да ће, како ми се чини, званична Румунија приликом преговора за мир бити поштен посредник између Србије, Грчке и Црне Горе с једне и Бугарске с друге стране. Разумије се, да то не искључује одлуку Румуније, да све захтјеве Србије и Грчке призна као умјесне и да код Бугарске посредује да их прими.

Неоправдана је бојазан оних, који још вјерују у могућност, да се Румунија врати политици, која одговара бечким жељама. Данас већ то изгледа апсурд и један покушај у том смислу, тешко да не би био кобан за оне, који би га учинили. Румунија је пошла путем који је води у сјајну будућност, а тај пут се у свему поклапа са српским жељама. Са тога пута, она неће ни за тренутак скренути.

За будућу политику Румуније двије су ствари значајне. Румунија жели стварање великог балканског блока, који би био потпуно независан од европских сила, и који би се у својим политичким односима према силама опредјељивао према користима, које му се указују. То је прво, а друго: Румунија на Балкану жели више јаку Србију, него јаку Бугарску. То је несумњиво, а у осталом и природно. Највјернији савезник и најприроднији савезник Румуније биће и остаје само Србија.

Дао Бог!

Како се Бугари хвалишу

Пошто су узалуд покушали, да на бојишту извојују макар какав успјех за себе сад пред преговоре о миру, Бугари су опет отпочели са бесмисленим хвалишањем и разметањем својим уображеним побједама. Сад су чак пустили да говори и њихови генералисти, Ратко Димитријев. Хвали се дјетињаштво пред дописником „Келнских Новина“, Ратко Димитријев је, између осталог, рекао:

Бугарске позиције бране све три бугарске армије. Против нас су се борили, вели Ратко Димитријев, црногорске трупе на лијевој крилу у околини Егри Паланке, међути српска је војска била у средини против позиција на Церовом Селу, а Грци су се налазили 30 км. јужно против позиција на линији кланца Кресне преко Пехчева и његових висова. Сви упорни напади противника били су мирно одбијени, а на неколико мјеста извршено је то одбијање непријатеља и бајонетом. У овим борбама одликовала се 4. дивизија генерала Бојајидева, а нарочито 8. приморски пук из Варне. Од Црногораца смо отели на бајонет три машинске пушке. Губитци савезника били су врло велики. Ни један једини пут није било опасности да ће непријатељ продријети кроз бугарску линију, а сада је та опасност потпуно искључена, јер у непосредној близини наше линије стоје на расположању још двије бугарске армије. Ко је у стању, да створи себе преглед данашњег положаја наше војске, и да га право схвати, тај не би више ни посумњао у то, да не би бугарска војска, када би кренула напријед, и када јој се иначе не би сметало, потисла натраг и Србе и Грке. Али ствари данас стоје тако, вели даље генерал Димитријев, да, када би наша војска кренула побједоносно напријед, тада би Румуни ушли у Софију, и заповиједили нам да се оставимо.

Генерал је још додао да су грчке комитске чете зазеле варош Неврокоп и многа околна села. На истоку су турски башибозлуди, палећи и убијајући становништво, упада преко старе бугарске границе; међутим у овоме упаду учествовала су само четири ескадрона регуларне турске војске, али пошто дотле у тој околини није било никакве бугарске војске, те се не можемо одупријети ни том малом броју турских војника, међутим су наше трупе већ тамо послате“.

Бугари очевидно смеђу с ума да је прошло вријеме, када је лаковјерна европска публика вјеровала њиховим хвалама и њиховим извјаштајима о побједама, које никад и нигдје нијесу постојале.

Комесаријат у Чешкој

— Суспендовање устава у Чешкој —

Све су чешке странке издале прогласе и протесте против суспендовања устава и аутономије краљевине Чешке. У свим овим прогласима истиче се, да ће једино чешки сабор, изабран на основи општег права гласа, моћи да ријешу кризу. Младочешка странка у свом прогласу нарочито наглашава, да чешки сабор у свом данашњем скућеном положају није достојан представник краљевине Чешке. Чешки социјални демократи држали су у недјељу у Прагу протестну скупштину против укидања устава, а иза скупштине су у опходу по граду приредили манифестацију. Народно-социјална странка закључила је, да у читавој земљи поведе организовану борбу против укидања устава, а у парламенту да на овај владин корак одговори острукцијом.

Бивши чешки посланици, чланови распуштеног сабора, издали су такође заједнички проглас против суспендовања устава и аутономије краљевине Чешке. У прогласу се каже, да је земаљски одбор учинио све да одговори својим дужностима, али га влада није ничим помагала, него га је у интересу централизма слабила. Сада је опет поставила управну комисију, која је одговорна једино централној влади, а не чешком сабору. Из тога се види, да су владине мере уперене против Чешке и чешког сабора да се задовољи њемачка острукција. Чешки чланови суспендованог земаљског одбора издали су изјаву, у којој кажу, да је постављање управне комисије кршење устава, па они сматрају да њихови мандати трају даље, док новоизабрани чешки сабор не изабере нови земаљски одбор.

И Нијемци хоће да покажу да су они с уставног гледишта незадовољни с владиним мјерама. Но из свега се види, да њима није толико стало до повреде устава, колико до састава управне комисије. Нијемци тврде да су запостављени у управној комисији, јер је у њој већина Чеха, а осим тога су Нијемци добили споредна референтска мјеста. Није им доста, што су безразложном опструкцијом довели до финансијске кризе и суспензије устава него би још хтели да господаре и у управној комисији.

Писмо из Гусиња

— Вријеме и љетина — Пољски радови — Коректна управа — Научна екскурзија др. Цвијића —

Гусиње, 16. јула

И ако смо ушли у другу половину јула мјесеца, у пучину љета, ипак нас често, врло често, посјећује киша. Већ се почела да чује пословица: „У киши је један а у сунцу девет биријета“. Тијем се каже, да је потребна топлина ради сазријевања жита. Још је род у врло добром изгледу по свему округу, да око неможете одвојити од дивног као море модрог и бујнога коломбоћа, који се онамо таласа; а на другом опет крају бијела жита пуна и једра повијају се и маме поглед у романтични простор плавско-гусињски. А што да речем за: крушке, шљиве и јабуке — једино воће овијех предјеља планинских, у којима вјечито царује лед и снег, а од којих вас одваја мало више од пола сахата пута, па сте на строгим Проклетијама сирам Гребена и сирам Виситора, од којих се први над Гусињем, а други над Плавом, дивном околином његовом његовом са романтичним језером, пунијем разноврсне рибе, уздиже у недоглед (око 2400 метара.)

Као и у свијема планинским крајевима, тако и овдје сијено сачињава поглавити дио рода. а сад је на овоме највиши рад. Свуд, куд се окренете, видите приљежан рад: онамо косачи косе, овамо момчад, дјевојке, невјсте и дјеца грабе, пласте и у стогове дјену.

За чудо, да рад није ометен бурним и крвавим догађајима, одиграним у данима препорођаја овога вјековно затуцаног и намученог народа, који је од свега културнога свијета одвојен дугим китајским зидом, којему тек сада суже зора сретнијех дана.

Благодат мирног живота и рада почела је своје: вјековни паћеници, зликовци и разбојници сада се мирно крећу, раде и путују. Свакога пазарног дана видјећете пуно Гусиње од све Малесије мушким и женским свијетом у својој разновременој ношњи и за разним кућним потребама.

Мудра и тиха — нарочито пошљедних дана вођена — управа допринијела је и учинила ово. Зато се има захвалити команданту војног округа г. бригадиру М. Божовићу, који је сву своју умјешност и енергију употребљено за ред, мир и рад. У томе погледу не може се претпоставити, колико се овдје учинило за кратко вријеме! Доста је рећи, да у Гусињу, гњијезду разбојника и у његовој околини крећете се као и срцу Црне Горе, као на Данилову Граду или Подгорици.

Ових дана у научној сврси пропутовао је овуда уважени српски научник др Јован Цвијић. Он је пролазио к Пећи и Дечанима, а повратио се опет овуда преко Велипоља и климентскијех планина за Андријевицу.

Ми смо имали част њега и цијењено му друштво једно вече имати у својој средини, баш кад бијаше обилазио Гусиње и Проклетије. Чули смо његово дивљење о овоме богатом и романтичном предјелу. Од срца му желимо срећан пут и дуги живот на корист Српства, којему је понос, а новодођијеном крају срећу и благостање желимо.

Б.

Прилике у Црној Гори

— Напредан и користан рад Краљ. Владе —

Загребачки „Србобран“ има допис из Бара о приликама у Црној Гори. У томе се допису вели:

„Мучки бугарски напад на српску војску изненадио је, али није зачудио, познавајући крволочну бугарску ђуд. 13.000 Црногораца, отишло је да се боре раме уз раме браћом Шумадинцима, те да им се бар у неколико одуже.“

Сви овдје с нестрпљењем очекују, каква ће да буде резултат овога рата.

У Црној Гори мало по мало почињу да се сређују прилике, томе доприноси највише садањи кабинет. Вукотићева влада, до сад показује да има смисла за државно уређење. Највеће су јој потешкоће, што је и природно — новоослобођени крајеви, те настоји у колико је то могуће да чим прије и боље уреди, али ће то брже да иде док се уреди границе.

Финансије се доводе у ред, школе се свагдје подижу, подићи ће се још 2 гимназије, судови се уводе, путеви граде. Ускоро ће се почети с бројењем народа. Војска ће да се повећа.

Мораће се особита пажња да поклони на здравље народа, које је у овоме рату доста страдало, а поготово требаће да се припази на нове крајеве, јер кажу да је то огњиште сваковрсним болестима. Чуо сам да ће у новим крајевима да се подигну државне апотеке; али мислим да се ту не ради о државним већ о војним апотекама, ради сталне војске која ће да се смјести у тим крајевима.

Особиту пажњу свему овоме поклања стари Господар. Чује се, да је позвао из иностранства неколико стручњака, да попуне и уреде, уз помоћ домаћих људи, недостатке.

Политички су преступници сви помиловани и повраћена су им грађанска права, те су се одмах ставили држави на расположење.

Једном ријечи, види се да ово министарство, које се иначе састоји из способних и напреднијих елемената, има и воље и смисла за рад.

Дакле напријед и сретно, ако Бог да!

Дневник

Грчка мисија. У понедељак послје подне је са Цетиња преко Котора отпутовала грчка мисија, која је овдје била ради саопштења о ступању на пријесто Њ. В. Краља Константина XII., испраћена на онако исто свечан начин као што је била и дочекана.

Јован Цвијић на Цетињу. На Цетињу од прекиног борави познати научник и професор географије на биоградском универзитету г. др. Јован Цвијић. Више је од месец дана како уважени професор путује по новим крајевима Црне Горе ради научних студија. Ми га поздрављамо са добро нам дошао.

Тресићев чланак. У данашњем броју доносимо отворено писмо хрватског посланика на царевинском вијећу и познатог родољуба г. др. А. Тресић—Павичића упућено др. Даневу. Ово писмо наишло је на одличан пријем у српско-хрватској штампи, што је најбоље утук онима који нам досађују својим пренемагањем и бољевишошћу због братоубилачког рата. Биоградски „Одјек“ га овако приказује: „Чланак је пун података и ерудиције и оштра је филипика против бугарске политике, а пледира за српско-хрватско етничко јединство, као једини и прави темељ за еманципацију јужних Словена од туђинских уплива“. „Riečki Novi List“ вели како је ово отворено писмо свуда учинило велики утисак и како се свијет за њ грабио. „Тресићева филипика на Данева, вели овај лист, формом, мислима, ерудицијом, а нада све снагом свога стила, свакоме је импонирала. Достојан пандан оном његовом одушевљењу, којим стиховима овјенча о-свећено Косово“. Ми то писмо пружамо нашој читалачкој публици и послје тога нека цијени крокодилске сузе назови наших пријатеља.

Нови питомци Министарства Просвјете. Да би се наше средње школе снабдјеле потребним наставничким особљем, на приједлог Министра Просвјете а по одобрењу Министарског Савјета, одређене су стипендије за дванаест нових кандидата. Осморица би изучавали разне гране филозовског факултета а четворица чисто педагошку групу.

Докле се не сврши овогодишњи испит зрелости у гимназији и богословско-учитељској школи, што ће бити тек у другој половини септембра, а закаснило се због ратног стања, то ће се стјечају за ова стипендијска мјеста продужити рок до краја септембра, како би се могли натјецати и овогодишњи матуранти.

Избор ће вршити Просвјетни Савјет према школским квалификацијама и имовном стању, како то прописују „Правила за државне стипендисте, који се школују на страни“.

† Милија Бакић, потпоручник. По свршетку лицаја и више војне школе у Цариграду дошао је почетком 1912. г. у своју домовину. У брзо се Милија ставио отаџбини на службу као официр. Од љета 1912 г., када су отпочела крвопролића у Пољима и у доњим Васојевићима па до прије неколико дана, он је живо одговарао својим официрским дужностима. Дужност према Отаџбини, Господару и Српству повела га је, као и остале му храбре другове, и на бојишта у Македонији и онамо је пао као жртва на бранику части српског имена и српских интереса.

Нека му је лака ослобођена земља старе српске дједовине, за чије изаб-

љење прекрилише долине вардарске гомили палих српских соколова. Родитељима и родбини пок. Милије Бог ће дати утјехе, а наћи ће је и у томе, што се је он и његови другови жртвовали за васкрс слободе свих потлачених Срба на јужном дијелу српских земаља.

Општински избори у Скадру. У Скадру су извршени избори нове општинске управе. Огромну су већину добили мусломани. На чело општинске управе постављено је по слободној вољи грађанства оно исто угледно лице из мусломанских његових редова, које је по заузећу Скадра била поставила наша привремена владавина. То је очигледан доказ, да је наша владавина још у првом својем почетку знала погодити права о-сјећања и расположења скадарског грађанства. У очи ових избора било је много тајног сплеткарања и бушарања са добро нам познате стране, да општински избори у Скадру не испадну овако како су одиста испали.

Прослава И. Марковића. Јуче је у Мађарској почела прослава покојном Ивану Марковићу, Србину, творцу мађарске стенографије. Светковина је јуче почела у Пешти, те ће 28. о. м. бити пред парламентом откривање споменика Марковићу, а 2. августа завршиће се прослава у Сегедину са народном светковином и откривањем бисте пок. Марковића. На прославу су позвани и српски стенографи.

Вријеме. Љето већ одмиче, али праве љетње дане још не запосмисмо. Шта више прољеће је много лепше било него само љето, јер се готово сваког дана излијевају кише. За све ово вријеме тешко да је било правог љетњег дана и неба без облака. Вријеме је било тако нестално, да се преко дана врло често мијењало. Ако дан почне сунцем, завршава се кишом, а често се дешавало да се преко дана неколико пута мијењало вријеме. У томе правцу вријеме још и сад траје и нема изгледа да ће се прољепшати. Тако ће нам цијело љето проћи у ружном времену. Било је пак дана када је преовлађивало вријеме јесенско, с дугим и недогледним кишима и знатном хладноћом. Тако је по цијелој земљи; у језерско-шараначкој капетанији шта више неки дан је падао снијег са сјевером. Али ништа није боље ни на страни. Због тога су тамо многи крајеви и страдали. Ријеке су од сиљних кишна набујале, прелазиле корита и изливале се. Од тога су биле велике штете. Исто тако су штете и по усјева, јер се ушљед оваквог ружног времена не могу како треба да развијају и сазријевају.

Телеграфски извјештаји

Грчка и Турска

Атина, 20. јула

Данас су приспјели из Цариграда ванредни изасланици Решид бег и Неџиб бег, који ће у заједници са Кемали бегом потписати уговор, којим се успостављају дипломатски односи између Грчке и Турске. — Данас су приспјели 25 топова, 25 кара и 500 сандука муниције од задобијеног бугарског плијена. (А. Агенција.)

Конференција амбасадора

Лондон, 20. јула

Конференција амбасадора трајала је два сата и нова сједница је заказана за уторник. Амбасадори су расправљали питање о арбанској жандармерији, а затим о границама у Епиру и Егејским Острвима. Односни пројект поднијеће се велесилама. (Бечки Кор. Биро.)

Бугарски војни кредит

Софија, 20. јула

Парламенат је усвојио прво читање о војном кредиту од 50 милиона. (Б. К. Б.)

Повратак руског посланика

Петроград, 21. јула

Посланик Гирс отпутовао је за Цетиње. (Б. К. Б.)

Бугарски предлози

Београд, 22. јула

Контра-предлози бугарски односно будуће границе произвели су овдје недовољан утисак. Србија и Грчка ће одбити те предлоге. (Б. К. Биро)

Продужено примирје

Букурешт, 23. јуна

Конференција је продужила још за три дана обуставу непријатељстава. — Мајореско је изјавио да су спорна питања између Румуније и Бугарске дефинитивно уређена. (Б. К. Биро)

Србија и Грчка према Бугарској

Букурешт, 24. јула

Веницелос и Пашић затражили су од својих владара инструкције односно евентуалних уступака. (Б. К. Б.)

Турска не да Једрене

Цариград, 24. јула

На посебне кораке неколико амбасадора о напуштању Једрена велики везир је одговорио негативно. (Б. К. Б.)

Побуна заробљених Турака

Софија, 24. јула

Код Старе Загоре покушали су турски заробљеници да утекну. Чувши пуцање, заробљеници, који су били у вароши, јурнуше на магацин оружја, гдје је дошло до крвавог судара. Много Бугара и Турака рањено је и погинуло. (Б.К.Б.)

Ратне биљешке

Црногорци у борби

Уморио се један Црногорац војник при гоњењу Бугара, па рече: „Вала Богу, колико прегазисмо ове пуне земље, шта ће нам је више?“ Други му одговара: „Е бели мислиш ту је неће близу Русија“. — „А да и Азије, бого ми чоче, вели трећи, виђесте ли ви оне камиле“. — У потјери за Бугарија није могла комора да иде тако брзо као војска, па су војници морали сами да траже хране. Црногорци су у томе били вјешти. У вече, послје марша, разаспу се тако, сваки за се, или у мањим групама по шуми, сваки са својим јаретом на леђима. Дрва доста, а вала брзо јести јер може изненада доћи наредба, да се пође напријед. Па опет се ложе велике ватре за пениво, и цијела гора засветлула од огњева. Тома даје још већег живота онај црногорски обичај, да се дозивају. Не могу једни без других, па се стално дозивају. Дозиви се мијењају често у неразговетну галаму.

Бијеле заставе

Један рањеник са Ријетки Букви причао је овај занимљив догађај: — 19. јуна при заузимању Ријетки Букви један бугарски батаљон притешњен од наших и послје великих губитака истакну бијелу заставу. Ми повјеровасмо и једна десетина од нашег вода пође да примим предају. Бугари узеше праксу Турака — осуше кишу куршума и наша се десетина више не врати. — А бугарски батаљон? — Остао је дио тамо, да покрије нашу десетину. — Како то! — Сто за једног. Не поможе им бијела застава.

Погибија поднаредника Сушића

При заузећу Ријетких Букава, погинуо је на пријевару поднаредник Светолик Сушић, из Остружнице.

Пошто смо заузели неколико предних редова шанчева 17. јунија у вече и 18. до пред вече одморили смо се, а око 6 часова у вече пођосмо ка главним позицијама. Био је сумрак. Одједном кад смо били на раздалјни око 500 метара, чусмо пред нама на српском језику:

— Ајде браћо, бјеже Бугари! Ми помислисмо да су наши и командир издвоји једну патролу под вођством поднаредника Сушића, да иде да извиди ко је тамо. Патрола пође. На једном чусмо глас Милорада Ђорђевића, аласа из Биограда, који је био у истој патроли, како говори поднареднику Сршићу:

— Море пази, Цвејо, обазриво да идемо, нагазићемо на Бугаре!

— Немој ту да ме цвијелиш, нешто љутио одговори Сушић, а мало затим у мраку зачу се:

— Ајде, браћо, ајде, наши смо.

Није прошло ни два три минута па се заори са те стране плотун. Отпочеше пушкарање и с једне и друге стране, а у брзо затим Бугари — око 500 комита — уступилише. Поднаредник Сушић био је сав изрешетан бугарским куршумима, а сјутра дан саранили смо га ту, на Ријетким Букавама.

Црногорци

Није без интереса шта веле српски рањеници о браћи Црногорцима који су им дошли у помоћ: — Е јесу вала јунаци — вели један рањени трећепозивац — иду, тако иду, пушке на раме ка' врљике, а кад припуца он сједе на земљу, скрсти ноге, пребаци пушку преко крила и гледа одакле га гађа, па кад му у'вати мету, тек онда гађа.

— Ништа није то — одговара му други — него ми причају неки, веле. 'оће Црногорци да се враћају, кажу, шта ми је то дум дум, па ништа, гинемо ми, а гину и они. Кад ћемо мало за гушу на снагу, да видимо ко ће кога понирети у зубе!

И тако даље маса других ствари о Црногорцима.

Србин

Мржња између Срба и Бугара сваки је даном све очајнија и крвавија. Па, ипак, колико је Србин великодушан као непријатељ, нека свједочи овај примјер:

Води се очајна, крвава борба на Криволаку. Наши наступнују. Један српски војник, лако рањен у главу, излази из борбеног реда да тражи превалиште. У томе га замбли један Бугарин коме су обје ноге биле пробјене:

— Бре, братко, носи ме одавде; хоће да ме лако погазе или куршум потреби...

И рањени српски војник, код кога се пробуди урођено самарјанство, подиже Бугарина на леђа и заједно с њим оде на превалиште.

Баши

Кад су послје љутих бојева на Куманову, Прилипу, Битољу и Скадру гимназије продужиле рад, улази наставник у трећи разред једне биоградске гимназије и поче да прозива ђаке. Кад изрече име:

— Машан Ракочевић, из младих бујних груди просу се громко:

— Слава му!

Наставник погледа питајући ђаке.

— Погинуо је на Бардањолу.

— Слава му! Овај ћемо час њему да посветимо. Ко зна што год о њему да прича?

— Ја знам, рече један из пошљедње клупе. —

Ја сам рањен на Бардањолу.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Госп. Јову Р. Копривици, Lead So. Dakota (U. S. A.)

— Примили смо од госп. Радомира Кривокапића — Орлинског, перпера осамдесет и пет и према Вашем писму од ове суме предали смо перпера педесет Црногорском Црвеном Црсту. Перпера двадесет Администрацији «Гласа Црногорца» на име једногодишње претплате као и перпера петнајест овој Администрацији на име једногодишње претплате.

Захваљамо Вам и српско Вам поздравље.

АДМИНИСТРАЦИЈА.

Најфинијег Малиновог сока (Framboise)

у разним флашама, добила је и продаје литар 4 перпера; а веће наруџбине за унутрашњост шаље о свом трошку

Цетиње, 19. јула 1913.

П. п. бр. 21, 25   Трговина П. М. Калуђеровића

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЉИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње.   Иконописац

п. п. бр. 20, 3,10   ФРАНО СИБРИНА

П. п. бр. 1. 39—50

Приликом смрти наше добре и никад непрежаљене мајке

† ГЕТРУДЕ

која се пресели у вјечност послје дугог и тешког боловања у 79. г. 20. о. м. у вече, а предана матери земљи 21. о. м. послје подне — сматрамо за своју дужност да се захвалимо:

г. д-р Огњеновићу, који се око покојнице својски заузимао и болове јој ублажавао, а ништа мање г. др. Матановићу; г. дон Марку Аштићу, који је покојницу у пошљедњим часовима обилазио и тјешио;

свештеницима г. г. проту Крсту Матановићу, попу Дрецуну и ђакону Калуђеровићу, који јој на спроводу и опјелу чинодјествоваху;

г. Тому Вујовићу, породици г. Франца Сибрина, као и г. Балака, г. Јованесковићу и г. Милану Мађару, који нам се овом приликом на руци нађоше, као год и свима онима који нам саучешће изјавише, спроводу учествоваше и допринијеше да нашу тешку тугу за незаборављеном покојницом ублажимо.

Нека је и опет свима топла и срдачна наша хвала.

Цетиње, 23. јула 1913. г.   Ожалошћени:

син Људевит Наглић;

п. п. бр. 22 1,1   кћи Марија Шленгер;

Други балкански рат

Цетиње, 26. јула

Преговори за закључење мира са Бугарском приведени су крају. Уговор о миру већ је и потписан.

Бугарска није упропашћена, чему се сваки могао надати послје очигледне чињенице њеног војничког и политичког слома, али је зато парализована, понижена, постиђена. Свој велики гријех: издајство словенске мисли и забудање ножа у груди најближега брата, платила је сувом штетом, подмирила је љагом стида, који ће непристрасна историја за сва времена ударити на образ њених државника. Њену пропаст, која би била праведна казна за њена недјела, најмање је желио онај исти брат, којег је мучки напала. Бугарску је од уништења спасла она иста Србија, којој су, по мигу словенских душмана, софијски прваци копали јаму; она иста Србија, која је од источних граница „всичко до Моравата“ сва имала да потпадне под власт династије Кобурга, а од запада до Мораве све под скиптар Хабсбурговаца! Мучки нападнути брат, којем помогаше Бог и правда, пружио је руку спасења словенском Кајину. Србија и Црна Гора умјереношћу својих захтјева сачуваше на преговорима у Букурешту Бугарску од коначне пропасти. Не тражимо од Бугара захвалност, али тражимо памет, да увиде једном да су залутали и да су путеви, којима су до сад ходили, били штетни за њих и нас.

Страшан је био овај други балкански рат. У почецима својим одвратан сентименталним душама, у пошљедицама, напротив, правичан, свет, корисан, моралан и у очима свијета најобичније памети. Овај је рат унио правду у нов ред ствари на Балкану. Он је регулисао снаге и поплаву набујалих ријека страсти, лудости величине, уображења сузбио у природна корита да не кваре нове њиве засијане хиљадама заједничких жртава. Кроз њега се дошло до равнотеже међу балканским народима и државама, без које се њихов напредак у садашњим приликама не би дао ни замислити. Али је поменути рат најправичнији по својој казни, коју је досудио Бугарској. Појединци грјешници поправљају се у казненом заводу, државе и народи наглазе казну и поправку од својих злочина у несрећама на бојноме пољу. Да су Бугари успјели у својем злочиначком покушају и стијеснили српски народ између себе, Аустрије и Арбаније да пресвисне од муке, њихов би злочин добио маха, и на Балкану би се разбуктале татарско-бечке оргије, које би за дуги низ година укочиле напредак

балканских народа. Како би било словенској мисли, о томе нећемо ни говори. То сада увиђају и неки представници руске јавности, који у својој доброћудности тако дуго не могаху схватити, којим су путевима били пошли данашњи бугарски државници.

Побиједила је, дакле, мисао Словенства. Није на Брегалници бијен добри, честити бугарски народ, којег ми Срби искрено љубимо, јер нам је и судбина иста и мука заједничка. Тамо су утучени у луду главу разни Савови, Даневи, Радо-славови, који су се спустили на улогу оружја и противу Бугара, и противу Срба, и свега Словенства на Балкану. Бугарски ће народ пребољети ране, уз брата ће опет стојати брат, али несловенски режим садашњих бугарских државника нашао је на Брегалници свој гроб.

Крвавијем рукама копало је тај гроб на хиљаде српских витезова из двијех српских држава. Многа се српска мајка од Биограда до Бара завила у црно, сестра изгубила брата, љуба домаћина. Био је овај рат тежи и мучнији од зимишњег са азијским освајачем. Тежи, јер су за вођама бугарске војске стајали опаснији душмани Српства и Словенства него што су поклоници Алахови. Знао је и осјећао то сваки Србин. И зато је примио наметнуту му борбу. Борио се удружен са храбрим Грцима за част и опстанак.

Црна Гора унијела је у ову исполинску борбу дио, којим је вазда судјеловала у хрвању за српско добро. Успјех на Брегалници и њен је; нова српска слава и њена је. Заслуга за спас Српства од опаснијех му душмана са запада припада и њој. Нека су зато благословене жртве њених синова, који своје кости оставише у Македонији! Својом су крвљу спасли Српство. Кад за ово ваља гинути, Црна Гора је вазда ступала у прве редове.

Мир закључен у Букурешту озрава Балкан новом свјетлошћу, а Српство храбри надом у сјајну будућност.

По листовима

Оптимизам Француске

„Independence Belge“, лист познат са својих добрих веза са париским дипломатским круговима доноси чланак, у коме ванредно оптимистички просуђује политички положај садањег момента.

Трагични положај Бугарске, вели поменути лист, који искључује сваку могућност промјене ратне среће, сили нас на мишљење, да ће побјеђени примити све услове мира, које поставе побједитељи, па били ти како му драго тешки. Бугарска наиме нема другог изласка из тог тешког положаја, у којем се нашао након цијелог низа погрешака, што их починише њене вође. Говорећи о нужди, да Бугарска покаже према савезницима што више попустљивости, вели лист, да код тога нема пред очима пошљедњи испуст Турске,

који је дошао сасвијем неочекивано за концерт велевласти. Желећи да своје нелијепоме поступку даде бар какву такву засјену легалности, Порта настоји, да увјери дипломатију и европско јавно мњење, како је она била на такав поступак присиљена од Бугара, који нијесу хтјели, да испуне услове лондонског мировног уговора т. ј. они нијесу хтјели, да поврате Турској територије, са унутарње стране линије Енос-Мидија. Било би врло наивно мишљење, да ће когод озбиљно схватити такве изјаве, а поготово након тога, кад су турски официози јавили службено задивљеној Европи о намјерама отоманске владе, да заузме цијелу Тракију, коју у овај час нико не брани.

Могло би се вјеровати, да ће Турску ипак коначно присилити, да поштује установе уговора, и да поврати Дринопоље Бугарској, макар и на тај начин, да јој се у најбољем случају зајамчи незнатна регулација границе.

Може се једино констатовати факат, настаља споменути лист, да кабинети велеласти по старом начину расправљају о питању, како да се уздрже поједине државе од било каквих сепаратних иступа на Балканском полуострву. Такав једнодушни рад најбоља је гаранција, да положај на Ближем Истоку, макар и врло тежак у својој битности, неће ипак дати повода за било какве нове међународне компликације у већем мјерилу, него су досадање.

У рабош Бугарској

Орган белгиске владе „Indépendance Belge“ више Бугарској читаше Србија и Грчка горопадом али потпуно заслужену благодарност због издајства словенске ствари и неправдане тежње за зближење с Аустро-Угарском. Шта је тражила и наша је. „Journal de Geneve“ каже: Бугари су на путу да грозно испаштају своју кобну грешку. Тај сурови народ изгледа да је неспособан за трансакцију већ хоће све или ништа.

Руски савјет Бугарима

„Руско Слово“ утврђује, да је положај Бугарске управно очајан. Уз то се бугарска влада не зна да нађе те час се узда у Русију, а час у Аустрију. Али, каже руски лист, данас Бугарској не може помоћи ни Русија, ни Аустрија, него треба да јој помогну сами њени синови, који морају у првом реду бити добри родољуби и свјесни очајног положаја, у којему им се данас налази отаџбина. Бугарска се налази на ивици пропасти и треба спасавати оно што се још може спасти. Бугарска мора закључити мир са бившим савезницима и то по сваку цијену и што брже, па ма како услови мира вријеђали њену сујету и самољубље. Уђу ли савезници и Румунија у Софију, биће још много теже закључити мир. Бугарска ће га и тада морати закључити, али под много тежим приликама. Бугарска — каже „Руско Слово“ — треба да се осјећа срећном, што Србија неће посве да понизи своју бившу, али вјероломну, савезницу.

Французи против Бугара

Француска штампа грми на Бугаре. „Journal des Débats“ вели: „Бугарска у својој манитости мислила је, да ће бити кадра стати ногом за врат цијелом свијету, па је газила Божје и људске законе. Објест Бугарске била је прешла сваку мјеру; луда жеља да буде Пруска на Балкану доведе је до руба пропасти“. Ни други листови не штеде Бугаре.

Двојака бечка мјера

Биоградска „Самоуправа“ донијела је чланак о бугарском нападају на аустро-угарски консулат у Серезу, којом су приликом Бугари разорили консулатску зграду, а аустроугарског консула и чиновничтво заробили, те их пустили тек уз откуп. „Самоуправа“ истиче, како се извјештај аустро-угарског солунског консула, који је спровео извјештај у Серезу, потпуно подударно са грчким извјештајима, те је према томе потпуно доказано бугарско дивљаштво. Па ипак се у Аустро-Угарској нико због тога не узрујава, као што су званични бечки кругови били тобоже узрујани због надуване узрујаности афере са призренским аустријским консулом Прохаском, којему међутим ниједна власније била повијеђена Шеф пресбирора у Бечу Канија не чује се, као да није ни жив и од Бугарске нико не тражи задо-

вољштине. То је врло значајно. У Бечу се, као што се види, служе двојаким мјером, а тако бечко држање никако не може допринијети бољим односима између Аустро-Угарске и Србије.

Руси против Бугара

Велике руске новине „С. Петербурскија Вједомости“ обарају се свом жестином на Бугаре и на лист „Новоје Времеја“. Бугарској пребацује „С. П. В.“ крајњу незахвалност према Русији која је крвоједну Бугарску васкрсла из мртвих крвљу рођених синова. У низу чланака осуђује лист бугарофила П. Миљкова, што се у „Н. Времеја“ заузима за Бугаре, који оружаном руком нападаше своје савезнике, што се повјерише свом најљућем душману. Уз то „Вједомости“ пребацују службеној Русији, што је Србију и Грчку била бацила у шапе крволочне бугарске аждаје.

Кривица д-ра Данева

Расправе о политичким погрешкама кабинета д-ра Данева на дневном се реду. Неусијех његове политике доиста је велик. Бугарска се налази у положају, у ком је не би могао спасти ни Наполеон. На истоку дигла се Турска, а са сјевера пријети Румуњска, док на западу напредује српска и грчка војска... Др. Даневу припао је тежак надимак министра слома. Пребацује му се, да се није знао споразумјети са Румуњском, да није попустио Грчкој у питању Солуна и да није стекао она дипломатска преимућства, која би Бугарској осигурала успјех.

Познати публициста Вико Мантегаца, који се кретао у политичким круговима бугарским, описује ствар с др. Даневом овако: „Колико пута чуо сам, гдје су ранико пријатељи Бугарске жалили слијепу њену непопустљивост. У вријеме, кад је требала у погледу потешкоћа парализовати Грчку и Румуњску, интонација је бугарске политике постала још агресивнија. И то у великом дијелу ушљед промјене у министарству, ушљед различитих темперамента и ушљед разних председана новог прочелника владе д-ра Данева; Гешов је био темпераментом мирнији и спретнији. У вријеме читавог рата и преговора за мир долазило је до разлика између Данева и Гешова. Чуо сам, да данас зову Данева у Софији министром слома. Али незадовољство с д-р Даневом не потиче од данас, већ од неколико мјесеци. Послан у Букурешт, а онда у Лондон, не само ради своје политичке позиције, већ и за то, што су га држали човјеком врло мирним, промијенио се потпуно у неколико недјеља. Постао је најговорљивији човјек и многе је ствари покварио својим незгодним разговорима и изјавама. А није тајна у Софији, да су многе ствари биле покварене за то, што није слиједио савјете своје владе. Од дана, кад је постајао све оштрији сукоб са Србијом, он је, русофил, слиједио скроз аустрофилску политику.“

„Riečki Novi List“ на ово примјећује: „Дакле била је аустрофилска политика с русофилским министрима... Дволичност, која нија могла остати без тешких пошљедица. Људи, који су били у тако критичним часовима кадри, да тјерају овако дволичну политику, морали су постати министри слома. Међутим ваља са д-ра Данева скинути велики дио одговорности. Главна и једина одговорност пада на Краља Фердинанда. Та овај је био прави аутократ и спољну политику Бугарске водио сам. Парламенат је њему дао право одлуке о миру и рату, те право закључивања уговора са другим државама. Могао је то чинити и не питајући своје министре. Могао је дати ствар на знање Собрању, али и то по вољи. Без питања и одобрења министара склопио је тајне уговоре, међу осталима и тајни уговор са Аустријом. У Бугарској, веле, а чињенице доказују, био је персонални режим, над сваком легислативом.“

То треба имати на уму при расуђивању ове катастрофе, која је задесила Бугарску, а с њоме одузела доста снаге новим приликама на Балкану. Тим више треба то имати на уму, што се нашло много „пријатеља, који добро схваћају, што значи ова катастрофа Кобуршке политике на Балкану, која је била пошла у велики план хегемоније и заокружења читавог Балкана. Германска штампа нај-

већом журбом забашурује праве кривце, и по њеном писању нико други није крив несрећи Бугарске него Русија и то само за то, јер је д-р Данев био некада, како барем веле, русофил. Некојима међу Нијемцима не иде то у главу, на се питају, зашто смо подупирали Бугарску и д-ра Данева, који је русофил, док смо Србију ради истога напала. Да, али треба прикрити страхан пораз, који је доживљела са сломом Бугарске позната политика, која сада на све стране тражи савезнике а нико јој се не усуђује приближити, јер је савез с њоме до сада био свакоме на готов затор. Трагика д-ра Данева заиста лежи у том, што је као „русифил“ проводио политику, која је са овим становиштем била у највећој опреци.“

Из рата и о рату

Не поштују примирје

Као Турци око Скадра, тако сад ни Бугари не поштувају примирје, него га свакоме даном приликом хтјеше да злоупотребе. Тако је једна бугарска патрола напала на српско одјељење код Врле Главе, али је одбијена. Код пиротског и кривопаљаначког фронта Бугари су хтјели да се користе кишом и маглом и да помакну своје страже, али је ова њихова намјера оажена и још за времена осујећена. Код Видина су опет хтјели да преотму једно утврђење, које је српска војска била заузела, али су га на протест српског делегата за одређивање демаркационе линије напустили. На српске парламентарне, који су ишли у Видин да објаве обузаста непријатељства пуцали су митраљезима и двојицу војника ранили. Све то показује, да Бугари нј мало не поштују примирје и да се труде да га искористе како би свој положај поправили. Само ће им све те смиољаче слабо помоћи, пошто су Срби према њима неповјерљиви и нигде их не губе из вида, строго мотрећи на сваки њихов покрет.

Захвалност бугарских рањеника

Бугарски рањеници, који су били његовани у другој пољској болници другог позива тимочке дивизије, упутили су при свом изласку из болнице њеном шефу ову изјаву благодарности:

„Господине капетане, данас кад напуштамо вашу болницу сматрамо за дужност да изјавимо своју искрену захвалност. Ви, у име ваше болнице, учинили сте све што је могуће да олакшате нашу несрећу као заробљеника. Ту, у вашој болници, ми смо спасли своје животе, дочекани смо са саучешћем и братском његом. Браћа Срби који су к нама долазили проклињали су неопходност братске борбе. Ми смо сви осјетили колико је велика српска душа и колико је добро српско срце. Сви излазимо из ваше болнице са убеђењем да је велика грешка овај садањи други балкански рат. Ми ћемо понијети у своју драгу отаџбину, Бугарску, убеђење да је спас балканских народа, а нарочито народа Србије и Бугарске, у балканској конфедерацији. То би ваљало да буде завјетна мисао и идеал свих искрених патриота у Србији и Бугарској.“

На ову захвалност потписали су се сви заробљеници, на челу којих се налази Минчо Ганчев, професор државне бугарске гимназије у Старој Загори.

Сваки је коментар излишан.

Јад у бугарској пријестоници

По извјештајима, који су крадом послани из Софије, бугарска пријестоница је данас грдна болница. На 20 километара од града постављени су румунски опсадни топови и становништво се свако јутро пита: Неће ли данас ударити Румуни на град? У Софији данас нема разлике између богата и сиромаша, сви су биједни и жељно очекују крај томе очају. Становништво из села све је добјегло у Софију и нада се сви, који су способни за војску, налазе у војци; у Софији има данас преко 200 хиљада људи. Болнице су препуне рањеника, а нема љекара нити болничара. Јаке војничке страже непрестано крстаре кроз варош. Опште је страховање, да ће сваког часа избити револуција. Револуционарних изгреда је већ било. Пред пекарницама стоји силан гладан свијет. Старици се искупиле око краљеве палате и траже да виде краља, те да од њега траже хљеба. Цијене животним намирницама су страшно велике. Бивши министри већином су се разбјегли, бојећи се освете. Кућу бившег министра Данева чувају јаки војнички одреди.

Бугарска војска отказује послушност

Румунски генерал Коанда причао је дописнику претпроградског „Новог Времена“, како су Румуни код Фердинандова заробили једну бугарску бригаду армије Кутинчева. Та бугарска бригада почела се повлачити, када је сазнала, да се приближује румунска коњица. Бугарски о-

фицири су хтјели да изашљу извиднице, али војници отказаше послушност, једнодушно вичући: ово није Чаталца! Када се румунска коњица већ приближила, бугарски командант је командовао „Пали!“ и војници опалише, али на свог команданта. Одмах послѣје тога бугарски војници истакосе бијеле заставе и предадоше се и без једног метка. Села у сјеверној и источној Бугарској пружају тужну слику. Нема куће која не оплакује оца, брата или сина.

Српски захтјеви

У српској јавности се много говори о захтјевима побједилаца и условима за мир.

Осим тога, што јавно мњење у државама побједилаца тражи, да се заузеле територије задрже, избијају још и други улови за мир. Између осталих ево и ових.

Тражи се:

1.) Да се бугарски официри и подофицири, који су наређивали да се убијају српски рањеници и заробљеници ставе под ратни суд, и

2.) Да се у ратну штету урачуна и плаћање штете, коју су бугарски војници извршили појединим становницима оних вароши у Маџедонији, из којих су се повлачили, кад и српским становницима у Књажевцу и околини. Осим тога, у ту суму има ући и плаћање накнаде оних породицама, чије су хранитеље Бугари поубијали при повлачењу и упаду у српску стару границу.

Бугарска као Шајлок

Интересантно је упоређење што га чини један лист:

Разлагање бугарско у овом спору о подјели територије било је сасвим слично ономе Шајлоку у Шекспировом „Млетачком трговцу“ пред трибуналом „Серенисима“. — Уговор каже јасно и бистро. Ја имам право да захтијевам моју фунту меса искрај Антонијева срца и хоћу моје право. О другом се и не бринем. — Бугари кажу: — У уговору је написано, да окрузи заузети од Србије у западној Маџедонији морају припасти Бугарској; а остало нас се мало тиче. Русија, која је у овоме спору узела била незахвалну улогу лијене Порције у Шекспировој трагедији, каже: Ако Србима одузмете ову територију, ваши савезници ће се подавити, јер би им истргали плућа; тако би сте хтјели од савезника учинити оно, што је хтио завидни чивут Шајлок учинити од великодушног Антонија.

Немогући Шајлок изврши свој захтев, платио је својим огромним ичањем. Иста праведна казна постигла је Бугарску. И она ће своју заслуженост и грамзљивост платити врло скупо. Надајте се, да ће се заблудјели брат опаметити и скренути сада на прави пут. Своју поправку ће најбоље доказати, ако зачетника свега овога зла, пошље одакле је и дошао. Онда ће бити братске слоге и жељеног савеза.

Српске побједe

Наши племенити савезници Срби који, борећи се у овом часу великодушно раме уз раме с нама, односе сјајне побједe и величанствене триумфе, уживају пажњу и љубав свих Јелина.

Није први пут да смо уз великодушне витезове Србе и Црногорце, удружене с нама светим везама савеза и љубави, предузели свете и заједничке напоре. Нијесмо први пут савезници и не боримо се први пут заједнички, већ смо раније имали среће на пољима бојева и славе. Наша је историја пуна племенитих традиција у ваш прилог, а ваша историја која је готово идентична с нашом, препуна је сличних примјера.

Нијесу се једном братимили барјаци наших великих царева са заставама ваших славних краљева, и нијесу само једном поља Балканског Полуострва, пуна витешких успомена, гледала ваше чете како се боре уз наше, поводом заједничке и славне борбе. Маџедонија и Тракија препуне су тих заједничких подвига, па и турска легенда памти јаде које су им негда задали у Галипољу Грци и Срби.

Исто тако, није ово први пут да смо се гњерно дигли на Бугаре, јер им то није први пут да је тај подли и перфидни народ угрозио националну екзистенцију наших двију држава. Ваш краљ Милутин и наш цар Андроникос Палајологос, везани светим везама пријатељства и савеза зета и таста, заједно се негда дигосе на перфидне Бугаре и сатрше њихову силу у корист цивилизације и народа Балканског Полуострва. И послѣје тога, Срби и Грци, вазда штићени перфидијом и вјероломним повредама уговора тога незахвалног народа, бивали су приморани у више махова да се боре против њега, шиљући своје војске на југ и на сјевер у Бугарску.

Пошто и сада идемо у стопу за тим великим и славним традицијама, боримо се

исто тако заједнички са жељом да коначна побједa положи свој сјајни вијенац на оружје наших славних војска.

Да Бог да да из свете и драгоцене крви која тече у овом часу са обе стране по бојним пољима на којима се боримо раме уз раме; на трофеје и на ловоре које заједно беремо у сред ратне вреве и пјесме, — да утврдимо наш савез, наше пријатељство и нашу узајамну топли љубав, на славу хришћанског Леванта и човјечанства, на једном силном и непоколебљивом темељу, за све вјекове, за вазда.

Д-р Антоније Т. Спљитопулос, публициста, писац српске историје, официр ордена Св. Саве.

Узроци и кривци бугарске несреће

Дописник једног хрватског листа овако описује посјету, коју је учинио заробљеним Бугарима у Биограду:

Посјетио сам бугарске заробљенике и са више њих разговарао о овоме рату. Разговарао сам и са неколико веома интелигентних заробљеника. Били су испрва неповјерљиви и погрешени. Казивао сам им најприје доста обазриво, а онда, на њихово наваљивање, доста отворено истину о досадашњим бојевима и о слому главне бугарске армије. Били су утучени. Више њих је окривљавало Краља Фердинанда и његову политику а некоји су окривљавали за наслон своје одговорне политичаре. Нашо сам се са двојицом њих по страни и постали су отворенији кад сам им казао да сам Хрват. Ето вам укратко шта су ми казивали:

„Ако је и половина од онога шта нам казујете истина, онда смо ми доживјели праву катастрофу, јер свијет се био научно држати Бугаре непобједивима и нашу тактику наглога налета неодољивом; Бугарску најјачом силом позваном да захвлада свим другима. Наш прости свијет додуше не бране се толико за политику како другдје и бави се најрадије својим ситним пословима али стоји под јаким утицајем новина и демагога а наша политика и наш грађански свијет стоји под утицајем преко сто педесет хиљада емиграната маџедонских који су живјели на рачу будућега сједињења Маџедоније Бугарској и скитали се околу једним дијелом не радећи ништа него издржавани од патриотских и револуционарских организација а другим дијелом запосјели све велике положаје. Они су највише натјеравали нас и на рат са Турском и на ову нашу данашњу политику непоустљивости. И нико им се није смио одупријети, јер имаду веза и положаја а имаду тајне организације које терорису цијели свијет.“

Други узрок који нас је натјерао на све ово то је демагошка политика наших странака које које једна да од друге буде популарнија тиме да што више тражи и добије па ма каквим средствима. И ми овдје сви смо добри Бугари и има нас свакојих странака али можда ће ово велико зло донијети нашем народу и једно добро: отријезниће нас јер код нас имаде страшно много објести, шовинизма и претјераног повјерења у то да све можемо шта хоћемо страшно много. Ми смо омаловажавали наше противнике, дојучерашње савезнике, јер смо мислили да ћемо их најприје грожњама принудити да нам попусте, а онда смо мислили да ћемо их смести и сломити једним јаким налетом наше војске, која је доиста јака и снажна и која је сада настрадала ваљда само за то јер су рачуни и тактике наших старјешина биле одвише површни и лакоумни. Били смо ваљда премало тријезни и превидјели смо којешта на што се је морало мислити прије него што се је улазило у овај рат на овакав начин. Платио је до сада народ, јадни војник, али ће платити, вјерујте нам, и они који су прави кривци.

Ми Бугари смо увијек били сматрани највећим русофилима и славенофилима и вјерујте нам да је наш народ особито харан за све добро Русији и да је он поздравно најискреним осјећајима балкански савезни рат на Турчина. Али наши политичари се помамиле за обећањима странаца и изневерили се старом славенофилству и Русији. И за то овај рат није био право популаран у народу колико год противно тврдили наши листови и политичари. Ја ћу вам рећи да наши политичари и војсковође нијесу нам ни код Једрена дали да се дружимо са Србима који су били ондје а и када су Срби пролазили Бугарском из Једрена нијесу били дочекивани како би требало. Било је и неодобравања оваквога поступка код неких од нас, али свједно је струја противна превладала. А није то требало да буде. Ми знамо да би се Срби били прије задовољили са много, много мањим уступцима него што ће их сада тражити, а да је било памети код наших политичара, ми и Срби били би се могли споразумјети на рачун Грчке ко-

ји нијесу Словени и с којима су се морали спријатељити на нашу штету Срби.

Највећи је кривац нашим неуспјесима и поразима систем, који код нас влада. Систем, у којему су отворена врата корупцији и тиранији. Ми имамо владара који није наше крви, и који се и сада сматра туђинцем и он не поштива нас нити ми волимо њега. Ми му имамо да врло много захвалимо, јер је водио до сада за нашу земљу доиста политику користи, али сад тек видимо да су то биле све часовите и несолидне користи, јер та политика није била ни право народна ни славенска. Он је пак имао увијек у шаки све виђеније политичаре, јер је знао за све њихове злоупотребе које је пуштао да чине. Да се одржи, он је потпаљивао наше амбиције и нашу таштину, наше самопоуздање и наше шовинистичке манире, он се ослањао на Маџедонце, а у ствари је водио њемачку политику. На Фердинандовом двору се говори скоро само њемачки, а он се понаша према нашем елементу па и према самим министрима као средовјековни владалац напрасно и поносно, он за сваку ствар шаље курире у Беч и Берлин да пита шта они тамо мисле. Он нас је увијек увјеравао, да ће нам он са најмањим могућим жртвама, само хвала својој дипломатији и везама, створити велику Бугарску, и ми смо га сlijедили. Сада је доживио пораз у првом реду он, Нијемац, али на жалост на штету нашег славнога имена, наше коже и наших хиљада погинулих најбољих људи.

Систем корупције је код нас страхан као и у Русији. Нема политичара од положаја или високога војнога достојанственика, који није обогоћен. Ми смо страховито много милијуна издали на војне припреме и мислили смо, да смо Бог зна како спремни, а међутим се у турском и овом рату показало, да нисмо спремни како треба, јер иначе не би били требали и српских топова и војске, не би били морали тако дуго стајати пред Чаталцом, не би били сада овако изнурени и без довољно хране, како смо били, и не би смјели да останемо тако без новца како смо остали. Али шта ће те, кад наш Савов приграбио четири милијуна и када сви други грабе и расту рачуни за војску а смањују се залихе у магацинима. Ми имамо несретни систем, да заповједници регимената добијају у руке сав новац, који треба за уздржавање регименте и они набављају и исплаћују а то је зло, јер и најпоштенијега заведе на злоупотребе.

И када све скупите, онда ћете лако разабрати, зашто смо сада овако несретно страдали. Ми вам причамо све ово зато, да знате гдје је кривица и да испричамо наш народ добар и јуначан и да сперемо с њега срамоту и збацимо на праве кривце и кривца. Наш народ је вриједан али је био заведен и заслијељен. Ова несрећа отворила свима очи и вјерујте, да ми нијесмо кукавице и да нећемо оставити некажњене узрочнике толике срамоте. Бугарска ће се вратити Славенству, она ће се наћи уз браћу и препородиће се на принципима поштенога и солиднога демократизма. Надамо се, да нећемо дуго чекати. Ми смо мислили, да је почетак таквог прекрета био учињен са балканским савезом, али ето није било тако. Можда је морало да се пролије крви на нашој и српској страни па да пођемо опет до мирних расположења и да се сталожимо. Чим се опоравимо наћи ћемо се ми опет заједно.“

Грозни призори у рату

Потпоручник Пера Јовановић учествовао је готово у свима биткама са Турцима почев од Рујна, па све до Битоља и Скадра. Из свих тих битака изашао је нетакнут непријатељским оловом ма да су битке биле врло крваве, јер су се водиле на живот и смрт. Али у сукобу са Бугарима, у крвавој битци прет Штипом Јовановић је тешко погођен непријатељским зрном у груди и све до прије два дана лебдио је између живота и смрти.

Потпоручник Јовановић дао је неколико лијечних саопштења из борбе са Бугарима, пошто је он један од оних, до сада донијетих официра, који су издржавали највише у борби, неких пуних пет дана.

Кад сам нагласио, да Бугари још увијек тврде, да њихова „главна сила“ није ни ступила у борбу, Јовановић се насмјешко доста пакосно. Изјавио ми је, да му је већ долазило до руку говор Даневљев, који је избрљао у собрању, да би уморио духове.

— То су само празне ријечи — додаде затим рањени официр. — Ја сматрам да је „главна сила“, којом се Бугари размеђу, потпуно уништена још пред Штипом. Отпори које Бугари сада могу да даду, нијесу ни издалека тако поуздани, као што је био слични отпор у биткама

од прије пет шест дана. Главна бугарска сила ступила је у акцију још 17. јуна у југру и што је могла да учини за своју земљу — учинила је, од ње се нема шта више очекивати.

Тако поуздан одговор српскога официра прилично ме изненадио. Али одмах за тим шљедовало је објашњење, које ме је задовољило.

— Ваља знати — рекао је Јовановић — да је нашим војсковођама добро познато шта све може Бугарска да учини у једном значајном рату, у рату који се води на живот и смрт.

И што је могла да учини, она је учинила. Бугари су знали с киме имају да се ухваће у кошгац, и за то су напрегли све своје силе да побједи. Генералисим Савов, за кога се вели да је својевољно наредио мучки нападај, извјесно да не би ступао у борбу, за коју је унапријед знао да ће бити очајна, са војском спореднога значаја. Он је морао да крене против нас сву бугарску оружану силу. Назад очајне и крваве борбе на цијелом фронту доказ су, да су Бугари подигли против нас и мало и велико.

Према томе, јасно је, да су сва причања о некаквој негакнутој бугарској сили, илузорна, рекламскога карактера.

Битка код Шгина доказује такође, да су Бугари свом својом снагом ударили на нас.

Учествовао сам у нашим до сада најкрвавијим биткама: на Куманову и Битољу и зато ми се не може порећи, да сам недорастао да пресудим о грозотама овога рата са Бугарима и да дам правилан суд о снагама наше и бугарске војске. Битка на Шгину била је страшница и од кумановске и од битолске битке. У тој битци долазило је до најстрашних призора, какви се једва могу замислити, јер треба знати да су се биле сукобиле двије добре и једна на другу сгорчене војске.

Три крвава призора из те грозне војне никада не могу заборавити. — Другога дана борбе дошло је до бајонетског сукоба између мога вода и једне руље Бугара, која нас је десетковала са једнога брестовца што је био заклоњен малим шумарком. Ја сам био са својим војницима на једној частини и свако непријатељско зрно имало је своју погодну мету. За вријеме док су Бугари журно одступали, ова склоњена руља Бугара сипала је на мој вод паклену ватру. Бјеше наређен јуриш. Моји војници готово избезумљени оваким дрским држањем Бугара, као један човек пошли су у трку напријед. У часу се створила сгравовита сеча, у којој сам и сам учествовао без оружја!... И сада се још увијек чудим како сам изнио главу из тог окршаја... Управо не сјећам се шта се догодило око мене. Знао да је долазило до грозних призора између наших и бугарских бораца и да је јна томе мјесту остало око двадесет избодених наших и бугарских војника... Бугари су се брзо разбјегли, они су извјесно у општем јуришу наших трупа били потучени у бјегству.

Неки Михаило Стојановић, каплар из мога вода, један особито весело човек, пао је у овоме окршају као највећи јунак. Такви приноси рјешавају се само у добрим позоришним трагедијама. Не могу вам рећи којом је приликом овај Михаило убио једног бугарског гологлавог војника, који је издишући ударао руком по њему своје блузе и тиме изгледаше, давао знак да би имао нешто да рекне. Михаило брзо прискочи погинулом Бугарину и маши се његова чепа. Сви видјесмо, кад отуда извади један полутабак. То бјеше писмо старе матере своје сину јединцу. Запренастисмо се када прочитасмо то писмо. Стара мати преклињала је свога сина да се одмах преда Србима чим отпочне рат пошто је вели и он Србин, само побугарашен. Мати је писала како је грехота ударати на свога и како су Срби много ваљали Бугарима на Одрину и другим мјестима...

Послије овог чудног догађаја каплар Михаило, који је убио несрећника, остао је врло зловољан и ускоро је ишчезао из вода. Војници сматрају да је Михаило извршио самоубиство.

Али изгледа немогућно, да би се наш сељак одлучио на тај корак за такву „ситницу“. Прије ће бити да је Михаило погинуо.

Јовановић ми саопштава, да је рањен приликом једног најжешћег окршаја, који је покосио све официре у његовој чети. Командир чете је погинуо, а остали официри рањени су.

— А шта урадише војници? запитао сам Јовановића.

— Уз громогласне узвике: „ура“ одјурили су даље под предвођењем наредника чете.

О српској војсци

„Дељи Телеграф“ доноси овај извјештај од свог ратног дописника г. Ашмида Барглетта:

„Кретање српске армије држи се у највећој тајности. Јуче сам посјетио позоришну битку од прошле недеље. Да човјек не наилази на милионе потрошених чаура и парчета граната не би вјеровао да је ту прије неколико дана вођена страховита борба. Мртваци су посакрањивани, и Маџдонџи се опет мирно бавае прикупљањем своје прекинуте жетве, која је јако патила ушљед пролаза трупа и артиљерије.

Што се више испитује терен, у толико више постаје бугарска тактика необјашњива. Цио овај крај је једна планинска замршеност без икакве систематске формације Дубодолине, шуме, потоци, који дају слику шкотландских крајева, сачињавају један низ једна другој шљедујућих одбранених линија и чине комуникацију и кооперацију између јединица нападајуће војске веома тешком, док дефанзивној војсци пружају неограничен број повољних позиција за намјештање артиљерије. Главна српска дефанзивна линија на челу прве армије бјеше нападнута, и предстраже, не надајући се нападу, повукле су се ка главној линији. Ништа зато мање, српска војска је показала највише војне врлине брзо се прибравши од свог првог устука и узевши офанзиву, прије но што је непријатељ имао времена да се уклопа на заузетој линији предстража.

По томе развоју српског народа на цијелом фронту и кооперација двије армије на једном тешком терену представља једно ремек дјело сложне стратегије. Пуковник Томсон, британски војни аташе, који прати војску, рекао ми је да је он послје свестраног промишљања дошао до закључка, да ни једна војска у Европи не би могла надмашиити српску војску у овом планинском рату. Шта више, храброст, окретљивост и издржљивост пјешадије, иницијатива коју су показали нижи команданти, као и лакоћа с којом цио овај војни апарат ради, изазивају највеће дивљење. Штабови су мањи но што је то обично случај код армија великих сила и нема оних празних формалности и излишних мијешања у ствари које се тичу команданта јединица. Изредни резултати који су постигнути имају се приписати свесрдности са којом сви редови и све јединице заједнички раде. Шта више, сваки појединац овог пољопривредног народа изгледа да инстинктивно зна гдје му је право мјесто у тој ратној машини.

Они који су до сада сматрали Бугарску као преовлађујућу чињеницу на Балкану, мораће измијенити своје мишљење. Пошто је овај рат показао пред свијетом њихову праву вриједност и унио им поуздане у саме себе Срби требају да га сматрају као дар Божи у ипрерушеној облаку. Овим је ратом разбијен и онај црни облак о аустриској агресији. На планинском терену српска војска може успјешно да се понесе са пола милиона трупа двојне монархије, а да одржава своје положаје тамо гдје аустриска војска, зависећи од своје гломазне коморе, мора гладоваги и постати деморалисана. Српска артиљерија је јединствена.

Многи докази из разних извора говоре о крајњој деморализацији бугарске војске и о великим тешкоћама које официри имају да би одржали дисциплину међу својим војницима. Један је пук морао бити распоређен међу друге мање незадовољне пукове.

Вијест о инвазији румунске војске у Силистрију стигла је синоћ овамо и проузроковала је извјесно изненађење, јер се прибојава да ће Бугари сада молити за мир и на тај начин лиштити војску прилике за једну побједу, која би све досадање надмашила и коју сви редови, без обзира на претрпљене губитке, жудно желе. Са свију страна вијести су веома повољне. Напади генерала Димитријева на Егри-Паланку састим су престали. Он је заузео један одбранбени положај с оне стране Ђустендилског друма и фронт му је дугачак пет километара и цио је јако заштићен бодљикавом жицом“.

Дневник

За наше ратнике. Министар војни у Србији донио је одлуку, да се сви они војници из Црне Горе који су рањени и оболели, а лијечили се у болницама у Србији, не пуштају кућама, него ако су сасвијем прездравили упућују право у команду, иначе у бање ради опорављења.

Очигледна заблуда. И познати словеначки лист „Словенски Народ“ се ражалоштио. И он констатује да је овај други рат југословенска несрећа све и ако су Срби побједили, пошто мисли да се пошљедице гријеха не даду поправити. Југословени су, вели, изгубили превласт на Балкану; Срби су побједили, али је Југословенство раздробљено. На Балкану сада несловени имаће у сваком питању прву ријеч.

Али ко је за све то крив, „Словенски Народ“ се и не пашти да дозна. Вели само толико да су Срби морали прихватити рукавицу бачену им од Бугара. Па кад су Срби морали да прихвате бачену им рукавицу, зашто их онда кривити и стављати на њих одговорност! Били су изазвани и морали су се бранити. Онда сва одговорност једино пада на Бугаре и за све зло они нека и одговарају, а не с њима подједнако да носе одговорност и Срби. То је право и логично, а не онако како то „С. Народ“ износи.

„Словенски Народ“ и даље иде. Управо он је претјерао. За њега је све једно јесу ли Срби јаки или слабији од Бугара. За нас не само као Срба него и као Југословена то није једно исто. Јачање Срба значи и јачање Југословенства, а јачање Бугара на рачун Срба слабљење је Југословенства. То је бар чисто и јасно и с тиме су Југословени одавно на чисто, ради чега су се и сгавили одмах на страну Срба.

Ако „Словенски Народ“ другаче суди, он је у заблуди и говори на памет. Према томе му се и може опростити што овако говори о рату, којим се не мора одушевљавати, али чијем се исходу мора радовати.

Ко озбиљно политички промишља, ко хоће да суди практично, овако као ми мора да суди, иначе му је Југословенство само на језику али не и пред очима.

Својим непромишљеним испадом, руководећи се сентименталношћу и завешен осјећајима, „Словенски Народ“ је испољно своје елементарно несхватања најновијих догађаја на Балкану.

То биљежимо да се види да водимо строга рачуна о поступцима и држању наших пријатеља према нама, сажаљевајући што је до овога дошло, да су нам најближи тако необавијештени, а оне пак, који се лакоме ових заблуда хватају и настојавају да прештампавањем оваких мишљења оправдају своје држање према нама можемо само сажаљевати, јер откривају своју плиткост кад мисле да ће још и тиме да прикрију свој срамни траг. Њима бисмо још чинили част кад би им презир упућивали...

Нека „Словенски Народ“ само обрати пажњу коме све добро долази овакво његово писање, ко га све прештампава, па ће бити у толико прије изведен из заблуде.

Да нам није стало до „Словенског Народа“, не бисмо му ни поклањали пажњу, онако исто као што се нерадо или никако не осврћемо на писање других листова.

Рамазан У понедељак су настали за Мухамедане мубареџи Рамазани шериџа који трају мјесец дана.

Црногорци у садањем рату. Ратни дописник познатог љубљанског листа „Словенца“ послао је свом листу из Оризара код Кочана, овај допис, датиран 12. јула (по н. к.):

„Да се одуже за исказану им помоћ под Скадром, дошло је одмах на почетку рата на српско-бугарску границу око 15.000 Црногораца, да помажу српској војсци против Бугара. Гдјегод су до сада Црногорци судјеловали у борби, показали су права чудеса јунаштва. Они чине и немогуће ствари, јер се нико од њих ни најмање не брине за свој живот. Будући су црногорске жртве у балканско-турском рату биле ушљед дугог онсиједања Скадра врло велике, српски је главни стан одлучио, да црногорска дивизија служи као резерва. Но Црногорци нијесу хтјели о томе ни чути. По свом посланику изјавили су, да они живи неће остати у резерви, па ако треба резерве, нека врховно заповједништво одреди за тај посао друге.

— Ако поштујеш црногорски образ, — изјављено је са црногорске стране српском генералштабном пуковнику Миловановићу, — онда реци ономе, коме треба рећи, да друге одреди за резерву, а нас нека пусти у први ред, јер ми Црногорци нијесмо вјешти за резерву.

Морали се задовољити. Код заузећа Рајчанског Рида правили су права јунаштва. Заробљени Бугари приповиједају, да у њиховој војсци влада страх пред двијема стварима, пред српском артиљеријом и пред — Црногорцима.

Међу српским војницима и Црногорцима влада идилска хармонија и права братска љубав. Српски војници, који су очарали свијет својом храброшћу, диве се црногорској неустрашивости, хвале их и веле им, да нема јунака над Црногорцима.

— Ви сте већи јунаци, него ми, — одговарају Црногоци.

Кад су Црногорци, који у рату немају никаквог свог трена, никакове опскрбе, без које се модеран рат не може ни замислити, почели на бојном пољу сваки дан добијати по велики комад хљеба и велик комад меса, упитали су тренске војнике:

— Па откуд вам све то?

— Шаљу нам из Србије.
— Колико оваких хљебова добијете за мјесец дана?

— Сваког дана по један хљеб.
— Е Бог и божја вјера, ви би већ давно морали бити царевина, и ми се чудимо краљу Петру, зашто не ратује сваке године.

Црногорци су за Бугаре страх и трепет. При јуришу кличу:

— Видећете ко је Црногорац.

И онда навале, и што је пред њима, мора бити покошено, јер они не познају узмицања, а не би узмакли ни онда, кад би видјели, да од тог зависи побједа. Тако су одгојени од колијевке. Рађе гину него да се осрамоте пред својима.

Црногорци се непрестано туку стојећи. Кад сам пришао к рањеном Црногорцу и упитао га, гдје је рањен и у којој битци, рекао је:

— Рањен сам у ногу, а да боја није сам ни виђао.

— Како то?

— Е. Бугари су пуцали из далека, зрно ме је погодило у ногу и пао сам.

— Па то је била битка.

— Каква је то битка?! Гдје главе не лете, нема битке.

Црногорци носе пушку и револвер. Јуриш изврше бајонетом, а кад допру у шанчеве, пуцају из револвера. Пионерских справа немају, а и не требају их, јер сматрају уколавање пред непријатељем за срамоту!

Међу Црногорцима налазе се и младићи од 16 година и 50-годишњи мужеве. Све је то међусобно помијешано, јер је раздијељено по племенима. Не растављају се, да може браг брага помагати у несрећи. Многи се заносе тиме, да ће у будуће моћи организовати црногорску војску по модерним начелима, само се још сада боје, како ће тада саставити племена у разне батаљоне.

Црногорци су с малим задовољни те се осјећају међу Србијанцима изврсно као код куће. Србијанцима дају увијек предност, што је код Црногорца право чудо. Једна црногорска бригада налазе се сада са Недићевом моравском дивизијом иза Кочана, у дивној долини Брегалнице, гдје је све зелено од засађеног ориза“.

Промјенљиво вријеме. Још јаднако траје промјенљиво вријеме с јаком и плахом кишом, која се излива готово сваки дан.

МОЈА ЗАХВАЛНОСТ

У борби код Царевог Врха 26. јуна 1913. год. тешко сам рањен био и, како се водила очајна борба, мало је требало да паднем рањен у руке крволочном непријатељу. Од тог сам се спасао благодарје пожртвовању и витешкој присебности Илије Ђуровића и Милоша Радунчића од Ораха из Љешанске Нахије. Под облаком од куршума, и испред бјесомучног налета и гушања противничког ова два војника су по цијену својих живота изнијели ме и истргли од очигледног мртвачења и смрти.

Ушљед тога сматрам за дужност овим путем указати на јунаштво, добродушност и братски корак поменутих војника јунака и зрећи им своју вјечиту и најтоплију благодарност.

Биоград 20. јула 1913 год.

Војвода-четник
П-поручик Андрија Копитовић

Ратне биљешке

Црногорац и Мачванин

У XIV. резервној болници у црвеном паниљону лежали су црногорски војници са једним Србијанцем из Мачве, који је свакако морао бити социјалиста. Црногорци су хвалили српску војску, понавјаше хаубичку артиљерију, која по њиховом рачуну, избацује грудве земље као хљеба око кртоле, хвалили јунаштво својих другова и бригадира и молили болничаре, да раде код лекара, да их што прије пошаљу на бојно поље.

— Божја ти вјера — рече један Црногорац, који је боловао од тифуса — овдје ме не може нико задржати. Зар да ми се смију женетине, кад чују да сам у болници лежао као баба?

— Ћути море, — рече му социјалиста — Док се ми боримо, наша дјеца гладују. Ја се немам гдје вратити. Кукурузи неокосани, стока се затрла. Каква ми је корист од рата. Међу да знам ни зашто, кад моја дјеца гладују.

— Немој, брате, тако, — рече тугаљиво Црногорац — ти си редовни војник и мораш служити свога краља, а нашег зета. А ако код нас нема хране, брате, има је у Црној Гори. Господар ће спремити вама, колико год вам затреба, док се ово сврши са жгадијом.

Црногорци код Каменице

Један црногорски официр прича: На Брегалници код Каменице водила се на 4., 5. 6. јула крвава борба између Црногораца и Бугара. Интересантно је забиљежити да су, како сазнајемо из поузданог извора, ову борбу са Црногорцима нарочито захтијевали бугарски добровољци, којих је била једна коњичка бригада уз заштиту читаве дивизије артиљерије. Као обично, а према својој урбености, Бугари су Црногорце изненадно напали. Ипак их је послужила лоша срећа. У рачуну су се преварили. Витезови црногорски не презајашу до данас ни од чега, јединственим прегалаштвом јуришу су на Бугаре као помамаи вукови. Овдје је настао читав лом и покољ. Црногорци се нијесу јалили, него, још већма раздражени дознавши да их нападају бу-

гарски добровољци, који су ову борбу са њима нарочито захтијевали, били су се и тукли с њима три дана док су их и доукли, заузевши врло важне непријатељске позиције. У овим љутим тродневним борбама не зна се броја мртвих и рањених Бугарима, који су до ногу сатрвени. Црногораца је било 109 мртвих, међу којима једна бригада барјактар и 453 рањена, међу којима и 8 официра.

И ако су код Црногорца ови губитци доста осјетни, ипак Бугарима неће падати на ум да се хватају у коштац са онима који су одињани: У планине наше свете
Гдје Орлови српски лете.

Борба код Царевог Села

Битка код Царевог Села била је необично крвава. У њој су се понајбоље показала црногорске трупе, које су са ненадмашном храброшћу продирале према непријатељу и потискивале га тако брзо, да су се морали изложити опасности опкољавања са бокова. Црногорске колоне продирале су између два брда, прешле последије великих напора ријеку са два брдска топа према непријатељу, који је био бројно надмоћнији и који је имао неколико пољских топова на положајима. Црногорским трупама пријетила је опасност да буду одсјечени од армије, да се није на вријеме поставило на положаје неколико српских митраљеза. Црногорци су успјели да се повуку и да се спасу од артиљериске ватре док су србијанске трупе постављене на положаје топове. Последије дуге и крваве борбе наше су трупе потиснуле непријатеља, прешле поново ријеку и убрзаном артиљериском ватром прогониле непријатеља, који је бјежао у највећем нереду. Бугари су потпуно поражени. Губитци су на обе стране велики, бугарски далеко виши. Рањеници причају да их је највише рањено од шрапнела. Примјећује се, да је црногорских рањеника много више него ли србијанских. Бугарски рањеници причају, да су њихови официри много полагали на ову битку и да их је пораз довео до очајања.

Гаврани

Народ вјерује, и довољно је да се случај погоди са вјеровањем и нико га више не може разувјерити.

— Гавран каже хоће л' бити крви, — прича један стари рањеник. — Кад смо пошли још из Србије, пратио нас је неколико гаврана; могао си их избројати. Кад смо били већ преко границе, јата су се вила више глава. Пред кумановском китком било их је много; пред приликом више, а пред битолском, мислиш небо је поцрнело.

Кад разбисмо Турке, и више се не имаћосмо борити, нигдје једног на небу нијесам видио.

— Кажу, гаврани, кажу, — додаје други...

Бој на Рајчанском Риду

О боју на Рајчанском Риду у дневнику једног учесника под 20. јуном забиљежено је ово:

На данашњи дан је 1876. године објављен рат Турској. У тренутку, кад данас пишем ове редове, довршава се сјајан српски напад на Рајчански Рид, вис на лијевој обали Злетовске Ријеке, која је досад била границом између нове Србије и нове Бугарске.

С околних висова чује се брза, нервозна топовска паљба. То наша артиљерија довршава уништење разбијенога непријатеља, који се не повлачи већ бјежи безобзирце.

Напад на Рајчански Рид је природно продужење прекјучерањег успјеха нашег. Одбивши 18. о. м. мучки напад бугарске армије, предузет 17. о. м, онако остентивно и онако надмено, наша је војска на противниковим леђима ушла у његову земљу. Први задатак, који је валаљо ријешити, био је освојење Рајчанскога Рида, који је наша војска и у рату с Турцима сама освојила, али који су Бугари на поода начин себи присвојили, протјеравши отуда наше власти и нашу посаду. Да се не заоштравају односи између савезника, примљена је онда Злетовска Ријека за границу, и Рајчански Рид је припао Бугарима.

И на реванш се дуго није чекало. Данас у 11 сати прије подне предузет је напад на Рајчански Рид, а сад у 5 часова по подне виу се на њему заставе наших пукова.

Рајчански Рид је, као што је горе речено, вис, који се налази на лијевој обали Злетовске Ријеке и који се благим повијарцима, непошумљеним и голим, спушта у саму ријеку. Падине, уз које је наша пјешадија имала да се пење, представљају у ствари стрму равнину из Фивике, која је са врха могла бити, у правом смислу брисана како из пушака тако и из топова. Бугари су за вријеме ових дугих дипломатских преговора и својих мирољубивих увјеравања, подigli читав низ утврђења и понамјештали толико препрека нашем наступању, да би мање одлучна војска једва смјела да ризикује напад на овакав град. Рајчански Рид је, збиља, град који би могао бити брањен много мањом, али добром војском.

Бугари су на Рајчанском Риду и даље дуж Брегалнице икупили жалосне остатке своје IV. армије, која се у онамошњем нападу на наш стратегијски фронт бесмртно обрुकала. Специјално на Рајчанском Риду била је чувена и у мирно вријеме слављена рилска дивизија, о којој је њен командант 18. ов. м. бугарској врховној команди послао овакав извјештај: „Дивизија ми је разбијена. Борим се у одступању. Молим за даља наређења“. Рилској дивизији придато је неколико бригада добровољаца и огроман број то-

пова, пољских и хаубица. Оволика снага на овако јаком положају требало је доиста, да покаже мало већи отпор.

Напад је почео артиљериском припремом за наступање пјешадије. Припрема је извршена тако сложено, тако методички и тако зналачки, да данашњи дан чини част нашој артиљерији, нашим артиљериским официрима, који су славу свога оружја из наших ранијих ратова изнијели у још јачој свјетлости. Покушаји бугарске артиљерије да с нашим завеже дуел били су биједни и изазивали осмјех код наших пјешака. Она се, док није била ућуткана, морала ограничити на пуцање без ефекта, на паљбу која је једино могла да подржи бугарску пјешадију која је, заплускивана таласима нашега напада, премирала од страха.

Кад је наша пјешадија кренула напријед, наш напад личио је на испрекидано дување вјетра, под којим се бугарска одбранбена линија угибала, док није прсла. Засипана шрапнелима потњом непрекиднога приближења једне пјешадије, која је несумњиво готова да пође и на нож, бугарска је одбрана попустила у својим везама, и у тренутку, кад су наши пукови избијали на Рајчански Рид, на њему је, осим љешева, било неколико гомила које су, по свој прилици, официри како-тако успјели да задрже на положају.

Али и те гомиле нијесу биле ту да изјаве пошљедњи отпор, да часно и до краја изврше дужност према својој Отаџбини, него да покушају једну подлу превару, која се у бугарским војним круговима, без сумње, сматра као особито духовито ратно лукавство, јер иначе не би у њиховој војсци била тако распрострањена.

Бугари, на име, одржавају у овом рату једну чудновату и у цивилизованом свијету осуђену праксу. Чим виде да су осучени на пораз и да часним путем не могу доћи до побједне, они на својим позицијама истичу, у знак предаје, бијеле заставе, или у наш логор шаљу „парламентарне“, да поведу какве било преговоре. Кад се понуда од наше стране прими или док још „преговори“ с парламентаром трају, они врше потребна померања својих трупа и спасавају на тај начин оне, што се никад спасти не би могли, или, што је још чешћи случај, ослупотунску и сигурну ватру на наше најближе трупе, које у правилној претпоставци да имају посла с часним противником напуштају борбену готовост и прилазе својим противнику с маслиновом границом у руци.

Кад је 18. ов. м. бугарска офанзива почела да излази, на нашу страну упућено је преко парламентарна с разним мисијама, а скоро на цијелом бугарском фронту лепшале су се бијеле заставе. Парламентари су за тренутак уксчили нашу акцију, а бијеле заставе су можда прогутале доста невиних жртава, али је одмах свима била јасна та нова тактика коју Бугари нијесу могли научити ни од Нијемца ни од Јапанаца, каквима се они прије рата жељели да се представе на Балкану.

На Рајчанском Риду сличне понуде нијесу узимане у обзир, и оне трупе бугарске, које су се усудиле сачекивати јуриш наше пјешадије, биле су просто уништене, а оне, које су у дивљем бјегству напуштале положаје, десетковала је наша удружена пјешачка и артиљериска ватра, која и у овом тренутку појединим метцима испраћа неустрашиме заточенике „једне и неодољиве Македоније“.

Операција против Рајчанскога Рида ће доцније, када буду објављене све њене појединости, заузети видно мјесто у историји овога крвавога рата. Њене су битне одлике: смишљен и цијелисходан распоред трупа; јединство мислим јединство акције код команданата; истрајност, живалост наше пјешадије у ватри и њена офанзивна способност да противника ухвати за јаку; изванредна наша артиљерија и њена страсна жеља да се сва стави у службу пјешадији, и најзад, дивна и неувјероватна свијест о дужности, која је неше војнике водила у смрт. М.

Битка на Власини

О пошљедњим биткама на Власини имали смо мало података. Те су битке биле не само од великог значаја по будуће операције, реф су се издвајале по храбрости и издржљивости српских трупа. Памет и такт српске врховне команде и хероизам српских војника саломиле су и храброст и подлост бугарске војске.

— На Власини смо имали наш трећи позив. Сваки војник се био као лаф. Били су дивни! Свакоме био приказано на груди Карађорђеву звијезду. — Тако ми је причала једна компетентна личност.

Борба се водила 21. јуна. Наше групе су имале положаје на Буковој Глави, а бугарске на Големој Глави. Рано у 5 са-

хати отпочео је артиљериски дуел. Ми смо имали позицијску батерију Дебанжову, а Бугари читав дивизион брзометне артиљерије. Бугари су припремали јуриш. Ми смо имали један пук, према којем су Бугари имали 14 батаљона. И ако су били бројно слабији, наши су се јуначки држали, очекујући појачање и долазак наше брзометне артиљерије. Најзад се зачу дивљачко халакање. То нијесу били узвици људских створова већ подивљале звјери. Бугари су поизопијали своје „Јапанце“, намјестили иза њих митраљезе. Њихова је команда кратка: „На бајонет! Ко уступи, биће убијен из митраљеза“. То је имало дјелства. Са падине Големе Главе посуклаше густе редови Бугара. Наши су мирно чекали. Нико да дахне. Они су хладно, ријешени да изгину, чекали непријатеља, који се халачући приближаваше. Ено их већ на 800 метара. На једном зачу се кроз редове тихи шапат, који као муња пролете кроз наше редове: „Стигла је артиљерија“.

И збиља на положај у галопу стигао Драгомир Стојановић са једном брзометном батеријом. За тренут све је било спремно. Бугари су учинили јуриш са 400 метара, али их дочека наша батерија каречом. Наши опалише. Маса Бугара пала је, а на њихово мјесто ступише други. Ни они не пробоше боље. Наста колебање, па одмах бјегство. Наши јурише. Бугари у паничном бјегству зауставише се прво на Големој Глави, али за мало па се надаше у бјегство снажно гоњени нашом артиљеријом. Последије неколико сахата наше трупе су се одмориле на 4 километра далеко у Бугарској од наше границе. И ми смо имали губитака али Бугари су били више од десетковани. Бугарски пук краљеве гарде трипут је јуришао на једну нашу чету и по и једно митраљешко одјељење. Тај бугарски пук је потпуно уништен. Остало је свега 10 коњаника.

Последије овог пораза Бугари нијесу ни чинили нове покушаје да нас нападну, а од те побједне наши све дубље залазе у Бугарску.

Ето како су се Бугари провели, по причању очевидаца, ето како су они дубоко „продрли у Србију“.

Међу рањеним српском браћом

— Др. Иван Оражен, лекар и старјешина словенског соколског савеза у Љубљани —

Турски заробљеници из битолске битке

У битци код Битоља заробили су Срби преко 20.000 Турака. Један дио ових заробљеника послали су у Србију, гдје су их раздијелили по разним градовима. У Ниш их је дошло већи број. Али нијелим другим путем од Битоља до Ниша морали су ходати, због чега су многи обољели. Ове болеснике су смјестили у артиљериску казарну, у којој су доње просторије биле уређене за болници.

Једне недеље последи подне упутили смо се тамо да видимо све болеснике.

Било их је нешто више од једне стотине и сви су били из Мале Азије; већим дијелом су били средњег доба, а било је и неколико врло старих, а некоји, опет, једва да су навршили осамнајесту годину живота. Сви су лежали у лијепим, чистим креветима, а бринули су се око њих турски болничари, који су говорили по мало и српски.

Сви ови Турци имали су ране на ногама и то на стопама. Пут, који су морали прећи, био је дугачак и рђав, а обућа слаба, тако, да се брзо поцијепала и војници су дошли у Ниш скоро боси. Путем су ноге израђавали на камењу и ране су им се заразиле, многима су ноге последије озебеле и стопале су им биле са свим црне. Многи су патили, викали и уздисали, јер су болови били велики. Некоји су науки преко главе покривац, испод којег су долазили болни уздицаји.

И сви ови јадни људи ишли су у рат, не знајући зашто су морали жртвовати своје здравље! На питање, да ли знају зашто је дошло до овога рата, одговарали су нам: — „Не знамо, зашто је дошло, позвали су нас и пошли смо.“ Ови су јадници заиста били жртве, које су тјерали на кланицу.

Међу овим рањеницима било је једанајесторица таквих чије су ране биле заражене са тетанус бацилом. Страшно их је било погледати. Уста нијесу могли отворити и чуло се само страшно пригушено уздицање... А од времена до времена потресао је ваздух силан, очајан узвик, молећи помоћ. Потресло нас је... Други рањеници превуки су уплашени покриваче преко главе, јер нико није знао, да неће можда већ сјутра давити њега.

Некоји Турци су нас молили, да им дамо цигарете и дали смо им. Један је пак одбио понуђену цигарету и захвалио нам се на — њемачком језику, рекавши, да не пуши. Погледали смо га зачуђено.

— Чујеш, одакле си ти и гдје си научио њемачки?
— Арапин сам из Палестине, гдје сам полазио њемачку школу.

Говорио је њемачки доста добро и разговарали смо с њиме још и даље. Приповиједати нам је, да се неће више вратити у Палестину, јер сад ће се још горе живјети под турском владом. Отићи ће у Аустрију, јер је чуо, да се тамо са њемачким језиком добро пролази.

Утврдили смо га у његовом мишљењу и рекли му, да је за Нијемца Аустрија заиста Палестина, права обећана земља!

— А колико си дуго код Битоља бјежао, док су те Срби ухватили?

— Бјежао сам читавих четрнајест дана.
— Вараш се, битка је трајала само четири дана и према томе нијеси могао бјегати четрнајест дана.

— Не варам се, господо; дивизија, у којој сам се налазио, борила се свега са Србима четрнајест дана и увијек смо били бијени, увијек смо морали узмицати. Према томе смо заиста бјежали четрнајест дана, а онда су нас код Битоља ухватили и заробили.

Смијали смо се и ми и Арапин.

У пошљедњи нас је соби молио за цигарету постарији рањеник и то чистим српским језиком.

— Зар си ти из Азије и како то да говориш српски?

— Већ двадесет година живим у Анадолији, а доселио сам се тамо из Босне.

— Кад рат буде свршен, моћи ћеш опет отићи у Малу Азију.

— Господине, сачувао ме Алах! Да ми да султан цијелу Азију, не бих се више вратио.

И мухамеданац је постао сит турског господства.

Опростили смо се са лекаром и упутили се дугачким ходником према излазу из касарне.

Пред једном собом загледали смо носила, на којима су мирно лежала два мртва Анадолица; задавио их је „тетанус“. Било нам је лакше, јер баш ова двојица страшно су патила још мало прије.

Телеграфски извјештаји

Мир закључен

Букурешт, 25. јуна

Мир је закључен. Ксанти и Струмица остају Бугарској, а Кавала, Радовиште, Штић и Кочане савезницима. (Б. К. Биро.)

Апел Бугарске

Софија, 26. јуна

Влада је упутила ноту представницима велесила, којом тражи њихову помоћ да се Турска принуди на поштовање лондонског уговора и спрјечава најезде Турске у јужну Бугарску. (Б. К. Биро.)

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

Српско-бугарски рат 1913.

У нашем издању изашла је из штампе у 10.000 примјерака народна pjesма:

Српско-бугарски рат 1913., од народног гуслара у Црној Гори.

У овој pjesми од једног штампаног табака издила се читава душа и осјећаји српског народа и у живим — пластичним сликама, на јединствен начин, својствен само нашим народним pjesмама, описани су сви моменти српске побједне и бугарске недјела, у овом братоубилачком рату, у којем су се Срби морали борити за очување своје самосталности и опстанка.

Како поред наведеног ова pjesма, као прва која је поникла о овом рату, има и свој историјски значај, то ниједна српска књига, школа и читаоница не би требала пропустити а да је не прибави. Да би пак и најсиромашнијој нашој читалачкој публици исту учинили приступачном, ми смо јој одредили најнижу могућу цијену од само 20 пара по комаду. Књижарама дајемо највећи попуст.

Апелујемо на родољубље наше српско-хрватске интелигенције, школе, установе и корпорације, да ову неоспорно успјелу, лијепу патриотску pjesму набаве, препоруче и растури у и најшире народне слојеве.

Истодобно најљуђудије молимо све наше политичке и књижевне листове да овај наш апел и оглас изволе у cjелости по неколико пута публиковати у свом листу, чиме ће се и као Срби и као људи одужити сјенима онијех палијех витезова, које је наш народни гуслар знао тако дивно овјековјечити. Ово и јест у главном наша жеља и намјера, да ова народна pjesма постане прва народна епонеја.

Цетиње, о Илинудне 1913.

Издавачка књижара
А. РАЈНВАЛДА НА ЦЕТИЊУ.

ОГЛАСИ

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Босна Бугарска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПOKPИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.
п. п. бр. 16, 625

Најфинијег Малиновог сока (Framboise)

у разним флашама, добила је и продаје литар 4 перпера; а веће наруџбине за унутрашњост шаље о свом трошку

Цетиње, 19. јула 1913.

П. п. бр. 21, 35 Трговина П. М. Калужеровића

Други балкански рат

Цетиње, 31. јула

Мир је потписан. На Балкану ће последије толико дугог времена умукнути рика топова и прасак пушака, обуставиће се непријатељства, борбе и крвава сјеча и балкански народи ће починути. Одложиће се свијетло оружје и напустити бојна поља и балкански народи ће се мирно предати раду, да накнаде изгубљено вријеме проведено у крвавом ратовању и да се обилно користе новим стањем.

И поред свију несугласица које су ницале приликом преговора у Букурешту, јасно је избијало да ће конференција у Букурешту далеко за собом оставити у сваком погледу обе конференције у Лондону. Те наде нијесу обмануле. Конференција у Букурешту одвојила је и активност и правцем својим. То може само на похвалу да служи онима који су преговоре водили. То показује да се у основи знало што се хоће. Заслуга за то несумњиво припада коректној и енергичној акцији Румуније, која је неуморно радила за постизање равнотеже и мира на Балкану, као год и држању савезника, који су, и ако побједиоци, били умјерени у својим захтјевима и предусретљиви према побијеђеној Бугарској. Такт њихов и одмјерено држање истакло их је и на конференцији, као год што их је држање на бојном пољу створило побједиоцима и прибавило опште поштовање и признање.

Географска карта Балканског Полуострва сада је знатно измијењена. Румунија добија од Бугарске Добруцу до линије Туртукај-Балчик у износу 7000 квадратних километара са 260.000 душа. Док то на сјеверо-истоку губи, дотле Бугарска на југу добија. Од некадање турске територије њој остаје дринополски вилајет у износу 23.500 квадратних километара са 650.000 душа. Уз то јој припада један дио солунског вилајета у износу 12.000 квадратних километара и 260.000 душа, као год и један дио косовског вилајета у износу 5000 квадратних километара са 150.000 душа. Кад се одбије изгубљени дио Добруце, Бугарска чисто добија 33.500 квадратних километара са 800.000 душа.

Србија добија велики дио косовског вилајета у износу од 18.000 квадратних метара са 620.000 душа, уз то један дио битолског вилајета у износу од 9.000 квадратних километара са 320.000 душа, 5.000 квадратних километара од солунског вилајета са 170.000 душа — у свему 32.000 квадратних километара земљишта са 1.110.000 становника.

Нова српско-бугарска граница полази према томе од старе бугарске границе од тачке гдје је вододјелица Струме и Вардара, те јој остаје долина Брегалнице и Пехчево. Од струмачке долине граница иде на запад, сијече простор између мјеста: Кочана, Штипа и Радовишта, који припадају Србији, и вароши Струмице, која остаје Бугарској. Одатле граница прелази на другу страну струмачке долине и иде преко висова планине Бје-

ласице, гдје се свршава бугарска а почиње грчка граница.

Грчка добија у свему са Критом, Епиром, једним дијелом јужне Македоније, Солуном са залеђем, Сересом, Драмом и Кавалом 45.000 квадратних километара са 1.520.000 душа. Уз то ће добити већи дио Егејских Острва.

Грчка граница према томе полази од ушћа ријеке Месте до виса Дибитај, иде долином Месте до села Ракичина, па линијом висова до планине Бјеласице, гдје се састаје са српском границом.

Према томе нова карта Балканског Полуострва изгледаће овако:

Румунија 138.000 квадратних километара са 6.260.000 душа (до сада: 131 хиљада кв. км. са 6 милиона становника);

Бугарска 139.000 квадратних километара са 4.600.000 становника (до сада: 96 хиљада кв. км. са 3 милиона и 800 хиљада становника);

Србија 80.000 квадратних километара са 3.600.000 становника (до сада: 48 хиљада кв. км. са 2 милиона и 500 хиљада становника);

Грчка 110.000 квадратних километара са преко 4.000.000 становника (до сада: 65 хиљада кв. км. са 2 и по милиона становника);

Црна Гора 16.000 квадратних километара са 480.000 становника (до сада: 9 хиљада кв. км. са 250 хиљада становника).

Турска има у Европи 20.000 квадратних километара са 140.000 становника (до сада: 170 хиљада кв. км. са 6 милиона становника).

Арбанија као нова књажевина биће састављена од већег дијела скадарског вилајета, као год и дио земљишта који су раније сачињавали јањински и околни вилајети. Износиће до 30.000 квадратних километара са 800.000 становника.*

Таквом расподјелом како балканске савезне државе, тако и Румунија и на дјелу су засједочили колико им на срцу лежи равнотежа и мир на Балкану. Њихов пожртвовани рад ту се најбоље испољио и они се у првом смислу представили као заточници те идеје, која им је и била водила у овоме другоме рату. А само тако се и да објаснити велике жртве које су поднијели и усрдна предусретљивост према побијеђеној Бугарској.

Балканске савезне државе, које су на крвавом бојишту у одбрани својих животних интереса својим јуначким подвизима и херојствима задобиле несумњиве симпатије свега просвјешћеног свијета, као год и уваженост и поштовање витешким држањем према побијеђеном, допринијеле су оваквим својим др-

* Ово рачунање је површно и према томе није сасвијем тачно, јер је то немогуће пошто јужна граница Арбаније није дефинитивно утврђена, као год што се не зна како ће бити граница Арбаније према Црној Гори, јер је скадарски вилајет само у начелу на амбасадорској конференцији подијељен и није тачно одређено проширење Црне Горе, што ће несумњиво Црну Гору увећати. Уз то се не зна шта ће бити са Дринополем (Једреном) и једним дијелом дринополског вилајета. Нова турско-бугарска граница има се тек утврдити; исто тако и границе нове књажевине Арбаније, као што ће тек сада шљедовати разграничење савезника.

жањем при преговорима да се те симпатије и заслужно признање не само очува но и повећа.

Безбројне су жртве њихове, али су и плодови драгоцени. Кад се мачеви ставе у корице и оружје одложи, они ће бити драгоцен заједница за будућност њихову, која им се јавља у пуном свом сјају.

Наша отаџбина ни из овог другог рата, који је био много крвавији од првога, није изашла без тешких жртава. Црногорска војска на македонском бојишту, која је створила рамо уз рамо са храбрим савезницима својим у одбрани опште заједничке ствари, поднијела је и овог пута тешке жртве, које нам на душу нелако падају и које нас дубоко потресају, али које нас у исто вријеме испуњују поносом што је наша војска и овог пута вршила с пуно части своју завјетну мисију и што су те жртве чињене за славодобитну српску ствар. Зато нам оне тако тешко не падају, зато се њима гордимо!

Наша отаџбина се може само понрсити улогом, коју је имала и у овом другом рату. Она је завидна и сјајна, и посвједочује, да је наша отаџбина остала дошљедна својој завјетној мисли, служећи на корист општој нашој националној ствари.

У тренутку кад се над препороченим Балканом надноси анђео мира са маслиновом границом и кад се наши храбри ратници, окићени лавром, спуштају гордо са својих позиција од Брегалнице преко осветљеног Косова да одложе оружје да би се прихватили мирног рада за опште добро и напредак својих прослављених земаља; кад нас последије више мјесечних крвавих бојева и љутих меџана очекује рад у миру, кога сви објеручке и са задовољством прихваћамо, ми се тужна срца сјећамо на многобројно тешке жртве, на пале витезове наше, који ће у нама дуго и дуго живјети, које ћемо у срцу нашем с поносом носити и чија ћемо имена са захвалношћу помињати, јер ће нас подсећати на сјајну улогу наше отаџбине, коју је и сада као вазда за општу ствар вршила.

Код црногорског официра

Један биоградски новинар пише:
У једној биоградској резервној болници леже рањени црногорски официри; посјети сам их, и код једног се задржио и замолио да ми каже штогод о њиховом учешћу у овом рату.

„Мој господине“, почео је јуначки црногорски официр, „да се само наши војници знали, да ћемо се са Бугарима тући, ни један од њих не би остао. Јер ни један Црногорац неће ни под коју цијену изостати иза своје браће онда, када се иде у борбу. Али смо им ми, официри, рекли, да ћемо бити у освојеним крајевима и из сваке бригае узели смо онолико колико нам је требало, а остали су нас послушали и остали. Могу претпоставити како је сада тамо њима, када себе замислим у њиховом положају.

Кренули смо се са Цетиња и у војним редовима стигли до Митровице. Био је то дуг и заморан пут, али ишли смо брзином од девет километара на сат. Но наши су горштаци опробани и издржљиви пешаци, па су и овај пут лако и весело поднијели.

У Митровици смо сјели на воз и у радости, весељу и пјесми пошли пут Скопља. Рекли су нам да нас пут води преко Косова, али да се воз неће нигде заустављати. Можете и сами замислити како нам је било, када су, нам то казали.

Зар се Косово-Поље кроз пет дугих вјекова у нашој традицији сачувало, па да га последије толиког времена ослобођено не видимо!? Да, то нијесмо могли поднијети, већ смо тражили, да се воз бар неколико минута тамо задржи. Обећали су нам да ће нам жељу испунити и тако је и било. Сишли смо са воза, и морам вам рећи, да сам се изненадио, јер сам очекивао видјети пусто и широко поље, као што је и тужна и велика трагедија, која се на њему одиграла; а податном се простирало брежуљасто земљиште зеленила и живота. Мало смо се времена ту задржали и наставили смо пут.

Стигли смо у Скопље. Тамо су нам рекли, да су наше трупе одлуком Врховне Команде одређене за резерву. Но, гдје је тај Црногорац, који би се тој одлуци покорио и док му се браћа туку, он да сједи и да чека? — Сви смо се против тога подигли и једнодушно тражили да одмах будемо послани на бојно поље. Морали су нам по жељи учинити, и тако смо ступили у борбу.

Морам вам рећи, млади господине, да су наши војници невјероватно храбри. Неће вам ни један Црногорац у најачајој киши куршума ни поклекнути, а како ли заклонити се. Ујуришу и нападу ни један од нас неће ни корака иза другог изостати, јер образ Црногорца не допушта да иза своје браће изостане.

Поред тога треба да знате, да наша војска необично воли свог главног команданта. Црногорци воле и слушају све своје старјешине али када је уз њих наш храбри бригаир, у стању су на његову ријеч и у ватру и у воду скочити.

Последије овога биће вам јасно, да оно што се говори о храбрости и успјесима црногорских горштака, ни мало није претјерано.

У овом се рату може запазити још једна добра страна нашег војника. Ни један скоро сукоб са Бугарима није процао, а да не дође до борбе на бајонет. У тим борбама Бугари, и ако су изучени борби бајонетом, увијек су били натјерани у дивље бјегство. Јер наши борци имају поред осталог оружја и револвер, којим врло добро владају, пошто се од њега издјетијства не раздвајају. Па кад се наши војници приближе на 15 километара, а Бугари су своје пушке испалили и чекају да бајонетима напад одбију, ми тржемо своје револвере иза паса и у непријатеља их скрешемо. Ово има толиког дјелства, да Бугари, а ако су доста храбри, одмах изгубе главу, и даду се у бјегство.

У једном од пошљедњих сукоба и ја сам рањен. Није ми жао што сам рањен, али никад не бих могао прежалити, ако би моји, прије него што ја оздравим, без мене пошљедњу одлучну битку добили. Стога ја нећу тражити ни мало боловања, већ чим ми рана зарасте, одмах ћу својима на бојно поље отићи.

Пожелио сам да му рана прије зарасте, али исто тако да се дотле и мир закључи и пружио му руку, коју је он срдачно стиснуо.

По листовима

О Балканској Драми

„С. Петербургскија Вједомости“ доносе овај чланак:

„Ми не гледамо на судбину балканских држава скептички. Ма како да је горких суза заслужан овај братоубилачки рат између њих — који је наша дипломатија могла несумњиво уклонити — ми смо ипак уверени, да судбина сада зараћених балканских држава зависи не толико од међународних финансијских машинација, колико од њихова унутрашња самосазнања. Нас не може задовољити тумачење историских догађаја једино механичким узроцима спољашњих спекулативних стцаја.

За нас је било јасно, да су право и правда на страни Србије још пролетос када смо саслушали објективно излагање професора Бјелића о граничном рјешењу македонског питања.

Аустроја се постарала, уз нашу наклонену сарадњу, да Србији одузме њене најсјајније успјехе. Србија је, и без тога у поређењу са Бугарском била у најнегоднијем географском положају. Одбачена, последије оснивања аутономне Арбаније, с обала Јадранског Мора, она се нашла у безизлазном положају, који је и Ау-

стрија нарочито жељела. Куда би тада, ако не према Егејском Мору, могла Србија упућивати своје погледе пуне пошљедње наде. Али јој се тој жељи осорно испријечила баш Бугарска.

Сва одговорност за братоубилачки рат несумњиво пада на Бугарску. Њу није само похљепност за земљама нагонила да се баци на свога савезника и брата: тим кораком јасно се показала и њена жеља да себи — Бугарској — створи искључиво угодан и историски незаслужен положај на Балкану, ради стварања угодности и користи, али које ће извући само — *tertius gaudens*.

Ми не вјерујемо да је братоубилачки рат Бугара са Србима и Грцима био по жељи бугарског народа, и ако у његовим жилама тече примјеса хуно-татарске крви: тај преступни рат могао је пожељети само онај у чијим жилама нема ни једне капљице словенске крви.

Руски народ увијек се стављао на страну угњетених и судбом увријеђених. Зато ћемо и сада стати на страну Срба и оних савезника који су им остали вјерни, — не да их соколимо на даље размирице, већ да им обезбједимо оно што не смију изгубити по праву више, опште човјечанске правде. И нека би наша једнодушна морална помоћ Србима довела у исти мах и до што скорије ликвидације ужасног рата! Да смо баш активности и да смо у своје вријеме одлучно стали на страну Срба — не би било нове крваве мрље у историји Балканског Полуострва, која ће оставити свој црни неизгладни траг на њеним листовима.

Ситуација

Париски лист „Тан“ на уводном мјесту овако просуђује ситуацију:

„Држање четири савезника, изврсно је Румунија не крије своју жељу, да игра улогу судије. Србија и Црна Гора дају доказа о савршеној умјерености. Грчка пак, као да не заслужује пријекор, да је упорно непомирљива, пошто она, и поред својих најбољих победа, пристаје, да Бугарска задржи један приступ и добро пристаниште на Средоземном Мору.

Букурешка је конференција први покушај балканских држава, да оне саме уреде своје ствари. Нема сумње, Европа ће бити тачно обавијештена о преговорима. Али она неће имати улогу татора и ментора, као што је то било у Лондону. И збоља, много је боље да тако буде, и да у мјесто европских функција, преговарачи гледају пред собом само стварности. Балкански народи имају да сами уреде своју равнотежу. Они морају настати свима силама, да је учине што трајнијом. У осталом још сад су забиљежени главнији радови жељеног споразума. Они одговарају захтевима скорашњих догађаја.

Једренско питање ствара једну тешкоћу онима, који треба да рјешавају на конференцији. Али та тешкоћа није озбиљна, пошто су велике силе и зарађене стране једнодушном мишљења. Турска заслужује да се с њом поступа са извјесном тежњом, пошто се од ње тражи жртва. Али, њен је очигледан интерес да, пристајући благовремено на ту жртву, учини, да јој се иста накнади. Остаје да се међу кабинетима испита читав хрпа понуда и ријешења, која ће турској влади обезбједити довољно покрића ка-

ко за унутрашњи, тако и за међународни поредак. У сваком случају, конференције се не тиче једренско питање.

У осталом европска атмосфера није ни с друге стране тако рђава: не зато, што су велике силе ма у колико напустиле заступање својих особитих интереса, већ за то што су примјегно забринуте, да те своје интересе везују за одржавање њихове хармоније. Нарочито се Русија и Њемачка упињу, да зближе своја гледишта на Једрене, и може се надати, да ће у томе и успјети. У садашњој фази, балкански проблем показује у европским канцеларијама максимум изнуорности и минимум жеља. То је околност за умирење.

Учитељски штап

Париски лист „Тан“ доноси чланак о другом балканском рату и завршује га овим ријечима:

„Балканске државе узеле су у своје руке управу над својом судбином, и не дипломатијом него оружјем и између себе, оне пресецају проблем диобе и равнотеже, која, на полуострву као и у осталој Европи, намеће свој неизбјежни закон. Родио се нов политички свијет, који има свој властити живот, који има јаке војске, добро опремљене, и које су показале шта могу. Силе хоће, свом снагом старих традиција и освештаним формулама дипломатије, опет да их привежу за себе, да их опет ставе под свој учитељски штап. То је узалуд, јер им се то измиче. Аустрија се најгоре прилагођава томе стању, и гомила грјешку за грјешком. Друге силе, поплашене опасностима којима политика Балкана излаже споразум и општи мир, чине јој концесије које сматрају као неизоставно потребне за одржање европског концерта и врше на ослобођене младе краљевине пресију коју не смију себи допустити према Аустрији. То је објашњење држању Европе за вријеме ове пошљедње кризе. То је узрок већини компликација и тегаба које су се створиле. Русија и Тројни Споразум узалуд су огледали реаговати. Нијесу успјели чак ни да добију од Беча обавезу да неће предузимати никакву усамљену иницијативу.“

Из рата и о рату

Срби према Бугарима

Војвода Путник дао је дописнику париског „Журнала“ Анри Барби у у Скопљу ова обавијештења:

„Све су припреме са српске стране за одсудну битку са Бугарском двршане. Наше су трупе заузеле све важне стратешке тачке, које господаре положајима код Ђустендила и тако су се утврдиле, да се им мало немају бојати какве офанзиве бугарске. Сем тога једна летећа колона, која је пробила на бугарско земљиште заузела је Црноок. На сјеверу опсејли смо Видин, пошто смо заузел Бјелоградчик, док је румунска војска оперишући први пут сад са нашом војском заузела Фердинандово и Берковицу, сам улазак у кланац Гинчи. Све је готово, чак и утврђивање административног базиса, да би се што лакше снабђевале трупе при напредовању. Но Срби чекајући крај преговора остаје у чекању, да и њихови савезници изврше услове, ми ћемо тада једновремено напасти њених

Душан је био у својој националистичкој вјери јасан. Суштину ствари није никада губио из вида. У свакоме се послу испречују обзира, али их је он увијек одбацавао, ма колико били значајни.

Прије него што се ријешило, да остави своју домовину, коју је љубио, искрели су зацјело и пред њиме обзира. Сузе родитеља којима је био понос и нада, осјећај, да се више не може вратити у своју домовину, своја будућност и још многи други крупнији и ситнији обзира, па које је тешко не осврнути се. Али не моћи их се отрести, значило је за њега ситничарити, не летјети у сферама знаменитих идеја. Ситничарењем се не стиже далеко — говорио је он често. Српски је народ приложно силне жртве за независност своју, али је његово увјерење било то, да се нарочито од генерација, које наступају очекују велике жртве.

Искао је путни лист од власти, али га није добио. Друго сам писмо добио са Цетиња. У писму слика, која ми је казала све. Ступио је у ред храбре црногорске војске.

При опсади и освајању Скадра борио се и пребродио је срећно све опасности.

Послије пада Скадра јавно ми се опет. Какво писмо бјеше то? Као да га је из сватова шиљао. Пуно задовољства и свјетлости. Пуно хвале својим новим друговима с којима се тамо упознао.

Било их је и «кућића» и «фугаре». Он

пет армија, које су већ потиснуте на њину територију.

„Ево каква је ситуација њихових пет армија послје пораза од наше стране: Главна бугарска снага је масирана у трогугљу Радомир Ђустендил-Дупница. Прва армија генерала Кутинчева је позицијана на двоје. Један дио је затворен у Видину, а други се повукао ка Сливници на 40 км. пред Софијом. Тај се дио нада да може подупријети акцију пете армије генерала Рача Петрова у самој долини, која силази ка пријестоници Бугарске. Трећа армија генерала Тошева се утврдила око Ђустендила. Четврта армија генерала Ковачева заузима фронт Ђустендил-Дупница близу старе границе и на коси између Струме и Редишга. Најзад друга армија генерала Иванова, потиснута грчким трупама, концентрише се у назад јужно од Дупнице.

Хоће ли мир спријечити пошљедњу и крваву битку? Не зна се. Ма шта било, Србија тражи територију Бугарске између Тимока и Лом Паланке на Дунаву, јер та ректификација границе има врло велику стратешку важност за Србију“.

Бјегство Стојана Данева

Париски „Пти Журнал“ донио је од свог софиског дописника ово:

„Прошлог дана маса свијета била се сакупила пред кућом д-р Данева, бившег предсједника бугарске владе. Та је гомила расла и све више протестовала. Из гомиле се сваки час могла да чује вика: доље са издајником Даневом! Пред стеном Даневљевим стајала је двострука стража спремна да одбјеи сваког, који би покушао да се приближи више кући Даневљевој, или да продре у њу.

Око подне гомила се претворила у море. Протести су расли и бивали све љуби, али их је стража одбила. Но док су се они са стражом објашњавали, други су кроз споредна врата ушли, а за њима гомила журнула. Унутра се брзо чуло, као кад се нешто ломи, пуцају врата. Чуо се по неки револверски метак. Но послје пола сата сви су изашли напоље. На лицу свих мијешала се мржња са гњевом и очајањем. Онај кога је она гњевна гомила тражила није био ту. А жена Даневљева, под пријетњом да ће бити убијена, признала је, да јој је муж, др. Данев побјегао прије три четири дана из Бугарске.

Од Даневљевог стана гомила се упутила становима осталих чланова Даневљеве владе, да истражи свој гњев. Али су кордоничари пред кућама бивших министара задржали гомилу, да свој гњев на бивше министре не истражи.

Цијелог тог дана народ је стајао пред кућама бивших министара, мислећи да ће се неко од њих појавити, па да га униште. Али бивши министри нијесу се појављивали.

Армија генерала Кутинчева

Један од бугарских официра, који је био у ропству код Румуна послао је писмо уреднику букурешког листа „Универсал“. У писму говори о армији генерала Кутинчева и открива и ово:

„Од онога тренутка, када је армија генерала Кутинчева са Чаталце доведена на српску границу и војницима саопштено да ће се тући са Србима, армија није постојала. Војници су се бунили; они нијесу хтели рат против Срба. Војници су

је са овим пошљедњим радије друговао, јер су му се они учинили занимљивијима. Хтио је да завире у најскривенији кутак њихове богате и племените душе.

— Душа ми је дубока као сиње море, пуна бисерних зрна — писао је он са усхићењем. С њима сам устајао и лијегао. Милина ти је у њима ратовати, јер не осјећаш терета. Копај тврду, смрзну земљу, а душа ми пјева. Стојим на стражи; вјетар фијуче, снијег завијава, а мени мило овако. Моја националистичка вјера сјајно одржала се.

— Попенд сам пробао и проклетв смрти; испнем се на више, а зрна око мене све се кокају по стијењу. Крв само мало живље протруји, али ми је годно овај проклет. Много сам видло и искусно. Биће то велика свијетла платина. Многе сам ствари скицирао и груписао. Овако у брзани, док се још вибрација душе и живаца даду натаћи на одовку. Скоро ћу у иноземство, да их радим. Вјеруј, да ће то бити нешто ново, свијетло као ови дани Србијиној. Послије свега оног што сам преживио за ово кратко вријеме ја осјећам снаге, да ћу ове слике израдити онако какве их видим у души својој. Бадава, ако рат хоћеш да сликаш, или опишеш вјерно, мораш видјети, чути и ојарисати.

— Збиља — писао је он у једноме писму — стено сам и једног одличног пријатеља, али сам га набрзо и изгубио. Да си га могао видјети! Јунак као Марко, а сти-

говорили: „Зашто да се бијемо са браћом? Ми то нећемо!“ Тај протест јавно и гласно износили су да су га могли чути и официри. Официри су покушали да тај протест угуше, али то није било лако. Напошљетку су га морали да саопште генералу Кутинчеву. Тада је генерал наредио да се војницима даје врућа ракија чим буду негодовали.

Војници, кад су почели добијати врућу ракију, тражили су је послје стално.

Од тада су они у пијанству, под утицајем много попијеног алкохола, викали на Србе. Али су викали и на нас. Било је много иступа. Дешавало се да су војници пуцали на официре. Официри то нијесу могли да спријече, јер ко ће да се бори са пијаним људима?

Генерал Кутинчев оваквим проналаском истина успио је да се код војске више не ропће што су доведени са Чаталце против Срба, али је уништио војску.

За то се и могло десити да се његова армија послје првог судара против Срба распе и да побјегне“.

Србија има сјајну будућност

У берлинском часопису „Ди Вохе“ један Нијемац из њемачког царства изложио је своје студије о српским економским приликама, српској души и српском јавном мишљењу. Он индиректно препоручује Њемачкој да не иде путем којим је ишла и којим и данас иде Аустро-Угарска ако жели да сачува симпатије српскога народа које данас ужива у пуном опсегу.

Србија је, вели овај Нијемац, брзо прегорјела своје економске несреће из прошлога стољећа, и подигла своју снагу до задивљавајуће висине. Аустро-српски царински рат указао је Србији пут на Јадранско Море, и данас нема ни једног српског сељака који не зна огромно значење Јадранског Мора за Србију. Аустријски отпор против изласка Србије на Јадран повећао је непријатељски осјећај српскога народа против аустро-угарске монархије.

Треба, вели ласкаво овај Нијемац, имати стално пред очима да је Србин Словен са највешћим особинама тога племена: он је даровит, племенит, разуман и умје да се прилагоди приликама, што није случај код Бугара, који и у економског погледу далеко заостају за Србима. Срби су свјесни своје сјајне будућности и они узимају одлучан непријатељски став против сваког ко им смета да постигну своје циљеве...

Бугарин о својима

Бечки лист „Die Zeit“ доноси од свога дописника Крауса овај телеграм:

„Данас сам у Земуну посјетио једног бугарског бјегунца. Он је с једним другом побјегао из биоградског града и кад се спустила ноћ, препливао је Саву. Друг му није допр до обале. Сигурно је нашао гроб у ријечи, која је овдје врло брза. У Земуну су бјегунца смјестили у контумац, гдје ће остати пет дана. То је снажан, вит сељачки момак. У војсци је дотјерао до подофицира. У крвавој битци на Брегалници заробише га.

— Зар ти је у биоградском граду тако рђаво било? — запитих га. — Јеси ли зато побјегао?

— Не, господине, — одговори он мирно; — али нећу да ме опет однесу натраг у Бугарску, кад једни с другима склопе мир. Нећу више да будем војник. Ту човјек није човјек. Живимо као пси.

дљив као дјевојка. Знао се Драго, а био је из Кривошија.

Испричаћу ти, како је јадан погинуо:

Били смо на стражи као неки ведети. Ноћ звјездана, тиха, а Драго ми шапато прича о Кривошијама, о јунацима нишанијама и бацачима камена.

— А имаш ли ђевојку? запитих га.

Он је стидљиво оборио главу и замислио се. Мисли су му зацјело лутале око једне мале, камените кућице. У њој каква вита, једра цура, која такође крије своје осјећаје од својих. Колебао се да ли да ми нешто каже, или не.

У томе тренутку пуче пушка из једнога грма. Ја се склоних за стијену и онаких у грм. Нишанијају сам погодио, али је и мој Драго лежао мртав поред мене. Лице му је било као у дјетета, које сања невинно шарене сније и смијеш се.

Ако има раја и пакла у ма каквоме облику, ово ће добро момче зацјело у рај.

Стекао сам још много другова, али ми ни један не бјеше прирастао срцу, као јунак Драго.

Одних сам писмо у кафану друштву, у којем се кадгод и Душан налазио. Један је читао тихо, а сви остали нагли се ближе да чују.

— Грзна ствар мора бити такви један рат — примијети један денди. Неиспанан, каљав, гладан и жедан пењет се по рово-

ПОДЛИСТАК

Један од безимених

— Дако Поповић —

Када је оно започео рат са Турцима, ја био ми се из Загреба.

— Данас морам да ти пишем, јер ми је срце препуно. Велики догађаји на Балкану заталасали су ми душу и ја немам мира. Ради се о будућности мога народа, а ја здрав овдје. Ради се о срећи и независности Србиновој, а ја овдје. Ради се о части српскога имена и оружја, а ја... ал' не, ја морам нешто од своје стране учинити, јер не бих био ја.

— Останем ли и даље ниједи посматрач догађаја, ја опоричем себе; губим једини ослонац, па који сам до сада градио све своје идеале. Ја ћу изгубити вјеру своју.

Другујући с њима дуго, нијесам ни мало посумњао у то, да Душан Маријан и не осјећа онако, како ми је писао.

Био је то омладинца високога образовања, јакога талента и ријетко интензивних националних осјећаја. Био је оличени представник нове српске националне омладине чије се контуре тек назире. Силуета је нејасна, али ипак је често довољно и рјечита. Па и ова генерација, која наступа, већ има својих неколико јасно наглашених мисли.

Революцима су нас натјеривали у ватру. Оног дана брзије него што смо пошли у борбу, нијесмо још ни то знали. Да ћемо се имати са Србима борити. Ми војници смо учинили своју дужност, али наши официри су животиње. Мрзим их. Хоћу овдје да радим као баштован. Крви сам видно доста. Не могу више.

И тај велики, снажни човјек спусти главу на руке те зайлака као дијете. У домовини му живе његови мили. И он плаче, јер мора да напусти отаџбину...

То прича Бугарин, а износи странац, па је за паметног госта.

Бугарска звјерства

Француски посланик у Атини, који је по налогу своје владе ишљеђивао бугарска звјерства, резултате ишљеђења је овако сложио:

Бугари су у истину вршили звјерства над Грцима; грчко становништво вршење звјерства ничим није изазвало; звјерства су вршиле регуларне трупе; и звјерства су вршена по плану и на вишу заповијест.

Једна храбра Румункиња

Румунски листови саопштавају овај интересантн случај из садашње румунске мобилизације: На путу између Берлада и Маразети машиновођа једног војног воза примјети изненада на прузи једну сељанку, која је запомагала за помоћ. Он одмах заустави воз. Официри и војници притрчаше девојци и имали су шта видјети. Сељанка је својим снажним рукама држала једног Бугарина, који се свим силама упињао да се отргне и да побјегне.

Кад су официри пришли, девојка им је предала Бугарина. Зачуђеним официрима и војницима девојка је испричала ово: она је примјетила да Бугарин подмеће нешто под шине, одмах је помислила, да то не може бити добро, прискочила је до њега и чврсто га држала док помоћ није дошла.

Кад су Бугарина претресли, код њега су нашли већу количину динамита, којим је, очевидно, хтио бацити у ваздух војни воз који је туда наишао.

Против бугарских варварстава

Француска културна лига на чијем челу је Анатол Франс, чувени француски књижевник, члан француске академије наука, имала је прије неколико дана сједницу на којој је говорено о бугарским звјерствима почињеним над српским рањеним војницима и грчким становништвом у Македонији.

Послије многих говора, донијета је оваква резолуција:

„Француска културна лига са негодовањем и ужасом примила је саопштења о бугарским варварствима и звјерствима почињеним у Македонији.

Лига није могла да против свега тога не уложи енергичан протест и не апелује на француску владу и француске политичаре да жигосу све те ужасе и изврше притисак на бугарску владу.

Тај притисак мора бити што бржи, јер сва саопштења — нарочито она пошљедних дана — таква су, да прелазе сваку машту.

Ако Бугари и послје тога буду продужили да дају одушке својим суровим инстинктима, даће прилике да их културни Европљани уврсти у дивљаке настањене на Балканском Полуострву“.

вима брр... И он оде још с једним да играју билајара. Чуо сам да су свомињали и славан Душапов рекузе. Набрзо су оставили игру, јер им није ишло од руке и првише столу, гдје се под дојмом Душанова писма расправљало...

Но, наскоро буну и други рат са Бугарима. Душан не могахе у иноземство, да оствари своје спове. Он оде с Црногорцима на бугарску границу. Ступио је у чету војводе Поповића и погнао је на Рајчанскоме Врху. Свијетли његови снови потамнише. Угаси се један свијестан живот једнога даровитога омладинца, друга и првиатеља, који би својим талентом без сумње још много славе допринио своје роду, кога је љубио више свега и за кога и свој живот даде.

Ово је само бљиведа слицица једнога од оних многобројних и безимених јунака.

Слава им! *)

*) Ријеч је о Душану Марјану, техничару и даровитом сликару, рођеном у Оточју у Лици, а погинулом на Рајчанском Риду. За вријеме рата с Турском Душан је напустио универзитет у Пешти и дошао на Цетиње, гдје има брата Луку трговца. Пријавио се за добровољца и учествовао је у опсади Скадра. Кад је наша војска пошла у Македонију, пошао је и он и ступио у добровољце, када је и смрт нашао. Бојно се храбро и славно погнао. Сад у недељу био му је на Цетињу помен. Поводом тога и доносимо ову успомену на њега од једног његовог друга. Слава му!

Љекарска комисија о злочинима

Један од њемачких љекара, који је дошао у Биоград и ради у војној болници послао је о бугарским звјерствима почињеним на бојном пољу овај телеграм:

„Међународна љекарска комисија, одаслана од д-ра Сондермајера, у којој је био од њемачке стране др. Шлип, асистент тајног савјетника професора д-ра Бира из Берлина, установила је ово:

Бугари су у разним селима на српско-бугарском ратишту починили нечувене грозоте. Жене и дјевојке су обешчашћене. Мирни сељаци ошлепљивани су убодима сабље, љешеви раскомадани бајонетима. Љекари су се секцирајући згражали над страшним ранама. Неким жртвама истргнути су језици, а носеви и уши одрезане. Многима је живима стргана кожа са главе. Лијекови, који су се требали употребити за лијечење рањеника, загађени су ураном, петролеумом и сличним стварима. У много села констатовано је, да су Бугари штрцаљке напунили са петролеумом тако, да се несрећа, кад се покушало гасити ватру, још повећала. На неким мјестима привезани су становници на телеграфске ступце, а затим под ногама наложена ватра. Од времена Цингис-Кана, нише њемачки лијечник, није свијет доживио већих грозота и свирјепости“.

Анкета о бугарским звјерствима

Француска влада наредила је француском посланству у Атини да изврши анкету о сјечи и пљачкању, који су извршили Бугари у Серезу, Доксату и Демир Хисару. Ради тога су се у та мјеста упутили први секретар тога посланства и пуковник Лепиди, војни аташе и савјесно прегледали све зулуме бугарске војске. Они су о томе саставили и извјештај. Анкета ова потпуно се слаже са анкетом коју су извршили консули Аустро-Угарске и Италије из Солуна.

Први секретар француског посланства у Атини тврди да је уништење Сереза и Доксата извршено у истом плану и са предумишљајем, не од бугарских комитета већ од редовних трупа, које су помагале локалне грађанске власти.

За чудо да се противу ових звјерства не буне осјећаји оних, који лију крокодилске сузе за братоубилачким ратом! Ти сентиментални листови уворно ћуте о свему овоме и праве се невјешти као и да не знају за ове силне вандализме њихових штићеника Бугара.

Из народа

Утисак писма г. др. Тресића

Уреднице,
У 63. броју цијењеног „Црвеног Вјесника“ Ви сте донијели у цјелини писмо уваженог г. Др. А. Тресића—Павичића, која је преко новина упутио др. Даневу, бугарском министру предсједнику, у чијим је рукама била срећа и несрећа српског и бугарског народа.

Да само знате колико сте нас задужили, што сте нам дали прилику да прочитамо ово писмо; да знамо колико је добра учинио г. А. Тресић—Павичић што је написао оно истинито, оно управо ујасно писмо.

Нијесам политичар, нити научен човјек — од тога се унапријед ограђујем — већ спадам у ред простих људи, али коме је само истина мила и драга; с тога се немојте ни чудити ако у овој мојој скромној молби на нађете углађених и финих израза. Ну, ја ћу то да надокнадим нечим другим. А знате ли за чим?... То је оно што ви научни људи речете: „Циљ је погођен“. Дакле и моје писање и моја молба то је народно ехо.

Пошто је „Вјесник“ донио ово писмо био сам у Подгорици и Никшићу својим послом. У обје ове вароши писмо г. Др. Тресића учинило је велик утисак на цио народ. Свако ко је знао читати, грабио се да час прије прочита ово писмо, које би требало да сваки Србин носи као амајлију собом, не ради јунаштва, којег су учинили над Бугарима, него једино ради историје. Гледао сам и слушао како старији који не знају или не виде да читају, куме и богораде, да им се прочита и онда неко би силио као помаман а неко би се крстио.

И ми млађи, који често читамо и редовно пратимо развитак данашњих догађаја, сви смо се убезекнули, чудећи се што су били Бугари кадри мислити и урадити. Ама, шта бих имао даље да говорим о браћи Бугарима, кад се, све што је било, све што се имало рећи, казало у писму г. др. Тресића. Само ево што бих имао да Вас замолим: прво, да се г. Тресићу с надлежне стране добро заблагодари на његовој пажњи и вјерном опису истинских догађаја; и друго: да се писац оног знаменитог писма замоли, да се писмо оштампа у засебној књижици, како ће сваки Србин ма гдје он био, сваки брат Хрват и цијело Словенство

имати пред очима праву слику, чисту непобитну истину, истину са којом ће се бранити од напада и кињења других народа и сваком ведре чела казати:

Ево кривца!

Ево мрског братоубице!

Никшић, 27. јула

Златичанин.

Југословенска штампа у Америци

Југословенска штампа у Америци је једнодушна у осуди Бугара због њеног несловенског, несавезничког, небратског, непоштеног и недозвољеног држања према Србима. Који год од југословенских листова у Америци узмете, сваки одлучно осуђује Бугаре и нема и једне лијепе ријечи за њих.

Примјера ради само да цитирамо неке: „Народна Одбрана“, орган Југословенске „Народне Одбране“, који излази у Чикагу пише на једном мјесту:

„Неправедни, небратски и несавезнички захтјеви Бугарске скупо су је стали. Она је хтјела, да се увуче као клин између Србије, Грчке и Албаније, да добије превласт на Балкану. Такова бугарска не би имала интереса у балканском савезу, њене тежње биле би освајачке и заиста изгледају вјероватне оне вијести, да је имала споразум са Аустријом о подјели Србије и Албаније. То наше мишљење потврђује чињеница, што је Бугарска одбила, да помаже Србију у излазу на Јадранско Море, чак је Данев својим пугом у Будимпешту радио против српских интереса. Аки како наш народ каже: „Ко тражи веће, изгуби и оно из вреће“. Србија и Грчка врло су добро прозеле намјере Бугарске и изашле заједнички са својим праведним предлозима, полуштале и указивале на велику опасност, ако Бугарска буде остала при својим захтјевима. То све није помогло и незахвални савезник покушао је силом извршити своје неправедне захтјеве. И настрадао је, грозно је настрадао.“

...Цијелу своју силу окренула је према Србији, јер је код Једрена упознала српску храброст. Без објаве рата изненадно је напала српске позиције и тако је мислила изазвати узбуну међу војском и потући је. План није испао за руком. Грци су преузели офанзиву и хаметом потукли војску генерала Ивановца и ону, која му је послје пораза дошла у помоћ, код Дојрана, Сереза, Нигрите, Демир-хисара, и сад продире напријед у бугарску границу. Срби с друге стране одбили су ненадни нападај, одржали сјајне побједе код Кочана, Штина, Радовишта и Књажевца, гдје су Бугари на превару допрли. Бугари беже и вапију за мир код свих великих сила. Али Србија и Грчка траже, да се са њима на бојном пољу преговара о миру, иначе га неће бити. С друге стране на Бугарску су навалиле Румунија и Турска, којима се не даје никаква отпора. У Софији је настала узбуна, а кривци бацају кривицу један на другог. Владa Данева, који је заједно са Фердинандом највише свему овоме крив, одступила је, али је прије тога безусловно пристала на уговор, који год буде Русија учинила са непријатељима.“

„Јадран“, угледни југословенски дневник у Сан Франциску у чланку под насловом: „Зар братоубилачки рат?“, грозећи се на могућност рата између Србије и Бугарске, каже и ово:

„Нећемо да говоримо о разлозима, које наводе за своје непопуштање Срби и Бугари. Наше смо гледиште о томе већ означили неколико пута, изјављујући отворено и по души, да је правда на страни Србије и да се она налази у положају нужне самоодбране. Пред нашим очима лебде све страхоте братоубилачког рата и његове тешке, можда чак и катастрофалне пошљедице и онај, који ће га отпочети и изазвати, носиће сву одговорност за ове пошљедице пред каснијим покољењима и пред човјечанством, које оваквог рата неће моћи разумјети нити оправдати...“

„Онога, који ће изазвати братоубилачки рат, назваће наш народ новим Вуком Бранковићем и проклињаће његово име до вијека, али — зар је то каква утјеха?“

Не, нема утјехе, само велика дубока жалост без сваке утјехе.

„Ново Вријеме“, скоро покренути југословенски лист у Лос Анџелос, на челу којег се, према Досадашњем писању, налазе напредни и одушевљени људи у 3. броју под насловом: „Историја се понавља — Бугари на раскршћу са Словенством и југословенском идејом“, обазирући се на бугарску прошлост и њено перфидно држање према Југословенима, овако од ријечи до ријечи пишу о садашњем спору Србије и Бугарске:

„Али се нигдје није испољило толико бугарских мана и глупих претензија као у данашњем балканском рату. Послије неколико сретно изведених операција на заокупљену са свију страна Турску, Бу-

гари заборавише и на своје савезнике и на побране плодове, који овима неоспорно морају припасти. Њих обузе крајњи егонизам и опортунизам, једна бијесна јама и и шовинистичка слијепоба, да се грчевито ухватише не само већ за питање Солуна већ и за српски Битољ, Охрид, Велес и Прилип. Да би Бугари ту своју глупост зачинили неким тврдњама, они се позивају на савезни уговор, чији текст зна већ на памет сва бугарска шовинистичка штампа и држи га се строго, буквално као какав стари фанатик религијских трбника и литанија. Уз то додају још: „да су Срби задобили Санџак и Косово и тим повратили своје старе границе на Југу, а њима треба национално заокружење, сад или никад!“ Заборављају, да је Србија одбијена не само од Јадрана и Драча већ и од Скадра, а велика Арбанија дубоко се као клин увлачи у месо српске државе. Ваљда је и ово стајало у уговору, па што Бугари не посредоваше код својих савезника у Бечу, а Богу хвала, стари су им пријатељи, па би могли очекивати и какву услугу!

Заиста чудна је ово новинарска логика коју могу само Бугари одобрити.

Срби и Грци стоје чврсто у земљама које крвљу својом натопише а Бугарима препоручују златни мир и свраћају пажњу не на буквалне тешкоће већ на дух уговора, на дужност које су повезане странке дужне испуњавати, ако мисле да уговор не буде мртво слово на папиру. Бугари своје дужности нијесу ни из далека извршили онако како је то предвиђено уговором, па је зато посве природно, да права њина на оне територије које други савезници освојише, потпуно отпадају. У политици, као и свугдје друго, дјела говоре, а нацрти су само обичне ознаке по којима се имају та дјела и радови кретати. Чим једна странка неће или није кадра да оговори својим обвезама, дужна их је прихватити и извршити друга, а ту одма настаје преглед или ревизија уговора, те тим и права уговорених странака расту или опадају. Најзад, да Срби нијесу схваћали ту чињеницу и извршили велику количину бугарских обавеза, Бугари би код Једрена прошли као Јанко на Косову. А шта би им онда важио уговор?...

Послије ових порука, мислило се је да ће Бугари још мало посвирати по да ће и задјести за пас. Али, како нам пошљедњи догађаји јављају, изгледа, да се препирке све више заоштравају. Код Бугара се, на жалост, опет историја понавља. Досад је био и двобој штампе, а сад се прешло и на интерпелације у Собрању и на честе министарске сједнице. Листови, који се рачунају за озбиљне и који су врло блиски влади г. Гешева проговорили су чисто татарским тоном и подигли грају, која испуњава Балкан. Бугарски државници се ни мало не стиде јавно говорити о могућности рата као и да ће они, ако Срби не попусте, своје тражење тјерати до краја, на ма што се међу савезницима изродило!...

Нема говора, да ово није страховна слика данашњих Бугара, који за парче земљишта долазе на раскршћу и са Словенством и са Југословенском Идејом. Она најјасније доказује, да Бугари нијесу још цивилизован народ и да им треба још много друштвеног и грађанског одгоја. Јер, понашати се овако непријатељски па чак и погретно према народу, чијим су посредством ушли у коло великих народа, то је особина коју могу имати само некултурни народи. Бугари су тај назив, да их не само некритичарима него и дивљима назовемо, и у овој кризи потпуно заслужили“.

Дневник

Прослава закључења мира. Закључење мира прослављено је на свечан начин у цијелој нашој земљи. У недељу послје је подне потписивање уговора о миру објављено је у пријестоници пуцањем топова и звоњетом звона, када се пријестоничко грађанство окупило пред Двором, гдје се већ била стекла Краљевска Влада, Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит са свештенством, државни великодостојници и генералитет с официрским кором, као год и представници савезних нам држава, које је Његово Величанство Краљ топло загрлио. Када се Његово Величанство Краљ, окружен Краљевском Породицом, појавио на балкону, био је бурно поздрављен од непрегледне масе свијета, а јавна музика интонирала је химну. Министар спољних послова г. П. Пламенац том приликом прочитао је телеграм г. бригадира Ј. Вукотића о потпису мира, што су бурним клицањем присутни поздравили. Овај телеграм Њ. В. Краљ пропратио је клицањем Црној Гори и Црногорцима, одајући хвалу храброј нашој војсци, затим кличући Краљу Петру, Србији и њеној храброј војсци, као год

и Краљу Константину, Грчкој и њеној храброј војсци. Говор Њ. Величанства Краља попраћен је бурним кличањем, а војна музика интонирала је редом црногорску, српску и грчку химну. Пошто су присутни приредили овације Краљу, упутили су се пред посланства савезних држава, Србије и Грчке, гдје су манифестовали, отпоздрављени од представника савезних нам држава. У вече је било освјетљење вароши, која је била два дана сва заставама искићена. Сјутра дан, у понедељак, у 11 сати прије подне у манастирској цркви било је свечано благодарење, коме је присуствовао Њ. В. Краљ са Краљевском Породицом. Краљ се у цркву одвезао аутомобилом са представницима савезних нам држава носећи лаворове границе са цвијећем. Послије свршеног благодарења, на коме је чинодјејствовао Његово Преосвештенство Г. Митрополит, а присуствовали још и чланови Краљевске Владе, државни великодостојници, генералитет с официрским кором, чиновништво и грађанство оба пола, Његово Величанство Краљ се, уз пуцање топова и звоњење звона, праћен свима присутнима, вратио пјешке у Двор. Пред дворском капелом била је постројена почасна чета са заставом и музиком на челу и она је одала Краљу прописне почести, док је музика свирала химну, Њ. В. Краљ прегледао је почасну чету, примио рапорат и онда узео у руку заставу, проговорно неколико топлих ријечи одајући признање храброј војсци и целивао заставу, истичући да, грлећи ову личну заставу, која се поносно лепршала од Дрина и Бојане све до Вардара и Брегалнице, грли своју поносну војску. Сви присутни били су силно потресени и одушевљени су поздравили Њ. В. Краља, који се одатле упутио у Двор, задржав се пред дворским вестибилем док је војска испред Двора продефиловала.

Телеграфске честитке. Приликом потписивања уговора мира Његово Величанство Краљ измијењао је срдачне телеграфске честитке са Њ. В. Краљем Румуније, као год и са бригадиром г. Ј. Вукотићем, г. Н. Пашићем, г. Војводом Р. Путником и т. д. Исто тако је и Краљевска Влада измијењала том приликом срдачне телеграме са Краљевском Владом у Биограду, Атини и Букурешту, а заступник министра војног са војним министром у Биограду И предсједништво наше Н. Скупштине и пријестоничке општине такође су измијењали срдачне телеграме са Н. Скупштинама и пријестоничким општинама савезних нам држава.

Композиције Књаза Мирка. Најновије композиције Његовог Краљ. Височанства Књаза Мирка биће оштампане и моћи ће се добити у овдашњим књижарама. Те су најновије композиције романсе за пјевање у пратњи клавира: „Јоште јуче“ од Ратхауза, „Молитва“ од Бранка Радичевића, „Ја опет слушам твој тихи збор“ од М. А. Лохвицкаја и „Кажи мени“... Као што је познато, Његово Краљ. Височанство је и зимус издало једну збирку својих композиција, које је стручна критика ласкаво оценила, а сви српско-хрватски листови о њој су с похвалом проговорили.

Одликовање. Приликом потписивања уговора мира г. др. Мих. Гавриловић, посланик Краљевине Србије, одликован је Даниловим орденом првог степена. Г. Евгенијадес, посланик Краљевине Грчке, овим је орденом већ раније био одликован.

Наша браћа Словени. И највећи словенофили међу нама Србима разочарали су се држањем Словена у овом рату с небраћом Бугара. Словени, а поглавито сјеверни, нарочито су затварали очи пред непобитним чињеницама и под бугарском хитнозом упињали су се из све снаге да што више ураде за Бугаре и да и својим писањем и својим држањем прикрију крволочне и небратске поступке Бугара према Србима.

Примјери су многобројни. Руски славофили ишчаурили су се у најзатуцаније бугарофили. Нијесу ништа даље од њих одмакли ни црквени руски кругови. Орган њиховог Светог Синода у држању према Србима изедначио се са бечком „Н. Сл. Пресом“. Па ни остала руска штампа, друштва и корпорације нијесу много у томе одвајали. Ни са држањем Чеха не можемо се похвалити, као ни са једним дијелом Словака, којима стоји на челу Милан Хоца.

За овим и оваквим Словенима нијесу заостали ни Словени настањени у Бугарској. Они су се потпуно упрегли у бугарска кола и запели да их извуку из блата у које су запали. Чак и Чеси, настањени у Бугарској, упутили су чешким листовима изјаву, у којој се дрско тврди да су измишљене вијести о бугарским звјерствима и недјелима и безобзирно се устаје у одбрану Бугара, обмањујући сви-

јет под својим потписима како нијесу ништа скривили и да невинно страдају.

Они то пишу, а чешки листови им те намјештене изјаве доносе!

Да би се видјела сва одвратност овог поступка Чеха настањених у Бугарској, као год и готовост чешке штампе да Бугаре узму у заштиту, довољно је да укажемо на ове чињенице:

Приликом упада бугарске војске у Књажевац и почињеног вандализма није поштеђена ни тамошња апотека. Њу је бугарска војска разорила и са земљом саврила. *Собственик те апотеке је Чех.* Нека се пита он, па ће се онда дознати јесу ли истините вијести о бугарским звјерствима у Књажевцу. Уз то су томе истом Чеху и стругару запалили. А каква су звјерства чинили Бугари у околини Књажевца, најбоље ће казати они *Чеси инжињери*, чије су станове бугарски војници разорили и страшно опљачкали!

Ако коза лаже, рог не лаже!

Па дали је такво држање Словена братско и словенско?

Ми све и кад би смо хтјели, не бисмо могли да им опростимо толику пристрасност и заћораност. То нити је братски, нити словенски, него душмански. А наш народ се у томе већ одавно изјаснио:

Ко ће братски, брат смо њему,
Ко душмански, душман смо му.

Подјељена титула. Овдашњој обућарској радионици Мила Р. Иванишевића подјељена је дворска титула, те ће се од сада називати: Дворска обућарска радионица и стовариште кожа Мила Р. Иванишевића.

Читуља. У очајној битци на Говедарнику 9. о. м., поред осталих наших хероја, погинуо је и Никола М. Косовић из Озринића. Никола је био у цвијету младости, 23. години, један од најгледнијих младића луковачког батаљона. Први рат затекао га је у Америци, гдје је шест година живио, и он је одмах похитао у отаџбину и ступио у бојне редове одликујући се у борбама. Ово је друга жалост која је задесила кућу Косовића. Прва је била за братом му Радом, који је под Скадром погинуо. Они су оба достојно пошли трагом својих честитих и храбрих предака, полажући животе своје за Краља и Отаџбину. Вјечан им помен!

Лијеп примјер. Вуко и Момчило Немајаревићи из Шавника приложили су мјесто надгробног вијенца приликом смрти њихова ооцима Ђорђа Црногорца Никшићском Занатлијско-Радничком Удружењу своту од 20 перпера.

Удружење изјављујући своју топли благодарност нада се, да овај и овом сличан примјер може послужити сваком на углед.

Изашла из штампе. Српска народна пјесма „Српско-бугарски рат 1913. г.“ од народног гуслара у Црној Гори изашла је из штампе у издању књижаре А. Рајнвајна. Прво издање је у 10.000 примјера. Цијена је 20 пара. Ову српску народну пјесму најтоплије препоручујемо.

Записи о рату

Улазак у Штип

Пред Штипом је између српске у бугарске војске бјеснила страховита борба, која је по Штипљане била толико тежа, што су бугарске солдатеке и комите чинили над мирним муслиманским грађанством нечувена насиља. Пад Штипа и улазак српске војске, били су за те људе ослобођење...

Својој радости су штипски муслимани, Јевреји и сви небугараци хтјели да даду видна израза. Они су то учинили на један скроман и лијеп начин; саградили су триумфалну капију од лишћа и зеленила и кроз тај вијенац славе који су Штипљани подигли својим ослободиоцима, умарширала је у Штип побједоносна српска војска.

Штипски муслимани и Јевреји много су задужили српског војника. Њихово милосрђе према паћеницима било је широко, велико самарићанско.

Када су бугарски звјерови извршили свој мучки напад и почели потискивати наше предње војне одреде, касалећи предстраже и убијајући сваког српског војника, штипски муслимани и Јевреји пошли су за војском. И-док су бугарски мародери и комите и свакојаки бугарски олош, клали рањене наше војнике који нијесу могли даље, оголили их, пљачкали, дотле су племенити штипски муслимани и Јевреји купили сваког српског рањеника, у ком су осјетили живот и кришом их преносили у Штип, у своје куће, таване подруме. И када је у Штип наишла српска војска, није било готово ни једне муслиманске и јеврејске куће, у којој се није нашао бар по један рањени српски војник.

Српски народ никада није био незахвалан. Он ће се умјети да одужи племенитим Штипљанима.

„Јаој погубо!“

Борба се у велико води пред Ријетким Буквама. Страховита шрапнелска паљба пролама небо и заглашује уши. Киша од шрапнелских куглица са непријатељске стране обасиље страховито један омањивис пред Ријетким Буквама који је био посједнут храбрим српском војском.

Командир једне чете бјеше издао заповијест, да чета лежи и да се нико не појављује непријатељу на видик.

Командир чете, један од познатих биоградских весељака официра, посматрајући како први војник до њега, сувише тачно испуњујући његову заповијест бјеше скоро сасвим завукао главу у земљу, чвркну га прстом по глави, да види шта

ће овај учинити. Војник, мислећи да га је ударила куглица шрапнелска, сугериран њиховим непрестаним падањима околу њега, продера се: „Јаој, господине капетане, погубо!“

Сви околни војници прснуше у смјех и весело подигоше своје главе не плашећи се више шрапнелских куглица.

Послије непуне четврт часа, ова чета имала је да изврши једно од најсмјелијих јуришања на Ријетким Буквама. Она је показала нечувену храброст, нарочито онај постиђени војник. Јуришао је у највећу ватру борећи се као лав.

Командир чете је рањен заједно са војником, који је хтјео да погине од капетановог прста, али су Ријетке Букве пале, а српска војска и овом приликом показала је своју моћ и храброст.

Телеграфски извјештаји

Њемачки цар грчком краљу

Атина, 28. јула

Њемачки Цар Вилхелм наменоувао је краља Грчке за фелдмаршала њемачке војске. (Атинска Агенција).

Атина, 28. јула

Краљ је дневном наредбом оба-вијестио војску да му је њемачки цар дао чин фелдмаршала њемачке војске, ушљед сјајних побједа јелинске војске, што је за њу велика част за признање њене храбрости од стране њемачког цара. (А. А.)

Грчки краљ војсци

Атина, 28. јула

У дневној наредби, која је упућена официрима, подофицирима и војницима сухоземне и поморске војске, краљ, послјије обавјештаја о потпису протокола, којим се означују границе грчко-бугарске, вели: Ви сте творци нове Грчке, увеличане вашом крвљу, борбама, напорима и жртвама. Ваша храброст и постојаност не само што су повећали нашу отаџбину, него су је прославили у цијелом свијету. Одвећ жалим многобројне ратне другове који неће моћи чути ове моје ријечи, али њихова крв није узалудно проливена. Нека њихова успомена буде вјечита. Вама живима изражавам моје дивљење за ваше јунаштво, а моју гордост што зановиједам таквом војском и флотом. Наредио сам да се израде медаље, које ће се дати свима онима који су у ова два рата учествовали, али сам убијеђен да ће у срцима свију надраћивати осјећај да је Грчка повећана. Наше дјело није још довршено докле год Грчка не постане врло јака и ја ћу без починка радити да достигнем тај циљ. Ви, који ћете остати под заставом помоћи ћете ме у томе исто као и на бојном пољу, а они који се буду вратили својим огњиштима с осјећајем гордости и триумфа нека задрже непобитну одлуку да ми морамо створити Грчку војнички врло поштовану од стране њених пријатеља, а на страх њеним непријатељима. Краљ Константин. (А. А.)

Неће под Бугарску

Атина, 28. јула

Становници вароши Мелника послали су данас у главни стан грчку депутацију, која је изјавила краљу да становништво неће никако да остане као поданици Бугарске, јер се боје да не буде покрано и одлучило је да напусти варош, те с тога моли краља, да сагради нову варош на земљишту грчком. Краљ, узбуђен, усвојио је ову молбу, и наредио је, да учине све олакшице Мелничанима ради њиховог насељења с тим да грчке трупе остану у вароши док се они потпуно не иселе. (А. А.)

Протест против уговора

Софија, 28. јула

Сва удружења као и емигранти из Маћедоније, који се сада налазе у Софији, спремају протест противу букурешког уговора. (Б. К. Б.)

Њемачки цар румунском краљу

Цариград, 28. јула

Одговор портин биће предан прек-сјутраи изгледа да ће бити негативан.

Краљ Карол и цар Вилхелм измијењали су депеше. Цар Вилхелм истиче лијеп успјех мудре политике Карола, а исти захваљује на успјешној потпори царевој, којој се има захвалити што је мир осигуран и што ће остати дефинитиван. (Б. К. Б.)

Потпис уговора о миру

Букурешт, 28. јула

Конференција мира довршила је своје радове. Потпис уговора о миру извршиће се сјутра у јутро. (Б.К.Б.)

Изјава Грчког Краља

Букурешт, 30. јула

Краљ је на банкету изјавио, да ће балканске државе моћи ускоро побрати плодове мирног рада. Одао је достојну хвалу јунаштву балканских војскака. (Б. К. Б.)

Држање Хота и Груда

Валона, 30. јула

Јавља се, да су Хоти и Груде почели непријатељства противу а-нексије. (Б. К. Б.)

Турци о Једрену

Цариград, 30. јула

Велики везир је саопштио амбасадорима одговор, којим се истиче нада, да ће велесиле признати, да је посједовање Једрена неопходно за сигурност Турске. (Б. К. Б.). (Ова је вијест потпуно измишљена!)

Француска за ревизију уговора

Петроград, 31. јула

„Ријеч“ сазнаје у погледу ревизије да је Француска, признајући Русији њене интересе на истоку, одлучила да пристане на ревизију у погледу Кавале. (Б. К. Б.)

Изјава Грејова

Лондон, 31. јула

Греј је изјавио у парламенту, да се Букурешки Мир мора сматрати као дефинитиван. Ако би икад мијешању могло бити мјеста, то би могло само бити у минимуму. Нико не оспорава право ма којој било велесиле, да има јачег интереса него ми, да истакне тачке, које би се по њеном убјеђењу морале измијенити, али било би без икакве користи ако та велесила не би била спремна, да оствари своју вољу оружаном руком. Ми сами не намјеравамо предлагати измјене. (Б. К. Б.)

ОГЛАСИ

Јављам поштованом грађанству, да сам добио

СВАКОВРСНИХ ШТОФОВА

за јесењу и зимску сезону, које израђујем по жељи муштерија са најмодернијим кројем и израдом, и са најумјеренијим цијенама.

Такође имам и готовог одијела за јесењу и зимску сезону, које дајем по врло јевтиној цијени.

У истој радњи израђујем одијела за г.г. официре, а такође израђујем одијела и за г.г. свештенике, по наумјеренијим цијенама.

Препоручујем се за што вишу посјету.

С поштовањем
БЛАЖО М. МАРКУШ
кројач

Р. 74, бр. 23, 1,3

Други балкански рат

Цетиње, 2. августа

Замукнула је рика топова и грочтање пушака, обустављена су непријатељства, војске се повлаче са бојнога поља и очекује се, да се захори пјесма жетелаца, јер мир долази баш у тренутку кад је за сређивање љетине и пољских радова драгоцјена она иста снага, која је тако храбро и са самопријегором пуних десет мјесеци с пушком у руци стојала у одбрани својих државних интереса.

Крваво десетомјесечно ратовање успјешно је завршено и наше се груди с поносом надимају гледајући на постигнуте успјехе, јер је српско име у пуном јеку и пуним сјајом заблистало. Косово је послјије петстотина година страдања, напрезања и исполинске борбе освешћено и крваве тековине српског народа су у другом рату послјије проливенијех потока крви сачуване. Србин поносом гледа на све то и с пуно вјере и поуздања иде у сусрет својој будућности, која му се јавља у пуном сјају и величини.

Али има нечега што нам ову велику радост још од Косова недочекану помуђује. Послјије преголемих крвавих жртава Балкану је омогућено да једном одахне и да балкански народи погледају ведрије у своју будућност. Они су то у пуној мјери и заслужили, па ипак се појављују жеље, да се те крваве тековине доведу у питање, да се освешћано право балканских народа окрњи. Хтјело би се, да се и даље држе под туторством, да се на њих утиче и да се њихове одлуке и споразуми подвргавају контроли.

Мир у Букурешту у највећој сагласности је склопљен и дефинитивно ријешен, а са стране покушавају да се он подвргне ревизији.

Још онда када су вођени преговори на конференцији у Букурешту запажено је, да се пошло правим путем и да конференција у Букурешту одваја од обје конференције у Лондону. Исто тако запажено је да ова конференција оставља далеко за собом конференције у Лондону. Сад, кад су преговори за ово врло кратко вријеме успјешно завршени и крунисани жељеним успјехом, ова разлика још више искаче.

Та чињеница није могла бити у толико више неопажена што су на конференцији у Букурешту биле искључиво заступљене балканске државе без икаквог мијешања са стране, дакле ријешење њихове судбине било је остављено њима самима, док то није био случај са конференцијама у Лондону. Ако икад балкански народи на дјелу су сада показали да су сазрели да се сами опредјељују и

да судбином својом рукују и да нема никакве опасности да се страхује и сумња да неће умјети стати на сопствене ноге и да ће бити по кога опасне, а најмање за нарушавање склада на Балкану и мира у Европи. Зато у толико с већим правом очекују да добију слободније руке и да се не спутавају у чисто својим међусобним стварима, који нити засијецају у интересе великих сила, нити су опасне по ред и поредак на Балкану.

Па ипак! Јавила се жеља да се Букурешки Мир ревидира. То би значило да мир није добио још правну снагу и да би морала да се састане конференција представника великих сила, која би требала да га прегледа и одобри.

Ту жељу изразиле су Аустро-Угарска и Русија; прва као захтјев а друга само као жељу. Остале велике силе с тим нијесу сложне, а неке су чак и одлучно противне, да се врши ревизија уговора.

Тежња за ревизијом уговора оправдава се тиме да би велике силе контролисале ново стање балканских држава и да се не би Бугарска сувише ослабила. Али та је брига излишна. Бугарска није ослабљена толико да се због ње ма ко може бринути, јер је и сад остала у оној истој сразмјери према другим балканским државама као што је и раније била. Она је и сад највећа држава на Балкану послјије Румуније. Бојазан је с те стране неоправдана, сувишна и њој нема мјеста.

У општем интересу је да се балканске државе оставе саме себи у одређивању и регулисању својих међусобних односа. Букурешким Миром оне су дале доказа да су сазреле да се самостално опредјељују и да су пуне такта и обзира. Оне су толико увиђавне и мудре да ће бити у стању да очувају склад на Балкану и од њих нема опасности да ће мир нарушити. У општем је интересу да се оне дакле оставе саме себи, док опасност само пријети од туда ако се Букурешки Уговор квари и ако се Балканцима слобода спутава.

Ако је Европи одиста до склада на Балкану и мира у Европи, онда ће лако знати шта јој ваља чинити, да се избјегне опасност!

Нећемо још дочекати и ту аномалију да европском миру загрози баш од оних, који су нам у име њега Скадар одузели, са Јадранског Мора нас гонили, крваве тековине на бојном пољу славно задобијене нам кратили и нашу војничку акцију тијekom рата спутавали!

По листовима

Епохалан чин

Биоградски „Балкан“ поводом склопљеног мира разлаже овако:

„У више прилика смо наглашавали, да су балканске државе потпуно независне земље, које не треба да допусте ичије мијешање са стране у своје међусобне чисто балканске односе и послове. Да се европске велике силе престану већ једном мијешати у наше чисто балканске ствари, зависи од нас самих Балканаца. Треба само да су све балканске државе или бар већина њих сложне у томе, да нико са стране нема право да се утиче у кризе и расплете тих криза на Балкану, па ће мијешање европских сила одмах и то једном за свагда нестати. Докле год балканске државе не буду Европи отворено и категорички дали на знање, да не допуштају више да им ико тудорише и да им пунолетнима соли памет, све дотле ће се налазити појединих сила, које ће, по старој навици из доба турских господарства на Балкану, хтјети, да вршљају трње над главама нас Балканаца.

Баш сад је најподеснији моменат и једна од најпречих потреба да се великим силама да на знање, да сваки посао ма какве природе био, који не задира непосредно преко граница Балкана, балкански народи као потпуно пунољетни и самостални — могу и хоће да рјешавају и свршавају без ичијег учешћа са стране. Србија, Грчка, Румунија и Црна Гора довољне су, да простом, али одсјечном изјавом: да више туђе мијешање у балканске послове не допуштају, одузму вољу свакој европској сили, да се незвана и недозвана пача у посао, који није њен.

Тердо смо увјерени да ће свеколико европско јавно мишљење то свечано проглашење државног пунољетства балканских земаља свесрдно поздравити и прихватити као што се прихвата сваки свршен чин, а нарочито онај, којим се ни чииј материјални интереси не вријеђају.

И већина крајње великих сила примљиве с одобравањем ту изјаву Србије, Грчке, Румуније и Црне Горе и предлог Аустрије да се уговор Букурешког мира подвргне ревизији европских великих сила, неће нико прихватити. Силе су и без те изјаве несложне у питању: имају ли оне права да држе ревизију над једним свршеним послом и закљученим уговором, који се тиче искључиво и једино балканских држава?

Међутим кад су силе и саме по себи несложне у томе питању, онда ће изјава балканских савезних држава (јер и Румунија није сад више ништа друго него савезник Србије, Грчке и Црне Горе) коначно скинути с дневног реда аустријски предлог о ревидовању уговора о миру.

Дубоко смо увиђени, да су многе од европских сила већ сите и пресите ненадлежног и неоправданог свог мијешања у наше балканске размирице и међусобнице, те ће оне радосно и жудно прихватити изјаву савезних држава, јер ће у њој наћи јачег наслона и поткрепљења за своје мишљење, да Европа нема права више да намеће Балканцима своје нетражено старатељство.

Према томе надамо се, да ће послјије Букурешког мира савезне балканске државе сматрати за свој понајпречи посао, да у томе погледу обуставе европске кабинете, како се поједине од великих сила не би предавале јаловим надама, да ће ма шта моћи да измијене од онога, што је у Букурешту уговорено.

Довољно ће бити, да предсједник конференције мира Мајореско, по коначно свршеном послу и потпису уговора свечано објави, да је дјело мира једна неприкосновена ствар ратних страна и да су све савезне државе солидарне и сложне чак и у томе да га заједничком снагом бране и одбране од нартаја сваког, па ма ко то био.

Та изјава неће промаштити ни циљ ни дјело своје. Разумјеће је гдје треба и ко треба да је разумије, то ће јој, увјерени смо, изгубити сваку вољу да забуда нос гдје не треба.

Букурешки мир велико је историјско дјело већ и сам по себи, али ће он постати још већи и значајни, управо епохалан чин, ако из њега поникне жив савез; савез Србије, Румуније, Грчке и Црне Горе, (па, можда, уза све њих и Бугар-

ске). То би онда била у истини једна нова велика сила, већа и важнија по јачини својој и од Аустрије и Италије. Њу би — савез балкански — хтјела не хтјела Европа морала да прими у свој концерт.

То велико дјело зависи од свијести и увиђавности румунских државника. Суђећи по досадашњем раду њиховом, ми све више вјерујемо, да ће они и од своје стране учинити све, да се то велико и епохално дјело оствари. Кроз који дан видећемо јесмо ли имали право, што о зрелости румунских државника имамо тако лијепо мишљење.

Нијемац о Бугарима

Дописник њемачког листа „Франкфуртских Новина“, др. Р. Ј. Ходел био је у првом балканском рату као ратни извјештач у бугарском логору и сада поводом бугарских пораза износи, какви су бугарски официри и државници. Они су, каже Нијемац др. Ходел, потпуно заслужили данашњу судбину, јер што су сјали, то данас жађу. Не може да заборава, како је у Мустафа-Паши, када су једном новинару украдене неке ствари, бугарски цензор жучно и одвратно примјетио: „То су зацијело украли србијански свињари!“ То је тај Бугарин рекао онда, када су им Срби били савезници и долазили им у помоћ. Исто се тако сјећа и изјаве бугарског војног министра, који је, када су Грци ушли у Солун, рекао: „То ће грчке бандите морати откијати у једном рату!“ Мора да спомене и ону чисто невјероватну ствар да су Бугари тражили од Срба, да плате подвоз за своје трупе и тонове, када су се Срби враћали испод Једрена, чијем су заузећу у главном допринијели Срби са својим топовима Срби су платили подвоз, и ако су им Бугари дували 18 милиона, па тај дуг нијесу још ни данас платили. Др. Ходел за све вријеме свога бављења међу Бугарима није никада чуо ни једну једину ријеч похвале или бар признања из уста ког бугарског официра или државника о бугарским савезницима. Данашњу тешку коб Бугари су по посве заслужили, — каже Нијемац др. Ходел. Бугари су и ратним извјештачима чинили разне смећење, нарочито онима из Њемачке, Италије и Румуније. Дру Ходелу је један виши бугарски официр рекао: „Ми ћемо се већ постарати, да ви не видите ништа.“ Када му је Ходел одговорио, да ће он бити задовољан и тиме, да извести своју публику о бугарском народу и земљи, официр му је охолно одговорио: „Оставите се рекламе, ми не требамо Европу“ — и окренуо му је леђа. Бугарима су успјеси и хвале страних новинара били посве заврнули мозгове.

Нијемци о Бугарима

„Франкфуртске Новине“ донијеле су о Бугарима овај значајан суд: Прије неких 40 година одјекнула је у свијету вијест о бугарским грозотама (Bulgarian atrocities), које су се објављивале током рата на истоку, за вријеме босанског устанка 1875., српско-турског рата 1876., руско-турског рата 1877., па све до берлинског конгреса 1878. Под „бугарским грозотама“ разумјевале су се грозоте, које су Турци чинили над Бугарима. Највише је Гледстон износио те грозоте пред Европу, која се над њима згражала, и оне нијесу мало придонијеле да је основана миром у Св. Стефану самостална Бугарска. Данас се под „бугарским грозотама“ разумију она недјела што их Бугари чине над другим народима, Турцима, Србима и Грцима. Садашњи рат познаје многе грозоте, али оне, што их по свима вјестима почињу Бугари, однијеле су рекорд. У рату се развијају сви нагони, добри а још више рђави. Одавно Бугарин није био на добром гласу. Бугари су хунско-туркменског поријекла; становали су испрва у Јужној Русији и спомину се често у историји сеобе народа. Кад су се германска племена удаљила са доњег Дунава, за њима су са осталим народима наступили и Бугари. У дугим борбама, особито против Византије, успијело је њима да оснују велику државу, која се простирала од Адрије до Црног Мора. Око 864. примили су хришћанство, те су постепено изгубили, не само свој језик, него и народност, помичући се са покореним словенским племенима, у које су се тако претопили, да сад важе као Словени. Али да су свој карактер, а особито дивљаштво и рато-

борност одржали, то показује њихова прошлост а и садашњост. Са западном су Европом ратовали, напали и опустошили поваске земље, које је Карло Велики освојио и организовао. Лудвиг Побожни (814. до 840) имао је тешке борбе с њима. У то вријеме латински назив Бугара — *Vulgaricus* имао је лоше значење, које се и до данашњег дана одржало у француској послови: *bougre*.

Како је Кавала спасена

— Јунаштво турског рибара. — Ненаоружано грађанство. — Побјегао у рибарско чамцу. — Саопштење грчкој мрнарници. — Спас. —

Ванредно смјелим чином једнога незнатног турског рибара, чије је име уз то остало непознато, спасена је била Кавала, о коју се сада поглавито воде преговори, те је није затекла судбина осталих градова и села, којима су Бугари за своје поразе знали и те како осветити се.

Бугарској посади у Кавали запријетила је ненадно опасност, да буде са сјевера сасвијем одсјечена. Ради тога је град испразњен, а остала је једино посада од 40 момака, да учини са градом оно, што је учињено већ са толиким и толиким мјестима. Кавала је имала бити спаљена и оробљена. Упрепашћено грађанство је знало што га чека, па кад су чега на вече отишле, све се завукло у куће и забравило врата, да се по могућности спасе од покоља. Сазнало се, да они Бугари, који су остали, спремају велике количине петролеја. Грађанство је било голоручко, а ни од куда ни труна спаса.

Те ноћи одшуњао се неки турски рибар полагао до обале, Ривом су ходале страже. Ни један чамца није смио да се макне из луке. Свуда се највећом стро-гошћу пазило електричним рефлекторима, који су луку као дан расвјетљивали. Сиromaшни је рибар пузао на све четири полагао до обале. Весла је омотао крпом, да се не чује њихов плусак и завеслао је према излазу из луке. Нико га није видио, а срећа је хтјела те није ни рефлекторима откривен. Кад је тако сретно испловио из луке, одмотао је весла и јуначки завеслао што су га силе посиле. На далеко сама морска пучина. Више од 18 морских миља, а у затону Тасос лежало је спремно грчко бродовље. Онома се упутио рибар. Скоро је пузао мали чамца по неизмјерној пучини, а силе су већ стале остављати биједнога рибара. Једино помисао на сврху дала је овом човјеку толико снаге, те је издржао.

Још је било доста тамно, кад је опазно пред собом луку Тасос. Највећи бродови су били усидрени, а облаци дима, што су сукљали из огромних димњака, означавали су, да је све спремно на одлазак. Упрвиш пошљедње своје силе, до-спио је рибар до једнога од бројних бродова, те је зачуђеним мрнарима испривидио о чему се ради. — „У име алаха и вашег бога ходите брзо, јер ће о излазу сунца Бугари запалити читави град.“

Међутим су сати у Кавали пролазили у највећој спорости. Над успаваном дјецом плакале су безнадне мајке, мужеви су стискали зубе, а нијесу могли да помогну. Двојица су се, а да ни сами нијесу знали како, попели на звоник мјесне цркве. Ондје су буљили у ноћ и на пу-сто море, на којему већ читаве мјесеце није виђен ни један брод. Али кад је почело свитати, опазе они на обзори густе облачне дима. Шта би то могло да буде? Неколико тренутака иза тога појави се у луци велики ратни брод. На крми му се нешто лепршало, што у оној својој узбуђености нијесу могли одмах да разаберају. Али хвала Богу модро је са бијелим крстом. Већ шљедећи тренутак почело је највеће црквено звоно ударати на узбуну, а оба чудновата посјетитеља звоника стадоше иза гласа викати: Грчка мрнарница! Грчка мрнарница! Ови узвици су у граду за неколико часака произвели права чудеса. Сва врата на кућама су се стала једна за другима отварати, а прерадостан свијет је журио на обалу. Дотле је већ и брод био усидрен, а капетан на чамцу доведен до обале. Кад је изашао, дограбило га је десетак снажних руку и на раменима однесоше га у славодобитни град. Иза мноштва свијета вукао се задовољно онај турски рибар са црвеним фесом на глави. Био је то спаситељ Кавале.

Из рата и о рату

Малер Стевана Болчева

Бугарски посланик у Петрограду, Стеван Болчев, прије неки дан, како јављају руски петроградски листови, посјетио је енглеског амбасадора у Петрограду.

Циљ његове посјете је био: да замоли енглеског амбасадора да утиче на енгле-ску владу да буде на страни Бугара у питању о Кавали.

Дуго је морао да чека у амбасади на енглеског амбасадора.

Но прије него што је амбасадор дошао, појавила се пред Болчевом амбасадорова жена. Она је хладно погледала Болчева не примајући његову руку.

— Ви сте изубили много наших сим-патија. Ваша војска подивљала је. То није за Европу.

Болчев је покушао да брани војску своје земље, увјеравајући госпођу амбасадорову да су сва саопштења о томе из српских и грчких извора, и према томе, потпуно измишљена.

Хладна Енглескиња одговори:

— Ово што ја говорим нијесу саопштења из српских и грчких извора, него из извјештаја наших консула.

Послије овог она је Болчева оставила и без поздрава вратила се у своје одаје.

Неколико минута доцније дашао је амбасадор, који је Болчеву изјавио да је заузет хитним пословима и да с њим не може да говори.

Употреба дум-дума

Бугари су у рату употребљавали и куршуме дум-дума. И то показује каква су то браћа и на шта су све били спремни.

О томе има овај аутентични извјештај из Скопља:

Врховној команди стигли су многи извјештаји о употреби куршума „дум-дум“ са бугарске стране. Данас је о томе сти-гао овај језовити извјештај под № 2085: Трупни љекар нашег 10-ог пука првог позива на Власини саопштава, да је код рањеника из нашег 1-ог батаљона у борби од 7-ог овог мјесеца констатовао осам случајева повреда нанесених ватреним оружјем малог калибра. Од свих ових осам случајева ране су грдно зјапиле. Изгледало је као да је месо на отворима сваке ране клијештима чувано. Све су те ране имале улазни и излазни отвор, т. ј. куршум је скроз пробио. У опште и улазни и излазни отвор ране несразмјерно је велики. Једна од ових осам повреда куршумима „дум-дум“ врло је карактеристична. То је повреда код наредника Красића из 1-ог батаљона. Код њега десни дио горње усне плитко је расјечен а по цијелом лицу и по ције-лој страни врата налазе се неколико опе-котина површног слоја коже. Те опе-котине већином су величине нашег пет-парца. Наредник Красић донијет је на превижалиште послје три часа од тре-нутка кад је рањен. Глава му је била сва надувена, нарочито очи и лице. Очи кап-ци толико су биле надувене да није мо-гао да гледа. Повреда код наредника Красића накинјета је пушчаним куршумом са динамитским пуњењем. За оста-лих седам случајева повреда као сигурно може се тврдити да су накинјети куршумима „дум-дум“. Многи од рањеника ко-је је тога дана превио трупни љекар при-чали су му: да бугарски куршуми још по један пут пуцају кад ударе у тијело. Код свих тих рањеника ране су јако про-шивене и продеране.

Бугарска захвалност

Један од војника који су први наишли на мртво тијело јуначког потпуковника Аранђеловића, износи ово:

Пошли смо послје борбе, да нађемо мртве и рањене, да једне отпратимо у плитке, влажне гробове, а друге у бол-ницу.

Скамењени смо застали сви пред љешом храброг потпуковника. Рањен у битци, херој је пао на леђа, окренут лицем небу. На његовим грудима се блистао орден српског краља и велики сјајни орден бугарског краља, који је добио као ос-вајач Једрена.

А поред та два ордена зјапила је још свежа рана бугарског бајонета.

Шта ли је мислио несрећни херој, када је рањен видио да му се приближава бугарски војник из тунџанске дивизије, оне исте дивизије, с којом је дан и ноћ под Једреном будно стражарио и у мразу и вијавици смишљао план за напад? Да ли је мислио, да ће центлменство освајача Једрена наредити да другом освајачу Једрена пружи руку? Турчин би то урадио.

Татарски син некултурне Бугарске изабрао је краћи пут, да покаже своје до-стојанство и да изрази пажњу витезу бугарског ордена. Он је сјурио бајонет рањенику у срце. Вјероватно га је и лич-но познавао, јер седам мјесеци мука у стању су да сроде људе.

Никада један Азијат не би убио рањеног противника, а још мање противника, који има медаљу храбрости на грудима.

Поносан, што му је пала срећа у дио, да таквог противника има, пружио би му руку. Али га ни као роба не би задржао.

А када тај противник на својим грудима носи медаљу не само свога краља, но и његовог краља, он би побожно клекао поред њега и стиснуо му руку, као што син стеже оцу. Азијат би тада прошаптао: „Судбина људска је промјен-љива. Алахова је воља“.

Не... ни Курд, ни Черкез, ни Сирац, ни Лавинац не би заборавио таквог про-

тивника. Он то не би учинио из мило-срђа, но из личног поноса.

И људождери имају поноса.

Али бугарски војник је много простије ријешо питање чести, достојанства и војничке етикеције — он је сјурио рањеном бившем савезнику бајонет!

Милосрдни српски сељак је износио из борбе Арнаутина. Добри српски сељак, онај исти, који је под Једреном заробио Шукри пашу, превија раније рањеног Бугарина на Србина, јер овог дру-гог је дужан сваки да превије. А част му налаже, да у невољи прво помогне про-тивнику.

Бугарски војник рјешава питање ху-манитета много простије. Он забада рањеном освајачу Једрена бајонет у прса и истим бајонетом дотиче орден свога „цара“.

Али да се у Бугарској на све ово ми-слило, не би се пола милиона најбољих синова Балкана крвавило под љетњим сунцем на обалама Брегалнице и крше-вима осоговских планина.

Бугари сами о себи

Један новинар у Скопљу је разговарао са једним заробљеним бугарским офици-ром, капетаном. Поред осталих ствари које му је он саопштио, износи двије, које су врло важне, јер откривају двије карактеристичне црте код бугарских вој-ника, и то су: због чега су они „јунаци“ и због чега су они звјерови. Ево тога саопштења:

„Докле код вас Срба, каже бугарски официр, влада једнодушна слога и пра-ведан гњев противу нас Бугара, дотле у нашој војсци зацарила се неслога, не-престане су побуне и влада велика не-послушност, не само међу војницима но и официрском кору. Наш војник пеће на-пријед. А да би се одупрли вашим чуде-сним нападима и херојству, ми смо мо-рали прибјећи средствима које је од нашег војника створило јунака. Ствар је врло проста ма да није похвална.

Наш сваки пјешадиски пук има своју коњицу. Та коњица у рату с нама није вршила онај задатак који је њој стављен за вријеме рата. Она је била та која је од нашег пјешака стварала „јунака“. Рекао сам вам већ да је наш војник пошао у рат без воље, без слоге, без послушно-сти. Дакле, за вријеме борбе сваког пука, коњица, која му је придодата, распо-реди се око пука у слово П тако, да је цио пук потпуно опкољен. У борби, када ви ударите жестоком, у нашим редовима настане колебање и војници почну нагло да одступају, тада коњица дјествује. На команду ваде сабље они и отворе сјечу међу оним војницима, који су покушали да одступе.

Било је прилика, видјели сте, да на бојишту са којег сте нас потисли на-ијете масу љешева и јечених и искасап-љених наших војника. Знам да вас је ово зачуђивало, кад знате да наша коњица није дјествовала, али сада вам је јасно.

Па кад овако стоји ствар, онда питам ја вас да ли ће војник радије ићи на-пријед или натраг? Свакако напријед, јер има шанса са животом.

Ето, због тога су бугарски војници „јунаци“.

Што се тиче звјерстава, морам вам признати, да је ту сва кривица до нас старјешина, а не до наших војника. Звјер-ства, која смо починили према вашим рањеним и заробљеним војницима, у вези су са горњим начином за стварање ју-наштва у нашој војсци.

Да ли би ми са горњим начином што постигли да није овог другог, питам вас? Изгледа вам чудно, необјашњиво, је ли? Е па лијепо, кад наш војник не смије да одступи, јер га смрт сигурна чека, онда је природно да може да пребјегне непријатељу и да му се преда. Да не би овог било, ми смо сваког нашег зароб-љеног или рањеног војника мучили пред нашим војницима. И то смо измишљали најстраховитија звјерства, која су и нама што смо их измишљали срж у костима ледила. Набости на четири бајонета заробљеног војника, а под њиме распалити ватру, изгорети му једну ногу, одрати га до половине па засути сољу, одсјећи нос, уши, извадити очи и д. т., то су биле обичне муке, а било је и страшнијих.

Видјели смо да је ово било од великог утицаја на наше војнике, јер су многи, за вријеме оваког мучења, дрхтали, окр-тали главе, па и плакали. Послије оваког мучења ми смо војницима говорили: „Момци, јесте ли видјели ово? Још гроз-није муче Срби, па позите да вас не заробе или не шалите се да се предасте“.

Сад ми кажите ви, да ли ово није имало успјеха? Имало је, имало још каквог.

Наши су војници остајали на оним по-ложјама на којима смо их ми поставили. Али, људи једно а Бог друго, правда је неумитна. Како смо радили, још добро пролазимо“.

Како умире српски комита

„Јединствен случај хладнокрвности и присебности у најстрашнијим часовима смрти, можда случај каквог до данас ни једна ратна историја забиљежила није, испрчао је један наш херој, који се као српски комита у првом рату са Турцима борио код Нагоричана, Куманова, Прилепа и Битоља, а сад се налази на лијечењу у Сланкамену против реоме.

Једној чети војводе Бабунског бијеше додијељено да чува границу код Наго-ричана у караули. Бијеше их свега три-десет. Прије него што је рат објављен, навалише Арнаути око три стотине на исту караулу. Препуцавање трајаше чи-тав дан, и Арнаути не могаху ништа по-стићи, јер храбре српске комите кроз мале отворе на каменитој караули баца-ху бомбе, који чинише покор међу Ар-наутима. Ноћу динамитом провалише Ар-наути врата, но како бјеху двоје врата, комите изађоше на друга и бацањем бомби повлачише се под окриљем мра-ка к шуми. И код комита важи: иди му-дро не погини лудо, а задај непријатељу што више рана. У том одступању бијеху многи рањени. Један млад као каља ро-се паде рањен и замоли друга свога да га понесе или по комитском закону уби-је, јер српски комита жив се не преда-је. Друг извади револвер да га убије по-што га није могао понијети, јер је и сам рањен био, а овај му рече: „Стој не пуцај, уштели тај куршум за Арнауте, прободи ме.“ Молба би испуњена, а тако испу-сти своју племениту душу овај херој над херојима коме се данас ни за гроб не зна.

Закључење мира

Потписивање уговора мира у Бу-курешту свечано је у недељу у 11 и по сати прије подне објавље-но пуцањем топова, а радосно је одјекнуло у свима савезним држа-вама, као год што је изазвало ли-јеп утисак и на страни.

Тако је завршено велико дјело балканских савезних држава, пот-помогнуто Румунијом, које могу би-ти задовољне оваквим исходом ства-ри. Зато се с правом и рекло да ће се свијетли дан потписа мира памтити у Српству као дан божје награде великог труда српског на-рода, који корак по корак својом снагом подиже своје двије слобод-не и поносне државе и под скип-тар својих поносних владара враћа старе српске земље, заливане толи-ко пута крвљу Србиновом.

Чују се гласови како ово закључивање мира није дефинитивно, јер да ће се морати извршити ревизи-ја уговора. Ми сумњамо да ће до ове ревизије доћи, јер се сматра с правом да је мир дефинитиван. То се види и из телеграма румунског краља упућеног њемачком цару и у опште из држања великих сила, а нарочито Енглеске, Ђемачке и Француске, док су се за ревизију изјасниле само Аустро-Угарска и Русија.

Али и без тога не би се могло очекивати, да ће се одмах зацарити дефинитивни мир на Балкану и до-гађаји ући у нормални колосек, јер треба времена док се сви крвави трагови загладе и све пође својим током. Али је неоспорна истина и то, да је потписивање уговора мира значајан акт и историски догађај не само за Балкан него и за Евро-пу, пошто је велика криза на Бал-кану потресала читаву Европу и врло често у критичан положај до-водила европски мир.

Војска је свршила своје и бал-кански народи ће се моћи да пре-даду мирном раду, док ће дипло-матија имати још једнако посла, чувајући се да не излаже Европу новим трзавицама и искушењима.

Савезне балканске државе с Ру-мунијом на челу показале су добру вољу да одговоре жељи и распо-ложењу Европе да се мир ничим не поремети и очува, а до Европе је да тако и до краја буде.

Међутим док остављамо да се догађаји сами развијају, позабави-ћемо се историским догађајима у Букурешту.

Текст уговора мира

„Agence Rumaïne“ доноси текст уговора мира. Уговор гласи:

„Уговор о миру између краља Бугарске с једне и краља Грчке, Црне Горе, Румуњске и Србије с друге стране.

Вођени жељом, да учине крај садањем ратном стању, које постоји између дотичних земаља и прожети намјером да успоставе мир између својих тако дуго мучених народа, споменута Величанства одлучише да склопе дефинитивни уговор мира и у ту су сврху именовала шљедече опуномоћенике (слиједе имена опуномоћеника).

Сретно постигнутим споразумом одређено је:

Чл. I. Између краља Бугарске и осталих владара, као и њихових баштинака и наслједника, владаће мир и пријатељство.

Чл. II. Исправљена граница између Румуњске и Бугарске ићи ће према додатку 5. протокола од Дунава више Татракана, те ће се свршити на море јужно од Екрена. Изрично је упозорено, да ће Бугарска најкасније за двије године сравнити са земљом постојеће двије тврђаве: Рушчук и Шумлу и у зони 20 км. око Балчика. Мјешовита ће комисија у року од 15 дана установити нову граничну линију, те ће предузети диобу добара и власништва, одијелених новом линијом. У случају споразума одлучиће изборни суд у пошљедној инстанцији.

Чл. III. Граница између Србије и Бугарске установљена према додатку 7. протокола ићи ће од горе Порторице на старој граници, тећи ће старом бугарско-турском границом, те поћи развођем између Вардара и Струме, одмичући од горње долине Струмице, која остаје Бугарској, свршиће се код горе Бјеласице, гдје ће се спојити са границом бугарско-грчком. Мјешовита комисија одредиће у року од 15 дана нову граничну линију и предузеће одмах диобу добара и власништва подијелених новом границом, уз придржавање евентуалног изборног суда.

Чл. IV. Неспоразуми, који се односе на стару бугарско-српску границу биће уређени према споразумима, углављеним међу уговарајућим странкама према прикљученим записницима.

Чл. V. Граница између Грчке и Бугарске установљена према додатку 9. протокола ићи ће од нове бугарско-српске границе, слиједиће шљеменом планине Бјеласице и свршиће се код ушћа ријеке Месте на Егејском Мору. Мјешовита комисија и изборни суд узети су већ у обзир у пређашњем чланку. Изрично је уговорено, да се Бугарска већ сада одриче сваког захтјева на Крит.

Чл. VI. Главни станови појединих војска биће обавијештени о потпису уговора. Бугарска се влада обавезује, да ће војску демобилизовати већ други дан након стипулације; чете, које се налазе у посадама у зони окупације њене војске биће послане на друге тачке старог бугарског територија, те ће се, испразнивши окупациону зону, моћи вратити у обичне зоне.

Чл. VII. Испражњење бугарског територија започеће одмах након демобилизације бугарске војске, а биће проведено најкасније за 14 дана.

Чл. VIII. За вријеме окупације бугарских територија војске задржаће право, да праве реквизиције уз плаћање у готовом. Оне се могу слободно служити жељезницама за превоз чета и терета без плаћања одштета. Болесници и рањеници биће под заштитом дотичних војска.

Чл. IX. Сви ратни заробљеници биће што прије измијењени. Владе ће међусобно измијенити рачуне у погледу трошкова учињених директно за њега и издржавање ратних заробљеника.

Чл. X. Овај уговор биће ратифициран у року од 15 дана или могуће још прије. Измјена ратификација обавиће се у Букурешту.

У потврду свега горњег опуномоћеници ставише свој потпис и печат.

Чланак пети уговора тиче се граница Грчке. Једна нарочита одредба гласи: Бугарска се одриче свих претензија на Крит, који је освојила Грчка и који је улазио у састав кондоминиума четири балканских држава. Све жељезничке концесије које су Турци дали странцима, неће бити признате. Имаоци концесија добијених уредно с правног гледишта добиће накнаду штете.

Потписивање уговора

У недјељу је сједница конференције отпочела у 10-15 прије подне. Секретар Титовски прочитао је службени текст уговора мира који је већ био ратифициран од секретара појединих држава. Иза тога је уговор потписан од делегата алфаветским редом. Само први делегати појединих делегација додадоше своје печате. Док се обављало потписивање, топови су обављивали граду, да је мир неопозиво потписан.

У исто вријеме зазвонила су сва звона а градом, свечано исквићеним, свираху музике.

Министар-предсјеник Веницелос узео је ријеч, да захвали у име конференције Мајореску за његову објективност и такт као и за сјајне савјете, што их је дао делегацијама у њиховим посебним конференцијама. Име Мајореска спомињаће, се рече, с дубоким признањем и поштовањем код свију народа, којима је букарешки уговор донио мир.

Чланови конференције дигоше се на ноге и приредише овације предсједнику Мајореску. Овај је одговорио, ганут, захваливши се и истакнувши, да заслуга за успех конференције припада свима делегацијама, које су својим помирљивим духом заслужиле признање интересованих народа. Говорник је иза тога констатовао, да је конференција у Букурешту, која је почела 17. јула могла свршити свој рад 28. јула обавиши дјело које ће сигурно служити на част цивилизацији. Онда је Мајореско прогласио конференцију да је службено довршена, те је рекао:

„Моја господо, можемо се растати сви ми, да смо учинили све, што је било до нас, да штитимо интересе држава што их заступамо и са жељом, да би се личне везе, које су склопљене међу нама у вријеме заједничког рада значиле почетак за добре односе, који ће настати међу нашим државама“.

„Говор предсједника поздрављен је од свих делегата с великим одобравањем.“

Кад је сједница закључена, остали су још делегати на окупу у разговору. Међу њима је владала велика срдачност. Кад су делегати изашли из зграде министарства спољних послова, били су од мноштва свијета срдачно акламирани а тако и путем у саборну цркву.

У катедрали је у подне одслужено благодарјење коме је присуствовао и краљевски двор с принцесам Маријом и Јелисаветом, министри, виши чиновници и друге особе. Након ове церемоније сви су делегати на предлог Спалајковића пошли у краљевски двор да се унишу у књигу, у ту сврху приурговљену.

Пашић и Мајореску

Мајореску и његова госпођа дали су у суботу дине у част делегата у палати министарства спољних послова, на који су били позвани сви румуњски министри са својим госпођама, сви делегати и др. Министар предсједник Мајореску изрекао је шљедечу изјаву том приликом:

„Мировна конференција управо је сада завршила своју мисију, а сутра ће приступити потписивању уговора о дефинитивном миру. Сретам сам, што могу још једном захвалити делегатима балканских хришћанских држава на чести, коју су нам исказали, дошавши у Букарешт, да у румуњској пријестоници сврше дјело мира, који се тако живо очекивао и који толико обећава за будућност наших држава. Споразум, постигнут у тако кратко вријеме и том приликом по нама посведочена хармонија у становиштима, чине нову велику силу у Европи. Дигнимо чаше у здравље сурадника у великом овом мировном дјелу.“

Министар-предсједник Пашић одговорио је срдачним говором, изразивши у име делегата признање министру-преднику Мајореску, краљу Каролу и Румуњској. „Под славном владом Краља Карола, рекао је Пашић, румуњска је стекла неумрло право на признање са стране балканских народа, најприје својим племенитим судјеловањем на њиховом ослобођењу, а онда историском мисијом, коју је управо сада довршила на успјешан начин, у корист балканске равнотеже, која установљује нове темеље за будући напредак овога дијела Европе. Желимо, да би Румуњска увијек остала на челу народа, што их представљамо, показујући им пут реда, мира и напретка.“

Банкет у част делегата

У недјељу у вече био је у Букурешту гала дине за 59 особа. Присуствовали су сви делегати балканских држава, краљ Карол, предсједник сената и принчеви. Банкет је даван у краљевом двору. С десне стране краља за трезом сједјела је румуњска престолонашљедница, а с лијеве стране бригадир Вукотић. С десне стране краљице сједно је Пашић, а с лијеве Веницелос. Краљ Карол изрекао је говор, у ком је нагласио, да је чврсто освједочен, да ће закључак мира бити трајан, и да ће помоћу божјом бити то први корак за плодоносни споразум, који ће народима приштедима нова искушења и олакшати, да се опораве од оних, која су проживјели. Најтоплија му је жеља, да се између Румуњске и краљева балканских држава успоставе пријатељски односи, и одрже у интересу свију.

Румуњски краљ подијелио је шљедеча одлијча: пошто Пашић има први степен ордена звијезде, добро је краљев портрет са посветом; Веницелос и Вукотић добише први степен ордена круне. Ми-

сија бугарска изјавила је, да ће примити одлијча, кад буду успостављени дипломатски односи.

Славље у Биограду.

Као на Цетињу, тако је и у Биограду и Атини потписивање уговора о миру радосно прихваћено и срдачно прослављено.

У понедјељак је у Биограду било благодарјење за срећно закључење мира. свечаној служби присуствовао је Краљ и Принц Ђорђе, цијела влада и дипломатски збор.

Глас о закључењу мира изазвао је у Биограду велику радост. Сви домови окићени су заставама. Дан прије је избачен 101 топовски хитац. У уторак је пошла засебна лађа са 300 излетника у сусрет делегатима, који су из Букурешта свечано испраћени, а у четвртак срдачно дочекани у Биограду.

„Самоуправа“, говорећи о закључењу мира, износи историју букурешког мира 1812. и 1886., те вели: овогодишњим ратом избрисане су несрећне пошљедице рата 1885., покајано је Косово, спрана сливничка лага, Србија може сада мирно гледати на своју будућност. Само је сада потребан озбиљан рад.

Утисак у Бугарској

Док из пријестоница славних побједника долазе радосне вјести о потписивању мира, дотле из Софије стижу немиле гласови.

У Софији влада дубока потиштеност. Вјест о миру дочекана је мирно, али свугдје влада туга. Радослав је изјавио да ће се она питања, која нијесу ријешена у Букурешту, расправити на конференцији велевласти. Ради тога провешће се у најскорије вријеме демобилизација. Иза ријешења питања граница, одмах ће се са балканским државама успоставити дипломатски односи.

Новине изјављују једнодушно, да ће мировни уговор имати тај успјех, да задржи немире на Балкану, чему би се дало избећи, да се исправе неправде, што су у Букурешту почињене. У букурешком уговору обећала је Бугарска, да ће прва демобилизирати, упркос тога, што Турци бораве у Тракији. Турска наставља са сакупљањем војске, те број њених чета износи око 200.000.

Краљ Фердинанд војсци

Краљ Фердинанд издао је дневну заповијест војсци и у њој подсјећа најприје војнике на побједу, које су се свршиле у рату против Турске потпуним триумфом бугарског оружја и онда вели: Војници, у часу кад сте се имали вратити домовима, дошло је на нас ново зло. Наши савезници, с којима смо имали сталне уговоре, оставили су нас и хтели су отети оно, што смо искурили крвљу 10.000 војника. Огорчен над том сјевером није се бугарски народ могао смирити. Ниједан бугарски патриота није се могао добровољно и без борбе одрећи Битоља, Охрида, Дебра, Прилипа, Солуна, Сереза и других бугарских подручја, гдје живе сродна браћа. Морали смо се против воље одлучити на нови тешки рат. Тај би био окруњен успјехом, да се није скупио низ политичких одношаја, који је сломио наше силе. Притиснути са свих страна, морали смо потписати букурешки мир, пошто наша домовина није била кадра да се бори са пет сусједна, без опасности, да не изгуби све. Исцрпљени и уморени, али не побијеђени, морали смо оставити своје славне заставе за боље дане. Славни војници, сада када остављате редове јуначких пукова, смаграм својом дужношћу, у име Бугарске, да вам дубоко захвалим за све муке и патње, које сте претрпијели за вријеме тог великог рата.

Краљ Фердинанд свршава своју заповјед овом пријетњом: Приповиједајте дјеци и унуцима о храбрости ваших војника и придрвајте се за један дан, кад ћете довршити славно дјело, које сте започели.

Демобилизација

Као што из Софије јављају, декрет о демобилизацији бугарске војске разаслан је у понедјељак војним заповједницима. Демобилизација је отпочела у понедјељак. Чете ће се вратити у своје гарнизоне.

Из Биограда јављају, да врховна команда српске војске чини припреме за сукцесивно провођење демобилизације. Још се јавља, да ће се приредити престолонашљеднику Александру при повратку у Биоград свечан дочек.

Румуњски краљ потписао је наредбу за демобилизацију румуњске војске, која је почела 31. јула.

Грчка се војска повлачи с бугарске границе.

Општи утисак

Измјена телеграма између њемачког цара Виљема и румуњског краља Карола изазвала је у француским службеним круговима велику пажњу и задовољство. Пада у очи, да је у телеграму румуњског краља истакнуто да мир остаје дефини-

тиван, а из оба телеграма произлази, да су тачне раније вјести, да је њемачки цар лично интервенирао у спорним питањима.

Румуњски краљ добио је телеграфске честитке поводом закључења мира и од руског и аустријског цара.

„Самоуправа“ констатује свеопшту радост цијеле европске штампе ради закључења мира, који једино квари аустро-угарска штампа тражећи ревизију, јер да не може допустити да се бугарска сувише ослаби. Та бојазан је неоправдана, јер је Бугарска ипак остала највећа држава на Балкану јужно Дунава. „Самоуправа“ се нада да велике силе неће квари букурештски уговор, него да ће га примити на знање, јер лежи у општем интересу, да Европа остави Балканцима слободу стварања унутрашњих аранжмана.

У главном стану

— Скопска Идадија. — Код Престолонашљедника —

„Циришким Новинама“ послао је из Скопља г. Иван Ивановић писмо ове садржине:

„Чудна је игра судбине: српска Врховна Команда налази се смјештена у истој згради у којој је прије двије године становао султан Мехмед V. за вријеме свога путовања по поробљеним областима некадашњег српског царства. Ту су пут учинили у току прошлих пет вјекова само два султана: први је био Мурат II. године 1389., а други Мехмед V. године 1911. Први је пао у борби против Срба на Косову — пољу 15. јуна 1389., — а други је изгубио Скопље и скоро сав европски посјед свога царства, само 15 мјесеци послје своје посјете Скопљу и Косову.“

У скопској Идадији (гимназијској згради), у тој луксузној згради са мраморним коринтским стубовима, великим свјетским одајама, удијеленој од вароши, окруженој шумарима налази се сада српска Врховна Команда. У одајама пак Идадије, у којима је 1911. год. у лето становао султан Мехмед V., налазе се спаваће собе храброг и симпатичног Престолонашљедника Александра Карађорђевића.

На широкој, луксузној балконској тераси, са које је прекрани султан Мехмед V. примао подворење и овације својих тадашњих поданика, и држао своје кратке говоре, стереотипне садржине гласом веома монотоним, — шетају се сада лијепо израсли, симпатични и интелигентни официри Врховне Команде. У Идадији станује и Војвода Путник, који је своје бриљантне способности у првом и другом рату на Балкану тако потпуно документовао.

Од како је започео рат с Бугарима, Престолонашљедник Александар не станује више у скопској Идадији, он је далеко у планинама међу својим војницима, од којих се он тако нерадо растаје. Он долази са положаја само на неколико сати у Скопље да се одмах врати на бојно поље. И данас је дошао на неколико сата и вратио се својој првој армији, којом тако сретно командовао.

Имао сам част и задовољство да са Височанством говорим; то није био интервју, већ само случајан разговор. Он је говорио са више официра и спазио ме, када сам га, пролазећи ходником палате Идадије, поздравио. Пришао је, пошто ме је познао, и рекао ми неколико љубазних ријечи, које он има према свакоме и причаше како се он код својих војника на положају добро осјећа, боље но игдје, како ће само неколико сати остати у Скопљу. Очи су му се јако свјетлиле од радости кад је говорио о својој армији, а нарочито кад је причао о борбама и побједама над четвртном бугарском армијом министра Ковачева, о тим славним часовима, у којима је он, у првим редовима узео активног учешћа. Он нам говораше ријечима младићског одушевљења.

Нашим војницима треба се више него дивити. Они се боре као лавови. Командовати овим јунацима је више него задовољство. Па тек њихова издржљивост у маршу, у борби! Они су сваког дана маршем ѡревалили дистанције, који су невјероватне. Када је четврти бугарска армија разбијена и бјегала у највећем нeredу из базена Вардара у базен Струме, наше су је трупе гониле и још и сад гоне тако м истрајношћу и браином, да је не-пријатељ све остављао и бицао са себе само да може брже бјегати. Да, Бугари су јоразом на цијелом македонском земљишту добили оно, што су заслужили...

Симпатични нашљедник пријестола Србије опростио се од нас свију и пошао на објед Војводи Путнику.

Послије једног сата видео сам га још једном. Излазио је из Идадије на аутомобилу. Сиједи генералисим Путник сједио на десној страни до њега. Престолонашљедник је хитао на бојно поље, на коме српска војска зна само за побједу и славу...

Кратке вијести

— Посланик Веснић посетио је француског министра спољних послова и саопштио му да Србија тражи од Турске у име ратне оштете 600 милиона динара.

— Русија је захтијевала од Француске да Турској не даје никакав зајам. Француска је одговорила да не може да спријечи да јој се приватно зајам да, али га она службено неће дати.

— Да би сачувала Једрене, Турска мисли да објави рат Бугарској, ради чега настојава да придобие Румунију за неутралност.

— У јавности је пуштен глас да ће се престолонашљедник Александар заручити са грчком принцезом Јеленом.

— У Беч је стигла депутација из Једрена, састављена од Турака, Јевреја и Грка, која ће обићи све европске центре и молити да се Једрене остави Турској.

— Француски листови доносе да преовлађује мишљење да се неће вршити ревизија уговора о миру склопљеног у Букурешту.

— Колера је у Србији потпуно локализована. Већ је неколико дана како се нови случаји не појављују.

— Бивши бугарски министар Гешов, који се у нарочитој мисији бави у Петрограду, отпутоваће у Париз да заинтересује француску владу за бугарско становиште у питању Кавале.

— „Локалцајгер“ доноси да се и Италија изјаснила против ревизије букурешког уговора о миру.

Дневник

Помен. Јуче у 11 сати био је помен блаженопочившем Кијазу Данилу. На помену је био Његово Величанство Краљ и Његово Краљ. Височанство Кијаз Мирко, а чиновничество је Његово Високопреосвештенство Г. Митрополит. Помену је присуствовала Краљевска Влада, државни великодостојници, генералитет с официрским кором, чиновништво и грађанство.

Одликован војник. Њ. В. Краљ Петар од Србије одликовао је орденом Карађорђевице звезде Милоја Николића, редова петог пјешадског пука извог позива, зато што је као рањеник дозволио да се са његовог тијела одсјече комад коже да би се њоме залијечила рана једног официра. Поред одликовања Милоје је добио и хиљаду динара помоћи. Милоје је сликан и његова ће слика бити у свакој касарни као лијеп примјер војницима о пожртвовању.

Наши војници у Биограду. Биоградски лист „Балкан“ јавља да ће у Биоград доћи сви они наши војници, који су учествовали у рату с Бугарском, да разгледају пријестоницу братске краљевине, где ће се задржати неколико дана. Колико је ово тачно, није нам познато.

Слава наших рањеника. Као што јављају биоградски листови, прошлог петка рањени наши војници, који се лијече у петој резервној болници у Биограду, прославили су своје крсно име Св. Петку. Свечара је било 14 и сви су жељели да прославе крсно име најскромније, али су њихову жељу прихватиле добровољне милосрдне сестре и управа болнице, које су припремиле све потребе. Сјечење колача извршено је у присуству персонала болнице и неколико отмијених грађана, када је пало и неколико лијепих здравница у част Црне Горе и њених соколова. Биоградски листови са ове славе доносе опширне извјештаје и симпатично говоре о свечарима.

Одликовање наших ратника. „Балкан“ саопштава: „Министар војни добио је предлог са надлежног мјеста, да се сви црногорски војници, који су узели учешћа у рату с Бугарама, одликују орденима за особиту храброст. Црногорски соколови одиста су заслужили ово одликовање“.

Кавана „Европа“. Сјутра ће бити отворена на Цетињу кавана „Европа“, једна од најмодернијих у пријестоници. Ова модерна кавана смјештена је у кући г. Ника Виторовића, у којој је до скоро држао г. Р. Биљановић своју радњу. Зграда ове нове каване из основа је реперирана и нарочито приурочена за ову сврху. Сопственици, двојица младих људи, постарали су се да своју радњу што боље снабде и да посетиоце што више

задовоље. Желимо им срећан и успјешан рад, као год и истрајности у послу.

Колера у Котору. Поводом смрти Ане, удове проф. Петра Маргариновића, рођене Липовац у Котору разглашено је како се тамо појавила колера. Међутим сад се глас о колери демантује и уверава да је грађанство без узрока алармирано, јер од колере ни помена нема, пошто ни г-ђа Маргариновић није од колере умрла.

Словен. У Буенос Аиресу, у Аргентини, отпочео је да излази нови лист „Словен“ као орган Срба, Хрвата, Чеха, и свих осталих Словена. Директор му је Жарко Ружић. Излазио је до сад само суботом, а од сад ће двапут недељно. До сада је изишло десет бројева. Чланци излазе, сем на српском, и на осталим словенским језицима. Ми овај лист топло препоручујемо, а нарочито онима који имају своје у јужној Америци. Цијена му је годишње за Европу 22 франака. На углед се може добити у уредништву нашег листа.

Вријеме: Опет је освојило ружно вријеме. У сриједу у вече се почело облачити и у четвртак је освануо кишовит, прави јесенски тмурни дан. Киша и данас као из кабла лије.

Међу рањеном браћом

„То је наш брат!“

Рањеник Ј. из села К. био је од свих најтужнији и најтужљивији. Скоро никад није говорио са својим друговима, па и нама је нерадо одговарао. Истина је, јадник је изгубио десну ногу, али били смо увјерени, да мора нешто друго бити прави узрок његове жалости.

Једног вечера смо ушли послом у собу у којој је лежао. Врло смо се зачуђили, јер смо видјели да око његовог кревета стоје десет мушкарца. Били су високог стаса, крупни људи, а на главама су носили високе шубаре од овчје коже. Наш је рањеник био сав измијењен, и при најбољој вољи и врло је живахно разговарао са оном десеторицом мушкарца.

Питали смо их у шали:
— Па шта радите, зар имате какву сједницу?
— Није, него смо чули, да је наш Јован рањен и да лежи у вашој болници, па смо се скупили сусједи и пошли да га посетимо и да видимо, како се наш брат осјећа.

— Шта, ово је ваш брат?
— Јест, наш је брат; сиромашак, нема ни родитеља, нити рођеног брата или сестре и зато смо сви из села његова браћа.

Са поносом и љубављу гледали су на њега и сваки му ја дао нешто новца. Тај је дар сигурно дошао од срца.

— Кад оздравиш, Јоване, јави нам, да сви дођемо по тебе. И немој се ништа, ништа бринути због тога, што си без ноге. Изгубио си ногу за нас и сви ми бринућемо се за тебе.

Јован је био сретан и пресрећан.

Још су му једном стиснули десницу и опростили се с њиме. На вратима се пак сваки још једном окренуо ка њега и насмијешило се. Сад смо тек видјели, зашто је наш Јован био тако ћутљив и тужан. Очекивао је да дођу његова браћа и није се варао, браћа су дошла, да га посјете.

Од овог вечера био је Јован миран и весело.

Записи о рату

Стријелани, клани, печени

Док је још на Ријетким Буквама бјеснила борба, пође једном јачем бугарском одреду за руком да зароби двадесет и два наша војника. Бугари су заробљене Србе протјерали у прво оближње село. У путу их сретне један бугарски официр и упита своје војнике:

— Каде ти карате?
Војници одговорише.

— Колико ти има? упита даље бугарски официр и прихвати из сатанских смијех:

— Двадесет и два? Је ли двадесет и два. Е.. двадесет ћемо да стријељамо; једног да кољемо и једног да печемо...

Одмах су одвојена на страну два несрећника, које је бугарска звјера са еполетама хтио да коље и да пече, а пред ону двадесеторицу стао је бугарски одред и свадио их на брежуљак једним плотоном... За то вријеме су се она два јадника из трећег позива надала у лудо бјегство, не да се спасу, јер су Бугари одмах прицуцали, већ да их бугарски звјерови не мрцваре касапски, животински, звјерски...

Онај који је требао да буде печен, пао је одмах, изрешетан са неколико пушчаних метака. Злосрећник кога су требали да кољу имао је боље ноге; неким дивним чудом, имао је луду срећу да се дочена положаја на којима су биле наше трупе.

— Ти баш одвали! — говорили су му наши, кад је он, сав задуван, причао своју језовиту причу.

Војник се клео:
— Пас био, ако слагао... Видјеште кроз сат два, кад отјерамо Бугаре. На једном брежуљку (описао га је до ситнице) — наћи ћете двадесеторицу стријеланих, а за једно двадесет корака оног несрећника што је требао да буде печен. Убили су га с леђа, кад је бјежао...

Када је Бугарима отет положај — све смо нашли онако како је причао наш војник. И још нешто страшније. Међу оном двадесеторицом стријеланих, један је био страховито унакажен. Одсјечен нос, уши одсјечене, језик извучен и расцијепљен на двоје. Мртва рука му се укочила, а у шаку утиснуто огледало у виду полумјесеца. На огледалу позлаћени натпис „Sauvenir de Philhorel“ (успомене из Пловдива) а рука превијена тако, да је овај осакаћени јадник, који је од плотуна само рањен био, све до пошљедњег даха, исколачених очију морао посматрати своје унакажено лице.

Разрогачене очи његове устаклиле су се у безуман осмијех. Пошљедњи поглед тога несрећника морао је бити поглед лудака.

Бугарски правник

Ево шта прича један српски рањеник: У борби на Ријетким Буквама наши официри и војници заробили су велики број Бугара. Поред све своје страхоте, јер је често долазило до ножа, ова је борба била врло интересантна.

У једном стаду заробљених Бугара, одвајао је један нешто погледом који је био питомији но обичног Бугарина. Када су га наши војници који су га заробили довели своје официру г. Петру Куновићу, који сад већ и по други пут рањен лежи у болници, — завали заробљени Бугарин:
— Чујеш, бре братко, немој ме убијати док ти не кажем неколико ријечи.

Официр га није ни слушао, јер је у томе тренутку имао пречих послова.

— Ја сам, братко, правник, студент права. Не мој ме убијати док ти нешто не кажем. Послије ме можеш убити.

— Е, баш ми је мило, братко, и ја сам правник. Деде говори! осмијеху се од све мукe наш официр.

— Бијасмо се већ два дана, али ја пушке не избаких — поче Бугарин. — Ето ми пушке! Види је, није чајава. Ето реденика, погледај, у њима су сви метци на броју. Ја сам морао да будем ту, али сам против братоубилачког рата.

Бугарин је говорио истину, наши су се увјерили. Послије неколико ријечи с пуковником, наш официр рече Бугарину:

— Е драги братко и колега, можеш нам ићи. Бугарин је оживио.

— Зар нећеш да ме убијеш, братко? упитао је у чуду.

— Ми заробљенике не убијамо; а сад можеш ићи!

Правник пође међу остале заробљенике — Бугаре.

— Ти си, братко, слободан.
— Чисти се! — смијали се наши војници.

— Коде?
— Свуда, братко. Право у ваш логор. Трчи. Ха-а а-јд! Бугарин се обрте и наже у трк.

— Зато што си против братоубилачког рата — викали су наши.

— И зато што си правник — опраштао се с њим наш официр.

Бугарска звјерства

Једна српска патрола наишла је у близини Радовишта на једног српског потпоручника, коме су биле очи ископане и нос и уши одсјечени. Тај потпоручник је причао, да је био залутао па су га бугарски подофицири и војници заробили и грозно мучили. Како је био без оружја, то је замолио свога колегу, вођу патроле, да га убије, да би га ослободио мука, али је овај то одбио. Несрећни официр, доцније, дочена се некоко револвера једног војника, па се убио.

Пошљедњи опроштај

Десило се на Ријетким Буквама. Два брата била у једној чети и при јуришу један од њих паде по срећ срца побјеђен непријатељским метком. Други застане и под кишом куршума извади из њедара малу воштану свјећницу и запали му је више главе.

— Дале од без свијет! — рекао је осталима, кад их је етигао.

На сто метара затим пао је тешко рањен и одбауљаво је од мртвог брата, па ту онесвијеснуо.

Сјутри дан болничари су га нашли крај братовљевог леђа и одатле однијели на превлашћево.

Телеграфски извјештаји

Румунски краљ и аустриски цар

Букурешт, 1. августа
Краљ Карол и Франц Јосиф измијењали су најпријатељскије телеграме приликом потписа мира. (Бечки Кор. Биро).

Демобилизација у Србији

Биоград, 1. августа
Наређена је општа демобилизација српске војске. (Б. К. Б.)

Делегати се разишли

Букурешт, 1. августа
Изасланици мира у преговорима о миру отпутовали су. (Б. К. Б.)

Грчки Краљ у Солуну

Солун, 2. августа
Краљ грчки приспио је и одушевљено је дочекан. (Б. К. Б.)

Румунски краљ војсци

Букурешт, 2. августа

Краљ је упутио војсци дневну наредбу, којом јој захваљује што је без проливане крви успоставила мир и повећала Румунију. (Б.К.Б.)

ОГЛАСИ

Јављам поштованом грађанству, да сам добио

сваковрсних штофова

за јесењу и зимску сезону, које израђујем по жељи муштерија са најмодернијим кројем и израдом, и са најумјеренијим цијенама.

Такође имам и готовог одијела за јесењу и зимску сезону, које дајем по врло јевтиној цијени.

У истој радњи израђујем одијела за г.г. официре, а такође израђујем одијела и за г.г. свештенике, по најумјеренијим цијенама.

Препоручујем се за што вишу посјету.

С поштовањем

БЛАЖО М. МАРКУШ

кројач

Р. 74, бр. 23, 2, 3

ДО МИТРОВА-ДАНА

Обављам све могуће зубољекарске послове у старој вароши — кући Стева Перовића. Солидност зајемчена. Цијене умјерене.

Подгорица. дипломир. зуб. љекар
п.п. бр. 24, 1, 2 **ЕВР. КАЛУЂЕРОВИЋ.**

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЊИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стиловима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње. Иконописац
п. п. бр. 20, 4, 10 **ФРАНО СИБРИНА**

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРИСО ДЕТОИЦ, ЗЕЛЕНИКА (Бока Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.
п. п. бр. 16, 7, 25

Најфинијег Малиновог сока

(Framboise)

у разним флашама, добила је и продаје литар 4 перпера; а веће наруџбине за унутрашњост шаље о свом трошку

Цетиње, 19. јула 1913.
п. п. бр. 21, 4, 5 **Трговина П. М. Калуђеровића**

п. п. бр. 1. 41—50

ЦЕНТРАЛА:
ТРЕБИЊЕ (Херцеговина)

ТРАВУНИЈА

ФИЛИЈАЛА:
ГРУЖ (Далмација)

трговачко, индустријско, отпремачко, комисионо и агентурно дионичарско друштво.

Велико складиште сваковрсног пираног дрва: дасана, мурала, јеловог, пињевог, храстовог, буновог, сировог и куханог. Паркета бунова и храстова.

греда тесаних сваке дименције, горивог дрва и енглешког наменог угљена.

Све уз врло умјерене дневне цијене.

из 1911. год. П. п. бр. 39. 54—54

Штампа Кр. Ц. Државне Штампарије Власник и одговорни уредник Радомир Кривокапић Орлински

Цетиње, 7. августа

Срећни свршетак букурешког мира унесређио је, осим Бугарске, и — Аустрију. Бар она се сама, судећи по писању њених полуслужбених листова, сматра унесређеном. По изјави једног посланика у бечком парламенту, први балкански рат оставио је на бојном пољу двојицу претучених: Турску и Аустрију. Овај други рат, могло би се сада додати, опет је двојици доносио пораз: Бугарској и Аустрији. У два рата, у тако кратком времену, бити тучен, и то без оружја, није особито пријатно. Аустрија је, дакле, у овој великој балканској кризи била са бијенима. Слаба препорука да државничку подобност садашње њене дипломатије. Била је с онијема, за које се унапријед, са јаком дозом вјероватноће, могло предвидјети, да ће извући краћи дио. Са човјечанског гледишта достојно жаљења. А кад се узме у обзир да је свијет и у Двдесетом Вијеку још прилично сујевјеран, нарочито на Балкану ушљед злих остатака дуготрајне оријенталске владавине, онда ова дружба с Аустријом има нешто кобно. Арбанија, недонесеном чеду Аустрије, и њеном будућем Књазу мора да је већ сад студено око срца.

Тујим погрјешкама ваља се поучити и користити. Бугарске гријехове, у главном, знамо. Казна за исте изречена је у Македонији. Погрјешке аустријских државника нијесу довољно расправљене и освијетљене. Свестрано и дубоко познавање истих најпотребније је српском народу. О њима би се могло дуго и опширно говорити и писати, у толико прије, што још не нађоше своју заслужену казну, која би свакоме, па и на зло упућеном, отворила очи.

Један велики мађарски лист, који има јак утицај на одређивање правца у јавноме мишљењу Мађара, критикујући слом аустро-угарске спољашње политике, рекао је, да су њени представници психопатолошке појаве. И сама мађарска штампа, ватрени бранилац политике графа Берхтолда, долази до закључка да у њој има нешто за здрав разум непојмљиво, неурачуњливо. Они је суде више по пошљедицама него по узроцима.

Прије свега сама монархија по својем склопу је нешто неприродно. Њено државно право задаје огромну муку и најбољим правницима да га схвате. Сав основ, на којем монархија почива, погрјешан је, па су зато и изрази њене државне воље, и према иностранству, и према унутрашњости, неприродни и нелогични.

Држава, чије је становништво у већини словенско, води и унутра и споља антисловенску политику. Ове зиме у мало те није угазила

у рат са три словенске државе: Русијом, Црном Гором и Србијом!

Држава, која има њемачку управу у средишту своје власти, чији представници њемачким духом дишу, водила је рат са једном чисто њемачком државом, кад се ова борила за уједињење свијех Нијемаца! Погрјешна основа, па мора да буде и читава зграда, подигнута на њој, као кућа од карата.

За вријеме минуло два рата на Балкану неприродност бића монархије и недошљедност њене спољашње политике одголитише се до потпуности јасно.

Пред почетак првог рата објавила је status quo на Балкану, под којим се разумије чување самосталности свијех балканских држава. Два три мјесеца касније хтјела је ради још неостварене Арбаније оружјем уништити Србију и Црну Гору, којима је од саме Аустрије тако суревњиво брањено начело чувања постојећега стања на Балкану такође јемчило државну самосталност. За три мјесеца дошла је у сукоб са главним основом своје балканске политике! Увидјевши да се то начело мора одбацити као стара роба, прихватила је дознику Балкан Балканцима! као своју и примијенила је у борби за крава некултурних противу културних народа на Балкану. Позивајући се на ту, од просвјетљених Балканаца створену идеју, затражила је да се даде државна самосталност Арбанасима, који је никад нијесу имали нити су се за њу борили. Али је заборавила да примјена речене идеје најприје њу погађа: у Босни и Далмацији, из којих би Аустрија, на основу начела „Балкан Балканцима“, требала да се сели пошто на Балкану нема и аустријске народности!

Скадар, Пећ, Призрен и Ђаковица не смију да се дају српским државама! — узвикнуше у Бечу. У поменутих варошима већина је становништва арбанаска, па би се то противило начелу народности, које је, кад су у питању Арбанаси, нашло у Аустрији ватрена браниоца. На пошљетку пристаде да се за Скадар уступе Пећ, Ђаковица и Призрен и тијем признаде да се могу вршити и такве трампе на штету начела народности! Мало је трајала та логика. Кад Бугари затражише Битољ, Охрид, Прилип, скочише у Бечу и позваше Србију да те вароши одмах преда Бугарској, пошто је у њима већина бугарска. У истом тренутку, кад се у питању Битоља позиваху на начело народности, одлучно посредоваху у Софији, да се уступи велики дио старог бугарског земљишта Румунији, онога земљишта, у којем нема ни једног Румуна!!

Србија, Црна Гора и Грчка с једне и Бугарска с друге стране

нађоше се пред ратом због подјеле турског нашљедства. Оптуживана је Србија највише из Беча да не поштује писани уговор са Бугарском и да заводи рђаву практику у међународне односе. Тај писани уговор још није нигдје званично објављен, да би се тачно могло знати, је ли га и у колико Србија погазила. Али Берлински Уговор био је свакоме познат прије но што је Ерентал извршио анексију Босне, и то без претходног споразума са његовим потписницима, што је речени уговор, разумије се, забрањивао. Он тијем да богме није завео никакву рђаву практику у међународне односе!

Цар руски, да би спријечио рат међу савезницима, позвао их је једним телеграмом на суд у Петроград. Суд је био предвиђен уговором. Аустрија се успротивила. Не на суд! Не могу ја допустити, да се вријеђа самосталност балканских држава! Нека се бију до миле воље и уреде међусобне односе по својем нахођењу! И побише се, и превари се бечки генералштаб као код Мантове, Солферина, Кенигреса и Марпаја, те Бугари не продријеше до Винограда, већ удружише Срби и Грци уништити бугарску војску у Македонији. Закључи се мир у Букурешту. Аустрија се опет јавља. Зактијева да по њеној жељи одредбе мира буду измијењене у корист побијеђеног, на штету побједитеља. Само шест недеља требало јој је да преврне вјером и да згази сопствену ријеч и покаже беспријемну нелогичност. У очи другог рата бранила је право Балканаца да се бију кад их је сав поштени свијет молио да се не туку. Послије рата спори им право да сами закључе међу собом мир, кад им сав свијет, па ни силни Цар Вилхелм, то не одриче! Зар то није луда кућа? Зар нема разлог онај велики мађарски лист, који данашње аустријске државнике назива психопатима? Мислите ли да је то све?

Слому Бугарске крив је „русифил“ Данев. Тако пише бечка штампа. Кад је Данев зимус, иза леђа савезника, шуровао у Пешти с Аустријом, тад је био и велик, и mudar. Русофилство му тад не пронађоше. Пошто је, по наговору рђавих савјета из Беча, увалио Бугарску у несрећу, одједном видјеше да је русофил и да је ту главни узрок његовоме неуспјеху! Окривљују Русију што се у овој прилици не заузме за Бугарску и веле да, по рускоме схватању, сад више словенска ствар није у питању, кад се тиче Бугара. А прољетос, поводом кризе због Скадра, кад је „Правитељствени Вјесник“ поручио Црној Гори да попусти, Беч је назвао тај корак Русије веома мудрим. Изјава руске владе слављена је као нешто спасоносно, јер је њо-

ме санкционисан губитак словенске Црне Горе, док се окретање леђа несловенској службеној Бугарској у Бечу означава као издајство словенске мисли!

Бранећи Бугарску, увриједише Румунију, њеног непријатеља. Румунија је ипак драгоцјенија, јер је јача. И клањају јој се. Увјеравају је о својем пријатељству. Аустрија је, веле бечки листови, највише настојавала да Бугарска уступи Румунији Силистрију. Нека се запамти: Аустрија је највише настојавала на одсијецању једне руке од Бугарске, због чега у Софији осјетише велики бол. Аустрија је помагала ампутацију једног дијела Бугарске, којој је највећи пријатељ. Лијепо пријатељ!

Све сама лудост за лудошћу.

А потоња — о, кад бисмо могли бити увјерени, да ће бити потоња — дошла је ових дана. Бечка дипломатија предложила је Великим Силама, да од балканских држава изнуде писмену обавезу, којом ће свака зајемчити националну и вјерску слободу својих нових поданика друге народности. Је ли то поштовање самосталности балканских краљевина, коју је Беч лицемјерно хтио да узме у заштиту и од саме Русије? Док у двјема великим покрајинама монархије постоји неуставно стање, док се црквено-школска аутономија Срба у Угарској налази смрвљена под мамузама мађарских министара, бечка дипломатија тражи од балканских држава да својим поданицима друге вјере и народности признају изузетна права!

Аустро-Угарска има погрјешку у својем бићу, у својој државној основи. То је антисловенска држава са већином словенског становништва. То је антинационална држава са свјесним и просвјетљеним разноврсним народностима, чији полет и народну мисао спутава једна нелогична и несавремена централна управа. То је држава, која је безграничном мржњом затрована противу српског народа, с којим би по природи својег положаја и по неодољивости најновијих историских чињеница морала живјети у добрим односима. Заслијепљена том мржњом, она је изгубила мирноћу свјести и здраву моћ расуђивања, што је опасно и за њу и за општи мир, а штетно и за нас. Добро би било да се њени државници освијесте и окрену другим путевима. Ми то искрено желимо ради нашега и њихова добра.

Цетиње, 7. августа

Вилхелм II., велики император Њемачког Царства, својом моћном владалачком десницом ударио је печат на уговор о миру, закључен у Букурешту међу балканским државама. Дао је потврду једноме тешком муком створеном дјелу, за које је још постојала напјера да се проучава и претурга не би ли се вако претурга и општи мир. Њемачки Цар

није могао изабрати ни бољи ни љепши третман кад ће учинити нешто узвишено и пјелскодно. Са висије својега прјестола, који почива над сјајем пет милиона бајонета једнога сложеног и силног народа, сишао је у вртлог епохалних балканских догађаја и у zgodан час умно је над њима да спусти завјесу. Хвала му! Погодио је дух времена, учинио је неопјетљиву услугу дјелу мира, за чије се одржање у ово бурно доба он лично непрестано залагао. Није могао чаробнијом свјетлошћу обасјати двадесетпетогодишњацу своје мудре владавине! Балканске побједатеље задужио је захвалношћу. Сачувао их је од нових трзавица, од страшне неизвјесности и пружио им снажну руку помоћи да задрже крваво добивене тековине. Поступио је по честитом начелу својег народа: leben und leben lassen (живјети, али и другоме дати да живи). Кад смо страховали да ће у питање доћи резултати наших побједа, он се ставио на страну нас малих и признао нам је право на живот, на пунољетство и самосталност. Историска правда и здрава ниционална мисао, изражене у букурешкоме уговору о миру, нашле су у Цару Њемачке јака савезника и одлична браниоца. Бранећи их од опасности, којима бијашу изложене и покрај много проливене крви и наших неоспорних војничких побједа, он је и читавој Европи гијем уштедио нова узнемирења и неспокојства, а нама искушења. Са захвалношћу ћемо вазада истицати, да је Цар Вилхелм II. први ставио свој потпис под закон о политичкоме пунољетству балканских држава, исписал погоцима витешке крви најбољих синова Црне Горе, Србије и Грчке.

Ревизија уговора

Букурешки уговор мира, који је донио мир на Балкану, произвео је необичну ситуацију међу великим силама.

Русија и Аустро-Угарска изјасниле су се за ревизију уговора. Русија узима у заштиту Бугарску, да би јој сачувала Кавалу, а Аустро-Угарска би да окрњи успјехе Срба и да поврати Бугарској Штип, Радовиште и Кочане.

Француска се изјаснила противу ревизије уговора. Она је објавила да сматра да је мир праведан и да француска влада не жели ревизију уговора. То исто гледиште заузела је Њемачка и Енглеска. Италија се придружила Аустро-Угарској.

Како је питање о ревизији букурешког уговора измијенило обични изглед Европе. До сада су велике силе биле подијељене у два логора: у тројни савез и тројни споразум. Они су били један противу другог. Ако је једна страна била за нешто, друга је била противу тога. Сад тако није. Европска равнотежа сад је поремећена. Неке силе из тројног савеза су за ревизију, а неке противу ревизије. Исто тако је и у тројном споразуму. Русија из тројног споразума нашла се са Аустро-Угарском из тројног савеза, а Њемачка из тројног савеза нашла се уз Енглеску и Француску из тројног споразума!

Те несугласице још у самом почетку показивале су, да ће питање о ревизији уговора пропасти и да од тога неће бити ништа.

Као што се доцније испоставило, те наде нијесу обмануле. Италија, која је била уз Аустро-Угарску и потпомагала је у овом питању, устукнула је и одрекла се од ревизије. Затим је дошло попуштање Русије, као годни Аустро-Угарске.

Њемачка и ревизија

У Њемачкој сви главни листови стају у питању Кавале врло оштро на страну ъемачке дипломатије. „Berliner Tageblatt“ изјављује, да је Њемачка несклона ревизији и мора така да буде, јер бугарска Кавала или Кочани не може ни на који начин да се тиче животних интереса тројног савеза или Аустро-Угарске. О томе не треба да се нимало варају у Бечу. Чињеница је, да у питању ревизије руска влада хоће само измјену мисли међу великим силама. Бугарска неће задржати према Аустро-Угарској трајних симпатија а бечка влада мора настојати, да у Грчкој нађе вјерна пријатеља.

Кад би у Њемачкој владало увјерење да ревизију тражи интерес Аустро-Угарске, не би се Њемачка тако слабо бринула за питање Кавале. Од Њемачке се не може тражити, да води политику против свог увјерења, а у Њемачкој су увјерени, да ће Аустро-Угарска промијенити своје држање у питању ревизије, пошто је ъемачки цар тако одлучно испустио против ревизије. Грчка ће тројном савезу бити увијек обавезана за корак ъемачког цара, а Аустрија ће свакако о томе водити рачуна.

Себи руке!

„Фосове Новине“ бави се у свом чланку аустријском жељом за ревизијом уговора о миру и почињу чланак овим ријечима: „Себи руке, иначе ће опет бити бламаже!“ „Док год Аустро-Угарска буде остала само код ријечи, вели лист даље, неће ништа постићи. Морала би се дакле оружјем заложити за Бугарску, да би овој спасла парче Маџедоније, т. ј. она би сад морала да чини оно, што је у једреном питању одбио један румунски државник, рекавши да румунска војска није најамник. Уз то долази још и то, да у хабсбуршкој монархији нема Бугара, али зато има милионима Срби и Хрвата, који још мање него ли остале народности могу да разумију, зашто Аустро-Угарска хоће толико јако да се заузме за Бугарску и да је помаже против Србије“.

У истом смислу пише и „Berliner Tageblatt“: „Не може се разумјети, зашто граф Берхтолд, после жалосних искустава цијеле балканске кризе, тежи за новим насједањем своје политике. Ревизија уговора није толико у неком великом интересу ни једне силе, па ни Аустрије, ни Русије, да би се Грцима оружаном силом одузела Кавала, а Србима област између Вардара и Струме. Од своје воље те двије државе опет неће се одрећи освојених области. Нема никаквог смисла водити поново политику престижа, која може да се сврши само губљењем престижа и узалудно даље прести чвор балканског проблема, пошто се изгубио прави тренутак.“

Колебање Аустро-Угарске

Одлучно иступање Њемачке противу ревизије уговора имало је за послједицу колебање у Аустро-Угарској. То се одмах могло примјетити по писању бечке штампе. Најугледнији бечки листови ставили су се на страну Њемачке и почели да пишу противу ревизије.

Чак и фомозна „Нова Слободна Преса“, која је тако ватрено за све ово вријеме заступала Бугарску и неуморно радиле за њу, изјасниле се противу ревизије.

„Наје Фраје Пресе“ вели у уводном чланку: „Аустро-угарска монархија налази се у критичном стању. Наши односи према Њемачкој озбиљно су напукли. Њемачка није уз нас; Њемачка се не слаже с нашом политиком; Њемачка хоће да Европа безусловно санкционише букурешки уговор; Њемачка сматра да треба искључити захтјев Аустро-Угарске у погледу ревизије букурешког уговора и корист Бугарске. И та разлика у мишљењу отворено се манифестује. Мјесто да једаред успоставимо добар однос према сусједима и да регулишемо нарочито наше односе са Србијом, ми прибегавамо кавгациској методи, која ствара љутњу и која већ и због тога нема успјеха, што би цијела монархија морала осјетити као злочин, када би била стављена у положај и када би се од ње тражило, да жртвује крв својих грађана за љубав Штима и Кочана. У питању о ревизији Аустро-Угарска је у Тројном Савезу потпуно усамљена, и не само што не налази никакве потпоре, него је Берлин отворено сасвим супротног мишљења, Сваким се даном све више долази до сазнања, да се вођство аустро-угарске дипломатије и политике налази у рукама, које нијесу довољно јаке да упуте кола правим путем, који води циљу.“

Послије тога неће никога изненадити кад Аустро-Угарска повуче свој предлог о ревизији уговора.

Како је Италија ретерирала

И Италија је одустала од ревизије букурешког уговора мира.

Узрок, због кога је тако нагло Италија промјенила своје држање, берлински „Локаланцајгер“ овако представља:

„Прије неколико дана италијански амбасадор при берлинском двору посјетио је ъемачког државног канцелара и са њим је имао врло дуг разговор.“

Посјета је била учињена да би се Њемачка придобила за ревизију букурешког уговора у толико, што би Радовиште било отето од Срба, а Кавала од Грка.

Њемачки државни канцелар пажљиво је саслушао италијанског амбасадора. За тим му је одговорио:

— Њемачка не може да се мијеша у ствари балканских народа. Она мора да остави да они то сами ријеше.“

Овакав одговор Бетманов изазвао је непријатан утисак код италијанског амбасадора.

Послије тога се италијански амбасадор позвао на улогу тројног савеза, чиме је хтио да ъемачком канцелару обрати пажњу на дужност чланова тројног савеза према интересима ма које државе у савезу.

Њемачка је помозала своје савезнице у њиховим интересима. Сада она позива њих да њу помину у овоме питању.

Овакав одговор Бетманов учинио је тежак утисак у италијанској влади. Због тога је италијанска влада морала да промијени своје држање и да одустане од акције да Кавала остане Бугарској.“

Мир дефинитиван

Од балканских држава једина је Бугарска, која очекује, да ће се букурешки мир подврћи ревизији Европе и промијенити у корист Бугарске. Румуњска и три савезне државе живе у тврдој вјери, да је мир онако, како је у Букурешту склопљен, дефинитиван. Дође ли до ревизије, већина великих сила противиће се промјени уговора. За ревизију највише се заузима Аустро-Угарска, али министар предсједник гроф Берхтолд као министар спољних послова није за ревизију предузео ништа друго, него што је раније обавијестио конференцију у Букурешту, да монархија придржава право на ревизију. Исто је учинила и Русија. Једна и друга велика сила желе ревизијом мира помоћи Бугарској, али се разилазе у средствима. Аустро-Угарско је, највише од тога, да Бугарска добије средиште Маџедоније, док Русија захтијева, да се Кавала одузме Грчкој и да Бугарској.

Сад се ситуација у погледу ревизије мира промијенила, отада се зна за држање ъемачког цара у овом питању.

Прије се говорило, да се Њемачка држи у страну, али да се неће противити ревизији букурешког мира. Али, кад је проговорио цар Вилем, то значи, да је он био тумач ъемачке политике у завршетку другога балканског рата. Краљ Карол, обавјештавајући цара Вилема о закључењу мира, вели у својој депеши: „Мир је осигуран и — хвала Теби — остаје дефинитиван.“ — Њемачки је цар у свом одговору на депешу румуњског краља рекао међу осталим: „Велико ми је задовољство, што споминеш, да сам и ја допринио садашњем успјеху.“ Своје задовољство за склопљеним миром изразио је ъемачки цар и тиме, што је грчког краља именовао маршалом ъемачке војске, а предсједника конференције Мајореску а одликовао великим крстом ъемачког црвеног орла. Мјеродавни листови у Њемачкој баве се опширно депешама ъемачког цара и румуњског краља. Приписују им велику важност и доказују, да су депеше измијењене према договору. Њемачка мора бити против ревизије уговора, јер је сам цар на његов саставак утицао. Без посредовања ъемачког владара биле би се расправе дуго извличиле. Посебан изасланик имао је дужност, да цара непрекидно извјешћује о течају вијећања конференције. Кад је дошло на ред питање Кавале и завладала бојазан, да ће се ради овога питања преговори разбити, обратио се цар Вилем непосредно на краља Константина, препоручивши му, нека Бугарској пусти за себе Кавале. Краљ Константин обавијестио је о том одмах министра Веницелоса, и тако је коначно дјело мира било спасено. Саопштавајући све ово, ъемачки листови веле, да се на ревизију мира не може озбиљно ни мислити, јер и Европа жели, да мир коначно настане и стапан остане. Њемачка се мора противити ревизији и за то, јер на интересе тројног савеза неће ни најмање утицати, буде ли Кавала и Кочане бугарски или туђи.

У питању ревизије придружила се коначно и Италија држању Њемачке. И тако од тројног савеза двије велике државе нијесу за ревизију букурешког мира.

Ревизије неће бити

Најновији извјештаји гласе да од ревизије уговора неће бити ништа. Идеја о ревизији, коју је покренула Аустро-Угарска и Русија, сматра се да је напуштена, тз се неће ни покушавати да се приводе у дјело, пошто су је напустиле и Русија и Аустро-Угарска. Русија је напустила због држања њених савезника, који су били противу ревизије, а Аустро-Угарска што се нашла усамљена.

Тврди се, да су се Русија и Аустро-Угарска случајно нашле на једном истом гледишту у овом питању, али да од самог почетка нијесу биле споразумне. Слагале су се само у начелу: да се не дозволи слабљење Бугарске, али не и у појединостима.

Али ако од ревизије уговора неће бити ништа, ипак не значи, да је тиме ствар коначно свршена.

Аустро-Угарска се постарала да овај немили случај заглади и јавила се с новим предлогом: да се букурешки мир прошири. Кад Аустро-Угарска није могла да продре с првобитним својим предлогом, истиче други, да би велике силе подјејствовале да се народностима у Маџедонији и Тракији даду гаранције.

Тако се питање о ревизији скида с дневног реда и истиче друго питање савијест споредног значаја, без икакве опасности по мир и за нове заплете.

Приједлог Аустро-Угарске

Када се није успјело да се велике силе придобију за ревизију букурешког уговора мира, Аустро-Угарска је изашла с новим приједлогом, да би велике силе предузеле колективан корак, да се осигура опстанак и сигурност народности у балканским државама.

„Echo de Paris“ бави се опсежно новим приједлогом Аустро-Угарске и вели: Аустро-Угарска, не додирујући територијално питање, изразила је жељу за измјену мишљења међу велесилама у сврху, како би се дала сва јамства за сигурност разних народности, које ће потпасти под државе друге народности и вјере. Цијенимо мисао такве допуне букурешког уговора; оно неће у Паризу наћи на непријатељство. У Паризу расправити се приједлог аустро-угарске дипломатије са задовољством, ако би се он могао лако и на задовољство провести, па да се Аустро-Угарска одрече расправе о новој географској карти Балкана, а њена се брига сврати на уставна права и политички статут. Уједно би том промјеном тактике било доказано и са стране Аустрије, да је букурешки уговор дефинитиван. Не преостаје дакле друго, него да се она мисао испита у својој сврси. Она би могла имати за циљ три врсти питања народних и вјерских.

1. Било би за жаљење, кад би се оставили без заштите бројни Грци, анектирани од Бугарске. Софиска влада узалуд говори, да она није никада бугарофилске Маџедонце лишила њихових српских црква и да се Маџедонци налазе у Бугарској једнако као и Србији у својој кући, ствар доказана чињеницом, да су Бугари пиротске околине од 38 година изврсни Срби. Грци напротив не могу се анектирати него само силом, као што доказује историја грчког становништва у Пловдиву. Ако велесиле добију за Грчку исту гаранцију као и за Куцовлахе у Бугарској, учиниће већ дјело праведно и корисно.

2. Судбина католика у Србији, Грчкој и у Бугарској не заслужује мање занимања, али признајући сву бригу аустро-угарске дипломатије, чини се, да је сувишно, да се за то покрене тежак механизам европског споразума. Бугарска би имала само проширити конвенцију, коју је недавно склопио француски посланик у Софији са бугарском владом, и на свештенике и католичке институције у новим крајевима. У Грчкој би се имали створити слични закони, у споразуму са велесилама. Што се пак тиче Србије, она већ од дужег времена настоји, да склопи са Ватиканом конкордат. Тајни упливи сирјечавали су до сада успјех ових настојавања, али они ће изгубити своју снагу. У осталом зна се, како је српска влада либерална у вјерским стварима. У вријеме митрополита Михаила био је секретар српског министарства просвјете римокатолик, и никада није међу њима дошло до најмање размирице.

3. Што се тиче муслимана, велесиле ће имати за њих посебне гаранције у Једруну, ако ће овај крај, за који су биле тако оштре борбе, опет принасти Бугарској. Са хришћанима пак у Грчкој и Србији живи муслимански свијет у добром споразуму.

Након свега, што је речено, имала би се измјена мисли, какву тражи Аустро-Угарска, тицати само питања мање вриједности.

Писање „Echo de Parisa“ одаје мишљење француске владе.

Из рата и о рату

Наредба српској војсци

Њ. В. Краљ Петар од Србије издао је ову наредбу својој храброј војсци:

Јунаци!

Јуче је у Букурешту закључен мир. Овим миром одређена је и нова граница између нас и Бугарске. Границом овом, поред задобијених територија у рату са Турском, обухваћен је још знатан дио Источне Македоније, у којој су ова важна мјеста: Крива Паланка, Кратово, Кочане, Штип, Радовиште, Пехчево, Царево Село и Дорџан са знатним дијелом Дорџанског језера.

Јунаци!

Својом пролиреном крвљу, својим јунаштвама, својим пожртвовањем и својим побједама учинили сте, да је Србија постигла свој заветни аманет: осветила тужно Косово и спрала љагу са Сливнице. Ви сте оправдали све жртве, које је народ врло радо поднио за овај рат; оправдали сте наде моје, вашег Врховног Команданта. Ви сте учинили да је Србија постала славном и признатом у цијелом свијету. Творци нових међа Велике Србије — ви сте, моја храбра и побједоносна војско!

Јунаци!

Ускоро ће доћи моја наредба за демобилизацију војске. Али поред радости

за ваш повратак домовима, мени се срце моје стеже, кад помислим, да многе породице неће видјети своје миле и драге јунаке, који су своје кости оставили на бојном пољу. Нека је изгинулим и помрлим борцима вјечита слава. Они су своју крв и своје животе дали за срећу и величину своје Отаџбине. А ви ћете се, јунаци, који сте преживјели све ратне напоре и сва искушења, вратити својим милим и драгим, да у миру продужите своје послове и да се одмарате на славом увјенчаним лаворикама.

Живјела моја храбра и побједоносна војска!

Увијек иста

Бугари су још далеко од тога да се опамете. Они, и крај свега овога што је било, остају они исти. То говоре и њихови постојци. Њихова поквареност беспримјерна је. То се види и из оних свечаности, које су припремљене приликом повратка војске у Софију. Послије толико унижења, које је Бугарска претрпјела и на бојном и на дипломатском пољу, последице губитка најскупљих дјелова њенога плумена, последице толико чуда и покора, које су починили они што стоје на врховима Бугарске, водећи безглаву политику, која је наишла на осуду цијелог свијета и Бугарску потпуно дескредитовала — хоће сад свечаним дочеком војске у Софији да загладе и да скрену пажњу са свих тих недаћа. А што да се тек рече за најновију њихову дрскост, за прокламацију, која је упућена бугарској војсци приликом демобилизације, која се завршава ријечима пуним пријетње и надутости! Бугарска пријети и то не непријатељу, који се још и сада налази на њеном земљишту, него савезницима, који су је тукли и који су према њој имали толико сажалења, да је нијесу хтјели коначно да смрве и да је до крајњег уништења доведу!

Али није само то. Добро је познато како се Бугарска држала у времену када је водила спор са својим савезницима. Она је том приликом била безобзирна и дрска не само према савезницима, него и према свакоме који није хтио да се упрегне у њихова кола. Русији је прикосила и пријетила Аустријом, а Аустрију је изазивала Русијом. Словенству се цицки подсмјехивала одричући се Словенства и истичући своје татарско поријекло. Сад је опет устала да се безобзирно наруга и православљу, изјављујући да ће се одрећи и православља и прићи католичкој унији! Та пријетња није празна, јер „Руско Слово“ има извјештај, да је Бугарска ову пријетњу почела и да остварује, што се већ осјећа у јужној Бугарској.

Вук длаку мијења, али ћуд никако. То треба да се добро туви и да се нико не заваљава празним надама. Бугарска не треба да нас изненади. Од ње треба да очекујемо само оно што је најгоре и зато не треба да се обмањујемо.

Бугари су учинили издајство према савезницима својим, учинили су издајство према Словенима, учинили су издајство и према пријатељима, па сад могу и према својој вјери. Од људи који издају и своју отаџбину и који никакве светиње немају никаквом се добру и не можемо надати.

Иронија судбине

Управо у дане кад је у Букурешту дошло до склапања мира, почеле су опет к нама редовно долазити бугарске новине. Ушлеђ рата између савезника изостајала је из Бугарске свака пошта, па и новине. Од 23. јуна није било даље никаквих новина из Бугарске. И први лист, који нам је дошао сада у руке био је пуслугбени „Мир“ од 23. јуна, који на челу листа доноси пјесму познатог бугарског пјесника и приповједача Ивана Вазова. Пјесма носи наслов: Разгром (напријед), у којој се између осталог налази и ови стихови:

На свим странама побједа,
Поражен непријатељ лежи на тлу
Сав свијет зачућен гледа,
Пораз јаких српских чета.
Страшна је освета судбине,
Њој нико не утече
И Каинова рука смјела
Лежи сад у праху смрвљена...

Осим тога и у чланку: „Нека се лије крв“ пише „Мир“: „Ми чекамо сасвијем мирно на коначан ове најљуће и најкрвавије војне, да позовемо на одговорност кривце...“

Донста чудна је судбина и још је чуднија, кад човек ово чита у дане који су били тако судбоносни по Бугарску.

Риједак примјер пожртвовања

Министар војни у Србији издао је ову наредбу за сву војску 30. јула:

„Редов 2. чете 4. батаљона V пјешадијског пука I позива Милоје Николић из Леовића среза азбуковачког округа подринског, рањеник са Брегалнице, одакле је донио пет рана и при удару „прса у прса“ и шесту рану бајонетом, учинио је у IV резервној болници у Биограду још веће јунаштво душе.“

Сјетив се значаја и улоге својих старјешина у борби, у тешким тренутцима, када су нада и очи потчињених управљене на свога вођу, пун пожртвовања, и готов да и овако рањен још помогне и официру живот спасе, драговољно је понудио да се са њега скине један дио коже и пришије преко ране тешко рањеног артиљеријског капетана Радивоја Радосављевића, рекав: „Сјеците с мене што више само нека капетан остане жив“.

Оволико пожртвовања за свога старјешину није остало незапажено и од стране Врховног Команданта. Њ. В. Краљ благоволио је указом својим од 26. овог мјесеца одликовати редова Милоја Николића високом одличјем — Орденом Карађорђевог Звијезде IV степена, а и Министарство Војно наградило га је са 1000 динара.

Јунаци,

Са радошћу и највећим задовољством саопштавам вам и овај јединствени примјер пожртвовања витешког вам друга Милоја, чије груди сад краси Карађорђева Звијезда.

Осветници Косова, јунаци са Куманова, Присата, Алинаца, Бакарног Гумна и Битоља, јунаци са Једрена и Арбанаских планина витезови са Јадрана и Брегалнице, са Босиљ града и Власине, Бјелоградчика и Видина, дични соколови Српства, који крвљу и златним словима исписасте свијетле стране у историју Србинову, који херојским дјелима пронесосте славу српског оружја по цијеломе свијету, поносите се и дичите и овим примјером пожртвовања и љубави према своје старјешини.

Моје је најдубље увјерење да народ, који и овакве соколове гаји, може ведрим челом да гледа у своју љепшу и сјајнију будућност; војска која и овакве хероје има, непобједна је ма пред каквим непријатељем била. Са тим увјерењем узвикујем:

Да живи наш Врховни Командант Њ. В. Краљ!

Да живи храбра српска војска!“

Подвизи бугарских пјесника

Још нам у ушима звоне стихови старог бугарског пјесника Ивана Вазова, који се послужио својом пјесничком лиром да нас изгрди и да под старе дане излије свој силни гњев на нас због Македоније. Те његове ни мало пјесничке ријечи у тим његовим пјесмама излишно је да исписујемо — оне се тако добро знају. Али матуф Вазов није усамљен. Има читав низ пјесника, који се стиховима служе да исказају своју мржњу на нас и да нас амалски изгрде.

Један је од њих и дворски поета Аркурдов, чије се пјесме и на стране језике преводиле, те ће тако и културни свијет бити упознат с културом бугарских пјесника.

Грчки пјесник Пол Нирвана превео је један спјев Аркурдова, у коме се налази и ове ријечи, које пјесник упућује младом Бугарину на рачун браће Срба:

«Прије, него што се сунце над хоризонтом седамхвати високо издигне, нека мач твој направити језеро од крви, седамхвати дубоко. Погледај старца, богаља, који својој судби и твојој срди хоће да утегну! Обали их на тле и згази их! Ископај им недостојне очи, у којима ве треба да се огледа величина Бугарске... Шта оклијеваш, млади Бугарине? Напријед. Увијек само напријед. Зар има бољег тепиха од овога, који образује мртва тјелеса убијених жена и дјете? Какав цвијетни тепих с овим да се дјери? Окријели твоју душу над дахом млаћаних и, тако оскражен, корачај у задовољству по путу, обасутом цвијећем као по какавом краљевском тепиху.»

По овом што Бугари у рату раде види се јасно да им је Аркурдов добро читао душу.

Његовим упустима дали су Бугари најстрашније примјере као потврду.

Српски војник бугарском пјеснику

Поводом пјесме бугарског пјесника Аркурдова, коју горе доносимо, српски војник прве чете другог пука Ивоко Борисављевић саставио је овај одговор:

»Србине, када се појаве први зраци јутарњег руменила, устан и спреми се за бој а при поласку сјети се Бога и помоли му се да ти да среће да побједиш протављивака.

Пођи у бој, Србине, с мачем и крстом у руци; пођи и бори се исто овако као што су се и твоји претци борили за праведну ствар. Не заборавај да су они свако парче ове земље напопили својом крвљу борећи се за правду и ослобођење своје браће.

Пођи у бој, лозо Обилића, пођи са јаким духом и јуначким срцем са тврдом вјером у Бога и с вадом у побједу.

А кад будеш пролазио кроз села и вароши, и предајмо брда и долине, које си ти твојом храбростју и пожртвовањем освојио, не заборавај да си српски војник. Немој убијати нејаку дјечу и слабе жене који су остали без заштите, јер то само раде варвари; немој пљачкати, јер то раде разбојници; немој палити куће и уништавати плодове тубег рада, јер то не чине прави јунаци већ кувачице.

Заштита немоћне!

Свети се брату издајнику, али та освета нека буде блага, нека је као неки прекор. Њшме ћеш му доказати да су Бог и Божија правда на твојој страни.

Када пак, дође ведрјења, отиди у цркву и са побожном смиреностју и чистом савјешћу поклати се Господу Богу молећи га за спасење душе свију нас...»

Прости српски редов културнији је од бугарског дворског пјесника!

Примјер пожртвовања

Колико ће наш војник одан официру, најбоље ће показати случај из четврте резервне болнице Кола Српских Сестара.

Артиљерски капетан Радивој Радосављевић, рањен је шрапнелом тако несрећно, да му је метак однио све месо са унутрашњег дијела бутине лијеве ноге. То је рана врло опасна од које се раније умирало, али је модерна хирургија пронашла средство за сигурно лијечење и таквих рана и оно се састоји у калемљењу туђе коже, на рањено мјесто.

Када је капетан Радосављевић дошао у болницу, љекари су готово били у очајању, јер су се плашили да нико неће хтјети, ни за паре допустити да се са њега скине толико велико парче коже, колико би било потребно за исцјелене капетанове ране. Међутим се врло брзо показало да је љубав војника према официру много већа него што се мислило и знало до сада и да страховању љекара није било мјеста ни за један тренутак. Јер чим се у болници чуло о невољи у којој се налази храбри капетан, један рањеник, пјешак из петог пука „Краља Милана“, изјавио је да се са њега узме толико коже колико је потребно да се капетану спасе живот. Тако је операција одмах извршена и капетан Радосављевић већ се у велико упоравља.

А име војника? узнатаће многи. Новине га не саопштавају јер је он молио да се не објављује, а то га још више узвишује. У осталом само дјело овог рањеног војника велико је и њега треба пријележити као лијеп примјер пожртвовања српског војника према официру. Међутим име се њихово дознало и он је за пожртвовање награђен.

Књаз Петар у Улцињу

— Млади Књаз према Улцињанима —

Улцињ, 31. јула

Ево неколико дана како се овамо бави Њ. Кр. В. Књаз Петар. Он је дошао овамо ради бања и одмора последице тешких и уморних дана, које је прошле зиме провео у логору. Млади Књаз мјесто да пође ради бања и опорављања у уређена и чувена европска купатила, гдје би му и како нашао боље погодности, он је ипак изабрао и дошао у Улцињ, гдје се бавио и прошлог љета.

Надају се да ће он и у будуће наш крајни и омиљени Улцињ — ту Српску Абаџију похитити чеље. Књаз је одсео у свом љетнику на Ратиславу. Овдашње грађанство много се обрадовало и овогодишњем доласку свог омиљеног Књаза у бањама улцињским. Оно се обрадовало тим више, што се оправдано нада скорим уређењу улцињских купатила и у опште уређењу Улциња. Тридесет и пет година има од заузећа Улциња и он је опет још до данас остао заостављен скоро као што је и био, пошто му вештачка рука још видно не приђе у помоћ. Без сумње уређење Улциња и улцињских купатила привукло би пажњу заинтересованих, те би се у већем броју посетиоци јављали и то не само из унутрашњости, већ и из осталих српских и словенских крајева. Та честа посјета дала би истовремено повода осјетном и наглом напредовању мјесту, што становништво жељно очекује.

Пошто се Књаз Петар довољно одморио, грађанство улцињско 28. јула у 4 сата последице подне, на челу са својим чиновништвом, корпоративно пошло је на Ратиславу и пожељно младом Књазу добродошлицу. Својим подворењем грађанство је дало видног знака задовољства и душевног усхићења, видјећи младог Књаза у својој средини тако свјежа и задовољна.

У свом подужем говору овом приликом Књаз је изјавио грађанству, да је мир срећно закључен између савезника и Бугарске, као и то, да су богати плодови савезничког оружја и у погледу добијеног земљишта и у погледу ратне оштете.

Књаз је нагласио поред осталог и то, да су се Црногорци на македонском бојишту поред својих витешких савезника, Срба и Грка, храбро борили као и свагда, а међутим жртве нијесу биле тако огромне. Присутни су поздравили говор младог Књаза усклицима: „Живио Господар!“

Напошљетку Књаз се подуже разговарао с појединцима о пољопривредним питањима, о усјевима и виноградима, а поглавито о исушењу улцињског поља. Из наведеног најбоље се огледа колико се млади Књаз интересује о народном животу. Свој разговор завршио је рије-

чима: „Улцињани, мени је особито пријатно, што сте ме данас посјетили“.

29. јула ове године пред вече варош је била особито окићена заставама, а ноћу је обављено осветљење. 30. истога у 10 сати прије подне у мјесној саборној цркви држано је свечано благодарјење у знак срећног закључења мира. Благодарјењу је присуствовао Њ. Кр. В. Књаз Петар с пратњом, мјесно чиновништво у потпуној паради, мноштво посјетиоца улцињских, као год и много грађана улцињских у толиком броју, да се нијесу имали гдје смјестити у цркви, већ су се у маси налазили пред црквом.

Послије благодарјења Њ. Кр. В. уз пратњу чиновништва и грађанства повратио се на пристан, гдје је управа општине приредила богату закуску. За постављеним столом засио је Књаз Петар са пратњом и наздравио кратким, али веома патриотским говором, у коме је, поред осталог, нагласио, да се срећан сматра, што може изјавити, да је прије два дана, последице двомјесечне очајне и јуначке борбе, мир срећно закључен на задовољство савезника, наравно пошто су Бугари подлегли у овој мукотрпној борби. Он је нагласио и то, да је савезничко оружје достојно своју улогу довршило, показавши што може слога и прегалштво учинити. Поред земљишта, које је у питању било, савезници су добили још Штип, Кочане, Радовиште и Кавалу. Удружено србијанско-црногорско оружје поред Куманова, Бардањола, Битоља, Тарабоша, Прилипа и Дечића, има да уброји у ред својих и још многе побједе одржане на македонском бојишту, а заливане крвљу многих србијанских и црногорских бораца. Слава им! Удружени Србијанци и Црногорци с Грцима показали су што може учинити слога, љубав и прегалштво.

Патриотски говор младог Књаза прекидан је више пута бурним усклицима Живјели!... Слава им!

Говор је завршен одушевљеним усклицима: Живио Господар! Живио Престолнашљедник Данило! Живјела црногорска војска! Живјела српска слога!... Живио Књаз Петар!

Послије тога су се ријеђале здравице за срећу и очување српске слоге и ојачање балканског савеза. В... њ.

Општински избори у Скадру

— Поништен избор изабраног Србина —

Скадар, 26. јула.

Ма да се још налазимо под влашћу међународне комисије, ипак католички Арбанаси сматрају да је слобода само за њих монополисана, као што и изгледа у ствари, јер побјеснила маса отворено и без узрока демонстрира против сваке народности вријеђајући их, те су Турци и Срби страшно огорчени. Но ни међу њима самима нема стварне слоге и једнодушности; они су само једнодушни при лармању и демонстрацијама и то само трговачки и шегрчад, инспирирани од неколицине паразита. Овакве комичне сцене одигравају се овдје често, те се једни гнушају, дочим други аплаудирају. И ових дана била је демонстрација против избора општинске управе, јер су под предсједништвом Муарем бегом-Булбегом дошли већином гласова они чланови који су изабрани и за вријеме црногорске власти у Скадру, те, држећи да су они опасни за католичке аутономаше, протестирали су против тог избора, наводећи да је незаконит. Пошто је међународна комисија избор потврдила и званично објавила народу преко телала, руља католика на челу са арбанаском полицијом демонстрирала је пред општином и пред Павлом Вучинићем. Како се ова руља претходно похвалила како ће демонстрирати против Вучинића, међународна патрола, обавијештена о томе, чувала је стражу пред Вучинићевим станом, дајући важност демонстрантима да би се закључило да га народ неће. Но јуначна руља, бојећи се батина, разишла се без ичије оуасности. Народ околни и Вучинић с друштвом посматрали су ову комедију са задовољством, познавајући ове зечеве! Да је ова ствар нарочито са стране удешена, да су ово негодовање потпирили културтрегери који су главни учитељи некултурних Арбанаса, види се по томе што се само над српским чланом општине и то над јединим Србином, поред 11 других, прави демонстрација. Они су и против осталих, особито и против Микел Шкреља, угледног трговца и католичког првака, али осталима, Турцима, не могу ништа пошто их је већина. Дакле, и ако је избор међународна комисија потврдила као законит, ипак је другим рјешењем поништила прво и оборила само Павла Вучинића и Микел Шкреља као незаконите. Откуд баш ова двојица незаконите? Зар гласачке листе не садржавају 12 кандидата? Онда или су сви законити или сви незаконити. Али „циљ оправдава средства“, закон се крњи и

неправилно, прогив закона, одбацују се само двојица. Истина, Павле Вучинић је добар Србин и као такав изгласан је од народа. Зар Срби, који су за вријеме турско, имали право на једног члана према закону, не могу сада имати? Свако, који би дошао, био би само Србин, али Павле је већином гласова изабран. Но што смета? Вучинић је патриота српски а непријатељ арбанаски, тако говоре. Павле је одиста патриота; он не може бити Арбанас, него само Србин, али сваком је познат да је частан и поштен и као такав узимао је и узима учешћа у народним пословима. А Микел Шкрељи зашто? Зар он није Арбанас? Зар он није тај, који је вазда био признат и истакнут као првак моћу католицима? Он, који је свјесно и живо радио за католичке Арбанасе и као поштен и частан признат међу онима; сад негодују без узрока против њега. Сумњају на њега што симпатише Црној Гори, у онште Српству.

Но клерикална странка, предвођена мантијашима — паразитима, и самостална странка, противна првој, предвођена арбанаским трутовима, желе истакнути своје кандидате, који ће створити у народу интриге и партизанства и радити против жеље народа. Међународна комисија, поништавајући своју потврду, значи да је дала важност неоснованим протестима и мјесто, ако су незаконито изабрани, све обори или све одржи, она миче само двојицу.

И Павле и Микел Шкрељи протествовали су код истих против тог поступка; ако се не задовоље, апелираће код Едварда Греја, председника лондонске комисије.

Мјесто г. Микел Шкреља понуђено је, а Павлово још не. Адмирал енглески г. Бурнеј понудио је г. Николу Белковића, пошто Павле, а по чујању, ни Јанче Черенковић не могу бити. Али Никола је одбио из разлога што није гласан од народа. На то му је адмирал дозволио да упита народ.

Срби су се поводом тога сакупили и донијели ову резолуцију:

„Господину Адмиралу Цицилу Бурнеју, На основу ријешења међународне комисије да за члана општине не може бити Павле Вучинић, као и на основу изјаве Ваше Екселенције, односно разлога исказаних г. Николи Белковићу, да је Вучинић неправилно изгласан, на данашњем скупу народ је донио ово ријешење:

1.) На основу постојећег закона о изборима образован је изборни одбор потврђен од стране међународне комисије.

2.) Изборни одбор на основу изборног закона објавио је званично приступлање бирања 12 чланова скадарске општине, а то: 6 Турака, 5 католика и 1 православног.

3.) У року објављених 10 дана сви грађани који су имали право гласа однијели су бирачке цедуљице изборном одбору, које су претходно прегледане, те су законите улазиле у изборну касу, а незаконите уништаване.

4.) 30. јула (по новом) извршени су прегледи од стране свих чланова изборног одбора и резултат избора — именована 12 чланова већином гласова, — саопштен је међународној комисији и 2. тек. мј. (п. н.) комисија је званично објавила народу новопостављену општину.

5.) Пошто је потврђено да је цио општински одбор законит, откуд може бити незаконито изабран П. Вучинић, кад је свака цедуљица садржавала 12 имена (бираних за чланове)?! Према томе јасно је, да или су сви законито изгласани или сви незаконито.

6.) Павле Вучинић има повјерење не само нашег народа него и Турака и католика, и ми не можемо другог именовати и крјити закон.

7.) А изјава Ваше Екселенције, да ћемо у противном изгубити то мјесто члана, може се као највише власти извршити, али ми ћемо сматрати као атак на наша народна права и ми се не одричемо тог мјеста.

Примите израз дубоког поштовања У Скадру 23. јула 1913.

У име српског народа
За председника: поп Мих. Штирковић;
секретар: Хар. Андрић, учитељ; Чланови:
Душан Вучковић, Васиљ Кушовић, Атанас Кокосевић, Јован Беровић, Спасо Загорић, Косто Станић, Никола Белковић, Алекса Харалампвић, Крсто Лазаревић и Васо Никовић.

Дневник

Био у Бару. Његово Величанство Краљ, праћен члановима Краљевске Владе, био је ономад у Бару, одакле се сјутра дан вратио на Цетиње.

Парастос. Јуче у пет сати послје подне био је у манастирској цркви парастос погинулим нашим јунацима. На парастосу је чинодјејствовао Његово Високопрео-

свештенство Г. Митрополит уз асистенцију Митрополита Г. Дожића, који се ових дана на Цетињу бави. Парастосу су присуствовали Њихова Величанства Краљ и Краљица, Њ. Краљ. В. Књаз Мирко и Њихова Краљ. Височанства Књагињице Ксенија и Вјера, као год и представници савезне Србије и Грчке, Краљевска Влада, државни великодостојници, официрски кор, чиновништво и грађанство. На хору је складно пјевало црквено-пјевачко друштво „Његош“.

Друштво „Дубвид“. На Цетињу се баве двојица чланова друштва дунавских и балканских земаља у Њемачкој „Дубвид“, које има своје сједиште у Минхену. Циљ је друштва да заступа интересе балканских држава у Њемачкој и да их подиже. Друштво „Дубвид“ хоће да научне и културне интересе између Црне Горе и Њемачке јаче развије и у том циљу даје обавјештења својим члановима о свјем питањима, па и трговачким. Политика и религија је из овог друштва искључена. Д-р Фалк Шуп, председник овог друштва, познат је има више година као славофилски испитивач Балкана, који је испитао још и из праисториског доба. Истакло се и својим радом за словенске љаке у Њемачкој. Д-р К. А. Рахе, задужни генерални секретар овог друштва, посветио се нарочито побољшању економских односа обију држава. Рад „Дубвида“ у овој прилици, кад нас јаче спајају економски и научни интереси са Њемачком, најтоплије поздрављамо и желимо му успјеха и у нашој средини.

Мораториум балканских држава. Сада, послје проглашења демобилизације, мораториум балканских држава приближује се крају. Бугарска је објавила демобилизацију 29. јула, а мораторијум истиче 45 дана доцније, то јест 11. септембра. Грчка је прије мјесец дана продужила мораторијум до 15. септембра. И у Србији је продужила мораторијум од 45 дана на 90 послје демобилизације. У Црној Гори мораториум престаје послје шест мјесеци, од дана склапања мира, те ће тако трајати све до 28. јануара идуће године. У Румунији вриједи мораториум само за војне обвезнике и траје до 1. септембра. Код свију балканских држава и за вријеме мораториума вриједи погођене камате, док се у Румунији дозвољава да се узима највише 2% више од камате румунске државне банке.

Пјесме крви и слободе. Изашла је из штампе најновија збирка пјесама Мићуна М. Павићевића под насловом „Пјесме крви и слободе“. И ову збирку Павићевићевих пјесама издао је овдашња књижевна А. Рајнвајна. Штампана је у државној штампарији на Цетињу, укупе је 80 рема, износи 64 стране, а цијена јој је 80 пара. И о овој најновијој књизи проговоримо нарочито.

Вријеме. Пошљедњих дана вријеме се знатно побољшало. Кишевите и хладне дане замијенили су лијепа сунчани љетни дани, на које смо залуд изгледали цијелог љета.

Кратке вијести

— Србија ће узети у Француској зајам од 600 милиона франака. Од тога би 200 милиона употребљена за инвалиде и породице погинулих официра и војника. Остали дио зајма ће се употребити на подизање разорених мјеста, набавку ратног материјала, повишење официрских и војничких плата и за покриће бонова изданих за вријеме рата. Овај је зајам Србији загарантован.

— У министарству правде у Србији израђен је законски приједлог о анексији новоослобођених крајева, који ће се Н. Скупштини поднијети у септембру. За нове крајеве важиће по том приједлогу сви закони краљевине, само за двије године неће имати право избора народних посланика.

— Из Букурешта јављају, да је Румунија са савезним балканским државама потписала уговор, којим се обавезују да ће оружаном руком бранити букурешки уговор.

— Листови доносе, да ће балкански владари на јесен измијењати посјете.

— Код Сукова пред Пиротом у току ове недеље измијењаће се између Србије и Бугарске ратни заробљеници.

— Бугарска војска, која није смјела нигдје да изађе пред румунском војском за вријеме рата, сад, кад се румунска војска повлачила из Бугарске, пуцала је на њу.

— Из Лондона јављају да је Грчка поручила у Енглеској два дреднота.

Телеграфски извјештаји

Извјештај из Србије

Београд, 4. августа. (стигао 6. августа)

Док се за демобилизацију чине нужне припреме, а дјелимице већ и врши, те се поједине чете враћају у гарнизоне, многе новине упозоравају на отезање Бугарске за демобилизацију и ратификацију уговора, те опомињу владу да се чува каквог новог бугарског изненађења.

— За свечан дочек војске чине се припреме и у Нишу и Биограду угостиће 10.000 војника. — Према привременим подацима, рањено је овог рата лакше и теже или оболело око 50 хиљада српских војника, а погинуло и умрло до 14 хиљада. У оба рата рањено је и погинуло официра око 600; од тога 400 резервних. — Поводом бечких вијести о побуну у Арбанији у упућеним мјестима констатије се да су покушаји побуњених сјеверних Арбанаса, нарочито Миридата остали сасвијем безуспјешни. На српским и црногорским територијама највећи је мир. Око ријеке Мјета стални агенти организовали су многе чете, али ниједна није продрла у српске крајеве. Грожеће бугарским четама апсолутно је без ефекта, јер досад ниједна није успјела пријећи, а неће ни у будуће. Становништво нових крајева пак сасвијем је мирно. — Данас пред вече учинише представници власти коалициони корак, да Србија повуче остатке посаде иза граница нове Арбаније. — Извјештај о љетини у новим крајевима врло је повољан. (Б. Пресбиро).

Атентат на комесара у Хрватској

Загреб, 5. августа

Стјепан Дојчић ранио је у руку барона Николу Скерлеца, комесара Хрватске и Славоније, при излазу из саборне цркве. Атентатор је ухваћен. (Наш нарочити извјештај).

Будимпешта, 5. августа

На краљевог комесара Скерлеца при богослужењу на царев дан избацио је један студент неколико револверских метака. Скерлец је лако рањен у десну руку; атентатор је ухапшен. (Бечки Кор. Биро)

Грци у Дедеагачу

Атина, 5. августа

Грци су нашли у Дедеагачу 300 вагона и 8 бугарских локомотива. (А. Агенција).

Једренско изасланство

Петроград, 6. августа

Изасланство једренских становника приспјело је јуче и одмах је отишло у министарство иностраних дјела, гдје га је дочекао шеф оријенталне секције књаз Трубецкој, који им је изјавио да ће њихова саопштења и меморандум ставити до знања министру иностраних дјела. (Вјесник.)

Турска вербална нота

Цариград, 6. августа

У вербалној ноти упућеној великама, порта излаже да ће можда бити принуђена да пријеђе Марицу, па шта више и да објави рат Бугарској. Порта званично побија вијест да су турске трупе заузеле Дедеагач. (Б. К. Б.)

Ручак савезничким делегатима

Београд, 6. августа

На ручку, који је давао министар-председник Н. Пашић црногорским и грчким делегатима, министар-председник је држао шљедећи говор: „Моје су ријечи слабе да изразим све оно задовољство, које осјећа данас не само влада српска него и цио народ, као што сте се о томе могли увјерити по одушевљеним узвицима, којима су вас становници наших вароши и села поздравили приликом проласка. Ми се сви радујемо из дна срца, што видимо у нашој средини одлична лица, која тако достојно представљаху Црну Гору и Грчку на букурешкој конференцији. У вама поздрављамо како творце мира, тако исто и савезнике Србије. Савез између наше три државе прошао је кроз тешка искушења

у току ова два рата балканска. Ипак се изашло побједоносно и тиме је наш савез још више учвршћен. Богу је било угодно да наша праведна ствар буде крунисана успјехом. Послије другог рата, који нам је био натурен, мир и сагласност на Балкану осигурани су, захваљујући нашим заједничким напорима и снажној и одлучној помоћи Румуније. Послије тога крвавог и страховитог рата очекују нас велике дужности. Строго ћемо одржавати тај нови поредак, кога смо створили на Балкану. Повећаћемо богатства и напредак наших држава, а беспрекидно ћемо радити да одржимо и до највећег степена повисимо код наших народа врлине патриотизма и самопрегоријевања, који су им задобили поштовање цијелог цивилизованог свијета. Највеће старање обратимо нашим храбрим војскама. Ради остварења тога сложеног задатка треба у будуће још јаче да се приљубимо једни уз друге како би очували наше народно добро. Упућујући вам те жеље као и пријатељима из Румуније, којима шиљемо такође нашу захвалност и наше искрено дивљење, пијем, господо, у ваше здравље. Живјели!“ Веницелос је на то одговорио говором, из кога се мора напоменути шљедећи став: „Послије оног што је рекао г. Пашић, ја немам ништа више да додам, што не би било понављање; све што могу рећи то је, да ћу објеручке потписати говор г. Пашића, али не могу пропустити прилику а да не изразим моје признање Румунији, која је била спремна да се стави уз савезничке државе и да продужи њихову праведну ствар. Пијем у здравље Његовог Величанства Краља Петра и његове непобједиме војске“. Вукотић је у свом говору изјавио: „Сматрам за дужност да благодарим г. Пашићу, као нашем доајену, по чијим смо савјетима управљали за све вријеме рада и који је имао највише заслуга за срећан довршетак“. Говорећи затим о заједничкој војничкој и дипломатској сарадњи додао је: „Братске везе, које спајају Србију и Црну Гору, још су више учвршћене, везе су те постале нераздвојиме и сваки покушај да се прекину мора унапријед пропасти. Пијем у здравље Његовог Величанства Краља Петра, народа српског, војске и г. Пашића“. (Б. Пресбиро).

Престолонашљедник на повратку

Трст, 6. августа

Престолонашљедник Данило са супругом приспио је јутрос. (Б.К.Б.)

Држање Турске

Цариград, 7. августа

„Танин“ доставља, да Порта не намјерава прелазити Марицу и да је наредила турском команданту да не заузима Дедеагач. (Б. К. Б.)

Бугарска прима мир

Софија, 7. августа

Министарски савјет је ријешао да ратифицира букурешки уговор. Народна бугарска лига упутила је телеграфску честитку Фрању Јосифу и захвалила му на подржавању интереса Бугарске од стране Аустро-Угарске. (Б. К. Б.)

Овим извјештавамо нашу својту, пријатеље и познанике да ћемо нашој незаборављеној супруги и снахи

† БУРЂИ

давати двогодишњи помен у недјељу 11. овог мјесеца, у 10 сати прије подне на новом гробљу.

П. п. број 25, 1,2

Породица СПАСИЋ

Цетиње, 9. августа

Зли дуси европског и балканског мира, који су на своју рођену коб били завргли врзино коло „пријегледа и проучавања“ Букурешког Уговора, још никако да дођу к себи и да напусте странпутицу, која ће их сурвати у неминовну несрећу.

Није их опаметила маршалска, палица, којом је Цар Њемачки, дајући је у овим приликама Краљу савезничке нам Грчке, ударио по врх главе велику господу са бечкога Балхаусплаца. Није им усијане мисли расхладио ни студени млаз телеграма, измијењаних између Цара Вилхелма и Краља Карола поводом срећнога закључења мира. Не могаше их уразумити ни огорчена једнодушност Европе, која је, у корист одржања мира, створила око Аустрије прави гвоздени обруч, ставивши њену дипломатију, у ово доба колере, у најстрожији контумац. Па још више, не трже их из заблуде ни пуцањ атентатора револвера у Загребу на њиховог намјесника, чија би рана требала и Бечу и Пешти да буде озбиљна опомена, ако уопште имају смисла да разумију дух времена и добре уши да чују неписане болове и јаде својих словенских поданика.

Вазда исти!

Узбуну учинише сада због Арбаније. Опет су Арбанаси средство да се некоме напакости. Наудити се не може, пошто су аранжери те најновије узбуне у Европи прокажени. Латили су се ситних сплетака и ништавих смицалица, којима раздражују и стварају злу крв. Написах једну недипломатску ноту, коју ставише у уста скадарском арцибискупу да је прочита приликом свога боравка у Бечу, а на повратку с аудијенције код Ћесара у Ишлу. Та је нота директна провокација и нашега стрпљења и европске мирољубивости. Њоме се отворено признаје државни протекторат владоца монархије над Арбанијом. За ослобођење Скадра само се њему захваљује, ма да је познато цијеломе свијету, да је Аустрија била противна балканском рату и прва поручила да се Балканци неће користити својим побједама, да Скадар мора остати турски! Ни помена у ноти о мукама Црне Горе, што их је у два малисорска устанка поднијела за ослобођење Малесије! На крају се пријети Црној Гори, и одмах је из склопа ноте провирила добро нам позната листичја глава, којој је реп у Скадру. Као у каквом каледоскопу за нотом дођоше на ред вијести Берхтолдове бечке „Арбанаске Кореспонденције“ о протестима из Скадра, о кретањима противу Србије и Црне Горе, о акцији од некаквог и нечијег ослобођења, о депутацијама код адмирала Бурнеја и о свему томе и сличноме цвијећу, које

тако добро расте у Бечу, а плодови му се сију по Арбанији. Круна смијешнога била је изјава стављена из Беча у уста талијанског скадарског консула, који је уз намјештени аплауз „свјесних“ манифестаната исказао скромну жељу: да Арбанија буде велика као Италија! Кад је све било зготовљено и зачињено, дошла је акција бечке штампе, која је рекла: нема ништа од букурешкога мира, јер, ево, у Арбанији се буне. *Pia desideria!*

Испочетка вјешто интригантски и полициски удешено. На крају блеф. Нити се ко буни; нити је ко незадовољан, разумије се овамо доље близо нас; нити је Арбанасима стало за букурешки уговор о миру. Стало им је највише до тога, да их пријатељи из Беча и Рима једном оставе на миру и да их не употребљују више као средства. И Арбанаси су прозрели игру. Неће ни они више да буду ђулад, коју ће испаливати туђи топови противу мира на Балкану. И чему све то? Шта се тијем постизава? Арбанаси се не задобијају, а остали се озлојеђавају. Ми мислимо да би у Бечу много паметније учинили да почну привијати мелем на скадарске ране. А они их, ето, разгребивају отворним ножема. *Саме кроз нише умирење добиће и првјерење Арбаније.* Ми смо сусједи Арбаније, а не они. Њена будућност и наш је дио. Ми смо јој ближи него Беч. Ми истина не желимо да буде велика као Италија, али јој желимо да буде своја, и тад ће бити јача од Италије. Буде ли своја, биће и балканска; буде ли балканска, биће и срећна. Нота скадарског арцибискупа, срочена у Бечу, не жели јој ни да буде своја, ни да буде балканска, ни да буде срећна. Жели туђинску, небалканску и унесрећену Арбанију, не би ли како напакостила њеним сусједима и преврнула сјајно, славно и човјекољубиво дјело букурешког мира. То постићи не могу, а Арбанију ће одиста разорити, буду ли јој жељели величину Италије и зависност од Беча.

Нова Србија и Црна Гора

„Срвена Hrvatska“, која излази у Дубровнику и са симпатијом пише о нама, доноси овај уводни чланак:

„У Букурешту је мир потписан. Питање ревизије као да је пошло у позадину, јер од тога захтјева одустају и Русија и Аустрија. Потоња, како пошљедње вијести кажу, неће признати букурешки мировни уговор, али то је само формалност, без икаквих пошљедица.

Букурешким миром приведено је крају једно велико дјело. То је дјело одасуду поздрављено највећим весељем, сви се народи обрадоваше, а особито народ у Новој Србији. Њему је послје толико напора, патње, искушења, наступио час мира, кад ће моћи да се прибере, да сабере своје снаге и употреби их на подизање свога стања и рад за своју бољу будућност. Српски је народ задивео цео свијет, српски је војник зачудио свакога,

а Србија је знатно одскочила у сваком погледу.

Мала, презирана, исмјехавана и омаловажавана Србија; она иста Србија, која је непрестано била најмилијим предметом њемачких шаљивих и карикатурних листова, која је, у тим листовима, грђена најгаднијим вицеима, била најобљубљенија лектира и забава њемачкој публици; — та мала, ситна, изругавана, неваљала Србија (ех, каква ли им још не бијаше!) претворила се у јаку, снажну велику Србију. Српски је војник, српски тежак, сељак, српски ратар улио поштовање код надувених Европејаца према њему, српском тежаку — сељаку и његовој лијепој земљи, његовој јуначкој и поносној отаџбини. Србија се подигла и оснажила, показавши своју здраву душу, али не никаквом туђом помоћу, него свегом крвљу и племенитијем ранама синова. Извршила је велико и неупоређено дјело националности, ма да јој се подметаху све могуће потешкоће са свих могућих страна.

Стварни успјех Србије је огроман; она се подвостручила и територијем и становништвом, а морални је успјех непрочењив, и његове ће благодати осјетити, схватити и осцијенити тек доцније покољења.

Краљ Петар довршио је, на крају десете године свога владања, велико дјело ослобођења што је био започео његов велики дјед Карађорђе. Почев од њега па даље на ниже, свак је премного допринио да се је створила Нова Србија, да су ослобођене старе српске пријестонице, и да је освећено тужно и славно Косово. Краљеви синови, војводе, државници, официри, сви допринијеше велике и огромне жртве за дјело ослобођења. Али највише је допринио онај мали добродушни, добри и племенити српски сељак. Српски сељак је десет пуних мјесеци ратовао; ратовао је свјесно, мирно, трезво и одушевљено; прешао је кроз грате и ирапеле преко цијелога Балкана од Јадранског до Егејског Мора, све до далеких Једрена, до пред Цариград. Српски је сељак и падао и гинуо, паatio и трпимо, беспримјерно подносио све могуће патње и незгоде, по неколико дана није се одмарао у топовској и пушчаној вати и никад није клоуно, никад се није потужио. А зашто? — Јер је био свијесан, зашто то подноси; јер је знао и хтио да врши једну велику патриотску дужност. И зе то се сада подигла Нова Србија, јака и појачана, уважена, са симпатијама цијелога свијета; она се диже као јак културни фактор, као члан европских држава.

Мала, кршна али јуначка Црна Гора излази из овога рата такође подвостручена. Црногорски војник показао је чудеса свога јунаштва и своје пожртвованости. Црногорски војници изгрлише се и ижљубише са србијанским, и они показаше да осјећају исто, да су им жеље и циљеви исти. Србија и Црна Гора се подвостручише, географски се спојише, срцем се ујединише, и, послје десет мјесеца беспримјерне јуначке борбе, дадоше Нову Српску Државу.

Успјесима српскога народа, ове јаке и поносне југословенске гране, весели се цијело Словенство.

Нека цвату и напредују!“

Држање Бугарске

Биоградска штампа је с разлогом незадовољство све више избија и биоградски листови на држање Бугарске обраћају својој влади озбиљну пажњу.

У биоградском „Одјеку“ налазимо уводни чланак, у коме се констатује како је бугарска војска распуштена само привремено и да ће, према ријечима самог бугарског краља, у своје вријеме бити сазвана. Бугарски владар, вели, зариче се да нас нападне у своје вријеме и тим завјетом завјетује и овај и будуће појасове оног народа којим влада. Примајући овај завјет к знању, „Одјек“ му признаје да је овог пута био јасан и отворен и ни мало ласкаво се не изражава о умним способностима краља Фердинанда.

Затим наставља: „Нама не остаје но да примимо к знању да Бугарска ра-

чуна на освету, заказује нови рат, одређује му циљ, размјере, средства и све сем рока. То као да остаје непознато и жели се оставити као непознато. Нама је међутим и то познато. Познали смо једном за свагда 17. јуна. Тај је рок сваког оног дана, сваке оне ноћи, сваке оне прилике коју један морално и политички декларисан нараштај са владоцем равним себи, осцијенити као погодан. Према томе се имамо равнати. Како ћемо то учинити, нећемо то ни нарочито казивати ни нарочито крити. Само нам се ваља узети у памет прије но осталима којима су као и нама упућене пријетње, јер наш мач носе у рањеном тијелу сви ови славни и непобијеђени вођи бугарски који воде у назад.

Треба запамтити дакле, да је бугарски цар потписао уговор о миру и пријатељству и за се и за своје потомство у циљу међународне обмане. Мир је његова ријеч а рат његова мисао, пријатељство му је на језику а мач у руци, који држи иза леђа и који ће опет неке ноћи покушати да сјуре у леђа противнику који буде снавао“.

Овом приликом „Одјек“ зауставио се и на неке маркантне и врло карактеристичне ријечи владара бугарског и вели:

„У својој очајној ријечи војсци, цар је учинио једно признање за које му његови Даневи и Генедијеви, које он указом распоређује у аустрофилие и русофилие, неће бити захвални. Они су сви са њим заједно говорили пред рат и првих дана рата да су били вољни ићи на суд руског цара о Македонији. Сад признају пред цијелим свијетом „да ниједан бугарски патриот, од владара до говедара није без борбе мислио уступити Битољ, Охрид и т. д.“ Да се запамти: не без борбе! Сви су дакле, и несудбени нашљедник цара Василија и његови Наполеони мислили на борбу, кад су говорили о суду; сви су се спремали да отму кад су тобож позивали да се суде.

Цар бугарски дакле сад признаје, да је хтио борбу и да чак није хтио без борбе, а то је до јуче порицао. Царски!“

Словени, који су се пренемагали и грвали у прса због братоубилачког рата и заглашавали нам уши својим словенским болом, ако икад сад имају подесну прилику за своје посредовање и спасавање оскрвљивања словенске идеје: нека изведу из заблуде Бугарску и упуте је како треба и мора словенска држава да поступа и да ради.

Да их видимо сад кад треба и кад су позвани.

Једна друга мобилизација

Под овим насловом „Одјек“ доноси на уводном мјесту овај чланак:

Краљев указ о демобилизацији војске обзнапио је пајзад једноме сталу крај који се давио желио. Пола милиона резервне војске, зл коју је рат утврдио да је у једној демократској земљи, у доброј опреми и с добрим вођама права и најбоља стално стајаћа војска, напушта мач да се врати плугу. И то што је у овај мах брига и задатак борца који се са крвавих положаја Пљачавице враћа својој њиви и својој дому, сижбол је оне велике, опште националне бриге и оних великих националних задатака који очекују Србију од првог дана утврђеног мира.

Пространу њиву велике обновљене Србије треба да заоре један дубок и добро вођен плуг. У крајевима нове Србије гдје робовање под владом насиља, и несигурности и хаоса није омогућавало никакво благостање и културу, и у старим областима Краљевине гдје је редовап живот и рад био устављен већ десет мјесеца, очекује се једна плодна жива и добро упућена периода привредне и културне дјелатности на све стране и у свима правцима. Иза демобилизације побједилачке оружане силе, очекује се исто тако снажна и успјешна мобилизација велике и благотворне силе мира и рада. И само од њеног успјеха зависиће трајност постигнутог успјеха на бојном пољу и обезбјеђење новог када нам устреба. Дјело мобилизације радних и културних снага Србијаних велико је и сложено, претпоставља много снаге, доброг

плана и добрих руку, дугог и истрајног рада и неодољан почетак од првог дана.

Као у бојној акцији у којој се са једне змукете позиције без застоја наступа другој, и у привредној и културној акцији скупо је и опасно губити времена. Али као што у бојној акцији добра војска не наступа на нову позицију прије но што збрине другове чије је пожртвовање обезбједило ону на којој су, и у постављању нових и великих планова за напредак, и будућност Србије, један од првих задатака мора бити збрињавање судбина оних Срба, који су пркосећи опасности оставили судбину своју и својих бризи отаџбине.

Одуживање тога великог дуга онима који су пожртвовањима задужили отаџбину, биће акт солидарности Срба обновљене Србије, акт који ће зајачити ране колико их најбоља братска рука може зајачити, и, који ће, дајући на знање свима да отаџбина не заборава заслуге и жртве, појачати вјеру младих и убогих у социјалну правду, у истинску равноправност и једнодушност који су се показали као снага демократке Србије, и, који ће, што ја најважније, обезбједити нову и одушевљену заједничку прегнућа свих Срба за будућност Србије.

Изјава бугарске Врховне Команде

Између Грчке и Бугарске води се преко јавности спор. Грчка је службено саопштила резултате борбе грчке војске, што је љуто онекло Бугарску. Успјеси грчки вријеђају Бугарску и она се сад латала не само да их смањи, него и да их подцијени и омаловажи.

Поводом званичног грчког саопштења о резултатима борбе грчке војске, бугарска Врховна Команда изјављује:

„Друга бугарска армија, која је дејствовала против Грка никад није бројала више од 30.000 људи. А под таквим условима потпуно је немогуће, да је она имала губитака, како тврде Грци: 10.000 заробљених и 30.000 погинулих и рањених. Да су губитци ове армије незнатни, сведочи већ та околност што је она отјерала Грке из Мехомије, Неврокопа и Пехчева и довела грчку војску у потпуно тежак положај принудивши је да моли за примирје. Грчка војска није никад долазила до Цумаје. Што се тиче вароши: Дрме, Кавале, Ксантија, Дедеагача, Портотлагоса, Маронија, Мекрија, и Гумулцине, њих није ни бранила војска па их није ни освојила грчка војска, већ грчке разбојничке чете. Огромне цифре бугарских губитака које износе Грци, могу се сматрати као стварне у том случају, ако се узме у рачун ненаоружано бугарско становништво, које је помлатила грчка регуларна војска. Бројност тог становништва наравно да знатно премаша број бугарске војске. Па како Грци тврде, да су заробили 10.000 људи, Врховна Команда бугарске војске прима на знање ту изјаву, па ако јој приликом измјене заробљеника не буде предан толики број војника, онда има право да сматра да су Грци заробљенике побили.“

Из рата и о рату

Важност новог румунског земљишта

Румунско јавно мишљење потанко се бави војном и економском важношћу бугарских крајева, које је окупирала румунска војска, и то у колико ће ови крајеви након склопљеног мира бити саставни дио Румунске. У Румунској мисле, да ће будућа граница између Бугарске и Румунске овако изгледати: Нешто тако 10 километара од Туртукаја иде Карасар Дера, који са својом дубоком увалом представља природну границу. Румунска ће захтијевати, да нова граница иде том увалом. Десет километара од Балчика утиче ријека Екрена, где треба такође да иде граница. Исти принцип, да се наиме добије добра граница према Бугарској са стратегијског гледишта, биће мјеродаван и код Добрича.

Нови териториум има око 6000 квадратних километара и 200.000 становника. Дакле на један квадратни километара пада 33 становника, а то је прилично слабо насељен. Због тога ће, чим се поврати нормално стање, доћи на ред колонизација новог краја с румунским тежацима, који у отаџбини доста слабо стоје ушљед неријешеног аграрног питања. За Румунску је врло повољна околност, да је само мален дио становништва у новом крају бугарски; остало су муслимани и Румуни. То нарочито вриједи за крај око Тракије. Од градова добиће Румунска Силистрију, Туртукај, Добрич, Балчик и Каварну. Но најважнији је град Добрич обзиром на број становника, који износи 24.000, као и обзиром на његов досадашњи развитак. У Добри-

чу је развијена индустрија брашна, и то прилично добро, а осим тога он једини од поменутих градова има жељезничку свезу, и то с Варном. Осим тога мјесто има велику војничку важност, јер је чвор путева, који воде на све стране. Помицањем границе према западу добија важност и Силистрија, која долази у питање у првом реду што се тиче прелаза преко Дунава. Каварна лежи неколико километара од мора, и није од велике вриједности. Но тим више долази у рачун Балчик, који има заштићену луку. Статистички подаци из године 1910. показују, да је у Балчик увезено 7 милиона килограма, а извезено 20 милиона килограма, док за Каварну стоје бројеви 4 и 8 милиона. Саобраћај бродова је те године у Балчику 436, а у Каварни 216.

Ратови за пошљедњих 300 година

За пошљедних 300 година било је у Европи преко 1700 непријатељских сукоба, на суву и мору, опсада, бојева у којима су обострани губитци износили најмање по 2000 људи. Најстрашнији рат био је познати тридесетогодишњи рат са 86 битака, затим рат шпанског нашлађа. Наполеонови ратови с укупно преко 300 бојева. Око 55 година трајао је рат између Млетака и Турске, најкраћи је рат био између Карла Алберта и Аустрије г. 1849., који се свршио за шест дана. Највише је ратовала Француска, која је имала више од половине свих битака, па онда Аустрија, Енглеска, Русија и Њемачка. Од 1079 борба, које је имала Француска, побједа на њеној страни било је 584 пута, док аустриске побједе не износе ни 40%. Француска је ратовала против 15 држава, највише против Аустрије. Најваћи пораз био је код Седана кад је изгубила 38.000 људи. Бојеви у којима је учествовало преко 300.000 војника били су код Гравелота (Французи и Нидерланди), Смоленска (Французи и Руси), Седана, Кенигреца, Мугдена (Руси и Јапани) и т. д. У поморским биткама учествује увијек знатно мањи број бораца. У великој битци на води код Ла-Хула било је 118 енглеских лађа против 38 француских, код Трафлагара су Енглези били на 31 лађу а Французи на 38, код Цушима 23 јапанске и 20 руских. Поред Париза је најдуже опсаду — 1167 дана — издржала тврђава Гибралтар, коју су опсађивали Енглези, затим Кадикс, Беч (кад су га опсађивали Турци), Севастопољ, Порт-Артур и т. д. Најваћи губитци били су код Мугдена 130.000, Седана 122.000, Бородина 80, Ватерла 46, Дрезде 50, Аустрелица 16 хиљада и т. д.

Ноћни нападај Бугара на Злетову

Један рањеник је причао овако о страшној бугарској препади 17. јуна.

— Те ноћи сам био у чети, која је стражарила испред нашег 6. пука, који је опет спавао за нама на 500 метара. А дивизија је логорила за нама три километра. Ја сам стојао са још два друга на самоме мосту Злетовске Ријеке, која је представљала демаркациону линију између нас и Бугара. На истом мосту, неколико корачаја од нас, стојала је бугарска стража, с којом смо разговарали о скорашњем миру и нудили је нашим бијелим хљебом.

Била је густа помрчина, и још више згуснута ситном кишом. Бугари су и те ноћи пуцали, ближе, даље, са двију страна. Али ми смо то сматрали да шенлече као и сваке ноћи. И исмијавали смо се с њима, што троше муницију у лудо. У поноћи ме замијени други из чете, а ја се повучем у шатор и легнем.

Сјећам се само, да сам у сну чуо прасак али прије него што сам дошао к себи, прејурише преко нас безбројни Бугари са ужасним урликом, разгрњујући пушкарима наше шаторе и бодући по леђајима у главу сваког од нас. И мене је ударио један бајонетом у затиљак, но срећом нож је склизнуо и изишао овдје између жила и грљана. Ја се тргнем и откоптрљам у јарак, који је био пред нашим шатором, а густе, непрегледне редови Бугара у трку и с бијесном галамом прелетјеше. Тако дојурише и до нашег пука, убијајући прво на спавању и очајно гушајући се с онима, који се пренуше и дадоше отпора.

Онај један, који ме је замијенио на мосту, докоптрља се до мене, избоден на неколико мјеста, и причао ми је послје, како су Бугари навалили. „Непосредно на 100 до 200 метара дигнуше се из мрака а са музиком „Шуми Марица“, и с урнебесним: ура! навалише на нас. У исти час бугарски стражари нападоше на нас, и док смо се борили, њихови нас смакнути редови прегазише. То је било страшно, изненада чути у густој и тихој ноћи, из такве близине, урлик једне цијеле дивизије.

Ја сам био малаксао од изгубљене крви, али сам осјећао ипак силну жалост, јер сам разаберао само њихове топове. Око четири сата већ се небо почео бијелити,

чух одједном за мном познато гругање наше артиљерије. И било ми је одмах лакше дочекати смрт. Но око 6—7 сати поче се прасак пушка и митриљеза приближавати. Одмах сам знао, да их наши сузбијају. За мало па се почеше привлачити први Бугари. Враћали су се без реда, и грдно псујући прескакали су мој шанс. Један је скочио баш преко мене, и видјећи ваљда у скоку да нијесам мртав, враги се, и у хитрини ме удари чизмом у ребра. Мора да је пушку већ бацио Тада сам пао у несвијест и тако сам лежао до подне, када ме наши нађоше и однесоше на превијалиште.

Онај пас ми је сломио два ребра. Сва ми је слабина поцрњела од његовог ударца“.

Шта Румунија добија?

О земљишту што га добија Румунија још се јавља:

Земљиште, које ће Румунија добити од Бугарске до линије Туртукај—Балчик, износи око 6.000 квадратних метара са 200.000 становника. Становништво је у томе крају највећим дијелом муслиманско и румунско; само један мали дио су Бугари. Румуни су најгушће насељени око Туртукаја.

Са овим приједлом Румунија добија ове вароши: Силистрију, Туртукај, Добрић, Балчик и Каварну. Међу овим варошима најважнији је Добрић и по броју становника (24.000) и по своме досадашњем напредовању; у Добрићу је прилично развијена млинарска индустрија. Добрић једини од свих поменутих мјеста има жељезничку везу са Варном. Добрићу се придаје и велики војнички значај, јер од од њега иду путеви на све стране.

Силистрија ће у будућности имати такође већег значаја, јер ће бити везана мостом са осталом Румунијом.

На мору се придаје нарочити значај Балчику, који има затворено пристаниште, zgodno за утврђивање.

Француска и Италија

— Спор француско-талијански —

Како кога дана између Француске и Италије постоји све већи и дубљи јаз. Питање Егејских Острва, као и Кавале као да ће одвоје њихове сасвијем заштити.

То се најбоље види из огорченог писања њихове штампе.

Већ давно се могло рећи, да је француско-талијанско пријатељство покопано. Никад се то не опажа јасно као данас. У писању талијанске штампе толико је жучи, гњева и мржње, да је добро рекао онај, који је ово расположење употребио са борбама за Криспиева времена. Националистичка штампа је још тамо код „Манубе“ и још прије је викала против „верфајне браће“ с ону страну Алпа; данас се тој вици једнаком жестином придружује и полуслужбена, иначе тако опрезна министријална штампа.

Ето на примјер, приликом повратка генерала Амеђија у Роду, гдје тај јунак најславнијих битака у Либији иде да врши неугодну и неславну част гувернера (говорило се, да је био на одсуству — тобоже ради здравља — јер влади самој није било по вољи овако запослење), „Трибуна“ се на два пуна ступца уводног чланка обара на француску штампу, на г. Хербете од „Фигара“ и на „Тан“, пребацујући им злобу и „mala fides“. Ова се полемика била у задње вријеме ужестила ради јужних арбанаских граница, гдје се као у крфском заливу Италија бојала, да би иза Грчке могла наћи опасног такмаца. Сада је тај прикривени јал плануо у очити бијес, кад се дознало, да француска дипломатија настојава да се задовоље талијански захтјеви у Епиру, али гражи за Грчку компензације на Егејском Мору, хтијући јој прибавити и оних острва, што их Талијани држе у власти. Чак и веома увиђавни и опрезни посланик Торе у „Coggiere de la Sera“ изгубио је равнотежу и пребацује француској дипломатији двоглавност и хибленост.

Овај је гњев схватљив кад се зна да је сад крајње вријеме, да се овај шкартљиви проблем ријешити пред амбасадорском реунијом у Лондону. Талијани се боје fine француске дипломатије, чије задње успјехе мотре са великом завишћу и у страху су, да Италија не буде морала у Лондону капитулирати — и повратити Егејска Острва.

Истина се не да више затајивати: Италија хоће да задржи бар један од тих острва. Грчка би евентуално на то пристала и одрекла се оних 20.000 Грка, као што се одрекла много већег броја суплеменика у Епиру, Тракији и др. али не да Француска, а за њом ни Енглеска, обје интересиране на Средоземном Мору. Као што је Италија тражила слободу крфскога канала из стратегиских разлога, јер ко га има у рукама, тај заповиједа отрантским каналом, тако из истих стратегиских разлога тражи Италија Штампалију, која се ради стратегиске важно-

сти може сравнити са Гибралтаром или Малтом.

Како се види, спор је много дубљи, него изгледа на први поглед. Националистички дух, који је превладао Италијом за вријеме оног колонијалног рата у Либији (у Италији се заборава, да је прва заслуга Француске, што су Талијани добили ону земљу), захватио је и владине кругове, који озбиљно хоће да се упусте у такмичење са Француском на Средоземном Мору. Док угријане главе бају о латинском мору од Хераклових Ступова до Суца, ни по јада, али данас се и у најозбиљнијим листовима пише о обнови римске славе и хегемонији Рима на Средоземном Мору; данас најодличније публицисте као „Rastignac“ воде непрестану, дакле тим дубљу борбу против Француске, која је једина Италији на путу да ту хегемонију постигне.

Уз овакве прилике изгледа у истину веома комично — како истиче „Giornale d' Italia“ — да је француски министар спољних послова Пишон, један од покровитеља Лиге за талијанско-француско пријатељство. Данас је сјај те Лиге потамнио, и кад у Италији о њој говоре, сви се бар насмијеше.

Између талијанских и француских новина води се жива полемика, особито ради Егејских Острва. „Temps“ отворено пребацује Италији, да хоће да задржи бар неко или најмање једно од Егејских Острва што их је посјела.

„Echo de Paris“, бавећи се овим питањем, пише да Трипле Ентенте тражи, да се Грчкој уступе сва острва, осим Имброса и Тенедоса пред Дарданелима, који би остали Турској и Тасоса. Италија се позива на лозански мир и каже, да је окупација Егејских Острва једино јемство, да Турска повуче из Африке она два пјешадиска пука и онај артиљериски пук, који се с Аралима боре против Италије. Турска — каже Италија — не смије вјеровати, да јој се та острва неће повратити, јер се иначе неће никад одлучити да опозиве оне чете из Африке. Италија — вели даље „Echo de Paris“ — разлиже ово питање тако, да се она може отети дужности да испуни обећање дано Енглеској, којој је обрела, да неће за се задржати острва.

„Agence des Balkans“ јавља из Лондона да се Италија опет пропитивала код двију велевласти, би ли се опрле кад би задржала у посјед Штампалију. Одговорено је, кад она не би хтјела повратити Турској окупирана острва, да би то имало веома тешке пошљедице. Сва се острва морају дати Грчкој.

„Temps“ преноси ово питање на шире поље и каже да се овдје ради о проблему Средоземног Мора. Изгледа да су сада све три државе Тројног Савеза солидарне у том питању. Прије, кроз 30 година — по изјави Билова — о том проблему није било говора у њиховим споразумима. Можда је у Килу или другдје тај уговор сада проширен. Прошло је вријеме, кад Бисмарк није са Манцинием хтио говорити о Средоземном Мору и кад Италија, држећи се да је слободних руку, бијаше склопила независне уговоре у погледу Средоземног Мора са Енглеском, Француском и Русијом. Данас тројни савез води средоземну политику и Трипле Ентенте мора да наспрам тога такође заузме своје становиште.

„Journale des Debats“ каже, да Италија нијече науке Препорода борећи се против оправданих захтјева Грчке.

Кад је Италија поведла рат против Турске ради Либије, назвали су Французи Талијане гусарима. Поенкаре, тада министар спољних послова, изрекао је у једном говору наду „да ће Италија већ вратити Француској нанесену неправду, а тада ће се распршити тмурни облак, што мути политички хоризонт.“

Међутим тај облак постаје све црњи, те се чини, да ће из њега провалити олијуна. Задњих дана бјесни између талијанске и француске штампе жестока полемика, која би лако могла да доведе и до отвореног непријатељства.

Атентат на барона Скерлеца

— Како је извршен атентат на комесара у Хрватској —

У понедјељак прије подне извршен је атентат на комесара у Хрватској и Славоније барона Скерлеца.

Комесар је био на свечаној служби бојжој у римокатоличкој катедралу у Загребу. У 10 сати при изласку из цркве један младић, који се налазио с лијеве стране шпалира, кроз који је комесар са својим секретаром Хавличком и одјелним предстојником Брошанием пролазио кроз чиновништво и грађанство, из бровинг-револвера испалио је један метак на комесара, одјевеног у свечаном одјелу тајног савјетника.

Упирући револвер младић је кликнуо: „Живица Хрватска! Овако ћу устријелити свакога ко дође да тлачи Хрватску!“ и

испалио га на комесара. У исти мах притрчао је атентатору стражар, ухватио га за руку и избацио му из ње револвер. Револвер је са земље подигао један официр и предао га властима.

Комесар у први мах није опазио да је рањен, те се упути изласку, када је његов секретар опазио да му тече крв из руке. Упозорен, Скерлец је с Брошанием одмах сιο у аутомобил и одвезао се у болницу милосрдне браће на Јелачићевом тргу.

Пред црквом је било окупљено много свијета, који је, као обично, посматрао параду. На глас пуцања присутни су се растурили, док су други похитали ка катедрали да чују шта се збива. Полиција је била одмах опколила сав тај простор да не би атентатор умакао.

У болници је константовано да је повреда лакше природе и да рука комесару није сломљена. Љекари су рану пажљиво прегледали и дезинфиковали, па је превили, задржав комесара у болници како би био под непосредном лекарском пажњом. Комесар је смјештен у приватан стан приора болнице. Тврди се, да ће рана за 14 дана зарастати без икаквих пошљедица.

Атентатора, који је одмах ухапшен, три су стражара одвели у полицију из цркве и одмах је саслушан. Изјавио је, а и документима потврдио, да се зове Стјеван Дојчић, стар 22 године, родом из Лудберга, римокатолик, Хрват. По занимању је бојадисарски радник (молер) живио је дуго година у Америци, из које се у отаџбину вратио прије десет мјесеци. У Америци се дружио са хрватском омладином и суђеловао у тамошњем народном покрету. Читајући американске листове, он је дошао на мисао да убије комесара, ради чега је, вели, и нарочито дошао из Америке. Није имао ни с ким везе. У Загребу се налази од прошлог петка.

Атентатор је и миран и присебан. Говори тријезно, озбиљно и промишљено. Обучен је пристојно.

Полиција је извршила преметачину у његовом стану у хотелу „Златна Круна“ гдје је одсио, као год и код брата му, куvara у „Народној Кавани“ и једног његовог пријатеља. Резултат преметачине није донио никаква нова открића. Брат Дојчићев притворен је.

Утврђено је, да атентат није политичко дјело и према томе и не може имати никакве политичке пошљедице.

Бугарска и савез

Када је мир на Балкану опет повраћен, природно је што све балканске државе настојавају да се он што дуже одржи и да буде што трајнији. Србија, Црна Гора и Грчка с Румунијом су већ у томе погледу предузеле потребне кораке. Једино Бугарска се издваја. Кривцом својих вођа, бугарски народ је и на политичком и бојном пољу поосрунуо, па би у толико прије требало да се постара да се лакше и брже подигне. Демони Бугарске у њој самој то не даду и они као да опет злокобно снују и своје паклене мреже плету. Ради тога Бугарска не одаје никаквог знака покајања и не пружа руку измирења ранијим својим савезницима, од чије је заједнице имала само користи, а да их се до краја држала, не би ни настрадала овако као што је. Била би још и дан дањи јака, снажна, угледна и призната.

Бездушни политички спекуланти, који су бугарски народ довели близу руба пропасти, мјесто да га сада оставе на миру и да се повуку у дупље, гдје се за њих не би ни знало, они се држе грчевито својих столица и раздражују народ. Не само што бугарски народ новине подјарују на омазду против Срба и Грка, него то чине јавно и некоји вајни бугарски државници, који не могу свршити ниједнога разговора са страним политичарима, а да по неколико пута не изусте познату ријеч „реванш“. Реванш против Срба, реванш против Грка, а Румуне и Турке пуштају у миру, што више траже се свезе, да дође до слоге између Бугара, Румуна и Турака. Ни то није доста бугарским државницима. На све могуће начине сију мржњу на Русију, окривљујући је с невијере против Бугарске. Неће више да знају за руско царство, избиће из главе и „цара ослободитеља“ и избрисати све, што би могло на Русију сјећати. Из мржње на Русију неће садашњи бугарски дипломати ни да чују о каквом савезу међу балканским државама, јер би могао ићи у прилог руској политици. Такве мисли, такве грожње износи сам бугарски министар Тончев.

Један је француски државник рекао, да човек има језик зато, да може своје мисли прикрити. Но изгледа, да се бугарске дипломате не држе ове науке. Јер мјесто да зауздају свој језик, они га одвише искоришћују само да прикрију своје гријехе и народ скрену с превога

пута. Јер што ће Бугарска осамљена у садашње доба, кад и највеће силе у Европи траже савезнике и лијево и десно. Тројни савез не осјећа се доста јак наспрам споразума, па тражи још савезнике, а исто тако и споразум наспрам тројног савеза. У могућем савезу изван балканских држава неће Бугарска најбоље проћи, дочим би у друштву с Румунском, Србијом, Црном Гором и Грчком заузима одлично мјесто и своје интересе заштитила боље него у било ком положају.

У политици не одлучује ни љубав ни мржња. То су докази у најновије доба сами Бугари. Ако Бугарска ступи у савез у ком се налази и Србија, радиће у интересу свом колико и српском. Између Пруске и Аустрије водио се често пут рат. Исто тако између талијанских земаља и хабсбуршке монархије. Године 1866. навалила је Пруска у друштву с Италијом на Аустрију. Аустрија, ако је подлегла у оном страшном окршају, није проповиједала одмазде реванша. Размислила је, како да се опорави од задобијених рана, како да своју привредну и одбранбену снагу придигне и ојача. Да се пак монархији осигура трајан мир, тадашњи су државници сматрали за најбоље средство, да ступе у саваз са Њемачком и Италијом, дакле са својим садашњим непријатељима. Та слога Аустро-Угарске, Њемачке и Италије — чувени тројни савез — постоји и данас.

Ово ће знати и бугарски политичари.

Из народа

† Ристо М. Радусиновић

Крњичка Каменица 6. августа

Још једна жртва, још смо изгубили једног од храбрих наших младих официра: потпоручника Риста М. Радусиновића више нема међу живима. Пао је и он са много својих другова на бранику српских идеала.

По свршетку официрске школе и производству у чин потпоручника, пок. Ристо је прикомандован митраљешком одљењу, у коме га је звању нашло и сретно доба; доба, када је оружјем требало остварити народне идеале; доба, када је са истргнутим мачем требало полетјети у свету борбу. Са осталима је и пок. Ристо пошао, да се са својим храбрим одљењем одужи светој Србиновој идеји. Први пут је учествовао у борби при упаду наше војске у Крајини, гдје митраљеви под његовом командом успјешно дјествоваху.

Несрећног 28. септембра при Широком Вису његови митраљеви исто тако успјешно дјествоваху све док дуготрајној борби, недостатком воде, остадоше без употребе. Храброст овога јуначког официра не устави код свог оружја. Не, његова сабља бјеше једна, и он поред својих митраљеза, са истргнутом сабљом, под неописаном силом куршума, улетје у турске шанце и тамо је напоји мрком крвљу дивљих Азијата. У овој борби, као и свим другим, његови митраљеви отвараху ватру увијек из првих борбених пјешачких редова.

При нападу на Луарзу, освојењу Љеша и Медве овај официр отвараше жестоку митраљешку ватру, тлачећи силно непријатеља. Као награду, за своју храброст и вјештину, у овим борбама уз похвалу својих претпостављених старјешина, би постављен за команданта митраљешких одљења, која су била од Широког Виса ка језеру, када га је требало погледаати како у најжешћој борби неустрасиво јураше од једне до друге позиције, да прегледа успјех ватре и да потребна наређења даде.

По заузећу Скадра, овај храбри официр, по наредби, остаде са својим митраљезима на Бардаћолу, све до потоњег нашег војника у Скадру, када се и он поврати својој кући.

Не бјеше се потпуно ни одморио, не бјеху га се довољно нагледали његови стари родитељи, пријатељи и познаници, а већ се јавља поприште нове борбе. Јавља се овај други рат. Покојни Ристо је са својом храбром четицом, са оном истом са којом се онако лавовски бораше, око древнога Скадра, пошао тамо, да стане на браник српске части и српског имена и у ужасној тродневној борби паде 5. јула на обали шумне Брегалнице, поред свог оружја, којему је био из душе вјеран.

Нека ти је лака груда српске земље на обали валовите Брегалнице, а у долинама китњасте Македоније, јуначки потпоручнике. Нека те тјешти то што се започето дјело сретно свршило и што ће на твојем гробу цвјетати чисто српско цвијеће.

Н. В. М. К.

† Ђорђе Црногорац

Шавник, 25. јула

Данас је овдје испустио своју племениту душу Ђорђе Црногорац, трговац.

Покојни Ђорђе је један од оних Срба-Херцеговаца, који није могао подносити, да српском Босном и Херцеговином управљају туђинци, те је 27. децембра 1882. године пребјегао из Мостара у Црну Гору, гдје је живио до своје смрти.

У Црној Гори је живио најприје у Никшићу неколико година, па се доцније 1887. године заједно са пок. кап. Николом Неимаровићем Мостарцем преселио у Шавник, гдје се стално настанише.

Када је прошле и знамените 1912. године објављена мобилизација, па доцније Турској рат, пок. Ђорђе је као редов дробњачкога баталиона учествовао у походу Источнога Одрета црногорске војске, који је као крајњу тачку заузео метохијску равницу. Одатле је заједно са својим јединцем отпутовао под Скадром.

Ратни напори, који су под Скадром били достигли највиши степен, савладаше доста јак организам пок. Ђорђеја. Под Скадром је добио болест са којом је дошао својој кући, те како је иста била заузела сувише маха, то су сви лекарски напори остали безуспјешни и покојник је истој данас подлегао.

Тиме се још један живот доброга Србина положио на олтар Отаџбине.

Покојник је као добар човек и исправан грађанин био у народу веома омиљен, те је на глас о његовој смрти многобројна маса народа дошла у Шавник, како би му одала пошљедњу почаст испративши га до вјечне куће.

У покојнику су пријатељи и познаници изгубили искрена друга а држава исправна и ваљана грађанина.

Бог да му душу прости.

М. Р.

Кратке вијести

— Краљ Петар одликовао је Николу Пашића орденом Бијелог Орла првог степена, а Војводу Радомира Путника орденом Карађорђевог звијезде и упутио им својеручна писма, којима им је изјавио своју захвалност за њихове заслуге.

— Као додатак уговору о миру потписан је у Букурешту споразум о регулисању старе српско-бугарске границе у корист Србије. Граница ће ићи од ушћа Тимока и сва спорна земљишта припаће Србији. Комисија ће се састати на прољеће.

— У Биограду се бави Жан Пелисије ради договора за акцију Балканске Лиге.

— Влада у Србији предложила је бугарској влади, да се опет успостави жељезнички промет који је за вријеме рата био обустављен.

— Престолонаслједник аустријски Франц Фердинанд постављен је за генералног инспектора цјелокупне војске у А. Угарској.

— Из Биограда јављају, да је биоградска општина вотирала 10.000 динара као прву своту за велики споменик побједе, који ће се у Биограду подићи.

— Ускоро ће се у Скопљу покренути велики дневни лист за нове крајеве.

— Котера у Србији знатно опада. Она је завлада маком међу војницима. Нових случајева нема.

— Турска преко великих сила тражи да Бугарска пристане на ревизију лондонског мира, у противном пријети, да ће пријети преко обале Марине.

Дневник

Вратили се. Њихова Краљ. Височанства Књаз Нашљедник и Књагиња Нашљедница вратили су се јуче послјие подне из иностранства.

Повратак делегата. Делегати балканских савезних држава вратили су се из Букурешта заједно. При повратку били су срдечно испраћени из Букурешта и у опште из Румуније, док су у Србији предусријетани са нарочитом свечаношћу и одушевљењем. У Биограду им је био приређен сјајан дочек на парабродској станици. Делегате је на самом параброду поздравио предсједник Н. Скупштине г. А. Николић, а при изласку из брода предсједник општине, г. Љ. Давидовић. На то су му се сва три делегата, г. г. Пашић, Веницелос и Вукотић, топло захвалили. У дочеку су узеле учешћа и три дјевојчице из Приштине, Дојрана и Берана, које су делегатима дале по букет цвијећа са прикладним поздравом. Са станице су делегати отишли у хотел „Москву“, а одатле у двор, гдје их је Њ. В. Краљ Петар најсрдачније примио. Из двора су делегати пошли у Гранд Хотел, гдје је г. Пашић давао у част њихов ручак. У вече су на вечери били гости Њ. В. Краља Петра. Г. Веницелос је још исто вече отпутовао специјалним возом у Солун.

Наши делегати. Г. бригадир сердар Јанко Вукотић, предсједник Министарског Савјета и министар војни, одликован је од Њ. В. Краља Србије орденом Бијелог Орла I степена, а г. Ј. Матановић орденом Св. Саве другог степена. Г. Матановић је јуче допутовао на Цетиње, а г. бригадир Вукотић је и даље остао у Србији.

У Котору нема колере. Из Котора јављају, да је проглашено да у њему нема колере, јер од смртног случаја 24. јула није нико више оболио. Лица, која су држана у контумацији, већ су пуштена, пошто су негативно испала бактериолошка испитивања, двапут чињена.

Заробљен. Приликом рата с Бугарима у једном страшном окршају заробљен је и Саво Богојевић, некадањи официр у Србији, који се за вријеме оба рата храбро борио као добровољац. Саво је родом из Тетова и припада првим официрима из тих крајева, који су у Биограду свршили Војну Академију. Доцније је напустио војску и преко Црне Горе, гдје му се налази брат г. Димитрије Богојевић, управник Црногорске Банке, вратио се у свој родни крај и одао се четништву, када га је затекао и рат. У првом рату Саво је учествовао са својом четом у многим окршајима и храбро се показао, што су и биоградски листови у своје вријеме истицали. У овом другом рату Саво је имао чету састављену од Турака и Арнауата и са њиме се јуначки држао. У једном жестоком сукобу, кад је дошло до страховитог гушања с Бугарима, Богојевић је, иступајући напријед, запао у непријатељску средину, те га је далеко надмоћнији непријатељ заробио. Богојевић ће сада бити пуштен из ропства и биоградски листови, хвалећи његово храбро држање и јуначке подвиге, желе му срећан повратак у ослобођену домовину.

Читуља. У очајној борби на Брегалници 5. јула, поред осталих наших хероја, погинуо је и Илија И. Шабан, из Љуботиња. Покојни Илија је био у 44. години свога живота и један од угледних људи свога батаљона. Први рат с Турском затекао га је у Америци, али жеља за отаџбином довела га је у своју домовину, гдје је одмах ступио у бојне редове одликујући се у свима борбама. Он је достојно пошао трагом својих честитих и храбрих предака, полагајући свој живот за Краља и Отаџбину. Вјечан му помен!

Наши у Америци. Као што је познато, за вријеме рата огроман број наших људи, који су били запослени у Америци листом је полетио у отаџбину да јој се стави на расположење, али је било и таквих који су и даље остали у Америци, пошто им је било апсолутно немогуће да дођу у отаџбину. И за вријеме првога рата, као и за вријеме овог другог рата они су се живо интересовали о току рата и развоју догађаја. О томе свједочи и њихово дописивање са својима у Црној Гори. У једном од тих приватних писама наишли смо крај осталог, и на овај карактеристични став: „Одмах одговори за све оне те су погинули у том славном рату, а грехота је рећи погинуо, него тај се сваки родио, него смо ми погинули, који нијесмо кадри били доћи, да се заједно кренемо с нашим браћом, да заједнички проведемо ту славу црногорску.“ Као што се види, Црногорци су и у далеком свијету остали вјерни својим традицијама и вријеме и даљина није ни у колико измијенила њихов жарки патриотизам.

Захвалност рањеника. Од рањеника из Војнога Стана добили смо ове редове: „За све вријеме црногорско-турског рата био је Пипо Чакић водник страже у Војном Стану и он је ревносно радио са својим војницима око своје браће, који су долазили рањени. Када смо дошли у болницу, одмах је похитао са својим војницима, те нас као своју браћу однијели на леђима испред Војног Стана до оне сале, у којој су нас и смјестили, и од тада па до преболелих наших рана били су нам вазда на услузи. Највећу благодарност дугујемо Пипу Чакићу, који нас и дању и ноћу обилазаше, обасипајући нас очинском љубављу, лијепајем разговором и разним понудама, те нам у неколико олакшаваше тешке болове. Данас, када смо већ изашли из Војнога Стана, немогући им се одужити на други начин, сматрамо за најсветију дужност, да им овом приликом преко јавности изјавимо топло захвалност за труд и напор који су учинили око нас.“

Захвалност су потписали у име рањеника бивши рањеници из Војнога Стана: барјактар Милош Касалица, Лазар Касалица, Милан Стојковић (добровољац), Милан Караџић, Панто Влаховић и Петко Баошић.

Вријеме. Киша нас никако не оставља. Вријеме је било лијепо два-три дана, али већ је данас опет почела да пада киша. Тако смо овог цијелога љета без љета. Разумије се, то ће осјетити и пољски усјеви, воћњаци и виногради, јер ово ружно вријеме на њих врло рђаво утиче. Данас пред подне је била права провала облака, када је киша дуго, уз грмљавину и град, лијевала као из кабла, престав тек у подне.

КЊИЖЕВНОСТ

Календар „Бока“. Добијамо ове редове: „Бока“, велики илустровани календар за 1914. год., уз сарадњу књижевника издаје и уређује Дионисије Миковић, ући ће у штампу с pjesмама о новим бојевима и другом разном одабраном књижевном садржином, ако се пријави довољан број претплатника. Примају се огласи. Имена се штампају. Цијена је 1 круна. Чист приход био би „Српској Зори“ у Дубровнику. Господи скуп-

љачима 5^{ти} или десета књига, а књижарама по погодби. Ко новац унапријед не пошље књига ће му се послати уз поузеће; на то нас нагони искуство! Претплату примају уредништва: „Ду бровника“ и „Српске Зоре“ у Дубровнику, календар „Бока“ у Рисну, Бокешка Штампарија у Котору и књижаре: Вукасовића Котор, Секуловића Ериџ-Нови и Јове Тошовића Дубровник (Далмација). Моле се п. н. господода дужници да подмире дуг за прошле календаре, а наша драга омладина, свештеници и учитељи, да се заузму за скупљање претплата, а особито се препоручује прекоокеанској браћи која нас на овај оглас највише охрабрише. Рок претплате је 1. (14). октобра ове године.

Књига о срећи. У издању вриједног књижарско-издавачког завода „Напредак“ у Земуну изашла је у укусној и лијепој опреми „Књига о срећи“, путовој у животу од Силвен Рудеза. Садржај је ове поучне књиге овај: I дио: Особине без којих нема успеха, II дио: Средства, III дио: Здравље, IV дио: Љепота. Ова књига буди у читаоца вољу на живот и вјеру у живот. Она је пуна ведрих погледа, поуздања и бодрена. Писац, вазда расположен упознаје читаоца са мислима многих великих и знатних људи, и приказује — држећи своје дјело без прекида у пријатном и свјежем стилу — путове, који најбрже воде циљу, истакнутом у натпису ове књиге. Књигу је с француског превео П. М. Петровић. Она има и предговор и поговор. У предговору писац уводи читаоца у разлагање ове књиге, за која се овако на челу књиге изражава: „Послушајте савете ове књиге и ваш живот, досад обичан и неплодан, постаће лан, занимљив и узвишен. Све ваше жеље испуниће се и биће вам отворени сви путеви. Постаћете виши човјек, срећа ће вам се осмјехнути, те ни болести нећете осјетити, и доживићете срећну старост.“ У поговору се писац описује са читаоцима и о овој својој књизи изражава, да питања, која је у њој расправљао, нијесу нова; постоје од почетка друштва; њих су расправљали дуго и успјешно многи људи. Он је хтио само да од свега начини извод, да сабере мишљења појединаца и покушао да нађе примјену тим питањима. Броширана књига стаје 3 круне, а у платненом повезу 4 круне. Ми ову лијепу и поучну књигу свакоме топло препоручујемо. То је одлична читанка како за омладину, тако и за одрасле.

Освојење Скадра. У Сарајеву, у издању књижаре Михајла Милановића, изашла је књига „Освојење Скадра“. Књига износи 32 стране обичног формата и украшена је са четрнајест слика израђених на финој сатинираној хартији. На корицама је слика, која предствља улазак црногорске војске у Скадар. У овој се књизи налази позната народна pjesма „Зидана Скадра на Бојани, којој је као мото придодан став из pjesме „Женидба Краља Вукашина“, који говори о Скадру. Затим садржи pjesму „Црногорци нападају Скадар“, као и „Освојење Скадра“, обје у народном десетерцу и врло лијепо испјеване. Послије тога описан је улаз престолонашљедника Данила у Скадар, говор Краља Николе 25. априла, као год и три умјетничке pjesме. Цијена је књизи 50 пара. И раније је изашла у Биограду књига, у којој је опјеван пад Скадра.

Српско-бугарски рат. Изашла је из штампе књига о другом балканском рату под насловом „Српско-бугарски рат 1913. године.“ Она се састоји из најновијих pjesама, разних описка битка и разних ратних билежака са више слика. Књига је спремна за народ. Износи 104 страна. Цијена јој је 1 круна. И ово је издање и наклада књижаре и папирнице Михајла Милановића у Сарајеву.

Из дневника

— Листићи —

Штодра, 18. јануара 1913. — У 2 сата послје подне враћа се из Мурићана шеф војне жандармерије г. П. В. и каже: потребно је поћи на Обот ради једног извиђаја — дајући ми једну прибиљешку. Пошто се спремих, узнем десет војника и кренем. Дан је био облачан, а Бојана устала, и на више мјеста изашла из корита. Пут на Обот иде обалом кроз села Самиш и Даич, а може се и водом на лађи. Ради хитности, пођем кроз села и за 2 сата већ сам био на Оботу. Обот је и село и мало пристаниште са неколико кућа, које су „триме качаци“ опљачкали. На Оботу нађем разводника наше патроле Р. В. и одмах исту вече приступим послу. Та процедура — ишљеђење — није дуго трајала, јер се до суштине одмах дошло — и само је још требало да се изврши формалност „записника“.

На Оботу било је неколико дућана, царинарница, агенција, телеграф и мјесне управе, која су здања, пошто су Турци оставили Обот, коначно опустошили качаци, а судјеловали су и мјештани, бар у толико, били су ако и од страха на услузи качацима, па ко је заиста у главноме опљачкао оботске дућане? Качаци под вођством „војводе“ Паље, оног исто Љуцковића, који даде паметни предлог за превоз војске преко Бојане. Диван је то првак синова Скендерије! Старе војводе подизали су чете, уходили војску и шта нијесу чинили. Велика разлика! Овај „наш“ само је вребао згодну прилику да се крвницима — Турцима — освети, бар колико се могло утврдити, плачкањем, што је јасан доказ и плачкање Обота и оних бродова те су били заробљени. Бродове су опустошили качаци; то је доказано, 17. новембра 1912. године. Рушкул су такође опљачкали, и то је доказано, а за Обот факта су ту. —

Кад је наша војска заузела Белу и Фраскани, овај арбански првак са својим људима већ се као хијена појавио на Оботу и само дао знак и за трен ока, оно, што је од потребе и вриједности било, отпловило је на њемију низ Бојану

за „војводину“ резиденцију Шас. По утврђеном факту, повратих се сјутра дан у Штодру и поднесен извјештај у детаљима о свему команди и он буде спроведен Главном Штабу.

„Вовода!“ како је велико и звучно ово име. Заиста јест, али кад га има ко носити и кад се под тијем бременом не иде у плачку и не користи фалсификатима при прављењу пића и кријумчарењу шпирита. Жалосно је, заиста за осуду, кад качаци међу којима има људи и јунака, дозвољавају овакве лудорије једноме своме црваку — војводи. Факта су ту, његова је кућа, држим, и данас пуна свакојаке робе опљачкане са бродова и другијех мјеста, али преметачина није чинјена, да се бајаги не нанесе на „рз“ шаског војводе, да му не пада ауторитет међу качацима.

При повратку из Скадра био сам очевидац безобразлука Обоћана, Даичана и у опште становника обалом Бојане и околне. Само је требало посматрати каква је паљба пушчана била, кад је прошао брод „Scuttari“ и она два италијанска за Скадар, носећи провијант под заставом талијанског Црвеног Крста. Такве паљбе ни на Тарабошу није било! И одакле им пушке кад је већ једном на миран начин сакупљено оружје? Јасно је сад да су пред нашим властима лагали и скрили по комад оружја — тек да им се нађе. Зар су то вјерни поданици? Зар таквим Ђоновима и Цунгелима да се вјерује и у њих се узда? Не, не никада! То су људи без карактера, без циља, и само уживају у плачкању, у обманам, лажам, у чему им је цио вијек прошао. Колико се њих, оног дана кад је пао Тарабош и Брдица, истакло и радовало побједи црногорског оружја? Нико, ама баш ни један да истури пушку и да рече добру ријеч! Дочим кад видјеше оне бродиче уз Бојану под заставом италијанског Црвеног Крста од дивљег ентузијазма у мајо не полудјеше! Ти људи, које сам добро проучио и знам што мисле, и немају онога, што треба да има један народ који хоће слободу, већ су то продане душе и слијепо оруђе мантијаша и бакишиша, којима су и предали своју судбину. — Жалосно је, како на ову подлост и нискоћу њихову могу гледати њихови прваци! Заиста, кад се добро све проучи, жалити је, што и даље није егзестирао „камени мајдан“ у Бушату, чији гост у мало не би и „војвода“.

Требало је измијенити правац поћи нечијим стопама и научити ове „Дакочеви“ „Мараше“ како треба бити одан и поштен па не би безобразлук њихов у Скадру и другим мјестима достигао и пришао граници, те се бацају блатом на све наше, завијајући пред Ерропом за некакво своје право. Обоћане, Доичане добро знам и жалим за „каменим мајданом“, о чему ћу проговорити згодном приликом. Сва је кривица до њихових првака, јер и овдје „с главе риба смрди“.

Забилешке из рата

Биоград, 4. августа

Како се извјештава

Нигдје у свијету нема тако непоуздане и површне штампе као у Бечу и Пешти. Који пут кад читам у тим новинама извјештаје са Балкана просто се снебивамо. Сјећа се још свако како су пештанске новине још осам дана послје битке код Куманова јављале да су Турци провалили у Србију и да марширају на Ниш. Сјећање се како је пештанска штампа и у овом рату писала неколико дана о великој битци код Скопља, а да се није потрудила погледати на карту и увјерити се да ако се води битка код Штина није могуће да су Бугари већ пред Скопљем. Ти исти листови писали су да су Бугари заузели Врање и пресјекла жељезнице а истодобно су саопштавали телеграме из Скопља као да је било могуће саобраћати са Скопљем да је заузета једина директна жељезница која спаја Скопље са Србијом.

Пештанска и бечка штампа осрамотила се и потпуно дескредитовала.

Кинематограф на бојишту

Први пут бар на европском тлу, чињене су кинематографске снимке на самом бојишту у првом балканском рату, те је снимљено више сцена, али само један дио битке код Киркилиса односно се на сами рат и правом смислу ријечи. Она је била снимљена телеобјективом права артиљериска борба. У овом другом балканском рату учињено је више снимака. Један руски фотограф, Черни, који је снимко веома лијепих слика и са српских сектора опсаде Једрена, снимко је неколико веома занимљивих и значајних фотографија са положаја код Ђустендила а и преко четрдесет снимака кинематографских. Када се ставе снимци у промет моћи ће се видјети савијем близу неколико јуриша на бајонете, читави низ артиљериских борба, јер је Черни био редовно у првим линијама саме борбе у највећим опасностима и снимко је средине саме борбе. Видко сам неке његове ствари па се мора рећи да су одличне. Он путује сада у Париз да преда филме и слике од којих ће изаћи многе у „Илустрасиону“ и у руским листовима.

Рањеници се враћају у борбу

До сада је само у биоградске болнице доведено преко осам хиљада рањеника. Међутим је

1) Послије боја на Брдици дође у Труше „војвода“ Љуцковић, да контролира плачке, те наша браћа Шумадинци потписасе пасош кундацима по заслугама и части!

од тих преко осамдесет процената лако рањених у руке, ноге, прсте и т. д., па су одведени у болнице само за то, да се не би ране инфицирале пошто на то полаже српски санитар највећу пажњу али није нужно да се даље лијече у болницама. Велики дио пуштен је на десет-двадесет дана кући на одмор. Тако је пуштено у самом Биограду преко двије и по хиљаде лако рањених и опорављених. Сви се они када мине вријеме на које су пуштени враћали својим командама на бојиште да се ако треба даје боре. Било је повраћено од свеукупнога броја рањеника неколико хиљада опет у редове. У Биограду сада има око 5500 рањеника.

Жега и снјег на ратишту

Нико неће за цијело помислити да сада усред лета има рањеника којима морају бити сјечене ноге, јер су им се смрзле у снјегу на садањем бојишту. Али ипак има. Међу таквим се налази и потпуковник Павловић који је четири дана након једне борбе на линији Криве Паланке био нађен без свијести на једној планини у снјегу. Он је пао у борби рањен у трбух на Чукином Брду на Кисјелици Планини. Он је лежао три дана и три ноћи на страховитој зими, јер је на тој планини сада снјег и мраз. То је у толико било добро што се рана није инфицирала, али је зато осуђен да изгуби једну ногу која је сасма промрзла. Другога дана нашао га три бугарска војника и оплијенили га тако, да су му одузели два наполеондора и 450 динара. Касније је осам Бугара дошло до њега и одијели му доглед и златан сат, али му нијесу хтели дати воде него га је један ударио ногом у трбух баш у рану. Хтели су га убити, али један наредник их је потјерао, казав да ће га он убити, а остав сам с њим питао га има ли што код себе па не нашав ништа поздравео га и оставио жива. Најпослије дошао је један бугарски сељак и кад је Павловић молио да иде у српски логор да јави да је рањен, и зато му је обевао двомјесечну плату, сељак није хтио поћи него га прегледао и нашав златне наочари одио их; најпослије је Павловић пао у несвијест и остао тако дуго. Најзад су пошли српски санитари да копају љешеве и тако га нашли.

И са других страна сам чуо да се прича о том како у низини влада страшна топлота. Тако се код Штина једва могла носити, а у брдима где се водиле битке, влада силна зима. Има официра који су у борби изгубили кабанице или се одјенули боље у низини у љетне блузе а послје су морали у брдима да зебу. И на тај начин води се у исто вријеме љетни и зимски рат. И то спада у парадокс и специјалитете којима обилује ова драматична балканска криза.

„Чекај да ишчистим нокте“

Српски сељак је у овим балканским ратовима показао не само јунаштва али и нејвероватне природности, никакве занесености а најмање афектације и остао је увијек природан, духовит и флегматичан. Небсте наћи него веома мален број ратника који ће вам се хвалити јунаштвом, јер им се одмах другог свијет руга да лажу и да се хвале. Свако вам прича своје и туђе чине просто, природно и не таји ни слабости своје. Посве озворено ће вам казати ако се бојао, ако је повлачећи се у појединим часовима борбе бјежао, а неће никада увеличавати своје заслуге. Кратко и лакоично казаше вам рањеници из какве настрашине битке: „А мани! Било је тврдо! Тврдо! Али ишли смо напријед и потјерали их.“ То је све. Али за то веома радо причају анегдоте један другоме. Један официр прича ми ово: На позицији код Ђустендила пошљедњих дана бјеснила је жестока артиљериска и пушчана паљба. Лежали војници у рововима и пушали. Требало се повући до другога рова. Један сељак није се дигао и другови га пожуривали. Али он се отресао и викнуо у оној заглушој грмљавини: „Чекај да ишчистим нокте! Зашла ми земља иза ноката.“ И тек кад је то свршио дигао се и повукао!

Коло на бојишту

Српски војник као да не може ратовати без цигана и без играња кола. Још у турском рату носили су цигани који су били у војсци увијек са собом виолине а сељаци гајде, и када је био послје борбе одмор, било је увијек свирке е играња. И сада је тако Прије два дана је једна велика колона брзим маршем била премјештена с источних позиција иза Кочана на запад према Кривој Паланци. Марширала је дан и ноћ и имала борбе. Чим је стигла на позицију на вечер, одмах су упаљене ватре и заиграле „ћемане“ циганске, заориле се pjesме и ту војници, који су носили са собом читав пртљак, стали су играти коло коло да су сад устали са кретава. Исто тако кад су након дводневне борбе Срби ушли у Бјелоградчик, одмах стали играти коло, веселели се са грађанима. Српски војник је непобједив, јер иде у борби пјевајући јер за вријеме борбе прави шале и вицева, ругајући се и непријатељу и сугрузима који се малко плаше јер игра умјесто да се одмара и у опште не жали себе ни свој живот. Он се не тужи на напоре и жртве. И сада говоре сељаци: „И онако је изгубљена година за наш рад код куће, па да свршимо од једном све што имамо посвршавати, да нас не крећу опет у рат за годину или двије.“

Телеграфски извјештаји

Грчка потписала уговор

Атина, 7. августа

Чиновник министарства иностраних дјела отпутовао је јуче за Букурешт, носећи ратификацију уговора о миру. (Атинска Агенција)

Осуђени злочинци мухамеданци

Солун, 7. августа

Ратни суд осудио је 23 мухамеданца, који су у почетку рата балканског вршили покољ над хришћанима. (Атинска Агенција)

Око Мелника

Атина, 7. августа

Новине јављају да су више бугарских комита напали на Мелник, али су били сузбијени од стране

војске грчке и народа. Говори се, да су становници Мелника запалили варош и, одијевши собом драгоцјене ствари, отишли у Демирхисар, грчку варош. (А. Агенција)

Изјава великог везира

Цариград, 8. августа

Велики везир је изјавио руском амбасадору да су гласови да Турска намјерава заузети Дедеагач и допријети до границе бугарске потпуно неосновани. Командант турски добиће данас наредбу да опозове војску. (Бечки Кор. Биро)

† Емил Оливје

Париз, 8. августа

Бивши министар Емил Оливје умро је. (Бечки Кор. Биро)

Турска неће преко Марице

Цариград, 8. августа

Порта је ријешила да упути велесилама ноту којом тврди да неће прелазити Марицу. (Б. К. Биро)

Несрећа у Поли

Пола, 9. августа

Ушљед експлозије једног топа приликом пробног гађања три мрнара су погинула, шест су тешко рањени, међу којима и вице адмирал гроф Ланиус, коме су обије ноге морале бити одсјечене. (Б. К. Б.)

Турци и Бугари

Цариград, 9. августа

Један бугарски батаљон напао је предстраже турске код Ортакеја, али је био одбијен, изгубивши стотину мртвих и 170 заробљених. (Б. К. Б.)

Јављам поштованом грађанству, да сам добио

СВАКОВРСНИХ ШТОФОВА

за јесењу и зимску сезону, које израђујем по жељи муштерија са најмодернијим кројем и израдом, и са најумјеренијим цијенама.

Такође имам и готовог одијела за јесењу и зимску сезону, које дајем по врло вјештој цијени.

У истој радњи израђујем одијела за г.г. официре, а такође израђујем одијела и за г.г. свештенике, по најумјеренијим цијенама.

Препоручујем се за што вишу посјету.

С поштовањем

БЛАЖО М. МАРКУШ

Р. 74, бр. 23, 3,3

кројач

ДО МИТРОВА-ДАНА

Обављам све могуће зубољкарске послове у старој вароши — кући Стева Перовића. Солидност зајемчена. Цијене умерене.

Подгорица. дипломир. зуб. љекар

п. п. бр. 24, 2,2

ЕВР. КАЛУЂЕРОВИЋ.

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стиловима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 5,10

ФРАНО СИБРИНА

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИЋА (Бока Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.

п. п. бр. 16, 8,25

Најфинијег Малиновог сока (Framboise)

у разним флашама, добила је и продаје литар 4 перпера; а веће наруџбине за унутрашњост шаље о свом трошку

Цетиње, 19. јула 1913.

П. п. бр. 21, 5,5

Трговина П. М. Калуђеровића

Цетиње, 14. августа

Рат је свршен. Не грме топови, не лије се крв. На Балкану је велика промјена. Настао је мир. Из те дивовске борбе савезници су изашли поносни, уздигнуте главе: стекли су и морално и материјално. Сад је на дневном реду диоба међу савезницима. Србија има да се раздијели са Грчком, као год и с нашом државом.

Питање о разграничењу између савезника не улијева никакву бојазан. Међу савезницима су тако срдачни и топли односи, да ће се и разграничавање извести у највећем споразуму и без икаквих опасности да се диван склад међу савезницима поквари.

То засвједочује и писање полуслужбеног листа биоградске владе „Самоуправа“, која има о томе овај улодни чланак:

Питање о разграничењу између Бугарске с једне, и Србије, Грчке и Црне Горе с друге стране, расправља се чешће у појединим листовима наше и стране штампе на начин, који изазива узнемиреност код мање обавјештених људи, и бојазан да се, из дефинитивна разграничавања међу појединим државама, могу излећи нежељене компликације. Те и такве претпоставке потичу махом из неповољне обавјештености код наших, и тенденциозног представљања ствари код страних листова, и могу унијети забуну у јавно мишљење.

Ради обавјештења читалачке публике, која се, слободно и спуним повјерењем, може предати својим пословима, сматрамо за дужност изјавити: да су границе између Србије и Бугарске, и између Грчке и Бугарске, детаљно уређене уговором о миру у Букурешту, и да су ради утврђавања тих граница на самој терену, већ одређени и људи, који ће одмах приступити томе послу; да су, тако исто, границе између Грчке и Србије, детаљно утврђене ранијим споразумом на пријатељски начин између влада двију држава, те да њихово одређивање на самој терену не може изазвати никаквих разилажења, нарочито кад се узму у обзир: заједница интереса двију сусједних земаља, и искрена жеља, не само међу владама, него и међу становницима двију земаља да се грчко-српски споразум и пријатељство стално одржавају и даље развијају као здрава основа паметне политике држава, које воде рачуна о будућности. Најпослије, у погледу разграничавања између Црне Горе и Србије, можемо увјерити читоце, да ће се и то питање расправити потпуно пријатељским споразумом, пошто се, последије заједнице тежња и осјећања код народа двију држава, тако дивно манифестованих у минулим ратовима, не могу очекивати разилажења, која би могла поколебати ту заједницу. Наша јуначка браћа Црногорци могли су се увјерити, да за њих у Србији куца искрено, братско срце, и да она неће жажалити, у границама могућности, да учини свако добро својој драгој сестри, Црној Гори.

Са гледишта питања о разграничавању, српски грађани, дакле, могу се сасвим слободно предати својим пословима, јер, са те стране, не грози никаква опасност миру. Осим тога, ни са гледишта општег политичког положаја, како на Балкану тако и у Јевропи, за овај мах нема изгледа за ратне опасности. Питање о Тракији и Једрену, по гесту Турске, до душе, отворено је, али се може очекивати, да ће га велике Силе затворити каквом трансакцијом. Искреност великих Сила у тежњи за одржањем мира, показана на онако јасан начин у току минулих криза, неће се демантовати ни у овој прилици. У осталом, из тога питања не може потећи никаква опасност по мир Србије, ма какав правац узело ријешење тога питања. Послије поднесених жртава у минуломе рату, све балканске државе имају много разлога жељети мир, а чврст и искрен споразум између Грчке, Србије и Црне Горе, коме је, пријатељским расположењем и држањем својим, учинила драгоцијене услуге и повећала важност краљевина Румунија, скоро да са свим искључује појединачне испаде противу мира на Балкану.

Према свим тим приликама, балкански народи и државе могу с поуздањем рачунати на одржање мира за извесно, на можда и дуже вријеме.

Питање о наоружавању

— Гласови противу силног наоружавања
И прије балканског рата трошкови за наоружавање разних држава били су достигли невјероватне бројке, али сада, за вријеме и последије рата на Балкану, ишло је то све сгесцендо тако, да се данас говори о — милијардама! Њемачка, Француска, Русија, Енглеска, Аустро-Угарска — све те државе многе број својих војника, својих топова, својих ратних лађа, и т. д. И докле ће се доћи и које ће последице сlijедити?

— Енглески државник Лојд Џорџ, одговарајући ових дана у Доњем Дому на једну интерпелацију, казаше:

Повећање наоружавања, не само у Енглеској већ у свим просвјешћеним земљама, велика је опасност. Енглеска, н. пр., троши ове године за своју мрнарицу више него ли што год. 1886 потрошише све свјетске мрнарице заједно, рачунајући и енглеску.

Опсег и различитост бродова и других ратних средстава помножише се. Иза дреднота дођоше подморске лађе, иза ових аероплани, па напакон хидроплани. Гдје ће се довршити? Питање се не тиче само нас, јер једна држава сама не може смањити војне и поморске трошкове; али би се тим питањем морали позабавити сви просвјешћени народи.

Европски концерт морао би уложити ону сложеност и добру вољу које му омогућише да мирним начином ријешити погибелно источно питање, и у не мање важно питање, како да се смањи наоружавање. Данашњи дух натјечања требало би замјенити духом заједничке кооперације. Данас су свјетске финансије оптерећене са преко 10 милија-

рада за наоружавање; зар не би било боље уложити ову огромну своту у унапређивање завода и трговине појединих народа?

У задњем броју журнала „Fortnightly Review“ изашла је под горњим насловом расправа Сир М. Вехтера, у којој он доказује крајњу нужду европског мира ради опасности општег краха ушледе све већег наоружавања, захвалећи дипломатији, балканско се питање може сматрати сретно ријешено, но нема ипак ни једног човјека у Европи, који би с поуздањем могао рећи, да се данас или сјутра неће наћи нови међународни неспоразуми, који би могли изазвати сукоб разних интереса и рат. У непрестаном очекивању рата све се на њега спрема. Издаци за војску константно расту. По подацима енглеског адмиралата и ратног министарства, чување мира у прошлој години стајало је државе једанајест милијарда круна. Ти ужасни брегови злата троше се на оружје и ратне лађе; двије у исто вријеме државе немају средстава за жељезнице, за просвјету, за осигурање радника и т. д. Највећа модерна грађевина, умјетни водени пут, што спаја два океана, Панамски канал, стоји милијарду и по круна. Цијела енглеска трговачка флота стоји девет и по милијарда, а цијела свјетска флота стоји двадесет милијарда круна. Из тих се бројка види, да Европа за десет мјесеци потроши на наоружавање вриједност цијеле енглеске трговачке флоте, а за двадесет мјесеци вриједност трговачке флоте цијелог свијета.

Но не ради се ту само о овој огромној новчаној суми, треба ту убројити и четири милиона младих и здравих сила, које су лишене могућности да раде на општу корист а морају се узети у обзир и они милиони радника, који раде само на изради ратног материјала. Тешко је оцијенити величину овог губитка у опште државној економији, но она је у сваком случају колосална.

Балкански спор је ријешен, но његова посљедица била је, да је Њемачка за шљедећих пет година повећала свој војни контингент.

Ево зашто Поенкаре и његово министарство одлучише, да ће изнијети предлог о трогодишњој војној служби, који је одређен за то, да произведе жељени утисак. За то је и послан Делкасе у Петроград. Руско-француски савез пријетио је, да ће се распасти, јер Француска није била доста јака или бар није тако изгледала.

Службена статистика Енглеске и Њемачке за год. 1911. даје ове бројке: Сва енглеска трговина достигла је висину од 1837 милиона фунти, од чега пуних десет посто-така пада на Њемачку. Увоз Њемачке и Енглеске био је 2 милиона фунти, а из Енглеске и Њемачке 88 милиона фунти.

Аутор држи, да јавно мнијење Енглеске жели и тражи савез са Њемачком, али сва добра настојања Карлилеа, Халданеа и осталих јавних радника остала су безуспјешна ради настојања Њемачке, да се дограби превласти на мору. Ради тога су настали велики издаци за ратну мрнарицу, што је у

Енглеској побудило зловољу на Нијемце.

У Њемачкој влада опет идеја антагонизма против Енглеза. У моменту марочке кризе дошло је до мирног ријешења једино ради разборитости њемачке владе. У осталом аутор тврди, да су све предрасуде њемачких народних маса против Енглеза развијене вјештачким начином. Но ради културне сродности обају народа могуће је и њихово приближење. На то би имали радити и обострани државници и обострана штампа. Кад се утврди пријатељство Енглеске и Њемачке, неће бити тешко у њихово коло повући и остале државе: Русију, Француску, Аустројугославију и Италију.

На тај би се начин тројни савез и споразум, који сада пропадају у антагонизму наоружавања, претворили у европску федерацију, којој би била заодаћа организovati сигурност Европе од најезде других раса — жуте и црне.

Лондонска конференција

— Преглед рада и закључака лондонске конференције —

Лондонска конференција амбасадора завршила је у главном свој рад. Амбасадори су добили одмор и врло је вјероватно, да се конференција у Лондону неће више ни састајати; сва питања, која сад још имају да се ријеше, ријешити се директно између самих кабинета великих сила. За то се њен историски рад може сматрати као завршен.

Та је конференција отворена, као што се зна, на приједлог енглеског министра спољних послова Сер Едварда Греја. Она је дошла као посљедица пријетњи Аустро-Угарске, да ће се умјешати у ствари на Балкану. Да би спријечиле засебну акцију А. Угарске, силе Тројнога Споразума су ријешиле да предложе одржање ове конференције, за коју је прву идеју дао тадашњи француски министар спољних послова, Поенкаре.

Пошто су све силе усвојиле приједлог Грејев и одредиле своје амбасадоре у Лондону да учествују на тој конференцији, она је отпочела свој рад. Прва сједница конференције држана је 4. децембра прошле године у Сенјемској Палати у Лондону.

Овако састављена амбасадорска конференција била је једино тијело дотле непознато у међународној пракси. На сједницама амбасадорским нијесу се могли доносити никакви обавезни закључци, већ су се ту само мијењале мисли и погледи између влада појединих сила. Обавезни закључци су стварни тек по одобрењима дотичних влада за свако питање посебице.

Већ трећег дана по своме састанку, 7. децембра, амбасадорска конференција је донијела своје најважније ријешење: о аутономији Арбаније и о уступању једног неутралног пристаништа на Јадранском Мору Србији за њене трговачке циљеве са дозволом, да се Србија тим пристаништем може служити при увозу свога ратног материјала, као што је о томе, сјутра дан последије тога ријешења, држао опширан реферат Поенкаре у француском парламенту.

Послије овога ријешења, на дневном реду за амбасадорску конференцију стајало је између осталог и питање о регулисавању економских и финансиских питања, која су произишла из рата. Та сва питања су доцније упућена финансиској конференцији у Паризу, на којој су заступљене и све државе, које су водиле први балкански рат.

Послије свога првог ријешења од 7. децембра амбасадорска конференција је наставила свој рад врло грававо. Тако је даље цијелог децембра и цијелог јануара расправљано час о границама Арбаније, час о Егејским Острвима, не могући ни у једном од тих питања постићи сагласност.

Једна једина сагласност између сила била је постигнута за ово вријеме у пи-

тању заједничког корака код Порте, којим се препоручивало примање савезничких услова. У тој ноћи, која је 4. јануара ове године предана у Цариграду, велике силе су савјетовале Турску, да закључи мир и да прими услове савезника, да уступи Једрене савезницима, а да рјешење о Егејским Острвима остави великим силама. У исто вријеме силе су изјавиле Турској да ће јој, ако њихов савјет не прими, ускратити сваку помоћ.

Послије овога амбасадорска конференција дуго није могла доћи апсолутно ни до каквог јединства. Цијелог фебруара до почетка марта говорило се о Скадру. Најзад 9. марта је донијето рјешење да Скадар припадне Арбанији.

Послије овога на сједницама амбасадорским почела су савјетовања о томе: како да се Срби и Црногорци приморају, да напусте опсаду Скадра. И када је Скадар, послје капитулације Есад паше, 10 априла пао у руке савезницима, амбасадори су наставили савјетовања о мјерама, да се Црногорци приморају на напуштање освојене вароши. Та су се савјетовања завршила познатом флотном демонстрацијом пред Баром и Улцињом.

Када је најзад Црна Гора била приморана да у томе питању попусти, амбасадорска конференција је наставила говор о јужним границама Арбаније. Док су у питању сјеверних граница Арбаније биле највише заинтересоване Русија и Аустро-Угарска, докле су у питању јужних граница показивале највеће интересовање Италија и Француска, која је врло енергично бранила и заступала грчко становиште и грчке интересе у томе питању. Најзад 16 јула донијето је рјешење о статуту за будућу арбанаску државу.

Мјесто амбасадорске конференције сада ступа у рад међународна комисија, која има да у детаљима и на лицу мјеста утврди арбанаске границе.

Зашто је Аустро-Угарска попустила

— Одустајање А. Угарске од ревизије уговора —

Мађарски лист „А Нап“ добио је од министарства спољних послова информације о разлозима, који су нагнали А. Угарску да попусти у питању ревизије Букурешког Уговора. Та је информација овака: По Берлинском Уговору имају све сигнатарне силе право, да све догађаје на Балкану подвргну ревизији. Монархију интересују ти догађаји у првом реду. Ми (монархија) смо одмах у почетку изјавили да нећемо допустити, да се сувише ослаби Бугарска, јер би се тиме пореметила равнотежа на Балкану, која је потребна за трајни мир. Ми добро знамо, да би иза неправедног мира, опет избио тамо пожар. Русија је исто становиште заступала и ми смо нехотично пошли истим путем са петроградским кабинетом. Обадвије су државе о томе обавијестиле остале силе. У задњем часу успјело је Француској да предочи руску владу и Русија се на то одрекла ревизије. То је она дволична руска политика, која увијек иде до крајњих граница, па онда ненадано устукне. Ми смо се томе надали, па нијесмо са руским кабинетом ништа уговорили. Разлог је тога руског поступка очито тај, што у Петрограду јасно увиђају противречно расположење Аустро-Угарске. Ушљед овог преокрета ми смо увидјели нужду, да се одрекнемо ревизије. Монархија је тиме опет доказала своју миро-

љубивост, јер да је при свом захтјеву остала, морала би га оружјем провести. То не би било скопчано са опасношћу, јер ни једна европска сила не би имала право да се уплете. Ми смо приморани да Бугарској самој препустимо, да са оружјем у руци у блиској будућности све крајеве опет освоји, што су јој сада одузети.

Тако „А. Нап“, односно аустриско министарство спољних послова. А већ не треба да истичемо, да су пошљедњи закључци врло смјели: да би монархија оружаном руком могла *несметано* да проводи ревизију уговора, као год и пострекавање Бугарске на реванш.

Али то је споредно. Главни је резултат: да је и А. Угарска од ревизије уговора одустала и да је то питање скинуто с дневног реда.

Зашто је ревизија напуштена

— Русија у питању Једрена —

Лондонски дописник „Н. Времена“ добио је ова обавјештења о међународној ситуацији:

Италија је попустила наваљивању Њемачке и пријешла је уз њу. Амбасадори обје силе изјавили су у Бечу да Аустрија не треба да рачуна на потпору њихових влада у акцији, која би имала за сврху ма какву промјену букурешког уговора.

Русија, видећи опште нерасположење сила и одлучно повлађивање букурешком споразуму од стране Њемачке, жели да, настојавајући на ревизији уговора, пусти да Њемачка узме улогу заштитнице свих осталих балканских народа.

Руска дипломатија је врло опрезна у својој акцији односно Турске. Војни притисак се не предвиђа, него само финансиски у облику нелопуштања да Турска увећа царине и у облику одбијања сваке финансиске помоћи, што се сматра као довољно па да се порта принуди да остави Једрене.

Ипак, лица која су позната са турском политиком указују на то да се Турска дивно умје да нађе без новаца и требаће много времена да финансиски притисак донесе плода.

Реални политичари сматрају да је пад Једрена у турске руке врло повољан фактор за мир. Док се буду налазили у Једрену, Бугари ништа неће предузимати против других Балканаца, него ће, шта више, тражити њихову потпору за акцију против Турака, што може довести до зближења у другим питањима.

Порта је својом политиком припомоћу да постане балкански савез и може припомоћи да се он и обнови.

Равнотежа на Балкану

— Констатовања аустриских листова —

Када је истакла несрећну и сада већ пропалу идеју о ревизији Букурешког Уговора, аустро-угарска влада је наглашавала да то чини стога, што је тим уговором бајаги поремећена равнотежа на Балкану. Шта је она под равнотежом разумјевала, то ваљда нико живи не може знати и разумјети. „Пестер Лојд“ је истина, објашњавао, да балканска равнотежа може постојати само тада, када буде Бугарска толико јака колико су јаке Србија и Грчка заједно. Разлог му је за то био: јер су Србија и Грчка у савезу!

Да ли је то било баш и мишљење аустро-угарске владе, то је питање, ва да по крајњој бесмислици, која га карактерише, не изгледа да је много далеко од ње.

Међутим, без обзира на то питање, аустроугарска влада је демантована у својем тврђењу о равнотежи баш у својим рођеним листовима. Један војни стручњак у „Новој Сл. Преси“ написао је опширан чланак о будућим војним снагама балканских држава. Наравно, да се сви његови подаци не могу узети као тачни, нити се на њих смије и може са сигурношћу ослоњити. Али ти његови подаци, онакви какви су, подједнако нетачни за све државе, врло добро истичу до очигледности јасну равнотежу на Балкану.

Тај „Пресин“ стручњак рачуна, да ће Србија, ојачана и проширена, моћи у једном будућем рату имати 350.000 пушака, 8.000 коњаника, 300 митраљеза и 800 топова. Црна Гора ће моћи имати, по његовом рачуну, у будућем рату до 45.000 пушака, 50 митраљеза и 100 топова.

Бугарска би, по томе рачуну могла да има око 400.000 пушака, око 400 митраљеза, до 10.000 коњаника и око 900 топова.

Грчка може имати 300.000 пушака, 100 митраљеза, 4.000 коњаника и око 400 топова.

Као што се види, ове цифре, и ако нијесу поуздане, сликају врло тачно балканску равнотежу. Према подацима овог аустриског стручњака, двије српске краљевине, Србија и Црна Гора, биће једва толико јаке колико сама Бугарска. То је у осталом, без обзира на цифре, у принципу оно исто, што се хтјело постићи са Букурешким Уговором.

Аустро-угарска влада је у својим нетачним тврђењима о равнотежи на Балкану, дакле, демантована од својих стручњака, према чијем би се мишљењима, као што се види, прије могло рећи, да је балканска равнотежа поремећена у корист Бугарске, него ли на њену штету, као што то за њу адвоцирају бечки адвокати.

Ко мути у Арбанији

— Туђински агенти буне Арбанасе —

У пошљедње вријеме учествовали су гласови у аустро-угарској штампи о незадовољству њихових грађана, „аутономне Арбаније“, о њиховом расположењу према Србији и Црној Гори, и њиховим припремама да се отворено побуне против сједних држава и т. д. Провидан је циљ, који се жели постићи овим гласом. Сад је баш на реду детаљно разграничавање између нас и Арбаније, и за то треба претпоставити Европи, како би та нова и дефинитивна граница требала да прошири „аутономну Арбанију“, на рачун Србије и Црне Горе. Али те вијести аустро-угарских листова откривају и другу интересантну ствар.

Ко упоређује догађаје и писање те штампе може лако запазити, да штампа која инспирише Бал-Плац пише врло често о догађајима, које истина припрема или бар жели аустро-угарска политика, али врло често њихова штампа преухитри догађаје и пише о догађајима као свршенима а они се, из буди каквог разлога, и не десе.

И данас посматрамо један од таквих случајева. У сјеверној Арбанији сва ровења разнијех агената нијесу успјела, да покрену Миридите и они су остали мирни.

И удружени напори са Санданским, Исом Бољетинцем и Бајрам-Цуром, остали су без успјеха.

Али је за то ипак аустриска и угарска штампа писала, да се баш тамо буне Арнаути против Србије и Црне Горе тако, да је и биоградски и наш Пресбирмо морао то демантовати. Сад, кад се аустриска и угарска штампа враћа на те побуне, стижу нам гласови, да заиста на југу из долине ријеке Мати арнаутске чете од 20—30 људи нападају ноћу на предстраже.

Те чете комбинују којекакви агенти по цијену од једне или двије лире од четника и бацају их на српске предстраже. Зна се, да је једна држава откупила од Бугарске заплијењене старе турске пушке и ови су четници наоружани тим пушкама, да би се та држава могла изговорити, да ту нијесу умјешани њени прсти, јер пушке нијесу њеног система.

Али су ти изговори и сувише слаби да могу користити њиховим проналазачима. Отуд се с правом може извести овај закључак: Дошле су прво вијести, да догађаји нијесу шљедовали међу Миридитама на сјеверу, али се зато сад јављају ови испадни на југу. Го је један доказ више, да то разни агенти припремају са знањем своје владе.

Питање Једрена

— Русија не оставља Бугарску —

Питање букурешког мира свршено је. Једино Аустро-Угарска била је придржала право ревизије, и била би се задовољила с дипломатским преворима. Изгледа, да је и тај корак већ учињен. Говори се наиме о једној депеши грофа Берхтолда румунском министру Мајореску, у којој аустро-угарски министар спољних послова означаје букурешки мир привременим, док Мајореско одговара, да је Берхтолд до схваћања погрешно, јер је мир дефинитиван. По најновијим бечким вијестима, ако су истините, напустила је сада монархија сасвијем право ревизије. О том се неће страни кабинети обавијестити, него ће министарство спољних послова узети букурешки мир ћутке на знање.

На тај начин нестало је питања о ревизији букурешког мира с дневног реда европске дипломатије. По мјесто ревизије долази у расправу, и то на прво мјесто, питање о Лондонском Уговору. Прекршила га је Турска, а Европа не предузима ништа, да је присили на одржавање лондонских закључака. Све велике силе без изузетка признају, да је Турска учинила нешто, што не би смјела. Она су се договорале, што би требало учинити, да Турска опозове своје чете са бугарског територија, а договарају се и сада. Предузеле ипак нијесу ништа. Турска влада зна добро, да Европа није сложна нити ће се сложити, кад се ради о интересима турског царства, па се ни најмање не обазире на савјете и на пријетње великих сила. Турске чете марширају све даље.

Нехај великих сила дозлогрдио је Русији, а све очитији пркос турске владе морао ју је већ и огорчити. Пошљедњих дана узела је руска влада цијелу ствар у своје руке. Нико јој не може забранити, да она прихвати поштовање уговора, кога су све велике силе заједно утврдиле и потписале. Русија је већ отпочела своју акцију. То се и очекивало, особито од онога дана, кад се знало за честитку

ПОДЛИСТАК

КАКО СМО ДОПАЛИ РОПСТВА

— Четири крвава дана у Бевђелији —

Друга пољска болница П. позива тимочке дивизије смјештена је у Бевђелији, скоро најдешњој вароши у Македонији, гдје је живот појединачна најбурији. 16. јуна био сам нешто забринут и невесео у дворашту основне школе у којој је и болница смјештена. Дувао је јак вјетар и од прашице готово се није могло никуда. У том дође к мени мој пријатељ поп Глигор, парох бевђелиски, човјек од својих 50—55 година, снажан и добро развијен, велике риђе и просједо браде, слободан. Био је највећи комита за вријеме турског јарма, па ме замоли да се мало прошетамо изван вароши. И ако ми није било до шетње, ипак нијесам одбио понуду поп Глигора и пођем с њим право ка грчком манастиру «Свети Спас», гдје је уједно и грчко гробље. Одатле смо се упутили кроз варош, па преко вардарске ђуприје, путем седа Богданице. Али како је због вјетра шетња била сасвим неспосна, пођосмо назад и док смо ђуприју прелазили морали смо капе придржавати да нам их вјетар не би одбацио у Вардар. У вароши је хучао вјетар, а

кроз хуку чуо се звук музике Х. пука III. позива. Звук је изгледао жалостан, изгледа да је сама природа хтјела да пошљедње збогом одсвира томе пуку III. позива. Дошли смо у варош, па пошто са попом пописмо по једну, руковасмо се и растадосмо. Вјетар се поче смиривати, вече се већ спуштало, али некако жалосно, крваво, настаде тишина и сјем музике ништа се није чуло. Музика је и даље свирала посрпну пјесму бевђелијском путу.

Исте ноћи око једног сата, на источној страни вароши чуо се јак потжули пудањ топова. Мислили смо да се борба води између Грка и Бугара. Око 7 сати у јутру — 17. избила је очајна и крвава борба између нашег пука и два бугарска пука (наших је било око батаљон и по). Пуцали су топови, праштале пушке, гроткали митрољеви са стране бугарске, са наше стране одговараху наши грећезовици «берданкама», засипани шрапнелом и куршумом.

Напад Бугара био је ужасан а одбрана наших надчовјечанска. Борба је трајала до подне, па је прекинута да се понова жешће отпочне. Наши још чувају положај. Грчке породице нагло бјеже грчкој војсци а Бугари мјештани пресрјетају и убијају их и пљачкају. Ужас! Послије подне било је страшно. Од једном настаде силна пуцњава топова а митра-

љеви нијесу престајали. Мислили смо да је то српска помоћ, али на жалост није била! Наши су потиснути и нагло одступају. А Бугари прелазе Вардар и приближују се вароши. Ми код болнице чекамо. Паника је била ужасна, страх је велики, у толико прије што је наш командир г. Др. Кољевић, резервни сан, капетан I. класе, у очи самога вечера — борбе напустио болницу и отишао у Солун.

Од љекара био је код нас само Др. Г. М. Були, резервни санитарски поручник, који је одређен да ради на бактериологији — колерични одсјек. Он, видјевши да је цијела болница са: 84 болничара, 70 болесника и 40 рањеника наших, покупућених на том крвавом разбијшту, остала, предузав је одмах цијелу команду, скупио нас је, објаснио правила и прописе жењевске конвенције и казао да се нико не плаши. Ах тај тренутак! Каква је био за нас а какав за нашег доктора? У 6 сати послје подне наступио је за нас и сувише критичан моменат, јер су комите, војска и руља ушли у варош и ми смо само очекивали пошљедњи час...

Наш добри Г. Були трчао је сиромаш на све стране; указивао је рањеницима помоћ, храбро је, соколино нас, очекујући и он пошљедњи час као и ми. Видјели овако смјелог и куражног нашег командира Др. Були-а,

окуражило се мало и ми, те се прикуписмо око њега, као оно пиљичи око квочке кад их грабљиви кобац нападне. С времена на вријеме долазио је код нас по који грађанин наш «пријатељ», који нам је обећавао да ће се узети да нам комите ништа не учине.

Најзад дође и тај настрашнији тренутак. Ах страшно је било! Ми окупљени у гомилици прегрнули од страха, г. Були напријед а руља, војска и комите помијешани, окићени ружом од стране грађаника и грађана појављују се у правцу нас. Доктор излази пред њих и јавља им да је овдје болница. Настаде тајан. Један међ бандом најстарији рече нешто ружно нашем доктору, па затим нареди да се одмах постројимо у колону двојних редова, не давши нам да ствари понесемо. Мислили смо да ће нас гдје год затворити и те ноћи поклати. У том моменту долази један бугарски потпоручник са исуканом — голом сабљом у руци, те поквари план комита, пусти нас те упртисмо ствари, построји нас у колону дростих редова и саопшти нам да смо под заштитом њиховог «Цара» Фердинанда. Наредио нам је да продужимо посао у болници до даље наредбе њиховог команданта, затим је поставио на све капије страже и удаљио се. Мало доцније је опет дошао и одузео све оружје које се затекло код болесника. Пушка је било разних калибара на броју 181.

рускога цара бугарском краљу Фердинанду приликом годишњице његова ступања на бугарски пријесто. Честитка рускога владара била је ванредно срдачна. А дошла је баш у часу, кад се Бугарска наша осамљена, у најжалостнијем стању, остављена, без пријатеља, без изгледа на помоћ. Свијет се задивило, кад је опазило, да се Русија почиње опет заузимати за једну државу, која је изневјерила и у једном, по углед руске дипломатије врло важном, моменту управо је издала.

Први знак пробуђених руских симпатија за Бугарску била је честитка рускога цара бугарском краљу. Затим је одмах отпочео рад руске дипломатије. Руска влада наиме обавјестила је све велике силе, да спрема протест за турску владу. Руски министар спољних послова Сазонов савјетовао је турском посланику, да Турска добро пази, што ради на бугарској територији. Уједно га је упозорио на велике опасности, које би је могле снаћи. Руски министар изразио је своју мисао врло енергично, што он иначе нема обичај. Из тога се закључује, да је говорио не само у име Русије, него и у име још трију великих сила, које уз њу стоје.

Занимљиво је и то, што из Берлина сада долазе о турско-бугарском заплету гласови другачији, него што су се до сада чули. Прије неколико дана констатовали су њемачки полуслужбени листови са задовољством, да ниједна велика сила неће употребити присилних средстава против Турске у корист Бугарске. Сада пак опомину Турску, нека буде паметна и добро пази што ради. На лијеп начин могло би се ипак нешто профитирати. Дође ли пак до новог рата, Турска неће имати посла само с Бугарском.

Руско ратно бродовље на Црном Мору је спремно за борбу. Очекује само на заповијест, да крене.

Јавно миљење у Русији поздравило је радосно најновију одлуку владе. У некојим новинама се захтијева, да се Бугарској врати Дринопоље и Тракија, кад је у Букурешту све изгубила.

Русија и Једрене

— Русија не жели никакву изоловану акцију —

Удружење руских финансијера упутило је ових дана писмо предсједнику руске владе. Коковцеву, у коме га је питало, да ли је истина да се Русија обавезала Бугарској да ће јој Једрене понова освојити.

На то писмо Коковцев је дао овакав одговор: „Ако би Русија добила једногласни мандат од Европе, да истјера Турке из Тракије и Једрена и ако би при томе велике силе гарантовале Русији, да она од тога неће имати никакве штете, Русија ће ступити у акцију. Не буду ли се кабинети могли споразумјети у томе смислу, онда Русија, да би се избјегли нови међународни заплети, неће сама предузимати никакву акцију“.

Пошто у овоме питању нема никакве сагласности међу великим силама и пошто су Њемачка и Француска против сваке насилне мјере, то још јединог изгледа на успјех код Порте може имати финансијски притисак.

С друге стране „Берлинер Тагеблату“ јављају из Петрограда, да се тамо сматра да је стање турске војске у Једрену врло тешко: војници не добијају уредно ни храну, ни плату. Стога је међу војницима прилично незадовољство против владе.

Одмах су са њима наоружавани грађани вароши и оближњих села и ступали у редове војске једна, а други су ишли и оружани по вароши те убјавали људе и пљачкали њихове куће. И овога пута наш г. Були имао је пуне руке посла: ишао је код бугарског команданта тражећи од њега заштите, у болници је превијао рањенике, бодро је и тјешно нас, јер смо ми једнако сматрали да ће нас руђа пољешана с комитама испасипати. Г. Були је те вечери отишао до бугарског команданта и замолио да се дозволи да посахрањујемо љешеве, који су се на бојишту још налазили. Сјутра дан смо сахранили 13 љешева, а прије нас су Бугари сахранили око 50—60 љешева.

Те исте вечери г. Були је дошао к нама рекавши нам кроз смијех да нам је осигурао живот и да се ничега више немамо бојати. Те ноћи нико није оком тренуо; сви смо били као побјени.

18. јуна је пописан санитарски материјал љекови, завојни материјал и остало. Узета нам је сва комора а санитарске ствари преполовљене. Од коморе узето је: 50 волова, 2 телади, 9 коња и једно ждријебе; 24 воловска кола, 3 коњска и двије саге. 19.-ог је такође вршен попис. Долазили су бугарски војни љекари и један апотекар. Послије подне дошло је неколико бугарских официра;

Једномјесечни рат

— Рат — Бугарска надувеност и лудило величине — Насједње њихове преваре — Распоред трупа и судар армија — Српско нагло продирање и српска ратна тактика — Потпуно склапање Бугара —

Најзад рат је завршен послје једномјесечних операција и једнонедјељног примирја. Дешеше, које сам вам послао са ратне позорнице задржале су, по невољи, мало нетачно обиљежје ушљед захтјева цензуре, која је, то морам одмах истаћи, била слободна. Данас бих желио да у кратко изложим догађаје и да покушам да откријем саму физиономију овога рата, који је тако мало сличан свима другим ратовима.

У своме првом телеграму из Скопља ја сам ударио гласом на необјашњиву погрешку, коју су Бугари учинили нападајући у области најмање повољној за њих и расплајући своје снаге у мјесто да их прибирају. Ово погрешно сватање могло је имати повода само у чудном предубјеђењу. Надувени од сујете послје својих побједа над Турцима, заборављајући, да су и њихови савезници тукли заједнички непријатеља, они су о себи мислили да су виши од Срба и Грка и да је један напад довољан за њихову побједу.

То је једино вјероватно објашњење изненада предузете офанзиве са свуда једнако подијељеном силом, која је имала за циљ окупацију територије — спорне зоне — у мјесто уништење непријатеља. Да би се успјело, требало је оставити просте законе на тачкама најмање важним и припремити серију судара на одсудном мјесту: једном ријечју, примјенити принцип економије (уштеде) снага. Као правац напада могли су изабрати, било Ниш преко старе српско-бугарске границе, било још боље Куманово преко Ђустендила прелазом преко Криве Паланке.

Бугари су претпоставили, да најприје употребе само своје трупе у Македонији, надајући се без сумње у игру ријечи, наводећи свој напад као велику аферу предстража и мислећи, да, не објављујући рат, прикрију своју злу наміјеру.

Ова им је превара била фатална, пошто су били приморани да отпочну акцију дуж цијеле демаркационе линије у Македонији, не ослањајући се ни на какву одређену базу, која би била у вези са жељезничком пругом, ни без какве комуникације са позадином и служећи се само вијугавим путевима и планинским крајевима на једној дугој, несигурној и јако изложеној линији. Ништа горе од ове нове врсте офанзиве у кордоњу (у стој насланој маси).

Међутим, Срби и Грци стајали су на стражи. Нарочито су Срби довели велику силу према армији генерала Ковачева. Њихова прва армија под принцем Александром поставила је двије од својих дивизија дунавску I и II позива према старој граници, а на узвишењу код Егри Паланке друге двије дивизије моравску II и шумадијску I позива као заштиту дуж тока Злетовске Ријеке.

Трећа армија генерала Јанковића настављала линију са своје двије дивизије дринском и моравском I позива према доњем току Брегалнице; њена трећа тимочка дивизија, I позива, образовала је сприједна као неку куку између Криве Њаставице и Вардара и била је у вези са

постројили су нас и наредили да останемо свега 17, а све остале болничаре и теже болеснике отјераће у Дојран. Почето је товарење рањеника на бугарским двоколицама запрегнутим воловима, гдје се здрав никад возио не би. Кукњава рањеника била је ужасна; није било тога срца које не би сузу пустило. Кад су војени кроз варош разлијегао се кукњава још горе. У овоме ужасу проломи се ваздух више нас и чу се страховита пуцњава топова са западне стране, гдје смо мислили да су Грци. Загрокташе топови и са бугарске стране. Страх и трепет настаде опет, и Бугари креташе болничаре под стражом. А задржаше: г. др. Були, Петра Илића комесара, Живојина Радосављевића благајника, апотекара Михајла Р. Нивића наредника, Ранђела Ђокића п. наредника, Јоцу Младеновића, Милорада Миленковића, Милорада Петковића, Миљка Милосављевића, Миливоја Цвјетковића, Косту Кундаковића, Спасоја Животића, Александра Живановића и мене — Милију М. Раденковића. Растанак болничара био је дирљив; љубљењу и плакању није било краја. Тада је плакао и доктор, а видно сам да плаче наредник Нивић. Нагађали смо, за кога је горе: да ли за нас што остајемо или за оне што иду. Преко 60 болничара спроведено је за Дојран, а са њима око 50 које рањених, које болесних. Дочекасмо ноћ и проведосмо је у неспавању.

грчком армијом на десном крилу са три пука III позива између Криволака и Ђевђелије. Готово свуда су Срби организовали двије линије за отпор.

Бугарски напад је извршен ноћу између 16. и 17. јуна. Он сузбија једним јединим скоком српске предстраже, али наилази на врло озбиљан отпор на првој одбранбеној линији, чији један дио заузима. Он не може да продре с оне друге стране; на десном крилу српском пак он стално напредује, сузбијајући тимочку дивизију.

Против-напад српски није изостао; припреман изјутра 17. јуна он је извршен послје подне. 18. јуна највећи дио предне линије понова је заузет, а 19. јуна је важна позиција Ријетки Букви, значајна за центар прве армије, понова освојена. Само дивизија на десном крилу треће армије непрестано се повлачила.

И поред успјеха задобијеног на своме лијевом крилу, силан напад Бугара је набио. Код њих је било расуло. Њихова је клонуло у толико потпунија у колико је њихово самопоуздање било неограничено. Они су осјетили на једанпут да су сами занали у опасан положај, нападајући на угао образован од опкопа српских и грчких, чији се предњи дијелови могу бацити на њих и затворити их као менгеле.

Већ прва српска армија, пошто је понова заузела цио изгубљени терен, креће се према бугарским опкопима. Она прелази 20. јуна Злетовску Ријеку, заузима послје једне живо вођене акције позицију Рајчани и улази 22. у Кочане. Она је тако пресејкла на двоје армију генерала Ковачева, чији се један дио повлачи горњим током Брегалнице ка Царевом Селу, док се други дио устремљује на тимочку дивизију, која је састављена с великом муком од центра треће армије српске и оних, који су дошли жељезницом из Скопља.

Заузимање Рајчана ставља Србе у врло повољан положај. Изгледало је, да прва армија има само да гони према Царевом Селу, затим преко Џумаје и да затвори на тај начин непријатељу пут у стару Бугарску, који је с фронта нападнут од треће армије и трупа краља Константина. То би било одвише смјело ријешење, али које би брзо дало највеће резултате и завршило би за неколико дана сукоб с јасном побједом.

Српски командант је претпоставио да донесе мудрију одлуку и да најприје олакша трећој армији. Остављајући један обичан одред на стражи према Царевом Селу двије побједоносне дивизије спусте се к југу и споје с трећом армијом, да би предзеле офанзиву доњим током Брегалнице. Овај покрет Брши се врло тихо, избегава се додир са непријатељем који се савремено да се звучи титојевитно из опасне ситуације, гдје долином Струмице. 25 јуна армија генерала Јанковића, када је пријешла најзад Брегалницу код Штипа не наилази ни нашта на путу; бугарска македонска армија је пуном отступању ка Струми.

Овога дана 25. јуна српском главном команданту намеће се други проблем: он може, било да се баца на гоњење бугарских колона преко Царевог Села и Радовишта, било, користећи се тиме, што се повлачење противника врши у правцу који га удаљује од армије код Ђустендила, да управни све српске силе против ове армије преко Егри — Паланке и да је

Освиће 20. јуни. Са истока се небо заруженило а сунце се са крвавим осмјехом појављује. Ми очекујемо бугарске власти да им предадо све. Чуо сам да удара добом и ја истрчаш да видим шта је. Наредба је команданта да сви грађани од 20—40 година дођу код општине да се наоружају и ступе у редове бораца. Ко не би то послушао, казниће се стријељашем — смрћу. У 9 сати прије подне чула се пуцњава топова јужно од Ђевђелије. Пуцњава је страшна и све јача. Млет страх. Већ је подне, а пушкарнаје отпоче око вароши. Грци потискују Бугаре. Одједном се разлеже «ура» и «живио» кроз варош. Не знамо шта је? Једни кажу долази «цар» бугарски а други кажу долазе бугарски добровољци. Било је ово друго. Жена и дјеча весели, са цвијећем у руци иду на сусрет добровољцима. То је било на источном крају вароши, а са западне стране улазе Грци у варош. Настаде паника. Радост се претвори код Бугара у жалост; настало је бјежање на све стране, кукњава није било краја. Бјежи бугарска војска, бјеже кожите, а жене, дјеча и људи напуштају куће па и они бјеже за војском. Пуцњава је проламала ваздух. Доносе неколико рањеника бугарских, привисмо их и смјестисмо у болницу. Жене, дјеча и људи напушташе двораште код болнице, тражећи заштиту. Улази маса грчке војске у саму ва-

туче, прије него што могне бити потпуно потпуно од бугарских трупа, које су наступале уз Стрму.

Главни командант не усваја ни једно, ни друго од ових ријешења. Он се задовољава трећим ријешењем које је између два прва, а које се састоји у томе, да се определили половина снаге ка Егри Паланци а друга половина ка Царевом Селу. На тај начин по други пут он одбија да искористи једну повољну ситуацију и да покуша, да нађе одједанпут ратно ријешење.

Да би се оправдало разлозима, који диктирају ово уздржавање, тако чудновато на први поглед, треба испитати догађаје који се развијаху тада на другим ратним позорницама. Бугари, одричући се, да ограниче непријатељства на спорну зону, предузели су офанзиву на старој граници од Зајечара до Егри Паланке. Снага српска, једнога тренутка раздвојена, понова се скупила и сузбила је ове нападе; али близу Егри Паланке положај двије дунавске дивизије остао је неизвјесан. Нападајући свом својом снагом само у једном правцу, главни командант би се лишио могућности, да пошље потпору на остатак линије тј. нанайугроженије тачке.

С друге стране брза мобилизација румунске војске и припрема Турака на Булаиру и Чаталци допуштаху предвиђање да ће Бугари за неколико дана бити нападнути с леђа од нових противника према којима не имају трупа за отпор. Трбрало им је дакле или да смање војску према Србима и Грцима или да оставе земљу отворену новим завојевачима са сјевера и истока. И у једном и у другом случају врријеме је било уз Србе и нов положај их је позивао да ни у чему не пренагљују.

Главни командант је одлучио да пошље ка Егри Паланци двије дивизије, шумадијску и дринску првог позива, и да концентрише остале дивизије, моравску првог и другог позива, тимочку првог позива, коњицу и Црногорце, који су били на расположењу, на сјевер и исток од Кочана. 30. јуна прва армија се налази склопљена од четири дивизије дуж бугарско-македонске границе почев од тачке која везује српско-бугарску границу до Царевог Врха. Кретање треће армије ма да је простор био краћи, трајало је дуго. Тек другог јула њени су делови били су у опколу и на коњу у горњем току Брегалнице од Царевог Врха до Голечког Гребена, који раздваја кочанску долину од пехчевске, на којој се очекује лијево крило грчке армије.

Овај нов распоред трупа, које су повучене на једном знатном фронту, није погодан за офанзиву. Врло нераван терен не олакшава је ни најмање. С тога се не треба чудити, кад се види, да српска армија не предузима од сада никак општи напад и да се ограничава на дјелимичне покрете малог развоја. Она отвара путове у планини, ушанчава се величанствено претварајући цијелу линију у једну праву тврђаву, из које није нимало лако изаћи.

Према њој Бугари су исто тако спремни одбрану и њене су трупе, које су тучене на Брегалници, имале времена да стигну у Ђустендил преко Џумаје и Дубнице. И тако се налазе у ситуацији сличној оној у половини јуна. Бугаре одржавају на мјесту сталном дјелатношћу, очекувајући Грке, који су наступили доста

роп и прши се пушкарнаје из кућа. Дођоше код болнице (унутра нијесу улазили). Ту се иљубишмо па опи продужише. Пријешли су варош па преко Вардара заузеле «српске» утврђења, гдје је наш пук III. позива сахрањен. Долазе виђени Бугари код нашег доктора и моле и траже заштиту, да не би били поклани. Доктор прима на себе ту племениту дужност, али Грци наваљују и траже освету. Ужас се наставља, освета се врши. Страх и паника код свију. Тек послје подне ета-ла је пуцњава у Ђевђелији. Борба је продужена на Дојрану. Села око Ђевђелије у племену су.

Наступила је ноћ а села Сехово и Мачуково, до саме Ђевђелије освјетљавала су својим пламеном варош. По кад кад чује се по који пушчани метак, који исцлађује крвину (Бугари и Грци — ијештани — крвно се мрзе.)

21. дочекасмо мало слободније. Зора нас својим осмјехом пробуди а сунце нас поздравља онако исто крвавим зрацима, вјетар-пирка, птице веселене цвркују, природа, без обзира на људску објест, чини своје а кроз варош виђа се по који мали спровод, — носе гробљу на сахрану своје миле и драге, са којима су до мало час весело ћертали.

22. јула у Ђевђелији.

Миљка М. Раденковић
Општински дјеловођа из Илина,
обвезник II. пољске болнице II. позива тимочке дивизије.

тешко уз Струму и њене притоке и нијесу били још ни на узвишењу српске линије, када примирје учини крај операцијама.

Загрожавање Румуна и друге српске армије под генералом Степановићем на сјеверу и западу од Софије, развили су кризу у корист савезника, без нове борбе. Чуо сам живо критиковање главног команданта српског. Укоравали су га, што је пропустио два пут прилику, да уништи непријатеља и да регулише на дефинитиван начин балканско питање, задобивши морални престиж, који му Букурешки Уговор не даје на истом степену. Ове ми критике не изгледају оправдане.

Без сумње је педантно ријешење, које је он изабрао мало неразговјетно; донесено од стране каквог ученика на курсу, оно не би задовољило испитивача. Ми га нећемо помињати ради примјене на један западни рат, гдје свако политичко схватање мора бити строго одстрањено. Али треба увијек избјежавати теориско суђење о једној ситуацији; како се, дакле, представља она у пракцији?

Србија, уморена десетомјесечним ратом, није посматрала без неспокојства, како њена војска подноси на Брегалници губитке. Бојало се, да се у тој борби не изазову и нови губитци. Трупе су заузеле све предјеле, које је народ желио да при своји. Даља победа није му стварала никакву допунску територијалну корист. Што се тиче моралног престижа и балканске надмоћности, Србија је мудро радила, не тражећи је.

Једна хегемонија ове врсте послужила би јој само, да привуче неповјерење њених савезника и свирјепост злобе од стране моћног и опасног сусједа. Срби имају потребу дуге периоде мира, да би измијенили своје славне ране, организовали своје нове провинције и уживали плодове своје храбрости и свога неинтересовања. Они су то разумјели и због тога им треба честитати. Режиналд Кан

Прво ослобођење

„Riečki Novi List“ доноси овај чланак: „Ето мир је склопљен а ето и Русија и Аустрија одрекоше се ревизије. Осим питања Једрене и Тракије, које ће се и онако не у далекој будућности ријешити ствари спорне бар међу балканским државама више мање сведене су на чистац: Балкански проблем и ако није још коначно ријешен, а оно ипак што се тиче етно-земљинских питања он је докрајчен. Међубалкански проблем остаје још на реду, на име онај вишега стила и од далекосежних посљедица по интернационалну политику. Кад ће се тај начети да ријешава, те да ли ће се баш одмах сада започети ријешавањем, тешко је од ока шта одсјечати рећи. Многошта има још да се искристализује, многошта да се пластицира и приправља за ту вишу идеју. Не ваља сметнути с ума, да Балкан тек сада, има да баца своје одразе на интернационални живот. Балканске државе бити ће истина сад већ препуштене свом унутрашњем уређивању, консолидовању, сакупљању, дочим интернационални односи спрема Балкана тек сада искрсавају. Велико је питање, ко ће бити тај а да Балкан морално и привредно за се придобије. О овом сада размишљати није намјера овим ретцима.

Него једно је, као фактични резултат досадањег великог и тешког дјела балканских држава посебике иставити, а то је, да су балканске државе обавиле прво ослобођење своје суплеменика испод турског јарма, да су испуниле велики завјет народне душе, pjesме повјести и народне савјести.

Без сумње при извађању великог дјела у задњи час кривњом, не народа бугарског, него оних који се и превише преузетно дрзнуше да дрмају његовим усудом те „гуђински“ проиграше његову јуначку срећу и ставише малне и погубиољ — лакоумно, безсавјесно, туђински готово цијелу његову екзистенцију и будућност на коцку — ово велико дјело донекле је, али временски, заустављено. Још у задњи час добри славенски гениј је хтио, да ће Бугарска ипак бројем пучанства и опсегом земљишним моћи да стоји о бок другим својим другарицама. Ми се томе од срца веселимо и у таквим приликама налазимо боље увјете напретка Бугарске саме и свију балканских држава! Бугарској су приштени сви увјети реставрације и часне утакмице са својим другима. У овој околности може Бугарска да нађе врло снаге, бодрена и поуздања. Велика и ухарна задаћа би била, да сви слојеви Бугарске ово схвате. Ало ју није такво стигло, да би се могла у злу поништити. Снаћи се у потреби знак је крепости и снаге неизгубљене.

Ова посљедња епизода балканских догађаја, на име међусавезнички рат, — једна

је епизода, којој су били и други народи сведоком у својим доживљајима. Та Италија средовјечна а и Њемачка могла би пружити у том погледу сијасет аналогја. Ђенова, Милан, Фиренца и Млетци, те њемачке државице — зар нијесу водиле братоубиличке ратове, док се је све средило, искристализовало, док не постаде велика уједињена Италија, Италија пуога, Италија giovane, Италија модерна? А зар исто тако и Њемачка у којој све некадање државице налазе сада свој најсигурнији паладиј своје среће, величине и завидног напретка?

Можда је хисторичка нужа да избију неке кристалizacione епизоде у повјести, у животу народа, као претеча препорода реставрације будуће величине и напретка. Post nubila Phoebns! Иза кише, ведрији су дани, иза плача, веселије појеш — пјева наш Његош.

Највише и најтеже дјело, на име оно крвавих жртава, већ је изведено — ослобођење је раја. Прво дјело, прво ослобођење је извршено, и није мјеста кобити си црну коб него имати поуздања и вјеру у се и будућу величину.

Него послје овог првог ослобођења долази ред обавити и друго. Првим се ослободило браћу испод турског јарма — сада је Балканцима да изведу друго, исто толико нужно и величајно на име оно ослободити себе.

Ослободити себе значи потпуну еманципацију од туђих политичких уплива, значи водити балканску самосталну политику. Ослободити себе значи не бити трска која се нагибе сад источном сад западном вјетру. Ослободити себе, значи осовити себе на своје властите ноге, на своју властиту снагу. Лијепе су додуше алиансе, али је најбоља она властите снаге, знамените су ријечи великог њемачког Курфурста. То вриједи и за Балканце. Сада зна сваки на чему је, на нек гледа у колу балканском, себе ослободив од политичког туђег tutorства, (Мало славенског tutorства, држимо, ипак неће шкочити. Јер коликогод погрешака правила руска дипломатија, да није било Русије, увјерени смо да би Балканци, уза сва велика јунаштва, слабо били побрали плода од својих прегнућа.) себе у колу балканском ослободити и одоног привредног.

Кад Балканци обаве ово велико дјело свога властитог ослобођења — тек онда изражавати ће у истину оне ријечи: Балкан Балканцима.

Тек иза другог ослобођења ће Балкан бити благотворна величина себи и другима.

INTERNACIONALNA BIBLIOTEKA

Дневник

На одсуству. Заступник председника Министарског Савјета и министра војног г. Лабуд Гојнић, министар унутрашњих дјела, налази се у Црмници код своје породице, одакле се вечерас враћа на Цетиње.

Наши делегати. Као што јављају биоградски листови, г. бригадир сердар Јанко Вукотић, министар председник и министар војни, из Биограда је у прошли четвртак стигао у Скопље и одмах се одвезао у штаб врховне команде, гдје се уписао у књигу Њ. Краљ. Височанства Престолонашљедника Александра, а потом је посјетио ђенерале г. Мишића и Војовића и учинио још неке посјете. У подне се г. бригадир одвезао на аутомобилу у Велес, гдје је обишао наше трупе, које су ту биле улогорене и одакле су почеле евакуисање за Црну Гору. Пошто је посјетио команданта треће армије ђенерала г. Б. Јанковића, г. бригадир се вратио у Скопље.

Г. Јован Матановић је опет отпутовао с Цетиња за Биоград.

Мио гост. На Цетињу се с породицом бави ових дана г. др. Вратислав Черни, адвокат и познати велики пријатељ нашег народа из Прага. Г. Черни је двије недјеље провео у Улцињу, који је и ранијих година радо посјећивао, а сад на Цетињу обилази многобројне отмијене пријатеље своје. Име г. Чернијево је тако добро познато и тако дубоко укоријењено у срцима нашег народа, да је излишно да и овом приликом упозоримо на све оно што је овај освједочени наш пријатељ учинио за нашу омладину, која се школује и учи занате у Чешкој, као год и за све оне, који је посјећују. Желимо му што пријатнији боравак у нашој средини!

† Филип Врчевић. Породицу Врчевић за ово кратко вријеме задесио је и други тежак удар. Јуче је у Улцињу, гдје је на боловању био, преминуо Филип Врчевић, чиновник Министарства Финансија, послје дужег али тешког боловања. Умро је у најљепшим годинама, када је требао да корисно послужи и земљи и

породици. Покојник је био тих, миран и кротак човек, добар друг и ревносан службеник. Оплакује га увијелина мајка, брат, сестре и многобројна родбина. Покојнику нека је лака земља, а породици наше саучешће.

Лијеп примјер. Пишу нам: У крвавом боју, са источне стране ријеке Брегалнице, 5. јула ове године пао је тешко рањен црногорски војник, Анто Т. Вукчевић, који је прошле године, кад је рат с турском царевином објављен, био у Анаконду, у Сјеверној Америци, и за 30 дана стигао на бојишту у Луарсу 1. новембра исте године. Како у том, тако у свим бојевима, које је његова чета чинила, показао се као врло добар војник. И сад је, ето, допао тешких рана на македонском бојишту. Бугари су хтјели, како су били близу, растргнути га на бајонете, али у томе прискочиле Антови рођаци, да Анта носе. Анто их је преклињао, да одступају, али ови нијесу хтјели живи никад оставити Анта, на коме су биле 4 ране. Узевши Анта под непријатељским куршумима изнесоше га испод бугарских ногу. Данас се Анто налази у 25. резервној болници, у Биограду. Љекари тврде, да ће Анто пребољети.

Лекције из француског. Један ђак, који је матурирао на француској гимназији, нуди се да даје лекције из француског језика. Породице, које би жељеле учити и упознати своју дјецу с француским језиком, нека се јаве уредништву. Цијене су најумјереније, повољне за сиромашне, и ми овог сиромашног студента топло препоручујемо.

Почетак рада у Трговачкој Академији. Управа Трговачке Академије у Биограду објављује, да ће се ове школске године отворити у I разреду два (2) одељења (мушко и женско). Пријављивање ученика ца зт упис у I разред извршиће се 26., 27. и 28. августа, а упис у I разред извршиће се 29., 30. и 31. августа. Предавања у свима разредима (I, II и III) почеће 1. септембра.

Забљешке из рата

Нови Танаско Рајић

Војници и официри, који су стигли из Пепелишта, причају једну у исти мах и дивну и грозну причу о јуначкој смрти артиљериског поручника Милорада Гавриловића. Млади поручник Гавриловић, син државног војног пушчара у Зајчару Љуба Гавриловића, са два своја брдска топа тукао је Бугаре са једног брежуља крај Пепелишта. Борба је била огорчена. Бугари су, све у новим и новим низовима, силно наваливали и наши су им одолевали колико се год могло.

Три бугарска јуриша одбијени су бајонетом, али тада им је стигло појачање. Наша пјешадија, бројно много слабија, почела је бити потискивана. Бугари су били све ближе, били су већ на педесет метара, нападали су као безумни. Али поручник Гавриловић је, обасут непријатељском ватром, стигао до краја својих топова, који су низали метак за метком на Бугаре.

Стигли су већ и на двадест корака и савивши официра кидисали су га њега. У томе тренутку поручник Гавриловић, не мичући, се извадио је револвер, уперо на помаљену гомилу и оборио неколицину њих. Бугари су заурликали и у часу десет, двадест, педесет њих склептали су се око њега оборивши га кундацима и бајонетима на земљу. Измрцварили су га, исјекли али га нијесу могли одвојити живога од топова. Нијесу могли понјети ни те његове топове као трофеје, јер док се, преморени и исаквањени тешким губитцима одмарали, стигли су свежи српски одреди, испред којих су они побјегли оставајући чак и своје оружје.

Српска артиљерија

Послије првих сукоба са Бугарима, враћао се рањен из борбе један српски артиљериски официр; јахао је на коњу, а био је рањен у руку. Тако рањеног срели су га неколико Црногораца, који су напустили своју бригаду, да би се одужили и помогли својој браћи. Пришли су му, замолили га да се сагне и пољубили га у чело. „Срећне ти ране, јуначе!“ рекли су му. „Ама тако ти вјере, брате, кажи нам, јесу ли оно ваши топови што грме; познајемо им звук са Сквадра.“ Рањени официр одговорио им је, ди се нијесу преварили.

„Еј,“ рече један од њих, „да нам је нешто ваше артиљерија, па би са овом нашом пјешадијом не само Бугарску побједили, већ би цио свијет освојили.“

Телеграфски извјештаји

Њемачки цар на Криту

Атина, 9. августа

Скупштина ће бити сазвана у октобру. — Новине доносе вијест да ће цар Вилхелм, идуће недјеље доћи у Крф, гдје ће се бавити четири дана, затим ће ићи у лов у Епир. Краљевска фамилија и грчка флота дочекаће њемачког владара.

Бугарска и Грчка

Атина, 9. августа

Бугари су преко руског посланика у Атини, молили владу грчку, да не повуче грчке трупе из Ксанти, Џумулцина и Дедеагача, док тамо не дођу бугарске власти и војска. Молба Бугара је услышена.

Вицеадмирал Ланиус

Беч, 10. августа

Вицеадмирал Ланиус умро је.

Руска царска породица

Севастопољ, 10. августа

Царска је породица приспјела овдје.

Око Једрена

Цариград, 10. августа

У добро обавјештеним политичким круговима се тврди, да се између Турске и Бугарске воде тајни преговори односно Једрена.

Русија и Једрене

Париз, 10. августа

„Матен“ доноси, да је Русија изјавила Турској своју непоколебиву вољу, да примјени строге мјере како би егејска обала, која је Букурешким Миром дата Бугарској, остала истој. Што се тиче Једрена, Русија ће се за сада задовољити финансиским бојкотавањем Турске, али тражи потпуну евакуацију Једрена.

Руски цар аустријском ћесару

Ишл, 14. августа

Цар је примио амбасадора Русије Гирса, који му је предао позив руског цара да присуствује у октобру посјети руске капеле у Лајпцигу. Цар је одредио да надвојвода Франц Фердинанд присуствује свечаности. Гирс је одликован великим крстом реда Св. Стевана.

Нови енглески посланик

Лондон, 14. августа

Енглески амбасадор у Бечу Картрајт дао је оставку. На његово мјесто именован је Бунсен, садашњи посланик у Мадриду.

200—300 радника

потребно је за оправку пута Бар—Улцињ. Радници нека крену одмах на рад.

Стано Ускоковић

Улцињ

ТРАЖИ СЕ једна половна

каса, добро очувана, 3—400 кила тежине. Обратити се на

Ш. Шобајић и синови

Никшић.

П. п. бр. 27, 1,3

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распоредити велику количину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеће или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинцима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО размишљење поужејем.

S. URBACH'S Schuh-Export Krakau, № 5. (Drr).

Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо.

П. п. бр. 28, 1,1

Моме незаборављеном брату

† ТОМУ

погинулом 5. јула ов. год., на Брегалници, даваћу четрдесето-дневни помен у Влашкој цркви на дан 15. августа о. г., у 6 сати из југра, о чему извјештавам сроднике, пријатеље и познанике.

Цетиње, 10. августа 1913.

Ожалошћени:

Никола Л. Шпадијер

П. п. бр. 26, 1,1

ПОМЕН

Мојим сродницима, пријатељима и кумовима јављам по мене тужну вијест — да је 5. јула погинуо на ријеци Брегалници као добровољац чете доњокрајске мој по Богу син

† Божо Абрамовић — Бјелица

којему ћу 15. августа држати парастос у парохијалној Влашкој цркви у 10 сати прије подне.

Цетиње, 1. августа 1913.

Ожалошћени:

Илија Богданов Јабучанин

П. п. бр. 29, 1,1

Цетиње, 16. августа

Послије десетомјесечног крвавог и напорног ратовања на Балкану настапа мир. Побједоносна савезничка војска напушта бојна поља и враћа се поносно својим кућама. Демобилизација је у пуном жеку.

Братска и савезничка војска из Србије у великом тријумфу дочекана је при повратку у Биоград. Тамо су јој приредили велике свечаности. Војска, која је свој задатак свршила храбро, истрајно, јуначки и надчовјечански, обасута је цвијећем и неограниченом љубављу при повратку. Јунаци с Косова, Овчег Поља, Битоља, Једрена, Скадра и Брегалнице, који су крвавом борбом и надчовјечанским напорима ударили темеље нове сјајне будућности своје отаџбине поздрављени су по заслуги. Они ће се сад упутити у своја мјеста и развићи својим домовима, од којих су се одвојили још прије десет мјесеци. И демобилизација савезне грчке војске такође је отпочела. Наши хероји, који су заживљавали свијет својим јуначким подвизима у исполинским борбама за ослобођење своје браће од азиског освајача и у овом другом рату противу вјероломног савезника борили се рамо уз рамо на бранику опште српске ствари, такође су на повратку.

И измјена ратификованих уговора већ је извршена.

У колико се мора одати заслужно признање и дивљење свима оним јуначима, који су својим подвизима и стојичком истрајношћу показали цијелом свијету шта може патриотизам да учини, у толико више мора се одати признање онима, који издијествоваше да до мира дође и да се даље пролијевање крви обустави.

Савезне балканске државе и у томе су предњачиле, као год и за све ово вријеме крвавог ратовања. Да су њихове намјере чисте и да искрено излазе у сусрет општој жељи да се мир на Балкану поврати, доказује и брза демобилизација њихове војске, као год и испражњавање свих оних мјеста, градова и предјела које су заузеле а које им по уговору не припадају.

С Балкана нестаје црних облака и пред свијетом се указује нова његова слика. Новим изгледом Балкана нема разлога нико да је незадовољан. Он нам наговјештује нову бољу будућност његову. Савезне краљевине изашле су из оба ова рата проширене. Србија и Црна Гора знатно су увећане. Грчка је од искреног савезништва велике користи видјела. Савезништво са Србијом и Црном Гором донијело јој је обилне и сјајне плодове. И Румунија је повећана. Увиђавност побједоносних савезних држава и вјероломној Бугарској била је од користи, јер је

они витешки поштедише и спасоше од пропасти, у коју је њени неувиђавни политичари увалише.

Резултатом овог десетомјесечног ратовања, и поред многобројних жртава, ми се као Срби можемо само поносити. Њиме смо добили и морално и материјално. Наше свагда побједничке војске и овог пута се овјенчаше вијенцима славе и побједника. Лијепо и поносно српско име, које је и иначе уживало добар глас у свијету, и овог пута је у пуном сјају заблестало. Засвједочисмо и оправдасмо овај лијепо глас; показасмо да смо народ који се не одликује само јуначтвом и херојским подвизима, него и свим оним особинама које красе један племенити и напредан народ. Не остадосмо постидни ни пред браћом, пријатељима, савезницима, нити пред претцима нашим.

Да се мир на Балкану зацари, остаје још само да се изглади спор Бугарске и Турске. Али и у томе погледу све се чини, да се до споразума дође и да се више не лије крв на Балкану.

Мир на Балкану одлакнуће и Европи. Десетомјесечни рат на Балкану није ништа мање ни љу заморио. Она је за све то вријеме била у силном страху, занетости, узбуђењу и силној дипломатској акцији. Источно питање исцрпљено је. Зато ће и она ново стање и мир на Балкану радосно поздравити, ако ишта а оно што ће моћи и сама да одахне.

Питање разграничења

Да се не би дало повода да се између Србије и Црне Горе рије и да се не би за ту сврху злоупотребљивало питања о разграничењу између Црне Горе и Србије, полузванични лист биоградске владе, „Самоуправа“, донио је уводни чланак, у коме се одлучно тврдило да највећи споразум влада између двије српске краљевине. Тај смо чланак и ми у прошлом броју нашег листа пренијели.

И од стране наше такође је проговорено онако како се само могло и очекивати. Ванредни број службеног листа, „Глас Црногорца“, донио је јуче ово саопштење:

„Прошла два побједоносна рата у којима су исписане најсјајније и најславније странице историје Српскога Народа од времена Душана Силног до данас, овјенчавши лаворикама побједне и успјеха чела српских владара, њихових војсковођа и војска, небориво су утврдила још једном традиционално и толиком проливеном крви у ранијим ратовима освештано братство оружја и јединство осјећаја Црне Горе и Србије. Вјерне својој историјској мисији и завјетној српској мисли, оне су се, 1912. и 1913., бориле раме уз раме најприје за ослобођење своје браће против азијатског освајача и затим против вјероломног савезника. Показале су јуначтвом војводе од Плочника

Чрномен и Косово на Куманову и Витољу, Скадру и Једрену, Дечићу и Прилепу; осветиле Сливницу на крвавој Брегалници, гдје дух побједника од Велбужда поведе њихове војске слави и побједи.

Стародревна Пећ била је свједок кад су се саставиле и загрлиле братске и савезничке војске Црне Горе и Србије; равнице жупне Метохије чуле су њихов заједнички и једнодушни убојни поклич, и звона са Високих Дечана Светога Краља поздравила су радосно, последије толико вјекова, удружене српске војске. Да те изјаве братства нијесу биле платонске, доказала је заједничка акција која је непосредно шљедовала. Још бијаху свјежи заједнички и помијешани гробови Црногораца и Србијанаца око тврдога Скадра, када цвијет црногорске војске хиташе, преко Косова, браћи у помоћ да на обалама мутне Брегалнице триумфално утврди за вјечна времена непомућиву слугу Црне Горе и Србије.

Поред драгоцјеног добитка што се остварила врућа жеља Св. Петра Цетинског и Карађорђа, да Црна Гора и Србија саставе своје границе, побједнички ратови имали су за резултат, знатно територијално повећање српских држава које су се готово подвостручиле. Кад је мир закључен и кад се могло пријећи на дијубу кондоминиума и на техничке послове разграничавања, она иста штампа која се била узалуд зајемнушила, доказујући потребу републике Букурешког Мира, покушала је један још незахвалнији и немогућнији подух, не би ли бацила угарак у солидну и небориву зграду црногорско-српске слоге. У тој намјери, протуриване су, и из дана у дан подгријаване, вјести о тобожњем неспоразуму Црне Горе и Србије у питању разграничавања.

Ако су ове вјести биле за кога изненађење и новост, то су оне биле за мјеродавне кругове на Цетињу и у Биограду, што најбоље свједочи колико оне нијесу имале ништа заједничко са истином. Овај производни производ злобних и покварених мозгова који никад нијесу мислили добра ни Црној Гори, ни Србији, ни Српству, сувише јасно је одао на чему наши противници граде своје планове. Те скромне и провидне жеље и ти шарени снови остаће неиспуњени.

Питање разграничења између Црне Горе и Србије није давало повода никаквим узнемиравањима ни сумњама, а још мање неспоразумима, за што је најбољи доказ што се није ни најмање журило са ријешењем тога питања. Повјерење које се пружало са обију страна, показало се потпуно оправдано, и разграничење ће се свршити на најпријатељскији и најбратскији начин, на потпуно задовољство Црне Горе и Србије. Нарочите комисије које су у томе циљу одређене, посвршаваће, кроз који дан, и техничке појединости дефинитивне границе.

Као што у оба рата, тако и приликом разграничења, Црна Гора показаће по обичају, своју широкогрудност и доказаће колико јој лежи на срцу слога српских држава. И овога пута она ће дати стварног доказа да, као и вазда, правилно схвата опште српске интере-

се и да су они увијек давали директиву њезиној политици. Управљајући се према томе. Црна Гора поносно гледа на своју сјајну прошлост која је била вјековна борба Давида с Голијатом на мртвој стражи Српства, и ступа достојанствено сјајнијој будућности која ће бити испуњена традицијом слоге српских држава и свјесношћу опште српске идеје која јој је урођена од вјекова“

Свечан повратак војске

Биоград, 11. августа

Данашњи дан испуњен је свечаностима *Дочека побједоносне војске српске и откривање споменика* бесамртног Војводе Карађорђу, који је споменик израдио српски вајар Пашко Вучетић.

Већ јучер су дошле *маса странаца* у Биоград и цијеле ноћи су придолазиле. Јутрос рано већ су се улице напуниле народом, који је хитао војсци у сусрет. Читана варош је у зелениду и окићена заставама. Свима улицама, којима је имаала проћи војска, подицнуте су тријумфалне капије. Све јавне зграде су декорисане, а и веома много приватних.

Послије седам сати *кренула се војска* са Бањике. Већ зором пошло је много свијета на Бањичу и догориште, па се сав тај свијет кренуо са војском у варош. Пред војску, којој је на челу јахао *престолонашљедник Александар* са својим штабом, изашле су изварош многе биоградске даме са цупним кочијама цвијећа и *окићиле официре и војнике*. Нарочито је пало у очи, да се у кићењу српских официра и војника цвијећем *истакла господица и ћерка* руског посланика у Биограду *Харвига*.

Војска је ушла у варош Шумадијском улицом кроз голему лијепу тријумфалну капију, гдје су престолонашљедника дочекали народни, општински и друштвени представници. Њега је војска поздравила представништво Народне Скупштине, председници општина, разне корпорације. Општина га је обдарила *мачем* са натписима, Коло Српских Стараца са нарочито спомен заставом, а њему и војени предани су многи вијенци од стране Скупштине, владе, корпорација и приватних. *Међу вијенцима има и један од стране Хрвата. Дочека војске* на улазу био је *ванредно имбозантан и срдачан* и сваки војник, сваки коњ, сваки топ био је обасут цвијећем, закићен или обдарен јавних лавор-вјенчићем, а некоји и великим вјенцима. *Ове лаворике послате су за ову прилику нарочито из Далмације* у Биоград. Цео друж и цијела Шумадијска и Немањина улица биле су *дословно йосуге цвијећем* као сагом.

Војска је кренула Немањиним и Карађорђевог улицом на Калимеџдан, предвођена престолонашљедником, свуда клицање и бацање цвијећа. На Калимеџдану око закривенога споменика Карађорђу окупала се представници свију власти и корпорација и скоро цијели дипломатски кор, па стране лекарске мисаје и много одличника. Војвода *Путник* био је срдачно аклазиран при доласку а и то тако престолонашљедник коме су честитали редом сви представници стране дипломатије, који су били присутни.

Око пола једанајест дозвао се *Краљ Петар* са причевима *Арсеном, Ђорђем и Павлом* и свијом и кад му је пришао престолонашљедник, *краљ га је загрлио, пољубио и прихватио му златну медаљу за храброст и лаворову гранчицу*. Митрополит је отпочео службу и онда држао лијепо подуже слово о значењу Војда Карађорђа и откривања његова споменика баш у часу, кад се побједничка војска враћа домовама.

Пошто је споменик откривен, краљ је прочитао топао и срдачан говор хвалећи и славећи војску те положио на споменик сребри вијенац, а за њим сви пријатељи. Министар просвјете **Љуба Јовановић** објаснио је подужим говором значење лика Карађорђа, а онда је министар војни **Божа-новић** снажним и ватреним ријечима истакао задовољство, да је споменик, који је **подигнут црцелима сталнога кадра цјелокућне војске**, откривен баш на данашњи дан, те споменик предао председнику општине на чување. Председник општине **Љуба Давидовић** лијежим говором је примио споменик и **узносио војску**, благодарити јој у име народа на жртвама.

На споменик је положено **мноштво вијенаца**, међу којима имаде **вијенаца Срба изван Србије**, грађана из нових крајева, **једац вијенац Хрвата и Словенаца**.

Послије откривања споменика вратио се краљ са пратњом у двор, акламиран цијелим путем од непрегледнога свијета и обасипан цвијећем. Пјешадија, која се распоредила од Калимеждана до Двора, правила је шпалир а онда чекала, док је краљ стигао у двор, и престолонаследник јој се ставио на чело те је почела дефилovati пред двором. Један сат трајало је дефилсање, у којему је учествовала пјешадија, један чук коњице, цијела дивизијска артиљерија и митраљеско одељење.

Послије подне била је свечана одборска сједница, а у вече баклада и осјетљење Биограда.

Србија и Бугарска

Зао удес Балканског Полуострва хтио је да се, по искључивости и уображености бугарских шовиниста, судбина Балкана одлучи не братским и паметним споразумом, него лукавством и братоубилачком борбом и да балкански народи, мјесто да буду господари своје судбине, очекују одлуку о њој из руку амбасадора, туђинаца и инвертираца.

Било је тако логично и тако потребно зближење балканских народа; било је природно и првјенствено начело савеза и погодбе са најближим и најсроднијим сусједом. Ништа лешне, ништа паметније, ништа најзад материјално корисније на свијету, него да ова два по поријеклу доста разна племена, али по крвнот мјештавини, по културној способности и по вјери и језику један народ, буду чак и једна држава. И био је доста, колико јуче, за обоје, и за Србе и за Бугаре — веома близак такав историки моменат.

Послије успјешног рата са Турском требали су савезници и Србија, Бугарска, Црна Гора и Грчка да створе конфедерацију и да своје интересе изједначе на Балкану.

Али не само да није створена балканска конфедеративна држава, него је Бугарска, чим је свршила операције код Једрена, почела да истиче своје право на Македонију и на сваком кораку да потискује српске интересе. Сад је већ јасно да је Бугарска преко својих делегата у Лондону само зато пожурила склапањем мира, да би могла своје трупе са Чаталџе пребацивати српско-грчки фронт. На велику штету слободног, самостал-

ног и здравог развитка балканских народа, она је у томе већ упола и успјела.

Нијесу помогли ни договори дипломата, ни преговори влада о споразуму, Бугари су у потаји радили на своју руку да спреме погодбе за остварење себичних бугарских циљева и, најпослије, осјећајући се зар довољно обезбијеђени у смјеровима, изађу отворено с бојом на срједу, показујући на тај начин да им никада озбиљно није било стало до споразумна рада са Србијом.

Српски и бугарски родољуби преснивали су диван сан братске узајамности између Срба и Бугара. Тај лијежи сан прекинула је халапљивост бугарска и подсјетила на страшну и сурову јаву, у којој Бугари мисле да виде за себе све, а за Србе ништа. Да се тај рачун показао као тачан, показао је овај други рат. У сваком случају не треба заборавити да отмица никад не може бити дуга вијека и да се пљачка, у коју су Бугари полазили с поуздањем на успјех, свршила на њихову голему штету. Политички рачуни тешко се могу предвидјети до крајњих им резултата, јер је често најнезатнија ситуација кадра да их сасвијем побрка и омете. Ту историку истину требали су да имају Бугари у тренутку када су насилно кидали везе са Србима. У унутрашњим пословима ове двије државе могу бити несложне и поцијепане, али кад је ријеч о спољним питањима, кад се одлучује судбина обију земаља, нарочито судбина земље у којој сваки крај, сваки камен прича о слави и величини Србиновој, онда треба да се обије државе уздигну на висину која им озбиљност прилика одређује.

За жаљење је што је шљепило бугарских шовиниста, тражећи за Бугарску искључива права на Македонију, довело бугарске трупе на границу Србије и Грчке и изазвало рат. Бугарска халапљивост вргла је судбину Балкана у најнегоднијем тренутку са мирног и споразумног поља, на поље трзавице и метежа којима нико не може краја сагледати. У мјесто братске заједнице, послјије братске обилне потпоре, Бугари су одговорили пуцањом из топова. То је захвалност за оне силне услуге које су Срби чинили Бугарској у овом рату.

По закону морала и правде Бугари су морали бити кажњени за тај гријех. Што се Срба тиче, они од своје стране нијесу дали повода да се борба пренесе на међусобно обрачунавање и они су од своје стране чинили све што су могли, да се то зло уштеди Балкану и да балкански народи, свјесни својих интереса, договорно и паметно, сами одлучују својој судбини. Кад Бугари нијесу хтели, кад је болест мегаломаније толико помрчила њихов дух, да не виде оно што би и политички слијенци морали видјети, онда ту заиста није могао нико ништа.

Али не може због халапљивости Бугара бити споразума ни у једном много важнијем и крупнијем питању, у питању балканском. Под тим питањем разумијемо питање о политичкој судби Балканског Полуострва. То питање зависи само од удружених сила Срба и Бугара, од заједничке политике српске и бугарске државе. Та политика заједничких интереса може се водити само на основи равнојерности сила српских и бугарских на Балканском Полуострву, на равнојерном дакле и расту и удјелу, бројном и земљишном Србије и Бугарске у будућности полуострва.

јачих непријатеља човјекских, који руше његов организам и одузима му живот, јест страшна болијест туберкулоза, коју наука ни до данас није тачно изучила и испитала.

Радикалнога лијека, који би могао ту болијест излјечити у коријену њеноме, наука нам још није дала, али она је открила нове путеве за борбу противу ње, а ти путеви дају данас врло повољне резултате.

Ми ћемо овдје поговорити неколико ријечи о санаторијумима, који се отварају за лијечење од те болијести, а особито о санаторијумима за дјецу. На велику жалост за човјечанство, ова се болијест многобројно појављује на дјеци. Који од нас није са жаљењем гледао гобаву дјецу, којој је кичмена мождина готово угинула, те не могу исправно одити, него су толико погурена, да готово иду и на руке и на ноге. Који од нас није видео блиједо изнемогло тјелашце јаднога малог створења, које је приковано при једноме мјесту и маћи се не може у оне године, кад би морало расти и развијати се као цвијетак, не познајући још животна зла и животна страдања? Овакву дјецу најчешће можемо видјети у сиромашним породицама, влажним и мрачним становима и у нечистоји; јер је туберкулоза у костима резултат лоших услова живота. Ко види овакве тај ће горко заплакати и пожалити оне, који без икакве личне кривиче плаћају чемерни живот својим младим животима.

Судбина Балканског Полуострва и слободан развитак и напредак балканских народа у рукама је тих народа и они ни под којим околностима не смију отворити врата туђинским утицајима, да тиме даду прилику европским освајачима да загрозе слободи и самосталности балканских народа. На Балкану мора бити равнотеже сила српских, бугарских и грчких, јер свака мегаломанија и тежња за величином једне државе на штету друге, само је провала у самосталност и политичку зрелост балканских држава. То ствара јаз међу савезницима и знатно руши углед балканских држава пред Европом. За жаљење је што је Бугарска тако рано истрчала са својим сепаратистичким интересима, што изазивала је трзавице и сукобе, што је довело до рата, па ни сад не мирује.

Само би Бугари на крају крајева требали да се сјете једног историског факта: да је побјеђена Бугарска, кад је изгубила своју слободу, робовала неколико вијекова без икаквих изгледа на слободу, док је није ослободила братска рука. Они требају да сјете да ни у првом рату не би могли постићи било какве успјехе, да није српска војска помогла им у обилној мјери.

Тај историски факт треба да имају на уму бар сад послјије овог другог рата и да на корист своје земље поправе своје погрешке и да не изазивају поново трзавице и заплете на Балкану. Тај деструктивни рад донијеће им само штете. Зато им је најбољи примјер Једрене.

Отварање палате мира

— Топле жеље и груба стварност —

У Хагу се на свечан начин освештава и отвара палата мира!

Звучи готово као иронија свјетске повијести, да ће отворити „палату мира“ у Хагу, а неколико дана прије тога одјекује звекот оружја цијелом Европом, а на Балкану лију крв. Ни за длаку није данас боље на свијету, него је онда било, кад се састала прва хашка конференција мира. И тада је у свијету бјеснио рат и спремали су се на нове ратове. Енглеска је свршила своју експедицију у Египту. Шпањолска је склопила мир с Америчким Удруженим Државама. Италија је остала потучена у Абисинији. Цариградске су улице још показивале трагове крви од покланих Јерменаца. У Фашиди је пријетио рат између Енглеске и Француске; прије неколико је мјесеци пријетио рат између Енглеске и Русије ради Порт Артура. Кад је Њемачка за-посјела Киаучу, држали су, да ће доћи до крваве диобе Кине. Ради Венецуеле посвадиле су се Удружене Државе с Енглеском; тада ъемачки цар шаље брзојав Кригеру, што умало није изазвало рат између Њемачке и Енглеске.

Кад се састадоше на прву конференцију у Хагу, рађала се два рата. Мало мјесеци касније букну бурски рат, а двије године касније букну грозни руско-јапански рат.

Прва је конференција изразила жељу, да државе смање војнички буџет. Али од тада нијесу нашли формуле, према којој би то извели. Рат је рат. Гдје се посваде, сваки настоји свим средствима да надјача својега противника. Зато толико и троше за наоружавање и војску.

Хашки суд мира није чак постигао ни да се рат води хумано. Да не узимамо у обзир први рат, с Турском; довољно је

За лијечење оваквих јадника културне државе почеле су отвараати санаторије. Ове установе поздравље сваки онај, који има душе и човјечанскога осјећаја према страдајућима. У тим санаторијама поред апаратнога лијечења главну улогу игра климатско лијечење, те се мора пазити, да санаторијум буде намјештен на бријегу отворенога мора, а особито гдје има борове и јелове шуме, а ако такве већ нема потребно је засадити. Санаторије могу бити и у планинским предјелима, гдје је природна чистина и шума, а при том и добра вода, а да је мјесто присојно и суво. Дјеца се морају налазити на чистом ваздуху, не гледајући какво је вријеме. Разумије се, ако је рђаво вријеме, морају се налазити у отвореним павиљонима; али који се могу по потреби и затворити у вријеме непогоде. Оно дијете које има туберкулозу у костима, гледајући на то у којему дијелу костура налази се та болијест, меће се у саодговарајући апарат, који помаже да се болови ублаже, задржавајући у некретном стању болесни члан, чим се обустава трљање запаљених чланова једнога другог — помоћу истезања болеснога члана саодговорном тежином. Таквим начином механички се уклањају болови, а послјије тога свјежи ваздух, добра храна и морска купанга оснажују организам, ради борбе с туберкулозним бацилима. Купање јаче и одраслије дјеце врши се у отвореном мору; а млађих и слабијих у за то приправљеним бањама; а за так-

да укажемо на држање Бугара. Они су водили рат таман онакд како га воде најгори дивљаци. А ни глава их заболјети неће!

Само то, па је јасно да је хашки суд до сад био немоћан и да за ово вријеме није никакву услугу човјечанству учинио. Требаће још и времена и труда, да бар у неколико своје тежње оствари. Већ питање разоружања неће никада ријешити, докле год има људи и држава.

Њемачка, Русија, Аустро-Угарска, Италија и Француска повећавају своју војску сваким даном. И ако Њемачка има најјачу војску, додаје јој још нових сила, исто чине Русија и Аустро-Угарска. Италија готово сваке године оснује по коју нову чету. Француска уводи трогодишњу војну службу те уврћује и црнце у своју војску. Швајцарска је имала народну војску; она већ данас има модерно уредну војску. Енглеска хоће да преобрази своју плаћеничку војску. Чак се и Белгија и Низоземска наоружава. Сваким даном расту војнички буџети. Данас је н. пр. у Европи свеукупни војни буџет за 300 милиона већи него прије десет година. То су четирипостотни камати капитала од округло 60 милиарда! Свијет пун оружја и војске, а у Хагу отварају „палату мира“.

Добре су жеље ту, али оне су далеко од стварности.

Трговинске прилике у Аустрији

„Нова Слободна Преса“ је објавила ову изјаву, што је аустријском министарству трговине упутило друштво трговачких путника:

„С осјећањем великог задовољства, трговински кругови у Монархији примили су вијест о закључењу мира у Букурешту, јер од овог историског момента очекују побољшање досадање деветомјесечне стагнације како у унутрашњој трговини тако у извозу на страну. Побољшање у пасиви трговинског биланса за 224 милиона круна зацело је пријатан симптом за стање народне привреде у Монархији, али у исти мах варљив доказ, јер се околности што се тиче зараде, привређивања на свима линијама погоршавају. Опадање увоза за 136 милиона круна доказује да нас је несташница у новцу и смањена способност за потрошњу нагнала на уздржљивост, док вишак извоза у многим браншама, који износи суму од 78 милиона круна, значи невољом диктован извоз хиперпродукције под великим жртвама. Још дршћу произвођачки staleжи, да ли неће Монархија чинећи употребу права на ревизију уговора, и даље задржати те несносне прилике, док јавно мњење брижнo жели да се што прије приступи ревизији трговинских уговора са балканским државама.

Да већ одавно није министарству трговине познато, у како су јадном стању привреда и потрошња у Аустрији, рачун издатака великог друштва трговачких путника то би наново доказао. Његова знатна резервна новчана средства нијесу више довољна да сачувају од пропасти трговачке путнике који су у ово тешко вријеме остали без зараде или су им приходи знатно смањени, а тако исто ни многобројне самосталне трговце, које је привредна депресија уништила.

Ово друштво најпознијине моли да министарство трговине заложи сав свој утицај да се, по осигурању тако преко потребног мира, одмах приступи трговинским преговорима са балканским државама“.

ве бање морска се вода угријава на сунцу.

Кад се лијечење врши апаратима, дијете, које се налази у непокретноме стању, превози се с мјеста на мјесто у апарату, те тако и ако нема могућности да се само креће наклањује му се то ублажавањем болова и у оште добрим стањем његовога организма на свјежем ваздуху. Дијете се осјећа добро и весело је као и здрава дјеца. Изузимајући безнадне и запуштене случајеве, овдје нећете видјети већ познате типове туберкулозне дјеце са запаљеним од врућине очима и са печатом жестокога страдања на лицу. Овдје ће те по изгледу видјети једно нормално дијете, које добро изгледа и које се добро забавља са својима друговима у несрећи. Пошто прође једна, или једна и по година таквога непокретнога држања дјетета, дијете пуштају да мало по мало иде помоћу корсета, или апарата који подржава поражени дио; а пошто прође неколико година може одити слободно, користећи се излјеченим чланом. У санаторијумима налазе се и учитељице, те дјеца која су за школу дорасла, могу продужавати своја занимања.

У Француској су давно признали велику корист оваквих уређења и један такви санаторијум налази се и у „Berck sur mer“, у којему се у течају цијеле године лијечи 12.000 дјеце. Готово сваки француски департамент има у томе санаторију свој павиљон, и има право да пошаље извјесну количину дјеце на лијечење.

ПОДЛИСТАК

Санаторијуми за туберкулозну дјецу

— М. Драговић —

Ушљед разних непогода и тешкоћа, у којима човјек живи, а особито ушљед неуреднога живота и сиромаштине, развијају се у човјечанству различне болијести, међу којима су најопасније оне, које најшљедствено прелазе од родитеља на дјецу, а међу тима опет најопаснија је туберкулоза, или сичија, јер она тамани највиши број људи, особито у млађим годинама.

Човјечанство је употребљавало, и употребљава, много своје умне силе и енергије, да учини живот свој колико је највише могуће мање зависним од разних непогода, које руше његов организам, употребљавајући ради борбе сва средства којима је природа наградила разуму човјекову личност. У тој борби с разним непогодама и животним тешкоћама, прво мјесто заузима борба противу разних болијести, које поткопају и уништавају човјеков организам. Изучавајући природу, која нас опкољава, и склоп човјековог организма, човјек сваким даном напредује у познавању истих и својим знањем, и непрестаним изучавањем, успијева одржавати побједу над оном непријатељском силом која, уселивши се у човјека, лишава га мало по мало животне снаге.

Као што више рекосмо један од нај-

Снага српске војске

У другом балканском рату стајале су непријатељске снаге једна према другој на дугачкој линији од 600 километара. Та линија почиње код Видина на Дунаву спушта се дуж цијеле српско-бугарске границе, преко Велеса, Вардара до Солуна. Непријатељска снага подијељена је у три групе. Рат је почео без објаве.

На сјеверном крилу (прва група) стојала је на постору Ниш—Пирот—Зајечар отприлике 60.000 до 80.000 Срба (двје дивизије пјешадије, III. позив и нове формације са много тежом артиљеријом и техничким трупама) према правцу Видин—Трн—Радомир—Софија, гдје је намјештено отприлике 100.000 до 120.000 Бугара (четири дивизије са једном већом кавалеријом, тешком артиљеријом и много трећег позива).

У центруму је друга група главна снага српске војске, потпомогнута црногорским трупама на простору Скопље—Велес—Кавадар—Егри Паланка, концентрисана била у најмање седам дивизија према Бугарима, који су постројени код Њу-стендила и Кочана—Шипа у четири дивизије у износу од 90.000 људи.

На јужном крилу (трећа група) стојали су Грци сјеверно и западно од Солуна на линији Орфано—Нигрита—Гуменце са осам дивизија у износу од 80.000 људи према Бугарима који су постројени на линији Кавала—Струмица у четири дивизије, великој кавалерији и тешкој артиљерији у износу од 100.000 до 120.000 људи.

Што још ратног материјала постоји, то је употребљено за предстраже и стражарење у опште и не игра важну улогу у рату. Колико се до сада може констатовати, Србија је и последије великих напора са Турском, поготову без одмора са лакоћом ушла у овај рат имајући војне снаге, ратног материјала и солидне ратне благајне. Њезина организација је савршена. Једна мала земља од 2.900.000 становника ставила је последије једног великог рата са Турском на ратну ногу оваку војску:

Војска сталног кадра и резерве (први и други позив): људи 286.800, коња 50.500, волова 31.600, кола 18.650, пољских брзомет. топова Шнајдерових 248, брдских брзомет. топова Шнајдерових 36, брдских топова де Банжеовог система 20, мерзерових од 15 сантиметара и хаубицових од 12 сантиметара 28, топова тешке артиљерије, 12 с. Шнајдерових, модел 97 12, хаубиц. брзометних од 12 — Шнајдер 32, хаубицових брзометних од 12 — Шнајдер 8, митраљеза 250, пушака (од којих 200 хиљада брзометних) 240.000, сабаља 9.200;

Народна одбрана (трећи позив): људи 56.000, коња 6.100, волова 1.200, кола 800, пушака 53.000, карабина модела 84 1.500, сабаља 850;

Сем тога, по граничним стражама налазило се: људи 3.300, коња 185, волова 2.200, кола 180, пољских де Банжеових топова 180, пушака 360;

Трупе за одбрану састојале су се из: људи 10.350, коња 940, волова 1.650, кола 4.000;

Дано је оперативној војсци: људи 356.500, коња 57.700, волова 45.650, кола 23.630, топова 564, митраљеза 250, пушака 294.860, сабаља 10.050;

Најзад остало је у земљи људи 45.540, коња 960, волова 34.500, кола 19.300.

Укупно Србија има 402 хиљаде људи под оружјем, дакле скоро 14 од сто од

Прогворивши ово неколико ријечи о санаторијумима за туберкулозну дјецу у опште не могу да не речем да такве дјеце има и код нас у Црној Гори доста велики број.

Ми пак имамо Улцињ са таквом климом и морским купањем за уређење једног таквог санаторија, да мјеста подеснијега за то у свој Европи нема. Хоћете ли благу климу; хоћете ли пличину мора, гдје је у лето врло топла вода; хоћете ли врући пијесак, гдје се темелито и ревматизам лијечи; хоћете ли величанствену шетњу по доста шумовитом Пињежу и у његовом подножју, готово морским бријегом; хоћете ли поетничну шетњу у чамцу на коју год хоћете страну, било пут Мркојевића, било пут Бојане; хоћете ли да улезете у лето у величанствене прохладне пећине, које је вода пролокала у чаробне брегове — свега тога имаће у Улцињу.

Још би овдје требало по Пињежу засадици а и морским бријегом, повећу количину борово и јела и у том блаженом климату брзо би се подигла величанствена шума уз ону, која већ тамо постоји од маслина и другог зимзеленог дрвећа.

Постарајте се, добри људи, да се у Улцињу направи један санаторијум, па ако ће с почетка и за двадесторо дјеце. Помозимо нашој дјечи, која су мученици без њихове кривице. Богоугоднијега дјела од тога не би могло бити.

свога цијелокупног броја становника. Та војска била је у стању да за мјесец дана очисти Ст. Србију, Македонију и Арбанију од Турака, који су више од пет вјекова држали ове области под својом влашћу. Вриједност ове војске задивила је Европу и она се може упоредити са најбољим европским војскама.

Досадашњи успјеси у новом балканском рату показали су такође јаку снагу војске и вјештину српских официра.

О паду Бјелограчка

Борбе око директног освајања Бјелограчка, вођене су пуна три дана 7., 8. и 9. јула. И ако није било у борбама ових дана великих губитака, ипак би се криво судило, да су те борбе биле лаке. Јачину је непријатељског отпора ојачавао у велико сад до скрајности неподесан терен, који је ванредно згодан за дефанзиву, али управо поради тога тежак за офанзиву. Терен је више или мање каменит и то су наслаге неке чудне врсте. Уздижу се једне изнад других попут степеница тако, да је код напада пријемо потребно, да се узима редом једна иза друге. Наслаге нијесу нигдје равне, него изламане и на стотину мјеста провирује големо камење, читаве стијене, које служе извршним заклоном и омогућују, једном једином водом, да се успјешно брани од једне далеко надмоћније војске. Требало је не само на једном мјесту, да се напада онакав један поједини камен и да се с мукама и тешкоћама напредује. Уз овако тешке прилике није ни чудо било, да су операције слабо напредовале — али ако и полагамо, напредовање је било ипак и сигурно.

У први дан, 7. — започеле су борбе око седам сати јутром и трајале су читав дан, док их није мрак прекинуо. Учествовале су у борби више или мање тек слабије групе, а особита је била задаћа артиљерије, која је морала да поједине бугарске одреде истјера из њихових скровишта. — Други је дан била борба особито јака и жестока. Бугара је учествовало више у борби, а са српске су стране ушле у борбу тимочке трупе и ванредно се показале. Борба је била жестока, и водила се тврдоглаво о сваки и најмањи дио територија. Српске су чете сјајно напредовале на читавом фронту и само их је ноћ уставила да нијесу одмах наставиле своје успјешно продирање до у саму варош. Када је прекинута борба, остао је свако тамо, гдје се случајно десило.

У 6 сати јутром трећег дана започела је борба брзометним артиљериским хитцима. Борба је трајала једва пола сата, када је јављено, да се на више мјеста у вароши виђају бијели барјаци у знак предаје. Најприје се дознало, да су бугарске чете већ дан прије увече увидјеле очевидну преоћу српских трупа и оставиле варош. Остало је још неколико мањих одреда, који су и тога дана још покушали борбу узмићући непрестано натраг. — Командант није сам видео бијелих барјака све до близу седам сати. Био маглен и мутан дан па се није право ни догледам видјело у даљину, а када му јавише, да су извјешани већ бијели барјаци, није хтио да обустави борбу ради тога, што је ни Бугари још нијесу обуставили били. Борба је настављена још до 8 сати и трупе су по мало напредовале према граду, у који су прва одјељења ушла у осам сати. Командант је ушао око 8 и по сати у град.

Град је пружао жалосну слику. Од становништва је остало у граду само грађанство, док су сви чиновници, а и богатији људи умукли из града. У граду је владала силна паника, јер је цио град знао за бугарска насиља у Књажевцу, па се становништво бојало освете. Сами у бугарски официри приповиједали су граду, да ће их Срби све редом поубијати. Ради тога је становништво дочекало српску војску дршћићи и са страхом гледало, како се поједини дјелови намјештају по улицама и постављају страже. — Када је ушао командант у варош, скупио се око њега цио град. Људи и жене падали су око њега на кољена и љубили му ноге и одјело, а сваки га је поједини редом упиткивао, неће ли га убити. Приповиједала командант да му се ванредно сажалило оно уплашено становништво и никако није могао да га умири. Људи нијесу могли да схвате, да их војска неће побити и да им неће пљачкати станове и дућане. Тек кад видјеше да војска апсолутно ништа не дира, него шта више свуда стражи њихово имање умирише се. Ова читава забуна у граду трајала је око 2 сата, а иза тога је већ настао редован и обичан живот у граду. Српска је војска брзо узела власт у своје руке и око подне је било у граду тако, као да никад није град оружјем узет.

Интересантно је и карактеристично, да је становништво дочекало војску рукама пуних цвијећом. Није било жене ни дје-

војке, а да се и не говори о дјечи, која су имала пуне руке цвијећа и китила њиме српске војнике, а особито официре. Војска је на улазу у град била формално обасипана цвијећем. И ако је становништво било у велике уплашено, дочекало је ипак војску радосно и поздравило је кано ослободитељицу. Чудан је случај, да је ово већ трећи пута што српске војске улази у ове крајеве. Српска је војска ослободила ове крајеве и од Турака, али је то иза тога ипак пало под бугарску државу. У српско-бугарском рату год. 1885. заузела је и опет српска војска ове крајеве, али су они и опет повраћени. А сада је ето трећи пут, што српска војска улази овамо. Хоће ли и сада и заћи? Ове крајеве насељују Срби, звани Шопови, који се посве разликују од Бугара и језик и обичаји су им сасвијем српски. И сада је све јачи глас читаве српске јавности која тражи, да се цио крај, што га настањују ови Шопови — звани Шоплук — остави Србији. Чини се, да ће се на близим мировним преговорима, озбиљно повести ријеч о том.

У Бјелограчку станује и нешто Муслимана. — У општој паници што је владала код улаза трупа у град, утекло је све муслиманско становништво у џамију и у двориште око ње и овдје очекивало своју судбину. Сами су приповиједали касније, да су се чудом чудили, гледајући како војска мирно улази и никоме ништа не чини. И они су се бојали освете.

Командант је био упозорен на њих и дошао је одмах до џамије. Један старац — хоџа њихов — изишао му је на сусрет и хтио да га поздрави, али је од узбуђености могао једва да неколико ријечи проговори. На то им је командант изјавио, да су од тога часа сви поданици српског краља и да су у свему слободни. Иза које пола сата вратили су се сви до једнога својим кућама.

У градској болници нашли су Срби шест српских сељака, који су били рањени у ранијим борбама и амо превезени и онда једнога румунског војника, и бугарског официра и 16 војника. У болници је било далеко више војника, али су бугарски љекари и болничари свима савјетовали да који само може бјежи из болнице, јер да ће их Срби све побити. Од свега је болничкога персонала остала у болници, само једна дјевојка — болничарка, која је одмах потражила српске љекаре и затражила помоћи у болници. — Бугарски официр, што се налазио у болници, није био превијен, кад је дошао к њему српски љекар, и поздравивши се с њиме превио му и уредио рану. Када га је мало иза тога и опет љекар посетио, изразио је Бугарин своје дивљење над поступком српских чета и рекао посве отворено, да је очекивао да ће га Срби убити у болници и да је већ за тај случај уредио своје ствари.

Још један интересантан случај, и то на Бјелограчичкој пошти. Када је српска војна пошта преузела пошту, нашла је тамо сву силу пакета. Случајно је један пакет отворен — а у њем је био плијен из Књажевца, што га је један бугарски официр слао својој кући. Сада су отворени и други пакети, и свуда је нађено ствари, које су однесене и опљачкане из Књажевца. Било је то највише женско рубље и одјело, из виђених и богатих књажевачких кућа. Одмах је наравно све заплићено и послано натраг, да се врати власницима.

У свему је код окупације Бјелограчка било што мртвих и рањених ок 40 војника и један официр лако рањен.

М. К.—ћ.

Пажња привредницима

Мислим, да нема виноградара — привредника, као и потрошача чистог „домаћег“ пића, који потоње 4—5 година није искусио штетне последице од немилостивог госта винове лозе: пероноспоре и маће уз пратњу и других паразита. Страдање те најљепше биљке — лозе — јако је осјетно и морамо дио потребног за нашу потрошњу пића — поглавито ове године — да са стране по скупе паре набављамо. Борба са паразитним болестима у толико је више отежана, што немамо сталнијих депозита потребног материјала (пл. камена, сумпора и др.) и потребних справа. То се особито видјело ове године. Прошлени година, док је био пок. Петар Дрецуна са својим богатим депозитом, могло се и доћи за умјерену цијену до ваљане робе, па је и жељети да фирма пок. Дрецуна и даље буде екзистирала са успјехом и лијепим гласом.

Наш виноградар слабо је за ову годину и био спреман, а и оно, те се и био спремио, слабо је могао да нађе ваљаног материјала за тај рад. Коњски — плави — камен као и сумпор, у колико сам се могао увјерити, слабо је био изабран, а о цијенама говорити не треба. Наши

депозитари, као а омањи препродавачи, само су гледали личну корист да извуку, не водећи рачуна, да ли је то сељаку скупо или не. (Али и сељак, и кад се роди, јевтино ништа не продаје. Прошле године је било доста грођа, па је вино ипак скупо било. Пр. сл.) Тако нпр. овдје у Подгорици, трговци према приликама (назару) дизали су цијену плавом камену до перп. 1-70 п. за 1 килограм, а сумпору до 1 перпер, што је у даном случају претјерано. Један препродаваоц ове робе био је толико смио, да једној особи посланој од посједника — виноградаря није хтио да прода сумпорнога прашка, једино из тога разлога, што особа није код њега (трговца) узела плави камен по скупу цијену, већ је узела код другог. Исти виноградар морао је замолити, тек да до сумпора дође, свог сусједа, да му на име своје од истог набави сумпор. Да ли је то трговачки и да ли смије бити?

(Ово је слично овоме: Једне зиме хоћу да купим дрва, и питам једног сељака: Колико то бреме дрва? „8 шестаци“, рече он, али мене се учини скупо и разминем. Не прође много, вријеме се нагло промијени и поче вијавица. Боље велим да купим оно бреме дрва, ако не буде продано. Опет пођем к сељаку: Колико ћеш ми дати то бреме дрва, човјече? Вијурин, одговори поносно сељак; и тако морао сам баш дати вијурин за оно бреме дрва. Дакле, на жалост, према приликама су код нас уопште свему цијене. Пр. сл.)

Држим, а то је факт, да је плави камен одвише скуп по 1-70 п. од кило, а сумпор и још скупљи. Истина, слободна је трговина, али „дечајину“ никад не би требало дозволити. Плави камен и сумпор у данашње дане дошли су виноградару напоредо са хљебом; јер ако свој виноград не пошкропи, нема вина и цио му рад оде у залуд. *Кад је то тако, онда мјеродавни шреба да то узму у обзир и да мјесне власти пријазне на цијене поменуте робе, да да не дозвољавају безразложну цијену.* Друкчије је за ону робу (нпр. пиће), коју као „лукусу“ трошимо; али овдје, што се мора као хљеб пасушни куповати, мислим и сам трговац треба да има призрења према сељаку, да утврди скромне цијене — *јер, ако не роди сељаку, нема његовог, нема његовог.* — — —

Напоредо са плавим каменом наш привредни по скупе паре купује и други привредни материјал и справе и ту сељаку често пута подвале наши покретни комерсанти, који као голићи дођу из судства, богато руно острижу, па, кад се нануне, отругују не рекавши ни с Богом! Колико их таквих знамо! Није ми овдје намјера да износим имена таквих експлоататора, којима се често пута и олакшице дају, и да их квалификујем, већ толико напоменућу, да се не би предавало забраву њихово поступање и зртање нашег знојем зарађеног новца!

То је могло до сад бити; од сад више неће. Зато, привредници и љубитељи наше привреде — тога јединог богатства, јер вам је искуство отворило очи, добро се промислите и оснивајте земљорадничке задруге, тај једини наш спас! Удружите се у вароши, оснујте ма и мању задругу, којој ће се с највишег мјеста бити на руци. Будите своји и управљајте својим иметком, набављајте по вољи у заједници све потребно за ваш рад. *Одјељење Народне Привреде Министарства Унутрашњих Дјела* преко својих органа биће вам на руци и пружити све потребно за ту братску заједницу.

И тако дакле, данас, кад нам свиђу дани боље и најсјајније будућности, кад морамо и днели и ноћи радити да постигнемо пропуштено, да изађемо са нашим производима на утакмицу — да покажемо свијету: да смо и да умијемо бити радници и богати, као што смо јунаци и славни! — позивам вас на удружење, па да са ово задруга те имамо оснујемо „Савез Црногорских Земљорадничких Задруга“. Овој и оваквим установама свако ће бити на руци.

Срећан рад!
Подгорица, 10. августа

Иво М. Калужеровић,
економ зетско-брдске области.

ГОЈКОВЧЕ

Пошљедњи такит чекића и маља
С поносом гласи заврештак граду;
А у нарашћима дарове од краља
Дворани носе немару Раду.

Вукашин данас достигао циљу.
Тренутак златан виши и од жеље:
Разбуктало се у земљи весеље,
Па се све купа све топли у миљу...

И докле пјесма „Није ове среће“
Са народном се радошћу замеће,
Да топлим хвалом краља дочекива,

И у ноћ тиху те и болне блажи
Прославља вила преживјеле дани
— Гојковче мало с мајком се дозива.

Р. М. Л.

Дневник

Трогодишњица. Јуче се навршило три године од како је Црна Гора проглашена за Краљевину. Проглас Краљевине био је 1910. г. приликом прославе педесетогодишњице владавине Њ. В. Краља Господара.

Отпутовали на Тополицу. Њихова Краљ. Височанства Књаз Нашљедник и Књагиња Нашљедница отпутовали су на Тополицу.

Отпутовао. Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко отпутовао је данас у Италију, гдје се Њено Краљ. Височанство Књагиња Наталија с дјецом на бањама од дужег времена налази.

Вратили се. Г. Лазар Мијушковић и г. Лујо конте Војновић, наши делегати на финансиској конференцији у Паризу, вратили су на Цетиње.

Србија и Црна Гора. „Ријеки Нови List“ има телеграме из Биограда, којима се саопштава, да се у недељу из Скопља вратио у Биоград г. бригадир сердар Јанко Вукотић, да прихвати од г. Јована Матановића инструкције, које је донио с Цетиња ради довршења преговора о разграничењу. Г. Никола Пашић, који је намјеравао да отпутује за Маријине Лазни, одложио је пут, да би се разграничење што прије довршило. Питање о разграничењу биће повољно свршено у потпуном споразуму. Споразум између владе Србије и Црне Горе у питању граница постигнут је и сад се у министарству спољних послова у Биограду раде детаљи о пограничној линији. Црна Гора добија још Ђаковицу и Пљевље.

Биограђани бригадиру Вукотићу. Биоградски „Балкан“ саопштава, да одбор Биограђана, који спрема поклоне за црногорске војнике, који су узели учешћа у борбама противу Бугара, спрема ванредно лијеп поклон за бригадира сердара г. Јанка Вукотића, председника Министарског Савјета и министра војног.

Важан проналазак у Црној Гори. Врло важан научни проналазак у Црној Гори учинио је мињенски антрополог д-р Фалк Шуп, који се код нас бави од неког доба. Као што је познато, до сад се није показала на западу Балканског Полуострва екзистенција предисториског човјека. Чак у Грчкој, гдје разни европски и американски институти велике суме новаца за истраживање добијају, није се могао још добити знак човјека из каменог доба. То је пошло за руком д-р Шупу, који је већ учинио у Баварској и Италији значајна научна открића по пећинама да покаже у Црној Гори екзистенцију човјека из каменог доба. Д-р Шуп је у тој сврси испитао читав низ пећина у нашој земљи, али све без успјеха, док му напokon не пође за руком, да своју намјеру постигне у пећини „Коронина“, десно од пута који води на Бовоко. Он је из пећине извадио више од 900 костију и каменог оруђа, које су правили људи, који су живјели прије 12 000 година. Д-р Шуп ће ове предмете у Минхену научно испитати, те ће их затим даровати Црној Гори. Откриће д-р Шупа није без неког политичког интереса. Као што је познато, уображавају Арбанаси, да су они потомци Илире, представника цијелог западног Балкана. Облик нађеног оруђа показује, да припадају добу, које је још старије од илирског, те тако пада тврђење, да су Арбанаси представници западног Балкана.

Наставак предавања. У средњим школама у нашој земљи наставиће се предавања у издићу сриједу 21. о. м. О томе су већ извјештене како управе школа, тако и наставници и ученици.

Непрестана киша. Овогодишње лјето истакло се пред осталијема скоро непрестаном — кишом. Мало је који дан овога лјета прошао, да облаци нијесу прекрили небо и макар мало кишило. Те кише су узрок те су на многим мјестима и по други пут морали сијати кукуруз и друге усјеве, који су од велике влаге и студени у земљи трунули мјесто да клијају. Те кише су нанијеле велике штете тежацима и пољопривредницима уопште и у сијену, једно тијем, што се покошено сијено није могло осушити, но је иструнуло на откосима или мокро и влажно задјевено у стоговима, — или што је по откосима у сијено на сушењу изненада придошла вода, собом однијела сијено и сасвим га уништила или га напунила муља и камења и снужела у баре и поточине, те се не може ни у ђубре употребити, ако се и може дохватити. Но још је већа штета у житу, које је добро родило и одавно сазрело, али ружно вријеме не даде, да се пожње и уреди но зрно из класја испада и по мокрој и влажној земљи труне, — или се сазрела житна сламка повија и превија под тежином сазрела плода, те и стабло и клас падају на земљу. Многи су урабили за лијепа дана и поњели жито,

али га је на сушењу ухватила киша, те су људи иза тога на сунцу морали превртати свежње и снопове, да се прије осуше. Други су грабили испред кише још неосушено жито у сноповима и онако јако га задјевали у снопове и у стогове, те се у снопу и стогу од влаге загријало, запарило и проклијало. То исто је било и с онијем пожњевеним житом, које је мокро задјевено, па сада избија из стогова дим и пуши се као из расадника. О купусу се са свију страна туже тежаци како на њега пада маћа, како црни и труне још у земљи; а туже се, да и лук труне. Тако је готово на све стране, и у другим земљама. За пошљедњих седам година 1911. г. у јулу је киша падала највише, али је ове године било двапут више. Сад је, уз кишу и ружно вријеме, стао да дува и вјетар, ушљед чега је и вријеме знатно застудило и настало право јесење вријеме.

Један случај. Прошле суботе, 10. ов. м., више Ријеке десио се један несрећан случај. Са Ријеке су ишла три аутомобила за Подгорицу, у размацама. Том приликом једна дјевојка из љешанске нахије водила је коња, који се од аутомобила поплашио и дјевојку по глави повриједио. Као што је у почетку ствар рђаво представљена, за овај несрећни догађај окривљен је шофер Саво Мариновић, који је био на трећем, задњем, аутомобилу, ради чега је Саво био и оптужен. Међутим сад је истрагом утврђено да до Сава никакве кривике нема и да је невин у овој ствари. Истрагом судском утврђено је да он није дјевојку аутомобилом повриједио, већ да ју је коњ оборио и повриједио и то много прије него је Саво са својим аутомобилом наишао. Коњ се био поплашио још раније кад су прва два аутомобила прошла и кад је Саво са својим аутомобилом наишао и зауставио га. Дјевојка је била рањена и оборена. Ријешенјем судским Саво је ослобођен као невин и ми овај саопштавамо да задовољимо правду.

Телеграфски извјештаји

Саопштења из Грчке

Атина, 11. августа

Чим се потпуно заврши демобилизација грчке војске, краљ са краљицом отпутоваће на запад и посјетиће берлински и лондонски двор. Вјероватно ће посјетити и Почкарера, председника Француске Републике. Ближе демобилизације краљ и главни војни стан бавиће се новим војним програмом који изискује повећање Грчке. Главни војни стан биће претворен у генералштаб, који неће више зависити од краља него од министра рата. Преображење генералштаба мораће ограничити дјелокруг војне француске мисије, чија ће се мисија свести на инструкциони карактер. Ипак зато у сарадњи генералштаба и војне француске мисије неће искрснути никакве препреке. Краљ живо жели да се одмах изведе војна реорганизација и радиће лично на успјеху ствари коју захтијева народна одбрана. Преобразиће се потпуно организација војске. Број дивизија војске повећаће се на двадесет. Војни материјал биће одмах обновљен. Вјежбање резервиста уредиће се на други начин. Затим ће се проучавати и провести утврђење нових граница. Оружање ће се обновити и потростручити. Провешће се регрутовање у новим крајевима. Искористиће се одмах сваки напредак у војној науци. Послаће се многобројни официри да се усаврше у страним војним академијама. — Вјероватно је, да ће краљ у адреси коју ће у октобру прочитати у скупштини, нагласити неодговиву потребу цјеликупне реорганизације војне снаге. Краљ жели да појача и флоту новим јединицама и грађењем једног новог великог арсенала поред утврђивања обала новоосвојених крајева. Нова енглеска поморска мисија мораће одмах по свом доласку у Атину да приступи израђивању новог програма. Влада је са краљем потпуно споразумна у свима појединостима војног и поморског програма. Министар пред-

сједник Веницелос остаће док се не проведе потпуна реорганизација грчке војске на челу министарства војног. (Атинска Агенција.)

Делвин противу Арбаније

Атина, 11. августа

Становништво Делвина, поводом вијести да ће бити инкорпорисано Арбанији, образовало је комитет народне одбране, са изјавом да је одлучно да се одупре до крајњих граница. (А. А.)

Неће под Бугаре

Атина, 11. августа

Варош Дедеагач, којој по уговору, предстоји да је заузму Бугари, напустили су грчки и муслимански становници, који прелазе у огромном броју на грчко земљиште. (А. А.)

Нови грчки генерали

Атина, 11. августа

Министарски савјет ријешило је да повиси број дивизијских генерала на пет, а бригадних генерала на тринаест. Унапређење генерала објавиће се у најкраћем времену. (А. А.)

Генерал Канева у Њесара

Ишл, 12. августа

Цар Фрањо Јосиф је примио у аудијенцију генерала Каневу, триполитанског јунака. (Бечки Кор. Биро)

Бугарска и Турска

Цариград, 12. августа

Из бугарског службеног извора демантује се да Бугарска директно преговара са Турском, али се изјављује да постоји нада да ће се питања брзо уредити. (Б. К. Б.)

Софија, 13. августа

Турци непрестано тврде да су почели турско-бугарски преговори о питању Тракије. Званична Бугарска Агенција овлашћена је да изјави да ни Начовић ни Норев нијесу никада били ауторизовани да преговарају о том предмету. (Б. К. Б.)

Говори Краља Петра

Биоград, 13. августа

Приликом свечаног откривања Карађорђевог споменика у прошлу сриједу, Краљ Петар изговорио је овај говор: „Откривајући споменик свога дједа, нека моје прве ријечи кажу: Хвала српској војсци која је добровољним прилозима подигла овај споменик у знак поштовања према Вожду. Ја, у име Карађорђа, дугујем српској војсци много више. Она му је подигла риједак и драгоцјенији споменик својом крви. Она је пошла тамо куд је он намјеравао да пође, према Косову, имајући бољу организацију и бољу срећу од његове војске. Она је поново освојила старе српске земље и пријестонице својих царева. Његовој души биће врло пријатно да посматра Нову Србију и њезине јунаке. Живјела српска војска!“ Краљ је одговорио овим говором приликом бакљаде: „Ваша манифестација ме је дубоко узбудила и обрадовала, јер сам видио колико су топли ваши осјећаји и ваше симпатије према мојој кући. Радујем се, јер сте показали у свима својим манифестацијама колико цијените нашу драгу војску и са којом срдечношћу је моја пријестоница дочекала моје храбре борце. Да Бог да да љубав народа буде најјача потпора пријестола. Хвала мојим Биограђанима! Живјели!“ (Биоградски Пресбирор).

Меморандум

Беч, 13. августа

Изасланство македонско-бугарских организација, које се сада налазе у Бечу, предало је министру иностраних дјела, грофу Берхтолду меморандум који садржи жеље и тужбе македонских Бугара. (Б. К. Б.)

Ратификовање мира

Букурешт, 13. августа

Јутрос су биле измијењене ратификације уговора мира. (Б. К. Б.)

Нови грчки министар

Атина, 14. августа

Као што су сви изгледи, Панас, бивши министар Грчке у Софији, замијениће Курумиласа, министра иностраних дјела. (А. А.)

Демобилизација у Грчкој

Атина, 14. августа

Данашњим даном у Грчкој почела је стварно демобилизација. Општа демобилизација извршиће се у року од мјесец дана. (А. А.)

Одликован Курумилас

Атина, 15. августа

Краљ је одликовао г. Курумиласа за нарочите услуге које је учинио земљи, орденом великог официра Спаситеља. (А. Агенција)

Њемачки аташе у Атини

Атина, 15. августа

Њемачка влада извјестила је грчку владу да је именovala једног вишег поморског официра поморским аташеом у Атини. (А. Агенција)

Бугари настављају звјерства

Атина, 15. августа

Многобројни бјегунци који су стигли јуче из Тракије причају да су Бугари починили безбројна звјерства у Киркилису и другим мјестима Тракије тако, да је немогуће хришћанима живјети у тој земљи. (А. Агенција)

Грчка војска у карантини

Атина, 15. августа

Предузете су изузетне мјере у Солуну и Пиреју приликом распуштања трупа које долазе из заражених земаља. Отпуштени војници мораће најприје издржати петодневну карантину. (А. Агенција)

Пут грчког Краља

Атина, 15. августа

Краљ ће отпутовати у понедјељак. Одсуство суверена трајаће мјесец дана. (А. Агенција)

Препорођај Грчке

Атина, 15. августа

На данашњи дан годишњице војног пронунциамента, 1909., новине истичу благотворно дјело револуције које је удаљила од државних послова старе политичке партије и дигла Веницелоса на владу, који је учинио Грчкој неизмјерних услуга. Данас је Грчка моћна морално и материјално и може посматрати будућност са повјерењем. (А. Агенција)

Колера у Хрватској

Загреб, 15. августа

У Бошњацима констатовано до сада петнајест случајева колере од којих су шест смртних. Мјесто је одмах опкољено војском и жандармеријом. (Б. К. Б.)

Пут румунског Краља

Букурешт, 16. августа

Краљ Карол напустио је синоћ Синају и пошао нарочитим возом у луку Зимницеа да прегледа пошљедње трупе које су дошле из Бугарске. Краљ ће исто тако посјетити болнице, гдје су били интернирани колерични војници. (Б. К. Б.)

Напад на енглеског министра

Елгин, 16. августа

Аскита, енглеског министра предсједника, при игрању голфа нападе су двије суфражеткиње и збациле му шешир с главе. Суфражеткиње у ухапшене. (Б. К. Б.)

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало
НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИЦА (Боча Боторска)
ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ
И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ
ПРОВОДА — „ZENITH“
Цијеник тачни, прорачун бадава.
п. п. бр. 16, 9,25

Храбри Моји војници!

Послије срећно закљученога мира, жељно Сам ишчекивао повратак из Македоније Мојега личнога Дечанског Одрета, да сви заједно подигнемо хвалу Богу за наше велике успјехе, за освећено Косово и обновљење међа нашега давнога царства.

Ишчекивао сам ову прилику да мир ови радосно поздравимо и благословимо. Ишчекивао сам је нестрпљиво да из дубине благодарне душе захвалим још и Мојој храброј војсци за њено јуначко држање у два овогодишња рата. Ви горди Моји војници, испод ведрога неба драге нам Домовине, побједисте вјековног непријатеља. Његов је барјак далеко пред вама узмакао; он не захлађује више Српске земље. Земља је Српска на Југу ослобођена од Мора до Дунава. Наде живих и умрлих милиона Срба остварене су. Неизбројне жртве и мукe наше нацнађене су.

Крвавијем рукама ви сте, Моји славни војници, распучили ланце ропства подјармљеној браћи. За то сам вас извео на поља од мегдана и искушења. Ви сте тамо видјели уз рамо свога брата Србијанца, гдје поји коња на Сињему Мору а на доглед нашему Скадру. На доглед тужному Скадру, пријестоници Зете и наших краљева, Скадру потоњему бедему Турске Царевине — Скадру жалосноме робу с чије катарке Европа наговорена захтје, да се, након двадесет дана послје освојења, спусти наш барјак; али ни тада ми се њега не одрекосмо, нити на њ наших историјских права. Ви сте пораз косовски осветили и част оружју српском уздигли и повратили. Ви сте тамо нашли и уздане и једновјерне наше савезнике храбре Грке, кад сте заједно кашили нашега млађага брата Бугарина за братоубилачки насртај на друга и савезника. Чаурицама просутим из ваших српачких мисли, ви забиљежисте и обновисте с ону страну Вардара и Брегалнице међе на југу старе наше дивне царевине.

Храбри Моји војници!

Пјесму побједничку сада појте и уздигните ваша јуначка чела с поносом и мирном душом, да сте вашим прегнућем и храброшћу дужност испунили и одужили се Домовини.

Ваше непобједимо оружје повјешајте данас о клин и одајте се добро заслужноме миру и благотворном раду и култури; али свакојако милујте то оружје и држите га свијетло и наредно.

Побожно се сјећајте у љубави и спомену погинуле браће, јављајте се напуштеним њиховом смрћу: саморанцима, удовицама и сирочадима. јер они, витезови, слава им, не поштеђеше, као год ни ви, своје животе за углед нашег барјака; онога барјака, који је вазда прије од 500 година пред олтаром Домовине развијен био и који се први залепршао кад с Градине и фондинских страна црногорски топ даде знак свему Балкану да сложено устане.

Понављајући вам, храбри Моји војници, искрену захвалност за ваша јуначка дјела свакојега у чело јуначко љубим.

Живјели, Моји соколови, узданице Домовине, радости и поносе Мојих старих дана!

Живјели несравњиви заштитници вјере, правде и слободе!

ЦЕТИЊЕ, 20. августа 1913. године.

НИКОЛА с. р.

Цетиње, 21. августа

Наша војска која се борила на обалама Брегалнице враћа се својим домовима. Ми је дочекујемо раширених руку, топлим загрљајем и срдачном добродошлицом испуњени поносом и дубоком захвалношћу.

Црногорци сакупљени у Дечанском Одреду из редова побједилаца са Лима и Скадра, који су се борили у долинама Вардара и Брегалнице раме уз раме са својом браћом из Србије у одбрани наших српских интереса, и овом приликом засвједочили су овјековјечено своје пожртвовање за Краља и Отаџбину, за Српство и за заједничке интересе, за правду и слободу. Као и у првом рату, и овом приликом показаше моралних, интелектуалних и физичких јачина каквим би се и највећи народ поносити могао. Они се враћају свијетла образа и поносних глава, дични и узвишени.

Очеви, браћа и синови наши својим херојским подвизима у дрвној Маћедонији, вршећи своју свету дужност, по цијену драгоценог живота својих и племените крви своје, допринијеше и сада да с поносом на њих погледамо и да се њима гордимо, пресретни што се можемо назвати њиховијем и што и сада, као и увијек, можемо поносно пред цијелим свијетом свијетла образа рећи: то је кост кости наше, то је крв крви наше; нас је иста мајка одњихала и ова поносна земља одњивила!

За ово вријеме десетомјесечног ратовања, почев од Лима и Скадра па све до далеке Брегалнице, они се показаше достојни својих предака Милоша и Марка, Црнојевића и Петровића, не презајући ни од каквих жртава, не марећи за напоре и тешкоће и не знајући за страх и трепет. Дах ловћенске виле их је задахњивао, помисао на наше великане их бодрио, благослов Краља Господара над њима је лебдио, а наше их топле молитве пратиле.

Борило се, али се није уморило. Као што су хитро, лако, весело и поносно хитали крваву разбојишту, да се боре за општу српску ствар, раме уз раме поносне браће из Србије и уз уздане и једновјерне савезнике храбре Грке да казне вјероломство и братоубилачки на сртај, тако се исто чило и поносно враћају домовима својим, да нам падну у братски загрљај, да им отворимо срца своја и да излијемо најчистија осјећања.

Наша војска је и у овом свом походу у Маћедонији извршила своју дужност како ваља и требује. Изведена на нова поља од мегдана и искушења, она се својим прегнућем и храброшћу ваљано одужила домовини, а преко ње и Српству, и савезничким и братским дужностима.

За то и отварамо срца своја и изливамо најчистија осјећања поштовања поносној и дичној нашој војсци желећи јој добродошлицу. Добро нам дошла, дична и поносна браћо, храбра наша војско, и дао добри Бог да и на даље, као и до сада, служиш на част и понос наш, а на добро и корист Краља и Домовине!

Повратак наше војске са бојнога поља

Подгорица, 17. августа

Онда када смо у септембру мјесецу прошле године развили непобједиме барјаке своје и латили се оружја свога одржаног на врхунцу своје славе и величине, те пресмијаче јурнули на онога, који нас је пет стотина година држао у окове и тешке тамнице на нашем сопственом огњишту, ми најесмо могли ни снјевати о томе а немојмо вјеровати у саму стварност, да ћемо послје ослобођеног Косова поводити оне исте, још турском крвљу јагопљене, пожеве своје и њих тако окрвављене забадата у прса једновјерне браће своје. Но, зар је судбина тако хтјела! Судбина или нешто страшније, нешто грозније од ње, а то је непасита похлепа вјероломног савезника! — Грамзивост Бугара код цијелог цивилизованог свијета пријљена је са највећим презрењем и гушањем, а највише заболела сваког брата Словена, који иоле зна да словенски мисли и осјећа.

Оно што је Србин, набадајући груди своја на бојна копља крвљу својом стекао, хтјела му га је небратска рука ишчупати из тих његових, копљем прободених крвавих, груди! Загрљена браћа Црногорци и Србијанци пружише један другоме своју храбру десницу на пољу Косову и мушки и одважно стадоше на браник српских права и одагнаше новог наметника са свога земљишта, завладавши и са оним преостатком старих покрајина владара српских.

Краљ Србије већ се у Биограду изгрлио са својим витезовима повраћеним са бојнога поља, а Краљ Никола на 20. ов. мј. похитаће да раширених руку очински ижљуби и изграи своје соколове, који се враћају преко освешћеног Косова са бојних попршта ослобођене Маћедоније.

Велике припреме чине се у Колашину за дочек црногорске војске. Краљ Никола са сјајном својом свитом иде им у сусрет, да поздравља витезове земље витешке; да одаде и овом приликом хвалу и признање јунацима који воде поријекло од првих усмених и писмених предака; да дочека оваквих наших светих гора и планина несавладљиве лавове, чија се јунаштва датирају од првога њихова настанка; да окупи лаворови традицијом силе земље, која је вајда давала, предвођатеље јунаштва, која није никад била под туђином.

Онај који је пазад скоро 50 година дао српскоме народу српску химну «Онамо тамо» иде данас да сусрете своје витезове, који су остварили оно за чим је Он још од ране младости своје желио.

Краљ Никола! Тај витешки владар непобједивих бораца привића данас у својој души призор сретне будућности Србијове. Њему је данас данак освануо, који Српству много обећава нову срећу и нову будућност. Погоници ће силнога Душана бити скоро пресретни и јаки, јер витезови српски пресејкоше било од живота тиранији отоманског царства и туђине одагнаше са огњишта српског господарства. — Са каквим је заносом, са каквим узбуђењем јвеао Краљ Никола у 26-ој својој години:

Онамо тамо да виђу Призрен
Та то је моје дома ћу доћ!

А са каквим се поносом тек данас заноси српски народ кад има пред собом остварење тога похода са резултатом крунисаним ненадмашивим јунаштвом српскога војника. Данас, велим, кад је Косово освешћено.

И нека се данас весели Србин гдје га год има, јер има због чега, јер има зашто, а цалим борцима за извојевану слободу пека ускликане:

Слава косовским осветницима!
Милош М. Вучић

Бугарска према Србији

— Изјава професора Георгова —

Бечки дописник „Чешког Слова“ разговарао је са софиским професором Георговим о пошљедњим за Бугарску трагичним догађајима, о утиску, какав су они имали у Бугарској и о даљим плановима бугарске владе и бугарског јавног мњења.

„Ја знам — рекао је проф. Георгов — да су Срби често пута пријетили у Петрограду, да ће прећи на страну Аустрије, ако им не буде пружена помоћ. Какву реалну корист може данас Србија чекати од пријатељства с Русијом?“

Србија је добила већ помоћу Русије све, што је хтјела. Али пријатељство с Аустријом донијеће јој нове плодове у привредном погледу, што нико не може побијати.“

Сви моји покушаји, вели руски журналиста, да увјерим професора о несправности његових назора, оспадоше без успјеха. Он вјерује у оно што каже и хоће да у то вјерује.

— А у коме ће се табору наћи сада Бугарска?

— Тамо гдје не буду Срби, гласио је кратки, али енергични одговор. Остану ли Срби, као досад, под заштитом Русије, ми ћемо прихватити руку Аустрије. Постане ли Србија, што ми држимо, пријатељем Аустрије, ми ћемо онда да постанемо авангарда Русије на Балкану. Срби на десно, ми на лијево, и обратно.

Нас данас дијели понор, дубљи него онај, који дијели Французе од Нијемаца. Може се рећи с увјерењем, да се за вријеме будућних сто година нико у Бугарској неће усудити говорити о ма каквом зближењу са Србијом.

Све се то говорило без сваког патоса и огорчења, мирно и одлучно — додаје с оправданом горчином руски публициста.

До сада смо имали на словенском тјелу једну рану, која се сматрала неизлечивом. То је био спор руско-пољски.

Садашњи бугарски шовени, надају се „Чешко Слово“, инфизирају вештачки словенско тјело новим отровом вјековног непријатељства српско-бугарског. И то има бити разборита политика бугарске — интелигенције! Такве бугарске Георгове потребно је прогласити или за лудјаке или — издајнике. Каиново дјело на Балкану донијеће своје плодове пронасти и биједе Бугарској, ако се нађе сличних Каина толико, да узмогну одређивати даљу судбину несрећној Бугарској.

Неће бити рата на Балкану

— Русија и бугарско-турски спор —

Неколико француских војсковођа боравило је недавно у Русији. Главна им је задаћа била, да проуче стање руске војске и мрнарнице и да се упознају с начином будућега војевања Русије. С оним што су у Русији опазили и видјели, француски су генерали врло задовољни. Њихов извјештај о војничким уређењима изненадио је француску владу. Сва је француска од радости узбуђена, кад се сазнало, како је руска војска и мрнарница за све случаје спремна. Познато је, да ни једна велика држава не може мобилизацију извести онако брзо, како може Француска. Француски су се генерали увјерили и извјестили своју владу, да је пророчанство Русије своју одбранбену снагу тако уредила, да јој је могуће мобилизацију у цијелом царству довршити само за неколико дана послје мобилизације француске војске и мрнарнице.

Сад се неки француски војни стручњаци налазе у Англеској, да присуствују пробама с некојим новијим војним уређењима енглеске одбранбене војне снаге. У рачун ће се узети и најновији изум са зракама Ф, за које се тврди, да ће се њима моћи распрнути барутани и метални материјал у зиданим и подземним одајама у великим даљинама.

Види се дакле, да тројни споразум — Англеска, Француска и Русија — неуморно раде, да своју војску и мрнарницу придигну и усаврше тако, да буду за сваки случај спремне. На тај начин хоће тројни споразум да осигура мир Европе и своје народе заштити, да се несметано посвете пословима свога културнога развитака.

Рачунајући с тиме, Русија је у пошљедњи час промијенила своју балканску политику. Одустала је од намјере, да с оружјем у руци присили Турску на поштовање лондонскога мира, да њезине чете оставе Дринопоље и сва мјеста до одређене границе. Русија није напустила Бугарску и одрекла се права бранити лондонски уговор. Она ће се заузимати за Бугарску и надаће, али за сада само дипломатским путем, а не присилним средствима. Она је своју основу промијенила у споразуму са својим савезницима Француском и Англеском, а и сами њезини интереси то захтијевају.

Русија се послје јапанскога рата једва опоравила, али се балканским заплетима опет доста измучила. Да се у садашње вријеме заплете у какав рат, не би наишла на одобравање рускога народа. Најмање сада, кад су балкански народи сами, и то словенски, њезине основе помрсили.

Главни разлог преокрета у руској балканској политици јесу интереси тројног савеза. Ниједна велика сила не би Русију помагала сада у рату против Турске у корист Бугарске, Турска има у Дринопољу и Тракији три стотине хиљада војника. Да оволику војску сузбије и са бугарскога територија истјера, Русија би морала послати најмање по милиона војника. Можда би се приликом рата поли-

тички односи промијенили тако, да би и више војске требало. Рат би био ужасан, а да и не потраје дуго, стајало би големих жртава. А шта би тиме добила Русија, шта тројни споразум? У сваком случају ослабила би војна снага Русије и њезиних савезница, можда управо у најнегоднији час.

Прије поласка рускога цара из Петрограда предузела је руска влада пошљедњи корак у Цариграду. Њезин посланик дао је одлучне изјаве великом везиру. Политички кругови зачудили су се, кад су сазнали, да се Русија задовољила одговором турске владе. А да се заиста задовољила, доказ је и то, што је послје одласка цара Николе, отишао на дуже одсуство и руски министар спољних послова Сазонов.

Из Париза приказује најновији поступак Русије овако: Русија је одијелила питање Дринопоља и Тракије од питања продирања турских чета преко Марице. Захтијева је најодлучније од Турске, под најстрожијом пријетњом, да њезине чете оставе десну обалу Марице, а уз то да не смета Бугарској на Егејском Мору, јер јој мора остати онај посјед, који јој је припао по Букурешком Уговору. Друго је питање Дринопоља и Тракије. Русија захтијева на основу лондонскога уговора, да Турска одазове своје чете из споменутих мјеста; она ће код свога захтјева и остати, али неће употријебити присилних средстава. Русији уз то неће сметати, ако се Турска споразумије по средно с Бугарском ради Дринопоља и Тракије. Зашто напошљетку да се и мијеша у њихове послове ради Бугарске, Начевић, већ одавна мимо Русије преговара с Турском савез против других балканских држава.

Бугарска и Турска

— Ријешење спора бугарско-турског —

И поред свега одлучног демантовања са бугарске службене стране, сада је сигурно да Бугарска непосредно преговара с Турском како би се спор мирним путем ријешило. Бугарској није до рата, те је готова Турској и концесије да учини само да би у Тракији могла спасти оно што се још спасавати може.

Поред дипломатске акције, Бугарска је посредно до сад преговарала преко бившег из Битоља бугарског посланика у цариградском парламенту, Дорева, а сада је почела директне преговоре.

У погледу ријешења дринопољског питања настао је изненада преокрет. Русија је одустала од оружане акције с обзиром на Француску, која је у Турској финансијски заинтересована. Како се осим Русије за Бугарску није ангажовала ни једна друга велика сила, то је и Бугарска промијенила своје држање.

Данас је већ скоро извјесно, да су у Софији напустили наду, да ће моћи натраг добити Једрене. О Једрену се канда преговори и не воде. Турци су у том питању непопустљиви и Једрене већ сматрају као свој посјед. Једино што Бугарска данас може успијешно тражити од Турака, то је одступ западне обале Марице и територија сјеверно од Лозенграда (Киркилиса).

По вјестима из Цариграда, Порта је била спремна, да на овој бази преговара. Али Турци би хтјели свакако да задрже на десној обали Димотику, важну тачку, гдје се сијеку жељезничке пруге Једрене—Цариград и Једрене—Дедеагач.

Кад би Димотика припала Бугарима, могли би они увјек пресејти везу с Цариградом. Зато ће у овом питању Турци бити у преговорима упорни.

У питању територија сјеверно од Киркилиса Турци немају интереса, да се не покажу сусретљивији према Бугарској. Ти крајеви много не вриједе, становништво је бугарско, и Турци неће ништа изгубити, кад га уступе Бугарској.

Сам град Киркилиса Турци мисле задржати. Ако се Бугари с тим помире, то ће Турска сада према Бугарској имати исту стратигијску границу, као и на почетку првог балканског рата.

Осим опасности од турске инвазије, Бугарска је јачачно још један разлог нагнао, да покуша споразум с Турском: да добије савезника против Грчке. (Против Србије јој Турска као савезник — и кад би је за то добила — не вриједи ништа).

Помоћу Турака Бугари мисле потиснути Грке са егејске обале, а бугарску политику у том правцу подупиру и некоје велике силе. Турској су ове намјере Бугарске добро дошле, јер рачуна, да ће на тај начин јевтино проћи у преговорима с Грчком. Како је познато, лондонски уговор није ријешило сва питања између тадашњих савезника и Турске; нарочито су остала недирнута сва питања која интересују Грчку. Та питања имала су се уредити засебним преговорима. Међутим, од Лондонског Мира прошло је ево већ три мјесеца, а грчко-турски преговори још није у дали никаква резултата.

Сад на Порти рачунају, да ће спора-
зумјевши се са Бугарима, бити у бољој
позицији у преговорима с Грчком. — У
Цариграду нарочито хоће да ограничи
захтјеве Грчке на Егејске Острва.

Али као што има великих сила, које
подупиру директни споразум између Тур-
ске и Бугарске, има и других, којима је
у интересу споразум између Турске и
Грчке и њихова дипломатија развија ак-
цију у овом правцу.

Свакако су Турци без муке дошли до
успјеха, о каквом још прије мјесец дана
нијесу смјели ни сањати. — Не својом
заслугом, него лудошћу Бугарске. Та
мудрост Бугарске пријети да ову земљу
и коначно упропасти.

Букурешки мир

— Чланак „Journal de Debats-a“ —

Услови уговора узети укупно, умјерени
су и правични. Побјеђени није ни угушен
ни згажен, ни претјерано ослабљен, од
чега се неки тобож плаше. Он излази из
борбе знатно увећан и са примјетно бо-
љим оклоном. Он је и даље надмоћнији
од сва три своја балканска противника
понаосеб; остаје слабији само од Руму-
није. Измиче му се прилика да успостави
своју хегемонију над својим сусједима на
десној обали Дунава и да се појави као
супарник Румуније. Ниједан од побједника
не добија претезност; они су само
оспособљени да бране своју сопствену
незавјесност. Румунија прије добија једну
заштиту против повратне офанзиве него
ли истинско проширење. Равнотежа је
дакле утврђена и то је равнотежа по-
вољна како за слободно развијање бал-
канских држава тако и за европски мир.
На против, организација која би прои-
зашла из бугарских захтјева, разорила
би равнотежу и компромитовала мир.
Треба злоупотребити аргументацију па
тврдити да скоро потписани мир неће
бити трајан, зато што побјеђеном није
пошло за руком да задовољи своју ла-
комост. Букурешком миру је одређено
да дуго траје осим ако Европи не падне
на памет да дира у њега. Испреплетеност
раса у Македонији није попустила ни-
какву подјелу која би била сагласна са
жељама свих заинтересованих. Садашња
подјела није нелогична или неправеднија
него ли ма која друга. Временом ће се
извршити и слијегање и прилагођивање
под условом да агитације индивидуа, ко-
је су од вајкада живље од народа, не
буду одобраване с поља. Сваки од учес-
ника у диоби имаће право да мотри да
његов суверенитет ауторитет буде поштован
на њиховим новим територијама и да не
допусти ничије мијешање. У овом одно-
су мир ће бити осигуран ако не дође до
какве незаконите интервенције.

На свршетку овај лист вели, да Руму-
нија постаје чувар равнотеже успостав-
љене под њеним ауспицијима. То је ве-
лики задатак; али је Румунија достојна
њега.

Рат и друштва за осигуравање

Рат на Балкану нанео је велике штете
и трговини и радиности и привреди, као
и многим другим гранатама, али су ушљед
балканског рата највећу штету претрпје-
ла друштва за осигуравање живота. Она
су до сада предузимала осигурање жи-
вота и у рату, па и код оних што су
војни обвезници, скоро без сваког тро-
шка. Зато су и претрпјела штете, које
данас још нијесу тачно познате. На Бал-
канском Полуострву осигуравањем жи-
вота бавио се први „Анкр“. Тек у новије
вријеме основано је на Балкану и домаћих
друштва за осигуравање, која врло ин-
тензивно раде. Уз њих раде и нека стра-
на друштва, међу којима се нарочито
истиче њујоршко друштво за осигурава-
ње живота „Мутуал“.

Као што рекосмо, још се незна тачно ко-
лики је губитак друштва за осигуравање
живота на Балкану, те се због тога и рази-
лазе гледишта. Једни мисле да ће штета
бити неколико стотина хиљада, а други
увјеравају да ће у самој Бугарској бити
штете на неколико милиона. Али било ка-
ко му драго, ово је подесна прилика када
ће се исполити да су добро финансирана
друштва не само корисна, него да је и
метода оставе исправна. Једно од таквих
друштва је Мутуал, које није ни раније
било од промјене времена поштеђено,
али се ипак из свих незгода, као што су
рат, заразе и т. д., сачувало на таквој
висини, да је данас по активи један од
највећих финансиских завода на свијету.

Каква је вриједност осигурање живота,
то је добро познато. Она ће сада послити
ратова на Балкану за све нас бити уоч-
љивија и осјетнија. Друштва за осигура-
вање живота, основана на модерним на-
челима, а под надзором државним, не-
сумњиво су једно од најважнијих и нај-
потребнијих чињеница националне еконо-
мије држава и народа данашњег времена.

Ми таквог домаћег друштва немамо
и за то је потребно да будемо обазри-
вији и предострожни повјеравајући се
осигурању страних друштава.

Као што се мора строго да пазим
каком се новчаном заводу повјерава наша
уштеда, тако се, исто мора пазити и на
солидност друштва код кога се осигу-
равамо. Несолидни новчани заводи врло
лако могу да проћердају нашу уштеду,
као што се то често дешавало нашим
исељеницима, што је и сада случај био
с банком у Питсбургу, а тако исто и не-
солидност друштва за осигуравање жи-
вота врло лако доведе у питање наше
осигурање. На тај начин само солидни
финансиски заводи спречавају не само
пропаст појединаца и племена, него на-
против и пружају нам битне користи.

Послије завршених ратова, када ће се
потреба осигуравања осјетити јаче него
икад до сад, по Балкану, па и код нас,
размишљаће се силни агенти разних ових
друштава.

То нас и руководи да обратимо пажњу
свакоме, да не насиједају тим страним
агентима.

Рекосмо, да код нас нема домаћег дру-
штва за осигуравање живота, али зато
ипак имамо у нашој земљи повлашћено
једно солидно друштво за осигуравање
живота. То је Мутуал, друштво за осигу-
равање живота у Њу-Јорку, које је о-
сновано још 1842. г. Ово друштво обав-
ља свој рад у Црној Гори на основу
министарског расписа од 18. јула 1909. г.
и до сада је дало небројено доказа, да
му у пуној мјери наше повјерење покло-
нимо. Главни заступник за Краљевину
Црну Гору је г. Широ Поповић на Це-
тињу, који ради осигурања живота сва
потребна обавјештења даје и у томе по-
гледу свакоме на услузи стоји.

Друштво Мутуал је у цијелом свијету
познато и заступљено, те му се може
свако повјерити прије него другим слич-
ним друштвима, која нам могу бити лако
од штете у мјесто да нам користе.

Да о овоме проговоримо даје нам по-
вода намјера разних агената ових дру-
штва да започну акцију на Балкану, као
год и извјештај Мутуала, друштва за о-
сигуравање живота у Њу-Јорку, који је
оштампан у пошљедњем броју „Гласа
Црногорца“, из кога се види да ово дру-
штво врло солидно стоји и да је у про-
шлој години, и крај ратних прилика, вр-
ло правилно дјеловало у Црној Гори и
потпуно исправно било, што се, на жа-
лост, за друга слична друштва не може
рећи.

Из народа

Занатлијско-Радничко Удружење
Никшић, 7. августа

Код нас у Никшићу је држан у сабор-
ној цркви свечан парастос свим херојима
погинулим и умрлим у овом рату уз уче-
шће многобројног чиновништва и гра-
ђанства оба пола. На св. литургији и
парастосу чинодјествовао је Њ. П. Епи-
скоп Кирил са свјештенством. Том при-
ликом између свега је пало у очи кор-
поративни долзак овдашњег Занатлиј-
ско-Радничког Удружења, које је баш тај
дан имало да изврши своју свјетну дуж-
ност, да држи парастос свим својим
умрлим члановима, али је и поред тога
узело видна учешћа у општем парасто-
су погинулих и умрлих за отаџбину.

Затим, чим је свршен парастос у са-
борној цркви, одмах је удружење уз
учешће своих чланова, фамилија умрлих
чланова и многобројног грађанства кре-
нуло у парохијалну цркву св. Петра и
Павла да држи помен с парастосом сво-
јим умрлим члановима.

Парастос и прекађивање гробова из-
вршили су прото Милановић, поп Миха-
иловић и Ђакон Головић.

Приликом поменутог парастоса г. Марко
Ђукановић, председник Државног Савјета,
који се овдје бавио, уписао је своју
покојну супругу Зорку у ред добротвора
Занатлијског Удружења, уплативши од-
мах своту од 50 перпера, на чему му се
има захвалити.

И заиста ко иоле прати плодни и ко-
рисни рад овдашњег Занатлијског Удру-
жења, увјерен је да његова управа с
похвалом може да послужи њеним радом
и другима на углед, док је без устезања
и у овим ратним приликама водила строга
рачуна о напретку Удружења и његовим
члановима.

Може им се и у будуће пожелити до-
бар, сложан и истрајан рад, који може
бити од користи не само нашој вароши
већ и нашој домовини.

Само напријед!

Жртве рата

Пећ, 14. августа

Прошла 1912. и ова 1913. година
биљежиће се у историји српскога наро-

да златнијем словима, јер су те двије
године — године ослобођења, већег ди-
јела српскога народа из јарма дивљих и
крвожедних Турака, па и ако су нам те
двје године немилосрдно почупале цви-
јет момака и официра, раставиле их са
њинијем најмилијима и начиниле им ле-
дну кућу од крваве земље, за коју су они
млађане животе дали.....

Насиље, неправда, мучење, звјерства и
терор над српском сиротињом рајом у-
чинише, те: „Умукнуше виле у планину,
а проплака срце у Србину“.

Од тих суза изниче цвијеће, које сво-
јим мирисом подстрекну и опијумом сло-
боде занесе балканске хришћане, те се
диже велико и мало, а лати се кука и
мотика, запали се Балкан са четири стра-
не, проли се потоцима крв по Балкану,
у којој се купаше невино хришћанско
робље, а из те проливане крви по бал-
канским врлетима — српски народ изађе
као слободан и створи се: „Олтар прави,
на камен крвави.“

Слобода подјармљене браће много нас
је коштала, јер смо за њу дали хиљада-
ма младих соколова, а ево и још свако-
дневно за њу дајемо.

Окитили смо мраморјем брда и доли-
не почињући од Тарабоша и Бардањолта,
на коме има толико наших гробова, да
већ нијесмо могли налазити плоче за
мраморје, — крајем валовитог Кира, —
па све редом Проклетијом и напошљетку
натопили својом крвљу питоме македон-
ске равнице и засули костима планине
Црног Врха и друге поред крваве Бре-
галнице. То је блиједна слика црногорских
жртва, а шта је Србија својих поноси-
тих и образованих синова дала на олтар
слободе, томе ни краја нема...

Пошто нас чека, да извршимо још
један тешки али свети задатак, — осло-
бођење српског народа испод других др-
жави, ком народу није ама баш ништа
мањи терор него што је био под Тур-
цима, изузимајући то што је углађенији
— тек тада ћемо осјетити удар који нас
је снашао смрћу многих наших синова,
међу којима је и потпоручник Радош
Ђукић.

Потпоручник Радош Ђукић рођен је
1884. г. у Дијевој Ријеци, гдје је и добио
основно васпитање. За услуге његових
предака, од чијег је ханџара многа када
дивљих Гусињана и Плавања остала
удовица, а сеја безбратница — Њ. Ве-
личанство наш узвишени Краљ Господар
га је благоизволио примити у ред подо-
фицира, надајући се да ће и он шљедо-
вати примјеру својих предака, као бу-
дући официр, што је заиста и учинио.
Међу друговима у официрској школи
био је омиљен, а за ревносно вршење
тешке службе у војсци одликован је био
још као подофицир медаљом за ревност.
У рату против Турака учествовао је у
свима борбама које је васоушевићска бри-
гада водила врховима Проклетија: На
Гребену, Мокрој, Чакору, при јуришу у
Плав, приликом запаљивања природно
непобједимог Валбона, у великом и очај-
ном окршају на Богићевици, на Дечан-
ском Кому и приликом јуначког проди-
рања у зликовачко гњездо Ђаковицу.
Свуда се показивао јуначан не жалећи
нигдје погинути, но му ето би суђено, да
не падне од пушке, већ од клице болес-
ти, коју је на зимушћој цичи и међави
у Проклетијама добио. При поласку на
Скадар оставио га је био командант
бригаде, да као командир чете ослобо-
ђених Срба чува са још неколико друш-
тва ово крвљу стечено парче земље.

Своју дужност је вршио тачно, те О-
таџбина губи у њему одважног бранио-
ца, а ми милог брата, кума, друга и при-
јатеља. Спровод је био сјајан са поча-
стима које му припадају. Опјеван је од
калуђера и свештеника у Патријаршиј-
ској цркви, а сахрањен у српском гроб-
љу, на врху вароши. На гробу се са њим
опростио кратким, али дирљивим гово-
ром г. прото Спасоје Поповић. Лака му
српска земља!

Богићевац

Књижевност

„Пјесме крви и слободе“. У издању
овдашње вриједне књижаре А. Рајнвајна
изашла је још једна збирка пјесама по-
знатог нашег pjesника Мићуна Павићевића.
Зове се „Пјесме крви и слободе“ а мо-
тиви су им из најновијих ратова.

Мићун Павићевић ради много. То је
лијепа особина и заслужује похвалу, али
то има и своју рђаву страну. Радећи
много, ради брзо, а та брзина је често
пута на уштрб његовијех творевина. Тиме
се и може објаснити површност многих
његових пјесама, као год и то што многе
изостају чак и за првенцима његовим;
тима се једино и може протумачити што
му збирке нијесу сређене онако како
треба; и, најзад, то и чини да се његов
неоспорни напредак не опажа у довољној
мјери.

Ми, који смо имали прилике да из
непосредне близине пратимо развој пое-

зије Павићевићеве, одавно смо запазили
да је у сталном напредовању и да но-
вији родови његови остављају далеко за
собом раније његове творевине. Између
прве и друге његове збирке има битне
разлике. Он корача напријед. Овом збир-
ком најновијих пјесама његових далеко је
одмакао од ранијих пјесама и поред тога
што је све своје збирке — има их чети-
ри-пет — издао у врло кратком времену.

Ову констатацију учинили смо зато, да
би се могло разумјети и схватити оно
што ћемо рећи аналишући ову његову
најновију збирку.

„Пјесме крви и слободе“ подијељене
су у три дијела. Напријед је „Посвета
косовским осветницима“, која готово но-
си највише обиљежје брзог рада њего-
вог. Техника јој је немарна, а уз то на
свршетку има један веома незгодан из-
раз, који би pjesник свакако избјегло да
не хита овако издавањем својих пјесама.
Помиње се „Још један народ“ што на
Голготи стење. Према стилизацији то би
се могло рђаво сватити, међу тим то
није никакав страни народ, већ нико
други него наш народ у још неослобо-
ђеним крајевима. Иначе испада да је пје-
сник приврженик фамозне Јагићеве тео-
рије о босанском народу!

Први дио пјесама ове збирке pjesник
је назвао „Наши типови“. То су десет
пјесама, међу којима има неколико, за
које се може с правом рећи да су најбо-
ље његове пјесме. Нарочито одваја осма,
„Натрпале кости пољане и кланце“, па
трећа, „Клонуло је сунце за гробене пла-
ве“, као год и пошљедња, десета, „Горди
се Дечић у диму бјеласа“. Њима не би
био многи опробанији и бољи pjesник
постидан, а нарочито кад се зна да су
сјајни мотиви из овог рата послу-
жили чак и опробанијим pjesницима
да их својим рђавим стиховима по-
тамне. Остале пјесме из овог дијела за
овима далеко заостају и могле су сасви-
јем изостати из збирке, у толико прије
што и не износе нарочите типове, него
су сви они по једном калупу, једни дру-
гим слични, да не речемо истоветни, тако,
да и не представљају типове.

Други дио сачињавају једанаест пјеса-
ма. Ту се издавају пјесме „Пред болни-
цом“, „Вукашин“, „Сестра безбратница“,
и „Балканка“.

У трећем дијелу су седам пјесама ис-
пјеваних у народном десетерцу, али са
сликовима.

Наглим издавањем збирке за збирком
проузроковано је да pjesник својим пје-
смама не обраћа довољно пажњу, због
чега многе његове, иначе лијепе, пјесме
губе много од своје љепоте, било због
небрижљиве технике, било због недовољне
обrade. Уз то су многе и нејасно изве-
дене и не пружају нам јасну слику, јер
нијесу довољно pjesникове мисли изра-
жене. Па и поређења, којих има иначе
врло лијепих и сликовитих, често су вр-
ло незгодна. Исто тако се pjesнику мо-
ра замјерити што не обраћа довољну
пажњу на ријечи које употребљује. Оне
су чешће или непоетичне, или неумјес-
но употријебљене или чак унакажене.
Нарочито се опажа да pjesник стране ри-
јечи неумјесно употребљава. Једну је пје-
сму проузроковано назвао импресијом, док
у самој ствари она то није. У пјесми
„Сестра безбратница“ упоређује очи дје-
војчине с рубинима, док је такво упоре-
ђење несмислено. Исто тако недовољна
је пажња поклоњена и интерпункцији и у
опште правопису, као год што није из-
бјегао ни граматикалних погрешака.

Констатујући несумњиви напредак Па-
вићевићев и одајући му заслужну пох-
валу, не можемо а да у у интересу ње-
гову не жажелимо да бар у будуће не
нагли са издавањем својих збирка. Он
је несумњиво плодан и неоспорно про-
гресиван, али по њега би много боље
било да не нагли издавањем својих зби-
рака. Тада би се о његовим pjesничким
творевинама само добро могло да гово-
рио, те би и својим критичарима уштедио
труд, да му не чине овакве замјерке.

„Пјесме крви и слободе“ заслужују
пажње и ми их, и покрај свега овога,
препоручујемо. С.

Споменница. Ове године навршила се стотина
година од дана рођења славнога господара цр-
ногорскога и великога српскога pjesника: pjesни-
ка славне српске прошлости, pjesника славне
српске пропасти и pjesника славне српске будућ-
ности, владике Петра П. Петровића — Његоша.
За ту стогодишњицу саставио је Марко Драго-
вић једну књигу овога садржаја: 1. Предговор
2. Одзиви иностраних путника, који су у вријеме
владике Петра П посјетили Црну Гору. 3. Слово,
које је говорио др. Јован Суботић на парастосу
држаном Петру П у Бечу 11. новембра 1851. го-
дине. 4. Пјесма владичина „Црногорац к Свемо-
гућему Богу“ са објашњењем. 5. Пјесма владичина
„Заробљени Црногорац од Виле“, с објаш-
њењем. 6. Пјесма владичина „Поздрав Штиту
Србобрана“ с објашњењем. 7. Пјесма владичина
„Сабли бесмртнога Војда Карађорђија“. 8. Пје-
сама владичина „Пировања“. 9. Кратки поговор.
Књига ће изијети око 4 штампана табака 8^о.
Цијена 70 пара; књижарама 25^о пара. Књига ће
изаћи издањем Дворске Књижаре „Његош“ В.
Мартинковића, којој је већ рукопис предан. Прет-
плату прима речена књижара на Цетињу.

Дневник

Благодарје у Скадру. У цркви Св. Александра Невског у присуству многобројног народа оба пола држао је 15. о. м. скадарски свештеник Михаило Штиркић свечано благодарје за успомену прогласа Краљевине Црне Горе. Благодарје је присуствовао у потпуној парадни предстваник црногорских интереса у Скадру г. ком. Ристо Љумовић.

Вратио се с одсуства. Г. Славо Рамдановић, начелник министарства спољних послова, вратио се у понедељак с одсуства, које је провео у иностранству.

Изјава г. Вукотића. У своме телеграму из Биограда „Новоје Време“ јавља разговор свога кореспондента, који је овај имао са председником Министарског Савјета г. бригадиром Вукотићем пред његов полазак у Скопље. Генерал Вукотић је врло задовољан резултатима букурешког мира, а односно пограничног питања између Србије и Црне Горе, по његовом мишљењу, не постоје неспоразуми и преговори ће се повољно свршити, јер између Србије и Црне Горе не може да буде никаквих одјелитих интереса, објаснио је Вукотић, пошто је то један народ и пошто је њихова судбина нераздијелива и истовјетна. Г. Вукотић том приликом признао је заслуге Русији за повољно окончање кризе на Балкану, јер је мобилисала своју резерву, што је обезбједило наш успјех. Само благодарје томе, завршио је Вукотић, ми смо дјествовали слободно, свјесни да је иза нас моћна руска сила. Као што биоградски листови јављају, разграничавање између Србије и Црне Горе завршено је и чека се само потпис протокола.

Подјељена титула. Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко дозволио је Петру В. Касому, ондашњем обућару, да се може називати његовим лиферантом. Према томе фирма ће се ова водити овако: Петар В. Касом, обућар Његовог Краљ. Височанства Књаза Мирка.

Црна Гора и Арбанија. У телеграму из Лондона „Новоје Време“ јавља да је конференција амбасадора на својој посљедњој седници ријешила да комисији за разграничење између Црне Горе и Арбаније да формалну инструкцију да се руководи локалним интересима Црне Горе, а поглавито да припомогне на радовима око исушења и наводњавања, за чије спровођење су велике силе обећале своју сурдњу. То ријешење, спроведено на супрот упорне опозиције Аустрије, сматра се знатним успјехом. Тим ријешењем прокрчен је пут, којим се може спровести и ректификација границе у корист Црне Горе. Успјех зависи колико од јасног излагања и објашњења питања нарочитог пуномоћника Црне Горе г. Војиновића, толико и од чврстине и настојавања руског амбасадора графа Бекендорфа.

Есад паша. У прошлу недјељу, 18. ов. мј., стигао је у Драч парабродом „Валона“, на повратку из Аустрије, Есад паша, бивши командант Скадра.

Почела предавања. Данас су у овдашњој великој државној гимназији настављена предавања, која су била у јулу прекинута.

Вјерење. Г-ђица Анка, кћи г-ђе Видосаве и г. Милана Ј. Мићића, директора „Вечерњих Новости“, вјерила се с г. Карлом Брожом, инжењером из Биограда. Наше честитање родитељима и вјереницима.

Нова издања. Литографија Петра Марковића у Биограду издала је карту Балканског Полуострва са границама балканских краљевина прије и после рата 1912—1913. г. са Турцима и Бугарима, као и колико је чја војска освојила. Карта је врло лијепо у бојама израђена и ми је препоручујемо у толико прије што садржи сва потребна објашњења. Иста литографија издаје и ратне слике. До сада је већ издала неколико таквих слика, а међу њима заузеће Кочана, 23. јуна, гдје у боју учествују и наши војници, Бој на Брегалници, Заузеће Штита, 25. јуна и т. д. Ми и ове слике најтоплије препоручујемо и жељели бисмо да их наше књижаре што више распростру у наш народ.

Тражи се. Библиотеци велике државне гимназије на Цетињу нестало је „Дело“ свеска за август 1912. г. Ко би хтио ову свеску да прода, нека се обрати гимназиском библиотекарју.

Изгубљена. У путу Ријека—Вир Пазар—Улцињ изгубљена је једна кожна ручна ваљница у платненом омоту. Ко је донесе или за њу дозна па јави у „Гранд Хотел“ на Цетињу добиће добру награду.

Свечан дочек наше војске

Његово Величанство Краљ Господар јуче је изашао у сусрет нашој храброј војсци, која се побједоносно вратила из Мађедоније, гдје се храбро борила уз нашу браћу из Србије и једноврјерне наше савезнике Грке. Краљ Господар се кренуо засебним дворским аутомобилом јуче у 5½ сати изјутра, праћен Краљевском Владом, државним великодостојницима и Својом свитом. У Подгорици Му се придружио Његово Краљ. Височанство Књаз Петар, који се дотле налазио у Улцињу.

Краљ Господар је у Колашину, гдје је војсци у сусрет изашао, свечано дочекао, а одмах затим је нашој храброј војсци припремљен свечан дочек.

О томе дочеку добили смо овај нарочити извјештај:

Колашин, 20. августа

Њ. В. Краљ с Њ. Кр. В. Књазом Петром и пратњом приспио је овдје у 2 часа по подне. Дочек је био величанствен. Цијелим путем од Подгорице до Колашина Господар је од народа одушевљено предусријетан. У Лијевој Ријеци на подне био је кратак одмор. Вријеме је изваредно лијепо и топло. Неописана чаробност колашинске околине приказује се у потпуном сјају. На улазу у варош постављена је тријумфална капија искићена зеленилом и тробојкама. Маса народа оба пола постројани с десна и лијева у непрегледном реду, све у свечаном руху. Господара поздравља топлим добродошлицом у име грађанства капетан Ристо Бошковић. Народ кличе Краљу, који искрено захваљује. Господар, Књаз Петар и пратња полази за тим пред Војни Стан, гдје су отпочинули под нарочитим шаторима на пољани. Мало иза тога би саопштено да долази Дечански Одред наше војске. Краљ с Књазом Петром и сјајном многобројном свитом изишао је на пут војсци у сусрет. Први приступа Господару заступник команданта Дечанског Одред, Лука Гојнић, који поздравља Врховног Команданта прикладним родољубивим говором. Громогласним клицањем би поздрављен Господар. Краљ је захвалио команданту Гојнићу на поздрав и исказао Дечанском Одреду своје дивљење. По томе је војска почела дефиловати испред Њ. В. Краља.

Дефиловање је трајало више од два часа. За све вијеме Господар је стајао покрај линије којом корачаху трупе. Готово из сваког баталиона Краљ би којега од војника загрлио и питао га за здравље. Краљ је био дубоко транут, а и свако од присутних. У Краљевим очима блистаху сузе радости због срећног повратка Његових храбрих војника, о којима је све ово вријеме мислио и у души се ради њих паптио, немогавши одољети осјећајима својега војничког срца, да и покрај теготе пута не изађе на саму границу да их час прије види и очински загрли. Војска је приликом дефиловања поздрављала Њ. В. Господара и Њ. В. Књаза Петра дуготрајним бурним клицањем. Ма да је и на повратку издржала мучке дугог марша на врућини, војска ипак са свијем добро изгледа. Дечански Одред се вечерас улогорио покрај вароша. Војска је почашће на, па ће сјутра продужити пут својим домовима. Око 6 часова по подне скупили су се на пољани пред Краљевим шатором сви војни главари и са њима многобројан народ. У присуству Краљевог а у име Краља, прочитао је Књаз Петар

Краљев поздрав војсци. Поздрав је пажљиво саслушан и често прекидан бурним одобравањем и одушевљеним усклицима Господару. Поздрав је штампан и раздан војсци и народу. Краљ је послје тога примао војне главаре и код њих се распитивао о појединостима рата у Мађедонији. Вечерас су главице околних планина освијетљене. У народу је свуда расположење због срећног свршетка ратних мука које је подносио готово годину дана.

Подгорица, 21. августа

Сјутра, приликом повратка Његовог Величанства Краља Господара из Колашина, овдје Му се спрема свечан дочек, ради чега су на брзу руку већ учињене све потребне припреме.

Као што смо извјештени, и овдје, на Цетињу, општина пријестоничка спрема на повратку Њ. В. Краља из Колашина свечан дочек.

Телеграфски извјештаји

Вијести из Грчке

Атина, 18. августа

Краљевским указом наређена је демобилизација 11 класа маринских. Приликом министарске сједнице Коромилас је поднио оставку, на што му је Веницелос живо захвалио на услуге учињене отаџбини приликом тешких времена. Панас, нови министар иностраних дјела, положиће оставку данас. Из поузданих извора тврди се, да ће се дипломатски односи између Грчке и Турске убрзо обновити. (А. Агенција)

Атина, 19. августа

Владари су отпутовали директно за Њемачку. Краљ је пожурио с одласком како би могао присуствовати великим ъемачким маневрама. Коромилас је наименован за посланика у Риму. (А. Агенција)

Атина, 20. августа

Краљ је одликовао Краља Петра лентом ордена Спаситеља; Краљ Петар одликовао је Краља Грчког лентом ордена Караџорђевог и златном медаљом за храброст. (А. А)

Вијести из Србије

Београд, 18. августа

Гласови о министарској кризи без икакве су основе. Пашић ће отићи неко вријеме у купатило Маријенбад, а за вријеме његовог одсуства заступаће га у спољним пословима Спалајковић, бив. посланик Србије у Софији. Краљ с принчевима отпутоваће у Рибарску Бању. (Б. П.)

Београд, 20. августа

Полићевић, министар правде, и Коста Стојановић, министар привреде, дали су оставке; први због здравља, а други због несугласице са министром председником. За министра привреде наименован је Др. В. Јанковић, а за министра правде М. Ђуричић, бивши министар правде. Нови министри положили су заклетву. Пашић је отпутовао јутрос у Маријенбад. Краљ одлази вечерас у Рибарску Бању. Врховна команда у Скопљу је укинута. Краљ је одликовао лентом Бијелог Орла Мајореска, Јонеску и Маргиломана. (Б. Пресбирио.)

Бугарска и Турска

Софија, 18. августа

Влада бугарска одлучила је данас да уђе у директне преговоре са Портом. Изасланици ће бити одређени неизоставно. (Бечки К. Б.)

Цариград, 18. августа

Начевић је данас на подне посјетио великог везира. Порта је обавијештена о брзом доласку делегата бугарских одређених за директне преговоре. (Б. К. Б.)

Размјена заробљеника

Софија, 18. августа

Министар војни наредио је да се сви српски заробљеници упуте у Цариброд, гдје ће бити предани српским властима, које ће им предати бугарске заробљенике. (Б. К. Б.)

Измјена ратификација

Букурешт, 19. августа

Јуче је у Синаји извршена измјена ратификације између Румуније и Црне Горе. (Б. К. Б.)

Демисија Делкасеа

Париз, 19. августа

„Либерте“ доноси да ће Делкасе напустити своје амбасадорско мјесто у Петрограду у октобру, гдје ће отићи да преда своја опозивна писма. (Б. К. Б.)

Једренско питање

Рим, 20. августа

Сан Ђулиано је изјавио једренској делегацији, да је могуће да Једрене остане Турској. (Б. К. Б.)

Аустриска дипломатија

Беч, 21. августа

„Н. Ф. Преса“ сазнаје да ће Сапари, први шеф одјељења у министарству спољних послова бити наименован за посланика у Петрограду на мјесто Турна, а Форгач, посланик у Дрезди да ће доћи за шефа одјељења. (Б. К. Б.)

Бугарски делегати у Цариграду

Софија, 21. августа

Генерал Савов и Тошев отпутовали су посебним возом у Цариград, гдје ће им се придружити Начевић. (Б. К. Б.)

ОГЛАСИ

Црногорска Банка

продаваће у недјељу 25. овог мјесеца од 9—11 сати прије подне, у своме локалу, тигле са своје куће и уступити их понудиоцу највише цијене, о чему се овиме заинтересовани обавијешћују ради знања. п. п. бр. 31. 1,1

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стиловима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада. Израда брза и одлична, цијена умјерена. Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 6,10 ФРАНО СИБРИНА

200—300 радника

потребно је за оправку пута Бар—Улцињ. Радници нека крену одмах на рад.

Стано Ускоковић

п. п. бр. 30. 2,3

Улцињ

ТРАЖИ СЕ

једна половна каса, добро очувана, 3—400 кила тежине. Обратити се на

Ш. Шобајић и синови

п. п. бр. 27, 2,3

Никшић.

п. п. бр. 1. 42—50

Са пута Његовог Величанства Краља

У прошлом броју донијели смо извјештај о свечаном дочеку Дечанског Одред при повратку из Македоније у домовину и о боравку Његовог Величанства Краља у Колашину, гдје је нашој храброј војсци изашао у сусрет. Сад доносимо извјештаје о даљем боравку Краља Господара у Колашину и повратку на Цетиње.

Боравак у Колашину

Други дан боравка у Колашину Краљ је примио сирочад и удове у рату погинулих војника из околине. Краљ их је тјешао, захваљивао им је на поднесеним жртвама и обећао да ће живо настати, да им се достојно одужи тијем, што ће се из најприје побринути за издржавање обезглављених породица и сирочади погинулих јунака.

За вријеме вечере први дан боравка у Колашину изговорио је г. министар унутр. дјела Л. Гојнић значајну и топлу здравицу Врховном Команданту војске Њ. В. Краљу. Здравница је од присутних спуштана стојећи и на крају попртаче на дуготрајним клицањем. Послије вечере дошао је међу госте и Господар, те је наздравио ријечи. Присутни су Господареви ријечи с одушевљењем саслушали и бурно их поздравили. За вријеме вечере други дан боравка у Колашину напио је Књаз Петар здравицу Колашинцима, захваљивши им у име своје и свијех присутних великодостојника и осталих многобројних гостију на гостопримству, које показаше и приликом повратка Дечанског Одред. Кап. Ристо Бошковић у лијепој родољубивој здравици захвалио је Књазу Петру и поздравио га у име Колашинаца. Заступник председника Владе министар унутр. дјела г. Гојнић наздравио је Књазу Нашљеднику и Књазу Петру. Његова здравица пропраћена је живим одобравањем и клицањем Нашљеднику и Књазу Петру.

Колашински грађани такмичили су се у гостољубивој услужности око гостију, трудећи се да понесу најљепше успомене. Сви угледнији грађани, којима је био на челу њихов одлични представник г. Антоније Марић, улагали су особито старање да дочек Дечанског Одред наше војске буде што љепши и боравак Њ. В. Краља и Књаз Петра у Колашину што величанственији. Господар је преко г. А. Марића неколико пута топло захваљивши Колашинцима.

У четвртак рано изјутра Краљ, Књаз Петар, министри, великодостојници и остала пратња кренуше из Колашина. Пуцањем из топа поздрављен је одлазак Господарев. Непрегледна множина народа по колашинским улицама. Највише око тријумфалне капије на улазу, на којој бијаху исписане ријечи: „Добро нам дошао, ослободите Бијелог Поља, Пљевља, Пећи и Светих Дечана!“ Народ се тискао око Краљева аутомобила да поздрави Господара, да му још једном пожели сретни пут. Господар је захваљивши и кад се аутомобил кренуо, громким је гласом ускликнуо: Живјели Колашинци!

Путовање од Колашина долином Таре право је уживање. Једна за другом као у каквој панорами нижу се величанства природе црногорске Швајцарске. Само још мало више давриједне и просвијећене руке прокрче, удесе и намјесте, па ће тај дивни крај наше отаџбине привлачити многобројни страни свијет да га гледа, не могавши га се довољно нагледати. Сад ће и то бити, пошто је, послје небројених мука, настало доба благоволног мира и културног рада.

Дочек у Подгорици

Краљ је приспио у Подгорицу у 10 часова. На улазу у варош собје стране улица скупила се огромна маса народа, која је Господара поздрављала бурним клицањем. Једна дјевојчица испред школске омладине ступила је пред Краљев аутомобил са китом цвијећа у руци и поздравила је Господара овим ријечима: „Ослободиоцу Зете, Рашке и Светих Дечана једна мала Зећанка у име захвалности подноси ову киту цвијећа“. Остала дјеца обасуше Краљев аутомобил цвијећем. Краљ је срдачно захваљивао, па је пут одмах продужио до Крушевца, гдје је учињен кратки одмор. На Крушевцу је Краљ пред свијем присутним великодостојницима одликовао ријетким признањем заступника команданта Дечанског Одред г. ком. Луку Гојнића, који се у оба рата, нарочито у Македонији, особито истакао. Господар га је јавно похвалио и за његове заслуге произвео га у чин генерала. Сви присутни честитали су господину генералу Гојнићу. Са Крушевца пут је продужен на Ријеку, гдје је Господар са Књазом Петром стигао на 11 и по час. такође свечано дочекан од грађанства. На Ријеци се Господар није заустављао, јер је већ било касно, а друго путовање од Колашина, силна врућина и прашина учинили су умор од пута веома тешким.

Дочек на Ријеци

На глас да је Њ. В. Краљ Господар кренуо из Колашина, варош Ријека је одмах рано окићена заставама. Грађанство и народ из околине били су спремни у свечаном руху и очекивали долазак свога општељубљеног Владара да га поздраве. Кад се у 11 и по сати приближи вароши, звоњење звона са цркве на Ободу објавило је његов долазак. Грађанство и народ, на челу председника општине г. кап. Краљевића и г. бригадира сердара Кусовца са осталим чиновништвом, стао је у редове уздуж пјаче. Кад Њ. В. Краљ налегао у варош заорило се са свих страна бурно клицање: Живио Краљ Господар! Живио Цар Јунака! Живио Косовски Осветник! Тако непрекидно одушељено клицање трајало је док је год Краљ пролазио испред масе народа и из вароши изашао, за које вријеме су и звона звонила.

Пошто је Краљ већ пошао пут Цетиња, народ се разишао кућама.

Дочек на Цетињу

Његово Величанство Краљ на Цетињу је приспио у 12½ сати,

дочекан на врло свечан начин.

Долазак његов поздрављен је пуцањем топова и звоњењем звона. Цетиње је било у свечаном руху. Све зграде биле су окићене тробојницама и заставама. На уласку у варош, код болнице, био је окупљен велики дио грађанства са општинским одбором на челу.

Пред Двором је била постројена појасна чета са заставом и музиком на челу. С те, лијеве, стране улице било је и мноштво свијета оба пола. До дворског вестибила стајао је официрски кор, а под дворским вестибилом и даље стајао је Његово Високопреосвештенство Г. Митрополит, са Митрополитом Г. Дожићем, Епископом Г. Кирилом и свештенством, као год и државни великодостојници и чиновништво, обучено у пуној паради. С друге стране улице, десне, били су постројени ученици и ученице са својим наставницима, као год и грађанство оба пола.

На уласку у варош Његово Величанство Краља поздравио је заступник председника општине г. Вуко Вулетић кратким али лијепим говором.

Присутни пак клицали су Његовом Величанству све док се није аутомобил изгубио у споредну улицу.

Чим се Његово Величанство Краљ појавио на аутомобилу у Зетској улици, војска је стала на мирно, узела пушку пред прси и почела да одје поздрав, док је војна музика иптонирала химну.

Краљ Господар дочекан је бурним клицањем, које се на све стране проламало.

Краљ се скинуо из аутомобила пред Двором, док је његова свита сишла из аутомобила на уласку улице и пјешке се за њиме упутила.

Пред дворским вестибилом Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Митрофан поздравио је Краља Господара овим лијепим говором:

„Величанство

Витешки Краљу и Господару,

У Твоје срећноме владалачкоме животу, много си имао свечанијех и веселијех момената, који су те одушевљавали и радовали за добро Твоје драге Црне Горе.

Али свечаност данашњег дана, историјским својим значајем, надивисила је све прве зато, што је данас остварено оно, за чим је Твој Славни Дом и Твој јуначки народ вјековима тежио.

Петвјековна идеја српског народа данас је већ у дјело приведена. И овоме великоме, епохалноме-историјском догађају, Ти си, Господару, био први иницијатор. И баш зато слава је Твоја велика.

Ти си, Господару, први бацио убојну искру, која је наглом брзином у страшни пламен претворила цио Балкан.

Онај први убојни топ, што га је по Твојој високој наредби, на тврдоме Дечићу, опалио, Твој драги и најмлађи син, Његово Краљ. Височанство Књаз Петар, из темеља потресао је горди Стамбол, и његов убојни ударац у сред срца устријелио је и смртно ранио силну и моћну Отоманску Царевину.

Под главном командом Твога драгога сина Његовог Краљ. Висо-

чанства Престолонашљедника Краљевића Данила и осталих храбрих генерала Твоја, Господару, јуначка војска, у којој је у свима тешким тренуцима живог учешћа узимао Твој драги син Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко, много је витешке побједе одржала, које су крунисане освојењем многих тврдих турских градова, на којима се данас, мјесто барјака са полумјесеком, сјајно лепрша Твој, Господару, побједнички крсташ барјак.

Да се драгоме брату из братске нам Краљевине Србије у помоћи нађе, Твоја, Господару, јуначка војска похитала је чак и преко Вардара и Брегалнице доспјела, те је тамо раме уз раме са браћом Србијанцима и Грцима, својим драгим савезницима, витешки бранила и одбранила српске интересе.

Ове витешке и славне побједе овековјечиле су славу и понос оружја Твоје, Славни Господару, јуначке војске.

Храбра Твоја војска, заједно са јуначком војском Твојих савезника, уништила је силну Отоманску Империју у Европи; осветила је тужно Косово; ослободила је велике народне светиње: Свету Српску Патријаршију, Високе Дечане, Ђурђево Стубове и многе друге српске задужбине; са наше подјармљене браће раскинула је петвјековне ланце туђинског робовања; једном ријечју грозни зулуми са Балкана за вазда су већ отклоњени. Балкан од сада постаје плодно земљиште за ширење културе и просвјете.

Послије овако постигнутих срећних успјеха, неиспитаноме промислу Божјему било је угодно да успостави за измучене народе на Балкану благодатни и срећни мир. Користећи се овим неоцењивим Божјим даром, Ти си, Господару, са пуно хвале Творцу Небесном, издао Високу дневну наредбу, и њом од ратне дужности разријешо Своју јуначку војску. Својом Владалачком милошћу похвалио си њену надчовјечну издржљивост и храброст. Овом свечаном приликом милостиво изјавио си: хвала рањеним, а слава погинулим и умрлим борцима, на бојним пољима, који за част српског имена и за благо своје драге Домовине, животе своје не поштедјеше.

Славни Господару!

Сви ови велики успјеси Твоја је то тековина. Твојом од Бога датом Ти срећом, Твојим витешким прегнућем и Твојом мудрошћу проширио си и увеличао Своју Богохрамну државу.

У Твојим младим годинама писао си и пјевао. Твоја родољубива пјесма „Онама онама“ била је нека врста правог пророчанства; јер између осталог у њој си рекао: „Та то је Моје, дома ћу доћ.“ Ова Твоја патриотска мисао данас се дјелом остварила.

Ово је за нас — Твоје вјерне поданике — несумњиви доказ, да је над Твојом Високом Владалачком Особом вазда лебдила милост Божја, која Те у Твојим Владалачким дјелима вазда руководила, за срећу и благо драгога Ти народа, а на узвишење Твога Витешког Дома.

Господару!

У Твојим витешким дјелима славно име Твоје вјечито ће живјети.

Ми смо срећни, што с Тобом доживјесмо оно, што многим Српским нараштајима не би суђено доживјети. За то из дубине душе сви једнодушно кличемо:

Живио Витешки Господару!

Живио Твој Узвишени Дом!

Живјела Твоја Храбра Војска!

Говор је овај био пропраћен бурним и одушевљеним клицањем.

Њ. В. Краљ се одатле упутио да прегледа почасну чету, када је од официра примио рапорт, бурно поздрављен од присутних. Одушевљеном клицању није било краја. Када је Њ. В. Краљ прегледао почасну чету вратио се у Двор, поздравив се уз пут са великодостојницима.

За све вријеме на дворском балкону била је Њено Величанство Краљица са Њеним Кр. Височанством Књагињом Ксенијом.

Присутни су и по уласку Краља Господара у Двор приредили му бурне онације и онда су се разишли око 1 сата послје подне.

Према свецу и тропар

Овијех дана образована је међународна комисија за испитивање насиља и звјерства у Маџедонији и чланови ове приватне комисије већ су кренули на пут. Дошли су прво у Биоград. Али ту им је одмах запео рад. Кад се чланови комисије хтјели да пријаве председнику министарства у Биограду, он је условио пријем комисије да се из ње издвоји П. Н. Миљуков, познати бугарски агент, који је и раније, а нарочито за вријеме другог рата и писао и радио против Срба распирујући и дражећи мегаломанске и шовинистичке прохтјеве Бугарске. Миљуков је био и сувише обилежен, да би могао бити објективни судија. Чланови комисије нијесу овај захтјев усвојили и тако је комисија напустила Србију, не извршив своју мисију.

Поводом тога са службене стране у Србији дана је ова изјава:

Србија, која је страшно патила од звјерстава, што их је извршио њен непријатељ, изјавила је, да је готова примити комисију, али је уједно изјавила, да *мора искључити* комисијског члана, петроградског професора *Миљукова*, због његова јавно показиваног непријатељства против Србије и српског народа. Но пошто су се сви остали комисијски чланови изјавили солидарни-

ма с Миљуковом, а Србија овога сматра као пристрасног, дакле неприподобног за суд добрих људи. *Комисија не може рачунати на то, да ју Србија призна*, ма да је српска влада укргзала комисијским члановима сваку могућу предусретљивост, како би без сметње стигли у Солун.

Држање владе одобрило је једнодушно цјелокупно јавно мњење у Србији, о чему најбоље говори писање биоградских листова без разлике праваца.

Уз то се лично Миљукову десила за вријеме боравка у Биограду и друга једна непријатност. Он је у хотел „Москва“ јавно изобличен и испљуван, те је под притиском публике морао да напусти одмах сјутра дан Србију.

Сад биоградски листови на дуго и на широко расправљају о овом маркирању Миљукова и ишчуђавају се како остали чланови комисије не знају његову улогу и његов рад, те га нијесу, у интересу угледа свог, одстранили.

П. Н. Миљуков је професор, вођ странке конституционих демократа (скраћено кадета) и уредник странкиног органа „Ријечи“. Поријеклом је Бугарин. Као младић дошао је у Русију ради студија, па се ту угнијездио и настанио. Какав се према новој отаџбини показао, најбоље се види из његовог дјеловања у Думи, али се према нама Србима показао као заклето непријатељ. Сав његов живот и рад испуњен је мржњом према Србима, а у распри српско-бугарској стално је пирио.

Да је Миљуков имао стиду и обрза, он се и не би примао чланства у овој комисији, а још мање би се усуђивао да долази у Биоград и да излази на очи шефу владе. Али кад он није никаквих обзира имао, сасвијем је и појмљиво што је и нашао на онакав дочек у Биограду.

И док потпуно разумијемо оправдано одлучење биоградске јавности због овога случаја, не схваћамо од куда она сасвијем другим очима гледа и на ту комисију и на чланове њене!

То је *приватна* међународна комисија. Њу је образовала приватна институција т. зв. међународни институт за мир, који је у Паризу образован Карнеђијевом помоћу.

Карнеђи је познати американски богаташ, трговац гвожђем. За овакве и сличне мисије он је знатне суме издао. Али док тај американ-

ски Гаван силне новце у Европи просипа, догле је слабо што у Америци постигао, и ако тамо ни лична безбједност ни имовна сигурност није ни мало завидна и тамо би се имало још много што-шта да учини, да буде како треба.

Али није само то. На челу тога института стоји сенатор *Д'Еструнел де Констан*. А знате ли ко је то? Нико други него онај исти, који је у почетку рата 1912. г. упутио отворено писмо Његовом Величанству Краљу, бунећи се противу акције балканских народа за ослобођење своје потлачене браће и стављајући се отворено на страну Турске. Због тога је још тада овај уображени господин добио заслужну лекцију од главног уредника нашега листа, када га је пред европском јавношћу по заслуги изобличио, упутив му преко страних листова француских, талијанских, руских и др. отворено писмо.

Крај прокаженог *д'Еструнел де Констан*, који је образовао ову комисију и Миљукова, који је у њу ушао, од стране Енглеске ушао је др. Брелсфорд, огорчени гркофоб. Због тога се и Грчка, сасвијем умјесно, ријешила, да поступи према овим наметљивцима онако исто као и Србија.

Тако ће ова вјешто сплетена замка бити отклоњена.

Комисија, коју су створили овакви типови, нити је мислила на објективност у раду, нити јој је то била циљ. Она је очигледно ишла за тим да нашкоди и Србији и Грчкој и да ублажи тешки утисак, који је у свему просвијећеном свијету произвео бугарски масакр.

Ни Србија ни Грчка нема разлога да преза од објективног истраживања бугарских звјерстава. Њих су већ утврдили *службени* представници европских влада. Према томе свако даље провјеравање излишно је. Нарочито кад ту улогу предузима *приватна* мисија, а уз то чак и овако састављена са ноторним противницима Срба и Грка.

Колико је дрскост ових прокажених типова далеко ишла, види се још из тога што су се протачки наметнули за судије. Они чак нијесу хтјели ни да траже дозволу за свој рад, него су са олимпске висине јавили да долазе таман као да су им балканске земље вазалне.

А исто тако би се могло много што-шта рећи и о самом походу ове фамозне комисије. Чему она? Јели је ко тражио? Шаље ли је ко?

О државним властима уопште.

Рекли смо напријед, да је формулисана заједничка воља у једном друштву закон. Закон дакле представља заједнички интерес друштва, и зато му се појединци *безусловно морају покоравати*. Док су друштвом владали *обичајни*, неписани закони, који су били изражени у друштвеним обичајима, навикама, док су били својина сваког појединог члана друштвеног, није било потребе, да се закони нарочито стварају, те није ни било никакве законодавне власти. Зато и видимо, да се судска и егзекутивна власт јављају одмах у почетку сваке друштвене формације, док се легислатива јавља тек онда, кад обичајни закони, усљед друштвене диференцијације, нијесу у стању да заштите интересе свију чланова друштва подједнако.

Кад се усљед многоврсних друштвених односа, који су са напретком друштва били све компликованији, осјетила потреба писаних закона, искрело је питање *законодавства*. Ко да ствара законе: Да ли државна власт или народ сам? Државна власт је дата по јединици људима; они извршују законе. Ако они буду и још стварали законе, они ће их стварати према својим личним интересима. У том случају друштво не би било зашћено од њихове самовоље. А пошто народ у својој цјелини, због техничке немогућности, није у стању вршити законодавну власт — то се осјетила потреба и греће државне власти — *законодавства*.

Најзад кога она представља и каквој сврси служи?

И да *д'Еструнел де Констан*, Миљуков и др. Брелсфорд нијесу који су, и да комисија није овако наметљива била и увредљиво поступала, па чак и да је међународни институт за мир у Паризу другог склопа, ипак би се справом могли да запитамо нашта сва ова експедиција?

Кад су звјерства Бугари вршили, и Србија и Грчка на њих је указала. Њихова службена тврђења провјерили су и утврдили како аднос изабране комисије, тако и службени представници европских држава. Србија и Грчка послје десетомјесечног ратовања и дипломатског натезања имају преча посла, а не да праве чапрас дивин буди коме и некаквим опскурним комисијама коју шаље некакви институт а нарочито кад ту комисију шаље институт коме је на челу сенатор *д'Еструнел де Констан* и кад је сачињава Миљуков и Брелсфорд и кад овако протачки и наметљиво иступа.

Миљуков је нашао друштво равно себи и Србија и Грчка су врло добро урадиле што су овим наметљивцима затворили врата пред носем и отказали им гостопримство.

Наши Југословени иза рата

— Стање на Словенском Југу —

Познати чешки лист „Narodni Listy“ поводом закључења мира у Букурешту осврће се на стање на Словенском Југу и онда овако вели:

Ликвидација се другог рата неће провести само на Балкану, већ и у нашој монархији.

Електрична струја, која је сву годину дрмала Балканом, имала је и у нашој држави успеха, те је постијешила некоје занимљиве појаве. На пр. увјерила је некоје, колико вриједи нибелунска вјерност нашег њемачког савезника, кад код нас води спољну политику гроф Берхтолд а јавност информира о њој Каниа де Канеја. Или, да стабла мађарске бахатности не расту до неба и спознаја, да у Угарској живе три милиона Румуна, исто толико Срба и Хрвата, гони и грофа Тису, да мисли о нагодби са свим немађарским грађанима мађарске државе.

Еманципација Румуњске од Аустрије не може проћи без големог појачања народне самоспознаје код угарских Румуна који као чланови народа, што доминира на Балканском Полуострву неће спрам Мађара сада бити скромнији у својим захтјевима него бијаху пред ратом. Једнако је порасло самопоуздање аустроугарских Срба и Хрвата, који најодушевљеније пратијаху јуначка дјела своје браће на Балкану, сасвим тим, да је господин Канија де Канеја проглашавао свако хрватско или српско весеље скоро

Тако су се развиле три државне власти: законодавство, судство и управа.

Законодавство (легислатива) *формулише* опште друштвене интересе. Оно то врши у *име друштва* и зато се зове преставник друштва, а чланови његови народни представници. Судска власт *примјењује* законе. Улога судске власти своди се на заштиту правног поретка санирањем законских повреда. Док је легислатива везана искључиво на формулисање друштвене (државне) воље, судству је пак задаћа само то, да се повреда правног поретка санира. Легислатива *ствара* за извјестан број случајева исте врсте једно опште правило, а судца један извјестан конкретан случај *подводи* под опште правило. Легислатива каже, што друштво хоће уопште, а судство то каже у конкретном случају.

Али није доста формулисати државну вољу и казати, да је у конкретном случају државна воља то и то. Треба и трећа власт, која ће дјеловање ове прве двије власти одвести до крајње тачке, до извршења. Она власт, која дједује и посљедњој инстанцији при остваривању државне воље, јесте *извршна власт*, егзекутивна.

Како да се ова уреду ове три власти да би све дјеловале, *независно* једна од друге, у корист друштва т. ј. онако како друштво хоће, једно је од најважнијих питања у државноправној науци. Најглавнији претставник ове теорије, Монтескије, хоће *подјуну независност* ове три власти међу собом. Све три оне морају зависити само од народа. У

ПОДЛИСТАК

О подјели власти у држави

— Расматрање по Монтескијевој теорији —

.....Нема слободе ондје гдје судска власт није одвојена од управне и законодавне. Кад је судска власт спојена са законодавном, тада се са животом и слободом грађана влада самовољно, јер ту је судца и законодавац исто...“ (Монтескије: „Esprit des lois XI. 6.)

Скуп људи, који стално живи на једном територију, везан заједничком, организованом влашћу, независно од осталих сусједа — зовемо државом. Држава се састоји из ова три основна елемента: *народа, земљишта и власти*. Чим којег од ова три елемента нестане — престаје и држава екзистирати. Чим се ова три елемента нађу скупа — држава је ту. О народу и земљишту као саставним дјеловима државе нећемо овдје говорити, јер то би нас завело далеко у област државоправних територија, већ ћемо се искључиво бавити трећим елементом државе — државном влашћу.

Што је то државна власт и како је постала

Док је човек живио сам у природи, није постојало за њега никаквих ни правних ни моралних закона. Цијела природа око њега, у колико ју је могао савладати, служила је

за велеиздају. Мађарима се за вријеме првог рата жежила кожа, а по другом им знатније утрнула али је могуће сада са сигурношћу очекивати, да се неће ни гроф Тиса ни гроф Куен усудити више у Хрватској проводити политику Раухових велеиздајничких процеса и Цувајевог комесаријата. Спознаја народног брства међу Хрватима и Србима захватила је дубоки коријен не само у Далмацији, гдје су и католички хрватски правши збрисали из свог програма мржњу Срба, не само у Хрватској, гдје је србофобија остала још код пошљедњих остатака бивше франковштине, него и у Босни и Херцеговини, гдје ишчезавају старе преширке између православних Срба и католичких Хрвата ућканих од надбиска Штадлера, гдје се већ мисли о српско-хрватској коалицији, у коју ће ступити и вође муслиманских бегова, потомци потурчених Срба и Хрвата. Данас ће се Срби и Хрвати насмијати пештанским и бечким причама, де су инфериоран народ, па да с тога морају дозволити управу у Хрватској Мађарима а у Босни Нијемцима.

Упозориће се потпуним правом на државно и војничко уређење своје браће на Балкану, који су се знали уредити сами без Беча и Пеште, те ће одбити нетражене туђе господаре.

Размахују ли се органи грофа Берхтолда до сада геслом: „Балкан балканским народима“, морају истовремено признати, да хрватске и српске јужне земље наше државе могу припадати само Хрватима и Србима.

Посебни је уплив имао балкански рат код Словенаца. Зауоставио је напредовање побједног клерикализма. Све до лани добијала је клерикална Шуштершићева странка један словенски котар за другим. Господарила је читавом Крањском осим неколико већих градова, господарила је читавом словенском Штајерском и Корушком, док се ове године припремала да освоји словенску Горицу, да одовуд навали побједоносна у Трст. Али овдје је ненадано био заустављен њазин побједнички пут, те је сад код управ довршених горичких избора претрпјела Шуштершићева странка осјетни пораз. Саме општине из провинције, које су до сада вјерно вршиле налоге клерикалне странке, одбацише кандидате, постављене ново-клерикалном Шуштершићевом странком и бираху либерално.

Погледаше и Словенци те почеше под притиском догађаја на Балкану схваћати, какво значење има народна идеја, пред којом бијаху читаве године страшени од клерикалних вођа као доласком врага. Д-р Шуштершић сазива управо у Љубљану клерикални словенски састанак, да ојача своје проређене редове. Очекујући како је застарело његово подухтење, оправдава се у својем органу да састанак неће бити политички, већ чисто верски. Али „Словенски Народ“ напомиње већ унапријед, какав бијаше циљ и какве пошљедице имаху бројни, старији словенски католички састанци. Догодило се на пр., да је ратоборни клерикални бискуп Махњић на једном таквом љубљанском састанку јавно проклео народну идеју као идеју поганску. Други клерикални ратник, покојни љубљански бискуп Мисиа, дао је из резолуције примљене на састанку — избрисати став, у коме се

пристајало и позвало на подупирање народних словенских школа у Корушкој.

Народна мисао била је избачена из програма словенске клерикалне странке; словенске народне школе нијесу смјеле бити у Корушкој потпомагане, јер то није било по ђуди корушким ђемачким клерикалима, па да ни словенска школска матица не би разбијала клерикалне планове у Корушкој, проглашен је рат, те се орган д-ра Шуштершића није стидио директно одвраћати своје читаоце да не дају парешколскоме друштву Св. Ђирила и Метода, јер је тобоже његова управа у рукама либерала.

Док је д-р Шуштершић приређивао ходочашћа у Рим и на еухаристичне конгресе у Корушкој и у Штајерској проповиједао о границама језичним једно село за другим постајало је крађом германизма, те у самој Крањској Словенци пошљедњих година нијесу отишли ни корака напријед, шта више су бачени за цијелих десет година натраг.

Балкански рат је проузроковао напокон преокрет и међу Словенцима. Од како су клерикали у Горази извукли тањи крај, сам „Словенац“ је донио чланак у којем брани народну мисао, коју је прије неколико година бискуп Махњић прогласио поганском.

Реакција против клерикализма, која је настала у Горици, обухватила је по свој прилици такођер и Крањску, те д-р Шуштершић окрете боју, е да спасе што се још спасити даде. Одржи ли се та противклерикална реакција међу Словенцима и доведе ли до пробуђења њиховог народног уверења, биће то уз српско-хрватску слогу још једна сунчана зрака више, која ће к нама засвијетлити са тмаштог балканског неба.

Интриге арбанаских шефова

— Допис из Скадра „Die Zeit-у“ —

Све се више показује да разни арбанаски шефови, или бар највећи дио њихов, нијесу прожмани идеалним мотивима, од како се, послјие слома турске владавине у Арбанији, прогураше у прве редове, да — како то они веле — „поправе судбину народу свом“, него да су, на против, иснућени једино себичношћу, која их и нагони да интригују једни против других, те да тако ометају сваки кориснији рад. Већина од њих потиче из корумпивног времена Абдул-Хамидова, па да је сваки мислио само на своје личне користи и када је највећи број арбанаских вођа — примјеном различитијих настрада — постајао стуб старотурског система. Класични је тип Абдул-Хамидова по вјека, више од свих, Исмаил Камал, који у самој ствари и није Арбанас, него се само води као такав, јер се родио у Валони, гдје му је отац, по поријеклу Андолац, био турски чиновник. Тиме се само и може објаснити, како то да такозвана провизорна арбанаска влада, која је створена аустриским парам а штећена италијанским протекторатом, нема никаква утицаја у земљи нити представља ма какву моћ. Аустриске су паре сасвим излишно текле у џепове појединих приватних људи, не доносећи никакве вајде аустро-угарским политичким интересима.

има у рукама може у свако вријеме да буде опасан по слободу грађана и државно благостање. И зато треба да је егзекутива потпуно зависна од легислативе. Али ипак та зависност-легислативе од егзекутиве није таква, да би се легислатива мијешала у послове егзекутиве непосредно. Уставом је тачно фиксиран дјелокруг сваке државне власти. Ни у државама, гдје је демократски принцип потпуно усвојен, не може легислатива непосредно утицати на рад егзекутиве. Легислатива нема могућности да забрани једној влади, постоју егзекутивне власти, да нешто учини, нити да владу *натјера* да нешто не учини. Али легислатива има једно друго средство против егзекутиве, а то је *ускраћивање буџета*. Чим је парламенат незадовољан владиним радом он јој једноставно ускраћује буџет, и влада мора пасти. Јер да би могла владати потребно је егзекутиви материјалних средстава, а та материјална средства не може набавити *без одобрења легислативе*. Стога ће се влада увијек трудити да ради правилно по уставу, јер ако не буде владала уставно зна, шта ју чека.

Поборници потпуне подјеле власти устају против ове зависности егзекутиве од легислативе. Њихов најачи аргуменат против зависности егзекутивне од законодавне власти јесте влада већине у земљама с парламентарним режимом. Тамо чешће долази до тјраније већине над мањинам. Већина парламената, из чије средине је изишла влада,

Исмаил Камал и његови људи нијесу умјели ни за себе ни за своју ствар стећи ма и најмањих симпатија. Истина је само, да су у почетку неколики градови јужне Арбаније признали ту провизорну владу и поклонили јој своје извјесно повјерење. Али господа око Исмаила Кемала постараше се да тај први успјех што прије упропасте, јер цијело њихово држање, које је и одвише показивало да је њима стало једино до својих личних користи, лишило их је и симпатија оних кругова који су у почетку били вољни да за њима пођу. Чиновници, које је провизорна влада била поставила у граду Пењини, били су од разареног староравништва просто на просто најурени из канцеларија, те се сада остали градови спремају да се користе припремом овога града.

Познати арбанаски вођи Риза-Бег, Ахмет-Бег, Бајрам Дукхан, Бајрам Кур и Иса Бољетинац неће више ништа да знају о господи из Валоне. Један је од њихових аргумената, зашто се не слажу са владом у Валони, што чланови те исте владе немају тако рећи ни појма о земљи и људима у њој, и што народ у Арбанији посматрају из перспективе далеког пристаништа валонског, чији су грађани свим осјећањима својим потпуно издвојени од народа у Арбанији.

А поред овога, валонска влада — и ако је постала захваљујући аустриским новцу — потпуно је под италијанским утицајем. Ово се нарочито потврђује тиме, што је Пренк Биб Дода постављен, на мјесто владике Качорија, за потпредседника провизорне владе, и ако је између Исмаила Кемала и Пренк Биб Доде дубоко непријатељство. — Фактотум Ђиолитијев, милански дрвар Висмара, утицао је на Пренк Биб Доду да се тога мјеста прими, те сада, разумије се, колико год то буде могућно, неће Биб Дода пропуштати прилике да служи интересима Италије.

Још од свога доласка у Скадар старао се журно Пренк Биб Дода, да с арбанским круговима дође у што ближи и повјерљивији додир. Али од како се примијетило, да је он у добрим односима са заступницима валонске владе, а исто тако и са Исмаил Кемаловим сином, појави се неповјерење према њему, и ти се кругови почеше држати далеко од њега. Чак ни миритички вођи нијесу задовољни, што је Пренк Биб Дода постављен за потпредседника владе, јер то сматрају као запостављање куће орошкога „капидана“ Ђон Марка, а и стога што Пренк Биб Доду не третирају особито озбиљно.

За доказ расположљивих прилика може послужити и Есад-Паша, који — изабран за министра унутрашњих дјела — не само што још није ступио у своје звање, него је, шта више, послао и Фаик Коњичу и Дервиш Химу у Скадар да стварају расположење против чланова валонске владе. А то је натјерало представнике валонске владе да чак не сачекају ни брод редовне вожње, него да Скадар напусте једним италијанским торпедом, пошто су се увјерили да је расположење Арбанаса у Скадру сасвим противу владе у Валони. Али исто тако изгледа да ни пропаганда за Есад-Пашу, коју воде Фаик Коњича и Дервиш Хима, неће имати јачег успјеха, јер и

неће увијек осудити неправилан рад владин због тога што у том случају влада мора пасти, а с падом владе долази често и распушт парламента. А тим се ризикује *изгубити већину*.

О терорисању већине у парламенту бесмислица је говорити. Прије свега у већини парламента престављена је *већина народа*, а тољарици већине и мањине нијесу ни гдје толико класирани, да би посебне интересе имала већина, а опет посебне мањине. Ако већина у парламенту буде радила *против интереса* народа, народ ће је на првим изборима *уништити*, и доћи ће у већини друга партија, која је била у мањини. Због тога дакле, што се боји да не изгуби повјерење народно, већина ће увијек гледати да свој рад удеси према народним потребама.

Зависност егзекутиве од законодавства не представља за народне слободе ни из близу онакву опасност, какву у себи носи *мијешање егзекутиве у послове легислативе*. Право шефа егзекутиве на распушт парламента; право да може парламенат *по вољи сазивати и распуштати*, увијек је, у земљама, гдје је демократски принцип рано продро, сматрано као опасност по народне слободе. Зато су све државе с демократским уставним принципима *одузеле* то право шефу егзекутиве и уставом тачно одредиле, кад и под којим условима се парламенат може распуштати и кад треба да се састаје. Одређен је дан састанка, а одгађање је остављено парламенту на вољу.

ако су за њега мухамеданци — нијесу и Малисори.

Послјие свега овога није тешко доћи до уверења, да се, послјие оваквих интрига, не може доћи до сређивања прилика у Арбанији. Исто тако биће необично тешко наћи праве људе за спровођење уредаба интернационалне комисије, у толико више што се прави арбанаски родољуби и познаваоци народа још непрестано држе повучено и у позадини.

Кратке вијести

Крунисање грчког краља. У Атини су већ сад почели да раде на програму свечаности о крунисању краљевског пара, које ће бити у мају 1914. године. Крунисање ће се извршити по обреду како су крунисани византиски цареви. Краљ Константић ће бити крунисан византиском круном, која се у овај мах чува у Светој Гори. Заогруће се и плаштом византиских царева. И плашт и круну пренијеће једно изасланство из Свете Горе у Атину. То ће бити извршено на најсвечанији начин. Краљ Константић добиће назив Аугустуса и повећаоца државе. Крунисању ће претходити сјајне народне игре. Биће и историских игара на Акрополису.

Границе Арбаније. По тврђењу бечких листова вијест о томе, да ће Аргирокастро принасти Грчкој изазвала је општу узрујаност међу Арнаутима у цијелој Арбанији, а нарочито међу онима у Валони. Поводом тога је орган привремене арбанске владе „Перландја е Шкапаниес“ донијела саопштење, како је Аргирокастро на амбасадорском скупу досућен аутономној Арбанији и да ће њој бити и присаједињен. По томе листу гранична линија између Грчке и Арбаније полази од залива Пителије, обухвата долину Аргирокастра те тако и варош Аргирокастро. По 7 тачки лондонског протокола грчке трупе ће напустити сва мјеста, које ће извршити гранична комисија. Како се та комисија састаје 1. септембра (по новом) и како она свој рад мора свршити најдаље до 30. новембра, то ће и Грци најдаље до 30. децембра морати да напусте Аргирокастро. Разумије се, ако се дотле не деси ништа, што би то спријечило и одложило у недоглед.

Бугарске финансије. Софиски дописник „Хавасовс Агације“ имао је дуг разговор са бугарским министром финансија, др. Тончевом. У разговору додирнуто је питање о бугарским финансијама и др. Тончев рекао је ово: „Бугарске финансије, морам признати, налазе се у врло рђавом стању. Оне ни раније нијесу биле сјајне, али сада су у таквом облику да је потребан брзо велики зајам који би их колико толико поправио. Једно рат са Турском, па друго са Србијом и Грчком; затим метода са којом се управљало под Гешовом и Даневом — све је то припомогло да сад готово очајавам. Ми се још налазимо у једном нередовном стању, а новац треба. Париски финансијери не дају новац докле год за извјесну земљу не стеку уверење да је консолидовала своје стање и да потресима неће бити поремећена. Плакати сад не вриједи. Треба гледати стварност у очи и радити да се ова невоља која нас дави што прије отклони.“

Као што смо горе навели, демократски принцип, по коме је народ носиоц суверенитета, *не може да допусти мијешање егзекутиве у послове легислативе*, а зависност легислативе од егзекутиве *потпуно искључује*.

Иначе ствар стоји на судетвом. Дјелокруг судства је у свим коле модерно уређених државама потпуно уставом и позитивним законима уређен. Тај дјелокруг јесте *аримјенивање закона*. За судију је мјеродавно једино слово закона. У своје дјелокругу судца је у свим уређеним земљама *потпуно независан*. За њега, при суђењу, не постоје никакви други обзир осим закона. Да нас многи не би криво разумјели, морамо ту судску независност разјаснити, да се не би, можда, помислило, да је судца опет таква власт, над којом у држави не постоји никакве старије власти. Треба разликовати судство у *материјалном* и *формалном* смислу. *Материјална* страна судства јесте *суђење, изрицање правде, формална* пак страна судства јесте све дјеловање суда изван суђења, а то је унутарње уређење суда, распоред расправа, и т. д. Док је у материјалном смислу, у суђењу, судија *аисолутно везан за закон и ни од кога независан*, дотле је у формалном смислу зависан од шефа правосуђа и других претпостављених као сваки други државни чиновник.

Л. Р.

(Свршиће се)

Дневник

СТИЖУ. Војници са Цетиња и околине, који су у Дечанском Одреду учествовали у рату у Македонији, од јуче су почели да стижу својим кућама. Они изгледају врло добро. Данас се очекује долазак свију осталих. Санитет се већ вратио.

БАЈРАМ. У уторак је истекао рамазански пост, а у сриједу су почели бајрамски празници наших муслимана. Желимо им да их у задовољству проведу. Бајрам мубарек олсун!

Крилатица на Цетињу. Јуче се први пут над Цетињем наднијела и спустила крилатица. Она се над Цетињем указала у 6^{1/2} сати послје подне, хитро га облетјела и стала над њиме да кружи. У кружењу се све више спуштала тако, да је била тек на стотину метара над Цетињем. Најзад се једним вјештим замајем спустила на Обилићеву Пољану. Био је то познати крилатић из Трста Видмер, који је до сада легио у Трсту, Загребу, Сплету, Сарајеву и т. д. Прошле године био је на Цетињу и чинио покушаје летења, али му они нијесу испали за руком да ли због апарата или времена, није познато. Сад се подигао са Његуша и на Цетиње долетио. Видмер ће данас у 5^{1/2} сати послје подне извршити и на Цетињу лет на Обилића Пољани. Том приликом распродаваће се дописне карте са његовим ликом у корист нашег Црвеног Крста, по 20 пара комад.

ВРИЈЕМЕ. Конац лета изгледа да ће бити много бољи него је цијело лето било. Кише су престале и већ неколико дана је тако лијепо вријеме, да се преко дана осјећа и знатна врућина.

Пјесме Ослобођења.

Само вријеме кад се ово пише показало да се не циља на оцену пјесникова рада, нити пак на исцрпну анализу и оцену његове најновије збирке „Пјесме крви и слободе“. За то би требао систематизирати рад вјеште руке, која послу не приступа ни зато што је предиспозирана да хвали, нити опет да, због којег кржљавијег цвјетића, раскида и одбаци сав букет.

Суђење мора бити правично кад се разглаба и какав празни спор; савјест судчева мора бити будна и онда, кад су у питању ма како ситни интереси сукобљених. Колико ли свега тога треба, кад се цијени и чији духовни продукт.

Познати човјека од увијек је тешко. Духовна страна и сувише је компликована, да се лако може расплијетати тако замршена мрежа мисли и осјећаја.

И величанство мора, које, узбуркано, бљује дивљу, циновску срџбу, ломи прси о обалу, — стишава се, и мирним лицем љуби земљу и себи нас зове. И пресахли изворчић кишом надође.

Живјети доста је казано, и да не додато сувременим животом, па да се промисли и на све мијене, којима све подлежи. То је мијена с једне а зависност с друге стране, о којима су мислили, испитивали, и пјесме пјевали генијални умови. Ми их сви, ма како неједнако, осјећамо и трпимо.

Како ли ће онда бити с пјесником — чедом свога народа. Од горштака, којега горе као бедеми скривају, њих гледа, у њима сије, с њима разговара — не тражимо да пјева о плодним њивама, мирисном цвијећу, бајној природи; пјесма славујева не чује се: прасак оружја пролама, искра слободе чува се њековима. Кад на камену ноћни одмор нађе, усне не испијевају страсни пољупци своје драгане, не траже слатког ужитка — жеђу сасушене пуцају, припијају се једна другој; од бола, рана „зуби шкрипе“.

У знаменитим, историјским данима кад се раскидају ланци подјармљеној браћи, опет блиста круна Лазарева — што би пјесник друго дао. Пјесме тугованке, пјевајући славу прошлости, величину и пропаст, дозивале су ускрснуће. Српски војник снажном мишицом и оштрим мачем донио га је.

Српска душа, ослобођена, зајевала је слободи.

Уз ријеке крви овог рата, проврела је и народна поезија.

Браћа, која, везана туђинским ланцима, не могуће крвљу оросити ратне пољане — браћи су остала уз раме. Оковани — пјевају пјесме слоге, будућности, пуне слободе. Громогласни поклич пјесника „Ко не дође на бој на Косово“ и пјесника „тужног Невесиња и робиње Неретве“ одекнује гласом марсељезе. Дични представници миле браће, и јест тврђа наша слога но наметнуте стеге.

И горштак је дао своју пјесму: „Ослобођење“, „Пјесме крви и слободе“ Г. Павићевић нам је познат у овом жанру пјевања од „Старих Мотива“, којима је прешао доба „Горских Ружа“, његовог

узријевања, колебања, а стануо и срећно одабрао свој пјеснички пут. Онда кад је мислио дати другу књигу „Старих Мотива“, дочекао је нове велике дане свога народа.

Зајвеао им је свим одушевљењем. Почине са посветом „Косовским осветницима“ па ређа десет сонета, којима је имао намеру да у варијацијама изнесе пред нама „Наше типове“, — и преко њих је приказао хероја дана — нашег ратника.

„Клонуло је сунце за гребене плаве
И слазео сумрак на колибе песте...
И у крв са трупља падале су главе;
Крваво попрште скриле магле густе.

А његова сабља, к'о млазеву муње,
Кроз бусије дивље витлаше у пламу;
Савладане борце скрио дим и цбуње,
Док он још газаше по оштроме каму...“

„Мене скрхат“ неће бич живота груби,
Не жре јунак, који домовину љуби...
Моја душа носи на се златни вео...“

Ах, да могу дочет' што сам започео...“
И још један трајј оте се из груди,
И посрну јунак, мјесец се заруди...“

Барјактару који на бојишту издише
„Застава моја кад се залепрша, њу савит'
нећу бијесни вихори...“

Други дио садржи опште утиске и слике из рата.

„Црногорца на бојишту“ види:

„У сурој струци, с палашем у руци
Горастас тмури, смежурана лика,
Трчи кроз мноштво љешева у хуци,
У гротло смрти, кроз сјечу челика...“

Тај за крв не зна, што му ври из груди,
Тај за бол не зна дубоких рана;
Њега су с правом прогласили људи
За дина, Бога Осветничких Дана...“

Попрште још слика:

„Нагрпале кости пољане и кланце...
Ноћ мрка, крвава, на попрште слази...
Кроз планинска гротла и тијесне ланце
Друг на друга кроз мрак на срђе и газе...
Погрбљене једе у пропланке ћуте...
Шуте тужне пјесме кроз шибље и грање;
У језеру крви — од јуче просуте —
Идишу јунаци...“

Старог хероја, који својом крвљу спрема ове дане, види гдје се, поред си-на, опет бори. Или, скрханог временом, борбом гдје „у сломљене своје груди, он осјећа бол и муку“ што не може да се вине као некада.

Трећи дио испуњују народне пјесме. Тако историјски прелаза преко Богићевце:

По стотина у једноме ланцу
Под сметове зароне у кланцу,
Гомила се јунак до јунака;
Кроз праменеве бијелих облака
Замрзла се и ноге и руке,
Попалили шибљели и струке,
Нигдје нема капе ни војника,
Нема торбе нема брацњеника;
Крвава шибља на нос и на уста...
Већ ноћ пала. Помрчина густа
Скрила видик, не знаш куда свјетлост,
К'о без главе, ломиш се, котрљаш...
Барјактари копча изломљени,
И заставе у њедра ставили,
Војсковође пјешке на опанке
С војницима клизе низ пропланке,

Идеја је толико јака и збојна да би смо тражили више разноликости, кад не би ово биле „пјесме крви и слободе“.

И реалисте могу бити задовољни, пјесник се не губи у фантазији, није се требало дизати над реалишћу. Али вјештина пјесникова стоји изнад копирања реалности, достигла је главни карактер, дајући „Наше типове“, боље наш тип.

Кад би, пак, плјивели ову збирку, с умјетничке стране највише би замјерили пјесми „Ћој“ (стр. 26). Можемо ли не опростити и ријечима из обичног говора, кад знамо циљ и кад се пјесма јавила. Мислимо да би се и сам пјесник задовољио да та пјесма остане у политичком листу, али опет политички моменат, актуелан све до пуног ускрснућа, тражио је. Гњев и срџба читаће и другу пјесму „И опет Ћој“ која слиједи за првом.

Тенденција је стојала изнад старана за љепоту.

Оцењујући ову збирку, не смијемо заборавити да је то поезија српског родољуба.

Живо и оригинално сликање будиће и интерес пречишћеног укуса.

Пјесме су се низале уз саме догађаје, отуда и хитња која се опажа. Писане су при свјетлим импресијама. Ране су цијелене пјесмом код и љекарским превоејем. Отуда непосредност осјећања.

Није говорити о савршенству форме у времену кад се све у крви купа. Природа утиче и на музикалност. Под јужним небом рађају се умилни гласови.

Као што се да лако видијети, није ово писање „од професије“, већ површне опсервације читаоца, који би ову збирку радо листао, да не за друго, зато што је суза брата над гробом хероја, који, младшћу својом, узидаше темељ великог Српства; она одише мушким заносом и тврдом вјером у коначну побједу српског племена. Волио бих је и ради саме пјесме „Освојење Бардањола“. Како је та пјесма освајала, кад се појавила, најбоље знаду они који су имали прилике да виде

с каквим је интересом читаху у логору наши војници, који је дохватиху у своје руке, не челичне но што челик ломе, рањаве и још крваве од заузећа Бардањолта. Из ње је:

Проврели су крвави студени:
На лозине панули јунаци;
Изломљене сабље и барјаци;
По присоја бијеле се чалме,
Пале песте токе и доламе;
Син до оца лежи у комаде,
Брат на брата наслонио главу,

Сунце стало па је заплакало,
Море чуло па је уздахнуло.

Леже мртви пролијећу живи,
Прсмице обарају шанце,
Смијући се подносе ударце.
За три ноћи и три б'јела дана
Падала су булад усјена,
Као врела киша из облака,
И горела срца у јунака.
За три дана нико није сно,
Хљеба ио нити воде пио;
Док су лави мрки Црногорци,
За шанце се руком дохватили,
И Бардањол са земљом сравнили.

Мислимо да смо боље одабрали су-краћујући анализу, а приводећи одабра-нија мјеста.

Узгред буди речено, у збирци су већином пјесме које су за вријеме рата излазиле у појединим српско-хрватским листовима. Дивну пјесму „Стари ратник“ читали смо прво у „Дјелу“. Та најугледнија српска ревија, као и многи други листови, симпатично се изразила о новим пјесмама Павићевићевим.

Природа ове горе камените здружује, вјенчава с њиним горским царем — нашим јунаком. „Горски Вијенац“ слава је и понос ових гора баш за то што је од њиховог цвијећа. Небо које се свија над васионом Владика је над собом гледао умујући, „Како могућим зажиже погледом сва свијетла кола у простору“. Вијенац ће бити вазда свјез и мирисан, њега је гениј задахнуо највеличанственијом човјечношћу. Али, зар да се више не бере цвијеће у овим горама. Али не може бити јунак и ко није раван Милошу ил' Марку. Да се не пјева иза све српске „Онама онама“, с којом је Србин у крв ступао, кад је издисао била му је причешће.

Не заборавимо још да г. Павићевић пјева у милјеу гдје нема ни листа за књижевност. Не тражимо у њему пјесника — филозофа, али он је већ заузео мјесто у националној поезији.

Како би у опће многе критике биле мање оштре, кад би било више љубави. Завршићемо. Путју пјеснице, обиљеженом стајом, стићи беш до народне душе.

Прећи ћемо на техничку страну, и задржати ћемо се више него биљежењем да је књига укусно штампана у Државној Штампарији на Цетињу, 62 стр. обичне осмине. Издавање предузимљива књижара Рајивајнова на Цетињу. Она је отпочела свој издавачки посао са Горским Вијенцем“ и до сада је већ дала доказа да умије књигу опремити. Цијена је 80 пара што показује да издавач није имао једину сврху богаћења.

И јесте жељети да наше књижаре имају издавачки посао, јер ће тако помоћи литератури, коју сатире и материјална немогућност. Још кад би држава, преко своје двије штампарије, државне и војне, фаворизирала писце, као што и јесте у неким случајевима.

С новим добом, надамо се, да ће се и у томе поћи напријед! А.

Телеграфски извјештаји

Грчка према Турској

Атина, 21. августа

Била се пронијела вијест да су Турци заузели Дедеагач и потопили грчку оклопачу „Спецаи“. Међутим, само је тачно да се турска флота појавила на мору код Дедеагача и напустила га, чим се увјерила о присуству грчких бродова. Командант Гинис јавио је одмах влади појаву и одлазак турских бродова, тражећи инструкције. Министарски Савјет састао се под предједништвом Веницелоса и одлучио да упути великим силама ноту, у којој ће се тражити да се уреди питање окупације Дедеагача, пошто је истекао пошљедњи рок. Сва флота налази се под пуном паром. Влада је одлучила осим тога да се одгоди промулгација закона о распуштању резерви из санитарних разлога. Генерал Душманис одређен је за шефа главног стана, а Краљ Константин именован је шефом главног штаба. (Атинска Агенција).

Бугарски делегати у Цариграду

Цариград, 22. августа

Бугарски изасланици Савов и Тошев са савјетницима војничким и финансиским приспјели су. Почасна чета одала је војне почаст Савову. Турски изасланици нијесу још именовани. (Бечки Кор. Биро)

Турци освајају

Софија, 22. августа

Турци су заузели Суфти Ксалти. (Б. К. Б.)

Бугарска флота

Севастопол, 22. августа

Бугарска флота отпутовала је (Б. К. Б.)

Бугарска и Грчка

Цариград, 23. августа

Бугарски изасланици посетили су јуче великог везира, који их је примио врло усрдно. Конференција односно граница и измјене заробљеника почеће вјероватно сјутра. (Б. К. Б.)

Пут Грчког Краља

Минхен, 23. августа

Грчки владари су приспјели. Краљица је отпутовала у Кронбер. (Б. К. Б.)

Вјенчање ех-краља

Сигмаринген, 23. августа

Бивши краљ Португалије вјенчао се са принцезом Августом Викоријом Хохенцолерн. (Б. К. Б.)

Нови бугарски министар

Софија, 23. августа

Министар војни генерал Вазов дао је оставку, а на његово мјесто наименован је генерал Бојацијев. (Б. К. Б.)

Анкета о звјерствима

Биоград, 23. августа

Овлашћени смо да објавимо да српска влада изјављује да није никада имала ништа против једне комисије која би имала да изврши анкету о звјерствима у рату, али управ ради тога жели да једна непристрасна комисија испита бугарска звјерства, од којих су толико трпјели Срби и Грци. Србији и Грчкој много је стало да изнесу пред цивилизовани свијет бугарска звјерства, па ако је дјеловаће комисије ометено, томе треба тражити разлог у томе што је један члан те комисије отворени непријатељ Србије и Грчке по ономе што је радио против њих говорима и пером. Осим тога о тој комисији нико није знао ништа док није стигла у Биоград. Ниједна земља не би могла трпјети у свом подручју једну комисију, у којој се налази једин члан чија је пристрасност и непријатељско расположење и сувише познато. (Б. Пресбиро.)

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Боча Которска)
ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ
И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ
КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.
п. п. бр. 16, 10,25

На знање.

Ко има за продају акције Народне Банке у Бару, потпуно уплаћене, нека се обрати.

Р. КУСЛЕВУ,
п. п. бр. 32, 1,3
зубни љекар — Никшић.

200—300 радника

потребно је за оправку пута Бар—Улцињ. Радници нека крену одмах на рад.

Стано Ускоковић
п. п. бр. 30, 3,3
Улцињ

ТРАЖИ СЕ

једна половна каса, добро очувана, 3—400 кила тежине. Обратити се на

Ш. Шобајић и синови
п. п. бр. 27, 3,3
Никшић.

Цетиње, 28. августа

И ако је и други рат завршен, ипак на Балкану није завладао потпуни мир. Док Црна Гора, Србија и Грчка сређују плодове свога труда и посвећују пажњу уређивању нових крајева, дотле је Бугарска принуђена да се натезе с Турском.

Други рат по Бугарску није само катастрофално испало што је изгубила земљишта у Македонији и Тракији, као год и Добруџи, него се и Турци користиле том њеном несрећом, те је нападоше с друге стране, да би у неколико своју штету намирили. Тако су заузели опет Једрене и један дио Тракије.

Бугарској није било до ратовања с Турском, све и ако је са савезницима рат завршила. Прибјегла је заштити великих сила, који се латише да Лондонски Уговор очувају. Али настојавање великих сила да упуте Турску на поштовање Лондонског Уговора пропало је. Турска није на све савјете и претње хтјела ни главе да окрене, него је са својим четама све дубље продирала у Тракију. Тако Бугарској није остало ништа друго, него да непосредно ступи с Турском у преговоре.

Изаслала је у Цариград два генерала као делегате и два пуковника као техничке савјетнике.

Даље продирање турских чета у Тракији обустављено је и сад се у Цариграду воде преговори о уређењу границе. По сриједи је питање о Једрену и Тракији. Како и једнима и другима није до одуговлачења, то се вјерује, да ће ови преговори бити брзо завршени. Првим и другим ратом Бугарска је силно исцрпљена и мир јој је пријекно потребан. И Турска такође настојаваће да се с Бугарском што прије намири како не би дала повода да велике силе посредују у корист Лондонског Уговора. Уз то има и велике трошкове око издржавања војске у Једрену и Тракији.

Према садашњим приликама, и једној и другој страни је у интересу да до споразума дође што прије. Бугарска настојава да спасе све што се спасти може, а Турска опет ради на томе да јој из руку не умакне и оно што сад има.

Питање о Једрену у овим преговорима најглавније је и оно је највише бриге задавало. Међутим Бугари су увидјели да им је Једрене измакло и да га никако неће моћи на миран начин да добију, те су га се сад одрекли, само да би омогућили споразум. Они су већ готови да даду пристанак да Једрене остане Турцима, али зато да добију све оно земљиште што се налази од Једрена у Тракији, почев од жељезничке станице Карадач, која се налази удаљена од Једрена пет километара. Тако би нова граница била на сјеверу

од Мидије до изнад Једрена на Марици, па би се ријеком Марицом спуштала на југозапад све до ушћа њеног у Егејско Море код Еноса. Бугарска би изгубила Лозенград Бунар Хисар, Лилебургас и т. д. а задржала би једренску четврт Илдарем на ушћу Тунце у Марицу и сву Тракију с ову, десну, страну Марице.

Као што из Цариграда јављају, на овај приједлог Бугарске Турска је у начелу пристала и ако буде одиста овдје споразум постигнут, онда у другим питањима ће се лако доћи до споразума, те ће тако и преговори бити брзо и успјешно завршени.

Ове своје захтјеве Бугарска је изложила и великим силама, молећи их да утичу на Турску да не затезе преговоре и да их одмах, без измјене, прихвати.

У опште ситуација се процјењује врло оптимистички и вјерује се, да ће мир бити врло брзо закључен.

По овом приједлогу Бугарске, Турска ће добити од раније изгубљеног земљишта у Тракији троугао, који је знатно већи од оног у Добруџи што га је Румунија добила.

Ово је трећи мир што га склапају у овој години балканске државе. Први је склопљен у Лондону. Други је био у Букурешту. Овај ће бити у Цариграду. Дао Бог да буде и задњи.

Руска штампа о Бугарима

— Руси почињу са тачним просуђивањем —

За вријеме овог балканског рата, а нарочито за вријеме српско-бугарског рашчишћавања, руска штампа показивала је доста пристрасности, држећи се уз Бугарску, просуђујући ствари онако како се оне нијесу смјеле просуђивати и протежирати Бугаре и онда када је цио непристрасан и објективан свијет њима давао криво. Изгледа да је такво држање руске штампе било више ради јаког утицаја са бугарске стране — јер су се Бугари одавно ангажовали да за себе придобију руско јавно мњење — него из чистог убјеђења са руске стране. Али свршетком српско-бугарског рата, и по свршеном и закљученом миру у Букарешту, изгледа да су у редакцијама руских листова почели по мало да проучавају и просуђују својом главом. На тај начин руско јавно мњење почело је нагло да се окреће прама Бугарској и да јој чита заслужене лекције.

„Руское Слово“ нпр. каже ово: „Драма пораза стара је као свијет, гдје је побједилаца мора бити побјеђених. Али за Бугаре се она претворила у трагедију, у тужан епос. Тако је испало управо због тога, што се у развитаку бугарског државља поткрао кукољ, који је угушио Бугарску; тај кукољ треба да се припише екцесима бугарског национализма. Бугарска трагедија је баш с те стране пуна „наравоученија“ за човјечанство.

Бугари су се кухали у соку шовинизма. То кухање је било тихо. О њему готово није знала Европа,

нијесмо знали ни ми. О том смо сазнали од Ратка Димитријева. Паметна бесједа „херојева“ онда је само промакла поред наше пажње. Сад се ње можемо слободно сјетити.

Ратко Димитријев је открио тајну бугарских побједа: У Бугарској нема чврстих политичких убјеђења, нема социјалних економских и духовних проблема, у њој има само аксима зоолошког национализма.

Све и сва служи код њих инстинкту крви. Бугари су узвисили на ступањ божанства свој национални идеал, своју бугарску крв. Бугари су подигли кумир од својих еготиистичких захтјева. За Бугаре се сав свијет дијели на Бугаре и не-Бугаре. Као Турци, чији су робови били пет стољећа, Бугари рачунају не-Бугаре као невјернике, ђауре.

Злочин ове ослепљене нације у многоме личи на злочин Вавилонa. Бугари су намислили да саграде зграду величине, која би учинила непогребним грађанске и хришћанске подвиге. И као Вавилоњани, Бугари су изгубили разумјевање ствари“.

Француско-руски односи

— Француска и Русија према Балкану —

Руски новинар И. Јаковљев пише у „Новом Времени“ у допису из Париза ово: Чим је отпочео балкански рат, француски министар иностраних дјела одмах је усвојио гледиште руских интереса, зато што су интереси саме Француске у тој ствари били тек узгредни. Једини циљ коме Француска греди јесте ићи руку под руку са руском дипломатијом, сурађивати на њеном успјеху и подржавати њен претјих.

Свима је познато, али далеко не све, каквом је енергијом и каквим блеском П. Поенкаре испунио свој задатак. А задатак је био тежак. Пребало је свима силама подражавати балканске савезнике, и такође свима силама се трудити да се рат изолише, да се не би пожар распростро и даље од Балкана. То се и постигло савезничким напорима Француске и Русије.

Један велики српски државник, који је био у пролазу кроз Париз, рекао ми је недавно: „Много се говорило о недовољној активности г. Извољског, али се заборавило о једном његовом великом плусу, на коме ће му Срби бити вјечито благодарни. Ми само имамо да благодаримо вашем бившем министру иностраних дјела што имамо Новопазарски Санџак. Он је тражио и настојавао да Аустрија, присаједињујући Босну и Херцеговину, изађе из Санџака. У то вријеме овај акт г. Извољског прошао је незапажен чак и код нас. Ми смо тек овдје оцијенили сав његов значај. У самој ствари, да је Аустрија остала у Новопазарском Санџаку, она би га у самом почетку рата присајединила и противу тога не би се могло ништа рећи. Али када са она од њега свечано одрекла и изашле из њега, чињеница да понова њима за влада изједначавала би се стварном њеном наступању у својству ратујуће стране. Ви појимате шта би из тога могло изићи“.

У току цијеле бугарске свађе, Француска и Русија пријатељски су заједно дјествовале. Француска је у свему подржавала Русију. Дипломатије обију земаља учиниле су, на примјер, крупну погрешку допустивши стварање Арбаније, која је била у вољи Аустрији. Али од тога сами Балканци нагомилали су толико непоправимих погрешака, створили су толико мржње; да су остали савезници, Балканци би лако изашли на крај са Арбанасима. Не може се рећи да Русија, са царем на челу и подржавана Француском, није учинила све што је било могуће да само спријече братоубиствени рат. Допустити послјије свега тога да би Француска због трећестепеног детаљног питања ишла против Русије, значи потпуно не познавати Француску, њена расположења, њене циље и наде. Неопходност најпотпунијег, најискренијег савеза с Русијом схвата у Француској цио народ, и сада

боље него икад. Нема у Француској тога политичког радника који би смио рећи противу њега. Допуштам и немогућност да на челу владе, благодарећи случајности политичких комбинација, дође сам Жорес. Ја тврдим да би његов први акт био изјава о чврстини и непоколебљивости француско-руског савеза.

Грци о Црној Гори

— Чланак из „Панелигион Кратоса“ —

Јуначки синови Црне Горе прослављају данас, исто као и ми, закључени мир, а њихов витешки владар, грдећи народну заставу, упућује срдчан поздрав својем народу, који је у прошлом рату сјајно вршио дужност своју.

Ваистау риједак је такав народ, ријетка је војска која је у тако маленом броју извршила тако славна, тако велика дјела, као што је то учинила црногорска војска.

Опсада Скадра, која је трајала неколико мјесеци, као и његово освојење, заиста је велико дјело, коме могу да позавиде многи народи на свијету, који имају много већу и много спрежнију војску. Висока планина Тарабош, њене оштре стијене, косине и провалије, као и зелени брежуљци око Скадра, покривени су хиљадама љешева срчаних бораца, који су набоше своју смрт, борећи се за милу им домовину. Та нема ни једне породице у Црној Гори, која је остала недирута, поштеђена од смрти, која је обарала, косила јуначке борце у овим славним биткама. Не оста ни једна колиба, нити кућерак, гдје се није олакивала смрт каквог јуначког сила Црне Горе.

Дједе, очеви, мајке, синови па и упуци, сви, сви, као стари Шпартанци, сви полетјеше у бој, у борбу, и својим снажним тијелима покрише брда и долине, које обухватаху у себи толико славних историјских успомена, њихових праоца и пра-дједона. Главови тих бораца, — као што то тако рјечито и тако дирљиво износи у једној од својих посљедњих пјесама, народни пјесник Црне Горе, Мићун Панићевић, изражавајући патриотски бола душе својих суграђана, — «главови тих бораца, не одјекују више по брдима Црне Горе; утишаше се села и градови, јер већина њихових становника изгубе то осталоше само жене и мајке, да пличу и кукају због несреће која их је снашла и да се моде Богу, да из светих грובה њихове дјече, изникне бар цвијет слободе“.

И гле, — и поред толиких и таквих хиљада хиљада жртава, чије плодове дође да оберу подмукла и кукава дипломатија, Црна Гора не изгуби присуство духа; она се није уморила; није, јер у тој земљи јунаштво никад није недостојало, никад није устукнуло ни пред каквим тепоћања, ни одмах посла своју војску, да се у заједници са савезницима, понова бије, у борби великој, у борби светој, у борби за цивилизацију противу подмукле халапљивости кривоједног и варварског народа.

И када су се синови Црне Горе придружили својим савезницима, борили се јуначки као и увијек до сада и учинили су част оружју и застави Црне Горе, застави која се прослављала у толиким борбама противу Турака и Аустријанаца, у толиким борбама и противу војске Наполеона I.

Према томе народ у Црној Гори, са пуним правом може да светкује закључење мира, који је крунисао успјехом те борбе и који је високо уздигао њиховог јуначког Владара, који од 1860. год. од када је ступио на првјесто црногорски, био вазда прави отац својих поданика, свог народа и који је успио да прошири границе Црне Горе, да је увећа. — Црногорци могу данас с правом да уживају плодове својих побједа

Ако Скадар, успомена толиких српских славних предања, због подмуклости дипломатије, није остао у рукама Црногорца, онда је праведно да бар у заједну зату Црна Гора добије поправку својих граница према Арбанији. Што се пак тиче подјеле земљиш-

та између Србије и Црне Горе у Ново-Пазарском Санџаку, ми смо спокојни у томе — погледу, јер смо убјеђени да ће се то извршити правично, достојно обостраних жртава поднесених у овој рату. Црна Гора и Србија то су двије снажне руке, двије снажне жишвице народа српског, које уједињене увијек су успјевале да се утврде над политичким борбама и да похвале успјехе.

Што се пак тиче нас, Јелина, ми желимо да одржавамо са Црном Гором братске везе и вада ћемо желати срећу и напредак Црне Горе.

Др. Антон Спилотопулос

Свјетски мир

— Поводом освешћења палате мира —

Освешћење палате мира у Хагу, које је уз велике свечаности и помно извршено, стоји управо у противности са приликама и догађајима у којима данас живимо. Двадесети конгрес мира држан је такође у Хагу и палата у којој ће се ти свјетски конгреси и у будуће одржавати, носи натпис: Палата мира. Али освешћење те сјајне палате, коју је о свом трошку подигао познати америкашки милијардер и филантроп Карнеџи, и засједање тог свјетског конгреса за мир било је заиста несавремено.

Петнаест година је сада у августу било, како је руски цар издао манифест, у коме је дао израза својој жељи за свјетским миром и међународним разоружањем великих сила. И баш у току тих петнаест година била је толико пута демантована та жеља стварним дјелима. И баш као да је тим царским указом одзвонило и миру. Крвави ратови у Манџурији, Јужној Африци и ту доскора ратови на Балкану дају најбоље доказе против теорије пацифиста.

Док у палати мира за раскошним столонима претресају филантропи теорије о склапању свјетског мира и док позивају у име човјечанства велике силе да се разоружају, убијају се масама људи на Балкану, а у Аустро-Угарској, Њемачкој, Француској, Енглеској и Русији завладала је манија оружја, као никад досада. Читава Европа стење под теретом огромних, већ неподношљивих војних издатака и нагакнути су бајонети скоро сви спреми да потегну мач, а у Хагу освешћују палату мира! Без фантазије о миру мора свако увидјети да та ствар није савремена.

Треба да се позове цивилизовани свијет на оснивање организације за мир. И Карнеџи мисли, доста наивно, да ће та иницијатива њемачког цара, која стоји у чудноватој противности Карнеџијева рада у економском животу Америке, начинити одједном крај ратовима. „Чим се тај корак учини, откуцао је пошљедњи сахат рата“ — вели Карнеџи. Али баш кад се међународни мир држи пред очима као највиши циљ, не може се вјеровати у тај и толики оптимизам. Како да се постигне тај циљ? Тек ријечима се то не да постићи. Карнеџи мисли да је довољно ако се три до четири велике силе сложе и уједине против сваког изазивача мира. Али по том Карнеџијевом рецепту конвенција те алијансе за свјетски мир

била би рат и ако под плаштом борбе против изазивача мира. Треба помислити шта би се излегло, да су велике силе оружаној силом приморале балканске државе да обуставе непријатељства. Вјероватно: свјетски рат. На крају би се и сами апостоли мира посвадили. Добра воља Карнеџијева и његова идеја о свјетском миру изгледа дакле у извјесној мјери незрела. Једва да ће њемачки цар хтјети узети ту ствар у своје руке. Њемачка је своје уједињење извојевала ратом, Италија своје такође. Балкански народи ослободили су се и створили самосталне државе у ратовим и признати се мора, да колико је год рат преостатка старовјековног варварства и несимпатичан, он је поред све тежње Филантропа, добротвора и хуманиста потребно зло. Већ из животних услова данашњег друштва уздиже се милитаризам и рат и тако ће све утопије апостола мира остати мехур. Рат је страховита сила. Он је гвозденим обручем опао земљу и све што је већ годинама труло, све то пада у рату за недељу дана. Против такве силе не бори се само идејама и резолуцијама, него се клин издија само клином, а сила силом гони. Против силе рата бори се силом мира. А ко има данас силу мира?

Народносно питање

— А. Угарска и народносно питање —

Нови Сад, 17. августа

У јужном дијелу Монархије, у земљама круне Св. Стевана догађају се крупне ствари. У Хрватској већ пет година траје борба између народа с једне стране и Беча и Пеште с друге стране. Сабор је неколико пута распуштен и наређени су нови избори. Али је влада у изборној борби била увијек зле среће. Она је тада, држећи се начела да циљ оправдава средства, прешла на нелегалан терен. Да би срушила хрватско-српску коалицију, влада се у име закона упустила у све врсте денуцијација, клевета и фалсификата. Тако је створена злосредна велеиздајничка партија у Загребу и Фридјунгова у Бечу. Хрватски је Сабор растјеран, борови су се као исцјеђени лимпови одбацивали, автономна Хрватска је погажена и заведен је комесаријат.

У крајевима Чешкој влада слично стање. Чешка нема данас своје автономне, нема свог земљског поглавара. Није боља ни у Трсту, гдје се врше насиља, укида се автономна и велеиздајничка партија, наредбу да чиновници друге народности сјем Лиџанца, не могу бити државни чиновници. У италијанском становништву влада због тога силно огорчење. Ово дана дошло је и до улчних демонстрација Италијана. Једна депутација отишла је због тога у Беч да се ондје потужи на ове повреде.

У Угарској такође није кудикамо боље. Парламентарни положај је промијењен. Народни су скучени у њиховом слободном кретању. Наша административна власт не излази у сусрет ни просвјетном, ни економском, а најмање политичком препорођају ширих слојева

Видјели смо, да се Монтескијева теорија о подјели власти не може у модерној држави остварити са свим својим конвенцијама, али зато не треба помислити, да је она погрешна и да је треба одбацивати. Напротив, све модерне државе су је у главном прихватиле. Нарочито што се тиче однога судства наспрам законодавства и управе. Уредити поменуто три државне власти тако, да оне у свом дјелокругу буду што независније — идеал је сваке модерно уређене државе. Разумије се, да парламент треба да буде најважнији државни орган. Оно што је код човјека глава, то је парламент у држави. Екsekутиву можемо назвати рукама државним.

А) Легислатива

Људи, налазећи се у заједници, стварали су општа правила, која су обавезивала сваког члана друштва. Та правила су закони. Док су људске заједнице биле у примитивном стању, док су се интереси државних чланова у главном подударали, владали су друштвом обичајни, неписани закони. Али чим су се у друштву појавиле разлике интереса његових чланова, које су расле са напретком друштва, обичајни закони нијесу били довољни да заштите разноврстне интересе свакога појединог члана друштва. Осјетила се потреба да се стварају нова правила а стара да се напишу и потврде. Али ко да изврши то? **Стварање правила (закона), која ће**

народа. Законодавство је у рукама једне класе, ораћа земља, шуме и спаљуци у рукама великих посједника. Порезни је систем скроз неправедан. Автономија жупанија је извор за богате синекуре и мново пропасти племића. Према томе је маса народна немоћна, запуштена, а нарочито у народносним крајевима. Најелементарнија права народна нијесу осигурана. Сва се политика у нас своди на вјечито расправљање неких државно-правних питања, док се важна социјална и привредна питања, која би обухватала све слојеве народа, запостављају. Нико да се нађе у Угарској који би увидио, да се досадашњи курс политике према народности мора мијењати, јер су знатно промијењене и спољне прилике које имају утјачаја на унутрашње прилике.

Тек у пошљедње вријеме почео је министар-предједник Тиса да се интересује за захтјеве народности и отпочео преговоре са Румунима и Словенима. Он је вољан да прошири права народности. То не може бити само један покрет, већ то мора бити једна дугачка, истрајна акција, један природан процес, једна револуција. Гроф Стеван Тиса је почео прво да преговара са Румунима, а затим са Словенима. Словени су утаничили своје захтјеве у програму који су на задњој главној скупштини «Матице Словенске» доијели. Главни захтјеви су: употреба словенског језика код наставе суда и управе барем у нижој инстанцији, као и потпуна автономна словенске цркве. Остали захтјеви оснивају се на демократији, те се њима тражи опште изборно право, укидање вирилног система и фидејкомиса као и насловне и сталешке разлике. То би требало да је циљ и српске народносне политике. Ми Срби до душе још не преговарамо са мјеродавним факторима, али треба да будемо на то сваки дан спремни. Али прије тога треба у Угарској да се промијени систем и да се загарантује слободан развитак нашег грађанског живота и наше народности.

Само ако се у томе духу буде пришао рјешавању народносног питања, моћи ће оно бити повесно ријешено. С—о.

Обрт догађаја на Балкану

— Чламак „Вјестника Јевропи“ —

Са Бугарском се догодило оно што још није, како изгледа, било у свјетској историји.

Доспјевши до сјајног положаја, о којем су могли само сањати бугарски родољуби, влада краља Фердинанда за врло кратко вријеме, за непуне двије недеље, изгубила је, својом кривицом, све плодове великих националних жртава и бацила државу у све ужасе очајања. Заслијепљена својим неочекиваним успјесима у рату против Турака, бугарска војна партија мислила је да се може одвојити од својих савезника, како би се Бугарској обезбиједило првијенство на Балкану. Ради те себичне наміјере метнула је на коцку све своје велике тековине, па и само битисање своје државе. Налазити

бити обвезна за цијело друштво, за сваког члана посебице — може само друштво, односно његови чланови заједно. Јер закон је формулисано опште правило, воља друштвена. И нико други осим друштва самога нема права да ствара општа правила, да формулише заједничку вољу свију чланова. У том случају закон не би био оно што треба и мора да буде — **формулисана воља друштвена (државна).** Али пошто друштво као такво, због техничке немогућности, не може да се нађе на окупу и да ствара општа правила, (јер како би се цио један народ сабрао на једном мјесту?), то се онда прибјегло **изашиљању народних представника, посланика.** На тај начин је постао парламент (скупштина).

Парламент (скупштина) је најглавнији државни орган, највиша власт у држави, а то стога јер је он представник народа. (Наравно све то у државама, гдје је демократски принцип подлога државном уређењу).

Парламенту је најглавнији посао стварање општих правила, закона. Али то није и не може бити и његов **једини** посао. Није доста створити правила, треба та правила да буду **оживотворена.** Истина за оживотворење тих општих правила постоје друге државне власти, ексекутивне. Но ексекутивне власти могу **не хтјети** извршавати законе онако, како је то хтјела и

се на врхунцу славе и снаге, бити предмет опште пажње и похвала Европских, па се одмах затим срушити у пропаст, доспјети до крајњег понижења — тако је Бугарској у судбину одмах последије немилосрдне размирице са својим осталим савезницима.

Бугарски државници уживали су глас промишљених, далековидних и трезвених политичара; међутим, показали су сада читаво море самомислености и уображености, да су згранули и најбоље и највјерније пријатеље Бугарске. У први мах мислило се да се распра води због неспоразума са Србијом у тумачењу савезног уговора и да је формално право на страни Бугарске; али се потпуно солидарна са Србијом показала и Грчка и Црна Гора, које нијесу биле имале никаквих договора са Бугарском о диоби територије. Одбивши од себе Србију својом одбојном неприступношћу да размотри њене претензије, Бугарска се у исти мах спремила да од Грчке отме Солун. На тај начин успјела је да против себе изазове непријатељство свих својих савезника. Она је дрско ступила и у рат с њима, не обезбједивши леђа ни од Румуније ни од Турске. Зато се и нашла у безизлазном положају, под ударцима похода румунске и турске војске. Ставивши без заштите сав свој ратни посјед у Тракији, Бугарска се морала одрећи и Македоније, последије упорних бојева са Србима и Грцима.

Док су трајале те несрећне крваве битке, Турци су скоро без противљења заузимали земље које им оно прије бјеху отели Бугари, и свечано — уз бескрајно ликованье муслимана — поново уђоше у Једрене. Сви бугарски успјеси према Турцима одоше у неповрат; узалуд су лили своју крв (и српску) при опсади Једрена и заузимању Тракије.

Историја као да се била вратила на моменат када ликвидација турске царевине још није била свршена. Европска Турска, која је саму себе сматрала за сахрањену и изгубљену, поново се родила из пепела, захваљујући онако неразумном и несхватљивом понашању Бугарске. Краљ Фердинанд и његова околина, заједно са блиским честољубивим представницима војске, гурнуше бугарску државу у читав низ печувених мука и невоља.

Несрећни бугарски народ, измучен и упропашћен десетомјесечним ратовањем, мора сада да испашта лудост и понесеност својих кратковидних генерала и министара. Он је у једном тренутку изгубио све што је био крваво стекао; изгубио је симпатије европских народа, навукао на себе непомирљиву мржњу Срба и Грка, и допао много горег стања према оним у којем је био прије победоносног рата са Турском.

Из Македоније и Тракије

— Становништво противу Бугара —

Док бугарска штампа не престаје са својим погрдама и претњама да се набацује на племените побједоце, који према Бугарској имадоше презрења и не хтједоше је упропастити, и док Бугарска лиферије разне депутације које се чак братиме и љубе с Арбанасима и иду под skutове највећег нашег непријатеља, до-

мислила легислатива. А пошто се државна сила, војска и полиција, налази у рукама ексекутивних власти, ко ће онда натјерати њих на тачно извршавање закона. Кад би народ изабирало органе ексекутивне власти, у том случају били би зависни од народа. Али њих поставља шеф ексекутиве, (у монархијама владар а у републикама председник републике) и они су само од њега зависни. Кад би се дакле, по Монтескијевој теорији, спровела у држави потпуна подјела власти, онда би улога парламента била сведена једино на **доношење закона.** Али у том би ексекутива била свемоћна у држави. Она не би морала извршавати законе. Требало је дакле наћи начин, како да се ексекутива примора на тачно вршење закона. По теорији подјеле власти то није могуће иначе, осим да органе ексекутивне власти бира народ. А гдје ће народ изабирати сваког члана ексекутиве! Истина, у републикама народ бира шефа ексекутиве, али остале органе њене, министре, поставља он. Опет, дакле, нијесу зависни од народа већ од председника. Према томе један сузуд председник републике, у којој би била потпуно спроведена подјела власти, могло би за трајања своје владе (обично 4—6 година) просто уништити државне слободе и титрати се са народом. Морао се наћи други начин за обуздање ексекутиве, а **то је њена зависност од парламента.** Последије доношења закона најважнији посао

ПОДЛИСТАК

О подјели власти у држави

— Расматрање по Монтескијевој теорији —

(2)

Али да би судија у својству изрицатеља правде могао бити гачан, да би могао да се ни на шта друго не осврће осим на одредбе законске, мора бити **потпуно независан.** Јер ако судија буде зависан од ексекутиве, онда ће, природно, судити онако, како то хоће онај, од кога је он зависан. А гдје је тако, ту је слобода, живот и имање грађана играчка у рукама ексекутивне власти.

Стога је у свим модерним државама судска власт потпуно одвојена од ексекутивне и законодавне. Да би био непристран, т. ј. да би судио само онако, како то закон одређује, судија треба да има гаранција у уставу, да му се зато неће ништа догодити.

Гдје тих гаранција нема и гдје је судство зависно од ексекутиве — **ту о правди нема ни говора.**

Кад смо овако укратко разговарали о односу легислативе к ексекутива и ове к судству, изнијели смо даље погавно дужности сваке поједине власти у држави, а нарочито ћемо обратити пажњу на ексекутиву.

тле становништво оних новоослобођених крајева који имају да припадну Бугарској неће ни да чују за Бугарску, него пале своја имања и бјеже главом без обзира напуштајући прадједовска огњишта. Такви су примјери многобројни и ми ћемо се само задовољити што ћемо изнијети ово саопштење што га „Дејли Њус“ има из Солуна:

„Становници оног дијела Македоније, које сада припада Бугарској, када су сазнали за такву судбину, ријешили су да напусте варош прије него што их грчка војска преда Бугарима.

То су урадили и становници Неврокопа, међу којима има нешто и Бугара.

Они су оног јутра, када ће грчки командант да под протоколом преда варош Бугарима, дошли грчком команданту да се обавијесте. Командант им је признао.

Тада су се вратили и почели су на врат на нос да се селе.

Када је дошао бугарски командант да се са грчком споразуме о предаји Неврокопа, становници су упалили варош.

Заман је грчки командант употребљавао све да пожар угаси, није успио. Пожар је бивао све јачи и све више је гутао куће нарушене вароши.

Бугарски командант је љутито пребацивао грчком команданту због пожара, тврдећи да има много и његове кривице.

Грчки командант је позвао више становника и тражио да они одговоре.

Становници су одговорили да су они упалили варош и да су то учинили што нијесу хтјели да Бугарима због њихових звјерстава остане ма шта.

Послије овога грчки командант оставио је свога бугарског колегу без поздравља и наредио да грчка војска штити исељенике од напада бугарских војника“.

Данашња Арбанија

— Једна новинарска анкета —

Стање у Арбанији је данас тако, да ће она Европу још много пута изненадити. И ко мисли да си Арбанаси сад задовољни и сложни, љуто ће се преварити.

Париски „Terms“ послао је нарочитог свог изасланика у Скадар, да му поуздано оцрта данашње стање. Његов је извјештај врло занимљив и треба да се забележи, јер вјерно приказује прилике у Арбанији.

Муслимани гледају пријеком оком на европску окупацију, а они су у претежној већини у Скадру; има их 16 хиљада против 7 хиљада католика.

По каванама се говори само о начину, како би се курталисали европских војника. Имами и хоџе говоре по џамијама својим вјерницима, да треба да се листом иселе у Турску или Мисир, или коју другу турску земљу, ако Арбанијом завлада хришћански принц.

Католици су једини задовољни окупацијом. Још за вријеме опсаде означили су они капије своје великим бијелим крстовима и са сликама разних светаца, који се још и данас виде.

Они се — вели дописник — јавно исповиједају за независну Арбанију, али у срцу своје највољели би бити аустриски поданици. Кроз дуги низ година даје им Аустрија новаца, градила им цркве и болнице, а у опште познатом њиховом језуитском колегију висе у главној одаји само двије слике: папе Пија X. и цара

Фрање Јосифа. Веле, да им је цар аустриски обећао опет обновити њихову катедралу, коју су црногорски топови узимали тобож нарочито на нишан, дочим су џамије чуване. Католици се надају, да ће помоћу Аустрије постати господари Арбаније, након што су толике године били слуге муслиманима.

Трећа главна група становништва јесу Црногорци, који, ма да су бројно доста слаби, развијају живу дјелатност тако, да су код пошљедњих општинских избора изабрали недавно варошки представником Црногорца, о коме приповиједају да је за вријеме опсаде показивао црногорским топовима куда да циљају. Али кад су му избор прогласили, католици су демонстративно пјевајући пјесме по улицама и вичући: „Живјела независна Арбанија“.

Не треба се зато заваравати илузијама. Идеја независне Арбаније изиграна је само од невоље ради супарништва аустро-талијанског. Маса становништва жали за Турцима, па кад се је прочуло, да је Енвер-бег побједоносно ушао у Једрене, многи га Арбанаси сад очекују и пред вратима Скадра! А неки тако далеко иду у својим надама, да мисле, да ће са десетак дана и сам султан у Скадар доћи. Ово расположење употребљава национална арбанска лига у своју корист, али свјетина не разумије, јер су у њој интелектуални и школовани људи, па им тумачи свјетина програм на свој начин.

Талијанска агитација је засада много успјешнија од аустриске, јер није у религиозном погледу ни с којом групом у противности, дочим је Аустрија за праве Муслимане љути непријатељ вјерски.

И војници талијански много лакше опште са становништвом него други, јер готово во половина становништва говори или разумије талијански, а њемачки језик им је књига са седам печата. Многи дућани имају талијанске натписе, по њима су многи Талијани намјештени. Скоро свака талијанска лађа довоза даномице подоста Талијанаца из Пуљије, који остају или као трговци, или купују земље, па тако полако освајају терен.

Ових дана рече ми један поглавица од племена Хоти са малосерских брда, да је код њих само једна велика сила добро виђена, а то је Италија. А ако би Европа хтјела даље окупирати Арбанију, да би се сви његови Арбанци претворили у комитације и крваво се опирали, Исто тако ће се Муслимани одупријети, ако наметну хришћанског принца за владара у Арбанији.

Зато може Европа очекивати крваве немире за више година у овим предјелима, које је она наумила цивилизовати. Народ је растурен, у већини не зна шта хоће, само су у двојем на чисто и сложни, у мржњи против европске окупације и у неком далеком осјећању да је исламу нанесено неко велико понижење.

Ту ће бити врло тешко наћи излаза. Може бити, да би било још најприродније што ми је говорио један муслимански Арбанас: потпуна независност појединих племена, који ће међу собом ступити у неку врсту федерације под религиозном и дипломатском управом отоманском.

За извјесно је то жива жеља муслиманских Арбанаса, која и сачињавају народ арбански. Али хоће ли Аустрија то дозволити?

ници потпуно подјеле власти иду затим, да судије бира народ. Ово начело је продрло у неким републикама. У неким је у мјесто да народ бира судије — то право пренесено на парламент, јер овај представља народ. У монархијама са парламентарним уставима (Енглеска, Србија) истина судије поставља шеф егзекутиве, али то ни мало не смета њиховој независности. Шеф егзекутиве њих поставља али он нема права њих примјештоти њо вољи или пензионисати. У Сјединоамеричкој Унији судије не само да су независни од егзекутиве и законодавства, већ они имају право да сваки нови закон претходно испитају, да ли је у сагласности са уставом. Ако нађу, да је извјестан закон донесен против духу устава — имају право одбити таква закон.

Додуше многа државоправни теоретичари устају против тога (Слободан Јовановић, Hattschek, Rehm), јер се на тај начин судство издвиге над законодавство. С друге стране опет ова се уставна америчког устава коси са принципом демократије, њо ком је у држави народ суверен, а његов представник је само парламент. Ми овдје нећемо расправљати, да ли се са стојаишта демократике теорије може одобрити ова уставна америчког устава, јер то би нас далеко одвело. •Ово смо навели само због

На сваки начин, ако Европом изабрани принц за Арбанију не буде водио строго арбанску политику — вели на саршету дописник — вјероватно је, да неће моћи нити владати нити управљати, а аутономија неће дуго бити но „аустроманија“.

Кратке вијести

Оптужбе против Бугара. Силна звјерства, које су Бугари крволочно починили у прошлом рату, изазвали су чак и њихове пријатеље да дижу оптужбе против њих. Л. Букстон, председник лондонског комитета, упутио је преко „Тајмса“ писмо, у коме оптужује Бугаре за варварства која су учинили над рањеним Србима и Грцима. У томе писму има и ово: „Природно, да у рату мора бити и нечега што се у миру не може да дозволи. Али да у рату буде оно што су Бугари извршили над својим непријатељима, то се није могло да замисли. Да, и њихови пријатељи и они који су до сада према њима имали великих и искрених симпатија морају дубоко жаљати што су били њихови пријатељи, и што су према њима гајили симпатије какве се обично имају према народима који су и високо културни и дугоплеменити. Данас се мора учинити жртва коју пријатељи Бугара морају дубоко оплакивати“.

Комедија у Арбанији. Претградски лист „Новоје Времја“ доноси једно антропофило под горњим називом. У њему се налазе и ове врсте: „У Арбанији је отпочела да се одиграва комедија. Комисија која треба као бајаги да изради некакав устав, да уведе судску и административну власт у Арбанију састала се. Али до сада није учинила ништа. Она се сваког дана стастаје у кућу Имаил Кемал бега праћена оштрим погледима наоружаних Арнаута који никако не трпе Европљане у својим грама. Ту у кући у кафи и разговору проводи се вријеме. Послије тога се одлази на одмор. Сјутра се понавља исто. Мјесто што је Европа одређивала некаку комисију чији је посао неизводни и који ће се свршити почетком, боље би било да се Србији оставило да буде у Арбанији. Та би земља тако добила и свој Устав и све реформе које су јој тако потребне и о којима Европа сада толико „мисли“.

Лајпцишке свечаности. „Саксонски службени лист“ гавља: За лајпцишке свечаности на дан 5. октобра, које приређује њемачки савез патриота и на којима ће бити освешћен и откритвен споменик битке народа саксонски краљ упутио је позив: њемачком цару, свима њемачким савезним владацима, цару и краљу Франц Јосифу, цару руском Никољу II и краљу шведском и сви су на позив дали пристанак. Цар Вилем, њемачки владар и представници њемачких слободних градова (Кембурга и Бремена) са извезетком јединог војводе од Саксен-Мајнингена доћи ће лично на свечаност. Овог пошљедњег који је у дубокој старости заступаће његов син престолонашљедник. Франц Јосифа заступаће престолонашљедник Франц Фердинанд а цара руског велики књаз Кирил. Исто тако ће и шведског краља заступати престолонашљедник. Осим тога на свечаност ће доћи и војна изасланства: њемачке, аустро-угарске, руске и шведске војске. — Али, и ако је та свечаност посвећена битки народа,

тога, да покажемо како се далеко пошло у модерној држави само да се створи независно судство

Дјелокруг судства у модерној држави састоји се у **санирању повреда правног поретка**. Кад неко учини извјестан противправан чин, судија има да каже, какву је казну законодавство уопште одредило за тај противправни чин. (Криминална страна) Или ако два човјека дођу у сукоб због извјесног правног спора, судија ће казати, што у том случају одређује закон. (Грађанска страна.) Да би пак могли своју дужност вршити по замисли законодавства, судије морају бити независни. Гдје те независности нема, ту је правни поредак на лабавим ногама.

В) Егзекутива

Видјели смо што је то легислатива и судство у држави. Сад да видимо што је то извршна власт, егзекутива. Легислативу и судство смо могли одредити позитивно. Егзекутиву напротив можемо одредити само негативно. Кад анстрахујемо законодавство и судство, онда цјелокупан државни живот обухвата егзекутива. Државоправни теоретичари (Mayer, Jelinek, Stein, Сл. Јовановић) дијеле сву управу у пет одејена: за **сиољне** потребе државне (мин. ин. дјела), за **војне** (мин. војно), за **финансиске** (мин. финансија), за **правосудне** (мин. правде) и за **унутрашње** (мин. унутр. дјела). У

она ће ипак имати тип скоро чисто њемачки, јер ће на њу доћи и њемачки државни канцелар, њемачки министар, великодостојници и посланици свију њемачких држава и сви посланици саксонске скупштине. На тај начин Нијемци ће закљонити Русе и Шведе, те се они неће добро ни видјети.

Будући арбански владар. Тршћански италијански лист „Пиколо“ добио је ово саопштење из Рима о будућем владару Арбаније: „У неапуљским политичким круговима говори се да ће будући арбански владар бити један од италијанских принчева, и да ће избор по свој прилици пасти на грофа од Турина. Између Италије и Аустрије поводом тога воде се сада дипломатски преговори.

Аустро-угарска влада раније је изјавила жељу да владар Арбаније буде неко од њемачких принчева, чиме је хтјела да Њемачку јаче заинтересује за Арбанију и тиме понова добије помоћ Њемачке за своје политичке планове на Балкану. Али послје овога она се те идеје одрекла пошто је наишла не само на отпор Италије, него и на отпор саме Њемачке. Према свему изгледа да ће питање о арбанском владару бити ријешено кроз врло кратко вријеме тако — што ће Аустрија пристати на кандидатуру принца од Турина“.

Буђење у Русији. Као што француски листови гављају, у Русији је настао покрет против Бугара. Тај покрет осјећа се у руским политичким круговима, а има за сврху да се Руси отријезне бугарске хипнозе. До сада, као што је познато, Русија је била на страни Бугарске и чинила јој је све што је Бугарска хтјела. Послије српско-бугарског рата када је Бугарска пријешла потпуно на страну Аустро-Угарске, у Русији је настао преокрет на штету Бугарске. Руски политички кругови, који су до сада били познати као бугарофилски, почели су да се тријезне. То показује и руска штампа, која је до скоро била на страни Бугара. „Биржевија Вједомости“ о томе пишу ово: „За Бугаре у Русији сада је настало критично вријеме. Негдашњи љубимци свију наших кругова, данас као да су постали пасторчад. Од српско-бугарског рата, који су Бугари изазвали, и који се, као што је познато, свршио крахом по Бугаре, у Русији је настала хладноћа и равнодушност.

Бугари као да ово нијесу довољно учинили. И мјесто да се труде да своје изгубљено мјесто поврате, они су почели да воде игру која је унијела још више хладноће код Руса према судбини Бугара. Бугарско приљубљивање уз Аустро-Угарску свједочанство је рђаве бугарске игре. Ако Бугари убрзо остану потпуно напуштени, то неће бити кривица Русије, јер она кривице и нема, него Бугара, који су се показали рђави и као политичари а и као Словени“.

Словачки покрет. Словачка народна странка у Горњој Угарској издала је нов програм. Најважнији захтјеви се налазе у првих 18 тачака и тичу се већим дијелом употребе словачког језика у настави, судству и у нижим административним тијелима. Осим тога тим програмом се тражи и потпуна аутономија словачке цркве. Словачка народна странка тражи и опште право гласа, укидање фиденкомиса и вирилистичких гласова у самоуправним тијелима.

парламента јесте **контролисанање егзекутиве**. Најјаче средство, које парламент има против егзекутиве, јесте **буџетно право**. **Право парламента, да немоћудној власти ускрати буџет и право накнадно контроле, прегледање завршних рачуна, највећа је гаранција народним слободама.** Ни једна влада не може владати без буџета. Кад јој парламент ускрати буџет — она мора пасти.

Због ових разлога се Монтескијева теорија у модерној држави не може потпуно остварити. Ту се чак мора ићи против ње.

Б) Судство

Гдје је судска власт спојена са егзекутивом, ту је судач народни угњетач“ (Монтескије: Esprit des lois XI. 8.)

Потреба судства од егзекутиве и законодавства осјетила се одмах при стварању модерне државе. Није безначајна латинска изрека *iustitia regnorum fundamentum*. У Енглеској још под Едвардом III., дакле у 14 стољећу, водила се жестока борба да се одвоји судство од егзекутиве. У 16 вијеку су већ у Енглеској судије потпуно независни од егзекутиве. У Француској је први пут узаконена судска независност 16. августа 1790. године. Ускоро затим примије су се и остале уређене европске државе. Заступ-

дјелокругу унутрашње управе спадају још разне друге гране као: просвјета, грађевине, пољопривреда и т. д. за које гране многе државе имају посебна министарства.

У свим конституционалним државама **егзекутива је везана законом**. Она има само да извишује законе. Истина живот је у свим својим манифестацијама врло разноврстан, и законодавство није у стању да све животне односе неже апстрактним правним нормама. Стога су управне власти призоране у свом дјелокругу издјавати наредбе. Наредбе управних власти обавезне су као и закон. Оне су закон у материјалном смислу, и ако нијесу у формалном. И баш због тога, што наредбе, управних власти имају силу закона, управне власти не смију издјавати наредбе произвољно. Оне то смију чинити само у **оквиру закона**. Ни једна управна наредба не смије бити *praeter* или *contra legem*. Наредбе смију бити само као допуна закона, осим ако у извјесном случају легислатива *expressis verbis* дозвољава егзекутиви да ту слободно поступа.

Егзекутива мора бити у сваком свом акту везана законом, иначе грађани нијесу заштићени у својим правима.

Л. Р.

Дневник

Отпутовали. Њихова Величанства Краљ и Краљица са осталим члановима Краљевске Породице отпутовали су на Тополицу.

Прослава мира у Букурешту. У намјери да се балкански народи што тјешње зближе и да се трајно утврде везе, учвршћене између њих приликом потписивања историског мира у Букурешту, румунски новинари, уредници великих букурешких дневника, образовали су комитет, који ће приредити велике народне свечаности у Букурешту од 8—15. септембра по старом календару. Том приликом одржаће се конгрес Балканске Штампе, са задатком да изради програм Балканске Лиге. Ради тога комитет жели да му се јаве новинари који ће узети учешћа на конгресу. Румунске жељезнице одобриле су за све посјетиоце Букурешта, приликом ових свечаности, врло велик попуст на жељезницама. У приређивачком комитету налазе се ови румунски новинари, г.г. К. Гоигопол, П. Боцан, Г. Метакса-Доро, Г. Калига и Н. Мисирлиу. Адреса комитета: Хотел Миневра, Букурешт.

Лукијан Богдановић. Од како је српског патријарха из Сријемских Карловаца, Лукијана Богдановића, нестало из бање Гастајна, за њега се није ништа сазнало, и ако се све до сад трагало и чинило све, да се пронађе. Из онога што се сад о њему прича и пише излази, да је Богдановић био душевно растројан и да је у таквом стању лутао по околини бање, па тако и настрадао. Опште је увјерење, да га више нема у животу. Богдановић је имао сјајну каријеру. Будимски владика постао је у 30. години. То је имао да захвали патријарху Бранковићу, чији је био рођак. Протекција га је довела и на патријаршиску столицу. Године 1908. био је за патријарха изабран вршачки владика Змејановић, а кад нијесу њега у Пешти хтели да потврде, изабран је владика бачки Шевић. Али ни Шевић није дошао за патријарха, јер се под притиском захвалио и тако је Богдановић за патријарха дошао, али његов рад нема се ни по чему да похвали.

Отпутовао. Јуче је отпутовао за Русију Благо Марковић, поручник ради даљег усавршавања. Г. Марковић је у Русији свршио кадетски корпус и војну академију, а сада иде у Петроград у Николајевску генерал-штабну академију.

Испади Арбанаса. Арбанаси још никако нијесу престали са својим звјерским испадима. Као што јављају из Скопља, Арбанаси су код Призрена покушали на три стране да упадну у Србију ради пљачке и разбојништва. Намјера им је била осујећена и они растјерани и ако су били у већим одредима. Исто тако су код Градишта упали у Грчку и ту убили учитеља и опљачкали неколико грчких кућа. Од њиховог крволоштва нијесмо ни ми поштеђени. Колико јуче су упали у Црну Гору код Дечића, крај Подгорнице, и двојицу наших младића убили. Да је ово очигледно изазивање и да Арбанаси на овоме неће стати, него да ће продужити у започетом правцу, извјесно је, те зато не би требало ни да се с наше стране жале и према њима да се има обзира.

Прва партија рањеника. Из Биограда је преко Скопља кренула за Црну Гору прва партија рањеника и болесника, који су били на лијечењу у Србији. Они се враћају као потпуно здрави.

Дневник наших побједа. Кроз кратко вријеме почеће да излази циклус „Црна Гора у рату 1912—1913. године“, дневник наших побједа. У њему ће бити везано у цјелину све што је до сада најзначајније написано о учешћу Црне Горе у оба ова рата. Садржаће извјештаје свјетских ратних дописника, војних извјештача, бораца и очевидца, епизоде из оба рата, pjesме о њима и т. д. На тај начин ће овај дневник пружити што потпунију слику нашег ратовања у прошлости и овој години. Прва књига обухвата догађаје који су претходили рату, мобилизацију, почетак рата и ратовање све до опсаде Скадра. Друга књига говори о опсади Скадра и пад Скадра до закључења мира. Трећа књига бави се учешћем Дечанског Одрода наше војске у рату с Бугарском. Уредник је у главном овај дневник средњи, али да би он био савршен мозаик свијетских дана, радо би у њ унито и оно, што би му наши официри, борци и очевидци из оба ова рата послали, па било то описи догађаја, борба, палих јунака, освојених мјеста и т. д. или pjesме и епизоде из рата. Примаће и раније већ штампане радове. Зато моли свакога ко је ма шта из рата и о рату писао, па било то у везаном или невазаном слогу, или дневник

водио да му одмах шаље како би овај дневник средио и у штампу га што прије дао. Рукописе ваља слати уреднику г. Бориславу Сл. Микићу на Цетиње. Издање прве књиге накнадно ћемо објавити чим буде у штампу ушла, а то ће бити кроз врло кратко вријеме.

Белгиско-србијанска трговачка агенција. У Анверсу, у Белгији, оснива се трговачка агенција белгиско-србијанска под патронатом онамошњег србијанског консулата. Истој је сврха да успостави сталну везу између српских произвођача, извозника и увозника и белгиских трговаца и индустријалаца, те и нашим трговцима може корисно послужити.

Колера. Према службеним извјештајима колера још једнако влада у Бугарској, Србији, Војводини и Бановини, па у пошљедње вријеме није поштеђела ни Босну. И ако се чини све, да се ова опасна заразна болест сузбије, она непрестано коси људске животе. Код нас је, срећом, нема, али наше санитарне власти предузеле су све потребне мјере предостражности да је и у будуће не буде.

Изгубљена торба. Један странац у путу Његуши—Цетиње изгубио је путничку торбу. Ко је будео предао у „Гранд Хотел“, добиће десет перпера награде.

Вријеме. Лијепи дани су кратко вријеме трајали. Од јуче се стало облачити и јутрос је осванула киша. Нагопила је нешто мало земљу и није дуго трајала, али је око подне почео да се осјећа вјетар.

Забљешке из рата

Демонстрације против Руса у Бугарској
„Берлинер Тагблат“ јавља да је у Рушчуку приређена велика демонстрација против руског одјељења црвеног крста које је дошло у Бугарску да његује рањенике. Када је лађа са тим одјељењем црвеног крста стигла у пристаниште маса свијета виче: Доље с издајничким Русима! Жинјела Аустрија!

Када је послје дошао аустријски црвени крст, дочекан је у Рушчуку клицањем Аустрији. Аустријанци су одвезени у Софију у луксузном возу док су Руси добили свега три бједна вагона, тако да су љекари морали протестовати против таквог поступања.

Официр изнио војника
Интересантни су и језовити доживљаји осталих тежих рањеника.

Станко Филиповић, војник из Свилајнца, прича ово:

— Рањен сам на Чупином Брду у ногу, и задесно се на тако незгодном положају, на коме сам морао остати три дана, рањен. Наци су били оступили, а Бугари нијесу смјели да иду тамо. Трећи дан дође наша патрола, с којом је потпоручник Милан Нирковић. Овај Милан потпоручник, лично ме је подигао са земље, и на леђима читав сат носио, док ме је до нашег превјалишта донио. Не знам одакле је тај честити Србин, само сам му запамтио име и презиме, и да је у II батаљону III, чети, VIII пуку. Он је мој спаситељ и избавио ме, и сјећаћу се његове добротe док сам жив.

Котрљање низ брдо

— Да видиш како сам се ја избавио, господине! — поче Милош Вујић из села Кушиљева, среза млавског.

— Причај, Милоше!

— И ја сам рањен на Чупином Брду, у ногу. Видећи да ће Бугари са надмоћнијом војском да заузму тај положај, и да ће рањена мрцварити и убити, ја рескирам ово: свежем ногу за ногу, завијем се у шаторско крило, па се окотрљам низ брдо, чврсто држећи пушку у руци. Тако се скотрљам на двјеста метара испод Чупиног Брда. Ту угледам једног селјака с коњићем и замоли га да ме однесе до српског превјалишта. Селјака, вину се, рад је да ми учини доброту, али али се боја Бугара да га не спазе и не убију, зато се уступаваше. Ја му запрјетих да ћу га убити, те пристаде, попе ме на кљусе неким заобилазним путевима, кроз потоке и урвине, одведе ме до превјалишта VIII пука. Тако сам се спасао да не будем искасапљен од Бугара.

„Наш брат Црногорац!“

Кад сам завршио разговор с Милошем, повикаше неколико њих:

— А ово је наш брат Црногорац! — и показаше ми на једног рањеника лијепог симпатичног лица.

— Одакле си, пријатељу?

— Ја сам из Љуботиња, из ријечке нахије. Име ми је Илија А. Николић. Рањен сам у ногу на Брегалници.

Сви рањеници из те собе гледаху у њега као у најрођенијег и уза сваку ријеч понављаху: „наш брат Црногорац!“

Исприча ми како је био на раду у Америци, па је дошао на Господарев позив, како су се борили на Скадру, па су одушевљено пошли и нама у помоћ.

— Ето, па сад не морате ићи по Америци. Имаће доста плодне земље да радите и живите као домаћини. Даће вам се земље колико хоћете. Сад смо обалили плот између нас, па ћемо, ослањајући се једни на друге, бити моћнији и јачи.

— Јес, вала, у славу оба Господара! — заврши Црногорац!

Двије аудијенције Данева код краља Карола

Послје своје дуге прве аудијенције код краља Карола у Букурешту Данев је био отишао у Пешту на разговор с Берхтолдом. Кад га је Берхтолд био упитао како је прошао у Букурешту код краља, Данев рече:

— Прегљавно ме је старац читав сат“...

Та безобразна фраза стигла је у Букурешт ванредно брзо, тако, да кад је Данев у повратку у Софију свратио још једном у Букурешт и аудијенцију, краљ Карол, послје непуних пет минута разговора, извади часовник, погледа и пружив му руку, рече:

— „Ви као путник, свакако хитате“...

Данев поцрвени колико може, и не зна ни сам како у магловиту обрете се у предсобље...

Телеграфски извјештаји

Грчка и Турска

Атина, 23. августа

Панас, нови министар иностраних дјела, отпутовао је у Лонтарки да поднесе Веницелосу план дефинитивних грчких предлога у погледу обнављања грчко-турских дипломатских односа. Два питања остају за сада неријешена: питање о вакуфима (турским црквеним добрима) и о народности. Порта тражи да се сва непокретна имања која припадају држави у новоосвојеним крајевима признаду као вакуфи. Грчка влада признаје за вакуфе само вјерска здања. Што се тиче питања народности Порта признаје грчким поданицима само оне који су из освојених покрајина, док грчка влада настоји да ријешити то питање да се грчким поданицима признаду сви они њезини поданици који станују у Турској.

Односно капитулација закључено је да остане status quo прије пошљедњег рата као база, по арбитралној одлуци великих сила и по односним уговорима.

Порта пристаје да се изврши предаја заробљеника, што ће се учинити с једне и друге стране послје узајамне измјене уговора мира.

Уређено је такође питање о оштети, што ће се поднијети пред финансиску конференцију у Паризу и арбитражи у Хагу.

Постигнут је споразум у питању војне службе Грка у Турској. Турска је изјавила да се неће противити да муслимани служе у грчкој војсци.

Турски делегат Решид беј отпутоваће сјутра у Цариград да поднесе Порти закључени план. Мисли се, да ће у року од петнаест дана сва питања бити дефинитивно уређена. (Атинска Агенција).

Нестанак патријарха Лукијана

Бадгаштајн, 24. августа

Српски патријарх из Сријемских Карловаца Богдановић ишчезао је. У понедељник је учинио опасну екскурзију и није се више враћао. Сва праћена до сада остала су без резултата. (Бечки Кор. Биро).

Србија и Црна Гора

Биоград, 24. августа

Из надлежног извора изјављује се односно разграничења српско-црногорског да двије владе не приписују томе питању ни политички ни лични карактер. Преговори ће се обновити послје повратка дипломата и може се надати, да ће резултати задовољити обје српске државе. (Б. К. Б.)

Конференције у Цариграду

Цариград, 26. августа

Турски су изасланици јуче конферисали са министром војним односно израде детаља њиховог програма. Конференције ће се држати у министарству иностраних дјела и прва ће сједница бити под предсједништвом великог везира, а остале под Талат бегом. (Б. К. Б.)

Руски консули

Петроград, 26. августа

Генерални консули Кахе из Смирне премјештен је у Солун, Тухолка из Скопља у Багдад, а Челкунов из Јајине у Рушчук (Б. К. Б.)

Независност Гумулцина

Цариград, 27. августа

Муслимани из Гумулцина и околне јуче су прогласили независност и установили привремену владу. Прваци из Гумулцина, Дедеагача и Ксанти јавили су телеграфски проглас независности новинама зато што су џамије претворене у цркве, што се муслимани насилно покрштавају и што се врши насиље над женскињама. (Б. К. Б.)

Турско-бугарски преговори
Цариград, 27. августа

Преговори турско-бугарски отпочели су. Велики везир послје представљања бугарских изасланика зажелио је, да се преговори доврше што прије на подједнако задовољство обију земаља. (Б. К. Б.)

Цариград, 28. августа

На јучерашњој сједници турски су изасланици предложили шљедећу трасу границе, која би почињала из Сутфи па на Орла Кеј преко Мустава паше на стару границу којом би ишла до на Црно Море. (Б. К. Б.)

Анексија новоослобођених крајева

Биоград, 28. августа

Краљевом прокламацијом проглашена је анексија новоослобођених крајева, чије су границе шљедеће: Наспрам краљевине Бугарске према уговору мира закљученом у Букурешту. Наспрам краљевине Грчке према споразуму грчко-српском. Наспрам Арбаније прем провизорној демаркационој линији и сходно одлуци конференцији амбасадора у Лондону, докле међународна посебита комисија не буде утврдила граничну линију. Наспрам краљевине Црне Горе по садашњој демаркационој линији војничких операција до дефинитивног трасирања границе. Према Босни Херцеговини према потоњој граници. (Б. Прес-Биро.)

У Дворској Књижари „Његош“

В. Н. МАРТИНОВИЋА

— ЦЕТИЊЕ —

могу се добити уз најповољније цијене

Сва дјела Господарева;

Све књиге (закони, уџбеници и др.) државног издања;

Сви уџбеници за основне и средње школе страних издања;

Разне научне и забавне књиге домаћих и страних писаца;

Разне српске музикалије;

Сва учила за основне школе (мапе, глобуси, рачуналке, геометријска тијела и др.);

Сваковрсне дописне карте (велики депб);

Све врсте писаћег, цртаћег и другог канцеларијског прибора (артије, куверата, мастила, пера, перница, ланписа, таблица, сунђера, креде, шестара, мастионица, воска за печате, нотеса, тека, трговачких протокола, машина за копирање писама, албума и т. д., све у разним врстама и количинама;

Разни предмети (простији и фини) за дарове дјечи и одраслима;

Наручује печате за надлештва и црквене утвари уз најповољније услове;

На захтјев свакога извјештава о цијенама и др. условима.

бр. 35. 1—3

Црногорске марке

употребљене и садашње и старе, плаћам по високој цијени. Преписка на српском. Плаћање одмах по пријему марака у препорученој пошиљци

Д. В. ХИМУЛИ

Киев (Россија) Гимназическая № 2—17
бр. 34, 1,4

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

Са болом у души јављамо свима нашим пријатељима, кумовима и познаницима, да се наш нигда непрежаљени син односно брат и рођак

† **Васо Р. Пламенац**

преселио у вјечност на 3. августа у најлепшем цвијету своје младости у 27 години, послје кратког шесто-дневног али тешког боловања.

Неможемо пропустити а да овим путем не благодаримо грађанству вароши Улциња, који покојника, како приликом боловања посјеђаваше, тако и до вјечне куће испрати.

Хвала свима онима, који нам са стране било писмено било телеграфично своја саучешћа изјавише и тиме нам у неколико тугу ублажише за непрежаљеним покојником.

Улцињ.

Ожалошћени: брат Анто и Јоко; сестра Јосе снаха Јане и остали рођаци.

Р. 106. бр. 33. 1,1

Цетиње, 30. августа

Службене новине Краљевине Србије објавиле су Краљеву прокламацију о анексији освојених крајева. Та прокламација, коју је Његово Величанство Краљ Петар упутио српском народу, гласи:

Послије два рата, који скоро годину дана прекидоше ваше послове и ваше напредовање, настао је благотворни мир. У оба та рата наша је војска сјајно вршила повјерене јој задатке. У првом рату је ослобођавала Македонију, доцније је на једној страни прегазила Албанију, изашла побједоносно на Јадранско Море и загрлила се са јуначком црногорском војском, а на другој страни помогла је Бугарима да освоје турску пријестоницу у Европи, Једрене. Али то још не донесе Србији ни стечене ратне плодове, ни праведно очекивани мир. Она је била принуђена одлукама велесила на лондонској конференцији, да се одрече своје најзначајније тековине, да се повуче с Јадранског Мора и из Албаније, да види чак окрњене и саме западне границе Старе Србије. Бугари, наши савезници, не само што нам том приликом не помогаше, него нам оспорише већину земаља које је српска војска сама ослободила у јужној Старој Србији и Македонији. Они тим покушаше пресећи нам везу са нашим савезницима, Грцима, и тако да нас одбију од Егејског Мора, ушљед чега би положај Србије постао још тежи и зависнији него раније. Да се све то постигне, Бугари се не задовољише мирним путевима. Они припремише оружан напад, који је српска војска у великој битци на Брегалници сјајно одбила. Наши јунаци затим у низу срећних бојева заједно са братском црногорском војском и савезном Грчком, сузбише непријатеља до старих његових државних граница, па почеше и преко њих прелазити.

Мир је закључен и потписан у Букурешту 28. јула 1913. Према томе ја овим проглашавам присаједињење крајева према Краљевини Бугарској уговором мира закљученом у Букурешту; према Краљевини Грчкој српско-грчким споразумом; према Албанији привремено демаркационом линијом саобразно ријешењима амбасадорске конференције у Лондону, докле нарочита међународна комисија не буде извршила коначно разграничење; према Краљевини Црној Гори за сада демаркационом линијом војне окупације до коначног разграничења; према Босни и Херцеговини досадашњом границом.

Докле се законским путем управа нових присаједињених области не утврди, њима ће се законским путем управљати према Мојим уредбама, као и према ријешењима Моје владе о примјењивању појединих постојећих закона, у њиховом увођењу у живот у ново ослобођеним крајевима.

Захваљујући витешком прегнућу, несломљивом јунаштву и непоколебивој устратности свих учесника у минути догађајима, сад је наша мила отаџбина много пространија, могућнија и несравњено угледнија. Моја ће брига бити, да у њој живот сваког грађанина буде срећни-

ји и напреднији, а посебице се тек морам старати, да и сва наша браћа у новим крајевима, без разлике вјере и поријекла, буду у сваком погледу задовољна, просвјешћена и закриљена правдом и безбиједношћу, које ће им ујамчити владавина слободне Србије. У том погледу цијелу нашу земљу очекују велики задатци. Чувајући као зјеницу दिвну снагу наше узданице, српске војске, много треба да послујемо на просвјетном, привредном и на сваком другом пољу народног рада, па да избришемо све трагове дугога робовања. Не само у новим, него и старим границама ми смо дужни стићи просвјешћене европске народе, којима смо ми, као многовјековни грудобран од напада, омогућили мирно напредовање. Али народ, чија је војска за неколико недјеља стигла са Јавора, Мрдара и Ристовца до Јадрана, Солуна и Марице, моћи ће и на пољу умнога рада убрзо показати да је дорастао својим великим културним задатцима. Он ће својим радом посвједочити, да је достојан висине, на коју га је ратна срећа изнијела. Ја се сада више него и када поносим, што сам и син и Краљ таквоме народу, и молим свемогућега, да му никад не ускрати своју милост и заштиту.

Живио мој мили витешки српски народ!

LIBRERIA NACIОNALNA

Da svedemo

— Резултат рата и Словенство —

Како што је познато, за вријеме овог другог рата била је међу Словенима таквих одрода, који су се ставили потпуно на становиште наших заједничких непријатеља. На жалост било је и таквих листова, који су писали онако исто као и нама непријатељски наклоњена штампа, а било је и таквих, који су завијено писали, али мучки насртали на нас, узимајући у заштиту Бугаре и стварајући у словенском свијету за њих лијепо мишљење. То су они што су се пренамагали, лили крокодилске сузе и своје задње намјере крили тобож за општу словенску ствар и увјеравали невини и необавијештени свијет како пишу за љубав чисто словенских интереса.

Они и сад продужују у истом правцу, да би увјерили Словене како је Словенство на губитку и како су им словенски интереси преци од свега. Они се, као и раније, стављају на исто становиште, које заступају и наши освједочени непријатељи.

Колико су они у праву и колико има истине у њиховом тврђењу да је из овог другог рата Словенство изашло ослабљено, најбоље показују ове чињенице:

Пакосни непријатељи Словенства одмах су након балканског рата, више себи за утјеху, него ли из увјерења, констатовили, да је поразом Бугарске Словенство, у опште, изгубило један велики дио од своје пређашње моћи. Тај се глас често пута чуо од самих Словена прије него што је рат започео, па чак и од вјероломних Бугара, али више као нека тенденциозна опомена или пријетња, која је била удешена више за оправдање предвиђених догађаја, него ли као искрени израз страховања за оп-

ште интересе Словенства. То истицање свесловенских интереса особито су Руси подржавали и они су најјаче наглашени у брзојавној опомени цара Николе краљевима Петру и Фердинанду пред самим ратом. Ништа није помогло. Бугари су потпуно поражени. А сад пакосни непријатељи Словенства задовољавају се тиме, што увјеравају, да је Словенство одиста штетовало поразом Бугара. Ту им извјештачену радост ништа не мути чињеница, да су Бугари извршили своје вратоломно дјело под њиховом заштитом и да су баш Бугари били сву своју силу заложили, да у правцу својих планова послуже узред највећим непријатељима Словенства.

Велика словенска Русија добро је увидјела смјер бугарске политике, али ипак није могла препустити да у неизвјести ратног исхода не опомене и другу страну. Ратна је срећа послужила Србима, којима нико не може рећи да не воде словенску политику. Па шта видимо? Данас та иста строга и силна Русија потпуно се задовољава тековинама Србије и не налази никакве повода да ограничи добитке балканских несловенских побједитеља, а што је најчудноватије, не осјећа ни мало потребе ни да истјера до сада њој несносније балканске становнике Турке из Једрена. Русија је као прва заинтересована сила на Балкану признала нови политички размјер и одношај и одрекла се ревизије букурешког уговора као потпуно измишљене ствари. Да Русија одиста види у окресивању Бугарске побједу на Словенство, сигурно ни под коју цијену не би она могла допустити, да се већ једном скршена Турска поново учвршћава на европском континенту на штету Бугарске. Она би сигурно могла наћи довољно средства да проведе своју вољу, тим више, што би се могла да ослони на закључке цијеле Европе. Али то она не чини. Русија је добила од Турске за чим је ишла без обзира на то што је бугарски политичари с једне стране осуђују ради вјероломства према Бугарској и Словенству а с друге стране полагају своју судбину у њезине руке. Русија је само запријетила Турској, да не прелази преко десне обала Марице. Турска је то послушала, и одмах се пожурила да демантује вијести о даљем продирању турских чета преко ове границе. Руси су се овим задовољили, а Цар Никола и његов министар Сазонов отишли су без бриге на пут да се одмарају. Русији није много стало до бугарских приговора, јер је увјерена, да ће отријежњена Бугарска много боље послужити словенским интересима, кад увиди сву штету мегаломаније, него кад би јој се пустио мах поновној самовољи. Руска дипломатија добро зна да ће тако најлакше сузити татарски израст и његово дерање у страну, јер је тврдо увјерена да Бугарска без Русије не би могла опстојати, као што се није могла ни родити. Једрене ће остати Турцима, као трајна успомена за Бугаре, како је штетно истицати словенске интересе а уједно радити и за татарску самосталност на штету других Словена. Губитак Солуна, Кавале и

Једрена за Словенство не може се порећи, али се не може ни сравнити са губитком, који је стављала Бугарска у изглед упуштајући се у везу са непријатељима Словенства, па чак и са најљућим непријатељем Турском против ослободитељице Русије. Бугарски су државници уговарали с Турском првих дана другога рата, а данас није више тајна, да су они — у исто вријеме, кад је Русија против воље својих савезница спремила одлучан корак против Турске, да иступни захтјеве лондонске конференције — преговарали са Турском за савез против своје ослободитељице Русије и балканских савезница и одрекли се Једрена. Турска се није дала обманути те је вољела да се осигура с друге стране, јер јој се успјех према Бугарској није могао измаћи.

Из свега се овога види да сви приговори претјераних бугарских пријатеља и њихових плачидруга за неким губитком Словенства нијесу ни мало оправдани као ни усиљена радост словенских непријатеља, што га је тај привидни губитак изазвао.

Напротив, разочарана је Бугарска данас приморана, да се најприје дисциплинује, да се отресе свога татарлука и страног утицаја, па да истом онда имадне права да се позива на Словенство. А то је добитак а никако губитак за све Словене, па и за саме Бугаре.

Несуђене савезнице

— Чланак „Делњ Њуса“ о Бугарској —

Бугари, у својој нечуваној бијеси, почели су пријетити, као да се некога те њихове пријетње тичу. Прво су изашли пред Европом с пријетњом да ће сви пријетити у католичанство. Мислили су да ће Европа на ове ријечи пасти у несвијест а »православнаја Русија« заложити ову своју репутацију, да »немирном дјетету« учини све по вољи, да се не би одродило од мајке цркви православне.

Међутим, Европа не само да је остала жирна, по се чак почела смијати. Ко у XX вијеку о томе води рачуна? А Русија се као мало љутила и паговјестила »размаженом дервету« да такве шаде не трпа.

На томе се дакле сирини први ватромет. Прва ракетла, која је требала да узлије страх и трепет у руске душе и из тежеља да залуља московска звона, прошла је неопажена. А оно мало срећних, што је видјело ову ракетлу, сумњива квалитета, насмјљало се као свакој неусијелој закљиди.

Али Бугарска пошто по то хоће да игра улогу онога који пријети. Она хоће да изазива страх Европе, она хоће да се о њој говори, да се о њеним гестовима води рачуна, као што се води рачуна о гестовима великих држава.

Сад плаши свијет немачким Истина тај новитет пије баш најновијег датума. То је само подгривана смицалица, реприза старе пријетње.

Бугарска ће, веле они, закључити савез с Турском.

Видјећи се осамљена и напуштена, од својих савезника и тучена, изиграна, унижена и, што је најстрашније, уздрљана. Бугарска хоће да запрепасти свијет. Цијела Европа се боји од Турака. Сав јавал живот је стао, јер се као свијет пита: шта ће учинити Турци?

И одједном... Бугарска прилази тој истој Турској. Њих двоје ће се сјединити и ко ће бити тај, ко ће стати на пут тој сили двију држава, ко ће се успротивити трећем европском савезу, од кога ће илати страх и Тројици Савез и Тројици Споразум, ко ће се смјети противити турско-бугарској моћи?

На жалост ова пријетња није ништа озбиљнија од оне раније, о презау у католичанство.

Први балкански рат вођен је против Турске, јер су се мале балканске државе осећале спугане. После другог балканског рата ситуација је промијенена. Турска, извукши из првог балканског рата велику поучу, неће се дати увући у клопку. Она врло добро зна, да између ње и Бугарске не може бити никаквих заједничких тежиња и, према томе, она увиђа да је свака идеја о савезу ових двију држава апсурдна.

Данас се та идеја копромитује једним реалним фактом. Обје несугласне државе боре се и погађају око једног града, за који је везана у многоме будућност оба народа. Несугласне државе дакле још нијесу подјелиле јабуку радора. И на који начин је онда могуће правити такве комбинације са савезом?

Турска зна, да би од тога савеза Бугарска имала несумњиво користи, али питање је какве би користи од њега имала Турска?

Бугарска би била задовољна, да је Турска остави на миру док се не опорави и да увјек буде уз њу у свим њеним агресивним авантурама.

Међутим Турска осјећа јасно, и то не крију многи турски озбиљнији листови, да је положај обје државе врло неједнак.

Турска има свима силама да се бори, да уреди своју земљу и да очува ово што има. Турска више не може помишљати на завојевања, али видјећи, да је цио свијет сматра за љешину, коју треба што прије растргнути, она мора, како напомиње један турски опозициони лист, што прије спровести корените реформе и утврдити се за сваку евентуалност. Турска дакле има у будуће водити апсолутно политику дефанзиве.

Док то са Бугарском није случај.

Она, ма да то крије, помишља на реванш.

А према коме?

Несумњиво према ономе, ко је најслабији. Несумњиво да ће покушати тамо да се пробије, гдје јој се буде дало најмање отпора. И, као што то врло добро примећује „Рускаја Мољна“, нико други неће бити жртва реванша — до Турска. Четири савезника (Србија, Грчка, Румунија, Црна Гора) стоје као челични блок, о који се мора разбити свака бугарска агресивна намера.

Јасно је дакле, да би цех платила Турска.

И нашто онда савез и лагање? — Зар није боље играти отворено?

Бугарска се дакле љуби вара, ако мисли озбиљно о савезу с Турском. Турска нема рачуна да склапа такав савез и неће га склопити. Ако ли Бугарска мисли само да вазива сензацију пријетећи овим савезом, она се још више вара, јер у то нико не вјерује.

Бугарској је мјесто само у Балканском Савезу, она има да се у њ увуче или да трпи све последице положаја, у који је сама себе увукла.

ПОДЛИСТАК

Бој на Дренику

— 18. јула 1913. —

Један од најкрвавијих и најстрашнијих бојева у рату 1912.—1913. год. несумњиво је бој на Дренику.

Учествујући и сам у овом крвавом боју, преживљујући и сам страхоте и све ужасе, посматрајући беспримјерно јунаштво наших официра и војника, хоћу да одам пошту учесницима, који проживише овај крвави бој а да се опростим са оним храбрим борцима који за одбрану отаџбине положише и живот свој.

Да се не би Бугари пребацили од Кочана, из долине ријеке Брегалнице у долину ријеке Пчиње, била је 16-ог јула распоређена цијела дивизија на линији Градиште — Црни Врх.

На лијевој крилу, на Црном Врху, био је један пјешадијски пук, десно на Грамади други а десно од њега још два пјешачка пука.

Простор између Борборевске ријеке и ријеке Коритарнице (обје утичу у Злетовску ријеку) образује готово један засебан одсјек. Заштита овог одсјека припадала је оном првом и другом горепоменим пуковима. За осигурање овог одсјека избачена су два батаљона: један је био на положају „Дреник“ а други на положају код села Стари Неокази. Оба батаљона избацили су осигуравајуће дјелове до Злетовске ријеке. Друга два батаљона и хаубична батерија били су позади на главном одбранбеном положају. Од та два пука други је био у резерви, на „Грамади“, источно од села Борборева.

Диоба турског наслеђа

— Чланак „С.-Петербургскија Вједомости“ —

Наши панславистички органи, који прегнују бугарска злочинства, нападају на Србе и на Грке, који — бајаги — претендују на бугарске земље и који желе да покваре — равнотежу на Балкану! Они откривају и Румунију, што је прешла у Бугарску и заузела извјесне територије. Колико је познато, у европској Турској — до пред рат — било је 6 милиона и 250 хиљада становника. За вријеме рата један дио тих становника побјегао је у Азију, а Бугари су исјекли више од једне десетине хиљада Турака и Грка, те је број становника смањен за 150 до 250 хиљада душа. У садашњој европској Турској са Цариградом и околним Мраморног Мора, има до 1,700.000 душа; у Арбанији биће 1,300.000 — према чему Срби, Грци и Бугари имају да дијеле до 3,000.000 душа. Године 1912. имала је Бугарска 4,400.000 становника, Србија до 3,000.000, Грчка (са острвом Критом) такође 3,000.000 и Црна Гора 270.000. Па како ће то онда бити поремећена равнотежа на Балкану, чак и у случају да Бугарска ништа не добије? Јер она би у том случају имала више становника и према Србији и према Грчкој, које би добиле обје у свему, око 2,800.000 а Црна Гора до 200.000 душа.

Али Бугарску, као што се то зна, не желе опљачкати ни Србија ни Грчка. Грци траже од Македоније само оне казе у којима је грчко становништво више од словенског. Поред тога, зар би Грци смјели оставити Бугарима Кавалу, Серез, и Дрму после оних покоља што их Бугари извршише над Грцима и Турцима? Срби не траже од Бугарске никаквих земаља у којима је бугарско становништво. Бугари су владали Македонијом, за трајање својега царства, не више од 70—75 година, па и то не стално, већ са прекидима, у разнијем временима, — докле их из земље дефинитивно не отјераше Грци и Срби, од којих су Турци и освојили Македонију. Са свим је неупутно позивати се на неко историско право, које је у првом реду на страни Грка, затим Срба, па — на пошлетку — македонских Словена. Што се тиче етнографског права, ни оно није на страни Бугара. У јужним казама Македоније преовлађују Грци, те Бугари на њих немају никаква права, у западним казама Словени су по језику ближи Србима, ма да се — захваљујући полујезиковој пропаганди — многи од њих називају „Бугарима“.

У сваком случају онај дио историске Македоније који се граничи са Бугарском, а у ком сами Срби признају да има до 300.000 душа, припада Бугарима.

Одредити становништво Тракије које ће припасти Бугарској — ми не можемо, јер граница између Турске и Бугарске још није потпуно одређена, те због тога и не знамо, колико се Грка и Турака иселило, а још мање колико ће их се иселити из те покрајине, пошто неће жељети да остану под бугарском влашћу.

У сваком случају, Бугарска неће мање добити од 700.000 душа, што ће са становништвом Бугарске изнијети до 5½ милиона, Грчка до 4½ милиона (ако јој

17-ог јула о. г. око 2½ часа по поноћи Бугари без објаве рата, не прекидајући дипломатске односе, са прикупљеном и груписаном снагом, пређу граничну линију — Злетовску ријеку и мучки нападну предстражу, дјелове нашег пјешачког пука, који су били распоређени дуж десне обале Злетовске ријеке.

Напад од стране Бугара био је раније припремљен и зато су и груписали довољно снаге. Наши предстражни дјелови нијесу могли да се удупру груписаној бугарској сили и почну под брдом лагано да се повлаче ка главном одбраном положају.

Овакав рад наших предстража за похвалу је, јер њима није задатак да се одсудно туку већ да благовремено открију наступање непријатељево, те да непријатељ не изненади нашу главну снагу.

Бугари, ма да су изненада и мучки напали наше предстраже, нијесу се много користили тим подмуклим средством, јер нијесу успјели да униште и онеспособе за борбу ни наше предстражне дјелове. Потиснувши наше предстражне дјелове, Бугари су продужили даље наступање, но дочекани јаком хаубичном ватром, они су већ око подне морали да обуставе наступање на цијелој линији.

Резултат борбе овога дана био је да су Бугари потисли наше предстражне батаљоне и заузели положаје „Дреник“ — „Стари Неокази“.

Командант дивизије са својим начелником штаба већ изјутра био је на положају Грамади и посматрао ток борбе код предстражних дјелова.

Посматрајући споро и млитаво напредовање бугарских трупа, командант ди-

припадну сва острва), а Србија до 4 милиона. Бугарска тучена од савезника, остаће на Балкану ипак најјача последица Румуније али са знањем да је савез Србије, Грчке и Румуније лишава сваке могућности за вођење империјалистичке политике. Бугарску неће нападати ни Србија, ни Грчка, ни Румунија само ако не буде прогонима и мучила грчко становништво у Тракији. Због тога Грчка и тражи да грчко становништво остане под влашћу патријарховом, да има своје епископе и своје школе.

Остаје још да кажемо неколико ријечи о бугарској територији од Туртукаја до Балчика, на коју претендује Румунија. Нијесу Бугари само једанпут показивали жељу да овладају Добруџом, која је некад била под влашћу влашких кнежева. По становништву та област није ни из далека бугарска, као ни они окрузи који ће припасти Румунији. У њима је свега 25% Бугара а 75% муслимана. Што се тиче ангажовања Румуније, на то не треба гледати очима панславистичким, већ очима братољубља. Брат брату ваља да помаже, и Румуни који су пошли на бугарске нападе — заслужују захвалност свега православног свијета не искључујући ни Русе. Румунску братску помоћ неће заборавити ни Срби и Грци. А када дође час уједињења српског и румунског народа, Бугари неће моћи указати помоћ Аустрији, јер Грчка неће допустити Бугарској да с леђа напада Румунију и Србију. Тада ће се и Русија сјетити увијек братски указиване помоћи румунске. Пријатељи се стичу љубављу, а мржњом само непријатељи. „Новоје Време“ требало би да зна, да су Срби увијек били пријатељи Грка и Румуна. Сматрати и Грке и Румуне за непријатеље Словена, гурати их у савез са Бугарима — могу само они људи који врло мало знају ствари о којима пишу.

У Србији нема људи који не знаду о бугарској похланности на српске и грчке земље. Бугари су окајани егоисти, који никад и нигдје неће своју крв за другога лити. Зато се човек и мора чудити необичној умној ограничености и уском видјку такозваних политичара из „Новог Времена“, који мисле да ће српске интересе сложити са бугарским.

Словенске ријеке никада се неће слити у руско море, ни Срби помирити са Бугарима, нити Руси са Пољацима.

Грци и Румуни увијек ће бити на страни Русије, само да их ми Руси не одбимо и не гурнемо од себе.

Послије рата

— Уводни чланак бечког „Zeit-a“ —

Само да је знати, рече један духовити Француз, је ли смрт залета или тачка. И о посљедњој глави балканске кризе, до које дођосмо не може нико знати, значи ли она доиста крај или има још нешто. Па ипак непосредни преговори, што их сад воде Бугарска и Турска, одређени су да на Балканском Полуострву за сад створе мир и учине крај остатку још неријешених територијалних питања. Тиме су дошли преостали одмор и посматрања и суд савременика. Бугарска ће

визије се поче бавити мишљу да у току ноћи нападне Бугаре и поврати изгубљене положаје.

Прије него што би почео са описом бој на „Дренику“ да са неколико ријечи опишем положај „Дреник“.

Положај „Дреник“ је високо брдо, које сва околна брда надвишава: његов врх је преко 200 м. над подножјем; налази се између Борборевске и Пештерске ријеке. Стране су му голе и камените, фронт и бокви откривени и необично јаки; изјава ватре са положаја је силна. Пред терен је откривен и тучен најсилнијом артиљериском и пјешачком ватром. У опште, положај је необично јак и само како се у одбрани пожелити може, на самој коси природа је поставила читав низ великих каменова и тиме му створила страшне природне заклоне.

Пред мрак 17-ог јуна добисмо заповијест да ноћу између 17. и 18. јуна нападнемо Бугаре на „Дренику“ и да ноћним нападом овај положај заузмемо.

За извршење овог напада формиране су двије колоне; лијева и десна. Јачина лијеве колоне свега два батаљона. Јачина десне: три батаљона и митраљеско одељење.

У развитак зоре лијева колона дође под предњи бугарски положај. Ту потпуковник, њен командант, построји борбени поредак и крете напријед. Предњи положај није био посједнут и батаљони лијеве колоне, избивши на врх предњег положаја, почну да се спуштају у поток, а по том одмах крену уз нагиб главног положаја.

Батаљони су били распоређени у једној линији, на лијевој крилу 4-ти ба-

цариградским уговором изгубити Једрене, које је добила лондонским уговором, и узалудан је био сав труд руске и аустријске политике, да отклони тај губитак. Европа не хтје да се озбиљно уплете у корист Бугарске и за тај посао новооснована фирма Берхтолд и Сазонов растура се чим пропаде подухеће. Фирма је била бакуз: а ништа не би ни од ревизије букурешког уговора. Ако је подијељени јад у пола, то се ми Аустријанци можемо тјешити тиме, да на рачун нашег министра иностраних дјела спада само половина неуспјеха. Ту су на већу жалост и други неуспјеси, што се просто не дају реполитовати. Од status quo формуле, која остави тужно-весело спомен, а коју у Бечу узеше озбиљно, док је за Петроград од самог почетка — како доцније признаде Сазонов — важила само као осигурање против сваког ратног ризика, па све до посљедњих непојмљивих грјешака, којима одбисмо од себе Румуњску, нашег јединог пријатеља на Балкану: није ли сав ток балканске кризе теретио нас непрестано политичким, привредним и новчаним губитцима? Симпатије и предусретљивост наше службене политике било су скоро у свима спорним питањима на страни оних, којима је нијесмо желели. Изгубисмо пријатеље и стекосмо непријатеље, својим новцем платисмо ратне трошкове а војним силама не постигосмо ништа што би било вриједно помена. Дугоме ниву пасива стоји на сусрет једина актива: Арбанија. То је жаостан бизнис.

Па ипак, како се чује, у педокучивим небеским висинама, из којих се управља наша спољашња политика, влада велико задовољство са самим собом и иначе. Како да се објасни то срећно расположење горњих сфера, које се слабо слаже с расположењем доњих слојева? Ту као да је по сриједи сличан осјећај, као што се може паћи у пропадних љака, што завире у свједошбу својих сапатника, па чисто блажени угледају још гору оцјену у владању и једну недовољну оцјену више.

У бечкој државној канцеларији мисле да је неки успјех, што су тобож неуспјеси руске политике на Балкану још већи од наших. Оно истина је, да је петроградском кабинету од гласовите цареве пресуде пошло много што шта у косо. Зар да нас то утјеша због грјешака наше политике? Дипломатска вјештина је у томе, да се вуче корист из туђих грјешака, а не да се конкурише туђим грјешкама. У осталом не треба заборављати, да је Русија свјетска сила, што се протеже кроз два континента и да колосално и непрестано расте, а ми би морали пажљивије економисати с нашим средствима, што су знатно смањени за постојећа. Русија има неограничене могућности проширења, а нама је коначно пресјечена једина и посљедња — пут Балкана. Русија се може лакоумно играти и трпити губитке — ми не. Русија је нај-

таљон а на десном 3 батаљон другог пука.

Крећући се главном положају, командант 3-ог батаљона доби наређење да пожури и он. Журићи напријед, поче да подилази главном положају и за нешто се истаане испред 3-ег батаљона. У том моменту добије четврти батаљон бочну ватру од слабијег непријатељског одељења, на шта батаљону буде наређен јуриш. Са узвиком „ура“ полете војници напријед и избију на главни положај, али од једном буду дочекани са блиског одстојања јаком пјешадијском ватром. За тренутак мртви и рањени покрише положај. Сви командири и водни официри 4-ог батаљона падоше мртви или рањени. Војници у масама почеше да падају; рањеници почеше да се повлаче назад и како их бјеше много, то ускоро повукоше цио 4-ти батаљон који се сав сјури назад, у поток.

Са предњег положаја у потоку се сјури и 3-ћи батаљон гдје се измијешају чете од два пука.

Свануло је. Око 3 с. и 15 м. појави се десна колона. У првој линији били су 1 и 2 батаљон а у другој 3 и митраљеско одељење. — На лијевој крилу био је један батаљон, десно још један; у другој линији био је трећи батаљон.

Када је лијева колона предузела јуриш и са узвиком „Ура“ почела да избија на „Дреник“, први батаљон био је око 1000 м. далеко од положаја. Његов командант одмах убрза кретање и пожури да избију с друге стране на „Дреник“. У томе почне лијева колона да се повлачи назад. Наста критичан тренутак. Бугари почну да обасипљу артиљериском и пјешачком ватром први батаљон.

послије народна држава, што води Словене, она је главна православна црква, па има сто прилика, да поправи, гдје је погрјешила, а имамо ли ми исте изгледе? Ако смо ради да поправимо штету, коју нанесе лоша политика, прођимо се сивушне злобне радости, већ зачепимо изворе штети у рођеној кући. Отпише вођице спољашње политике из руку нашљедне клике, а као год што смо послје војних неуспјеха препородили војску, ваља нам послје сјајних политичких неуспјеха препородити нашу дипломатију.

Поријекло

енглеско-јапанског савеза

— Листак из мемоара грофа Хајачија —

„Манчестар Гвардијан“ доноси изводе из мемоара грофа Хајачија, које је штампао велики јапански лист „Цио Чимпо“. Чим је први дио тих мемоара публикован, јапанска је влада одмах забранила даље њихово публиковање, с погледом на њихову огромну политичку важност. Међутим, опет се успјело, да се преведе тај први дио, кога овдје доносимо у главним потезима.

Између осталих, до сада јавности непознатих декларација, гроф Хајачи каже:

1) Да је Њемачка истакла идеју о савезу између Енглеске, Јапана и Њемачке;

2) Да је британска влада (лорда Салисберија) била пријатно наклоњена придруживању Њемачке, али да на то јапанска влада није пристала;

3) Да је гроф Хајачи, да би што прије довео до закључења савеза између Јапана и Енглеске, наговјестио је да је Јапан готов да ступи у савез с Русијом, ако Енглеска не закључи нитакав савез.

„То је било, каже гроф Хајачи, 1898. године, пошто се Русија учврстила у Порт-Артуру а Њемачка у Кијо-Чуе, кад је истакнута и дискутована мисао о савезу између Јапана и Енглеске.“

У току једног ручка г. Цое Чемберлен сасвим је отворено изложио тадашњем јапанском амбасадору у Лондону, г. Като-у, своје мишљење о потреби измјењавања мисли те двије земље о политици на крајњем истоку. Међутим ништа озбиљније није свршено прије 1901. год.

„У току прољећа 1901. године, каже гроф Хајачи, мене је неколико пута посетио барон Екардштајн, отпавник послова њемачке амбасаде у Лондону, који је долазио да ме приволи за савез између Њемачке, Енглеске и Јапана. „Он зна, рече ми, да британска влада врло повољно мисли о таквом једном савезу. Г. Чемберлен, г. Балфур, лорд Лансдови, херцег од Девошира, па и сам лорд Салисбери, веома су наклоњени томе савезу. Њемачки је народ, причаше он даље, и сувише нерасположен према Енглецима, али то исто није и случај са њемачком владом. Напротив, извјесне високе личности (цар и г. Билон, који је ту скоро имао подужни разговор са краљем Едуардом у Осборну) ватрени су поборници тројног, енглеско-њемачко-јапанског савеза. Савез ће се сигуно остварити, само ако Јапан узме иницијативу о томе.“

Тада командант одједном развије цио батаљон у стрелачки строј, поведе га трчећим кораком и са цијелим батаљоном, не изабив ни један метак, подије главном положају. Зауостави су се на даљини од 400 м., одакле отворише јаку ватру на Бугаре који су били посјели гребен. Бугари, изненађени овим дрским налетом, оставе лијево колону и сву ватру пјешачку, митралеску и артиљерску окрену на први батаљон. Батаљон почне да трпи од страшне фронталне и бочне пјешачке и митралеске ватре тако, да је изгледао да је у паклу и да нико неће изнијети главу. Али без обзира на сву ту страховиту ватру, сви официри и војници остали су на својим мјестима и енергично продужили ватрену борбу.

Потпуковник, видећи како се развијају догађаји, разви три чете у стрелачки строј, а једну задржа у резерви и журно продужи кретање косо десно, како би се могао развити на десном крилу првог батаљона и обухватити лијево бугарско крило. Ускоро поче и он да трпи од јаке артиљерске и пјешачке ватре тако, да је морао заустави батаљон и почети да дјествује ватром пребацујући се мањим дјеловима напријед под „Дренек“. Убрзо је потпуковник увео цио батаљон у први борбени ред.

Из 3-ћег батаљона уводи се једна чета у први борбени ред. Тако се за борбу развило из десне колоне девет чета а друге двије чете 3-ћег батаљона и митралеско одјељење зауставе се у закљону за једном косом.

Командант пука је код резерве, одакле са једног zgodног положаја прати ток борбе.

Продужује се страховита ватрена борба.

Гроф Хајачи одмах прихвати ту ствар, а са одобрењем своје владе, учини потребне кораке код енглеске владе, да би јасно и поуздано сазнао њено мишљење. Он каже: „17. априла посетио сам лорда Лансдовна и рекох му, да ја сам трам ситуацију у Кини као врло онеснокојавајућу, и да би требало пожељети, да се наше двије државе споразумију о њиховој будућој политици у Кини. Лорд Лансдовн ми рече, да је први министар на жалост на одсуству, и да никада није имао прилике да с њим говори о том питању, али да би у сваком случају, било добро, кад би се у споразум увукла и која трећа сила. Одмах сам помислио на мој ранији разговор са бароном Екардштајном, и био сам начисто с сим, да је о томе и енглеска влада била обавијештена из њемачких извора.“

Гроф Хајачи посла у Токију телеграфски извјештај о резултату својих корака и у главнијим својим потезима изложи на хартији програм, који би по његовом мишљењу могао послужити за основицу енглеско-јапанској политици у Кини. Обје земље примитивно одржаваће режими отвореног пристаништа и интегритета у Кини од стране ма које велике силе. То је наговјештавало евакуисање Манџурије, од стране Русије. У сваком случају, Јапан ће задржати пуну слободу акције у Кореји. На случај, да на коју уговорачку страну нападне нека трећа велика сила, друга ће остати неутрална и поћи ће у помоћ својој савезници тек ако и четврта велика сила ступи на позорницу. Мисао о енглеско-њемачком савезу није ушла у пројект. Што је Њемачка остала изван тога савеза, то је било вољом Јапана, који, вјечито маневришући са могућношћу о руско-јапанском савезу, приволи Енглеску, да устиво приједлоге грофа Хајачија

Скадарско и арнаутско питање

— Допис „Ријечком Новом Листу“ —

Скадар, 28. августа

Познато је, на који је начин Црна Гора морала напустити стародревни српски Скадар, да створи могућност за живот „културном народу“, народу арнаутском, љубимцу познате културтрегерке. Поновило се исто, што се назад тридесет година догодило, на захтјев исте, као и сад, кад је Црна Гора морала напустити крвљу окупирану Суторину. Али скоро ће будућност показати, јесу ли ти њени љубимци достојни за самосталан живот, и да ли би боље било, да се мјесто тога потруди да својим народима на јуту даде потпуну слободу, којима има једино да захваљују на свој ојстаник.

Скадар преживљује тешке дане, стање је у њему врло несносно. На сваком кораку сретате се са познатим туђим жбирима и агентима. На челу једних стоји католичко свештенство са својим органом „Besa Shytare“. Гроф Берхтолд је и овом приликом показао, да је изврстан при избору својих „радника“ — људи најмрачније прошлости. Нема броја поменутог листа, који не сипа погрде у најгрубљим изразима на Црну Гору, Србију, српски народ и уопће на Словене. То је

Официри лијево колоне уређују своје људе, наслањају се на први батаљон и са њиме продужују борбу.

Око 6 сати поједине чете су већ на јуришној долини. Ватра са непријатељског положаја слаби. Командант првог батаљона наређује значарима да свирају јуриш, али Бугари оспу силну ватру и војници, пријешав 30—40 корака, легаше поново и продужише ватрену борбу.

Отворени јуриш није могао да се изведе, већ се продужи кретање напријед пузећи. Наши војници смјело су ишли напријед. Појединци су долазили до самих бугарских заклона и тукли се ножевима. Гађали су бугарске војнике са 2—3 корака одстојања. Бугарски војници посјели су на гребену камење и наши војници ножевима су их за камењем убијали.

Око 7 сати лијево крило првог батаљона избије на положај „Дренек“, а ускоро се око њега и лијево од њега искупе дјелови друга два батаљона. Десно крило првог батаљона и 2-ги батаљон нијесу могли још да избију на положај ушљед страховите ватре са бугарског положаја; но око 9¹/₂ часова, изби десно крило првог батаљона и 2-ги батаљон на положај.

Бугари се повлаче на приватне положаје и почињу у највећем нeredу да одступају; само се још мали дјелови задржавају на задњој ивици положаја.

Око 9 сати појавише се према центру и десном непријатељском крилу остали батаљони пука и још један пук који у стрелачким стројевима надираше ка „Дренку“. Бугари, који су се задржали на задњој ивици положаја, не сачекаше налете ових пукова, већ у највећем нeredу почеше да

захвалност за добротина, која им је учинила Црна Гора за вријеме називи арнаутског устанка, и ако су се само Црногорци борили, а они по Подгорци и Цетињу башкарлили и уживали крвавим знојем стечену зараду Црногораца; и за то, што их је послје седмодјесетне опсаде нахранила и у животу одржала. Али се не треба чудити, то су васпитаници културтрегерске политике, која такође умије, да на сличан, али гори начин, враћа за добра, која су јој учињена.

Најревноснији помагачи оних протува, то је скадарска полиција, састављена из друштвенога олоша, дојучерањих коцкара и нечега горега, и цијело католичко становништво, рачунајући да је у томе спас арнаутлука, не схватајући шта се оно иза брда ваља.

Прво смо ми Срби били на ударцу ових мрачњака, када смо при општинским изборима добили једног одборника. Подигла се све сама фукара, бесправна при изборима, лармала, правећи демонстрације по улицама, а господа представници великих сила, да задовоље руљу, прекорачили су изборни законик и поништили избор нашег кандидата. Али се и за ово ми не чудимо, знајући, одакле се тој господи диригује.

Муслимани ништа боље не пролазе. У почетку су покушали, да се с њима здруже, управо да од њих створе измењаре, али се они нијесу дали. Они су веома незадовољни, јер су у свему запостављени, и ако их је у већини, те би требало да они воде претежну ријеч. Вјерска је нетрпељивост на врхунцу. Муслимани су на сваком кораку изазивани од католика, особито сад за вријеме рамазана. Католици се такмиче у безобразлуку, како би који боље крњио њихов свети пост (рамазан) пуштајући им колулутове дима дуванског под нос, као да би хтјели рећи: „пропаде ваше господство, кад сте и ово дочекали“. Зато су свакодневне туче и пуне тамнице, наравно муслимана.

Овако је стање у вароши, гдје је интернационално-арнаутска власт. Што се пак тиче околине, ту је права анархија, ту су Арнаути сваки за себе господар. Убиства се догађају свакодневно међу селацима католицима и муслиманима; али понајвише између католика-арнаута. Тако прије неки дан — да наведем само један од тих честих догађаја — у селу Кашњету, због неке женске, погинуло је и рањено осамнајест њих. Убиствима пак због крвне освете нема броја. Али надати се је боље, кад арнаутлук добије самосталност у унутрашњем уређењу.

Што се тиче трговине у Скадру, она је спала на нулу. Двије трећине трговаца скоро ништа не раде, а једна је трећина банкротирала, јер је искључиво радила са турским војницима и официрима. Од интернационалне војске-трговине не види никакве користи, јер су све што је потребно војсци, донијели су собом, чак шта више и дрва за гориво.

Према нама Србима Арнаути изводе систематски бојкот, али ми то трпељиво сносимо, научни од давнина на слична шиканирања, и надајући се на равну одмазду наше браће Срба и Хрвата, гдје год у њиховој средини има Арнаута.

беже. Око 10 сати прије подне били смо господари „Дренека“.

Бугари су на „Дренку“ претрпјели потпун пораз и они су у паничном страху побјегли ка Рајчанском Риду и Кочанима, остављајући за собом топове, каре, запрежни материјал и осталу спрему. Колики су страх Бугари похватили на „Дренку“ најбоље се видјело послје дана, када их је дивизија напала на Рајчанском Риду, на положају необично важном и јаком, гдје нијесу ни смјели да сачекају јуриш наших пукова већ су побјегли ка Кочану, дозвољавајући да им пробијемо фронт и раздвојимо њихове трупе код Кочана и Штипа.

На Дренку су Бугари оставили двије брзометне батерије са карама и знатан број пушака.

Побједа на „Дренку“ је била потпуна али су и губитци били знатни: погинуло је један потпуковник који је својом храброшћу, одважношћу, спремом и тактом импонувао свима који су га познавали; погинуло је још три-четири официра, рањено је око двадесет официра. У једном пуку је око 25% избачено из строја.

У подножју „Дренека“, крај једног извора, поникло је ново гробље. Свеже хумке са простим дрвеним крстићима покривају храбре и неустрашиве груди наших див јунака.

Ако вас кад год нанесе пут поред „Дренека“ нека вас овни нијеси и крвави гробови опомену да ту почијевају неустрашим борци, који у једном од најкрвавијих бојева погибоше за земљу своју, коју су толики вољели.

А господа Арнаути — зликовци — неке не забораве, да није било Срба да би и данас били турско робље, и да темељи њихове независности почијају на костима храбрих витезова српских; али, све док им не додија, те се стресу и сруше са себе прљави терет и у развалинама затрпају њих и њихове немаре. Срболоуб.

За будућност Битоља

Битољске општине новине донијеле су овај чланак:

Грчки листови су донијели вијести: да ће Србија да уступи пола Пресне Грчкој као и сва села леринског краја које сада српска војска држи, тако да ће граница пролазити испод самог Битоља. Ова вијест је страшно узбунила све грађане. Тих дана ниједно надлештво наше није могло радити од навале грађана и селана, који су, невјерујући у ову вијест, коју су чули од предстража грчких, појурили да се увјере о истинитости ових гласова и да моле и преклињу да се ови чисто словенски крајеви које је српска војска ослободила, на предају Грчкој. Преспански и лерински селани, становници ових најдивнијих крајева јужне Македоније, који представљају најљепши словенски тип и који су најбоље очували српске обичаје и лијепи српски језик, поврвјели су начелнику окружном и команданту мјеста, молећи да их не предамо Грчкој и да своју војску отуда не уклањамо. Битољски трговци били су као громом поражени. „Битољ ће умријети, ми ћемо наше радње затворити“, говорили су они, јер Битољ без ових крајева не може живјети. Сви су тражили да се ти гласови демантују и предлагали су да се држе митинзи ради упућивања молбе Краљевској Влади да не допушти да се ови страшни гласови остваре.

Бринући се о будућности Битоља и под притиском потреба и жеља наших грађана, одбор општине града Битоља одржао је ванредну сједницу и послје живе дискусије у којој су пали важни и озбиљни разлози за доказ да ће Битољ без ових крајева постати село, донесена је ова резолуција.

„Одбор општине града Битоља поводом вијести свих грчких листова, да ће Србија уступити Грчкој пола Пресне и сва мјеста из два сата испод Битоља и да ће српско грчка граница пролазити испод самог Битоља, одржао је ванредну сједницу 29. ов. м. по подне и донис ову одлуку:

Одбор општине града Битоља, као представник интереса битолских грађана и позвани чувар напретка, развитака и будућности вароши Битоља, констатује да привредни живот вароши Битоља и његове околине и привредни живот Пресне као и Лерина и његове околине чине један живи и нераздијавиви привредни организам, који се не смије черечити и државним границама раздвајати, јер би то донијело Битољу и битолском крају извјесну привредну смрт као и Пресни и леринском крају, чији је привредни развитак од вајкада најтјешње био везан за Битољ и битолски крај и чије би издвајање и ове крајеве потпуно умртвило.

Неприродно постављање граница у равни између Битоља и Лерина, на ма гдје то било и цијелање Пресне, не само што би остављањем Грчкој најчистијег и другејем народностима неизмијешаног словенског елемента тих крајева представљало повреду националног принципа и било стална сметња добрим односима између сусједних и данас савезничких држава Србије и Грчке, већ би животни нерв привредног живота ових крајева био подвезан, народна привреда руинирана, а Битољ осуђен да као гранична варош којој су животни извори пресјечени, привредно изумири и раселава се.

Стога одбор вароши Битоља у име културног и привредног развитка ослобођених народа ових крајева, у име националног принципа и ради постављања сталних и добрих сусједних односа између Грчке и Србије, одлучује: да се телеграфски умоли Краљевска Влада да у споразуму са Грчком постави између Србије и Грчке природну границу, у коју ће ући и Лерин, који је српска војска ослободила, која ће Србији оставити и сву Пресну, коју смо на мачу добили и коју и данас наша војска држи и који ће задовољити принципе у чије име одбор подиже глас свој.“

Ова одлука је одмах испраћена Краљ. Влади у Биоград.

Истог дана су и трговци одржали конференцију која је обилно била посјећена на којој је живо и са огорчењем дискутовано ово питање. Сви су говорници са фактима указивали на неопходну економску потребу, да се од Битоља не одвајају ови крајеви, који са њима чине једну економску јединицу и који један без другог не могу ни живјети а то ли напредовати и развијати се.

Најзад је потписана и у Биоград испраћени депеша ове садржине:

Представници трговине и радиности града Битоља, скупљени на конференцију поводом гласова да се Грчкој уступи Преспа и лерински крај са Лерином, које је ослободила српска војска, моле Владу да границу између Србије и Грчке постави природном међом бар иза Лерина и да Преспу не уступа, јер не само да су те области чисто словенске и да се из тих крајева Словени, којих и без ових области остаје много под Грчком, буне против уступања њихових крајева Грчкој, већ је и цио Битољ са ужасом и стегнутим срцем саслушао ове страшне гласове. Предајом леринског краја и Преспе Битољу се потсијецају животни нерви и он ће трговачки изумријети и ми се из њега иселити морамо, јер без ових крајева, са којима је Битољ трговао, нема живота Битољу, који је губитком Арбаније, Корче и костурског краја трговински већ много оштећен. Најлонизације молимо Владу да сачува Битољ од пропасти и очува Србији области које и по економској потреби и по националном и по освајачком праву припадају Србији.

Ову су дешешу потписали најодличнији трговци, и увозици и извозници.

Ми се живо надамо да се ови непријатни гласови неће обистинити и да председник Министарског Савјета г. Никола Пашић није заборавио обећање, дато представницима наше општине: да ће будућност и напредак Битоља бити прва и најпреча владина брига.

Кратке вијести

Румунија и Србија. Председник румунске владе Тистус Мајореско дао је букурешком дописнику „Фигара“ ову узјаву о везама Румуније са Србијом: „Између нас и Србије било је увијек симпатија. Данас су те симпатије појачане и добиле су форму гдје се могу да назру први трагови савеза између Румуније и Србије. Пошљедњи велики догађај који је одиграо у Букурешту још је више урадио да буде убрзано оно што ће доћи врло брзо. Румунија полаже велике наде на оно што ће се догодити. Блискост између Србије и Румуније биће од врло велике користи и за једну и за другу земљу и помоћи да се ове могу посветити своје политичком и економском јачању.

Бугарске пријетње. Софиски „Мир“, орган Ивана Гешова, доноси чланак под горњим називом, у коме има и ових врста: „Мир на Балкану није могућ докле год Бугарска буде приморана да буде у положају у који је сада хоће да гурају њене бивше савезнице. Оно што се сад зове мир, то је грдна лаж. Европа која вели да хоће мир, увјериће се да је ово што говоримо сушта истина. У овим тренуцима Бугарска се налази у врло тешким приликама. Али ко не познаје Бугарску не може себи да представи шта је она и каква ће за врло кратко вријеме да изгледа. Бугарска личи сада на рањеног лава, али на лава који није смртно рањен. Тај лав чека само да се опорави па да се устреми на свога противника. Ми смо вољели мир јер је он и нама потребан; али ми не волимо мир у коме се нама доноси понижење“.

Бугарски злочини у Тракији. Велики и угледни лондонски лист „Дејли Телеграф“ донио је прије неколико дана нову онтузбу против Бугара и њихових злочина извршених у Тракви над муслиманима и хришћанима.

У томе онтужењу „Дејли Телеграф“ вели и ово:

„Све оно што су Бугари извршили у Тракији прелази и најслободнију машту. За човјека коме нијесу познати извјештаји страних консула у Тиаквији задржаће извјесну сумњу и невјеровање. Нама је све то познато и за то са оштрином осуђујемо и ово ново саопштење које смо из Тракије добили. Подаци који су нам сад саопштени изазвали су нас да подигнемо тужбу и тражимо да Европа упорне све мјере да се ово што су Бугари починили више не дешава“.

Бугарски трикови. „Руско Слово“ у једноме чланку оштро критикује политику Бугарске. На једноме мјесту вели и ово: „Бугарска и даље хоће да сједи на двије столице и да се грије на двије ватре. Док на управи Бугарске сједе људи крвни противници Русије, дотле они сада хоће у Петроград да пошаљу као свога дипломатског представника генерала Ратка Димитријева, који је познат као русофил. Бугари мисле да ће тако моћи да сједи на двије столице и да ће своју политику моћи успјешно да изведе. Али они као да заборављају да до сада нема примјера да је неко сједио на двије столице, и да се одржао. Једна или друга столица извукла се и он или је пао десно или лијево, или је између обје столице. Бугарски политичари требали

би то да имају добро на уму кад праве овакав план“.

Бугарска рукавица Румунији. Бугарски листови, онога тренутка кад је румунска војска напустила бугарску територију, почели су да оштро пишу и да нападају Румунију

Софиска „Ријеч“ пише овако: „Бандити преко Дунава пошто су нас опљачкали до голе душе вратили су се у своју јазбину. Они су отишли тврдо увјерени да ћемо ми бити мирни и да им нећемо тражити оно што су нам на разбојнички начин узели. Али се бандити страшно варају. Бугарска ће се брзо опоравити, а још брже тражити рачун од Румуније.“

„Вечерња Пошта“ вели: „Румунија, која је имала рачуна да са нама буде у добрим односима, напала нас је. Она је то учинила као лопов. Бугарска је била изненађена, а и није могла да Румунији покаже како одговара ономе који Бугарина хоће да покраде.“

Сада се Бугарска опоравља. Убрзо ће доћи дан када ће Румунији показати како кажњава лопова који долази у бугарску кућу као што је то Румунија учинила“.

Дневник

Вратили се. Наши делегати г. бригадир сердар Јанко Вукотић, председник Министарског Савјета и министар војни и г. Јован Матановић вратили се из Биограда, први преко новоослобођених крајева, а други преко Сењске Ријеке.

Одликован. Његово Величанство Краљ Господар благоизволио је, на предлог г. Министра Унутрашњих Дјела, одликовати Јована Видмера, авијатичара из Трста, V. степеном Даниловог ордена, за показани успјех у летењу. Општина цетињска, пак дала је овом авијатичару перпера три стотине, као накнаду за трошкове око преноса аероплана од Котора до Његуша и обратно.

Намјештена изазивања. У оним крајевима Малесије, који су вољом Европе припали Црној Гори, од неко доба почели су да врше смутње нама добро познати агенти. Пошљедније су тијех смутња злочини противу живота и имања. Неки дан је на Ржаничком Мосту извршен један од таквих злочина. Извршили су га неколицина заведених Арбанаса, који још не знају да тим дајмање себи служе. Извршници су послани из околине Скадра. Како причају сами Арбанаси, циљ је злочинца и праљењу нечега да се омете рад међународне комисије која ће, по вољи Европе, имати коначно да постави границу између Црне Горе и Арбаније.

О злочину, који је извршен на Ржаничком Мосту, добили смо овај извјештај: Ономад је ђак подгоричке гимназије Вуле Рашовић путовао из Подгорице својом оцу у Тузи. С њиме су у истим колима били жандари Радосав М. Поповић и војник Илија Рашовић. У близини Ржаничког Моста били су иза бусије изненадно нападнути од неколико Арбанаса. Жандар Поповић, који је опазно Арбанасе, скочио је са својег мјеста, али у томе тренутку Арбанаси осуше плотунску паљбу, Поповића на мјесто убише, а ђака Рашовића и војника Рашовића тешко ранише. Пошто су извршили овај мучки напад, зликовци одузеше се убијеном жандару Поповића пушку, капу са грбом и револвер, у којем је било пет метака, које су, још незадовољни својим дјелом, сасули у мртво тијело жандарево. По извршеном злочину умакли су пут Дечића.

Наше су власти предузеле најоштрију истрагу.

Оваке и сличне злочине и изгреде чине Арбанаси по наговору и противу Србијанаца у правцу Ђаковице и Призрена. И тамо је погинуо један полицајац.

Ако ће нова арбанаска држава бити продужење Турске још у грђем издању, која ће своје сусједе на границама стално узнемиравати, онда јој све њене куме неће моћи обезбиједити дуг вијек.

Ипак су данас настала друкчија времена.

Изабран за питомца. Просвјетни Савјет расписао је био почетком прошлог мјесеца натјечај за једно стипендиско мјесто за онога правника, који је при крају својих студија а вољан је да прими на се обавезу, да по свршеним наукама проучи уређење казних завода у Србији, Босни и Херцеговини и Хрватској, и у опште на страни и да сестим стручним знањем стави на расположење Краљ. Влади. Сада је на приједлог Министарства Правде изабран за питомца г. Луко Вукотић, правник четврте године, који се до сада школовао у Биограду. До свршетка правних наука он ће имати 110 перпера мјесечно, као и посебне додатке за школарину и испитне таксе. По свршеним правним наукама, стипендија ће се повисити на 160

перпера мјесечно, а остале трошкове за путовање и др. сносиће Министарство Правде.

Једна потребна комисија. Г. министар унутрашњих дјела, Лабуд Гојнић, увиђајући потребу, изволио је наредити да се образује комисија за ограничење, премјеривање и др. концесионе зоне улцињског поља, које је већ дато италијанском друштву за исушивање и обраду. У тој комисији ушли су г.г.: представник друштва А. Пољани, областни економ Иво Калуђеровић, општински судија М. Вујовић, Б. Вучинић, геометар и Јоко Хајдуковић као тумач. Комисија је отпочела свој рад, за који се надамо и ако је комплициран и тежак, да ће на задовољство бити извршен.

Погинули. У очајној борби на Брегалници 5. јула, поред осталих наших хероја, погинули су и Нико Ивов и Марко Матов Сјеклоће из Добрског Села. Покојни Нико био је у 40, а Марко у 32. години живота, а један и други од угледних људи свога баталеона. Први рат са Турском затекао је покојног Ника у Америци, а пок. Марка у Азији, али жеља за отаџбином довела их је у домовину, гдје су одмах ступили у бојне редове, одликујући се у свима борбама. Они су достојно пошли трагом својих честитих и храбрих предака, полагајући своје животе за Краља и Отаџбину. Нека им је лака груда српске земље, на обали валовите Брегалнице, а у долинама китњасте Маџедоније. Јуначка браћо, мирно почивајте у слободној српској земљи, јер сте се одужили својој отаџбини.

Нека вам је слава и хвала и нека вам је лака српска земља!

Кинематограф. Послије дуже паузе од синоћ је на Цетињу кинематограф опет прорадио. Даваће преко недеље три представе са новим програмом. Како је ово сада једина забава у пријестоници, а управа се постарала да увијек има не само нов но и разноврсни одабрани програм, то ће несумњиво пријестоничко грађанство у пуној мјери поклонити пажњу овоме нашем домаћем предузећу.

Изгубљена торба. Један странац у путу Његуши—Цетиње изгубио је путничку торбу. Ко је будео предао у „Гранд Хотел“, добиће десет перпера награде.

Вријеме. Јесен је почела да осваја. Али не јесен рана, ведрог и пријатна, него јесен позна, тмура и ружна. Почела је киша а за њом се осјетио јаче вјетар, који је на хоризенту навукао густе облаке, из којих сипи досадна јесења киша. Данас, крај кише, имамо и магле, која је цијелу пријестоницу увילה.

Забилежбе из рата

Једна весела соба

У свакој болници има људи, који и покрај свих болова остају оно што су, оно што им је природа дала, — добре воље, расположени и весели.

У овој болници, како изгледа овај елемент, хотимично или ненамјерно, сконцентрисан је у учиници 3-ег разреда. У тој соби, гдје су веселе шипарице у другим црним кеђељама, скромној фризури и мирног држања, слушаће цијеле године предавања својих вриједних наставника, гдје се могао чути за вријеме часа ма и најмање слушањ, гдје се спомињао из дана у дан Гете, Дарвин, Шилер, Паскал или који други великан, разбашкарени се лако рањени наши сељаци из питоме Мачве или Посавине, пиротског округа или Ужичани и у загушљивој атмосфери карбола, и газе, неговани од тих истих шипарица и наставника, по цио благовјетни дан шале се, смију се свима и својим ранама и Бугарима и смрти и свему.

А Никола Радић, из Текије, живи враг везане лијеве руке и црвена набрела врата, осјећајући ваљда скученост овог малог простора, даје одушке својој веселој природи и не даје ником мира, шири се и башкари по мекој постели, наивно лаже, искрено мрзи непријатеља, кад затреба полагаје и сву своју духовитост сваљује на неког рањеника Адама, чија је постела у бошку и који мирно и хладнокрвно, везане десне руке, мрштећи се каткад од бола, чита pjesме Бура Јакшића, срчући на слогове, а затим понављајући цијеле ријечи: Ота... Отаџбина... ово... ово је... камен... зе... зем... земље... Ср... Србија...

И цијела соба, и рањени и болничарке, на сваки нов вид, прсне у здрав и једар смјех, који испуни цијелу собу, расплине се и јечи дуго, здраво и снажно, као звук чистог метала.

Ибрахим Балта

У пошљедној крвавој борби код Дуката погинуо је јуначки четник одреда војводе Вука Војина Поповића, Ибрахим Балта, Србин муслиман из Херцеговине. Он је био један од најхрабријих и најбољих старих четника у одреду лабских чета за вријеме рата са Турском и у одреду војводе Вука у овом рату. Рахметли Ибрахим није имао ни средњег образовања, јер је био по занимању тежак, али је ипак схватио национални карактер савезничког рата против Турске. Његово јако религиозно осјећање није га могло задржати у моменту, када су се његова једнокрвна браћа спремала да освете национални пораз косовски и да под цијену својих живота прошире границе своје слободне државе. Балта је био међу првим четницима, који су добровољно похитали у борбу. У првим сукобима на Мерадима у караули Дубници Балта се неустрашиво борио и са двојицом другова ушао први у арнаутско село. Када су се у Васиљевцу појавиле многобројне чете Арнаута и почеле пустошити и палити српске домове. Балта је од љутине шкргутао зубима и предлагао воднику једног

малог одјељења чете Дипићу, да се изведе јуриш и да се употријебе експлозивни. Он је молио, да њега првог пошаље. Балта би још тада ради свог јаког патриотског осјећања нашао смрт, да није чету задржао бивши четнички вођа Коста Пећанац, који је водно чету другог позива, увјеривши чету, да се ту налази око пет стотина Арнаута. У косовском походу Балта је био стално у извидници, обилазећи арнаутске куће. У борбама код Приштине и у Љуми борио се са необичном одважношћу. Недавно, када су настали први сукоби са Бугарима, Ибрахим Балта оставио је одмах своју скромну службу и ступио је у чету Војина Поповића. Издржао је све напоре и учествовао тачно у борби, док га није на Дукату погодило таче оних које је највише мрзео. Алах рахмет ејле!

Телеграфски извјештаји

Енвер беј у Цариграду

Цариград, 29 августа
Енвер беј приспио је јуче. (Беч. Кор Биро).

Принц Ђорђе у Карлсбаду

Биоград, 29. августа
Принц Ђорђе отпутовао је у Карлсбад. (Б. К. Б.)

Митинг у Валони

Валона, 29. августа
Одржан је велики митинг, којим се протестовало противу насиља Грчке спрам Арбанаса у Јањини и спорним предјелима. (Б. К. Б.)

Бугарски зајам

Софија, 29. августа
Побија се вијест, да је Бугарска ступила у преговоре да закључи у Француској зајам од 500 милиона. (Бечки Кор. Биро).

Берхтолд остаје

Беч, 30. августа
„Фремденблат“ изјављује, да су гласови пронесени да се оставка Берхтолда очекује, потпуно неосновани. (Б. К. Б.)

Колера у Пешти

Будапешта, 30. августа
Бактериолошким прегледом утврђена је азијатска колера код седам обољелих лица.

У Дворској Књижари „Његош“

В. Н. МАТИНОВИЋА
— ЦЕТИЊЕ —

могу се добити уз најповољније цијене

- Сва дјела Господарева;
- Све књиге (закони, уџбеници и др.) државног издања;
- Сви уџбеници за основне и средње школе страних издања;
- Разне научне и забавне књиге домаћих и страних писаца;
- Разне српске музикалије;
- Сва учила за основне школе (мапе, глобуси, рачуналке, геометријска тијела и др.);
- Сваковрсне дописне карте (велики деп);
- Све врсте писаћег, цртаћег и другог канцеларијског прибора (артије, кувера, мастила, пера, перница, лаписа, таблица, сунђера, креде, шестара, мастилоница, воска за печате, нотеса, тека, трговачких протокола, машина за копирање писама, албума и т. д., све у различитим врстама и количинама);
- Разни предмети (простири и фини) за дарове дјечи и одраслима;
- Наручује печате за надлештва и црквене утвари уз најповољније услове;
- На захтјев свакога извјештава о цијенама и др. условима.

бр. 35. 2—3

Црногорске марке

употребљене и садашње и старе, плаћам по високој цијени. Преписка на српском. Плаћање одмах по пријему марака у препорученој пошиљци

Д. В. ХИМУЛИ
Киев (Россија) Гимназическая № 2—17
бр. 34, 2,4

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало
НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИКА (Боготурска)
ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПАЊЕ ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЕФТИНИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ЗЕМИТ“

Цијеник тачни, прорачун бадава.
п. п. бр. 16, 11,25

На знање.

Ко има за продају акције Народне Банке у Бару, потпуно уплаћене, нека се обрати.
Р. КУСЛЕВУ,
п. п. бр. 32, 2,3
зубни лекар — Никшић

Цетиње, 4. септембра

Прошле недјеље отпочели су у Њемачкој велики војни маневри. Њима је присуствовао и грчки краљ Константин, када му је њемачки цар на свечани начин предао маршалску палицу.

Том приликом њемачки цар изрекао је овај говор:

„Из свег срца желим Вашем Величанству добродошлицу међу нама! Прије свега хоћу да искажем своју радост, коју осјећам, предајући лично Вашем Величанству, у присуству мојих генерала, који представљају моју војску, маршалску палицу, коју је оно добило на бојним пољима. Ваше Величанство било је тако добро, да нам за вријеме рата, и у разним приликама послје рата, каже: како за велике успјехе, које је Ваше Величанство однијело уз припомоћ Бога, оно дугује јунаштву грчких трупа, али такође и изученим принципима пруске тактике.

Моја је војска горда оцјеном, коју је Ваше Величанство дало о њој. Том оцјеном, Ваше нам је Величанство показало, да оно разумије сву силу нашег војничког духа и у исто вријеме, оно нам је дало доказа о тачности наших принципа. Добро употребљени од нашег генералштаба и наших трупа, ти нам принципи зајемчавају побједу“.

На то се грчки краљ захвалио овим ријечима:

„Изјављујем Вашем Величанству сву моју захвалност за велику част коју ми указује, дајући ми маршалску палицу.

Ја се не устручавам да сасвим гласно и јавно поновим да за наше побједи дугујемо срчаности наших грчких трупа, а тако исто и принципима ратне вјештине које смо, ја и моји официри, научили у Берлину, при другом гардиском пуку, у ратној школи и у нарочитим нашим разговорима са пруским генералштабним официрима.

Ја захваљујем Његовом Величанству цару Виљему I, што је био и свише добар те ми је допустио да се више мјесеца поучавам у његовој војсци, а нашој војној академији. Захваљујући њему, ја сам се обогатио знањима, која су омогућила, да наше трупе пожу тако сјајне успјехе“.

Овај говор краља Константина учинио је врло неповољан утисак на француску јавност. Она се нашла погођена и жучно је реагирала.

Француска штампа изразила је своје велико негодовање, истичући како се краљ Константин огријешчио о Француску, пошто су француски генералштабни официри били инструктори у грчкој војсци, и како захвалност припада Француској а не Њемачкој.

Јавно мишљење у Француској било је толико због овог говора

раздражено, да је стало да пријети како ће своје војне инструкторе опозвати из Грчке и да ће ускратити Грчкој сваку финансику помоћ.

Грчкој није било до изазивања и говор грчког краља није имао никакву задњу сврху. Најмање му је била намјера да икога вријеђа, а нарочито не Француску. Ријечи, које је, као отпоздрав, изрекао грчки краљ њемачком цару, обични је акт учтивости. То су комплименти без икакве задње намјере.

Да је то тако, испољило се одмах, чим је француска штампа стала да критикује краљев говор. Грчки посланик у Паризу, Романос, одмах се пожурио да се изјасни. У име грчке владе он је отишао код француског министра спољних послова, Пишона, и изјавио да Грчка врло добро зна шта Француској дугује и да је готова да учини све да се овај неспоразум заглади.

И сам Веницелос пошао је код француског посланика у Атини и зажалио неспоразум, који је потекао ушљед говора краљева. Том приликом нарочито је истакао како говор краљев није имао никаквог политичког карактера. Грчка неће никад, рекао је, заборавити одличне услуге, које јој је Француска увијек чинила, а на краљев говор треба гледати само тако што је њиме краљ хтио да изрази своју личну захвалност за своје војно образовање, које је стекао у Њемачкој.

У ствари тако и јесте. Ни у једном ни у другом говору, ни у говору њемачког цара, као ни у говору грчког краља, није ни у колико додирнута политика. Оно што је рекао њемачки цар, то је грчки краљ само поновио. Одговор грчког краља био је само обичан акт учтивости, а нарочито кад се зна да се он у Њемачкој војнички избразио.

То сад као да је увидјела и француска јавност, јер све оно што је шљедовало говору краљеву, а нарочито јасна и одрешита декларација грчке владе, која је према Француској веома ласкава, не само да ју је умирило, него и увјерило да се није радило ни о чему што би било уперено противу Француске и да Грчка према њој гаји пуну захвалност.

Тако је тај немио неспоразум заглађен и нема узрока да се вјерује да ће он и у колико утицати на будуће односе Француске према Грчкој, све и ако се с друге стране још и сада настојава, да ова немила несугласица остави дубље трагове.

Улога Арбаније

— „Dubrovnik“ о Арбанији —

Арбанија узнемирује. И ако су савезне балканске државе па и Бугарска већ готово потпуно доимбилзовале, опет се не може говорити

о потпуном миру на Балкану. Већ онога момента, кад је изашао на средина предлог о новој држави на Балкану, о независној Арбанији, и кад су се ведесале за тај предлог толико заузеле, да се је он морао извести, и ако је српска и грчка војска ушла у ту земљу и освојила је све до Јадранског Мора, одмах се је било па чисту, да се са стварањем независне Арбаније на Балкану хоће да подржи камен смутње. Има један дио Европе, које никако не би ушло у рачун политичких комбинација кад би се на Балкану увео ред прам ратним успјесима, јер би тада могао завладати потпун мир, а то се баш не жели са оне стране са које се мир највише истиче. Српска побједоносна војска у свом јуначком ратном походу стигла је преко Арбаније на море, а браћи Црногорцима помогла да освоје Скадар. Али нити је Србији остала обала нити Црној Гори Скадар. И док се данас трпи да Турци преко лондонских закључака поново заузму Једрене и добар дио Тракије, догле се је Србију и Црну Гору присилили да се покори глм јетим закључцима, јер се је хтјело створити и осигурати нову државу на Балкану — Арбанију, која ће вјечно бити камен смутње докледог буде постојала. Такви су били рачуни једног дијела Европе и њих се је морао под сваку цијену извести. Да ће ова нова балканска држава бити подстрекач непрестаних немира о томе се је одмах било па чисту, а данас су ти немири већ почели да се јетно изјављују и пушка једнако још данас неуморно трова па Балкану. Из Биограда јављују, да је дошло до сукоба између Арнаута и српске војске, која им се налази па граници. Арнаути комбинају јаке чете, које су добро наоружане, свакој петијом помоћи, прелазе границу и предузимају велике пзачке долазећи у крвав сукоб са српском пограничном војском. О пошљедњим сукобима са овим арнаутским немири јавља се из Баковице, да су Арнаути били до пога потучени, те су се морали повући дубоко у Арбанију јер их је српска војска десеткујући њих границе све до арбанске границе.

Проти оваком упаду, који сигурно неће остати осамљен, српска је влада код великих сила уложила протест, и ако то не помогне, као што изгледа да неће, онда ће бити присиљена да војском пређе границу.

Кад је пошљедњи рат, са поразом бугарске војске уништио комбинацију да Арбанија границе са Бугарском е да би се на тај начин лакше могло оперисати против Србије, остао је па Арбанији још ова једна али врло значајна улога, — изазивања немира. Она ту улогу већ почиње да врши, али је врло мало изгледа у онај усјех, ког се мисли са тим узнемировањем постићи. С те стране потпун мир ће па Балкану ипак наступити, али ће остати Арбанија не толико да даде главобоље балканским сусједним државама колико оном дијелу Европе, који се је толико ангажовао, да је без потребе и икаквог правног смисла створио. Арбанија је једно успјело политичко дјело за даље политичке неуспјехе. Намијењена је да узнемирује Балкан, а па сврху ће узнемирити понајвише оне, који су за њу највише радили и потрошили. Неки њемачки листови тачно просуђујући подложај Арбаније и њену праву улогу, опомињу Беч, да се само не догоди, да једног дана ради Арбаније не буде брза потреба мобилизације у јужном Тирољу. Ова опомена има свог јаког основа, а ми из ње јасно видимо, како је неко, тјерајући листову набасао па вуна.

Европа пред миром

Сад је већ несумњиво да Букурешки уговор о миру остаје дјело, којим су дефинитивно регулисани односи међу зараћеним странама у другом балканском рату. О ревизији тога уговора нема више ни ријечи, и мјеродавни европски

листови констатујући чине упоређење између рада Букурешке конференције мира и рада амбасадорске конференције у Лондону. Док су, веле ти листови, у Букурешту били кадри за десетак дана коначно привести крају ријешења свих питања, која су ратом међу балканским државама била отворена, догле за скоро десетак мјесеци, у Лондону нијесу могли стићи да коначно ликвидирају сва питања, која су остала неријешена иза првог балканског рата. Тај резултат, и ако разумљив, кад се има у виду да су савезници побједници имали пред собом у Букурешту побјеђенога, а у Лондону нити је било побједилаца ни побијеђених него представника Великих Сила, који су сву своју дипломатску вјештину у првом реду употребили на то да избјегну међусобне сукобе, ипак не може бити означен као повољан кад се има на уму да у ствари немамо пред собом ни једног дефинитивно свршеног дјела амбасадорске конференције у Лондону.

Сам лондонски уговор о миру не постоји више. Границе њиме одређене — настављају даље ти листови — нарушене су. Турци су далеко пријешли линију Енос—Мидија и утврђују се у Једрену, које не мисле напуштати. С тим у вези не може више имати никаква смисла ни рад финансиских представника Сила и балканских држава започет у Паризу, ради регулесања ратне оштете и расподјеле једног дијела отоманског дуга па балканске државе. У овом моменту Европа, изгледа, нема ни мало воље да енергичним репресалијама натјера Турску да поштује свој потпис на лондонском уговору. Ако би код неких Сила и било воље да таквим репресалијама пријегну, код других је та воља у потпуној оскудици.

Та несагласност је данас очевидна и ко зна шта нам она може донијети. Свакојако је једно извјесно: У Лондону се Европа свом снагом трудила да уговором о миру између Турске и савезника што прије уклони неспокојство и ризик да се сукоб не пренесе и ван Балкана. Сад, кад је тај уговор погажен, и кад Турска, својим поступком изазива још јаче неспокојство, Европа се колеба да је, употребом енергичних средстава, натјера у границе поштовања воље Великих Сила изражене у лондонском уговору! Ако на томе остане, онда се амбасадорској конференцији у Лондону нема на чему честитати. Значило би онда да је уговор у Лондону био само клица да појача и убрза оно што је она хтјела да отклони.

Исто тако, веле, стоји и са арбанским питањем, јер Арбаније још нема. Велико је питање кад ће је бити. Одрјеђивање јужних арбанских граница доведено је у везу са резултатима испитивања једне комисије, која на лицу мјеста има испитивати прилике и односе. С тим у вези и питање Јејејских Острва, која је Италија посјела, а која су лондонским уговором предата Великим Силама, остало је неријешено. Ријешење тога питања доведено је у везу са евакуисањем редовних турских трупа из Триполиса. Страни листови, који биљеже ово, уједно и то кажу да већ сад у Триполису нема редовне турске војске, ма да

Италија противно тврди. И, ако је тако, настаје питање: кад ће у опште Италија хтјети признати да је наступио моменат да напусти по-сједнута острва, која по лозанском уговору има вратити Турској, да их ова, онет према лондонском уговору, преда Великим Силама, да им оне одреде судбину. То је једно, а друго је да ли ће Турска у том питању признати важност лондонског уговора, који је иначе огласила за неважећи?

Сва та питања опширно се додирују у ступцима једног дијела стране штампе, која налази да има повода константовати да је Европа далеко од тога да буде спокојна и сигурна у мир све док се та питања не скину с дневног реда.

Са пута Њ. В. Краља

— Поздрав Краља у Колашину —

Приликом боравка Његовог Величанства Краља Господара у Колашину ради дочека наше војске при повратку са бојног поља у Македонији, Његово Величанство Краља поздравило је г. капетан Ристо Бошковић. Тај говор сад накнадно доносимо:

*Ваше Величанство,
Узвишени Краљу Господару,*

Срећнијег дана, срећнијег часа, народ овог мјеста није дочекивао од данашњег, кад има срећу у својој средини видјети и поздравити свог узвишеног и опћељубљеног Краља и славом овјенчане црногорске витезове са поносног Вардара и славне Брегалнице.

Оштро перо најбољег књижевника, најизразитији језик најбољег говорника, у овом часу не би био у стању ни у блиједој слици изразити вјерност, љубав и благодарност нашу, коју у дубини душе и срца гајимо према Теби, Господару, јер у колико и један народ може се срећним сматрати са својим владоцем, то право највише може принасти Твојим поданицима. Ти си, Господару, за вријеме Твоје среће и славне педесетогодишње владавине, од педесет мале Црне Горе, од једне шаке горштака, који су скуњени у ове поносне крше уз Твоје славне претке и Тебе, Господару, стали на браник српске слободе и независности, кад у другим балканским земљама иста бијаше уништена, створио садању проширену и уређену Црну Гору.

У најтежим трепутцима по Српство, Твоје велико српско и владарско срце загријавало се идеалима за бољу српску будућност, — које идеале нико Ти није могао разбити — и тијем дао си снаге нашој потлаченој браћи да издрже у вјери, да ће искра слободе, која је на поносним врховима гордога Ловћена «драгог камена српске круне» остати вјечито неугашена — озарити и њих, и да ће кунути час «кад Србин више не буде роб».

ПОДЛИСТАК

Прелаз српске војске преко Арбаније*)

Шта прича сељак Боја Глишовић?

Боја Глишовић из Ложара, био је код брдских топова, с муницијом. Био је већином позади. Каже: морали смо позади; није било добро, да муниција иде напријед. Иначе прича ово:

Пут је био велики; вријеме — мана га. Ми смо баш научили на свако вријеме, али оно је била несрећа. Ујутру смо подранили већ у 4, 5 сати а тек увече у 10 и 11 сати стали. И никад да стигнемо у предњи логор на препониште.

Муницију су натоварали на сваког коња појединачно, мјера му је једна, као код човјека. Сваки коњ требаше да носи 120 до 130 килограма. Али шта ћемо кад нијесу ни сви коњи једнаки. Сваки час смо растоварили и претоварили муницију, било да који коњ падне, било да већ плази језик. Мука је била то и дангуба. Било је мјеста гдје се никакко није могло јахати. Тек видим, отисне се коњ у провалију и све што је на њему

*) У овај мах доштампава се књига Јаше Томића под насловом: Рат у Арбанији и око Скадра. Угледа ради ставио сам је писаца на расположење један одјељак из те књиге, и ми га доносимо:

Иво твој вијек провео си, Господару, на остварењу тих великих идеала и захваљујући Свежогућем Богу, Твојој мудрој и срећној управи и прегалштву Твојих витезова, ми смо дочекали готово потпуно остварење те идеале, које је Твоја велика pjesничка душа још у бујној младости предвиђала. Наша жила и славна Домовина проширена је, у стародревним Дечанима, над којима се вије побједоносна пригорска састава «жолјтва присваја рај».

Историјску Патријаршију, Бурђево Стубове, Пећ, Беране, Бијело Поље, Тузи, Пљевље, Баковицу, Плав, Гусиње и многа друга мјеста, које Твоја храбра и побједоносна војска освоји, огрија сунце на далеко чувене Твоје слободе, за којом су од давна тежили и Црна Гора данас може на темељу којегаси Ти и Твоји славни претци поставили, зидати своју славну будућност, као што јој је за Српство славна и прошлост била.

Као што је Црна Гора вазда прва узимала учешћа у борби за српску слободу и независност, тако је и прва топ, којег је по Твојој високој наредби, Твој витешки син а наш омиљени Ђаз, Велики Војвода, 25. септембра опалио на гврдом Дечаћу, први огласио слободу српском народу у Старој Србији и Македонији, којима сад Србија више не робује.

Славни Господару,

Историја и српски народ умјеће достојно наградити Твој полувјековни напорни рад за слободу Српства, и злаганим словима овјеквјечити Твоје велико име, а ми Твоји вјерни поданици наградићемо Те са ваздашњом нашом истинском вјерношћу и оданомшћу, загријавањем истинском синовљом љубављу и благодарношћу.

У то име кличемо:

Добро нам дошао и Живио Краљу Ослободитељу.

Живио Узвишени Владијући Дом Петровић—Његош.

Живјела храбра и славом овјенчана црногорска војска.

Трагедија патријарха Богдановића

— Појединости о несталој патријархији —

Још није званично утврђено, да је патријарх Лукијан Богдановић мртав, али сигурно је, да га више неће наћи жива. Нађен је шешир, који је патријарх кинуо код шеширије Брабца у Гаштајну, нађен је и његов огртач. Обоје је нашао дрводјелца Петар Бахер. Све то је нађено на једној стјијени код обале потока Насфелдер Ахе. Ту су нађена и крпа од патријарховог бијелог рубља, једно парче гађа, са ознаком будимпештанске фирме, код које је патријарх куповао бијело рубље. Веле, да су два новинара између Бекштајна нашли парче платна са крвавим мрљама. Али његово мртво тијело још није нађено. У Карловцима је владин комесар, Палчика Јовановић, прогласио, да је патријархова столица упражњена и до именовања администратора себе наметнуо за јединог господара у народним фондovima. Довео

раздоби се. Много нам је пропало људи, коња и муниције. Што дохвати и понесе вода и што нагне у стрмоглав, било је тешко спасавати. Онаквог пута, са онолико воде и стрмени, нема колико бог суди. И сам се зрнаут-поп у Гијанама, (католик) чудно кад је видио да смо дошли доње. Каже, слушао је даће оно доћи, али није никако вјеровало. Ни Арнаути нијесу вјеровали, да ћемо моћи онуд изнијети главе, па још топове и муницију.

А било је кад год тешко, да то нико не умјеје описати. Напошљетку, погинути није велика ствар, али оно је било ни живјети ни погинути. Липсало се, и никакко да се липше. Понеки дан од кише и умора не бих био у стању јести и да је било јести. А било је доста гладовања. Било је забрањено да се узима било жита, било кукуруза, од људи. Ако даду и изнесу од добре воље, добро, а ако кажу: немамо ништа, онда нема. У напуштеним кућама смјело би се, али тамо није ништа било. Што смо нашли мало жита, чували смо. Ко је имао клип кукуруза био је богат. Да је било кога да продаје, могао је добити и 10 и 20 динара за један хљебац, али није никога било да продаје.

Бундеве и тикве биле су још зелене. Многи су гладовали, али нијесу смјели то јести. Одговарали су в друге, јер ако тога једу могу добити и кугу. Али неки не могу да

је жандарме и детективе и поставио их је око двора, јер се боји за свој драгоцен живот. Ових дана се очекује именоване администратора. Палчика Јовановић је већ похитао у Будимпешту, да поднесе извјештај.

Не зна се још, је ли патријарх извршио самоубиство, или је можда жртва несрећног случаја. Његови рођаци чврсто су убијеђени, да је патријарх убијен, док власти у Гаштајну вјерују, да је патријарх Лукијан у тренутку душевне помрачености пао у воду или сам скочио у њу, а бујица га је однијела далеко. Можда је из потока Ахе доспјело његово тијело у речницу Селцах, одатле у Ин, и из Ина у Дунав, а можда се задржало гдјегод код какве стијене или у каквом врбаку. Било једно или друго — патријарх Лукијан је свршио. Његов је сршетак врло жалостан. Од патријарха Маширевића овамо сви су патријарси трагично извршили свој живот, изузев Прокопија Ивачковића, који је волео да оде у пензију него да до краја истраје на свом мјесту. Сви су долазили у сукоб са својим народом и умирали у највећим мукама, јер су више волели Даљ него свој народ. За љубав Даљу пристајали су на свакојаке покоре, а заборавили су, да је боље часно умријети, него нечасно живјети.

Из непосредне близине патријарха Богдановића о њему пишу:

Патријарх Лукијан Богдановић провео је младост безбрижно. Патријарх Георгије Бранковић довео га је као свога рођака на свој двор и он је већ у 28. години био архимандрит, а послје смрти владике Јеремије Мађаревића администратор будимске епархије. За вријеме сабора 1897. године засједавао је и синод, који је требао да изабере будимског владу. Тада је обављен избор, али Лукијан није изабран, јер је већина владика била за Митрофана Шевића. Патријарх Георгије гласао је за Лукијана и, рачунајући да он има два гласа, прогласио је Лукијана за изабраног владу. Али и са његова два гласа Лукијан је имао тек три, а Шевић три гласа. Влада је избор уништила. При новом избору добио је Лукијан већину и у 31. години живота свог постао је будимски владика. Знао је добро мађарски, био је млад и лијепа појава, па је у Будимпешти стекао лијепис веза. Мађарским политичким круговима се нарочито препоручио, кад је у великашком дому предложио, да се у 5 и 6 разреду основне школе исто тако и у пофторним школама, све предаје на мађарском језику. То је послје ушло у главном и у Апоњијев закон. Кад је пак патријарх Георгије Бранковић био због својих пригода онемогућен на двору, биран је Лукијан за члана делегација. Све је то допринијело да постане омјешан и угледна личност у политичким круговима. Кад се послје сабора од 1908. г. повела ријеч, да се патријарху Бранковићу постави ко-адјутор, Векерле је предложио Лукијана. Патријарх Георгије није хтио о томе ни да чује и јако се жалио на Лукијана, што му је хтио да подметне ногу.

Али већ у јулу 1907. год. свршио је патријарх Георгије Бранковић. Векерлева влада није одмах поставила администратора, него тек у прољеће 1908. године. За администратора је именован Лукијан Богдановић и одмах му је краљ дао титулу правог тајног савјетника. При пр-

се уздрже, него кажу: ја ћу да једем па ма шта било. Још да је било соли, да се она зелена бундева мало посоли, па још које како, али соли нигдје ни жрнице. Све смо јели без соли.

Када ми је сељак ово испричао, ја сам питао и њега, што сам питао толико друге: Ама по богу брата, кад сте већ јели зелене бундеве и кору од дрвета и пријесан кукуруз, што нијесте јели коњска меса.

Он се разрогачио: — Шта кажеш?

— Кажеш, што нијесте јели коњска меса? Имали сте доста угруваних и изнемоглих коња, који нијесу низашто ваљали, до да их поједете.

— Зар ми?

— Ви, ви!

— Зар Србин да једе коњска меса? И он се окрете и опљуну.

— Коњ је чисто живинце. Толико војске су једе коњска меса, а нијесу прије тога ни изблизу гладовале као ви. У Бечу једе данас скоро пола свијета коњска меса. Ша ваљда 20 до 30 касалица гдје сјеку и продају коњско месо.

— Зар Швабе?

— Јест! Швабе.

— Само пази, како једу, тако ће и проћи. Није бог оставио да се једе коњ.

О овом питању говорио сам и са многим официрима. Нијесам чуо да је за вријеме

вом избору патријарха Лукијан није добио ни један глас. Већином гласова изабран је вршачки епископ Гаврило Змејановић, али његов избор није био потврђен. Др. Емил Најгеборен тврди, да Змејановић није био потврђен само због тога, што га нијесу сматрали потпуно поузданим, а разлог, што не зна мађарски, био је само празан изговор. Векерле је онда изнио неке докуманте, који су Змејановића срушили, а били су из оног извора, из којег су изишли и Фридригови документи. У Бечу је Змејановић имао доста ослонца, али лажни документи су га онемогућили. Сабор се поново састао и изабрао за патријарха бачког епископа Шевића, пошто је Змејановић био искључен из новог избора, али је Шевић под притиском краљевског комесара дао оставку.

У трећем избору добио је патријарх Лукијан 30 а пакрачки епископ Мирон 25 гласова. Због његовог избора дошло је до великих трзавица. Палчика Јовановић доказивао је, да патријарх Лукијан није добио потребну већину и хтио је да натјера неке владике, да и они гласају накнадно. Владика Летић се томе одлучно противио, јер владике немају право гласа при избору патријарха. То је мишљење усвојено, а Палчика се повукао, јер он је хтио да Лукијан буде именован за патријарха, пошто није добио 42 гласа. У свези са избором патријарха Лукијана учињен је први корак за ријешење једног великог питања. Српски народ тражио је да се даљски спахилик одузме од патријарха и употреби у народне цијељи, а патријарху одреди плата. То се никако није могло узаконити, јер се влада противила, али је патријарх Лукијан дао обавезу да ће он давати 20 процената од свога чистога прихода добровољно у народне фондове. Тако је, ма и дјелимично, остварена народна жеља, коју ће морати да респектују и Лукијанови нашљедници.

Патријарх Лукијан је приликом своје инсталације дао изјаве, које су могле свакога задовољити, па се нарочито достакао и народне просвјете и заклео, да ће бранити аутономију. Али он је био слаб човјек. Влади са није одупирао ни у ком питању, јер је знао да га може отјерати кад год хоће, а он се није хтио да одрече Даља и патријаршије, па ма шта се догодило. Кад је Куен дошао на владу и почео да ствара већину против радикала, послао је Палчику да прегледа фондове. И ако је то било против закона, патријарх Лукијан је извршио без поговора. Исто је тако без пристанка саборског одбора извршио разрешење црквене скупштине у В. Бечкерек, да би др. Милош Ђорђевић могао бити изабран за посланика. И друге је владине наредбе извршивао без поговора па и пристао на укидање српске народне аутономије. На владин захтјев говорио је јесена у делегацијама и одобрио Берхголдovu политику, која је била уперена против Србије и Црне Горе. Његови су пријатељи послје причали, да је влада то од њега захтијевала као одговор босанским митрополитима. Примео се и улоге комесара у аутономији, али кад је ушао у тај посао, видео је куд је забасио и да ће се сурвати у провалију. То је пореметило његову душевну равнотежу. Колико се он сматрао владиним чиновником, видјело се јесена, кад га је краљ упитао (послје укидања ауто-

цијелог пута икоме падало на памет да се мало испомогну с коњским месом. Као што икоме није падало на памет да понуди војнике са оним шљунцима, који су лежали по путу, тако исто није икоме падало ни на памет да их понуде са оним коњима, који су лежали по провалијама.

Један ми официр рече: — Лијепо би нас гледало, да смо им то понудили. Ја мислим да би па све пристаји, што год би од њих тражили, само на то никада.

Но да завршим причу тога сељака.

Било је, каже, неколико коња у позадини, који су послали наше изнемогле болесне војнике. Али је тих коња било мало, а што смо дуже ишли, болесних је било све више. Шта да радимо с њима? Њих је требало мало «соколити». И онда су наши из позадине протурили глас, како је наређено од командe, да се нико не смије оставити изнемогао на путу. Зашто да га муче и черече Арнаути, кад ми одемо. Него свакога, ко не може никако даље, морамо ми убити. То је јако помогло. Бадава, има слабијих људи, које мораш на како мало соколити. Разумије се да нијесмо никога убили. Оставили смо их да се одморе, па ни се вратила снага и стигли су нас. Ишли су по трагу, јер ма како да су ноћи биле амне и да је падала киша, ипак се могао распознавати бјелачасти траг, куда се пролазила војска.

мије), какве су прилике у нашој цркви, а он је мирно одговорио: Ја сам извршио заповиест Вашег Величанства!

И материјалне прилике утицале су јако на њега. Имао је велике приходе али и велике обвезе. Много му је требало. Поред тога Куеновој влади морао је дати за изборе 600.000 круна. По њеној наредби морао да је доприноси и за издржавање мађарског листа, а пријатељство са великом господом у Пешти много га је стајало. И начин живота његовог односно је много, врло много. Да накнади те трошкове, израдио је да му се опрости дуг од 165 хиљада круна и да му се у облику зајма даде 120.000 круна из фонда који је основан по његовој обвези из 20% његовог чистог прихода. Израдио је, да влада донесе уредбу о даљском спахилуку, којом је лишен обвезе, да даје 20 процента од свог чистог прихода у народне фондове, а и оно, што је дотле дао, није било ни 5 процената, јер је и имао друге велике обвезе у Пешти. За те услуге, које му је влада учинила, морао је дати благослов, да се оснује мађарско православно владичанство. А кад је то избило на јавност, — он је видео какву је тешку погрешку учинио и знао је, да ће због тога имати ужасних неприлика са синодом и с народом. То увјерење задало је његовој и онако већ растројеној души пошљедњи, самртни удар. Он је душевно био скршен, или како је сам рекао, био је „чедо смрти“, а живот му је дојадио и био је више него болестан.

Послије тога дошао је крај његове трагедије у гаштајнским планинама.

Најновији бугарски трик

— Бугари хоће да пријеђу у католичку вјеру —

Послије изгубљеног рата са Србијом, у Бугарској се јавља покрет, сличан покрету из године 1860., када се агитирало за унију с римо-католичком црквом. Озлојеђени су Бугари послје рата са Србијом ради тога, што је бугарски егзархат укинут, јер му у Србији мјеста нема, и што се стало на пут бугарској школској пропаганди. (Бугари тврде да су имали у Македонији преко 2 хиљаде учитеља на 1200 бугарских школа, а представку на Греја ради заштите бугарштине у школи у Македонији, потписало је од њих свега — 95 учитеља!) А пошто су људи не само на Србе и Грке, него и на Русе и европску дипломатију уопште, то је међу њима отпочела агитација за унију с католичком црквом.

Официозни владин лист „Мир“ објавио је резолуције, које су донијели Бугари и македонски бугараци бјегунци на скупштини у Ђустендилу. У тим резолуцијама позивају бугарског егзарха, нека се сједини с католичком црквом, да се под покровитељством католичких држава ослободи бугарска народност у Македонији. Исти је лист прошлог лjeta славио дјело католичких мисионара у Бугарској и нарочито препоручивао католички конвикт и гимназију асумпциониста у Пловдиву.

Опозициони гласник „Дневник“ у Софији одлучно агитира за унију. Ту неки дан донио је уводни чланак, у коме позова бугарску цркву нека већ једном растрга све везе с „поганским империјализмом“ цариградског патријар-

Био је један слабуњав и болешљив, који нам је говорио и молио нас:

Убјте ме, моја лијепа браћо. Није мене бог створио за ово. Но ми смо га мало гурали, мало соколили четири цуна дана. Послије нам је љубио руке и говорио: — Баш вам хвала, што ми пијесте дали да малакшем. Та да, кад човек сам себе не напусти много може. Има у нас пословица: Не дај боже никоме, да издржи све оно, што може поднјети. Видим сад, да су и наши стари много трпјели и патили, кад су се сјетили да то кажу.

Када већ превалисмо већину пута, наиђосмо пред једне велике стрмене болесне војника. Види се, да је сасвим изнемогао, а тресе га грозница. Завукао се под стијеном а у дну више главе западно танку воштаницу. Помало свијеће налазило се код наших војника. Питамо га: — Зар баш викао не можеш напријед? А он једва говори: Како напријед. Цвите ви; мене оставите да умрем. — Сузе нам наљубише на очи. Човек сам себи западио самртну воштаницу. Распремисмо једнога коња. Мало натоварисмо на друге коње, мало понијесмо ми, па га подигосмо и метнусмо на самар.

Било је свачега.

Најбоље смо прошли код католичког попа у Гајанима. «Врло се уредно показао. Донио нам љеба, а понекија је стигло и мало вина.

хата, па нека приправља подлогу за унију с Римом.

Чланак се „Дневник“ завршује овим позивом: Вријеме је, да збацимо са себе поганско правослање, наслијеђено од велике блуднице Новог Рима (Цариграда) и да кренемо другим путем. Враћа су нам Рима отворена. Његови су пастири љубави пуног срца. Нарочито су сада у велико показали своју хришћанску љубав према мукотрпном бугарском народу. Нека буде дакле крај такозваном правослању. Свештеници, учитељи, политичари, ширите ту идеју! Њоме ћемо спасти народност! Уредништво додаје, да католички покрет има данас јаку подлогу у бугарском народу.

Ових је дана и у „Фосише Цајтунг-у“ изишао људи чланак: „Бугарска се обраћа Риму“.

У њему се, између осталог, каже, да је Бугарска, кад би у рату на пољанама Македоније била побједила, могла рећи за свога егзарха у Цариграду: Егзарх је своју задаћу испунио, он може сада ићи... Да су Бугари нешто остали побједници, тада бугарски егзарх у Цариграду, који је бугарски црквени поглавар, не би имао тамо више воље за свој рад, и циљ, који је при васпостављању егзархата године 1870. ледбио Бугарима пред очима, био би постигнут. Сада пак послје бугарског пораза на бојним пољима Македоније, не може се више рећи: егзарх је своју мисију испунио, дакле он може ићи, — него сада треба рећи овако: егзарх није испунио своју историску мисију, и за то мора да иде. Сада престаје у Македонији и црквени и школски живот бугарске нације, којим је егзарх требао да управља, он нема више права да се мијеша ни у школе ни у цркве у Новој Србији и у Новој Грчкој...

Успостављање егзархата, које је извршено помоћу тадашњег панславистичког руског амбасадора на Златном Рогу, грофа Игњатијева, сломило је господство екуменске патријаршије, т.ј. грчке цркве и Бугари постадоше црквено независни.

Тај први корак бугарски на путу националној самосталности, био је тада с великим весељем поздрављен и у Русији, а већ послје шест година тргоше Руси свој мач за ослобођење бугарске браће испод турског јарма. А Сан Стефански Мир, који је послје тога рата закључен, указао је новоствореној Бугарској обим и циљ, у коме треба да се креће независна национална и црквена политика, која је имала тако велики изглед да на успех, а која је ето 1913. г. разбијена.

Затим се у чланку износи, како су Бугари прије 45 година пријетњама изнудили од Русије, да им у Цариграду изради егзархат. Они су Русима пријетили, да ће Бугари, ако им не помогне Русија, у масама пријећи у католичку вјеру... Бугарске лукаве главе, вели се у чланку, имале су добар рачун, и врло су добро знали, како ће овака пријетња дјеловати у Русији, другим ријечима: дијете се даје преварити, а отац је због тога несрећан. Таква пријетња дала је нови полет, вели се даље, панславистичкој струји у Русији, а с друге је стране римска црква то једва дочекала. Када су оно најистакнутије вође тадашњег бугарског покрета ступиле у везу с католичким бискупима у Турској, римски великодостојници примили су их раширених руку; а Драган Цанков,

И тамо смо растоварили муницију па онда попу оставили једног тешког болесника. Тог нијесам више видео...»

На крају сам га питао: — Да ми кажеш искрено, што ћу те питати?

— Питај!

— Да је потрајало онако још дан два, шта мислиш: Би ли могли издржати?

— Вјеруј, би, рече искрено. Морали би! А и могли би. Видиш, како је било. Кад нађемо на најстрашнији пут, ми погледамо околу. Да идемо напруг не долази никоме на памет. Нијесмо пошли да се враћамо. Него гледамо десно. А десно се не може никакво. Онда лијево. А кад и лијево не може никакво, и никуд се не може, онда се напријед — мора.

Био је још један војник тамо, кад ми је Раја Глашовић ово причао. Нијесам му забиљежио име. Он је оно причање допуњавао.

Каже: Свуда смо запошљивали под отвореним небом у киши и снјегу и нагди ни сламе ни сијена. Нијесмо могли набавити ни за афицире. Видјели смо да им је теже но нама, јер су научили на боље, али се пред нама кураже, као да им није тешко. У оној води негд су нам се надимале. У неког дошле као ступе. Од сијене кише и влаге одјело је трунуло на нама. Јер није било воде само у потоцима и ријекама, него по цијелом путу је било воде. Гдје год згазиш, извире вода.

оснивалац странке, која се тако по њему и прозвала, а чије је вођење послје његове смрти преузео др. Данев, пошао је још и даље, и са једним већим бројем својих присталица прекрстио се у католичку вјеру. То је имало успеха, јер у очи такве опасности, Руси су одмах послали грофа Игњатијева, да потпали мене и да учини притисак на Турску. И већ 11. марта 1870. године признаје Султан својим ферманом бугарским поданицима самосталну управу своје цркве (егзархат) — а Драган Цанков послје тога одмах окреће Риму леђа. Дакле, та његова конверзија била је само средство за достигнуће циља.

Ово би требали да имају на уму и они неки словеначки листови (као Шустерчићев „Словенец“) и неки хрватски листови (као „Обзор“, а поготово „Хрват“ и франковачка „Хрватска“), који изгубише памет, кукајући за Бугарима, које је постигла заслужена казна. А да је и пријетња с прелазом на католичку вјеру, једна њихова фанфарада, то доказује прошлост. Познавајући њу, погађа се будућност.

Арбанаска звјерства

— Догађај код Ржаничког Моста —

Подгорица, 1. септембра

Биоградске новине већ су донијеле, да су Арбанаси, римокатоличке вјере, отпочели свој стари занат, да пљачкају села и мучки убијају мирне грађане и званичнике при вршењу своје дужности. То се исто отпочело и дуж наше границе.

Према Гусињу ту су скоро напали ови обијесни звјерови на наше страже, које су савјесно вршиле повјерени им посао и побили плотунима тројицу—четворицу њих.

26. августа неколико Малисора на најгрознији и најперфиднији начин извршили су из засјед убиство над жандармом управе тушке Радосавом Поповићем, из Пипера и гимназистом VI раз. Вулем М. Рашовићем, из Куча, а тешко ранили војника Илију Рашовића, такођер Куча. Жандарм Поповић враћао се из Подгорице на своју дужност у Тузи, а Рашовићи су ишли својим приватним послом као слободни грађани.

Чим су прешли Ржанички Мост на Цијевни, Поповић је опазио неко комешање у близини бивше турске, сада разваљене, карауле с лијево обале Цијевне и у колико је бацио поглед на ово комешање плотуни су га оборили на земљу. Несретник је онако оборен два пута пуцао на сакривену гомилу Арбанаса, али је одмах од једанаест задобивених рана изгубио присебност и малаксао и на мјесту издахнуо. Гимназист Рашовић, смртно ранен, испустио је своју млађану душу сјутра дан, а војнику Рашовићу указује се љекарска помоћ.

Арбанаси су изашли на све околне висове Тузи одакле урликају као међеди или завијају као гладни вукови рушећи велике литице к Тузима уз шемлучење окрећући пушке у варош гдје кроз улице и зрна падају.

Шта да се рече на овај поступак дивљих разбојника?

Да ли да њих осуђујемо? Можемо, али не узалудно.

Его од Призрена, па до Скадра Арбанаси су пошљедњих дана дуж границе

Чак и тамо гдје је шљунак. Чак и горе на брду. Каква су то брда и каква је та Арбанија, то само онај зна, ко је туда пролазио.

Између Мјета и Ђеша има једна ријека, (Задра) била је врло брза. Све смо се по 10 и више хватали за руку да нас не одлесе. Навалисмо на њу и загазисмо је. Арнаути, католици стоје и само гледају. И преведосмо све. И здраво и слабо и болесно. Кажем ти, све. Нијесмо дали никоме да пропадне. Тамо, гдје смо газили ријеку, стоје двор католичког владике. (Наншати.) Ондје су нам гонорили Арнаути, а говорио је нашим официрима и владика:

— Чудно је да сте баш ондје пријешли ријеку. А имали сте у близини два добра предава, само нијесте добро познавали пут.

Но ми избасмо на море и онако. Нијесмо на том путу пјевали, као када прелазимо Стару Србију, али се и тамо чула по кад кад наша пјесма. Јер поред свих мука, када увече налазисмо од влажних дрва мало жалосне ватре, и одахисмо за час два, ипак се охрабримо, расположисмо као да ништа није било, а нађу се и који запјевају. И измишљавали нове пјесме. Тамо је срочена и ова:

Да немамо кукуруза жута,
Погибе нам пјешадија љута.

отпочели убијати, пљачкати и злостављати Србе из Црне Горе и Србије гдје им се год укаже прилика, а што највише пада у око баш данас кад има да се измијени привремена демаркациона линија а постави стална граница између Србије, Црне Горе и нове „бити имајуће“ арбанаске државе.

Да ли су се овакви поступци предвиђали на лондонској конференцији при стварању аутономне Арбаније или је заслијепљеност европске дипломатије била у толикој мјери да се кретала према темпу који је даван из Беча? Да ли се то бар данас увиђа или ће се увидјети, или се увиђа па се ипак не види?

Нека се мисли и нека увиђа како год ко хоће. Србин је трпио много и он више не може и неће да трпи ничија насиља. Толерантности је било доста. Ако ико, Црногорци су, а особито пошљедњих година од арбанаског устанка, задужили Арбанасе. Црна Гора била је њихово уточиште. Црногорци су одвајали од свога залогоја и давали за издржавање њихово. И послје свега тога они су ето почели да нас мучки убијају тражећи да сви потпадне под аутономну Арбанију, која би имала да послужи доцније, у каквој згодној прилици, као прђија држави која ју данас силом и ствара.

Ми се Срби морамо придржавати оне: *sunt cuique*. Ми се не смије зашлепљивати. Не треба да се заносимо више никаквим комбинацијама. Данас смо зајдружнији. Браћа су се преко ослобођеног Санџака састала и жељно изљубила. Ми смо данас велики и јаки. Можемо заједно све, а један без другог ништа. Аманета својих предака треба да смо свјесни, те крвљу стечена права бранимо онако како то Србину и доликује. Са убицама, пљачкашима и бунтовницима поступимо према постојећим земаљским законима и не дајмо, да нас по данас нико газе, па ма не знам ко то био.

Нашој господи, која се у Тузима налази и нашим пограничарима према Арбанији зашло је више иза нока, па апелују на заузимљивост Кр. Владе, да се најпречим путем малисорским звјерствима стане на пут.

М. М. В.

Из народа

Погинуо код Ђевђелије

Прије неколико дана извијештени су родитељи, да је Шако Мурков Томовић ученик IV разреда IV биоградске гимназије, из Лијеве Ријеке (Матешева) при нападају код Ђевђелије 27. јула погинуо.

Покојни Шако, као син јуначке породице Томовића, која је дала доста жртава на олтар домовине, при објави рата Турској, похитао је са пушком у руци, да помогне остварењу свесрпске замисли, ушавши у својој 16. години у чету српских добровољаца, са којима је у прве редове ишао за све вријеме док су ратне операције трајале у Санџаку. Пошто су операције завршене, Шако напусти своју добровољачку чету и дође на Скадар, гдје се јуначки показао при заузећу Бардањола, учествујући у првим војничким редовима.

Прошавши храбро и сретно све операције ратне, послје пада Скадра пошао је у Биоград да настави школовање, одакле је понова, кад је Србија мобилисала војску противу Бугарске, ступио у своју добровољачку чету и поново се овај храбри младић стави у чету добровољаца на одбрану свесрпских интереса, за које је при страшном окршају код Ђевђелије јуначки пао.

Тако је завршио свој млађани живот овај млади јунак, чије ће име остати незаборавно међу његовим ратним друговима и знацима, као и међу школским, јер се и тамо истицао, као врло бистар и угледан ученик.

Родитељи и остала својта нека се диче његовом смрћу, а њему лака родна српска земља, коју је искрено љубио и за коју је јуначки испустио своју племениту душу.

† Учитељ Ристо Дапчевић

У крвном боју на Брегалници 5. јула ов. год. погинуо је и учитељ Ристо Дапчевић. Покојник је рођен у Врањини 1884. г.; послје довршене основне учио је гимназију и Богословско-Учитељску школу на Цетињу и 1904. г. постао је учитељ. Своју службу вршио је врло ревностно, да се рачунао међу најбољим својим друговима. Као друг био је искрен и поштен, а као човек увијек на свом мјесту. Учитељску службу вршио је у Горњем Пољу у Никшићу једну годину, а 8 година службе у свом родном мјесту, коме је, и поред свих здравствених незгода, био посветио сву своју силу. У рату с Турском и у рату с Бугарском вршио је дужност писара команданта баталиона и свуда се с пушком у руци међу првима борио. Покојник је био пун јуначког поноса и свуда се без устезања истицао на јуначким меџанима, докле га,

ето, и снађе јуначка смрт у борби с Бугарима за слободу браће у Македонији.

Прераном смрћу Риста Далчевића учитељство губи једног од најбољих другова, а племе једног одличног племеника. Његова смрт је у црно завила покојнику мајку, жену и двогодишњег синчића; та несрећна фамилија је остала на ништа без ништа, и има да увијек жали за непрежалењим хранитељем, диком и уздицом својом.

Теби, незаборављени Ристо, слава на поштењу и јунаштву, а твојој ожалашћеној фамилији нека Бог и добри Господар даду милости и утјехе, да лакше прегори витешку твоју смрт.

Г. бригадир Вукотић у Бару

— Дочек г. бригадира Вукотића на станици —

Бар, 31. августа

На домаку сињег српског мора на Јадрану, у котлини Сутормана, Румије, Лисина и Волујице, лежи китни Бар. Што природа својом вегетацијом може дати, све је пружио овој морској отоци. Бар је бисер наше проширене домовине и омиљено мјесто нашег узвишеног Престолонашљедника, чија се вила на домаку морских валова као лабуд горди. У овом се перивоју, већ неколико дана, одмара од напора Његово Величанство, стари сиједи Краљ, јер оружје приведе дјелу велику замисао духа Његовог Величанства: „Балкан балканским народима“, и остварише се pjesничке Му идеје из младости: „Онамо, „намо!“... Српско је: Косово, Призрен, Пећ, Скопље, Прилип и Вардар, колијевка питоме Македоније!

Овамо је данас стигао командант Дечанског Одрода, наш делегат на преговорима мира у Букурешту, председник Министарског Савјета, министар војни, бригадир сердар Јанко Вукотић.

Кад се чуло за његов долазак, грађанство из Бара и околине, похитало је на железничку станицу, да сретне нашег делегата у Букурешту, вођу наших хероја са Брегалнице, Ријетких Букава, Црнога Врха и Кочана, и тим дадне знака признања, као и поштовања сјени оних, који остадоше на мртвој вјечној стражи српске слободе по српским брдима и пољанама од Дунава и Једрена. На до сињег српског мора на Јадрану; оних, који крвљу својом искупише слободу потлачене браће и створише необримим дом крвне заједнице, из ког ће букнути слободе бацати зраке, као символ српске заједнице.

Око 4½ сата ту видимо у групама сакупљене: командант бригаде, г. командир Милош Лекић с официрским кором; обласни управитељ г. Нико Татар и председник општине г. Нико Дебеља с чиновничким; вјерски поглавар Срба муслимана г. Муфтија Караџузовић с муслиманима; и најзад друштво Прва Народна Музика у Бару. Сваки са својим се међусобно забавља у разговор и сви бацају погледе на домак железничких кола. Тачно у 5 сати долази — као изасланик Његово Величанства Краља Господара — Његово Краљ. Височанство Престолонашљедник Књаз Данило, праћен својом узвишеном Престолонашљедницом Књагињом Милицом, дочекан бурним акламацијама: „Живјели!“..... Кроз шибље маслинове чуо се звијук и видјело кретање железничких кола, и депутација се — на челу Нашљедник и Нашљедница — упореди на перон станице. Мало за тим воз се показује у непосредној близини. У почаст генерала Вукотића музика интонира мјешовити марш, уз чије звуке воз прилази својој станици. Из железничких кола излази генерал Вукотић, ког у загрљај прима Његово Краљ. Височанство Престолонашљедник а овај у кратком разговору одаје дубоко снисхођење. Међутим омиљена Престолонашљедница даје генералу Вукотићу гранчицу лаворике, тај символ побједе којим се Вукотић кити. Овај је призор на гледаоце изазвао историску хронологију: вила загоркиња и српских јунака: Милоша, Марка, Ивана и Топлице Милана и других.

Том приликом председник барске општина г. Нико Дебеља поздравео је генерала Вукотића овим говором:

„Господине Сердаре,

Овдје, на обали сињег мора, дични и узорити Престолонашљедник са узвишеном својом Књагињом Нашљедницом — изаслани Краљем Господарем — изашли су, да Вас, омиљени генерале, дочекају и приме у нашу средину; Вас господине генерале, који долазите са далеког пута лаворима покривеног — чак од Брегалнице, Кочана и поља македонских, куда се славно наш омиљени барјак црногорски, под Ваше мудро и јуначко водство, вијао.

Сине црногорски, слава Ти, хвала и Теби и Твоме смјеломе друштву, који

вашим јунаштвом допринијесте нашем оружју прослављеном и образу вазда свијетлом!

Живио сердар Јанко Вукотић!“

Генерал Вукотић је овај поздрав примио са трокатним: „Живио Краљ! Живио Престолонашљедник и Владајући Дом!“ а присутни су прихватили са бурним: Живио! Живјели!....

Затим је генерала Вукотића Престолонашљедник узео под руку, уступио му мјесто у аутомобилу с лијеве стране Књагиње Престолонашљеднице и са осталом пратњом похитали на Тополицу, гдје их радосно очекују Њихова Величанства Краљ Господар и Краљица. Музика их је пратила са: „Радо иде Србин у војнике!“

Брђанин с Волујице.

Дневник

Вратио се. Г. бригадир сердар Јанко Вукотић, председник Министарског Савјета и министар војни, који је у суботу отпутовао на Тополицу, гдје се налази Његово Величанство Краљ с Краљевском Породицом, вратио се на Цетиње на своју дужност.

Међу рањеницима. У понедељак је г. бригадир сердар Јанко Вукотић, председник Министарског Савјета и министар војни обишао рањенике на Цетињу. О тој његовој посјети јавља нам рањеник с Дечића Милош Секуловић Брагоножић из војне болнице ово: „По повратку из Македоније, враћајући се с бојног поља, г. бригадир сердар Ј. Вукотић дошао је у Војни Стан да обиђе рањенике у војној болници. Том приликом храбри и дични генерал је сваког од нас рањеника обишао и са свима се нама редом разговарао, распитујући се о нашем стању и животу. Његова очинска и братска пажња нас је све дубоко потресла и његов боравак међу нама врло је пријатан утисак оставио на све нас. Уз то је г. бригадир сваком рањенику тада пружио један миодар, за који ми сви ми рањеници захваљујемо, као год и на пажњи коју нам је указао“.

Писма за Србију. На основу споразума између поштанско-телеграфског одјељења нашег Министарства Унутрашњих Дјела и краљевско-српског поштанског одјељења Министарства Грађевина редуциране су поштанске таксе између Црне Горе и Србије овако: за писма 10 пара, за отворене дописне карте 5 пара, за дописне карте с плаћеним одговором 10 пара и за затворене дописне карте 10 пара. Ове ће таксе важити од 18. о. м.

Откуп електричног подузећа. На Цетињу се образложи одбор који ради на томе да откупи и узме у своје руке снабдевање пријестонице електричним освјетљењем. Упис акционара се већ почео да врши. Како право на откуп траје само до 13. ов. мј., то се прегло да се ова замисао за ово кратко вријеме оствари. То нас и побуђује да на ово предузеће обратимо пажњу свих имућнијих на Цетињу како би овом одбору прискочили у помоћ и допринијели да ово предузеће пређе у руке домаћих људи. Не оствари ли се ова замисао, гријех би био и одговорност ће за то сносити сви они који би ово предузеће требали да помогну, а о своју се дужност оглушише.

Стипендије. Просвјетни Савјет по одобрењу Министарства Просвјете расписао је стјечај за дванаест стипендских мјеста за философски факултет и то: три мјеста за германистику, два за географију, два за класичну филологију, једно за француски језик и четири за педагогију. Стипендија је за Србију, Хрватску и Русију 1200 перпера годишње, а за остале земље 1440 перпера. Рок је пријаве до 30. септембра о. г.

Наше пиваре. Рад на стапању обје пиваре у Никшићу приводи се крају и сасвијем се оправдано држи, да ће се ова замисао остварити, пошто је у интересу и једног и другог друштва. Ово стапање налази одобравања и код потрошача, јер влада увјерење, да ће се тако најлакше постићи, да се и производ побољша. Као што нас увјеравају, међу потрошачима владало је негодовање, јер пиво ни из близина није било онако како би требало да је, чак шта више било је штетно и по здравље.

Дјечји Сад. Уписивање дјече у Дјечји Сад Њ. Ц. В. Велике Књагиње Милице Николајевне биће 5. и 6. о. м. од 9—12 прије и од 2—4 сата послје подне. Редовна занимања почињу у понедељак 9. овог мјесеца.

Општински питомци

— Предлог општини подгоричкој —

„Глас Црногорца“ својим бројем од 31. августа донио је стјечај, којим управа града Подгорнице тражи контрактуралног љекара.

Иза потребе љекара, доћи ће потреба инжињера, правника и других. Свему се треба унапријед сиремати.

Општина подгоричка једна је од најбогатијих наших општина, али општина којој много рада треба, јер је још на прагу свога уређења.

Подгорница је мјесто напредне будућности, за чији развој треба способних радника.

Пошто Министарство Просвјете, поред све своје издашности, неће моћи задолжити одређеном количином новца молбе пријављених кандидата за универзитетске спреме, то апелујемо на управу града Подгорнице, да и она пође, колико је могућно, у сусрет сиромашној омладини те да изда стјечај за своје питомце и материјално омогући медецински факултет бар једном од оних вриједних сиромашних ђака, који послје, са тешком муком свршене гимназије, немајући средстава, не иду на универзитете.

Тим хуманим дјелом општина би добила спремне, ваљане и сталне чиновнике (љекаре, инжињере и т. д.); показала би примјер осталим, пошла у сусрет сиромашној омладини, а тиме се најбрже и приближила сталном напретку своје дрoши.

Оваким радом општина највише помаже напредак домовине.

Цијенећи лијепо будућност наше Подгорнице, видјећи њен хитри напредак, чинимо предлог општинском одбору, да још ове године *конкурсом* пошаље своје питомце за изучавање медецинских и техничких наука.

Р. П.

Телеграфски извјештаји

Турска и Бугарска

Цариград, 1. септембра

Неколико амбасадора савјетовали су Порти, да укаже попустљивост наспрам Бугарске. (Б. Кор. Биро)

Цариград, 1. септембра

Радови конференције приближују се повољном ријешењу по обје стране.

Цариград, 3. септембра

У добро обавијештеним круговима држи се, да ће Бугарска уступити Киркилис, а да ће тражити Димотику. (Б. К. Б.)

Умро од колере

Биоград, 1. септембра

Пуковник Недић, командант брегалничке дивизије, умро је од колере. (Б. К. Б.)

Бугарска према Србији
Српски производи биће подвргнути максималној тарифи. (Б. К. Б.)

Бугари у Струмици

Софија, 2. септембра

Бугарске су трупе заузеле Струмицу. (Б. К. Б.)

Данев није стављен под суд

Цариград, 3. септембра

Бугарска Агенција побија вијест, да је Данев стављен под суд. (Б. К. Б.)

Разграничење Србије и Грчке

Биоград, 3. септембра

Пошто је између грчке и српске владе дошло до споразума, то је комисија за одређење граница отпутовала и почеће сјутра рад. (Б. К. Б.)

Грчки Краљ у Енглеској

Кронберг, 4. септембра

Краљ Грчки са породицом отпутовао је у Енглеску. (Б. К. Б.)

У Дворској Књижари „Његош“

В. Н. МАТИНОВИЋА

— ЦЕТИЊЕ —

могу се добити уз најповољније цијене:

Сва дјела Господарева;
Све књиге (закони, уџбеници и др.) државног издања;
Сви уџбеници за основне и средње школе страних издања;
Разне научне и забавне књиге домаћих и страних писаца;
Разне српске музикалије;
Сва учила за основне школе (мапе, глобуси, рачуналке, геометријска тијела и др.);
Сваковрсне дописне карте (велики депо);
Све врсте писаћег, цртаћег и другог канцеларијског прибора (артије, кувирата, мастила, пера, перница, ланиса, таблица, сунђера, креде, шестара, мастионица, воска за печате, нотеса, тека, трговачких протокола, машина за копирање писама, албума и т. д., све у различитим врстама и количинама);
Разни предмети (просјиги и фјани) за дарове дјечи и одраслима;
Наручује печате за надлештва и црквене утвари уз најповољније услове;
На захтјев свакога извјештава о цијенама и др. условима.

бр. 35. 3—3

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стиловима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена. Цетиње. Иконописац ФРАНО СИБРИНА

п. п. бр. 20, 7,10

На знање.

Ко има за продају акције Народне Банке у Бару, потпуно уплаћене, нека се обрати.

Р. КУСЛЕВУ,

п. п. бр. 32, 3,3

зубни љекар — Никшић.

Црногорске марке

употребљене и садашње и старе, плаћам по високој цијени. Преписка на српском. Плаћање одмах по пријему марака у препорученој пошљици

Д. В. ХИМУЛИ

Киев (Россија) Гимназическаја № 2—17

бр. 34, 3,4

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распродати велику количину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинцем, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поузећем. S. URBACH'S Schuh-Export Krakau, № 5. (Orr). Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо. бр. 35. 1,4

П. п. бр. 1 43—50

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ

Гричар и Мејач

ЉУБЉАНА

(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечаке и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цјеновници бесплатно.

бр. 36, 1—6

Цетиње, 6. септембра

Балканске државе налазе се пред ликвидацијом рата и владе ових земаља мораће се у прве мирне дане понајвише да позабаве финансиском ликвидацијом овога рата, јер баш финансиска питања ће утицати понајвише на будући развитак балканских земаља.

Међународно новчано тржиште од почетка првог балканског рата преживљује тешку кризу, која је истом у пошљедње дане мало попустила, а чији ће се трагови дуго осјећати, а нарочито кад се буду покривале новчане потребе, да се намири привредна штета и наруче нове војничке справе, које су у рату потрошене, оштећене и изгубљене. Да се у овом случају не ради о малим свотама, види се већ по томе, што је рат тако дуго трајао и што је у њему учествовало 6 држава, па се ратни трошкови и штета, коју је рат проузроковао, цијени на 5 милијарди круна и балканским ће државама у прво вријеме требати бар 2 милијарде круна, да се најнужније поправи и покрије. Код данашње констелације међународног новчаног тржишта, сасвијем је сигурно, да ће овај капитал балканске државе потражити на западу. Енглеска свој капитал треба за колоније, за јужно-африканске републике, за покриће кинеског зајма, то су балканске државе готово искључиво упућене на француско новчано тржиште, па је сигурно, да ће се за неколико дана почети натицати, ко ће прије и повољније у Француској зајам добити. Питање је само, јесу ли Французи и стању, да оволике тражбине задовоље.

Да се на ово питање одговори, морају се ма летимиче прелетити догађаји, који су се догодили за ове 2 године на француском новчаном тржишту. За вријеме марочке кризе, француски се свијет, који је познат да сав свој новац оставља у штедионице и у рентабилне послове, толико уплашио, да је повукао преко милијарду круна из новчаног промета. Новчани заводи, који су били научени, да рачунају са улошцима, као сталним прометним капиталом, били су присиљени не само да тражени новац повлаче из иностранства, него и да оснивају велике резервне фондове с новцима, које су издали иностранству па их опет натраг повратили. Ово повлачење новца из иностранства имало је стално осим привредних и политичке узроке. Очекивање, да ће се, пошто је свршена марочка криза, повучени новац опет у промет ставити, врло се мало испунило. Сувишак у новцу, који је до то доба стално владао на француском новчаном тржишту, није се више никад повратио. Шта више од како је рат избио, француски се свијет, који је новац по новчаним заводима улагао, још више уплашио од европског конфликта, па је повлачење новца из новчаних завода било веће него икада прије. И ако се не може тачно установити, колико је овог новца повучено из француских новчаних завода, ипак познаваоци француских финансиских института цијене, да је од страха и пред европским конфликтом повучено и истргнуто промету толико капитала, да је Француској остало на диспозицији само

3 милијарде франака. Ова свота не стоји само иностранству на располагање; она је у првом реду потребна самој Француској за санирање њеног прорачуна и за наоружавање, које ће износити близу једну милијарду франака. Иза Француске долази политички пријатељ Русија, која преговара већ дуго времена за зајам од 700 милиона франака за своје привредне инвестиције, али се ови преговори све једнако одгађају ради политичке кризе. Италија је послје свршетка триполитанског рата тражила у Француској зајам од 600 милиона франака, али су је моментано из политичких разлога одбили. И кад не би ових политичких разлога било, не би се данас у Француској могао склопити повољан зајам ради скупе камате. Осим тога, што су у Француској повисили таксу за иностране зајмове од 2% на 3% камата и трошкови око зајма тако су покочили, да је свакој великој држави, која до свог финансиског престижа нешто држи, немогуће апеловати на француско новчано тржиште.

Прилике балканских држава наравно да су сасвим друкчије, али и међу балканским државама ситуација није иста. Најбоље међу њима стоји Румуњска, која није имала губитка ни у људима, ни у ратном материјалу. Почетком ове године узела је 150 милиона лева зајма у Немачкој за неке инвестиције, али пошто се ове инвестиције могу одгодити, то Румуњска није у моменталној новчаној оскудици. Осим тога демобилизација војске дала је Румуњској много радних снага, која ће моћи жетву посвршавати, а овогодишња богата жетва у Румуњској донијеће у земљи доста капитала, који ће ријешењу привредне кризе много допринијети.

Бугарска се налази у врло лошој новчаној ситуацији. За вријеме рата само је једном службено објављено, да је у Паризу дигнут предујам једног зајма у висини од 25 милиона франака, али се много говорило о још неколико предујмова, који су преко Петрограда из Француске у Бугарску долазили. О висини ових зајмова још се ништа не зна. Чињеница је да је већина ратног материјала у иностранству исплаћивана државним боновима, које су лиферанти предавали својим банковим групама. Летећих дугова има Бугарска у Аустро-Угарској, Немачкој и Француској око 100 милиона франака. Храна и теглећа марва купована је у земљи путем реквизиције; рачунају да та куповања износе од 250—300 милиона франака. Ако се још узме у обзир, да су поља у Бугарској врло слабо обрађена и да ће се велике своте морати плаћати за мировине, то ће Бугарској требати од 700 до 800 милиона.

Много је повољнији финансиски положај Србије, која се финансиски много боље приправила, него Бугарска. Србија је за вријеме рата учинила релативно врло мало нарудбине у иностранству, које је исплатила готовим новцем, а не државним боновима. Иностранних зајмова узела је Србија за вријеме рата 18 милиона преко Управе Фондова; 30 милиона у форми предујмана будући зајам у Пари-

зу. Осим тога исплатила је једна француско-швајцарска група Србији 30 милиона франака као кауцију за концесије за градњу будућих жељезница. Кад је Лондонски Мир био потписан, преговарала је Србије са Француском о зајму који би износио 250 милиона; тим би се зајмом имале покрити најпрече новчане потребе у земљи. Други балкански рат, који је кратко трајао, сигурно је ове најпрече потребе покрио, али неће бити, да је много.

Грчка је постигла највеће успјехе са размјерно најмањим жртвама и не треба моментално никаквих већих свота, али ће јој требати много зајма за инвестиције у новоосвојеним крајевима, а нарочито за градњу и преграђивање морских лука као што је солунска.

Најдезолатније су финансијске прилике у Турској. Од године 1911. од како је Аустро-Угарска и Немачка дала 11 милиона фунти штерлинга зајма на ђумруке, господари Турска са предујмовима и државним боновима, који јој се врло скупо укамађују са 9% и знатном провизијом. Пошто висина ових државних бонова није још позната, а и о ратној се оштети ништа не зна, то се не може ни изблиза установити, колико ће новца требати Турској послје свршеног рата.

Радикалне промјене на Балкану

— Политичка оријентација балканских држава —

Послје силних потреса, пише „Матен“, који су од прије годину дана потресли и измијенили Балканско Полуострво, народи који на њему живе, сад послје Букурешког Мира који је окончао ту еру немира, траже да опет повраће своју равнотежу. И већ се опажа, да је до сада све измијењено на Балкану, не само границе, већ и дух народа.

Колико још јуче, тамо су се борили два утицаја — славизам, ободраван од Русије, и аустријски утицај — оба два у сукобу са турским елементом. Данас је нестало Турака и славизам је престао да постоји.

Бугари изјављују да нијесу Словени, а у ствари „србизам“ је замјенуо славизам.

С друге опет стране изгледа да је Румунија нашла свој прави пут. У будућности она ће имати своју сопствену политику, те и ако је настала да задовољи аустријско самољубље, ипак се може сигурно вјеровати, да ће се она све више и више извличити испод њеног утицаја.

Тамо ће преовлађивати њемачке и француске тежње: прве, представљене личним симпатијама краља Карола и сјећањем на учињене услуге, друге, које одговарају осјећајима масе Румуна, осјећајима које њихов владалац дијели у извјесној мјери, ма да је Хоенцолерн.

Аустрија, Русија и Италија имаће грдне муке док се подигну од удара, који је нанијет њиховом утицају ушљед њиховог држања за вријеме букурешке конференције.

Грчка, коју њена нова граница приближује балканским земљама, гледа остварене, па чак и премашене своје територијалне наде, њена нова ситуација допушта јој нове амбиције на мору, да је доведу у сукоб с Италијом.

Напротив она нема више никаквог разлога за мржњу и неповјерење према Турској, којој ће се, нема сумње, и приближити. Њен савез са Србијом постајаће све тјешњи ушљед узајамних економских потреба обадвије државе.

И тамо Француска и Немачка такође остају популарне. Држање Вијема II. биће бесумње од политичког утицаја у Атини, а с друге опет стране, огромне услуге, које су грчкој војсци учинили генерал Еду и француска мисија, као и дипломатски ослонац Француске у Букурешту, стварају нам у Грчкој привилегисани положај, заснован на трајној популарности.

Побјеђена Бугарска, да би једнога дана покушала да понова освоји оно што је изгубила, покушаће да задобије повјерење Румуније да би од ње створила будућег савезника, и понова ће се вратити Аустрији.

Осјећања, изазвана пошљедњим ратом, и свише су жива, да би се могла незирати као могућно српско-бугарско зближење, на коме ће свакако радити Русија — која, за вријеме скорашњих преговора, не хтједе напустити Бугаре, и поред већ ома живих симпатија за Србе. — Али Бугари, жељни реванша, и знајући да у Петрограду не могу добити јак ослонац противу Срба, потражиће га, што је сасвим природно, код Аустрије.

Таква је ситуација послје Букурешког Мира.

Ми улазимо у период очекивања и прибирања, за које ће вријеме балканске дипломате проучити ову ситуацију. Бугарска је наговјестила своје будуће држање. У разним здравицама, што их је у Букурешту изговорио Тончев, први бугарски делегат, он се мало прикривено унапријед обраћа Румунији.

Телеграм, што га је краљ Фердинанд упутио краљу Каролу, био је отисак наклоности и срдачности. Напротив наредба краља Фердинанда, коју је упутио својим трупама кипти мржњом противу Срба и Грка.

Бугарска сасвим очигледно покушава, да Румунију одвоји од Србије. Она је оставила у Букурешту, да у том смислу ради, Радева, једнога од својих делегата, на конференцији мира. Он тамо мора остати све до званичног васпостављења дипломатских односа између те двије земље. Бугарска би жељела да га Румунија прими за њеног посланика у Букурешту, али изгледа, да краљ Карол жели да за бугарског посланика у Букурешту изабере другог.

Савезници опет са своје стране тражили су, да се обезбједе противу тог поновог напада Бугарске и у том погледу већ знају расположење румунске владе; они знају да је Румунска ријешила да све учини, да се поштују одредбе уговора, који је потписан у њеној пријестоници. У томе смислу Пашић и Веницелос већ су добили потпуно задовољајућа увјерења. Ти добри односи су у осталом потврђени и допуњени једном мјером коју је жељела Србија и коју је Румунија већ прихватила: подизање моста на Дунаву, који ће омогућити Србији да избјегне скупе тарифе туђих пристаништа, које ометају њену трговину. Сјем тога, исто тако ријешен је и поштањан савез између те двије државе.

Те мјере биће попраћене и многим другим, које ће постепено развијати између Румуније и Србије читаву мрежу заједничких интереса, чији ће резултат учинити њихову заједницу непрестано све тјешњом.

Како се Срби и Грци, захваљујући Румунији, имају мало бојати од поновне офанзиве Бугарске, офанзиве, која се у осталом не би могла извести прије више година, то ће имати све вријеме на располагање, да залијечују своје славне ране, проузроковане од два узастопна рата.

Ти ратови су само Србију стали преко седамдесет хиљада људи. Око двадесет и седам хиљада пало је у рату против Турака, а четрдесет двије хиљаде против Бугара.

Послје те кратке периоде очекивања и кад то дјело прибирања буде, ако не потпуно довршено, а оно бар знатно измакло, Бугарска ће бити та, која ће, оријентацијом коју буде усвојила, одлучити о новој кристализацији балканског мира.

Још сад се може предвидјети, да ће се та кристализација морати спровести противу аустро-бугарског блока, али, нема сумње, мораће да протекне још много година док се буде посвршио тај дипломатски посао, и његово довршење неће неопходно изазвати нову бурну кризу.

Дакле на Балкану се отвара нова ера мира, ера интензивног економског развијања и војничког спремања.

Турци према Бугарима

Бугарски политичари никако да се отријезне и дођу к себи. Ако је до љутог искуства, оно их је већ

до сада могло да дозове памети и да сађу са странпутице, која их води све већој пропасти и све грој унижености. Толико гријехова што починише противу своје земље и свога народа већ није за опраштање. То је више него злочин.

Они хоће другом да се свете, а у ствари се свете себи. Хоће другима да пакосте, а пакост наносе себи. Копају другом јаму, а сами у њу упадају. Једна њихова земља све то страховито испашта!

И са Турцима страховито насједоше. Хтјели су Турке да надмудре, а сами настрадаше.

Да напакосте Европи што није хтјела да се упрегне у њихова кола и да се разрачунава с Турском, а да би се осветила балканским савезним државама, Бугарска је помоћу Турске хтјела да им спреми клопку, али је сад у њу сама упала. С том намјером је у почетку тајно, а затим јавно ступила, у преговоре с Турском. Кад је већ мислила да је подесан терен спремила, стала је с Турском да пријети и великим силама и балканским савезницима. Политичари с Босфора с урођеном источњачком препреденошћу на сва ова намигивања правили су се невјешти, осмјехивали се и чинили као да одобравају Бугарској. Пустили су је да пријети и савезом с Турском и заједничким разрачунавањем са балканским савезницима. То је тако све ишло док је не намамише, да се одрекне интервенције великих сила и да директно ступес њима у преговоре, када се одрекоше и права, која им је Лондонски Уговор пружао.

Када су бугарски делегати пошли у Цариград ради преговора, држало се, да је то само обична формалност, јер су раније хвале и пријетње бугарских политичара одавале, да је споразум с Турском свршена ствар и да се само има да потпише уговор о миру, као год и о савезу.

Међутим изби оно што изненади све, а чему се Бугари нијесу ни најмање надали. Осигурани од мјешања са стране, а налазећи се пред погаженим Лондонским Уговором, политичари с Босфора изненадише Бугаре. За бугарске захтјеве неће ни да чују, нити да им какве уступке чине, а о савезу ни ријечи не може да буде. Бугарски делегати у Цариграду не нађоше ни приближно онакав пријем каквом су се надали. Чак шта више турски листови, па и сами офици-

озни, за њих немају ни једне лијепе ријечи.

Турски официоз „Танин“ нпр. овако их чисти:

„Начевић је изјавио — вели лист — својевремено, да би турски државници требали више гледати на будућност, него на садашњост и ако Турска жели, да има Бугарску за пријатеља, не смије претјеравати са захтјевима. Господин Начевић је много закаснио. Данас отоманска јавност неће ни да чује име „Бугарин“, јер у Анатолији није остала ни једна обитељ, која не оплакује коју жртву бугарског дивљаштва. Ни пет пара не дамо за народ који заробљеницима вади очи и реже носове и који закапа своје живе жртве. Ми имамо једну молбу на г. Начевића: Нека престане да нам говори о пријатељству...“

На адресу генерала Савова пише „Танин“:

„Човјек не може да замисли гонрег избора од генерала Савова. Отомани не могу заборавити његове прокламације код првог примирја у којој је он називао турску војску крдом и клео се, да ће је за двадесет четири сата прогнати у Азију. Његове су ријечи као са усијаним жељезом урезане у наша срца. Уништење бугарске војске пошљедица је његове зашљепености и охолости...“ Лист се даље чуди како су могли тог Савова, ког зове Камелеоном, послати у Цариград, јер да преговори с таквим човјеком не могу довести добре конци.

У истом чланку се тужи „Танин“ на министра бугарског Генедијева, о коме вели: „Чујемо, да је и Генедијев хтио да буде један од делегата. Одаслањем оваквог човјека, који је својевремено организовао разбојничке чете, да уништавају европску Турску, показује се јасно, какво је пријатељство желе Бугари успоставити између себе и нас. Док се год виде изободене очи и одрезане руке и уши наших жена и људи, не можемо трпјети, да се с нама Бугари играју говорећи нам о пријатељству...“

Ни за савез с Бугарском турски листови немају лијепе ријечи.

То је оно: ко за туђом вуном пође, сам острижен кући дође.

Аустрија према Русији

— Зближење Аустро-Угарске и Русије —

Послије преокрета на Балкану почело се говорити о новим односима између појединих великих сила. Прије балканског рата биле

положаје, а међу овима Облик и Деријат и пространо трушко поље, по којима је у позицијама дивно распоређена храбра војска. Тамо далеко преко Брдице, као у некој маглици, види се тврђава древнога Скадра, у којему амбицијом и урођеним фанатизмом команданта те тврде и потоње узданице силног отоманског царства, гладује на хиљаде нејаке дјечице и жена. Сунце, које их је јутрос поздравило, поздравље их ако Бог да малиновом границом, те их ми у брзо под своје крило примити, одајући највеће поштовање заштитницима града Скадра, као јунацима. Идемо даље пољем. На Брдици само се види готово и слободним оком шиљок, а са Гарабоша кат-када прокашље се митраљез, на чему га и наш јасно отпоздравља.

Већ око 9 сати стигнемо до прве страже србијанске, која је била распоређена у село Труше, и ту се задржио код симпатичних команданта капетана М. Ракећина и потпоручника М. Мирковића, који нас братски дочекаше. Нијесмо се дуго задржали у Труше, јер је требало хитати, да се стигне у Какарић. Г. П. В. вратио се у Штодру а г. капетан Н. П. и ја продужимо даље са војницима. Прођемо село Труше, које је скоро насељено, јер су Турци утекли у Скадар, а ово мало качака и католика — латина — окупило се у „лаиђу колит“ око свог мантијаша осамдесетогодишњег свештеника Дон Микела Ширфа. Прегледав оvdје нашу патртуру, пођемо даље за Бушат. Пут је врло рђав. Пред подне дођемо у Бушат у село т. зв. „Њелска Махала“, свратимо

су велике силе подијељене у два велика табора. У једном су биле Аустро-Угарска, Њемачка и Италија као тројни савез, у другом Француска, Русија и Бугарска као тројни споразум (triple-entente). За вријеме другог рата на Балкану опазила се разлика у држању великих сила. У појединим питањима разлика су се чланови тројног савеза, у којима нијесу били сложни ни чланови тројног споразума. На примјер Француска се заузимала за Грчку против Бугарске. И Њемачка је подупирала Грчку, а Бугарску напустила одмах, кад је Русија наспрам ње охладјавила. Италија је наспрам Грчке заузимила становиште посве противно становишту својих савезника Њемачке и Аустро-Угарске. И између Бугарске и Русије опазила се разлика у држању наспрам Турске. Напосе држање Њемачке за вријеме једног и другог балканског рата било је такво, да није одговарало савезничким дужностима наспрам Аустро-Угарске. Кад се пак довршавао други балкански рат, почело се говорити о зближењу Аустро-Угарске и Русије. Послије букарешког мира признало се на једној и другој страни, да је међу овим великим силама нестало разлога међусобном такмичењу и суњићењу. Балканске државе ојачале су се и стекле услове за свој даљи развитак, па им је сувитно таторство било с које стране.

Мисао зближавању Аустро-Угарске и Русије нашла је пристапка и у Угарској. Расправља се њој све више. Недавно је проговорио о њој и бивши министар трговине Јанг. Написао је у „Vilag“ чланак о аустро-угарској спољној политици, који је у политичким круговима силан утисак произвео. У том чланку вели: > Чврсто сам увјерен, да је наш положај много повољнији него је био до некада. До сада се свако бојао, да ће велики балкански обрачун довести до европског замршаја, а ушљед тога да је незавјисив рат Аустро-Угарске с Русијом. Сад су прошле велике борбе, нијесмо дошли с Русијом у сукоб, а изостао је и велики европски рат. Али ја се надам још више: Према нијесу ријешена сва балканска питања, може доћи и до каквих промјена, а и које-какви осветљиви проблеми би се могли нагомилати, али се не може рећи, да ће настати ситуација, у којој би ми против Русије наоружана стајали. Идем још даље. Дашањња је положај повољнији од пријашњег а толико, што не могу замислити прилика, које би балканске државе међу собом довеле у савез против нас. Има ли питања, која се морају ријешити, или ако их буде, мораће их ријешити поједине балканске државе; можда да дође између Бугарске и Србије, или између Бугарске и Грчке до оружана сукоба, али не могу замислити, што би дало повода да се балканске државе под протекторатом Русије сложе против нас. Успјех кормилара наше спољне политике опажај на више страна. Успјех је то, што смо избјегли рат (Зар не би чули већих оптужба, да нас је Берхтолд довео у рат?), што смо осигурали независност Арбаније и што је наш одношај наспрам других великих сила постао повољан.

код помоћника шефа војне жандармерије М. Ј., одморимо се и пођемо даље. Бушат је дивно мјесто: села су разређена у подножју брда „Зефијан“ као вијенац и по изгледу врло су богата. Од Бушата до села Барбалуше води колски пут, који веже Скадар и Медову. Село Барбалуше груписано је са десне стране једним брежуљком, које опет од брда Барбалуше дијели поље. На путу близу цркве, коју су спалили Турци у почетку, лежи десно једна барутана, гдје је некад била дивна варош „Барбалуша“, коју су, по причању, Турци освојили и разорили послје пада Скадра.

Идући даље, дођемо код парног млина гдје је србијанска интенданца поградила пећи (фуруне) за печење хљеба. Свратимо код инжењерског капетана Мих. Миленковића, симпатична Србина, који нас је лијепо предусрео. Код парног млина, којиј су Турци покварили, стои мала џамија пред којом су два велика јавора — платана, а испод којих се види турско гробље. Дивно је ово мјесто. Пут иде даље равницом. Са десне стране претеже се ланац планина — од Барбалуше до Медове — а са лијеве ријека Дрим са пространим и плодним пољем, а преко поља богата Задрима, у подножју горског ланца. Дуг је пут до Какарића. Пред саму вече стигнемо тамо. Какарић је некад био богат и велико село преко 300 домова, данас је мало и јако осиромашило. На уласку у село, које је прибрду, више пута који води за Љеш, одмах упаде у очи неколико старих зидина, које јасно причају, да је оvdје некад било

Успјех видим и у том, што нам је пошло за руком увјерити Русију, да монархија нема никаквих основа, које би се противиле добро схваћеним интересима Русије и да ми упоредо можемо посве мирно опстати. Наш одношај наспрам Бугарске и Русије постао је пријазнији, само наше стајалиште наспрам Француске није се промијенило, али се није ни погоршао. Све је то заслуга управљача наше спољне политике.“

Као што се види и Јанг, као и органи аустро-угарске владе, труди се да докаже како балкански догађаји нејају значај никаквог аустро-угарског пораза, него да је у главном све испало по жељи и програму аустријском. То је празна утјеха, али то је у осталом оvdје споредно. Главно је тежња Аустро-Угарске да се приближи Русији и рад на томе.

Хоће ли тај рад уродити плодом, то је питање времена.

Образина се скида

— Европска јавност о Бугарима —

Бугари се труде свима средствима да заварају јавно мишљење и да поврате симпатије образованог свијета, па су у ту сврху изаслали и нарочиту мисију, која обилази све веће градове и силом Бога ради да оклевета друге и да Бугаре прикаже као невинне.

Али сав им је тај труд залудан. Њима је образина скинута и о Бугарима се сад најгоре изражавају чак и најугледнији свјетски писци. Чак и Максимилијан Харден, угледни њемачки новинар, устао је противу њих. Харден није ни мало наклоњен Србима и Грцима, али кад је и он устао противу Бугара, доказ је да је с њима већ свако начисто.

Харден је у познатом листу „Zukunft-у“ написао чланак поводом писма једног грчког хирурга о бугарским звјерствима, па се изражава о Бугарима овако:

„Грци, Срби, Турци, Румуњи, Аустријанци, њемачки чиновници, љекари, трговци писали су ми о том или су ме посјетили; напошљетку су дошли и осам заступника града Једрена, Грци и Турци, Јевреји и Јермени. Сви су се гласови слагали у исти тон, све су усне давале скоро исте ријечи, кад је било говора о Бугарима. Сви смо ми били најподлијом обманом, која се икад доживила, преварени о снази те земље, о културној способности и људској вриједности тога народа. Од када то знам, схваћам, што је турски потомак Стамбулов у тој хорди господарио као какав наша силеција; што је поштени, физички храбри, али душевно слаби Александар Батембершки покушао да се милошћу рускога цара спасе из ужа, које је пријетила да га умори; што је Карло Румуњски, да заштити своју државу од провале Хуна, употријебио средства, до којих се у борби против цивилизованих људи никад не би понизио; што су Турци, и поред тога што су потписали Лондонски Уговор, употријебили час бугарске немоћи за подло кршење уговора, за комотан марш натраг на свечано предано, сада незаштићено, Једрене — што су радили од прилике тако, као неко, који би послје свршеног двобоја, док свједоци про-

богатих кућа и тврђавица. Мало даље — опет развалине, док се не уђе у село, са неколике куће прибијене прибрду, једна више друге, као мала утврђења, са честим пушкарицама и малим прозорићима.

Пошто учинимо потребан распоред војника — пошљимо за качака Том Дацу — тога друга војводе Љуцовића. Тома је качак, који је једнако на служби и нама и онима који једнако копају јаму и распирују ове дивљачке звечећом монетом а преко својих мантијаша. Из разговора са Томом доста се могло чути — бајаги и његова и „војводина“ јунаштва — о којему и ако не заслужује говорити, опет је на жалост код нас примано и одобрavano и чак с похвалом и привилегијама. Преноћимо код кмета — мирна сељака — који већ бјеше сит ратована.

Сутри дан пођемо на двореве — управо „резиденцију“ — Томе Дацовића, која је на уласку у село, прибрду, као какав древни замак са пандурицама. Дацовић нас дочека и одмах посла своје људе на „катуне“ у Црни Врх да се донесе оружје. Пред само подне поврате се наши војници и донесоше неколико старих пушака и наш „мик Дацовић“ рече: „Вала зотњи ска“ — тврдећи, да је цијело ново оружје одузео Тургут приликом арбанаске буне, а остатак Србијанци. Тврђењу Томину морали смо вјеровати док нам је било наређено, да се разоружавање мирним начином изврши. Узето оружје буде утоварено и ми, узевши на „реверс“ једног коња Томина, давши му на „послугу“ другог, поздравимо се и оставимо село Какарић.

ПОДЛИСТАК

ИЗ ЗАБИТОВА ДНЕВНИКА¹⁾

— Листићи —

Штодра, 24. фебруара 1913.

Једва већ једном буде и у нас ријешено да се разоружају „качаци“, да се изврши посао, који је требао од самога почетка систематски вршити. На томе послу, који није најлакше било извршити, па и међу културним народима, остало сам више од десетак дана и сакупљено је оружје у Труше, Бушат и Барбалушу. Остао је само Црни Врх и Какарић. На 21. фебруара г шеф П. В. добија наређење из Мурићана да се настави разоружавање и сјутри дан кренемо се преко Бојане у Труше и даље. Са шефом пође као пријатан гост и бивши србијански капетан Н. М. П., који је последије сјеверних успјешних операција као активни учесник у томе одреду дошао у Мурићане на расположење г. команданту Приморског Одрода. Пут за Труше иде преко Данча, Св. Срђа, па даље голим пољем трушким, одакле се отвара диван поглед на утврђену Брдицу. Фебруарско јутро било је дивно: јужна клима блага а сунце тек што обасјало горди Тарабош и Широки Вис, па Брдицу и мелигушке

¹⁾ Забитов дневник, који издајем са резервом, садржи доста листића, који јасно причају о чојству качака, о ономе, што сам видно и увјерено се, те ће некад валати. Већ сад се испољава много што-шта, а што ће кашње бити?

токолирају догађај, ненаоружаном противнику од остраг голом сабљом разбио лубаву.

Против тога народа, који је тако скотски — звјерски, тако гадно подмукао, који је тако спреман на вучју подлост, који још данас без кринке изгледа онако као у тринаестом вијеку, кад је пустошио Тракију — против тог одвратног талого монголске хорде допуштено је свако оружје.

Што се од почетка савезног рата против Турске јављало из Софије у Беч, а одатле дошло нама, доказало се да је лаж. Све Бугари су се, као под својим Иванима и Симеонима, храбро, чак лудо борили. Али њихова артиљерија, њихов санитар били су сасвим недовољни. Они су код Киркилисе (која није, како су они лагали, била јако утврђена) и код Лиле Бургарса имали против себе најслабије трупе Турака; необразоване које су рђаво нишаниле, ватром и збрком заплашавали људе. Против боље извјезбаних (од Срба ипак у два главна сукоба савладаваних) војника нијесу, већ пред Чаталдом, могли ништа. Никада они не би, без помоћи српске муниције, честито издржали ни први квартал рата; никада не би без модерних српских оградних топова заузели Једрене. Један дио њихова успјеха имао се захвалити паролом о крсташком рату намамљеним Русима; послје њихова одласка никад више није било галаме о побједи. Лаж је била тврдња, да су Грци и Срби прекршили савезни уговор и смислили издају. Доказано је, да су Бугари савезницима, помагачима у највећој невољи, хтјели да отму скоро сву добит рата и да су издају и пренад у најситнијим детаљима не само спремали, него и извршили. Са заповијести о ноћном препадну у цепу, на Брегалници, бугарски официри су позвали своје српске другове на помирну част, братимили се с њима.

Што су остало кокодакали: стјешњавање, разбијање српских дивизија, дефинитивно расцепавање обадвје главне групе војске: све је дрско, против бољне знања лагано. Лаж је, да је Солун од Грка купљен, не освојен; да Срби нијесу учинили ништа, што би се могло мјерити са дјелом Бугара; да је савез петорице скршио остатке Фердинадове војне силе (која је била готово сатрвена, прије него што је Карлова војска дошла на Дунав и прије него што је Енвер предузео свој реномирмарш); да их Букурешки Мир, који су исцвилили, спречава, да се боре против Турака (обвеза, да се војска, која стоји против Румуњске, Србије и Грчке има свести на мирнодопско стање, не забрињује, него олакшава, да се све трупе баце на Турску, којој овај уговор не гарантује ништа). Пасје је плажење пред Румуњском, једином земљом, на коју би се Бугарска с правом могла срдити и против којој се заиста сваки Бугарин зарекао на крвну освету. Али је незастарива, неопростива увреда човјечанства овако вођење рата.

Што су Бугари сва приватна добра, која се даду разорити, и ондје, гдје су, као у Тракији, хранени мјесецима бесплатно, уништавали огњем и мачем и крали као најнеситији гаврани, и официри, и у кућама, које су их неколико часова раније почастили; што су најдрагоценије ћилиме и драгоцјености, оправу дјевојака, чак и чипке, клавири одвукли

На путу разговарао сам са кап. Н. П. о качацима, који збиља код нас велико повјерење уживају. Шта ми од тих дивљака очекивати можемо? Вјечите немире, мучка убивта и ништа више. Зар Тома — тај опробани вјештак и служитељ „ни нама ни вама“ да буде вјеран, сталан и одан? Не никада, јер и поред најбоље жеље и воље унутрашњи урођени му инстинкт то не дава. Слаба је та наша намјера и почетак с њима, па се бојати да се не изроде несугласице, и да се горко не покајемо због оваких наших поступака с њима. — Србијанци друкче раде и чини ми се да они предвиђају све што ће и што би могло произаћи, па овим „тримима“ некако не одобравају њихове „подвиге“, већ их шаљу на рапорат „каменом мајдану“. Г. капетан добро је већ упознао ове Дацове и Ђонове и потпуно одобрава поступке наше браће. Па ко их не би одобрио? Нијесу криви ни Марке ни Коље — то је њихова професија — а крив је неко други — ко вјерује у њихова обећања и оданости!

Касно стигосмо у Штодру, поднесемо реферат, који буде спроведен у Мурићане. Коњ „вранац“, узет од Том Даце, био га је исти опљачкао и кашње је за то позван на одговорност, а вранац је предан једноме Мркојевићу. Похвално!

Забат.

са собом, то је још најмање; јунак Фердинанд може још бити принуђен, да врати барем пљачку из мошеја.

Али: измучени и оскрњени рањеници, са ископаним очима, са у уста туреним ишчупаним удом, исјечена и изнакажена дјечица, дојенчад и обешћашћене жене, дајмање дјевојчице и најстарије старице, злоупотребљене од шест или осам зликоваца, и све то једва појмљиво по сто или хиљаду пута! — не, творци таквог дјела су се излучили из људске заједнице. Они то поричу; али могу ли што друго? Они кријеште за неком интернационалном истражном комисијом. Глунишвиндел. Зар да у септембру ископава љешине и трага за онакаженима и обешћашћенима? А ми то и не требамо. Имамо више вјеродостојних свједока, него што нам је за суд и потребно: краља Константина, озбиљних љекара свих народа, П. Лотија и чак и аустријских чиновника. Не може бити више ни трунка сумње. Један честити грађанин Хадриана града ми је причао (и другим доказима потврдио) да је једна осмогодишња дјевојчица из његове породице била силована од три бугарска војника и да се таквих случајева, у једном граду, даде доказати на туцета. Ја сам осморицу из сланика Једрена, који у Србима ипак морају мрзити своје непријатеље, питао, да ли су се и српски војници тако инфамно панашали. Одговор: Ни један; држање и зашт код Срба био је без приговора, они су плаћали сваки најситнији предмет хране. (У обадва рата су се Срби најбоље држали. Најбоља мобилизација, најспремнија војска, најбољи санитар. Како смо били преварени!)

Још један доказ

— Бугарски добровољац о звјерствима —

Позната је ствар, да су Бугарима, све до год нијесу потучени, свјатисали и Чеси, као и већина сјeverних Словена. Било је чак и Чеха, који су ступали у бугарску војску као добровољци. Један је од тих и шумар Јан Бурпјан из Телче у Моравској. Јан се сада вратио у отаџбину и чешким новинарима прича о својим доживљајима из рата. Јан, који је био рањен шрапнелом у лице, као год и у ногу, искусио је грозну биједу, глад и многе недаће, али га највише угрожавају звјерства.

Међу осталим каже: „То није био рат, то је било мртварење; то нијесу били људи, то су биле звјери. Рекао сам једном својој пријатељици: Још само треба да се ту људи почну гристи и ждерати.“ — Запоса је било нестално. Пред Дринопољем у општем првом рату још сам вјерован у поноситост Бугара, али послје је више не. Оно нешто културе нестало је код њих у рату сасвим и они су постали барбари. Не само Бугари — сви. Оне округлости, које они један другому пребацују, све су до задње испитане, и још више. Робило се, пљачкало, убијало напопријек. Сви, које сам видео: Бугари, Грци, Турци. Редовна војска није још била тако грозна; могла се допекле суздржати, али кожите и помоћници — људи старији од шестдесет година, који су се употребљавали за лакше послове — били су страшни. Читајте, колико ће Бугарска и Грчка вратити заробљеника! А прегледајте вијести, колико их је било заробљено! Цијелих регимента заробљеника нестало је на путу до Софије. Нередовна војска их је постријелала, покљала, побацала у ријеке и са серпентина гореких путева. А Грци су то Бугарија исто тако враћали. У бугарској се војсци то говорило, да је грчким војницима дана заповјед, да нехају заробљивати никога, па су према томе и сами поступали. Али и редовна је војска робила, ако јој се пружила прилика. Редовни војник добијао је мјесечно 1 лев, а духана ништа. У посљедњих седам мјесеци није се уопште давала никаква плата. Војници су дакле били сизом окодности упућени на разбојништво и крађу. Биле су то особито прве страже и извиднице, које су поред свих заповједи скретале с одређених им путева и упадале у села. Тако је било у једном селу на путу од Чаталде према грчкој граници. Четри војника од тоје пукотије провалили су у кућу имућнога Турчина. „Гдје имаш новце?“ Дао им је сто форинти. „Гдје имаш жену?“ „Немам“. Они су међутим нашли седам жена у павици, извукли их и силовали. Затим од Турчина мучењем изнели сакривен новац, узели га, Турчина и седам жена поубијали, а зграде поплавили. А таквих је сцена са свих страна безброј....

Још једна згодна прилика да браћа Чеси виде своје жиљенике Бугаре и да жале због братоубилачког рата.

То не причају Срби, него Чех, који је из одушевљења пошао да помогне браћи Бугарија да савладају Србе!

Бољко смо имали права кад смо Чехе жигосали због њиховог небратског држања, и ово је, на жалост, један доказ више. Нама Србима читају лекције и дају савјете због братоубилачког рата, а њихови савезници хитају у помоћ Бугарија против Срба!

То је било братски! На част им, али не хвала им!

Народна одбрана у Далмацији

— Општа национална организација —

Пишу нам из Далмације:

Док се у Хрватској спремају да бар изазову вјеровање, да хоће да ослободе земљу и народ несносних окова, у које су допали комесаријатом, у Далмацији влада ни мало ублажен и ни мало ослабљен прави терористички режим. Демонстрација чланова земаљског одбора и Сабора против гувернера само је мали доказ колико је дубоко огорчење, које је обузело и најлојалније и најконзервативније елементе у земљи.

Аустријска влада чини и у Далмацији све оне зле погрешке, којима се монархија огријешила о Хрватску. Погрешке се не поправљају тиме, што се покушава обманути свијет, да је све у реду и да се закон и устав поштују.

У ствари, у Далмацији се свуда, гдје се то сматра за опортуно из политичких разлога, не поштује ни закон ни устав. Гувернер не поштује ни најпримитивнија права (још постојеће) Земаљског Сабора, дакле ни земаљског одбора, право удруживања и зборована не постоји, општинска самоуправа предана је самовољно политичком становништву, цио народ и сваки појединац стоје под најсрамнијим политичким надзором, један тијесан шпијунски систем притискује сваки политички покрет, свака ријеч критике схвата се као нарушење јавног реда и мира, често као велеиздаја или увреда величанства...

Странац који дође у Далмацију не појима, да какве се гријехове и преступе тако кругом кажњава народ, а још мање да схвати каква је циљ оваком систему. Само једна странка у Далмацији ужива милост власти, почевши од шпијуна до највишег шефа администрације: клерикална странка.

Као год што се у Бечу држи, да је Мађарштина једина помоћ против Хрватске, важи за аустријске Југословене клерикализам као најбоље средство за укротовање. Терор власти и према народу пријатељски дух клерикализма, који народ раздражује, треба да народ назова начине послушним.

Нажалост тачно је да народне странке у Далмацији нијесу довољно дорасле притисци одозго. То је посљедица политичке поцијенаности, што је до сада пропуштено учинити. Данас у Далмацији живе напородо три народне странке и често паралишу своје снаге, умјесто да их сједине у заједничком раду и одбрани. Поред тога политичка организација врло је довољна и многи ваљани елементи, који су забринути за народно добро, стоје ван ње. Међутим, у Далмацији, као год и у свима југословенским земљама; има данас само један неодложан програм, национални програм, чији су захтјеви општи свима народним странкама. За заједничке захтјево — заједнички рад.

Управо је национална дужност свих далматинских политичара да реализују мисао једне опште политичке организације или бар кооперације народних странака. Заједнички програм рада сам собом се одаје: далматински Сабор мора се сазвати за заштиту земаљских интереса, треба штитити самоуправу општина, многа привредно-политичка питања очекују своје ријешење, борба против полициског режима мора се организовати, чиме би била створена и најбоља гаранција да се борба води строго у уставним границама, и најзад народ се мора довести до свијести, он мора имати повјерења у своје јаке моралне снаге, које могу успјешно дјеловати само у добро вођеној организацији. За кооперацију или заједничку организацију дошле би у Далмацији у обзир ове странке: хрватска странка (пучка странка), народна странка и српска странка. Њима би се могли прикључити и неклерикалне присталице странке права, односно, са њима би се морао тражити *modus vivendi*. Од нарочите би важности било, да се у нову организацију уведу и они многобројни елементи, који стоје ван странака.

Оснивање једне политичке организације у горе наведеном смислу била би од велике важности и за Југословене ван Далмације: имало би бити почетак једне опште националне организације свих монархистичких Југословена.

У Далмацији је данас свакако најповољније земљиште за ову идеју, са којом се, како се чује, већ најозбиљније баве истакнути политичари.

Кратке вијести

Арбански устанци. Солунски дописник белгијског листа „Белгијска Звјезда“ јавља својој листу ово: „У Валони привремена арбанска влада почела је, према упутствима из Беча, да организује један велики арбански устанак; до сада је преко пет хиљада Арбанаса придобито. Устаници ће се подијелити на неколико одјељења. Једна одјељења удариће на грчку територију, друга на српску, и трећа на арбанску тедиторију коју Црногорци држе. Сви устаници добро су наоружани. А сваки од њих добио је по тридесет Франака у злату као плату за учествовање. Грчке војне власти већ су издале наредбу да се грчка гранична војска према Арбанији знатно појача како би ове арбанаске чете могле да се још у првоме покрету сузбију“.

Повратак „македонојущих“. „Дејли Ебус“ о томе доноси ово: „Послије два дана бављења у енглеској пријестоници делегација бугарских Македонаца одлази натраг у Софију. На својој путу она је много говорила, много ријечи просула, давала је меморандуме, али свуда трпила ударе. Министри иностраних дјела европских земаља којима су предавали своје протесте или захтјеве примали су их хладно. Но то није дирало много Македонце из бугарске Софије, јер они су ишли даље. Тек у Лондону они су изгубили своју енергију. Ту су се уверили да су сви њихови трудови узалудни; ту су се свјерили да Европа не мисли да за љубав Бугара ремети стање створено на Балкану. Делегација је могла да себи уштеди и труда, а Бугарској новаца. Вријеме које је утрошила на путу могла је корисно да употреби у својој земљи, којој је вријеме тако много потребно.“

Коконцевљев пут. Из Петрограда јављају о овим појединостима о путу руског министра предсједника у иностранство: Коконцев путује од прилике кроз 8 дана у Лондон, гдје ће да поради на коначном регулисању питања о трансперсској железници. Из Лондона путује Коконцев у Париз, да регулише питање о реализовању облигација оних руских железница које су у рукама приватних и које граде нове колосеке. Из Париза одлази Коконцев у Берлин, гдје ће пробавити неколико дана. Главна му је задаћа да утврди термин кад ће отпочети преговори за нови њемачко-руски трговински уговор. На сваки начин биће свугдје и других разговора и то можда важнијих од тих, што су побројани.

Бугарски зајам у Аустрији. „Рајхсспост“ о бугарском зајму, који треба да буде закључен у Бечу, доноси ове врсте: „У Бечу су почети преговори за закључење бугарског зајма. Према извјештајима које смо добили, Бугарској је потребан зајам од 30.000.000 Франака у злату. Он би био једна мала услуга, а ми треба да се трудимо да њој учинимо што више услуге. Ма да се ми налазимо у тешким околностима што се тиче новаца, ипак треба да употребимо сву новчану снагу да овај зајам реализујемо. Он је чист дипломатски потез. Њиме ће наша монархија да се веже чврстим везама за Бугарску. Данас кад се Бугарска налази на прекретници ми се морамо да користимо. То морамо учинити док Русија није пружи ла руке да Бугарску понова привуче себи.“

Премјештај њемачког консула Шлибна. Познато је већ, да је њемачка влада премјестила свога консула у Биограду Шлибна по захтјеву бечке владе. Из Беча су то порицали. Сада берлински лист „Теглихе Рундшау“ пише: Консул Шлибен није никада тајно да осуђује аустроугарску политику према Србији. Он је свагда отворено говорио, да се по његову мишљењу њемачка политика у Балканским питањима мора ослободити аустроугарског утјецаја и ићи својим путем. У Биограду држе, да је на консула Шлибна утицао предстојник бироа у њемачком консулату, који је већ више година у Биограду и чија се кћи удала за српског официра, који је у осталом био тешко рањен у кумановској битци. Неки други пак Нијемац по имену Кеслер, који стоји у блиским односима са српским министарством трговине, такође је утицао на консула Шлибна и упозоравао га на погрешке аустријске политике. У кућу консула Шлибна свагда су долазили страни новинари и када је избио Балкански рат те њемачки новинари дошли у Биоград, консул Шлибен им је отворено износио своје уверење. За то је уверење консулово сазнао и њемачки посланик Грингер и опоменуо га, да се уздржава од изјава против аустријске политике. Због тих изјава је сада консул Шлибен и премјештен. Дакле, ипак због Аустрије.

Независност западне Тракије. Шеф привремене владе, што су је поставили Турци и Грци у западном дијелу једренског вилајета, прогласивши независност, стигао је у Цариград. Он је муслиман, и зове се Хафид Салих. С њим је дошло и осам чланова привремене владе, међу којима је и један Грк. Та привремена влада располаже добро организованом народном војском (милицијом), која броји на 30 хиљада људи. Турска влада израђује сада ноту, којом ће извјестити велике силе о том покрету. У Цариграду говоре, да ће турска влада у тој својој ноти изјавити, да би се тај покрет могао спријечити само тако, ако велике силе зајемче, да се Бугари неће светити тамошњем становништву. Та би јамчевина била у овом: При доласку бугарске војске у те крајеве имају присутни бити и војнички аташеи великих сила. Затим би се имао поставити један врховни комесар, коме би се турско и грчко становништво свагда могло жалити, ако би га Бугари прогањали. Иначе турска влада изјављује, да ни она, ни султан неће да одузму од Бугара западну Тракију.

Атак на српски народ. И тајанствен нестанак патријарха Богдановића послужило је нашим непријатељима да учине атак на српски народ. Трубе да је патријарх убијен из политичких обзира и да је пао од руке Срба. Та је клевета прво изашла на уста комесара П. Јовановића. Она је тако одвратна, да се ње чак и Мађари гнушају. Тако поводом тога „Аз Ујнаг“ пише:

„Самоубијство, случајност, несрећан случај или политичка освета! На све смо до сада мислили, само нијесмо мислили, да је на живот несрећног патријарха Лукијана ђаво полигичке освете чекао иза засједне. Али владин изасланик у Карловцима сије и одржава мисао, да је патријарх жртва политичке освете. Но та је мисао миљеница владиног повјереника, а људи се ни чега толико не придржавају, колико својих најлуђих мисли. Јер та је мисао толико луда, да би је требало угушити и онда, ако би њену вјероватност оправдавале околности. Јер у Угарској у у пошљедње вријеме већ је било толико политичких убистава и атентата да је штета умножавати их *измишљотинама*, а још је већа штета пробудити међу нашим народносним противницима мисао, да се политика може управљати и убиствима“.

Овај је чланак владиног листа ужасан шамар за Палчику Јовановића и кад би имао увиђавности, он би се одмах покупио и отишао из Карловаца, где се грдно обрукао. Ако то он неће да учини, треба влада да га позове у Пешту, ако неће и она с њиме да подијели срамоту.

Насилно покрштавање. У Босни и Херцеговини се опет десило насилно покрштавање. Као и увијек, директно је умешан надбискуп Штадлер, и иначе по злу познат. Примамљена је српска девојка Ђурђинка Поповић, млада и интелигентна и одведена у манастир и преведена у католичку вјеру. Родитељи за њу нијесу шест мјесеци знали. Овај случај изазвао је међу Србима бурну негодовања и у Сарајеву се састали најистакнутији Срби и за недељу сазвали скупштину, на којој ће уложити протест за овакви простачки атак на српски народ. На претходном састанку су учествовали наши најистакнутији људи, као и заступници свих српских кругова у Сарајеву. Дебата се водила свестрано и стварно, па је закључак о одржању скупштине донесен једногласно. 32 представника Срба Сарајлија у Сарајеву и у земљи увидјели су неопходну потребу, да се предузме овај корак против сталних атентата на вјерску слободу свих оних, који нијесу у крилу римско-католичке цркве, па су изабрали одбор, који ће све припремити за ту велику скупштину. У тај су одбор ушла г. г. народни посланици: Глигорије М. Јефтановић, Ристо Хаџи-Дамјановић, Др. Милан Српкић, Петар Кочић, окружни прото Коста Божић, прото Гавро Гашић, Василије Грђић, Др. Саво Љубибратић, Др. Војислав Бесаровић, Др. Диоген Петровић, те г. г. Љубо Николић, свештеник и Јово Пешут. На тој великој јавној скупштини претресаће се сва питања и разлози у овој афери, да се подигне одлучан глас против оних, којима су закони о вјерској толеранцији споредни, за које санкционисани закони имају у толико вриједности, у колико се подударују с папским булама. На скупштини ће, како смо извјештени, узети јака учешћа и наша браћа муслимани, који ће изабрати и једног говорника. За ту је скупштину велико интересовање од најнижих до највиших и нема сумње, да ће акција наших првака наћи одзива код свих оних, којима на срцу лежи једнако примјењивање закона на све три конфесије. Нас нарочито радује овај лијепо примјер братске слоге и једнодушности.

Дневник

Вратили се. Њихова Величанства Краљ и Краљица вратили су се са Њиховим Краљ. Височанствима Књагињицама Ксенијом и Вјером са Тополице на Цетиње.

Допутовали. Синоћ су допутовали са Тополице Њихова Краљ. Височанства Књаз Нашљедник и Нашљедница.

Отпутовао. Аустриски посланик г. барон Гизл отпутовао је са Цетиња, а тако исто и госпођа му.

Вријеме. Ове седмице имали смо промјенљиво вријеме, али је ипак преовлађивало лијепо вријеме. И облачило се и дувао је доста јак вјетар, али до кише није дошло, него је окренуло на боље. Бар да јесен ружно љето замијени.

Читуља. Пишу нам с Љуботиња, да се 29. августа ове године преселио у вјечност *Филиј Ивов Шабан*, рођен 1871. године, у познатом братству Шабане на Љуботињу, гдје је и добио основно васпитање. За свога живота он је чешће пута био у иностранство на заради, а у светом ослободилачком рату са Турцима учествовао је на: широчко-зогајским висовима, Барбалуши, Медови и Љешу, гдје се борио у првим редовима своје чете, али не будући му суђено, да погине од непријатељског куршума, разболи се од тешког напора и буде упућен на лијечење у цетињску болницу, али није могао наћи лијека тешкој болести и пресели се у вјечност. Покојник је уживао лијепо глас не само у својој околини и братству, него и свуда гдје је ради пословања био, те прераном смрћу његовом губи и наша држава као год и ожаловљена његова породица. Лака му земља!

Освјетљење. У пошљедње вријеме јако пада у очи, да је освјетљење пријестонице силно понустило. То у толико више одскаче што су често ноћи ружне и облачне. Друштво за освјетљење дало се на штедњу. Не пали све свјетилке. Чак ни у главној, катунској улици. Због тога је и главном улицом готово мрак. Није нам познато мисли ли друштво да продужи у овом правцу, ма да изгледа да је сва прилика, али држимо да бисмо погледили општу жељу кад би на ово упозорили општинску управу како би се оваквој алкавности и немарности друштва стало на пут, јер се тек неће дозволити да главна пријестоничка улица остане неосвјетљена и кад је то случај с главном улицом, може се тек мислити како је с оним споредницама, а нарочито на периферијама.

Књижевност и умијетност

Покрајинско позориште. „Дубровник“ јавља: „Далматинско покрајинско казалиште, које већ годину дана путује по већим и мањим мјестима, а под врсном управом г. г. И. Пастирца и И. Раковића са врло добрим моралним и материјалним успјехом у нашим крајевима завршило је своје гостовање по оточју и одлази из Блата на неколико вечери у Стои и Оребић, камо је на властито жељу тамошњег грађанства позвано. Око половине септембра приредиће одуле гостовање у Сињу у ново отвореној дворани тамошњег „Хрв. сокола“, гдје су већ учињене све припреме. По свршеном гостовању одлази дружина у Дубровник и Херцеговину, Котор, а пошто је примила позив приредиће кратко гостовање и на Цетињу.“

Дружина посједује властиту богату салонску историјску антику гардеробу и нову красну позоришну. Особље ове дружине састављено је из бивших чланова Загребачке и Осјечке драме, па му је већ то осим најновијег репертоара најбоља препорука. У Сињу даваће осим старијих добрих ствари ново научене француске комедије „Мој беби“, „У новој кожи“ и „Папа“ — а од домаћих Нушићеву „Протекицију“ и „Народни посланик“ који су пригодном премијере у загребачком позоришту доживјеле велики успјех.“

О позивању овог позоришта на Цетиње није нам ништа познато, али како нас позоришно питање није ријешено, те нама изгледа да ћемо ускоро доћи до позоришта, то би нам и ово позориште добро дошло, а у толико прије што смо о њему само похвалне ствари слушали.

Забилешке из рата

Погреб на Царевом Врху

Двадесети јуни јесте један врло ријетких лијеких дана на Царевом Врху. Досађују само оштра и хладна струја, која се овдје стално осјећа. Наш пук, послје успјешне и крваве борбе при заузећу Ријетких Букава, јуче и данас је у резерви. Међутим, борба с Царевом Врхом ка Рују не престрао траје. Са свих страна гругају топови, а с непријатељске стране долијећу шрапнели и гранате, но с врло мало успјеха.

Одозго од положаја води једна стазица, која се мало ниже разилази у два правца: један превидјашту, други гробљу. Неколико свјежих хумки тек су поређане једна крај друге, а новоископани гробови хладно очекују нове жртве...

С времена на вријеме, одозго с највише греде Царевог Врха, појави се по који рањеник: рамље, или носи руку увезану бијелом марамом — иде стазицом и скреће превидјашту...

Мало-мало, па се појаве и носила: носе их по четири болничара; једни носе теже рањенике, други мртве... Први скрећу превидјашту, други гробљу...

Пред само подне појавише се још једна носила... Полако и пажљиво корачају болничари... Сви смо упрли поглед у њих. Боже, којој ли ће страни окренути?... Нијесмо смо очекивали да

крај нас мину, али. они скренуше лијево — гробовима...

— Господине попо, молим вас да дођете... Има један да се сахрани, рече болничар пуковском свештенику.

— Је л' прегледао лекар?

— Јесте: и г. доктор је овдје...

Свештеник приђе отвореном гробу, крај кога бјеху носила, а око којих се сакупили војници и, са саучешћем, воде разговор о погинуломе:

— Их кукавац сињи!

— Јадна мајка његова да зна!

— Шта је! стари војник или регрут?

— Регрут, артиљерац.

— Регрут?! Их, болан, тек што дође, па погуби!

— Судбина, брате!

— А одакле је!

— Из Селевца.

— Из Селевца?! Па то је мој сељак!... Како се зове, по Богу?

— Војислав Живановић.

— Војислав!... Ух, куку његовој кући!... А знате ли: да му је ту и брат?... Јуче сам га видио...

— А ко му је брат?

— Чедомир... Ено га у 18. пуку... Сада је у рову: у борби је; ето одмах ту, преко ове греде...

— Онда би га требало извјестити... Грјехота би било, да не види пошљедњи пут свога брата...

— Па да га извјестимо, ако се како може?...

— Може, може, рече лекар; отиди, поднареднице, горе командире чете и извјести га, али брату погинула не казуј зашто га зовемо...

Брат му збиља бјеше у борби. Одоше по њега.

С опипелом причекаше.

Не потраја ни четврт часа, а одозго се појавише два војника...

— Оно ће бити он! рече један.

И дојста: то су били Чедомир и онај поднаредник, који га је звао...

— Чедомире, поче свештеник, звали смо те... Буди храбар, као што ти је и брат био храбар...

Ти си војник и знаш, шта значи: погинути за своју отаџбину? Звали смо те... јер... твој је брат погинуо, јуначки погинуо... па треба, кад си већ ту, да присуствујеш његовој сахрани...

Чедомир стао. Чује, али још не разумије... Изгледа као збуњен. До мало час у рову: слушао фијукање пушаних зрна; гледао распрскана шрапнела и граната, сваки час очекујући, да и њега које зрно закачи, обори, уништи...

Сад му овдје нешто говоре, али он као да не чује: још није дошао к себи, још му је у глави и пред очима борба, а уши пуне паклене пуцање „модернога оружја... У лицу блијед, изнурен, калав... Одјело у нереду, а дугмета са шињама поотпала; фишеклије му још отворене, — једна празна; у руци му пушка — пуна: треба послје да се врати... Чека га отаџбина...

Свештеник отвори књигу. Војници скинуше шајкаче. Махијално је скиде и Чедомир. Поглед већ бацно на носила и — јава поче да се јавља.

Тихо, монотонно, дрхтавим гласом поче свештеник опјелого. Толико сам пута слушио ове заупокојне, погребне пјесме, али ми нигда до сад не бјеху тако тужне, мистериозне... Вјетар се игра с дугом, свештениковом косом, лепрша му одјежду, а присутни војници, с часа на час, баде крст на себе.

Чедомирово се мрачно чело још већма развуче... Усне му задркташе, а из очију грунуше сузе, котрљајући се низ упале образе, и падоше на прашнаве, калаве рукаве, којима је пошао, да их утре...

— Свишено је. Крај гроба стоје носила, чекајући: да се скреним јунак спусти у раку. Поред њих клечи Чедомир, бадио се на мртвога брата и тихо јепа...

— Војиславе, шта то би? Шта те рећи нана, а шта твоја Драга?... Војиславе, јеси ли ти то? Зар да се овдје нађемо?!

Неколико отреситих војника дижу га и тјеше. Одводе га од гроба...

И пошљедња груд земље већ је бачена и покрила жртву, а горе, стазицом — пут наших ровова — лагано одмиче један војник. Рукавом лијево руке брише очи; десном руком намјешта пушку о рамену и одлази, губи се — да освети крв свога брата...

Мил. Л. К.

Телеграфски извјештаји

Бугарско-турска граница

Цариград, 5. септембра

Званично саопштење вели: Питање границе дефинитивно је довршено. Границе полази с ушћа Марице а свршава се са ушћем Ресваје на истоку Инаде, остављајући Демотику, Једрене, Киркилисе Турској; Макатериово, Мустафа-пашу, Ортакеј Бугарској. (Б. К. Б.)

И пошљедња груд земље већ је бачена и покрила жртву, а горе, стазицом — пут наших ровова — лагано одмиче један војник. Рукавом лијево руке брише очи; десном руком намјешта пушку о рамену и одлази, губи се — да освети крв свога брата...

Мил. Л. К.

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ

Гричар и Мејач

ЉУБЉАНА

(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечаке и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цјеновници бесплатно.

бр. 36. 2—6

Потписан протокол

Цариград, 6. септембра

Данас су турско-бугарски делегати потписали протокол дефинитивне границе. (Б. К. Б.)

Есад паша и арбанаска влада

Валона, 6. септембра

Есад паша је предузео акцију противу владе, која је добила с више стране депеше, којима се осуђује поступак Есадов и изјављује солидарност са владом, увјеравајући исту да ће штитити земљу од сваког спољњег и унутрашњег непријатеља. (Б. К. Б.)

ОГЛАСИ

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИЦА (Боча Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОНРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.

п. п. бр. 16, 12,25

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 8,10

ФРАНО СИБРИНА

Црногорске марке

употребљене и садашње и старе, плаћам по високој цијени. Преписка на српском. Плаћање одмах по пријему марака у препорученој пошљици

Д. В. ХИМУЛИ

Киевъ (Россія) Гимназическая № 2—17

бр. 34, 4

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распородити велику множину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинцима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поузећем.

S. URBACH's Schuh-Export Krakauest, № 5. (Ort).

Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо.

бр. 35, 2,4

П. п. бр. 1. 44—50

Цетиње, 11. септембра

Арбанија, зло чедо Аустрије и Италије, којем по невољи кумоваше сва Европа, као да ће узвијелити родитеље и у бригу увалити кумове. Грозница је прожима од сјевера до југа и ломи слабе дијелове њеног младог организма. Један простор земље, у којем никад не бијаше самоникле државне власти, у којем је воља дивљег и разузданог појединца вазда била изнад воље законитости и поретка, требао би сада, на вјештачки начин, да се уоквири правилима културних народа. Мучан посао, готово неостварљив задатак!

Арбанију већ потресају урођене страсти унутрашње анархије и зли дуси спољашњих „заштитника“. Остављена себи, својој судбини, — Арбанија се почела приказивати цијеломе свијету у костиму шумског човјека, у какву је ми, њени сусједи, од давнина навикосмо гледати.

Чудновате вијести стижу из Валоне, Драча и Тиране.

Влади у Валони одричу послушност. Сјеверна и јужна Арбанија не слушају се, нити хоће да знају једна за другу. Оне се не познају. Оне се и не разумеју ни говором, ни осјећањима. Власт владе у Валони ограничила се на пушкетом око те вароши. Нити ко ту владу зарезује, још мање слуша. Не располаже ауторитетом, да би је поштовали. Нема организоване оружане власти, да би прибавила својим одлукама важност. Она сама, састављена од неколико необразованих бечких и римских штићеника, стоји на једној страни, а на другој је сав народ, наоружан до зуба, који над собом не признаје ничију надлежност. У владу се сумња, јер је наметнута са стране. Сумња се и зато, што је елемент душе становника те разривне земље невјероване ниске и сумњање у све.

Арбанија је творевина зле мисли и тајних порока са стране. Њу није родила љубав, већ мржња. Њени је творци не избацише на видјело свијета из љубави према Арбанасима, већ из мржње према Црној Гори, Србији и Грчкој. Она је коракнула међу људе негативним путем. Мржња ју је зачела, освета ју је повела, инат је уздиже на рахитичне ноге. Усуд ју је одредио да у Европи буде потоње склониште преисториског човјека, откуда ће други, напреднији и способнији, бити ометани у својим племенитим напорима око човјечности и образованости. Њена жалосна судба наша је мука; њена невоља наша је главобоља.

И још кава главобоља!

Есад паша, јуначки бранитељ Скадра, извукао је у Тирану мач из корица. Крвав је тај мач. Низ њега још клизи отров скадарске

одбране. Са тијем мачем полетио је Есад паша у Валону да га сјврци у срца онијех „министара“, који никог не представљају и ништа не значе, разумије се у Арбанији. Застворио их је у Валони. Не смију отуда ни да кроче. Влада без државе, министри без власти и народа! Чији су то министри? Зна то Есад паша. Арбанаски нијесу. Драч, Кроја, Тирана, Елбасан и Каваја — срце Арбаније, пођоше за Есад пашом. Одрекосе влади из Валоне послушност. И као да је наоружаноме народу то тешко учинити! Есад паша нешто значи и нешто представља. Његово је име у вјенчано војничком славом. Он је Арбанас, кућић је. Љуби своју отаџбину. Ко има више изгледа на успјех да поведе Арбанију правој самосталности него он? Ко више права од њега има на то? Зар какав наметнути странац, који ће бити лутка у туђин рукама и играчка туђинских сплетака? И зато Есад паша, у борби за еманципацију Арбаније од туђина, стављају препријекe они исти туђини, који би жељели да Арбанаси буду стални извор нереди и узнемирења за своје сусједи. Туђини желе Арбанију да око самосталну, у ствари неуређену и у вјенчаној крвнотрцавади са Црном Гором, Србијом и Грчком. Есад паша, као прави Арбанас, хоће од сваког независног Арбанију и у исто доба уређену, мирну и у слози и добром начину са њеним сусједима. Само оваквој Арбанији ми желимо напредак. Туђинску Арбанију са нередима, трзавицама и смутњама ми не можемо трпјети. Од такве Арбаније ми ћемо се бранити и тражићемо од њених твораца да је учине правом државом, способном за ред унутра и за мир са својим сусједима. Под тим условом ми смо и пристали на стварање Арбаније и поклонили се вољи Европе. Али да Арбанија, нарочито у својем сјеверном дијелу, буде средство за стварање неприлика нама и за ометање нашег државног живота, то нећемо допустити. Ту жртву нико нема права од нас тражити. Или ће у Арбанији зајемчити што прије ред њени творци, не вријеђајући у исто вријеме њену самосталност; или ће она сама, својом снагом, то учинити; или ће, натјерани нуждом, ту дужност према себи, њој и општем миру на себе узети њени сусједи.

Арбанији искрено желимо потпуну независност и напредак. У часу стварања њена самосталност била је метак, испален из туђих руку на наша легитимна права. Сада је њена самосталност наш интерес, који ћемо од злонамјерних штета чувати као сопствено добро. Уређена и мирна, Арбанија је јемство мира на Балкану. Овај мир сачувала је последице другог балканског рата од ревизи-

онистичких роњења свијест Европе, а од сплетака по Арбанији, уперених противу нашега напретка и спокојства, сачуваће га у крајњој невољи наши бајонети.

Арбанаски испади

— Србија према арбанаским разбојницима —

О мјерама предострожности, које је предузела Краљевина Србија према Арбанасима, који спремају упад у Србију, полуслужбена „Самоуправа“ доноси овај чланак:

Вијести, које су нам јуче стигле из сасвим поуздана извора, казују да је стање на границама између Арбаније и Србије, и Арбаније и Црне Горе, много озбиљније него што смо прије саопштили. У Арбанији се искупљају и наоружавају модерним оружјем масе Арнаута и систематски спремају за упад у Србију и напад на Призрен и Ђаковицу. Из Арбаније упадају поједини агитатори на нашу територију и буне наше Арнауте, који су до сада били мирни, преводе их у Арбанију, и, одмах на граници, наоружавају их брзометкама и обилато снадијевају муницијом. Утврђени су и покушаји уношења оружја и у наше области, у циљу дивљања бунџа и стварање отпора према нашим државним властима. Два наша чиновника већ су животом платили такве покушаје. Општи је утисак да се сва та непријатељска акција противу Србије и Црне Горе потпирује и руководи утицајима споља. Одакле? — То се за сада рећи не може поуздано рећи, али ће догађаји који се спремају горно откријти ту тачку.

Влада краљевине Србије није могла остати равнодушна пред тим појавама. Министар војни издао је већ наредбу, да се пограничне страже према Арбанији појачају војним трупама из тамошњих гарнизона, који ће се, према потреби, појачати и трупама из Србије. Уз то је Влада издала наредбу, којом се забрањује свакоме из Арбаније приступ на српске територије. Влада је ријешена да одлучно одбије сваки покушај напада на српску територију, и, у ту сврху, биће принуђена да поново заузме стратегијске положаје, које је недавно била напустила шљедујући жељама великих Сила. Најзад, српска Влада одлучила је да тражи и да обезбједи потребне накнаде од Арбаније за евентуалне штете и наметнуте јој жртве од немирног држања Арнаута, као и да ради безбједности и мира у будућности, предузме мјере, које ће овакве и сличне покрете учинити потпуно немогућима. О свему овоме, српска Влада извјестила је и кабинете великих сила преко својих дипломатских представника, увјерена да јој се ни с које стране не може замјерити ако, у одбрану једнога од најелементарнијих права својих, употреби мјере, које ће томе праву обезбједити пуну и стварну заштиту. Влада Краљевине Србије живо жали што јој се, прије но што је и организована нова арбанаска држава, са те стране, стварају тешкоће, које Србија, по својој предусретљивости према жељама Европе за државну организацију Арбаније, није могла очекивати. Такво држање Арбаније намеће јој дуж-

ности, пред којима се она ни за тренут не може колебати, и у чије ће извршење ући с потпуним подухећем у своје право, да се одлучно брани од зла, за које она ни пред ким не може бити одговорна. Она ће то и учинити у искреној жељи, да се утврди сталан мир на Балкану, и да се пресјече сваки мах роњењима, која иду противу тога. То је њено право, и њена дужност.

Вратоломна политика

— Бугарска тежња за реваншом —

Држање Бугарске у спору с Турецком изазвало је осуду и одвратност чак и код оних који су јој били наклоњени. То је и сасвим разумљиво, јер су бугарски политичари и оном приликом забрадили, те се због њиховог накардног рада мора снаго агражати. Бугарски делегати генерал Савов и Начевих при преговорима ради одређивања границе дали су такве изјаве, да је то прани уникум задртости. Те изјаве су запрепастиле цио дипломатски свијет.

Генерал Савов изјавио је, да Бугарска уступа Једрено и тражи само Кириалисо, а рушење једреног утврђења да зависи од концесија које ће Турци учинити Бугарима на обалама Црног Мора.

Пи Начевих пије заостао за Савовом. Он је пошао даље. Изјавио је да за Бугаре не постоји више питање Једрена и Кириалиса, него Кавала и Битољ, јер Бугари желе да помоћу Турака у свој дневни политички програм уврсте ово ново питање.

Дакле опет избија бодела тежња за реваншом.

Бугарска у мјесто да спасава што се спасте може и да бар сад поправља силне глупости почињене за вријеме рата, она срља у очигледну пропаст. Грмзасти да ондашња снага је вјерне савезнице Србе и Грке, изгубила је и оно што је имала. Савезници је побједише и истукоше и тако узвише и њене плодове из првог рата сманише, па се тиме користиле и други, Румуни и Турци, да и они не остану празних шака. И док је Бугарска бестијално кидисавала на савезнике, па Турке не хтије, него их без икаквих препреки пусти да чине што хоће. А сад, кад је почела да преговара о границама с Турцима, у мјесто да се нашта да сузбије Турке и да за се сачува што више, галативно се одриче чак и онога што јој се не тражи.

Бугарска пакости савезницима и из освете према њима готова је да изврши и харакрири. Подјећа нас на неразумно дијете, које се ражаљугило на другога и онда у дугини чула своју косу, гриве прсте и зупа главу! Као вели: Нека носи ко шта хоће, и Турци и Румунија и сви редом, само Србија не могу да одростим оно што имају!

Проклетји реванш, који Бугарску може и још главе да стане!

«Ново Време» пишући о томе иста, да идеја реванша у истину постоји, али не у широким масама народа, него у вишим политичким и војним круговима. Схватљиво је, да је положај Бугарске сада тежак у распоређењу према триумфима на почетку ове године. Но уважујући све оно, и несрећу бугарског народа, и психологију тешко искушене земље, идеја реванша мора се означити опасном.

Ако Бугарска пође путем реванша, поћи ће лошим путем. Мисле ли Бугари доиста да ће за кратко вријеме и тако лако, како се то може рећи, ријешити своје претензије на Кавалу и Битољ? Како се год брзо развијали догађаји на Балкану, Бугарска не може тако брзо проијенити карту Македоније. У најбољем случају до нове подјеле Македоније може доћи у тако далеко вријеме, да се сада уопште и не може говорити о томе. Француска већ 45 година очекује реванш, а мора се признати, све оно добро, што је трећа република за то вријеме постигла, да

је мило идеје реванша а често и противније. Ако је идеја за Бугарску погрешна, то се још чуднија мора показати мисао, да ће Турци помагати Бугаре против Србије. У пољатији је настао аксиом, да сусједи не могу бити добри пријатељи и да се савезници морају тражити у државама, које не граниче међусобно. У пријетњи на балканске прилике овај аксиом значи: Ако Турци идје могу тражити савезника, то их могу тражити само у Београду, а не у Софији. Косово је освешћено код Куманова, а сада након рата Срби и Турци немају више никаквог повода за неспоразуме.

Турци су напротив заинтересовани у томе да подржавају Србе против Бугара, јер знају да би бугарске претензије након успјеха у питању Канала и Битоља, могле бити уперене само смјером на Дринопоље и Киркилис. Чим се даље у Софији буде подржавала идеја реванша, с тим је боље за Турску, јер ће имати тим мање стратешких брига у Тракији.

Бугарска стоји на раскршћу. Она не смије остати осамљена, јер је преслаба за „splendide isolation“. Избор савезника имају Бугари у све четири сусједне државе. Ако се мудрост бугарске владе састоји у томе, да у Турцима види најпогодније савезнике, онда је то врло лош знак. Турци су се показали као лоши војници, али као извршне дипломате. Настојање Бугара, да склопе војну конвенцију с Турском значи, да они скрупом цијеном плаћају савез неспособан за живот.

Мир на Балкану

— Склапање мира између Турске и Бугарске —

По трећи пут склапа се на Балкану мир. Ради се увијек о балканским државама. Први мир склопљен је између Турске и савезних држава Бугарске, Црне Горе, Грчке и Србије у Лондону. У Букарешту је дошло до мира након другог балканског рата Бугарске са Србијом, Грчком и Румуњском. Послије мира лондонског и букарешког закључује се трећи мир у Цариграду између Турске и Бугарске. Овај још није закључен, али је већ постигнут између заступника једне и друге државе. Очекује се данас пошљедња конференција и у њој ће се коначно мир закључити.

Није часно по Европу, што је уопште дошло до препирке између Турске и Бугарске, као и до преговора између ових двију држава у Цариграду. Велике силе диктирале су у Лондону услове мира. Уговор био је израз воље сложне Европе, дјело, којим се поносила, па су народи очекивали, да ће велике силе наћи начин, како да своје створу прибаве поштовање. Али то није тако. Цариградским миром растрган је лондонски уговор. Растргала га је Турска. Кад је Бугарска одлучила да, пркосећи Русији, отпочне злочиначки братоубилачки рат, Турска је одмах наћулила уши и чекала кад ће Бугарска слабији крај извући, употребила је прилику и заповједила наоружаним својим четатама, да прекораче оне границе, што их је Европа одсјекла између Турске и Бугарске. Велике силе одмах су констатовале, да је лондонски уговор прекршен, али нијесу ништа предузеле, да Турску присиле на поштовање заједничког дјела сложне Европе. Турске су чете, не марећи ни мало за опомене и грожње појединих великих сила, продирале све даље у Бугарску. Ко ће знати, докле би биле допрле, да из Петрограда није загрмио глас: „Натраг с десне обале Марице“

Русија није могла за Бугарску више учинити: Сметала јој је сама бугарска влада, кад је на своју руку отпочела — дакако потајно — преговоре непосредно с Турском. Ни друге велике силе, да су хтјеле, нијесу могле остати у одбрану лондонског мира, кад су се увјериле, да је Бугарска сама узела тај посао у руке. Изговор бугарске владе, да је бивши министар Начовић

отишао у Цариград и уговарао с великим везиром без њезине приволе, не вриједи данас ништа. Зна се наима, да је бугарска влада у првом реду настојала, да Турску придобије за се по сваку цијену, Бугарска се надала, да ће турска влада објеручке прихватити њезине понуде и с Бугарском склопити савез. Бугарска се влада и овај пут преварила у свом рачуну. Није знала за разлику између Бугарске и Турске. Није знала, што сав свијет зна: Турска је имала слабу војску али добру дипломатију, дочим је у Бугарској баш обратно: Изврсна војска несретна дипломатија.

Турска је влада увјеравала бугарске изасланике о својим симпатијама за Бугарску, али су њезине чете све даље и даље продирале. Турска је ишла за тим, да Бугарску присили нека отворено с њом преговара, да Европа види, да је Бугарска била приправна у заједници с Турском „ревидирати“ лондонски уговор и склопити с њом пријатељство. На тај начин не може је Европа позвати на одговорност. Кад је дошло до јавних дипломатских преговора, Бугари су дошли с предлозима, који одговарају части и угледу њихове државе, али су попуштали све мало по мало. У питању Дринопоља хтјели су се онајприје задовољити једним дијелом града ради жељезнице, али уз услов, да се сруше утврђења. Касније су одустали и од тога захтјева и одрекли се Дринопоља сасвим. У попуштању ишли су тако далеко, да су Турцима оставили и гласовити Лозенгард (Киркилис) и много тога. Још се не зна за Димотику, коме је припала, јер тај град желе и Турци и Бугари.

Из попуштања у оволикој мјери види се, да је Бугарској било највише до тога, да осигура пут на Егејско Море, то јест жељезницу до Дедеагача, а у том је успјела.

Одбави све, што је Турска одступила, Бугарска је ипак добила више, него што је уступила Румуњској. По величини она је друга балканска држава, највећа послје Румуније. Чим се потпише мир, успоставиће се дипломатски односи између Турске и Бугарске.

Нова странка у Угарској

— Оснивање земаљске уставне странке —

У Угарској је основана нова странка. Основао је гроф Јулије Андраши. Ради конституисања ове земаљске уставне странке, у Пешти је била ових дана скупштина, на којој је присуствовало неколико хиљада учесника. Пошто је будимпештански градски заступник др. Ернст Хет разложио сврху скупштине, а заступник Фрањо Спрингер поздравео ученике и оснивача странке, прихватио је ријеч Јулије гроф Андраши, који је у подужем говору мотивирао оснивање нове странке.

Оснивање уставне странке било је пријекно нужно — рекао је међу осталим говорник — јер је озбиљна опасност пријетила уставу Угарске, пошто влада хоће да монополизира сву власт. Послије догађаја од 4. јуна по н. требао је министар председник Стјепан гроф Тиса апелирати на народ, али гроф Тиса ће се обратити на народ тек онда, кад се буду заборавила гравамина. Тако је дошло до страначког апсолутизма, који значи велику опасност за земљу. Већина се не смије стварати без обзира на народ, јер таква већина не може задовољити своје задатке. И ако се код задњих избора већина народа налазила у табору опозиције, извојевала је побједу народна странка рада. Поред таквих прилика нужно се морала створити странка која ће позитивним парламентарним радом настојати, да спасе и очува устав у земљу. У ту сврху странка ће радити око тога, да добије власт у своје руке, јер се само тако може постићи циљ, што га је себи поставила. Чврсто је одлучио, да на основу ових начела води странку.

О приликама у Хрватској изјавио је Јулије гроф Андраши: „У интересу успостављања уставности у Угарској, којој је у пошљедње вријеме задан тежак ударац, уставна странка жели, да би што скорије

престало изнимно стање, што сада постоји у Хрватској и Славонији. Овим је земљама под круном Св. Стјепана и у оквиру државне заједнице с Угарском зајамчена тако широка подлога за њихов развој, да уз добру вољу с обију страна могу задовољити све своје привредне и народне аспирације. Уставна је странка надахнута искреним пријатељством и добротнотшћу према Хрватској и Славонији, којима су интереси сасвијем истојветни с интересима Угарске. Хрватски народ може бити увјерен, да је стога Угарска спремна испунити све њене жеље до крајних граница могућности, наравно, уз очување државне заједнице“.

Затим је гроф Андраши нагласио, да се и на Ријечи морају што скорије успоставити нормалне прилике и потражити споразум с тамошњим Талијанима.

Бивши велики жупан Угрон разложио је затим програм нове странке, који обухвата ове тачке: успостава правног континуитета; ревизија саборског пословника; законито ограничење власти предсједника заступничке куће; проширење изборног права тако, да се укупни број изборника повиси на 2.400.000; у градовима с уређеним магистратом и у већим опремама гласање је тајно; изборно право стиче држављанин, који је навршио 24. годину живота, а зна читати и писати; индустријски радници имају изборно право, ако годину дана стално бораве у једној општини и припадају којој братовштини или болесничкој благајници.

Питање Арбаније

— Најновија бечка сензација —

Балканске су се државе сложиле најзад поготово у свима питањима и потписан је уговор о миру између свију ратујућих странака. Мир у Букурешту склопљен је и тиме су балканске државе искључиле страшно мијешање у балканске послове.

Једино је Аустро-Угарска захтијевала ревизију тог уговора, али она није с тим захтјевом успјела. Држање монархије према балканском питању било је наперено против проширења Србије и онајприје против независности Балкана. Она је на тај начин покушавала да, ако је могуће, поткопа тиме темеље балканске независности.

Монархија се већ и прије букурешког уговора, у намјери да ослаби Србију, умјешала у балканске послове и заједно са великим силама створила је један нов-противприродан државни организам, независну државу Арбаније на Балкану. Већ онда је амбасадорска конференција у Лондону, која је повукла границу између Србије и аутономне Арбаније, увидјела, да је та граница неприродна и да крајеви, одцијепљени од Србије, немају могућности самосталног постојања и да морају пропасти, ако их Србија не пусти на своја тржишта од којих су та мјеста и досада живјела. Зато је већ на амбасадорској конференцији у Лондону донесена одлука да се до Србије тражи, да становништву тих крајева Арбаније дозволи и олакша прелазак на србијанску страну трговачким пословима. Тражи се за Арбанасе слободан приступ на сусједним тржиштима у Дебру и др. мјестима.

Србија је тај захтјев и уважила и на тај начин доказала, да не пријечи економско развиће Арбаније и да жели одржати с њом трајне везе и односе. Она се помирила са стварношћу и, са пуно увиђавности, изашла је на сусрет жељи Арбанаса. Међутим Арбанаси су прошле недјеље са три стране покушали да упадну у Србију код Призрена пљачкајући српска села. Они су дакако сузбијени, али тај њихов упад довољно даје доказа, да Арбанија неће оставити на миру своје сусједи и да ће вјечито покушавати да упада и да пљачка.

Као што из Беча увјеравају, ови најновији догађаји с упадима Арбанаса у Србију и Црну Гору дали су повода аустриским политичарима да се дубље позабаве о будућим односима Арбанаса према

својим сусједима и том приликом дошло је до сензационог преокрета.

О томе се један лист овако изјављава:

„Да Арбанија неће оставити на миру своје сусједи, то сад види и монархија која се све већма разочарава у Арбанији и почиње да увиђа да су Арбанаси непоуздани и неспособни за самосталан државни живот, те да ће је Арбанија довести у неизбјежан сукоб са савезницом Италијом. Зато би монархија да се одлучи или да окупира Сјеверну Арбанију или да све области које је српска војска заузела, уступи Србији.“

Прва је одлука дакако ризична и питање је, би ли монархија добила на то пристанак Европе и да ли не би изазвала тиме сукоб ширих димензија. Од Србије би монархија тражила у оном другом случају да закључи с њоме најповољнији трговински уговор и да уступи Бугарској Штип, Кочане, Радовиште, Царево Село и Пехчево.

На тај начин хтјела би монархија да поврати морални и привредно-политички престиж свој на Балкану. Она би од Србије гдје је омражена, створила себи поузданог пријатеља, а Србија би добила море. Тај план, можда се неће остварити и може бити да је то само комбинација, али факт је, да је то питање задало онима у Бечу много главобоље и да су се они у многоме разочарали у Арбанији. Аутономна Арбанија била би иначе заиста машица у рукама Србијиних непријатеља.

Зато је потребно приближење између монархије и балканских држава. Она треба да развијање пријатељских односа усавршава и унапређује, јер ће од тога имати користи и сама Арбанија. Арбанија према приликама може бити и Србији врло корисна. Само што треба монархија да окрене правац политике на другу страну.“

Ми ово мишљење куриозма ради износимо, а нијесмо толико наивни, да још и у то вјерујемо. Управљамо се по оној знаменитој: Бој се Данајаца и кад нам дарове носе.

Аустроја према Балканцима

— Аустриски индустријалци противу владине политике —

Није никаква тајна, да у Аустро Угарској влада врло велико негодовање према влади што води непомирљиву политику према сусједним државама, а нарочито према балканским државама. То је негодовање избијало како прије рата, тако и за вријеме рата, а потицало је не само од стране аустриских Словена, но и од Нијемаца у монархији. Нарочито су жучне протесте улагали они, који су били упућени да раде с балканским државама, али чији је рад трпио силне штете због непомирљивог држања аустриске владе према појединим балканским државама.

Сад, кад је завршен рат на Балкану, и кад треба да се рад развије више него икад до сад, јер су те жељене пошљедице ратног стања осјетили и сви они у Аустро Угарској који су били у пословним везама с Балканом, то негодовање све јаче расте и већ је почело да избија. Ово негодовање ће у толико веће бити што је политика, коју је, нарочито у пошљедње вријеме, водила Њемачка према Балканцима, још више отуђила Балканце од Аустро Угарске.

Као што јављају из Ушћа на Лаби приликом састанка савеза аустриских индустријалаца, дошло је до отворене манифестације против спољне политике аустриске монархије. На скупштини били су сви индустријалци из Аустро Угарске. Говорило се против дојакосње спољне

политике монархије. Члан аустријске господске куће Гинскеј рече: „Ми сви стојимо већ од подулеге времена под дубоком привредном депресијом. У првом реду трпјела је од те депресије текстилна индустрија. Мотиви за то се имају безусловно тражити у нашој спољној политици. Након несретне афере са консулом Прохаском учинила се у водству наше спољне политике погрешка за погрешком. Зато предлажем шљедећу резолуцију:

Пригодом завршетка једне ратне периоде, држи савез аустријских индустријалаца, да је овлашћен, да изјави, да се не слаже са досадашњим водством наше политике, да изјави, да је ова била погрешна и да се ток њезин промијени. Умјесто посве криве политике престижа, треба тјерати експанзивну привредну политику, која једино одговара нашој унутрашњој политичкој ситуацији, јер је монархија упућена на страна тржишта. Ако и јест истина, да аустријска индустрија мора себи сама наћи тржишта у иноземству, ипак може захтјевати, да спољна политика не ставља том настојању никакве запреке. То се поименце тиче оних тржишта, која смо освојили жртвама и успјесима и са којима смо до сада били од вајкада у традиционалном пријатељству“.

Резолуција је ова била примљена без дебате и једногласно.

Наметљивост Талијана

— Најновији догађаји у Задру —

Овијех дана талијанска омладина из свих крајева у Аустро-Угарској имала је састанак у Задру. Како им није било мало што су баш Задар изабрали за састанак, него су по улицама стали демонстративно до пркосе узвицима „viva Zara italiana“, то и српско-хрватска омладина није могла да се уздржи, него је на ово очигледно изазивање одговорила звиждањем и усклицима. Али на томе се није свршило. Насртљивост Талијана је расла. Она је пријешла чак у изазивање, јер је њихова музике почела да свира комаде, који нијесу били у програму и којима се изазивају друге народности. Нарочито кад је засвирала „Del si“, српско-хрватска омладина је жучно реагирала звиждањем и виком, када је дошло и до физичког разрачунавања. Тако се овај састанак свршио тучом, којом приликом су и многи повријеђени.

Карактерично је то!

Талијанска омладина свих покрајина монархије састаје се у Задру. Општина задарска спрема велике јавне манифестације, бакљаде, опходе и т. д. и зове људе наше крви, просте тежаке, и ближње Арбанасе да јој послуже у тој манифестацији. Ствар није локална већ национална, и има дубље и далекосежније политичког значаја. Тај дан долази у Задар седам талијанских посланика из Трста, Истре и других покрајина.

Та демонстрација очевидно је провокација карактеру Далмације. Далмација је чисто словенска земља. У Далмацији нема ни циглог једног тежака, који би знао проговорити талијански. Све редом општине далматинске су хрватско-српске. Цигла једна још је талијанска, ова задарска, и то је умјетно подржавано, јер у овој општини од 40.000 становника, двије трећине не знају ни проговорити талијански а једна трећина у граду говори талијански. али су наше крви.

Задар, главни град, треба један пут да буде наш, јер овакав какав је смета народном и политичком развоју Далмације и околних словенских земаља.

Манифестација Талијана у Задру у овом часу вјешто је инсценирана реакција манифестацији тршћанских Словенаца. Иде се затим да се пред неупућеном Европом и западном штампом прикаже да је талијански елемент јак свуда на Јадранској Мору, па чак и у главном граду Далмације. Ова демонстрација долази zgodno и талијанским аспирацијама на Арбанију, те лукави баштинници Венеције изигравају Беч и почињу већ банити се као господари Јадранског и Средоземног Мора.

Независни Хрвати задарски а с њима и задарски Срби, као и браћа Словенци и Чеси што су тамо наставени мисле реагирати на такву провокацију и надају се да ће властитим силама скромно али достојно знати очувати част и карактер ове десне обале Јадранског Мора. Успјело се за ову ствар први пут помирити и ујединити наше завађене и остарјеле вође и посланике. Манифестација задарских Словена биће како треба, но потребно је да сва словенска штампа и сви наши прваци дуж словенских земаља дигну одмах свој глас против те провокације.

Аустро-Угарска и Русија

— Зближење Аустро-Угарске и Русије —

О зближавању Аустро-Угарске и Русије све се више говори. Недавно смо саопштили како се мађарски политичари почињу по помало спријатељавати с политиком, која би Аустро-Угарску довела до споразума с великом словенском државом. Данас доносимо изјаву једнога активнога високога државника аустро-угарскога о спољној политици суседне монархије, нарочито о односима с Русијом. На питање да ли се може наћи пут, којим би почели добри односи с Русијом, одговорио је аустро-угарски државник:

„Такав се пут мора наћи. Јер данас нема томе никакве запреке, никакве битне запреке. Ријешањем балканскога питања (лондонским и букурешким миром, довршена је историјска мисија на Балкану, коју је Русија себи сама напратила, довршена једанпут за увијек. Нема дакле никаква повода међусобно сумњичењу ни зависти. Већ за врријеме недавне кризе опазили смо, да је Русија избјежавала све, што би могло на догађаје утицати. Што је жељела, покушала је само дипломатским путем постићи. И ми смо тако радили. Зашто се дакле не би саградио мост, који води из Беча у Петроград? Управо се сада навршује стотина година, што смо ми с оружјем у руци стајали против Руса, и то не као озбиљни непријатељи, него као привјесак Наполеонових чета. Од тада корачали смо успоредо, и избјегли много тежим опасностима, него што су биле садашње. Увјерен сам, да ће се моћи утрти пут добрим односима између нас и Русије. Мора доћи до најизвршнијег односа, а да се то постигне, најзахвалнија је задаћа наше дипломатије“.

О овој изјави изразио се један руски дипломат врло пријатно: „Настојање, да се јавност предобије за пријатељске односе аустро-угарске монархије с Русијом, поздравити се с руске службене стране с највећом симпатијом. Какве начелне мржње против Аустро-Угарске није у Русији било нити је има. Према томе сасвијем је лако поправити међусобне односе, буду ли се уважавали оправдани руски интереси“.

Један уважени руски лист, расправљајући о зближењу Аустро-Угарске и Русије, рекао је међу осталим: „Не само што Аустро-Угарска мора темеље своје балканске политике мијењати, него је и

Русија присиљена, да своје промијени. Политички снови наших словенофила старога кова, у које су вјеровали до балканскога рата, одагнани су у диму топова и за зеленим столом у Букурешту без милосрђа. Ако им је ипак само траг остао, неће цариградски преговопомоћи, да се тај траг сачува. Промјене ли се тако темељи балканске политике, да ће бити могуће, да ће мјесто досадањег раздаљивања настати зближавања, и тако између Русије и Аустро-Угарске завладати односи нормална значаја, по прилици онакви, какви постоје између Аустро-Угарске и Њемачке. За сада не може се више ни очекивати. Али ни ова основа не даде се лако остварити. Прије свега треба да Аустро-Угарска докаже, да је у њезијој политици настао прекрет. Затим треба да руска дипломатија у свом раду докаже више живота“.

Да се ова примједба рускога листа боље схвати морамо упозорити на ријечи рускога државника, да се мисао о зближавању поздравља с руске службене стране. Руски лист пак говори у име руских народњака.

Рат на Далеком Истоку

— Сукоб Јапана и Китаја —

На Далеком Истоку се облачи. Ваздух је пун експлозиве. Час по па засвјетлуца. Грмљавина се потмуло чује и наговјешћује буру.

Између Китаја и Јапана дошло је до конфликта. Пријети опасност да и до рата дође.

У Китају је дошло до побуне. Побунила су се племена на југу. Устала су против председника републике Јуаншикаја. Настао је прави грађански рат. Јужни Китај сачињавају републикански демократи који су дошли у сукоб с председником републике. Председник републике био је склопио зајам на страни и помоћу доње куће успио је да га протури. Горња кућа, састављена из јужњака, демократа, била је томе противна, али се председник Јуаншикај на то није освртао и зајам реализовао. Због тога су јужњаци прекинули сваки однос са председником републике. У толико је вођ јужних демократа, Суничен, убијен и јужњаци су због тога убиства окривизи Јуаншикаја. То је довело до побуне и јужњаци су навалили на сјеверни дио републике.

И ако су сви изгледи били за успјех јужњака, председник републике је ипак успио да побуњенике надвлада. Њихов главни стан Нанкинг, генерал Чанкесун, освојио је и ради освете због зулума револуционара наредио је пљачкање града. Пљачкајући и робећи по граду војска је и убијала. Тако су убијена и три јапанска трговца. Владина војска увјерава да то нијесу били трговци, него јапански официри, који су учествовали у побуни. Због тога се Јапан нашао увријеђен и у знак протеста послао је три крсташа и један торпиљер пред Нанкинг.

Знајући већ од раније какво је расположење Јапана према Китају, Китај, да би избјегао сваки повод за распру с Јапаном, дао је Јапану због тога потпуну задовољштину. Али и поред тога јавно мишљење у Јапану није се уморило. Оно захтијева безуслован рат и јапанска влада се овоме захтјеву ни мало не противи.

У своме држању Јапанци су необуздани и без сваких скрупула. Познато је што се десило кнезу Кацури када је у Портсмуту склопио мир с Русијом: приредили су му демонстрације, које га за мало главе не стадоше. А кад је до-

шло до спора између Јапана и Сјеверних Американских Држава због слободних јапанских насеобина у Калифорнији, у Токију је букнула прва револуција. Сад су пак убили управника кинеског одјољења јапанског министарства спољних послова, др. Абеа, што је влади савјетовао уздржљивост.

Јапан одавно нагније, да се дочепа азиског копна. Китај му је зато најподеснији и зато непрекидно ради, не бирајући средства, да ту своју тежњу оствари. Задовољно би се да заузме или Тијенчин или Аму: Кад би се ту угнијездио, ишло би послје с освојењем лако. Зато ратоборно расположење у Јапану подупире и сама влада, готова сваког тренутка да уђе у рат с Китајем. На челу тог ратоборног покрета налази се познати гроф Оку, који већ годинама пропогира да Јапан заузме китајску обалу.

Код таквог стања ствари сасвијем је разумљиво, што се сигурно вјерује да ће доћи овог пута до рата између Јапана и Китаја и што се сваког часа на њ изгледа.

Али има једна утешна појава. Велике силе овом су рату одлучно противне. Нарочито Русија и Енглеска. То се и у Јапану врло добро зна.

Кад је 1909. г. Јапан заузео Аму, за њиховим трупама искрцале су се и енглеске, а Русија је с већим одјељењима упала у Манџурију. То би се и сада збило. То Енглеска, и ако савезник Јапана, ни мало не крије. Она се већ раније у томе правцу изјаснила, а сад отворено Јапану поручује, да никако не жели да Јапан ма и педаљ китајске земље узме. То би, вели, довело до пада Јуаншикаја, а он је једини човек који Европу спасава од кризе на Далеком Истоку.

Тако ће се и овог пута давнашња жеља Јапана изјаловити. Неће пријети на азиско копно и посјести китајско земљиште. Остаће му труд узалудан. А тако је лијепо био све удесио! Ишло је као намазано: распалио је револуционарно расположење јужњака у Кини, побунио их и увукао у револуцију, нашао zgodан повод за сукоб, распалио своје ратоборне духове и припремио сасвијем терен и још је само требао да изабци своје чете на китајско земљиште!.

Па ипак, и крај свега тога, у енглеској и њемачкој штампи јављају се гласови с Далеког Истока како опасност није прошла и како лако до рата може доћи. Видјећемо.

Ново министарство у Низоземској

— Политичка ситуација, парламенат и влада —

У току ове недеље отвориће краљица Вилхелмина низоземски парламенат, који је у мјесецу јуну наново изабран, пријестоним говором, чији садржај се с великим нестрпљењем очекује, јер су у Низоземској наступиле сасма нове прилике: политичка ситуација, парламенат и министарство — све је ново и нико не зна, како ће се прилике даље развијати. Политичке прилике у Низоземској нијесу никако нормалне, па је у опште чудно, да се том земљом може према парламентарним засадама равнати. У горњој кући имају: реакционари, наиме конзервативци, протестанти и ултрамонтана католици, још увијек већину, јер посједују 31 мандат наспрм 19 мандата, што их имају либерали. У доњој кући уништена је додуше код задњих избора конзервативна већина, али четири фракције љевиче, што сачињавају нову већину доње куће, не слажу се међусобно. Ушљед тога било је врло тешко саставити нови кабинет, па је тек након дуготрајних прегово-

ра именовано министарство Корт ван дер Линден, које је истом прије неколико дана предузело послове.

Официјално назива се ново министарство пословним министарством, што је фактично, али ради се овдје о либералном министарству умјереног смјера. Министар председник Корт ван дер Линден, министар за грађевине Лели и министар трговине Треуб су изразити либерали са дугом политичком прошлосту. Остали министри узети су додуше из кругова високих чиновника и нијесу се упуштали у страначке борбе, али ипак нијесу никада тајили своје либералне нагледне.

Избор новог кабинета прилично је сретан, те се свуда сусреће са симпатијама. Обзиром на његов непристрасни програм, подупираће га нажда и конзервативни протестанти. Парламентарна опозиција састојаће се од социјалних демократа и ултрамонтанаца, али неће моћи да спречава министарство у његовом дјеловању.

О политичком и привредном програму нове владе из ближе ће се изјаснити пријестони говор. Толико је само сигурно, да ново министарство потпуно предузима све пројекте пријашње владе, у колико се тичу земаљске одбране, нарочито утврђења Клисингена и цијеле низоземске обале све до Хелдера, проведења војничке реформе и израде јаке низоземске ратне мрнарице. Континуитет у земаљској одбрани је једна позитивна појава у политичкој збрци, усред које нови кабинет предузима своје дјеловање.

Дневник

Личне вијести. На Цетињу се бави познати француски публициста и велики пријатељ нашег народа г. Шарл Лоазо, који врло често нашу земљу посјећује и у њој радо борави. Добро нам дошао!

Четрдесетогодишњица. Хрватско драматско друштво у Вараждину и хрватско народно позориште у Осјеку сјутра прослављају четрдесетогодишњицу отварања хрватског грађанског позоришта у Вараждину, које је прије четрдесет година на исти дан свечано отворено Кукуљевићевом „Потурицом“. Срећно и честито!

Пријатељ Срба. Овијех дана бавио се у нашој непосредној близини, у Дубровнику, познати пријатељ Срба, г. др. Алфред Јенсен, признати шведски славаиста и секретар Нобелове Академије у Штокхолму. Г. др. Јенсен је из Дубровника отпутовао у Србију ради научних студија. Као што је познато, г. др. Јенсен се бави с успјехом преводњештем и истраживањем словенске литературе. Баш овијех дана он је издао лијепо дјело из српске књижевности под именом Montenegro's Agekrans. Књига је велика и елегантно опремљена и садржи превод „Горског Вијенца“ и „Смрт Смаил Аге Ченгића“. Уз оба ова пријевода налази се увод с потребним коментарима, као год и биографије прослављених писаца, Његоша и Мажуранића. Стручна критика пријевде ове оцијенила је врло повољно.

Нови брзи параброд. Угарско-хрватско паробродско друштво, које с успјехом дјелује на Јадранском Мору, повећало је свој пловни парк још једним новим бродом. Он се зове „Вишеград“, има 1200 тона, двије парне машине у износу 3000 коњске снаге и просјечно проваљује 16 миља на сат. Уз то је пароброд снабдевен свима потребним удобностима и елеганцијом. Брод је прављен у Енглеској и на путу је за Сењску Ријеку, те ће се увести у брзој пружу и другој пловини овог мјесеца. Саобраћаће до Котора.

Наши официри у Крагујевцу. У крагујевачкој војној болници леже тешко рањени: поручник Радуле Браичић и потпоручник Душан Т. Вукотић. Они су рањени у крвавој борби на Великог Говедарнику 9. јула. Благодарне великој заузимљивости болничког особља, а нарочито великом заузимању и одличној спреми оперативних г. Д-ра Јозефа Полака Чеха, шефа аустриске мисије Црвеног Крста у Крагујевцу и асистенцији његовог помоћника

професора г. доктора Ловрића, који тако рећи и дан и ноћ раде око овијех рањеника и над њима изливају сву љубав својих племенитих словенских душа, као да су им рођена браћа, — ови наши дични синови, витезови са Бардањолта и Брегалнице, на путу су оздрављења, што им од свега срца желимо и са своје стране захваљујемо онијема, који се око њих заузимају а нарочито оператору г. доктору Полаку и професору г. доктору Ловрићу.

Вријеме. У понедељак рано изјутра излила се силна киша, која је проузроковала да је знатна студен завладала. Послије ње облачило се врло често, али је увијек вјетар кишу надвладао, а често је био и врло јак. Промјенљиво, али оштростудено вријеме још траје. Данас је и кише било.

Читуља. Пишу нам из Релеза: 18. августа ове године, погинуо је од Арнаута — Фанда — у њаковачкој нахији, дјеловођа општине Ђонајске и горо-жупске Иван Ј. Којовић, родом из села Релезе (љешанске нахије). Покојни Иван, као пуки сиромах, није могао продужити школовање на Цетињу, те је принуђен био поћи у Биоград, гдје је, послужујући, мучећи се и патећи, свршио три разреда гимназије и ступио у IV разред. У то га затече и рат са Турском. Млад и одушевљен, Иван пође као добровољац са својом браћом Србијанцима, да се српској завјетној идеји и он одужи, и са српском војском стиже до Ђаковице, гдје су га војничке власти поставиле за дјеловођу општине Ђонајске и горо-жупске (Ђаковица). До 18. августа ове године ту је дужност вршио, и тога дана при путу из Ђаковице за Горо-Жупу у шуми више Кајуше код гроба „Фреглинго“ убиство је извршено сјекиром, каменицама а има трагова и од ножа испод грла. Љеш му се није могао паћи за неколико дана и 27. августа љеш је избацила ријека Дрим. Страшна је била слика: у једној великој врећи, увијен и сашивен, а о грлу друга врећа, пуна камења од пет ока. Одјело му је било скинуто, само је имао панталоне. Лице му је било онакажено: уши одсјечене, очи ископане, иза ушију велика рана од сјекире. Вода је учинила своје, те се љеш почео распадати. Ужас! Послије увиђаја власти Иван је сахрањен у селу Влашњи поред пута у близини Дрима. Несретни Иван оставио је послје себе старе родитеље, у великој сиромаштини; он им је једина нада и утеха био. Нек му је лака срчка земља, за коју је и свој млађани живот испустио на великим мукама желећи своју дужност тачно извршити и служити као савјесан чиновник српски. Његовијем старим родитељима за највише увиђеним наше топло саучешће.

Телеграфски извјештаји Србија и Арбанаси

Биоград, 8. септембра
Полузванична „Самоуправа“ у свом уводном чланку тврди на основу сигурних извјештаја, да је ситуација на арбанаској граници постала врло озбиљна, јер се Арбанаси скупљају и оружају модерним оружјем и спремају се да нападну на Србију. Провокаторски агенти увукли су се на српско земљиште ради подизања Арбанаса, који су до сада били мирни. Јасно се види да се ова непријатељства подстичу из иностранства, а да су наперена противу Србије и Црне Горе. Министар војни је наредио, да се гарнизони на граници појачају, а у случају нужде и са трупама из Србије. У циљу да се сузбију нападаји или покушаји напада, влада се налази приморана, да поново предузме стратегиске положаје, које је била напустила и о томе је већ обавијестила кабинет великих сила с убјеђењем, да се на то нико неће моћи жалити, јер је то колико њено право, толико исто и њена дужност. (Б. Пресбиоро).

Повратак Краља Петра

Биоград, 8. септембра
Краљ Петар долази сјутра из Рибарске Бање. (Б. П.)

Митинг у Валони

Валона, 8. септембра
Јуче је држан велики митинг, којим се протестовало противу држања Есад паше. (Бечки Кор. Биро)

Руски генерални консулат

Петроград, 8. септембра
Влада намјерава установити генерални консулат у Арбанији. Ковцев се вратио, а Сазонов је отпутовао у иностранство; заступаће га Нератов. (Б. К. Б.)

Јонеску у Риму

Рим, 8. септембра
Јонеску приспио. Сан Ђулиано је дуго конферисао са Јонеском. (Б. К. Б.)

Бугари за Тракију

Цариград, 8. септембра
Тврди се, да су се бугарски делегати обвезали да даду амнестију насељењу западне Тракије. (Б. К. Б.)

Грчки Краљ у Паризу

Париз, 9. септембра
На ручку у јелесејском двору Поенкаре је наздравио Краљу Грчком рекавши, да ће Француска, чији су осјећаји непромјенљиви, остати увјек за Грчку сигурна и лојална пријатељица. Краљ, захваљујући, рече, да високо цијени осјећаје активне симпатије, о којој је Француска дала Грчкој толико доказа, и да придаје највећу цијену за одржање и развиће традиционалних веза пријатељства двају земаља. (Б. К. Б.)

Смрт талијанског министра

Рим, 9. септембра
Министар пошта умро. (Б. К. Б.)

Анархија у Арбанији

Биоград, 9. септембра
Анархија у Арбанији све се више шири. Прекјуче су Арбанаси извршили напад на српском земљишту у околини Дебра. Све су мјере предузете да се ти нападаји најенергичније сузбију. (Пресбиоро).

Грчки краљ у Паризу

Париз, 10. септембра
Поенкаре је посетио Грчког Краља. — Сазонов приспио овдје одакле ће у Виши.

Арбанаси у Дебру

Биоград, 10. септембра
Јуче око десет сати из јутра дошло је до судара између Арбанаса и наших трупа у околини Дебра. Бој је био ожесточен и трајао је до подна, када су се наше двије чете повукле пут Кичева. Арбанаси су ушли у Дебру, и има их 6000. Њих предводе страни официри, којих народност није још утврђена. Помоћне трупе одмах су упућене пут Дебра. (Б. Пресбиоро.)

Деманти из Србије

Биоград, 10. септембра
Вијести, које су се појавиле у страниој штампи о несугласици између Србије и Грчке потпуно су лажне. Оне су потекле стога што је саопштено воденском владици да неће моћи више прегледати школе на српском земљишту, које

се од дана прокламације анексије налазе под управом црквеном и школском Србије. Вијест, коју је донијела „Фос. Цајтунг“, да се краљ Србије намјерава прогласити за цара Срба, толико је смијешна, да није потреба ни да се демантира. (Б. Пресбиоро.)

ОГЛАСИ

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена. Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 9,10 ФРАНО СИБРИНА

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распродати велику мношину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капцама и чврстим ђоновима са клинцима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поузећем.

S. URBACH'S Schuh-Export Krakau, № 5. (Orr). Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо. бр. 35. 3,4

Објава

Јављамо поштованој публици, да ће најдаље кроз мјесец дана бити у депозиту у Подгорици и Цетињу оргиналних „Сингер“ машина сваке врсте.

Цетиње, 10. септ. 1913.
бр. 38. 1,5 КОМП. СИНГЕР ШИВАЋИХ МАШИНА
ГЛАВНИ ЗАСТУПНИК РИСТО РУНДО

П. п. бр. 1. 45—50

ПОМЕН

14-ог септембра ове године, даваћемо помен нашој браћи, погинулој 1912/13 године, у цркви „Св. Луке“, у Штитаре.

Митру А. Вујовићу, Саву С. Перишићу, Саву Л. Перишићу, Шутану Ђ. Чичаревићу, Милу Ш. Чичаревићу, Луки М. Чичаревићу, Буру М. Чичаревићу, Саву И. Перишићу.

Штитари. 10-ог септембра 1913 год.
У име ожалосћених породица:
бр. 39. 1,1 поручик Саво Ф. Челебић.

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ

Гричар и Мејач

ЉУБЉАНА

(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечаке и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цијеновници бесплатно.

бр. 36. 3—6

Нова Црна Гора

Ваше непобједиво оружје повјешајте данас о клин и одајте се добро заслуженом миру и благодворном раду и култури; али свакојако милујте то оружје и држите га свијетло и наредно.

Краљева наредба војсци.

Сљедујмо очинском савјету Владареву. Опустимо се апатије и прионимо сложено на уређење нове Црне Горе. Одајмо се благотворном раду и култури и помозимо позване, да правилно и цијелосходно ријеше предстојећа важна питања, од којих зависи напредак и правилан развој проширене и увеличане Домовине. То ћемо најбоље и најсигурније постићи ако јавном ријечју на сходан начин третирамо поједина питања и о њима дадемо свој суд. Можда ће по који пут наше мишљење бити и нетачно, али то ништа не значи, само ако нам је намјера добра. Опет ћемо успјети, јер ћемо дати повода паметнијим и мјеродавнијим, да о том проговоре и укажу на прави пут. С таквом намјером и ја отпочињем говорити о два неодложна и још више важна питања. Унапријед изјављујем да и сам нијесам дошао до сигурна закључка, на који би начин најправије и најбоље било ријешити их. Не претендујем на компетентност нити могу, јер нијесам имао времена ни могућности, да питања довољно проучим. Нијесу ми чак добро познате ни прилике у новоослобођеним крајевима, на које се односе дотична питања. Намјера ми је добра и ја ћу бити потпуно задовољан, ако овим подстакнем оне, којима су те прилике боље познате, који су их можда већ и студирали и чије је мишљење као таквих мјеродавније. Позвани ће се таквим мишљењем користити и тиме ће бити поможено општој ствари, чему, увјеран сам, сви тежимо.

Говорићу о питању насељења слободног земљишта у новим крајевима и о аграрном питању.

I

Искуство нам је показало, да начин подјеле слободног земљишта по завршетку претпрошлог рата с Турском није био практичан и ако се не би могло рећи, да је био неправилан. Хтјело се је да сваки учесник у рату добије једнаку награду за поднесене жртве и у ту сврху наређено је, да се придобитак подијели на све војнике подједнако. Припало је сваком по 3 рала. То је био тако незнатан посјед, да се појединци нијесу могли њима користити нити га у властину задржати. Уступали су га имућнијим по незнатној цијени, и тако су стварани према нашим приликама доста велики посједи. Намјера је била племенита — да се сваки подједнако награди, али је резултат постигнут противан — користило се је њих мали број. Треба дакле тражити други практичнији начин подјеле. Има их два и ја ћу оба изнијети, разумије се укратко. Ма који начин надлежни прихватили, било од ова два, било евентуални трећи, он мора бити регулисан законом.

Први би начин био, да се допусти и помаже сеоба у нове кра-

јеве само сиромашним фамилијама. Критеријум сиромаштва закон би утврдио, а тако и количину земљишта, које би им се онамо даровало. Своје овамошње посједете би фамилије имале уступити имућнијој својти, или ако ове нема, комшији, који не би добио право сеобе, за малу цијену, која би се комисијски према нарочитом упуству утврђивала. На тај би начин фамилија, која се сели, добила новчаних средстава, да се може на дарованом земљишту населити, а и својта или комшија, који остаје на старом огњишту, била би награђена, јер би за малу цијену увећала свој иметак. Хипотекарна Банка, чији се капитал ма како било мора знатно подићи, помагала би повољним зајмовима откуп овамошње имовине оних, који се селе. Даровица се не би смјела оптеретити, продати, или иначе уступити за законом утврђено вријеме. Посве сиромашне фамилије, које или немају никаквог имања или је тако незнатно, да се откупном цијеном не могу преселити, Држава би морала припомоћи.

Други би начин био, да се слободно земљиште подијели као и послије претпрошлог рата на све војнике подједнако, а да се законом одреди ко има право сеобе као и у првом случају. Они, који не би добили с обзиром на њихово имовно стање право сеобе, дужни би били уступити Држави своје дијелове у новим крајевима по утврђеној цијени. Држава би те дијелове уступила онима, који су добили право сеобе по истим цијенама, којима би се додао само интерес по амортизационом имању. У овом случају Аграрна Банка, о којој ће бити ријеч у аграрном питању, давала би нужне зајмове и утврдио би се износ дијелова, колико појединац има право купити. На утврђење овог износа утицало би: количина слободног земљишта, број насељеника и бројно стање фамилија.

II

Аграрно питање треба одмах регулисати. Све што би се оно више одлагало, све би га теже било ријешити. Боље га је сада па ма и не потпуно правилно ријешити, него га за доцније оставити. Ново стање у онамошњим крајевима утицало, нема сумње, и на односе кметова према агама. Кметови ће се мало ослободити и правити којекакве неприлике агама, што ће ове дражити и учинити при откупу непопустљивијим. При том данашње доба не може трпјети тај однос аге и кметова јер он мало, ако не и доста, мирише на средњевјековно ropство.

И ово се питање дакако мора законом регулисати, а на основу извјештаја једне озбиљне комисије која би у детаљима проучила односе ага и кметова. Агинско би се право имало процијенити од дотичних кметова. У овом откупу кметове би помагала једна Аграрна Банка. Капитал банчин или би Држава за свој рачун нашла или би у ту сврху дала концесију страним капиталистима.

Комисија, која би ово питање проучавала, имала би одмах рад отпочети. Сачињавали би ју најмање два добра и практична правника, а попуњавала би се угледнијим

незаинтересованим мјештанима, којима су односи ага и кметова од ратије познати. Поред тога додао би јој се потребан број геометара ради премјера земљишта. Она би као таква потпомогла и правилно излођење питања насељења, пронашла би и утврдила количину слободног земљишта у коју би сврху од сваког појединог посједника тражила доказе о властину.

Овим би начином оба питања била правилно ријешена. Нужни детаљи били би истакнути у реферату комисије.

Завршујем с напоменом да се проучавању и уређењу ових питања мора неодложно приступити, па ма на који начин било.

* * *

Историски Едикт (указ) Цара Константина

— Издан у Милану 313. године —

У прва три хришћанска вијека десет независних римских цара гонили су свету Христову цркву. И отуда историја цркве на својим страницама убројила је десет гоњења, којима су пошљедоватељи Христове науке на тако грозан начин, ни криви ни дужни, били изложени разноврсним мучењима.

Сви апостоли Христови, осим једног, Јована Богослова, били су жртва ових гоњења, а и послије њих на хиљаде хришћанских мученика, тих невиних жртава, вјеру су своју грозном смрћу запечатали. Што су римски царева жешћа мучања изналазили, да тијем стану на пут ширењу св. Христове науке, то су побожни хришћани своју све више презирали и славни вијенац мучења драговољно примали.

Сва ова страшна мучења прве хришћане нијесу могла заглашати, нити су их могла од хришћанске вјере одстранити, јер су они, по ријечима Христа Спаситеља, тврдо вјеровали, да цркви Његовој не могу одолети ни сама врата пакла.

Божанственост науке своје Христос Спаситељ доказивао је надприродним чудесима, која је чинио како за вријеме свог земног живота, тако и послије свог вознесења на небо.

Измађу многих осталих, једно такво чудо Христос је показао, да њим прекине даља гоњења, неправедно подигнута противу пошљедоватеља његове св. науке. Као видно средство, преко кога би се то чудо имало извести, Господ је по неиспитаноме промислу, за то изабрао Цара Константина. То чудо догодило са овим начином: Константину, као законитом претенденту на пријестол римски 312. године истакао се супарник му Максентије. И тако са обије стране чињене су припреме за страхан рат. Константин, предвиђајући за себе положај врло озбиљан и опасан, обратио се топломо молитвом истинитоме Богу, ономе Богу, кога хришћани вјерују, срдечно молећи Га, да му у предстојећој борби противу Максентија буде у помоћи.

Господ је услишио молитву Константину, и баш у часу, кад је он био при молитви, у сред бијелог дана, на небу видио је сјајни величанствени крст, и са обије његове стране било је написано: „Ни-ка“, што је значило овиме ћеш побједити.

Ова небесна појава, охрабрила је Константина, те је дао направити онакви крст, каквог му је небо показало, и наредио је да се тај крст носи пред војском, коју је он предводио противу Максентија. Борба је са обије стране започета и била је страшна и ужасна, али помоћу Божијом побједа среће била је на страни Константиновој.

У знак благодарности, за милост, коју му је творац небесни показао у овој одсудној борби, Константин је 313. године у Милану издао царски Едикт (указ) којим је заштитио слободу Христове цркве. И тијем примио је Константин на себе моћно покровитељство над свима онима, који су припадали спасоносној Христовој науци.

Под таквом моћном заштитом Цара Константина Великог, св. хришћанска црква добила је слободу и нагло се почела ширити на све чегири стране пространог свијета.

Да би Константин, како у својим политичким, тако и у религиозним начелима, што бољи и јачи утицај могао имати, он је своју пријестоницу пренио из Рима у Византију и нову пријестоницу по своме имену назвао је Константинопољ, данашњи Цариград.

Царица Јелена, мати Константина, шљедујући примјеру сина, примила је православну вјеру, и дубоком побожношћу руковођена, зажељела је посјетити свети град Јерусалим, и обићи онамошња света мјеста, гдје је Христос рођен, гдје је живио, чинио чудеса и воскресао. Она је овамо потражила и нашла животворећи крст, на коме је био распет Христос Спаситељ. Константин са својом мајком, царицом Јеленом, на гробу Господњему подигао је величанствени храм. И од тога времена св. црква 14. септембра сваке године свјеткује велики празник часнога крста — Крстов-дан.

Константин није се на овоме ограничио, него је са својом мајком Јеленом и многе друге велике задужбине у своме пространоме царству подигао.

Да у цркви успостави мир и на законима основан добар поредак, Константин је 325. године у Никеју дао сазвати први васионски сабор. И на томе сабору лично је председавао. На томе сабору кога су састављали 318 св. отаца, окупљаних из свију страна хришћанске цркве, био је сачињен први дио симбола вјере до: јегоже царствију не будет конца.

За велика побожна дјела св. црква цара Константина и Јелену уврстила је у ред великих хришћанских светитеља назвавши их: равне апостолима. Њихову свету успомену држимо 21. маја сваке године.

Моћно покровитељство цара Константина над хришћанима у историји цркве, односно у историји цијелог човјечанства велики је преокрет учинио. Тај велики преокрет састоји се у томе што Божанствена наука Христова учи и народима проповиједа: мир, слогу, братство и једнакост. И у вези са овиме света црква тежила је вазда и свеђер тежи за тијем, да у свима врлинама унаприједи род људски. Христос није снабдио своју цркву науком само за своје савременике, него за сва времена и све вјекове до свршетка свијета, то јест све докле људи буде на земљи.

Спасоносна наука Христова облагородила је човјечанство и уздигла је на висину културе и цивилизације.

Оваким благодетним утицајем св. цркве и наш драги народ знао се је користовати. У данима тешког искушења, кад српски народ бијаше подлегао туђинској навали, и баш онда, кад се налазише у недостатку свог физичког надмоћја, он је и тада, противу свог крлетог непријатеља истакао своју религију, створивши тијем једно духовно царство, оличено у цркви, као најјачем и најбољем изразу народне одбране св. вјером Христовом.

У критичним данима таквог искушења св. православна црква била је једина чуварица не само вјере него и српске народности.

С погледом на ово наш, српски народ дужан је да се вазда сјећа, да му је вјера помогла, у очувању своје егзистенције, и да је дужан вазда гажити стално увјерење, да се само на тврдој стијени спасоносне хришћанске вјере може зидати јака зграда државне моћи и народне среће.

У вези са овиме, колико је знаменита 313. година била, корисна за човјечанство у опште, у толико је садања 1913. година била срећна и плодотворна за наш драги српски народ.

Прва је прекинула своја страшна гоњења и мучења, којима су изложени били невини и побожни ондашњи хришћани. А ова потоња, помоћу Свемогућег Бога, ослободила је балканске хришћане петвјековног робовања, несносног зулума и неправде.

И ако обије ове знамените године, раставља дуги период од 16 вијекова, али по својој историјској значају оне су сродне у погледу слободе, мира и благостања народног.

Наше прилике не дозволише, да и ми, као и остала хришћанска црква, на тако свечани начин прославимо успомену Константиновог Едикта, али ове скромне ретке написасмо са пуно хвале и признања славној успомени исторскога дјела првога славнога хришћанскога цара Константина, завршујући их са топлим молитвом: нека је слава и хвала Богу за све.

М. М.

Какви су Бугари

— Оцјена једног француског новинара —

И поред свега настојавања Бугара да обману европско јавно мишљење и да га, као и раније, у прилог свој заведи, све јасније бива да су Бугари у овим ратовима играли не само незавидну улогу него и да су се држали тако као да нијесу културни народ, него рогобатни дивљаци. С њима су већ сви начисто и о њима се европско јавно мишљење врло ружно изражава — онако како су они у ствари и заслужили.

Што се све више о њима скристализова одређено мишљење, заслуга је како балканских савезних држава, које омогућише да недјела и дивљаштва бугарска изађу на јавност, тако и свију оних странаца, а нарочито новинара, који се о бугарским звјерствима увјерше на лицу мјеста.

Један од тих страних новинара, А. Олар, написао је у «Аксиону» уводни чланак, у коме говори о садржини једне књиге, коју је издао тински универзитет о бугарским звјерствима.

Та излагања Олар пропраћа овим ријечима: «Уроци тако паглов рушења бугарске моћи још су тајанствени. Кад су покушали против својих српских и грчких савезника, свој рђав подвиг, један од најгнуснијих који помиње историја, они су рђаво израчунали стварну снагу српске и грчке војска, којима су они мислили да приреде једну обичну касацију, и та погрешка у рачуну довољно објашњава њихов материјални пораз. Али њихов морални пораз, изненадан пометњу њиховог духа и срца, не стижемо да објаснимо. Они који су показали тако разборито предвиђање у прва времена њихове борбе противу Турака, они чијем се генију организације дивно цео свијет, њима чак и на памет није пало да оставе неке трупе у Једрену, и то тако утврђено мјесто, које су они тако тешко освојили, поново су заузели Турци а Бугари нијесу ни покушали да га бране и да дају отпора. Њихова морална утученост гора је од физичке. Они чак немају ни потребно енергије да оду да окупирају Дедеагач који им Турска оставља, и треба да Грци окупирају ту варош и околину за њих. Онај краљ за кога се говорило да је тако хитар, коме су приписивали, прије неколико само мјесеци истински политички геније ево га инертног, слоњеног, без и једне идеје, без икакве воље.

Најчудније је то што су Бугари, који су се дијепим националним трудом, по угледу на Јапанце, уздигли на високи ступањ цивилизације, пали од једном, чим су постали побјеђени војници, попова у варварство.

Слушам љубазне слобове како говоре да су сви ти људи, Грци, Срби, Бугари, што се тиче свирепости једнаки, и да могу да иду један с другим под руку. Овај надуван говор, вели Олар, неправедан је и глуп.

Затим изводи садржину књиге атипског универзитета, и последице тих навода завршава чланак овим ријечима:

«Треба ли рећи, као што је то јавно изјавио краљ Константин, да Бугари, владајући се тако, «немају више права да се убрајају међу цивилизоване народе?» Да, ако њихова влада остави некажљиво оне који су покоље вршили. Но, ако га влада казни офицере и војнике, те у бјеснилу због пораза поманигазе закљонце, који су хтјели и извршили те покоље, нека се краљ Фердинанд, ако то може, пожурни, да пред свијетом пружи пријер строгости. Ако то не буде могао, ствар Бугарске биће за дуго изгубљена за јавно мишљење.»

Скупштина Срба у Сарајеву

— Срби осуђују Штадлерову отимачину —

У недјељу је била у Сарајеву велика српска јавна скупштина противу Штадлерове отимачине поводом насилног покрштавања Српкиње Ђурђинке Павловић, која је од стране католичког свештенства намамљена, покатоличена и слободе лишена.

На позив угледних српских првака скупило се на ту скупштину око 3000 Срба православних, муслимана и лијепо број домаћих Јевреја. На скупштини је говорило неколико њих и онда је донесена ова резолуција, коју је босанска цензура на три мјеста заплијенила:

Резолуција грађана града Сарајева, искупљених на скупштини 8. (21.) септембра 1913.

Срби грађани града Сарајева искупљени на скупштини 8. (21.) септембра 1913. у порти друштва «Слоге» констатују:

1. Да је католички клир преко свога представника надбискупа Др. Ј. Штадлера при случају конверзије Ђурђинке Павловић за шест мјесеци ограничавао особну слободу Ђурђинке Павловићеве и хотимице пропустио пријавити државној управи, да је Ђурђинку Павловић у слободи ограничио, те тиме дошао у несумњив сукоб са прописом § 196 кривичног закона, а кривац није ни на одговорност позван а још мање кажњен.

2) Да је исти католички клир преко истог свога представника приликом исте конверзије обишао закон (владареву санкционисану наредбу) о поступку при прелазу лица из једне вјероисповијести у другу пропустивши провјерити тим законом наређене процесуалне чине, па да ни за ту повреду закона није кривац ни на одговорност стављен а камо ли кажњен.

3) Да је исти католички клир преко истог представника надбискупа др. Штадлера јавно повриједио дужни респект према земаљским законима изјавивши оговорено, да га ти закони у његовом дјеловању не вежу и да их се он не држи нити ће их се држати и тиме понижио одредбе што су их издале државне власти па ни за то није кривац ни на одговорност позван а камо ли кажњен, — (Овдје је заплијенило неколико редова).

4) Да је српско православно клир у сличним приликама бивао прогоњен и кажњен свом законском строгању и — (И овдје је заплијенило неколико редова).

Грађани града Сарајева позивљу народне посланике да подигну глас у Сабору против земаљске управе, која све ово трпи, а да се свим силама боре у Сабору, да се успостави једнакоправност грађана пред законом, да својим држањем у Сабору присиле земаљске власти да прибаве снагу државним законима, и да овој влади не даду свога повјерења ни у коме виду.

Моћним факторима Аустро-Угарске Монархије поручијемо да би требали још за времена обратити већу пажњу на необуздану пропаганду католичког клира у овој држави и заштитити остале вјерисповиједи од насртаја римске пропаганде, како би се народ увјерио, да се закони примјењују подједнако на све грађане.

Радна већина у Херцег-Босни

— Нацрт програма за заједнички рад Хрвата, Срба и Муслимана —

У Босни се покреће акција међу странакама, које се ондје дијеле по конфесијама, да се створи један заједнички програм рада, на коме ће се моћи сложити народни посланици без обзира на вјеру. Тај програм будуће т. зв. радне већине базира се на начелу, да су Срби и Хрвати један народ са два имена, па се с тога могу сложити у једном програму. Нацрт оваког програма саставио је од стране Срба нар. посланик Милан Сршкић. У државоправном погледу иде програм за постигнућем самоуправне индивидуалности, те тражи, да се закон од 22. фебруара 1880. преиначи у корист аутономије.

У унутарњој политици тражи се што већа аутономија за општине, слободомни градски статут за Сарајево, стварање закона о општинској надлежности, без које се не може стећи босанско херцеговачко поданство, чиновничку прагматику, каз, закон управни и оснутак кондикторног уреда у Сарајеву.

У привредној и социјалној политици траже се у програму инвестиција за пољопривреду, подупирање домаће индустрије и обрта и погодовање нових подзећа опростом пореза и безкаматним зајмовима. Разборито исцрпљивање бос. рудника, држ. шума; излучивање балталика из њих и растерећење њихово од сервитута. Тражи се стварање закона о пољским и шумским штетама, да се на пут стане прекомјерном глобама.

Закон о мелиорацијама има се што прије створити и олакшати отплату зајмова, дигнутих за милиорацију земљишта. Имају се регулирати ријеке, градити чатрње и водоводи, цесте, а и општинске и сеоске цесте по посебином нацрту по свој земљи.

Даље се тражи осигурање радника и занатлија, оснивање занатлиских и техничких средњих школа, заштита радника, промена ловачког закона уређење општинских ловишта и обвезно осигурање сељачких усјева од туче, пожара и поплава.

У просвјетном погледу тражи се инте-оснивање завода за побијање неписмености, оснивање завода за сирочад, слијепе, глухонијеме; повећање броја средњих и стручних школа, оснивање књижница, народног казалишта у Сарајеву, школског савјета и повишење броја школских љекара.

Тражи се равноправност свих законом признатих вјера уз чување слободе увјерења у свим вјерским питањима, законско уређење одношаја међу конфесијама, проширење вјерско-просвјетне аутономије, а језик наставни у свим школама, које се издржавају или помажу из земаљских средстава, има да буде српско-хрватски.

У држ. финансијама тражи се што једностванија управа, што боље искоришћење дуванског монопола, подржавање поште и брзојава (сад је војничка), да се кроз десет година не уведе нови порези, да се порез од ситне стоке докине, да се у нарудбинама за ерар домаћима даде предност. Уведење рачунског двора и контроле земаљских дугова.

Затим тражи градњу болница и већу бригу за народно здравље.

У правосуђу тражи што већу независност судца и осигурање њихово против самовољних премјештања; пороту за све политичке и штампарске деликте, оснивање управног судишта, трећу инстанцију у грађ. и казним процесима, реформу каз, поступника и закона о надлежности судова у модерном духу. Накнада штете од стране државе за оне, који су невини сједјели у истражном затвору.

Тражи се реформа овршног поступка и реформа у грађанског поступника у напредном духу, а пооштрење казни за увреде поштења почињене штампом.

Даље се тражи закон о накнади штета, почињених прометним средствима тјераних паром, електриком или експлозивним пливинама, између стечајнога реда. Оснивање нових тргов. судова, новог нотариатског реда и реформа грађанског права.

У закључку се вели, да је то комплекс свих заједничких културних и економских потреба цијелога народа у Босни и Херцеговини које се могу извести, обзиром на садашњу финансијалну снагу земље.

Како је сад дошло до сукоба између владе и умерених српских посланика, међу којима је и др. Сршкић, због чега су готово сви посланици из те групе поднијели оставке, то ни од радне већине у босанском сабору неће ништа бити.

Политички преглед

Турско-бугарски рат

Као што из Цариграда јављају, турско-бугарски мировни уговор почиње ријечима: «Оба су вјераја подстрекало живом жељом да опет успоставе односе на чврстој и трајној основи.» У вједу није говорено ништа као у лондонском уговору, о «вјечном» пријатељству. Чланак 1. установљује већ познате границе. Чланак 2. уређује народносна питања. Становништво оних подручја, које остаје Бугарској, дозвољава се рок од четири године, последије којег може примити бугарско поданство или се иселити. За 4 године неће се становништво позивати на војничко службовање. Чланак 3 уређује права муслимана и њихових општина. Муслимани ће уживати иста политичка права као и Бугари. По чланку 4 управљаће вауфским добрима муслиманске општине. Чланком 5 установљује се опште примјере. По чланку 6 испразниће се она подручја, која остају Бугарима, за два мјесеца. Чланак 7 садржи одредбе о измјени заробљеника. Даљи чланак говори, да лондонски мир остаје у снази у толико, у колико га не преиначује садашњи уговор. Даље се установљује да садашњи уговор ступа на снагу од дана потписа. Захтјев Бугара, да се у уговор прими посебни чланак о подигнућу и издржавању споменика на бојиштима, пропао је. Уговору је приложено више додатка, којима се освјетљавају поједини чланови или се уређују питања секундарне нарави. Један записник тиче се исплате за реквизиције за вријеме окупације са стране Бугарске.

Грчки краљ у Паризу

Приликом боравка грчког краља у Паризу председник републике Поенкаре давао је дине, на коме је председник Поенкаре држао здравицу, у којој је, поред осталог, рекао:

«Сире! Поздрављајући срдечно Ваше Величанство, врло сам обрадован да могу грчком народу пред његовим узвишеним сувереном изрећи осјећаје Француске. Ништа није Француска равнодушно пропустила што се тиче храброг грчког народа.

Француска се цијенила сретном, да може на молбу хеленске владе предузети мисију, да бдије за вријеме обију недавних ратова над сигурношћу њених поданика. Она је са весељем гледала везу, којом се веже уско пријатељство између ваших и

наших официра. Она је одобравала јунаштво и лијепо успјех, што су га извојштиле чете Вашег Величанства. Молим Ваше Величанство, да буде увјерено, да Француска, чија су чувства непоколебива, остаје Грчкој лојални и сигурни пријатељ, како је и до сад била».

Краљ Константин рекао је у одговору: «Захваљујем вам, г. председниче на добродошлицу, у којој сте ми изrekli непоколебива чувства пријатељства, која ваш племенити народ гаји за Грчку. У добрим и злим данима своје повјести нашао је грчки народ увијек симпатију и помоћ код француског народа. Недавно још за вријеме ових обију балканских ратова, предузела је Француска веледушну мисију да бдије над сигурношћу мојих поданика, и у часу кад су изникла тешка питања, у којима су животни интереси Грчке стајали на коцки, била је Француска она, која је подупирала дјелотворне симпатије, што их је Француска толико пута показала за Грчку, високо цијеним и да највећу вриједност придајем томе да се уздржи и његује веза традиционалног пријатељства која веже обије земље».

Влада републике имала је доброту ставити на располагање Грчкој мисију, која је састављена из најзнаменитијих официра свију врста оружане силе, који су под водством генерала Ејдуа вршили своју задаћу са стручним познавањем, великом марљивошћу и знатним одушевљењем, којима изрећи хвалу веома ми је угодно. Молим вас, госп. председниче, будите увјерени да ја осјећаје дјелотворне симпатије, што их је Француска толико пута показала за Грчку, високо цијеним и да највећу вриједност придајем томе да се уздржи и његује веза традиционалног пријатељства која веже обије земље».

Из народа

Помен палим борцима

Пишу нам с Ораха:

Прије неки дан, 8. о. м., овдје је држан помен у ратовима поинулим Орашанима. Том приликом Видак Пејовић пред црквом орашком држао је овај говор:

«Драга браћо и пријатељи!

Ми се данас скуписмо у овом божјем дому, да подигнемо наше топле молитве свемогућему за покој душа наше драге браће Орашана, који у балканском ратовима 1912. и 1913. године падоше за ослобођење наше и њихове подјармљене браће и који за петстоина и више година за жељену српску идеју животе своје часно даше; ми се скуписмо, да један дио вјечитога свога моралнога дуга, који својој браћи дугујемо, одужимо, а у исто вријеме и да испунимо једну братску родитељску, дружевску, пријатељску и у онште човјечанску и хришћанску дужност. Па уз топле молитве, које уз запаљене воштанице упутисмо Творцу, дужност нам налаже, да о нашим врлим покојницима крвавим борцима, речемо ријеч двије, коју дужност ја, као њихов брат, друг и сељанин, на се узех. Молио бих господу и све остале слушаоце, да ми се не замјери и не узме као сопствена хвала, јер о људима, који у светим овим ратовима падоше, мора се говорити онако како је и како су они заиста заслужили. Ја нећу овдје да истичем жртве, које су Орашани приносили на олтар српске слободе, не само у свим ратовима, које је наша домовина водила противу вјековнога непријатеља, већ и у четовању којим се помагало подјармљеној браћи у Херцеговини и у другим околним српским покрајинама, које туђа нога газаше и српску душу за гущу пснициом стискаше, гдје су Орашани, саразмјерно својој знаји и величини, доста велики број жртава дали. Ја ћу овдје да проговорим са сјенама браће Орашана, који у овим светим ратовима падоше.

Наше мало али — нека ми се не замјери — вазда храбро сеоце, које броји једну пољу чету, изгубило је у овим ратовима прошле и ове године 8 Појовића, 9 Ђуровића и 1 Стојановића, свега 18 својих соколова, а има 22 лакше и теже рањених. Наши пали соколови шљедовали су примјеру својих предака, који такође, као што рекох, велики број жртава дадоше по турским градовима и тврђавама од Блата па чак до Невесиња.

Ми не жалимо вас и ваше животе, јер ће ваша имена бити записана златним словима, као и осталим Црногорцима, који у овим ратовима падоше, у нашу ратну историју, те ће ваша имена далеко више живјети, нег многијех нас живијех који на кућном пријекладу умру, а једном ћемо мријети сви. Смрт је слатка кад је славна и вјечног спомена достојна. Вашом славном смрћу дичимо се ми, ваша браћа, а куд и камо ће се боље дичити ваше потомство, кад се буде рачунало ко је више за домовину дао и ко је у светој борби пао. Ви нијесте, браћо, помишљали на то што сте хранитељи старих родитеља, своје дјеце и својих несретних удовица. Ви сте знали да ће се о њима побринути наша држава и наш добри и узвишени Краљ Господар, ушта се нијесте преварили.

Ми жалимо оно, што бисте и ви, браћо, жалили да сте живи претекли: жалимо што древни српски Скадар, ту пријестоницу првих српских краљева Михаила и Бодина и сва скадарска утврђења и околину, не само оросисмо, већ јако залисмо нашом крвљу, засијасмо нашим костима, начестисмо нашим гробовима, и пошто нам Скадар и његова утврђења покосише цвијет Црне Горе, те ту увену и нестале, онда га на силу узесмо, пет-вјековног непријатеља са тога нашега огњишта, са те наше поткутнице, опет у Азију испратисмо. Кад рекосмо просте наше главе, проста ваша крвца, просте наше муке; кад рекосмо да дахнусмо, да узесмо што је наше; тад бездушна европска дипломатија, којој правда лежи у грубој вољи и топузу јачега, не гледајући на безбројне наше жртве, на све наше муке, ни на боже ни људске законе, те против сваке правде и правиче — они што у Европи ведре и облаче — узеше нам Скадар, тај бисер српске круне, узеше браћи из Србије дивно море, до којег они, као и ми до Скадра, преко лазине својих мртвих љешева дођоше. Узеше нам Скадар, на који имамо и историско право, који је Црној Гори потребан, као тијелу душник, као риби вода, као биљу сунце, као земљи киша, као кући врата; попретише нам својим силама, послаше своје ратне лађе и војску у наше море и неизбјежна опасност грозијаше нашој домовини. Наш добри Краљ Господар, да не би изгубио и ово мало Црногораца те му је остало, са болом у души својој уступи га европским силама с надом у Бога да ће опет наш бити; јер Бог правде, коме је и Европа и њене силе ситна као трунка, на вапaj безбројних ваших душа, које са Тарабоша, Владимировом Обликом, са развалина Светога Сирга, Труши, Деригната, злогласне Брдице, Дечића, Шипчаника, Врања, Бардањола и других око Скадра мјеста на јата к њему одлетјеше, учиниће да ми опет ваше гробове посјетимо, учиниће да Европа признаде наша историска права, наше у земаљ право отете земље. То су наше ране без пребола, то је бол душе наше, којему цео свијет не може дати мелема, све док ваше гробове гази туђа нога, док ваше кости — кости од костих нашијех — потреса и прекопава туђа рука, а у, по сваком праву, нашој земљи. Ту нијесу, браћо, само кости вас погинулијех у потоња два рата; ту су гробови и у њима у прах претворене кости наших давних владара и банова, наших безброј српских соколова и витезова, па и нас живијех ту је крв проливена; ту су многима од нас остале некоме рука, некоме нога, некоме око једно а некоме и оба-два. Ви сте управ срећни са свом браћом Србима, што у овим светим раговима падоше, јер ће ваша имена довијека живјети, ви сте их сами овјековјечили, а нама живијема је дужност, да се вас свагда сјећамо и ваша јунаштва потомству причамо и гулама предамо како се не би дали забраву, већ трајноме заслужноме славном спомену. Кажите нашим и вашим — у прошлијех петвјекова мукотрпнога српскога времена — славно палијема предцима, да се два српска њиховна војда, два српска Краља, а са њима и све Српство јаким, чврстом и — Боже дај — дуготрајном слогом свеза, те тако сложено заједнички и братски војевасмо и извојевасмо добар дио онога за шта су и они своје животе дали; кажите им: Косово је освећено, српски народ у Старој Србији и Македонији српску слободу и сва права црногорског и србијанског грађанина ужива. Извојевасмо и освојисмо скоро све на југу и истоку што је некад наше, српско, било, али, као што рекох, бездушна дипломатија европских сила узе нам адем наше тековине, узе нам, за нас света мјеста, вашом смрти освештана. Из пращине ваших кости изнићи ће цвијеће за наша покољења, и Бог правде и слободе даће сваком својој и ми ћемо опет к вама доћи, подићи вама споменике нове, а поновити старијема старе, и одатле са вашијех гробова, као данас одавде, подизати топле молитве Свемогућему за ваше душе; а до тада — Бог ће дати да то не буде далеко — лезите и трните, братске кости, туђу ногу да по вама гази. То нас јако мучи, то нас много боли, и крај ће бити нашем болу, кад се будемо слободно населивали поред гробова наше браће око Скадра и по крсној Херцеговини, као што се сада можемо селити и ширити поред светијех Дечана, српске патријаршије Пећи, Призрена и широм Македоније на обалама Вардара, па чак и Брегалнице, те граничне ријеке Душанова царства.

Тада ће се захорити српска пјесма од Јадрана до Дунава и од Уне до Брегалнице, а и сада и тада, и ми и наше и ваше потомство кличемо: Слава погинулој браћи и предцима нашим, слава домобраниоцима, слава јунацима, слава нашим соколовима, витезовима; слава им и вјечни спомен!"

Испади Арбанаса

— Ко буни католичке Арбанасе —

Испади Арбанаса пошљедњих дана дали су повода многим листовима да се позабаве Арбанасима и да покушају да објасне ове њихове изгреде. Тако је и "Нови Ријечки Лист" донио чланак поводом вијести о арнаутским изгредима, о којима је било ријечи и у нашим листовима.

Констатујући најприје како у Сјеверној Арбанији нема мира, писац тога чланка вели, да у том дијелу Арбаније живе већином католички Арнаути, „који нијесу никада били самостални у својим акцијама него су све што су радили чинили по улуствима с поља“, па онда овако наставља:

Били су увијек средство јаке католичко-клерикалне пропаганде, уз коју се у њихова подручја ширио туђи политички уплив. Тај клерикално-католички покрет има своје нити у овим нашим крајевима, и те су нити у вези са читавом оном политиком, која је Србији и Црној Гори створила уникум у историји државотворних народа. Арбанаси су, у име те политике, проглашени готово најјужнијим и најдивнијим народом на свијету."

Прелазећи даље на сам значај тога арнаутског покрета, писац чланка овога даље говори:

"Немири Арнаута, како се појављују сада, имају своју велику тенденцију. Познато је да је у питању сјеверних и сјевероисточних граница Арбаније донесена једна одлука на амбасадорској конференцији у Лондону и да је, ушљед те одлуке, Црна Гора морала напустити Скадар. Србија је једва успјела да спасе Дебар, Ђаковицу и Призрен и ако није успјела да се граница према Арбанији повуче од тих мјеста даље на запад. Ове границе, наравно, нијесу задовољиле ону политику, која је хтјела створити Велику Арбанију. Зато се подстрекују Арнаути најприје против Црне Горе, те пријете Европи да ће они повести рат противу Црне Горе, ако у границама Арбаније не остане и оно земљиште, што су Црногорци освојили. Био је предат и неки упливагум Европи у ком се постављао рокадор кога би се имала извршити и евакуација црногорских трупа и власти са тога земљишта. Није, до душе, дошло до рата против Црне Горе, али је дошло до упада и на српско земљиште, а јављало се да је наоружано до 60.000 Арнаута, који чекају на нове упаде. Ко их наоружава?"

"Ови покрети имају би показати незадовољство Арнаутлука, како би та изазивања и немири, који пријете дипломатији заплетима, натјерали Европу да мијења лондонске закључке у правцу, да се од Срба и Црногорала одузму мјеста која су ови освојили.

"Морамо притом, обратити пажњу на факт, да је овдје католицизам и клерикализам, опет, авангард и да се страна дипломатија служи фрагрима, бискупима, црквама и манастирима да би у Арнаутлуку изазвала оно расположење против Србије и Црне Горе, које одгорара тенденцији те стране политике. Те на широко сплетене мреже, које нас тим више занимају што се не ради са тим арнаутским католицизмом само противу интереса двије словенске краљевине и на истребљењу нашега живља у њим крајевима, него што се ту уплиће и хрватско име и у службу тој свари стављају елементи, који би хтјели, да у Хрватској заробе народну политику ширењем клерикалног уплива. То су они исти елементи, који не могу да затаје своју мржњу према побједима Србије у српско-бугарском рату. Иста она политика, којој је био врло пријатан бугарски татаризам, подстрекава овдје хрватски клерикализам да јој учини услугу против еманципације нашега народа.

"Клерикализам је у свим народима и покретима за народну еманципацију играо исту улогу: улогу средства за уништење народа. Тако је било у Италији, Њемачкој, Португалији, Шпанији и т. д. У великом препорођају нашега народа након балканског рата не може а да не предузме историјску улогу своју, и да, овдје у Хрватској, а нарочито на Приморју, заробљује оне духове, који су, и поред свих антинародних система владавине, до сада остали непоробљени, а доле на Југу, према Србији и Црној Гори, да се, под вођством "хрватских" фратра бори за Арнаутлук противу та два словенска народа.

"Ништа нам не може бити мрскије него кад се у том циљу искоришћује хрватско име онако, као што се, у своје вријеме, хтјело и хрватско државно право натегнути и на Арнаутлук. Клерикализам се хвата народног имена и сваљује одговорност на народ, који у то не улази нити жели имати каквог учешћа у циљевима "арнаутске политике". Оваких

"историјских" улога имаће већ доста... Та горка искуства из прошлости нагоне нас да озбиљно размислимо о томе можемо ли бити и даље "саставни дјелови" разних политика, које у питању наше опште народне еманципације, служећи се клерикализмом, врше исту улогу, коју су вршиле још у недавној прошлости код толиких других народа."

Кратке вијести

Аустро-угарске делегације. У бечким парламентарним круговима се говори, да се на мјеродавном мјесту помишља на то, да се делегације сазову за крај новембра у претходни сазив, који би имао само неколико неопходно потребних састанака. Главни сазив био би у јануару мјесецу идуће године. Тврди се, да ће овогодишње аустријске делегације имати Словенина, а не Нијемца, за предсједника. Предсједник ће бити изабран између словенских чланова скупштине, јер је прошлих делегација предсједник био Нијемац, а члан горњег дома. Словени као да су се сложили, да тај Словенин буде Чех, и то на сву прилику д-р Фидлер.

Захтјев Француске. Како сазнајемо, француски посланик у Софији саопштио је бугарској влади да Бугарска неће добити ни паре новог зајма ако не буде пожурила са закључењем преговора са Турском. Предсједник владе др. Радославов одговорио је да је бугарска влада већ издала потребну наредбу бугарским делегатима за преговоре у Цариграду да преговоре што прије закључе.

Мораторијум у Бугарској. Из Софије јављају: Прије два дана представници софиских филијала страних банка и више угледних софиских трговци посјетили су Д. Тончева, бугарског министра финансија. Излажући му данашњу новчану ситуацију у Бугарској, тражили су да се мораторијум продужи још за три мјесеца. Тончев је молиоцима одговорио да је бугарској влади врло добро познато данашње новчано стање Бугарске и да је она истог дана, када је дошла на владу, ријешила да учини све што би новчану невољу могло ублажити.

Он је обећао да ће ту њихову молбу саопштити у првој министарској сједници. Опраштајући се са њима дао им је увјерење да ће њихова молба бити уважена и мораторијум продужен за три мјесеца.

Књаз Арбаније. Сви они који су хтјели да буду књажеви у Арбанији и истичали своју кандидатуру, сад су као неком мађиском помиром повукли. "Пари Журнал" то повлачење овако је објаснио: "Крвави нереди који су у Арбанији сада достигли врхунац изазвали су страх у Европи а са тим исто осјећање код свих кандидата за престо у Арбанији. Тај страх код кандидата појачан је саопштењима разних пугника и новинарских извјештача, који су у овим тренуцима прешли кроз Арбанију. Како неко греба да задовољи Аустрију и Италију и да игра улогу владарца у Арбанији, то је сада настала трка по Европи и нуђење арбанског пријестола. Оно лице које се буде усудило да ради аустро-италијанских жеља игра такву улогу у Арбанији мора да о своме животу више не води рачуна, да је варварин колико и његови будући "поданици", да нема карактера, али да има доста новаца. Ако све то буде имао, може да буде владар у Арбанији."

"Ла Кроа" о бугарским звјерствима. У Паризу излази поповски лист "Ла Кроа", који је врло често добро обавијештен. Тај лист има јаког утицаја на француске политичке кругове, који су познати као јако католички. У једном од пошљедњих бројева "Ла Кроа" донио је оштар чланак о бугарским звјерствима почињеним у другоме рату. У њему се вели и ово: "Бугари су извршили низ крвавих и страховитих дјела. Они су своје непријатеље мрцварили, нарочито непријатеље који су били онеспособљени и требали да буду хришћански његовани. Када се у Европи подигла буре протеста због тога, они се сада служе и неистином да би само ово скрили. Разумије се, да послуже новинарских свједока, свједока из војничких кругова, ова истина се не може да скрије. Под притиском оне ужасне истине, која је прошла кроз све новине и допрла и у најшире слојеве, ми страшно потресени морамо осудити ове нове варваре."

Бопчевљево признање. Досадашњи бугарски посланик у Петрограду, Стеван Бопчев, дао је нову изјаву петроградском дописнику париског "Егселсиора". У њој, кад су се дотакли другог рата, Бопчев је рекао: "Већ сам рекао ко носи кривицу због другог рата на Балкану. Сад могу да је поновим проширујући је у неколико. Ми Бугари направили смо цео крвави догађај. Ми смо хтјели да се дочепамо територија које су добили

у рату наши савезници. Тада је морало да се деси ово од чега сада носимо сву тешкоћу. Сад, пошто смо дошли у овако тежак положај, бацамо кривицу на другог. То је опет погрешка. Када би многи од нас знао оно што је знам, и гледао на ствар како ја сад гледам, не би покушавао да обмане и да за данашње резултате другог рата баца кривицу на другог. Ми, Бугари, морамо прије свега да будемо искрени и да признамо своју кривицу. То је сада наша дужност и ми њој требамо савјесно да одговоримо."

Бугарска звјерства. Велики Енглез Ашмил Бартлед пише у "Делји Телеграфу" о бугарским дивљаштвима у Тракији, што је све властитим очима видео. Бартлед вели и ово: "Ја сам био на педесет километара иза најудаљенијих турских предстража и ја сам први очевидац, који је посјетио ове крајеве, од како је рат почео. Ја сам видео призоре и доживио догађаје, које никад више не бих желио да искусим. Стање, у коме се покрајине западно од Марице налазе, не да се никак описати. Ови крајеви изгледају као уништени једним страховитим земљотресом, или као да су хорде Хуна под водством каквог модерног Атиле, сатрле све при свом надирању. Факта, која ћу вам послати, не могу се побити. Ја опет могу само да поновим мој захтјев, да се пошље овамо непристрасна комисија, која би имала да испита истинитост оптужба, које ја морам да чиним противу бугарске војске. Скоро је немогуће вјеровати да живимо у двадесетом стољећу, кад свуда око мене имам овакве доказе о човјековој свирјепости. Оно, што сам видио, више личи на приче, које се могу наћи у неким главама старе историје, у којима се описује уништење трулог римског царства од стране варварских хорда са сјевера; али у једном телеграму немогуће је дати прави опис онога, што сам видео. Факта ћете примити кроз неколико дана."

Руски сликар Чернов, који је насликао многе призоре из пошљедњег рата на Балкану, пише ово о бугарским звјерствима: "Све сам видео на македонском бојишту прије десет дана. Али звјерства, каква су Бугари показали према рањеним српским војницима, то нигдје нијесам видео. Онај, који није то видео, када му се буде причало, мислиће да је машта. Ја ни данас не могу да ручам — јер ми се смучи кад се само сјетим свега онога, што сам тамо видео."

Домаћи послови

Апровизација Цетиња

Код нас се још пишта и не помишља, а камо ли предузима да се ријеше тако важна питања наше комуналне политике, међу којима је питање о животним намирницама најглавније.

На страни, а нарочито по великим градовима, то је питање пречишћено или се већ приступило рјешавању његову.

До сад је оно готово свуда ријешено на гај начин што је апровизацију узела општина у своје руке.

Како с тим иде, нас би далеко одвело кад бисмо узели примјера да ређамо. Законодлавићемо се само примјером што нам га пружи Загреб, а тако исто је и у Сарајеву, Осјеку, допекле у Биограду и т. д.

Од како је град Загреб предузео апровизацију грађанства бар дјелимично у своје руке, у многом се доскочило непрестаном повишавању животних намирница и тако се знатно допринијело да живот буде у погледу цијена сношљивији. Шта је значила апровизација, то грађанство најбоље осјећа. Оно је спасено од зеленашких цијена. Таква успјех побудио је општину загребачку да оснује нарочити апровизациони одсек и да његов дјелокруг прошири. До сад се набављало и грађанство снабдијевало најглавнијим животним намирницама, а сад се приступило снабдијевању и других намирница, међу којима спада и огријев, што је нпр. у Осјеку већ уведено.

И кад је тако у Загребу, гдје је чиновништво организовано и има потрошачку задругу, како би тек било благотворно дјеловање на Цетињу, гдје срж грађанства саставља чиновништво, које је остављено на милост и немилост оних који путем посредништва искључиво од њега живе.

Општински одбор ту би грађанству могао много помоћи оснивањем апровизационог одсјека, који би учинио крај абнормалној скупоћи и рапидном скакању цијена, чиме би и живот на Цетињу био сношљивији.

Дневник

Вратио се. Његово Краљ. Височанство Књаз Петар вратио се из Улциња на Цетиње.

† Мило Ковачевић. Јуче испред подне преминуо је послје кратког али тешког боловања на Цетињу Мило Ковачевић, професор војне школе, један од мирних, али честитих и агилних наших људи. Покојни Мило родио се на Цетињу 1871. г. Основну школу свршио је овдје, а гимназију је учио у Котору. Одатле је послан у Италију као питомац ради изучавања војне школе у Милану. Како се показао као одличан и ревносан ученик, постао је питомац покојног талијанског краља Умберта и истицао се у учењу као ђак. Његовог састава, пок. Мила је напрезање у школи обрвало, те је због болести морао да прекине даље школовање и вратио се на Цетиње ради опоравка. Прво је био постављен за наставника гимназије, те се тој струци и посветио и тако постао професор. Доцније је са службом премјештен у министарство војно и за професора војне школе. Покојник се за све вријеме одликовао својом ревносном службом, предано вршећи не само дужност своју, него и све друго што му се у дужност стављало и повјеравало. Важио је као честит и исправан човјек, ваљан друг и пријатељ, те је био омиљена личност. Ратне прилике, у којима се прошле и ове године налазила наша земља, исцриле су његово здравље његово и он је силном напрезању најзад подлегао, остављајући удвијелу мајку, супругу и родбину. Покојнику нека је лака земља и свијетло помен међу нама, а удвијелној породици утјеха и наше топло саучешће!

Побуна Арбанаса. Као што из Биограда јављају, из Дебра и околине долазе ни мало утјешљиве вијести. Наоружани Арбанаси у врло великим групама провалили су границу и нападају на српску територију и у коштак су се ухватили са пограничним стражама. Као што биоградски листови тврде, Арбанасе предводе аустријски и бугарски официри. Тамо се већ неколико дана без престанка воде крвави бојеви. Како су Арбанаси били у много већем броју, то су успјели да продру и заузму и сам Дебар. Пошто је српска територија озбиљно угрожена овом арбанаском навалом, Србија је принуђена била да изврши и дјелимично мобилизацију војске ради заштите своје територије.

Њемачки новинар. Г. Др. Вилхелм Деркес-Бопард, директор и главни уредник берлинског *National Zeitunga* бавио се ових дана на Цетињу, допутовавши са Крфа.

Положили манданте. Српски посланици у Босанско-херцеговачком сабору: Војислав Шола, др. Милан Сршкић, Перо Стокановић, др. Војислав Бесаровић, Перо Тодоровић, др. Јово Симић, др. Љубо Симић, Павле Кујунџић, др. С. Илишевић, Јаков Поповић, др. Диоген Петровић, др. Сава Вукановић и Ристо Хаџи Дамјановић положили су посланичке мандате. У изјави, коју су јавности предали, они овај корак објашњавају тиме што не могу даље сједети у сабору пошто је влада својом непоустљивошћу омила радну коалицију, не хтијући испунити специјалне српске захтјеве и постулате коалиције, као год што не могу да раде с елементима, који не казују шта хоће са опозицијом да постигну, а ипак критикују и нападају. Војислав Шола положио је и част саборског потпредседника поглавару сабора.

Уписан за добротвор. Г. г. официри цетињског гарнизона у мјесто вијенца на посмртни одар Мила Ковачевића, професора војне школе, да би одали почаст његовим сјенима и сачували му успомену, уписали су га за добротвора фонда сиромашних гимназијалаца, као и фонда сиромашних ђака основних школа.

Изашла из штампе. У издању дворске књижаре „Његош“ В. Н. Мартиновића на Цетињу изашла је из штампе књига „У спомен стогодишњице рођења Митрополита и Господара Црногорскога Петра II Петровића—Његоша (1813—1913)“ коју је саставио Марко Драговић. Цијена јој је 80 пара. Обраћамо пажњу на ову најновију књигу г. Драговића.

Исправка. У претпрошлом броју нашега листа, а у пошљедњој алинеји нашега дописа из Подгорице „Арбанаска звјерства“, штампарском погрешком стоји: „Нашој господи.....“, а треба да стоји: „Нашој *госпади*.....“ што овим исправљамо, да се не би помишљало на какву нарочиту тенденцију.

Забљешке из рата

Потоње ријечи
Мило П. Вукчевић, који је јуначки пао на бојишту 1. октобра у Луарзи кад је, јурећи не-

страшиво на непријатељски шанац, био непријатељским зрном погођен у сред чела, и одмах пао, изговорио је ове ријечи: „Сад не жалим моје синовце: Радоја, којему Турци 26. септембра у Крајини на шанцу извадише око; Филипа, који би рањен при заузећу Луарзе, нити Васа, који исти дан би рањен, само ми кажете: бјеже ли Турци“. Они, који су ту били, рекли су му, да су Турци већ почели бјежати. Тада Мило рече: „Напријед браћо, и ја ћу с вама. Е сад благо мени кад нијесам потамнио славу мојих предака!“

Књижевност

Књижевни оглас. Дворска књижара „Његош“ В. Н. Мартиновића на Цетињу објављује: „У нашем издању изаћи ће кроз кратко вријеме pjesме нашег pjesника госп. *Мићуна Павићевића* под именом: „Црногорски Јунаци“. У овој књизи изнесени су извјесни црногорски типови и истакнута њихова јунаштва у борби за „крст часни и слободу златну“. О првој књизи „Стари Мотиви“ или „Црногорски Јунаци“ — српска књижевна критика дала је најповољнију оцјену. О њој је изрекао повољан суд чувени научник госп. др. Милан Решетар, проф. на бечком универзитету. Књига ће изијети два штампана табака, а њена цијена је само 50 пара. Иста ће изаћи у најсолиднијој и најкуксијој опреми. Како је ово наше прво издање, апелујемо на све љубитеље српско-хрватске књиге, на своје знанце и пријатеље да се заузму око скупљања претплате и новац нам што прије упуте. Молимо, такође све српске и хрватске листове, да би овај оглас извољели оштампати. Књижарама 30%.

Телеграфски извјештаји

Истина о Струмици

Атина, 12. септембра

Односно депеше из Софије, којом се јавља исказ мисионара Кларка о тобожњем палењу Струмице од стране грчких трупа, износимо тачну и праву истину: Становници Струмице, Грци, Турци и Јевреји, који су недавно дочекали грчке трупе као ослободиоце, дознавши да је на букурешкој конференцији ријешено, да Струмица припадне Бугарској, одлучише да се у масама иселе, како би избјегли тиранисање бугарског јарма, и затражише од грчких војних власти средства, да пријеђу на грчко земљиште, са свим што узмогну пренијети од њихова иметка. 9. августа, када Грци сазнаше, да ће се сјутрадан варош предати Бугарима, они сами запалише своје сопствене куће и напустише родну земљу, остављајући милионе имања. Командант малог грчког одјељења чинио је и немогуће да савлада пожар у успло је да спаде 19 бугарских кућа. У главном сви становници, који нијесу Бугари, емигрирали су не ушљед притиска већ једино да избјегну бугарски јарам и његове пошљедице. (Атинска Агенција.)

Арбанаси према Грцима

Атина, 12. септембра

Вијести, које доносе извјесни бечки листови, како бајаги сваког дана долазе у Валону нови бјегунци Арбанаси, који се уклањају из мјеста окупираних грчком војском, потпуно су лажне. Неколико бегова арбанаских, међу којима су и кмет Делвина Назим бег, Изет бег, Бан бег и Омер ефендија отишли су сами својевољно у Валону, али не због гањања, већ напротив да објасне својим сународницима како народ арбанаски ужива све право, у земљама које су Грци посјели. Лажно је, да Грци злостављају становништво. Међутим доказано је, да је арбанаска влада упутила чете које су се већ стале јављати у околини Корице, како би се на страни чуло да је земљиште окупирано. Ове чете почеле су пљачкати и палити. Назад два дана појавио се код Ерсекe и чувени разбојник Муаки Кореси, који се вратио из Арбаније. Арбанаска влада наоружала је те чете како би створила на цијелом путу од Корице до Ерсекe и од Ерсекe до Лијасковики немире, који би се хтјели протумачити као борба за ослобођење Арбанаса. Прекјуче је између Ерсекe и Кеди био судар између грчког одјељења и арбанаске чете, која је била заробљена. (Атинска Агенција.)

Мобилизација у Србији

Биоград, 11. септембра

Краљевим указом наређена је мобилизација моравске дивизије, као и једног дијела резервиста свију дивизија. (Бечки Кор. Биро.)

Србија према Арбанији

Биоград, 12. септембра

Ради операције противу Арбанаса краљевим указом образована је дивизија од осам пукова под називом дивизија Дрина. Ови пукови су већ на маршу пут арбанаске границе. (Б. К. Б.)

Бугарска се брани

Софија, 12. септембра

Вијести о скором закључењу аустро-бугарског савеза је тенденциозна измишљотина, као и она о учешћу преобучених бугарских официра у нападијима Арбанаса на Србе. (Б. К. Б.)

Србија и Грчка

Атина, 13. септембра

Вијести извјесних листова о тобожњим потешкоћама између Србије и Грчке, без сваког су основа. Савршен споразум постоји између обију влада. (А. А.)

Дојчић осуђен

Загреб, 13. септембра

Дојчић, који је извео атентат на краљевског комесара Скерлеца, осуђен је на шеснајест година тамнице. (Бечки Кор-Биро)

Русија о српско-арбанаском сукобу

Петроград, 13. септембра

„Ријеч“ сазнаје да руска дипломатија не придаје велике важности српско-арбанаском сукобу и мисли да Србија има право да одбије нападаје на граници и да пассивикује погранично земљиште. У случају да Срби буду приморани да пријеђу преко границе, то ће бити без опасности по независност Арбаније. (Б. К. Б.)

Одговори Администрације

Ђоку С. Андријашевићу, Грахово. Послато примити смо и штампаћемо. За послатих шест перпера упустили смо Вас у претплатнике од 1. кв. мј.

Ђоку Хајдуковићу, Улцињ. Послатих пет перпера на име претплате примили смо.

ОГЛАСИ

НОВО! НОВО!
КРОЈАЧКА РАДЊА
ЈОВАНА БУЈИШИЋА
НА ЦЕТИЊУ

Извештава поштовано Грађанство како овде тако и у унутрашњости Краљевине да је ових дана добила велику количину

Најмодернијих напута

За јесењу и зимску сезону и продаваће их по најумеренијој цени.

Такође радња се препоручује Г. Г. официрима за наредбине официрских униформама. бр. 40. 1—4

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ
Гричар и Мејач
ЉУБЉАНА
(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечакe и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цјеновници бесплатно.

бр. 36. 4—6

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНП, ЗЕЛЕНЦА (Бока Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОКРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава. п. п. бр. 16, 13,25

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручује за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописца спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена. Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 10,10 ФРАНО СИБРИНА

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распродати велику количину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинџима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поузећем.

S. URBACH'S Schuh-Export Krakau, № 5. (Orr). Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо. бр. 35. 4,4

Објава

Јављамо поштованој публици, да ће најдаље кроз мјесец дана бити у депозиту у Подгорици и Цетињу оригиналних „Сингер“ машина сваке врсте.

Цетиње, 10. септ. 1913.

НОМП. СИНГЕР ШИВАЋИХ МАШИНА ГЛАВНИ ЗАСТУПНИК РИСТО РУНДО

бр. 38. 2,5

П. п. бр. 1. 46—50

ПОМЕН

15-ог септембра ове године, даваћемо помен у храму св. Николе, у Чешљарима нашем драгом и никад непржељеному оцу, брату и мужу

† Бошку Н. Пејовићу

из села Ђалаца (Ријечка Нахија) који погину на широчким странама 28-ог септембра прошле године.

Ђалци, 13. септембра 1913 г.

За навијек ожалостени: син: Марко Б. Пејовић, брат: Пеша Н. Пејовић, супруга: Милица Б. Пејовић са осталом родбином. бр. 41. 1,1

Цетиње, 18. септембра

Арбанија данас представља владу угарка и ножа.

Запаљена је буктиња преврата у њој самој и нереди на њеним границама. Пламен је захватио земљиште њена три сусједа: Црне Горе, Србије и Грчке. У наше мирне пограничне крајеве преливају се пуштош и грозоте те од Европе створене и сада од ње исте равнодушно посматране анархије.

Пљачкашки устанак, предвођен од ноторних зликоваца, тајно потпаљен и подржан од наших душамана, узима све веће размјере. Организација у самој Арбанији, покрет је убачен у наше крвавом муком стечене нове добитке са задатком да омете наше прибирање.

Већ неколико дана од Дебра до Ђаковице једна руља туђим пушкама наоружаних и тајном руком подстрекаваних разбојника чини чуда од дивљаштва и насиља. Нови поданици српских краљевина у највишој су мјери угрожени у својој личној и имовној безбједности.

Рекли су творци Арбаније да су јој дали самосталност ради мира на Балкану. Ево тога мира! Језик је рекао нешто, да, по оној Таљерановој изреци, прикрије праву мисао. Намјера је била да Арбанија буде стална сметња мира и реда на Балкану. То се и сувише рано доказало.

Србија је поново мобилизовала знатан дио своје војске. Ми смо се такође латили ванредних војничких мјера, необичних у редовним приликама. Није протекао ни пун мјесец од Краљеве наредбе војсци, којом се Црногорци позивају да оружје објесе о клин и посвете се благотворном миру и културном раду, а оно нам злонамјерно изазвани догађаји опет намећу најтежу дужност крваве борбе за права отаџбине. Као да се појавља трећа фаза балканског рата. Ову фазу српске државе нити зажељеше, још мање проузроковаше. Ми ћемо се противу овога рата, којем је сврха да се по сваку цијену спријечи наше мирно развиће, борити једнаким

средствима. Ратом ћемо уништити нежељени наметнути нам рат. Кад нијесмо у стању похватати актере тога рата, ми ћемо већ умјети изаћи на крај са његовим агентима. То је наше право, које нам сад више не могу одрећи ни творци Арбаније; то је напошљетку наша дужност спрам општега мира и цивилизације.

Нама је Арбанија заратила. Свјесно, са планом, са непријатељском намјером из ње прелазе у земљиште Србије, Црне Горе и Грчке на хиљаде наоружаних бораца.

Ко је Арбанија? Ко њу оличава? Шта она представља? Је ли то држава, коју бисмо могли позвати на одговорност за ове догађаје?

Арбанија је сада само географски појам. Велике Силе су јој зајемчиле самосталност. Ако је самостална, ми имамо право обрачуна једино са њом, па ко извуче тањи крај. Ако није самостална, као што у ствари и није, у праву смо да позовемо на одговорност њене турске. Не могу ли ови да заведу у њој ред, ми ћемо га завести. Док у Арбанији траје безвлашће, ми смо у потпуноме праву да је држимо у својем посједу ради обезбјеђења мира и реда у својем сусједству.

Или Европа је позвана да од Арбаније одмах створи правну државу, која ће према својим сусједима испуњавати међународне обавезе. У Арбанији нема одговорне владе, с којом би се ми могли обрачунати. Зато ми за пошљедице немира на нашим границама чинимо одговорном Европу. Пошто је европска дипломатија у оваквим приликама и сувише спора, а нама је до тога да се час прије поврате ред и мир, мислимо да ће она и сама увидјети да ће бити оправдане и за одржање општега мира цјелисходне и најоштрије мјере, које ми будемо употребити за заштиту наших граница.

Самосталност Арбаније ми ћемо чувати, али само такве Арбаније, која у истини буде држава. Оваква каква је сада ми је не можемо друкчије сматрати него као непознати дивљи афрички крај, који је ничији па према томе свачији.

банаси су били продрли до Галичника и Маврова, али код Лукова их је српска војска најачала и пригнудила да се повлаче. Доцније их је српска артиљерија и из Галичника потиснула. Пошто су српска појачања већ стигла, то сад предстоји потпуно повлачење Арбанаса.

Арбанаси раде на томе да погранично становништво побуне, али у томе имају мало успјеха, јер је српском становништву сад развијено оружје и тако се ова милиција одупире провали док не стигне српска војска. Код Призрена противу арбанаских бандита устали су и призренски Арбанаси и одбијали њихову навалу.

До сада су Арбанаси на неколико мјеста потучени. Том приликом је установљено да су наоружани бугарским пушкама и страним оружјем, а да међу њима има Бугара и страних официра. На неколико мјеста, као н. пр. у Љуми, дошло је до сукоба и међу самим Арбанасима. То је од туда што нападачи навалују на Арбанасе у српској граници да им се придруже, али се они томе противе. Због тога арбанаски бандити пале села и врше покоље над становништвом.

Српски експедициони кор предузео је све, да спријечи даље продирање Арбанаса и влада увјерење да ће се Арбанаси одмах повући чим груписана српска војска ступи у акцију, јер да неће смјети да прими ни прву битку, те да ће се повући у планине.

Арбанија гнијездо немира

И за пријеме турске владавине Арнаутски је био гнијездо вјечитим немирима и трзавицама. Када су пак балкански самостални ослободили већи дио Балкана од Турака и указала се вриједна да се једном на Балкану створи мир и ред, дошла је Европа да то осујети. Европске дипломате су ријешиле, да створе независну Арбанију. Да створе државу народу, који нити има снаге, ни воље, ни смисла за државно уређење; да вјечитим рушиоцима мира и сваког поретка даду још шире воље и посве одријешене руке у разорном им раду. И европске дипломате створиле су независну Арбанију, учврстили су, проширили, начинили удобнији гнијездо немирима и трзавицама на Балкану. Европа може данас да ужива у својој творевини. У Арбанији су на дневном реду трвења међу појединим племенима. Есад-паша је отворено ударио на валонску привремену владу. Нико никога не слуша и за који час ће да се дије крв међу појединим арбанаским племенима. Но та разуздана и разбојничка племена навалила су и на српске и црногорске границе. Не руководи их каква национална тежња, него тежња за пљачком. Тамо се сад бију крвави бојеви између српских трупа и арбанаских чета, које предводе страни официри. Нема сумње, да ће Србија и Црна Гора брзо свршити са тим разбојничким четама, да ће их разбити и потући. Али то није доста. Србија и Црна Гора мораће да се осигурају од поновних таквих нападаја. На то имају права и Европа не може, не смије спријечити их да осигурају мир и поредак бар на својим границама. Са самом Арбанијом пак нека натеже Европа како зна, јер она је чедо њене дипломатије.

Немири у Арбанији

Европа се има чиме поносити. Врхунац мудрости њезине дипломатије у ово годану дана, што траје балканска криза, показао се у стварању једне нове балканске државе Арбаније. Већ кад је отпочео рат савезних држава против Турске, мислиле су велике силе на прилике, које ће настати по свршетку рата. Освоје ли најиме савезници и Арбанију и ову земљу између себе подијеле, буниће се Арбанаси и на тај начин неће на Балкану никада бити мира. Да се дакле мир

осигура и Европа већ једном ријешити брига, што јој их је задавао Балкан, требало је арбанска племена здружити у једну покрајину и дати јој потпуну аутономију. Тако је проглашена независна нова балканска држава Арбанија. Силнога труда стало је великих сила, да засновану нову покрајину и у живот приведу. Српска војска морала је оставити луке на Јадранском Мору, што их је била заузела, а велике силе намијениле их Арбанији. Скадар је имао постати главни град нове државе, па су га црногорске чете морале оставити. Све су државе послале своје ратно бродовље, да демонстрира против Црне Горе и блокира њезине луке. Поврх тога су отпремљене чете појединих великих сила под заповједништвом једнога енглескога адмирала, да од Црне Црне Горе предузму Скадар у своје руке. Све је то учињено у интересу мира и реда на Балкану, за осигурање европскога мира.

Србија је држала за нужно још и последије лондонскога и букурешкога мира, да неколико својих наоружаних чета остави на границама Арбаније, на земљишту, које је намијено новој држави. Бојала се, да ће арнаутске хорде, по старом обичају, прелазити одређену им границу, и продирати на српски територији, да тамо отимљу, кољу и пале. Европи није то било по ђуди. Она је одлучила своје мезимче снабдјети свим и свачим, а нарочито осигурати му независност и слободу, да се нико не усуди узнемиривати га, камо ли дирати у њ на његовом прагу. Арбанија мора бити узорна земља. Њезино становништво поштовање своје сусједе али захтијева, да и они Арбанију поштују. Србија се и овај пут покорила вољи Европе и одазвала остатке својих чета с арбанаске границе.

Србија је повјеровала хвалисању великих сила, какво су чудо учиниле на Балкану здруживши разна дивља племена у једну цјелину и направивши од њих праву модерну државу. Повјеровала је на своју штету. Арнаути заузеше одмах стратешки важне тачке, које су Срби оставили, продријевши у српске крајеве, гдје су немилосрдно, по старом свом обичају отимали, што су нашли и до шта су дошли, клали и убијали српско становништво и попалили све, што је могло горити.

Србија није у почетку ствара озбиљно узела. Влада је држала да поједине чете арнаутских хајдука навалују на српско становништво, али да ће их оно неколико војника, што се налазе на пограничним мјестима лако сузбити. И у том се преварише. Арнаути су организовани и добро наоружани. Има их на хиљаде и хиљаде. Располажу митраљезима и брдским топовима, чак говори се, да их води познати Исо Бољетинац, али се зна, да међу Арнаутима има и страних официра. Поново се спомињу имена некојих Бугара, међу којима је и један бивши ађутант цара Фердинанда.

Арбанаска провала

Арбанаска провала и упади арбанаских чета у српске крајеве узимају све веће размјере. Слаби српски одреди одбијају нападе бројно надмоћнијих арбанаских чета и борећи се уступају, док не добију појачања. Досадање борбе биле су врло крваве. Имају и Срби знатних губитака, али су арбанаски губитци несразмјерно већи, они иду већ у хиљаде. Први транспорт српских рањеника је већ на путу за Биоград преко Скопља. Арбанаси су, пошто се српски слаби одреди повукли, заузели до сада Дебар, Кичево и Стругу, те се утврђују на тим положајима. Крвави се бојеви бију и код Ђаковице па већ и код Призрена. Ту су Арбанаси одбијени и претрпјели су страховите губитке. Арбанаса има 25 до 30 хиљада бораца. Добро су организовани и наоружани су модерним оружјем. Имају и више машинских пушака и брдских топова. Нападају по утврђеном плану, кога су морали израдити војнички стручњаци. Срби ће пријећи у напад против Арбанаса, чим добију појачања. Ова су већ на путу. Војна јединица која је образована против Арбанаса има 8 пукова и названа је самосталном дринском дивизијом. Та ће војска стигла на арбанску границу по свој прилици већ до сад. — Биоградски листови јављају, да се због насталих догађаја враћа из иностранства кући и војвода Путник.

Арбанаски испади

Као што је познато, Арбанаси су кидисали на Србију у три правца. Једно одјељење је избило између Ђаковице и Призрена, друго је одјељење избило према Дебру, а треће према Струги. Према томе се те арбанаске разбојничке банде могу подијелити, с обзиром на правац продирања, на сјеверно, средње и јужно одјељење.

Сјеверно одјељење је ишло на то, да преко Призрена продре на горњи дио Косова. Али његови испади остали су безуспјешни, јер су одлучно сузбијени и преко Призрена нијесу могли да продру. Није ништа бољи успјех имало ни ју-

жно одјељење. Оно је кренуло из Елбасана и намјеравало је да преко Струге, Охрида и Ресна заузме Битољ, али је, и ако од малобројне српске посаде, одбијено и његова намјера осујећена. Средње одјељење као најаче избило је према Дебру, заузело га и продрло даље, навалујући ни Кичево, које је раскрсница путова, који воде у три правца.

Како се сад српска војска расподјељује према навали Арбанаса, то ће све њихово настојавање пропасти, јер ће у кратком времену ови бандити бити разбијени.

Према најновијим вијестима, Ар-

Борбе у Арбанији

У „Neue Freie Presse“ изјављује један аустриски војнички стручњак о борбама у Арбанији између осталог и ово: „Борбе у околини Ђаковице и Дебра воде се на простору од 100 километара уз нове границе Арбаније, које се простиру дуж великих гребена горских ланаца. Код Пишконеје 25 километара сјеверно од Дебра имало би да стоји више хиљада Арнаути у борби против српских трупа и да су већ по једној биоградској вијести заузеле Дебар. Код судара ће сигурно на концу свуда извући крај крај, будући да су само пушкама оружани, док Срби располажу машинским пушкама и одличном бројном артиљеријом. Срби одржавају уз границу арнаутску јаке посаде у Призрену, Ђаковици и Дебру са јаким стражама међу овим главним тачкама војничке пограничне одбране. Они би могли да имају око 10 до 15 хиљада људи за непосредно расположење на граници. По једној вијести из Биограда, на путу су сада знатна појачања; осам пјешадијских пукова, више брдских батерија и кавалерија на путу је за Ђаковицу и Дебар да потпомогну пограничне трупе. Арнаути су, као што је увијек био случај у устанцима против турске владе, полазили у бој без темељитих припрема, без јединствена вођења и са релативно рђавим оружјем — сасвим је без икаква изгледа. Крваво пригушење арнаутских устанака пошљедних година, које су извршили Тургут Шефкет паша и Цавид паша пружа доказ, да ће Арнаути, покрај све њихове војничке способности, макар и након дугог отпора, ипак коначно морати да подлегну, јер су они још и данас инфериорни према једној војничкој сили, која је навикнута на планинске ратове, строго организоване, модерно наоружана и са промишљеном управом. Особито ће бити немогуће Арнаутима да постигну веће успјехе; јер немају брдске артиљерије. Моментани успјех нападаја на мања одјељена војска не може ништа од ове чињенице промијенити. Борбама ће се само постићи још једно друго десетковање арнаутског племена; а што се прије Арнаути опамете, да под оваким приликама морају подлећи, то ће бити боље за развитак њихове младе државе.“

Војне мјере против Арбаније

Влада у Србији одлучила је, да предузме енергичне војне мјере против Арбанаса, па је краљевим указом одређено да се образује јак експедициони кор, који се већ налази у наступању према арбанској граници.

Како сада из Биограда јављају, експедициони збор сачињава осам пјешадијских пукова, а зове се дринска дивизија према ријечи Дрину у Арбанији. Називање експедиционог збора стручним техничким изразом „дивизија“ не одговара снази ових чета. У Србији броји пјешадиска дивизија четири пука, а дринска дивизија има осам пукова. Дринска дивизија формисана је од скоро мобилизоване моравске дивизије и резерве, која је дјелимично мобилизована од осталих дивизија. Осим моравске дивизије узет је за образовање експедиционог збора један дио чета шумадиске дивизије. Дјеловито шумадиске дивизије налазе се већ дуље времена као окупационе чете у предјелу Битоља и Дебра. Моравска и дринска дивизија наоружане су и у миру за брдски рат, па имају много више брдске артиљерије него остале дивизије српске војске. Већ та околност, пошто се ради о операцијама на врло брдовитом терену, није без важности за састав експедиционог збора. Осим пјешадијских пукова добиће експедициони збор још јаку артиљерију и техничке чете, а осим тога и коњицу. Снага збора може се рачунати на 40.000 људи, од чега пада на пјешадију око 24.000 људи. Постављање чета неће наићи на тешкоће, јер Срби имају око Косова јаке чете, а одашиланье чета на арбанаску границу неће бити тешко, него ће се моћи вршити брзо, што се за оба балканска рата показало. Превоз чета жељезницом могућ је до Скопља или Феризовића, а од Скопља води добар пут који су поправили српски пионери преко Тегова до Дебра, односно од Феризовића преко Призрена до Ђаковице.

Србија је поново присиљена, да стави један дио своје војске на ратну ногу. Једна петина резерве позвана је, да попуни празнине у окупационим гарнизонима и да надопуни празнине, које ће наступити у операцијама војске с Арнаутима. Устанак косовских Арнаута сили Србију да предузме знатне војне мјере, које стоје и много жртава и много новаца.

И Црна Гора присиљена је да повећа своје пограничне страже. Према томе би сва србијанска и црногорска војска, која ће оперисати против Арнаута, бројити око 50.000 људи. То је по мишљењу војних кругова још увијек мало, ако се у устанак повуку сва арнаутска племена,

која могу бацити до близу 100.000 пушака. Рачуна се пак, да ће се борбе моћи локализовати, па је према томе довољна војна сила од 50.000 људи, нарочито кад се узме у обзир, да су српске чете куд и камо јаче што се тиче спреме, јер имају добру артиљерију и машинске пушке, у чему су Арнаути прво невојешти а друго, ако и имају топове и машинске пушке, то је у тако незнатном броју, да се не може мјерити с противном страном.

Србија према Арбанији

О испадима Арбанаса загребачки „Obzor“ доноси овај чланак:

Аустро-Угарска и Италија по својим су заступницима одговориле српској влади на њихову најновију ноту, у којој српска влада изјављује, да ће највећом енергијом и безобзирно сузбијати даље навале Арнауга. У одговору веле обје државе, да саветују Србији, да ограничи своју акцију уз арбанску границу само на одбрану својих граница, јер би свако даље пресицање могло имати за собом врло неугодних пошљедица, које се не би дале предвидјети.

Овим одговором обију савезних велевласти ступа досадања ситуација у Арбанији у врло критички стадиј, који не би само уродио компликацијама на Балкану, већ и компликацијама велевласти. Могло би се наике догодити, да се политички играч, који се одигравао ради Скадра између обију група велевласти сада опетуге. Аустро-Угарска и Италија, које су се од почетка балканског рата саузимале за аутономну и слободну Арбанију, конзеквентно ју сада заштићују против евентуалне казнене експедиције, коју је Србија и Грчка најавила, да учине крај арнаутским провалама. Аустро-Угарска и Италија тим својим одговором изразују бојазан, да би овакова експедиција обију балканских држава могла превршити мјеру и да би Србија на сјеверу а Грчка на југу, могле привремено окупирати по који комад арбанског подручја, који је одређен Арнаутима лондонским миром. Из одговора обију велевласти српској влади види се и то, да се у неку руку оставља Србији и Грчкој, да на границама трпе провале бездушних барбарских Арнауга, који спречавају консолидовање и мирно уређење новоосвојених подручја. Ну за Србију и Грчку никако не може достајати савет, да се у сузбијању арнаутских провала задовоље одбраном својих граница.

Ко иоле само мало повна људи начин ратовања у Арнауга, знаће, да је то управо немогућа ствар да би Србија и Грчка године и године биле принуђене, да држе овећи број својих чета уз границу, које би морале будно гледати, да Арнаути не пријеђу на српски, дотични грчки територији. Српска је влада изјавила, да она нема на уму, да штогод отме Арнаутима, али их хоће да казни за њихову разбојничку провалу. То се може према Арнаутима постигнути само једном казненом експедицијом и ничим другим. Поврх тога Арбанија је додуше данас држава на папиру, али ипак једно државно подручје, на Србија има у првом реду право гледом и на Црну-Гору, а такођер из обзира према сусједној монархији, да од арбанске владе захтијева поступак и односе, који одговарају толико рекламираној државној свијести арнаутског народа. Ако пак за то Арнаути нијесу способни, Србији мора да тражи од њихове владе оштету за насилну провалу, а будући је то од данас још несрећене Арбаније немогуће добити, то се Србија служи једном казненом експедицијом, с којом се у оваквој ситуацији са једном неуређеном државом све европске државе слажу. Србија је поврх тога посве оправдано захтијевала од велевласти, а поименце од Аустро-Угарске и Италије, да оне, којима Арнаути захваљују своју аутономију, пореде код провизорне арнаутске владе, како би она своје поданике склонила, да се повуку иза граница, што су им одредиле од лондонске конференције.

Србија противу Арбанаса

Из Биограда јављају: Наређена мобилизација једне дивизије и два прекобројна пука спроводи се, а већ послата појачања мирнодопских трупа на путу су и стићи ће за неколико дана на границу.

Арнаутски упади великог су опсега. Код Призрена скупљају се њихове чете, али није било већих упада. Приватне вијести јављају за арнаутски нападај на Ђаковицу, који је сузбијен, и ако је подупрт од Арнаута из околине. Арнаути су проширили устанак у већем дијелу Љуме.

На црногорској граници је несигурност. Крстаре мање арнаутске чете, којима неће моћи одољевати мале посаде. Види се, да су први арнаутски напади на Ђаковицу били само маркирани, јер је тамо било доста војске, а ударено ја на Дебар, гдје је била мала посада. Освојив

Дебар, Арнаути су попалили куће, па поплачкали и поубијали многе богатије арнаутске трговце, који останаху у Дебру.

Раздијељени на двије колоне, Арнаути марширају на Стругу и Кичево. Према вијестима, које предстоје, Срби су се утврдили седам километара испод Дебра и дали су отпор. Из Струге сели се један дио становништва у Охрид. У Битољу се становништво осјећа довољно заштићено. На Кичево, по досадањим вијестима, нијесу још напали Арнаути.

Према вијестима из Призрена, арнаутске вође Исо Бољетинац и Риза беј организују буне, дочим Бајрам Цур и Хасан Хусејин одвраћају своје људе од борбе.

Вијести из Битоља кажу, да су Арнаути у околини Струге искасапили и унаказили српске рањенике.

Вијести из Тегова кажу, да су јучер цио дан трајале борбе на фронту. Српски одреди дочекали су Арнауте на двијеста метара дајући отпор и за тим повлачили се. Крај одјекује од артиљериске ватре. Још увијек се не зна, да ли је становништво Пишконеје успјело утећи живо.

За сузбијање Арнаута организована је посебна дивизија са командантом Анђелковићем, који је водио јаворски одред у првом балканском походу. Она ће бити самостална оперативна јединица.

На мјеродавним мјестима константује се, да је Србија дала дозволу Арнаутима, да долазе на вашаре у Србију, али су они долазили оружани. Чим је Србија пожељи велесила повукла своју војску са позиција у Арбанији, почели су арнаутски упади. Србија је обавијестила велесиле, да ако се то понови, мораће понова заузети позиције, да спречи даље упаде.

Службено се изјављује, да Србија упадаче нипошто неће сматрати за ратујућу страну, јер поштује аутономију Арбаније, него ће их сматрати за разбојнике, па ће према њима тако поступити. Уједно ће Србија тражити од велесила, да се свакако ревидирају границе Арбаније, које треба уредити тако, да буду осигуране. Један члан владе изјавио је, да српска војска већ креће и да ће за три дана бити појачања на мјесту, а покрет Арнауга може се онда угушити за десетак дана. Сам покрет по себи нема озбиљног значаја, осим ако му други фактори такав не даду.

Мјере против Арнауга

Један од сарадника „Балкана“ имао је подужи разговор са једном личношћу која има блиске односе са данашњом владом. Говор је вођен о данашњем упаду Арнауга на српску територију и средствима која ће против њих да буду употребљена. Та је личност рекла:

„Ово што Арнаути из Арбаније чине, влада не сматра да је рат. Рат може водити само земља, која има државну организацију. Код Арнауга, односно са Арбанијом није тај случај. Она још не постоји као држава; још нема ни државне границе, ни власти, ни владоца. За то и ово што Арнаути из Арбаније чине не сматра се као какав рат, него просто као упад једне разбојничке гомиле која има једину сврху да убија, пали и плачка. Према томе ни Србија неће према овим разбојницима другојаче поступити него као према обичним разбојницима. А разбојнике, као што знате, треба увијек казнити да би могли да служе као примјер другима.“

— Какве су мјере предузете да би били ови нападачи кажњени?

— „Све мјере које једна уређена држава има, којима располаже да би заштитила своју територију од упада дивљака, разбојника или њима сличним, и да би сачувала гранично становништво од штете и жртава. У овоме случају те ће мјере бити употребљене у таквом обиму да ће оне моћи не само да заштите наше гранично становништво од даљих упада него и да код упадача усаде вјеру да више не понављају оно што покушавају у овим данима.“

— Ко носи кривицу за ове упаде?

— „Ко носи? То није тешко погодити. Али и Европа је требала да води већег рачуна о Србији и њеној граници. Она је преко својих амбасадора у Лондону на амбасадорским конференцијама показала сву важност према Арбанији; она је показала више симпатија за тај дивљак народ, који није способан да живи самосталним животом. Европа хоће да Арбанији имају државу и ако зна да они нијесу способни да управљају државом. Тако гледиште показало је сада да је било рђаво. Оно је нама нанијело страшну штету. Оно је и довело ствар до ове тачке.“

— Докле ће акција наше војске да се простире?

— „До оног степена до кога је потребно па да наша територија буде осигурана; до оне границе која ће моћи да учини да наш мир не буде поремећен и

да наше гранично становништво према Арбанији може мирно да живи и да се потпуно посвети својим пословима“.

— Какво ће држање заузети Европа у овим тренуцима?

— „Европа мора одобрити наш рад, јер ми чинимо не по својој вољи и расположењу, него што смо на ово нагнати. Европа не може имати више симпатија према разбојницима, него према једној уређеној држави“.

— Колико ће дана трајати рад наше војске?

— „Десет, петнајест дана. Више не може трајати цијела ова радња. Арнаути ће се покорити. И мир ће бити освјештан. Тако брзо, може бити да не би трајало да је Арбанија држава, али кад у питању није држава него руља, онда цио посао може тражити највише толико времена“.

Аустрија и Арбанија

У дипломатским круговима се опширно дискутује о једном кораку Аустро-Угарске, који је непосредно претходно садашњим арнаутским изгредима на нашој граници. Наике, Аустро-Угарска је преко свога представника у Биограду категорички захтијевала од српске владе, да се повуку српске трупе, које су још биле држале стратегиске положаје на арбанској територији. Ти су положаји до сада бранили нашу територију од арнаутских упада, пошто је граница у Лондону тако незгодно обиљежена, да су сва наша мјеста крај границе, без тих положаја, потпуно незаштићена. И када су се наше трупе повукле са тих положаја према томе захтјеву Аустро-Угарске, који су помагале и још неке велике силе, Арнаути су у великим масама почели надирати на нашу територију, која је тако остала отворена.

Немогућно је — тако се мисли у дипломатским круговима — да ове двије акције: дипломатска акција Аустро-Угарске у Биограду и разбојничка акција Арнауга на граници нијесу стајале у некој вези и да се у Бечу није знало, шта се спрема у Арбанији.

Аустро-Угарска је, дакле, почела већ искористићавати Арбанију против Србије. Не зна се само: какве користи може имати Аустро-Угарска од цијелог тога клања, које је сада изазвала?

Устанак — бугарско дјело

У „Il Secolo“ приказује Луциано Магрини арбанаски проблем, бави се међу осталим и пошљедњим кораком Есад паше и садањим устанком и пише:

„Есад паша је врло лукав, и пошто је добио мјесто министра унутрашњих послова у валонској влади, не би се дао на усташко држање, да се осим Турске није осјећао подупиран од које стране владе. И пошто је Есад-паша везан уз Суреја бега Флору, личног непријатеља Исмаил Кемал бега и личног пријатељ генерала Комрада, није невјероватно да је скадарски ех-валија подупиран нарочитом политиком. У осталом и прошлога маја био је мистериозно послан Суреја бег Флора на једној торпиљарки, да конферира с Есад-пашом. Интриге споменуте политике у Арбанији не изненађују никога. И у оном, што се тиче подужења Иса Бољетинаца против српских граница, није можда далеко аустриски утицај. Исо Бољетинац, цртан од неких новина као какав хомерски јунак није, друго него најобичнији бригант из косовског вилајета, вјеран влади Абдул-Хамида. Након што је на почетку балканског рата понудио своју службу Србима, његова га је авантуристичка каријера довела у Валону, гдје му је дан карактер генералисимуса арбанаске војске. Нападаји на српске границе исте су загонетке као и држање Есад-паше. Ко је наоружао арбанаске редове? Ко их подупире?“

Не вјерујемо да има двадесет тисућа Арбанаса под оружје, али чињеница је једнако значајна. Прошлога маја су у Валони расправљале поједине вође под протекторатом провизорне владе о устројавању арбанаских чета, које би имале навалити на Србе и Грке. У очи другог балканског рата некоје су вође комита и некоји бугарски официри пошли у Арбанију са сврхом да организирају арбанаску војску и нападну Србију. Али није организација била лака. Мањкало је новаца. За то су током другог балканског рата арбанаске банде остале мирне. Банде су сада отпочеле своју акцију. У Арбанији се осим Санданског налази и Марков, предсједник унутарње бугарске организације и вођа од 1903. до 1908. свих бугарских комитских чета, које су оперирале у околини Битоља. Оперирајући против Србије мисле ове чете, да ће у Европи подићи македонско питање. Бугарска сања о томе, да ће изазвати немире у Македонији с устанком комита на српском и грчком територију, свраћајући каквим бучним атентатом европску пажњу на Македонију, обнављајући дакле терористичку политику из год. 1903. и 1908. против Турске. И тако су арба-

наске чете напале Србе са стране Битоља и већ можда виде некоји у Бечу и Софији, да је стављено на дневни ред питање аутономне Македоније. Али Грчка и Србија нијесу Турска и вјештачки арбанаски покрет биће уза сву бугарску и другу помоћ лако слоњен.

Акција Есад паше

Есад пашини пријатељи одржали су скупштину, на којој је донесена резолуција противу привремене арбанаске владе. У резолуцији се каже, да су привремену владу изабрали само авлонски становници и да она земљом управља на начин, који изазива у земљи незадовољство. Скупштина је упутила привременој влади телеграм, у ком оптужује председника владе Исмаил Кемала да земљом рђаво управља, и протестује противу његовог кабинета. Аустриском, италијанском и француском консулату у Драчу, као и представницима шест великих сила у Скадру предале су, односно упућене су, копије послатог меморандума, који гласи:

„Пошто је сједиште привремене владе удаљено од центра земље, а и њен је председник из оног краја, она због тога не само да до сада и није била у стању да утврди свој ауторитет, него је уз то још изазвала и штетне утицаје суграђанима и спречавала утврђење владе и њеног ауторитета према племенима у брдима. С тога тражимо да се влада безусловно премјести у Драч, да председник у споразуму са нашим представником Есад пашом састави нову владу од људи, који уживају повјерење цијелога народа. Сенат мора бити одмах изабран и мора се неодложно састати. Влада је дужна одмах предузети озбиљне кораке код шест заштитних великих сила, да књаз буде што прије наименован. Прије него што нова влада прими одговорност на себе, мора бивша влада да положи рачун и да јој преда сва важна документа. На случај да је садања влада издала какве концесије или примила на себе обавезу, које би се показале као незаконите, неоправдане или штетне по интересе народне и које нова влада не би могла примити, — ми унапријед изјављујемо, да не признајемо уговоре и погодбе, које је сада влада склопила.“

У Арбанији се ситуација компликује. Из Берата јављају да су Есад паша, који се налази у Драчу, Бекташ бег и Бекиани из Мале Кастре прокламовали аутономију Арбаније под суверенством Султана. Есад паша је ставио до знања Исмаил Кемалу да има да напусти Авлону ако не жели да из ње буде на силу истјеран. Есад паша је представио Исмаил Кемал бегу својим присталицама као агента стране пропаганде. Нова странка истакла је заставу, на којој поред орла стоји и турски полумјесећ.

Исмаил Кемал бег преплашен, позвао је под оружје становнике оближњих села Мале Кастре, обећавајући да ће свакоме дати триста турских гроша мјесечно.

Ко буну Арнауте?

Орган владе у Србији „Самоуправа“, пишући о нередима на арбанској граници, вели, између осталог, и ово:

„Најприје се мора констатовати, да новим албанским немирима није извор у Србији и у Црној Гори, нити у становништву арбанском српских држава. Они ничу у самој „самосталној“ Арбанији. У том погледу не треба испустити из вида, да Албанци не поступају против Србије и Црне Горе из властитих побуда, већ да их подбадају *тврђи агенти*, који су се размијели по цијелој Албанији. Зато што ове немире изазивају *католички Албанци*, поступајући непријатељски и против мухамеданских домородаца, с поузданошћу се да извјести да су ови агенти, што дјелују међу Албанцима, најмљени од католичке државе, која није Италија, јер она баш сада пријатељски уређује своје трговинске односе с Црном Гором и Србијом и нема никаква интереса у том, да српске државе не дођу до трајног мира. Подбадање Албанаца може долазити само од оних, који се не устежу у својим органима јавно проповиједати да ће Албанију и Македонију тако организовати, како би била непрестана опасност по Србију и Црну Гору.“

Кривица великих сила

Сви биоградски листови окривљују велике силе, што је дошло до сукоба на српско-арбанској граници. Но главна кривица терети Аустро-Угарску и Италију, које су — кажу биоградски листови — намјерно стварале садањи положај. „Самоуправа“ износи, како је посве јасно и доказано, да је арбански устанак подстакнут споља. Ради тога велике силе немају права да спречавају Србију, да предузму потребне мјере, јер велике силе саме нијесу учиниле ништа, да учине крај безвлашћу у Арбанији.

Оптужбе против Берхтолда

Лондонски лист „Тајмс“ тврди, да су арбанаски немири избили зато, што међународни контролни одбор није до сада ништа радио. А што није радио, томе је у првом реду криво држање Аустро-Угарске. Не виде се јасно, каже „Тајмс“, разлози такм држању Аустро-Угарске, али изгледа, да је гроф Берхтолд пустио да ствари теку у Арбанији како хоће за то, да би тиме разбио концерт великих сила. Представници Аустро-Угарске у Скадру тјерали су праву опструкцију, да би енглеског адмирала Бурнеја ометали у раду. Најпреча је потреба сада, да се умијеша међународни одбор, да би се стало на пут даљем проливању крви. Србија и Грчка од овога тренутка нијесу радо гледале стварање независне Арбаније и лондонски лист их сумњичи, да су и њих двије жељеле, да дође до ових заплета, да би се доказало, да је независна Арбанија неспособна за живот. — Из Србије су већ најодлучније опровргнута таква подметања, јер је очигледно ко је све ово замутио.

Србија неће да осваја

Из кругова српске владе се изјављује, да је наређеним војничким мјерама једина сврха, да се успостави мир на српско-арбанској граници. Нарочито се наглашава, да су неоснована и злонамјерна подметања сви они гласови, који кажу, да Србија хоће садање прилике да искористи ради даљег освајања. Српска војска ће истина морати прећи преко граница, али њен потхват у арбанским крајевима неће прекорачавати карактер казнене експедиције.

Французи о Арбанасима

Из Париза јављају:

У овдашњим се дипломатским круговима приписује окупацији Дебра од Арнаута најкритичнији карактер за даље догађаје. Србија се налази у облигацији, да започне с трећим балканским ратом да тим извојује респектирање граница које су јој од Европе установљене. Анархија у Арбанији приказује нам сваки дан све више и више да је врло проблематичан етаблисман нормалнога режима у Арбанији. То у првом реду придржава Енглеска, која, увиђајући бескорисност настојања, да се у тој земљи проведе организација, озбиљно се бави мишљу, да повуче свој детањман из Скадра. Те се вијести демантирају, али међујервају да су више но позитивне. У Лондону мисле да је најбоље да се на Балкану препусти самом времену, да доврши своје дело и да балкански народи између себе самих изравњају своје диференце.

Делимница граница епирских и арбанских обећава нам озбиљних потешкоћа. Интернационална комисија већ је осумњичена с партиалитета, па ће њихова задаћа бити сасвијем тешка.

Нова дипломатска конференција

Париском листу „Ехо де Пари“ јављају из Лондона, да у тамошњим дипломатским круговима влада увјерење, да ће министар Греј морати сазвати нову конференцију посланика великих сила, која би имала да ријеши арбанско питање. Када се 12. августа разишла пошљедња конференција посланика у Лондону, биле су ријешене само некоје тачке арбанског устава и одређене су комисије за одређивање граница, али није изабрана ни влада ни владар за Арбанију. То се мора до сада учинити, а мора се побринути и за то, да се оваки догађаји више не понављају. Када ће се дипломатска конференција поново састати, не зна се, јер је већина лондонских посланика на допусту.

Из народа

Парастос васојевићским официрима

Пишу нам из Андријевце:
На Малу Госпођу, 8. ов. мјесеца, официрски кор бригаде васојевићске држао је свечани парастос у оvd. саборној цркви својим друговима, изгинулим официрима у оба балканска рата. Парастосу је присуствовало и мноштво народа. За вријеме парастоса држао је пригодан говор свештеник Велимир Протић, који је узносио херојско прегнуће и погибију изгинулих официра. Говор је више пута прекидан громким узвицима „Слава им!“

Из цркве се пошло у варош, гдје је приређена богата закуска од стране васојевићских официра. Љ.

† Официр Томица Вешковић

Пишу нам из Братоножића:
6. ов. мј. преселио се у вјечност храбри официр Томица Вешковић из баталиона братоношког. Покојник је јако оболио још у рату с Турском. 25. јануара на Бардањолту, вршећи са својом четом јуриш, пао је и јако повриједио грудни кош, и од тог дана његов живот окренуо је на горе. Као болестан је два мје-

сеца вршио дужност, а није оставио своју чету и ићи на лијечење. Од демобилизације с Турском до своје смрти покојник није напуштао постелу, док га смрт није покосила и опростила тешких мука и болова.

За вријеме рата био је храбар. Са својом четом 25. јануара на Бардањолту показао је право херојство, гдје му је чета скоро сва изгинула, борећи се лавовски са непријатељем. И ако је јако био повријеђен, за све вријеме тродневне борбе остао је на позицији са остатком чете, гдје је храбро борбу издржао.

За све вријеме свога живота, живио је чесно и поштено, те је међу друговима и војницима био јако омиљен. Својом смрћу ожалостио је све племе и сваког ко га је познавао, а држава је у њему изгубила вриједна официра.

Теби, храбри и добри Томица, као достојном потомку твојих храбрих и честитих предака, нека ти буде лака црногорска земља, за коју си се у миру и у рату часно и храбро борио, а твојој учвијељеној породици да Бог даде утјехе. Д.

† Спасоје Гогојевић Ђуришић

Пишу нам из љешанске нахије:

Осмог августа ов. год. извијештени су увијелини родитељи, да је Спасоје Г. Ђуришић, војник из љешанског баталиона чете горњо-градчке, витешки борећи се, погинуо у крвавом боју на Брегалници 4. јула. При објави рата Црне Горе Турској пок. Спасоје налазио се у Сјеверној Америци и одмах је похитао из далеке Америке, да помогне остварењу свесрпске замисли. За све вријеме, док су ратне операције око Скадра трајале, покојник се храбро борио у првим бојним редовима. Тако су за вријеме јуриша при заузећу Широка гледали када је давао примјер јунаштва, ступајући смјело и неустрашимо напријед. Прошавши храбро и сретно све ратне операције око Скадра при објави рата Србије Бугарској и он пође тамо да у заједници са браћом Србијанцима брани и ту стару Србинову постојбину од варвара бугарских. Командир чете и покојникови другови, који су ту били присутни, причали су, да је, за вријеме страшног окршаја, ове ријечи изговорио: „Напријед, соколови, да покажемо небраћи Бугарима како храбри Црногорци знаду издајника поздравити“. И пошто на јуриш заузеће бугарске шанчеве, покојник и даље соколовски јурну, али Бугари, заостали у шанчевима са његове десне стране, испале неколико метака и пробију његове јуначке прси. Тако је завршио свој живот овај храбри војник, чије ће име остати незаборавно међу његовим ратним друговима.

Родитељи, браћо и остала покојникова свјета нека се диче његовом јуначком смрћу, а теби, момачка дико, млади јуначе, слава и нека ти буде лака груда српске земље, коју си искрено љубио и за коју си јуначки испустио своју племениту душу.

Дневник

Наше жртве. Објављена је службена статистика о нашим жртвама у прошла два рата. У рату с Турском било је са наше стране у свему губитака: 97 официра, 2333 подофицира и војника погинулих, 5 официра и 401 подофицир и војник умрлих од болести и 208 официра, 6394 подофицира и војника рањених. У свему је било погинулих, умрлих и рањених 9438. По дивизијама су од њих свега: у првој дивизији 2611, у другој 2689, у трећој 2144, и у четвртој 1944. У рату с Бугарском било је с наше стране у свему губитака: 4 официра, 164 подофицира и војника погинулих, 3 официра и 53 подофицира и војника умрлих од болести и 13 официра и 706 подофицира и војника рањених. У свему је било погинулих, умрлих и рањених 943. Дечански Одред састављен је био из четири бригаде формираних из разних батаљона. Као што се види из ових службених података, наши губитци у оба рата нијесу ни приближно онакви како се мислило да су; они су далеко мањи.

Испити зрелости. У овдашњој великој државној гимназији испити зрелости почели су у недељу. Писмени испити биће до петка, а усмени ће бити у уторак. Матурната има свега четири.

Отварање средњих школа. У Министарству Просвјете и Црквенијех Послова ради се на остварању четири нове гимназије и учитељске школе. Уз то се ријешило да се у Подгорици отвори први разред, који је био прошле године укинут. Добило се коначно одобрење да се у Пећи отвори велика осморазредна гимназија и учитељска школа, а у Пљевљима, Беранима и Никшићу четвороразредне гимназије. Тако ће сад имати у мјесто 2 гимназије 6, од којих ће двије бити велике — осморазредне, а четири полугимназије са по 4 разреда. Досадашња

богословско-учитељска школа остаје у томе својству на Цетињу докле не сврше и они, који су сад у првом разреду те школе. У току тога времена створиће се посебна богословија с интернатом. У вези с тим припрема се професорски распоред, којим ће се одредити за нове средње школе старјешине и наставнички персонал.

Дјевојачки Институт. Царско-руско посланство на Цетињу службено је објавило да се Дјевојачки Институт Царице Марије на Цетињу затвара.

Учитељски испити. Полагање учитељских испита за оне који нијесу свршили редовне школе биће 28. и 29. о. м.

За наше рањенике. Србијански рањеници, који су се налазили на лијечењу у скопљанској војној болници, скупили су међусобно двије стотине и десет динара за рањену браћу Црногорце. Управник војне скопљанске болнице санитетски мајор г. Чета Мијатовић предао је шефу санитета Дечанског Одрода г. др. М. Иличковићу исту суму у име србијанских рањеника и изјавио да је подијели међу нашим рањеницима по својој увијелиности. Због тога се г. др. Иличковић обраћа рањеницима, који су остали без руке или ноге, да му се јаве најдаље до 15. октобра са увјерењем од дотичног команданта чете или баталиона с напоменом у којој је болници ампутирана рука или нога или у ком је боју однесена гранатом, бомбом и т. д. да би се горепоменућа сума могла правилно подијелити. Ова сума уложена је у Црногорску Банку, гдје ће се чувати до дана подјеле.

Српске школе у Н. Србији. Г. Иван Иванић изradio је историју старих српских школа у Новој Србији од XV вијека до ратова 1876—78. г. и нових школа од тих ратова до пред балкански рат. Одбор Чупићеве Задужбине наградио је и примио је тај рад и први дио је већ штампан у Годишњици Чупићеве Задужбине за ову годину — књига тридесет и друга, издање шездесет четврто.

Парастос. Удова покој. С. Врчевића, даваће у идућу недељу, 22. овог мјесеца, у 9 сати прије подне у капели на гробљу парастос својим преминулим синовима Филипу и Милану, о чему се извјештавају сродници и пријатељи покојника.

Захвалност. Из канцеларије доњо-црмничког баталиона добијемо: „Покојни Томо Јокв Лукшић из Бољевића, војник доњо-црмничког баталиона, који је јуначки пао на Тарабошу, приликом поласка доњо-црмничког баталиона у рат, почастито је цио батаљон, те од стране доњо-црмничког баталиона изјављујемо његовој породици најтоплију захвалност а њему нека буде вјечни спомен међу јунацима“.

Телеграфски извјештаји

Озбиљан положај

Биоград, 14. септембра

Положај на граници арбанаској је врло озбиљан ушљед честих напада Арбанаса на наше земљиште, јер се напади јављају у врло великим масама, а на разним мјестима. Војна појачања се шиљу непрестано. Вијест, да су Арбанаси заузели Кичево, нетачна је. Арбанаси су заузели Маврово и по свој прилици и Агалић. (Б. Пресбирно).

Недјела арбанаских звјерова

Биоград, 14. септембра

Арбанаси при свом продирању у ријечком округу починили су масу звјерстава, палећи и касапачи побијене Србе. Много цркава је порушено, а неке су као у Бјелици и Сјеници претворене у џамије, пошто су најприје биле опљачкане. Хришћанско насељење махом је утекло у Гостивар. Појава наше војске поздрављена је највећом радошћу и народ се с њоме почео враћати својим кућама. (Б. П.)

Деманти из Србије

Биоград, 14. септембра

Најкатегоричније се побија вијест Бугарске Агенције о тобожњој емиграцији у Бугарску стотине становника. Гласови о оставци министра војног такође су потпуно лажни. Краљевска влада је наредила мобилизацију првог позива моравске дивизије. Вијести о мобилизацији других дивизија нијесу тачне. Кра-

љевским указом позвани су резервисти на вјежбу, коју ће вршити повремено изван старих граница, а за одбрану земљишта против Арбанаса употребиће се стални кадар, који је већ упућен гдје треба. Бугарска Агенција је лажно обавијестила страну штампу о тобожњим нападајима српских одјељења на бугарске пограничне постаје на новим границама, а баш напротив доказано је да сами Бугари праве нереди како на старим тако и на новим границама. Краљ. Влада је већ о томе обавијестила руско посланство у Биограду, како би исто знало о некоректном држању бугарских пограничних гарнизона. (Б. П.)

Србија о арбанаским испадима

Биоград, 14. септембра

Краљевска влада упутила је својим представницима у иностранству шљедећу ноту: Сматријући с убјеђењем, да је контрола велесила над новоствореном Арбанијом јака гаранција за мир и поредак на граници арбанаско-српској, а с обзиром на потпуно пријатељско расположење цјелокупног насељења арбанаског спрам српске војске за вријеме њеног пребивања у Арбанији, влада Краљевине Србије, пошто је једном демобилизација довршена, оставила је на граници само два пука у мирнодопском саставу т. ј. око 2000 војника, који су били растурени на фронту већем од 100 км. Подстакнути од стране агента из Валоне и Елбасана, под руковођењем једног члана привремене арбанаске владе и извјесних официра и комитација иностраних, десет хиљада Арбанаса потоњих дана нападоше на српско земљиште, попаливши многа села и искомасививши велики број становништва. Арбанаси продријеше у варош Дебар, коју су браниле само двије чете српске пјешадије. Продирање Арбанаса на српско земљиште било је олакшано тиме, што су се српске трупе на позив велесила биле раније повукле са стратегиских положаја, са којих би се сузбила навала арбанаска. Арбанаси су се користили том приликом да продру у Дебар, гдје наше малобројне трупе нијесу могле обуставити навалу. Ради одбране свога земљишта и достојанства. краљевска влада је наредила мобилизацију једног дијела своје армије, којој ће бити задатак да сузбије нападаче а осигура трајан мир и ред на границама. (Б. П.)

Повлачење из Скадра

Лондон, 14. септембра

„Рајтер“ сазнаје да би у моменту, када међународна централна комисија буде предузела своје радове, да би било правично, да се међународне трупе повуку из Скадра. (Бечки Кор. Биро)

Вијести из Биограда

Биоград, 14. септембра

Пашић ће доћи у понедељак. Ванредне сједнице Н. Скупштине почеће 8. октобра. Генерал Мишић, бив. шеф генералног штаба врховне команде, стављен је у пензију. (Б. К. Б.)

Биоград, 17. септембра

Министар Протић и војвода Путник су приспјели. (Б. К. Б.)

Продирање Арбанаса

Биоград, 15. септембра

Потпуно су измишљене вијести да су Арбанаси заузели Тетово и Гостивар и да је Призрен у опасности. Такође је неистина да су Арбанаси ушли у Стругу и Охрид. Арбанаси се налазе на висовима код села Маврова. (Б. П.)

Сазив резерве у Србију

Биоград, 15. септембра

Министар војни наредио је сазив војника првог позива у 12 пукова. (Б. К. Б.)

Бугарска и Турска

Цариград, 15. септембра

На данашњој сједници конференције мира изасланици су проучавали питање о ратним заробљеницима и вакуфима. (Б. К. Б.)

Цариград, 16. септембра

Рок за евакуацију земљишта, која ће припасти Бугарској, снижен је на двије недеље. (Б. К. Б.)

Пут Кокочева

Петроград, 16. септембра

Кокочев је отпутовао у Ливадију. (Б. К. Б.)

Пашић на путу

Париз, 16. септембра

Пашић је приспио из Биарица. (Б. Кор.-Биро.)

Арбанаси већ запомажу

Валона, 17. септембра

Неколико првака обратили су се цивилизованим народима с молбом да посредују код велесила да Грци и Срби не би уништили Арбанасе. (Б. К. Б.)

Главни командант експедиције

Биоград, 17. септембра

Пуковник Дамјан Поповић наименован за је главнокомандујућег трупама, које ће оперисати против Арбанаса. (Б. К. Б.)

Мир између Турске и Бугарске

Цариград, 17. септембра

Уговор мира турско-бугарског потписан је. (Б. К. Б.)

Стјечај

На основу рјешења одбора од 14. септембра о. г. општина вароши Цетиња расписује стјечај за попуњавање шљедећих мјеста:

- 1) једног секретара са годишњом платом од 2,400—3,000 перпера. Величина плате зависиће од способности и квалификација појединих кандидата;
- 2) једног благајника са годишњом платом од 2,160, а осим тога додатком од 300 п. годишње на разројавање;
- 3) једног судског писара са годишњом платом од 1920 перп.;
- 4) једног архивара са годишњом платом од 1920 перп. На ова мјеста имају права рефлектирати само црногорски држављани.

Молбе снабђевене прописном таксом морају се поднијети до 28. септембра о. г. закључно, а у њима се мора означити: године живота, какву је школу свршио, гдје је и колико до сада служио.

Првјенствено ће право имати они са бољим квалификацијама и дужом праксом, а при једнаким квалификацијама и способностима првјенствено ће право имати досадањи општински службеници.

Онај који буде изабран за благајника мора дати јемство од 5,000 п. у готову или 15,000 п. у непокретностима или најмање три сигурна јемца које прими општинска управа.

Изабрали кандидати имају ступити 1. октобра на дужност.

Број В—1913. Из канцеларије Управе Општине вароши Цетиња, 14. септембра 1913. год. бр. 44. 1,2

Стјечај

На основу рјешења општинског одбора од 14. септембра ове године општина вароши Цетиња расписује стјечај за попуњавање шљедећих мјеста:

- 1) шест њандура са годишњом платом од 1080 перп. а осим тога добијају општинску униформу;
  - 2) два служитеља један за пазар, а други за канцеларију са годишњом платом од 960 перп.;
  - 3) пет улчних чистача са годишњом платом од 960 перп.;
- Услови су за пандуре:
- 1) да нијесу млађи од 21 ни старији од 45 година;
  - 2) да су свршили основну школу;
  - 3) да су прошли одређено вријеме кроз Војни стан.

Услови за служитеље су: за оног који ће на пазару бити да није млађи од 21 ни старији од 45 година и да је писмен; 2) за оног при канцеларији да није млађи од 16 година и да је свршио основну школу.

На сва ова мјеста могу рефлектирати само црногорски држављани. Молбе са прописном таксом морају се предати општинској управи до 28. ов. м. закључно. Уз молбу мора се поднијети увјерење: 1) о годинема живота; 2) о свршеној основној школи; 3) о одслуженом року у војсци.

Сви кандидати за ова мјеста морају се јавити у општинску управу дана 29. о. м. у 5 сати послје подне.

Број 1845. В—1913—459. Из канцеларије управе општине вароши Цетиња, 14. септембра 1913. године. бр. 45. 1,2

Објава о лицитацији

Према прописима чл. 8., 9., 10 и 25. правилника варошких општина и чл. 18. правилника о мјери и мјерачини, потписана управа даваће на јавнијем лицитацијама под закуп:

1) Искључиво право продаје монополисаних артикала с правом на општинску бараку за вријеме од 1. октобра ов. год. до 1. јануара 1915 год. Личитација ће се одржати 22. ов. мј. од 9 до 12 сати прије подне;

2) Кланичне таксе за вријеме од 1. октобра ов. год. до 1. јануара 1915 године. Личитација ће се одржати 23. о. м. од 9 до 12 сати прије подне;

3) Таксе на живо и коже.

Увознице и мјерачине за вријеме од 1. октобра ове год. до 1. јануара 1914 године.

Личитација ће се одржати 24. о. м. од 9 до 12 сати прије подне.

Све ове лицитације одржаће се у канцеларији општинске управе.

Закупи ће се уступити понудиоцима најповољнијих цијена, разумије се, ако услови буду одговарали општинским интересима.

О условима за давање закупа могу се добити детаљнија објашњења у вријеме канцеларијско од општинског секретара.

Онај на кога остане лицитација дужан је одмах положити таксу према тач. 142 а., чл. 47. закона о таксама.

Бр. 1845—В—1913—459. Из канцеларије Управе Општине вароши Цетиња, 15. септембра 1913 г., Цетиње. бр. 46. 1,2

Објава о лицитацији

На основу рјешења општинског одбора од 14. септембра о. г. издаће се путем јавне лицитације, која ће се одржати у канцеларији општинске управе на дан 25. т. мј. од 3—5 сати послје подне под најам шљедеће општинске куће:

- 1) куће, које се налазе у улици Баја Пивљанина а које је завјештао цетињској сиротињи Милан С. Поповић; а које по потреби могу служити за четири стана;
- 2) кућа, која се налази у катунској улици vis à vis Црногорске Банке, а коју је завјештао цетињској сиротињи барјактар Мијат Ђикановић са Улића;
- 3) кућа, која се налази у катунској улици до Царинарнице, а у којој станује сада Јован Куч.

Куће ће се издати понудиоцу највише цијене, а на мјесечни отказ. Излицитирена најмовина не обезује општинску управу на пријем.

Кирија се мора полагати унапријед за сваки мјесец.

Онај на кога остане лицитација дужан је одмах положити таксу према тач. 142. б.) чл. 47. закона о таксама.

Број 1845.—В—1913—459. Из канцеларије Управе Општ. вароши Цетиња, 15. септембра 1913. год., бр. 47. 1,2

Руско-Царско Посланство

извјештава заинтересована лица, да се Руски Дјевојачки Институт Царице Марије на Цетињу затвара и да неће бити ни ове школске године.

Што се тиче осталих питања у вези са ликвидацијом ове школе, о њима ће Руско-Царско Посланство дати обавјештења у своје вријеме.

Цетиње 13. септембра 1913 год.

бр. 43, 1,1

НОВО! НОВО!

КРОЈАЧКА РАДЊА ЈОВАНА БУЈИШИЋА НА ЦЕТИЊУ

Извештава поштовано Грађанство како овде тако и у унутрашњости Краљевине да је ових дана добила велику количину

Најмодернијих капута

За јесењу и зимску сезону и продаваће их по најумеренијој цени.

Такође радња се препоручује Г. Г. официрима за наруџбине официрских униформара. бр. 40. 2—4

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распродати велику количину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела не везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим њоновима са клинџима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поуздане.

S. URBACH's Schuh-Exprt Krakauest, № 5. (Orr).
Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћемо. бр. 37. 5,6

Објава

Јављамо поштованој публици, да ће најдаље кроз мјесец дана бити у депозиту у Подгорици и Цетињу оргиналних „Сингер“ машина сваке врсте.

Цетиње, 10. септ. 1913.

КОМП. СИНГЕР ШИВАЋИХ МАШИНА
ГЛАВНИ ЗАСТУПНИК РИСТО РУНДО
бр. 38. 3,5

Објава

У приграђу Цетиња дајем кућу са 5 одјељења под кирију. Иста се налази под Грудом до Дворског Парка.

бр. 42, 1,2 ПЕРО СТОЈАНОВИЋ

П. п. бр. 1. 47—50

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ

Гричар и Мејач

ЉУБЉАНА

(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечаке и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цјеновници бесплатно.

бр. 36. 5—6